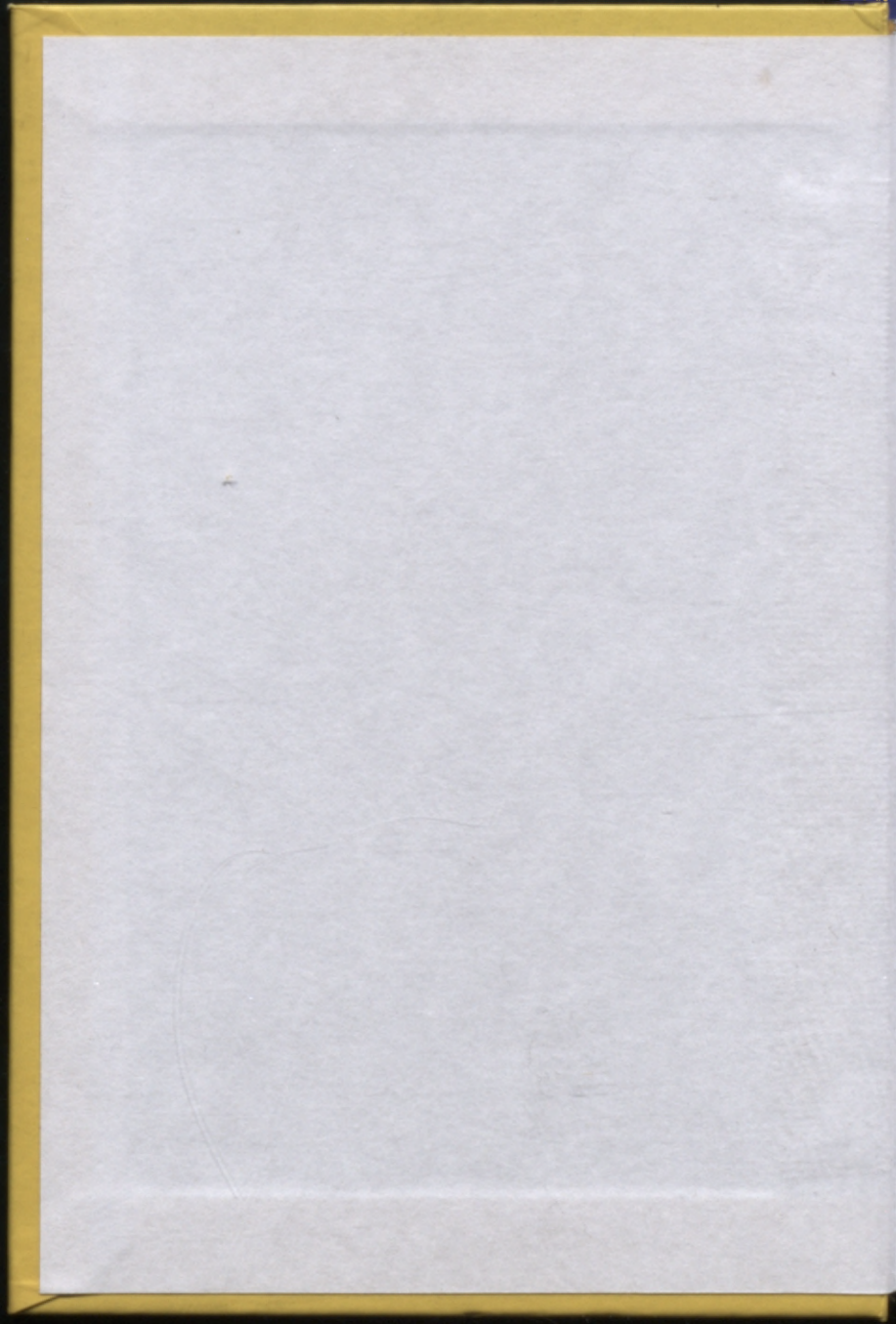

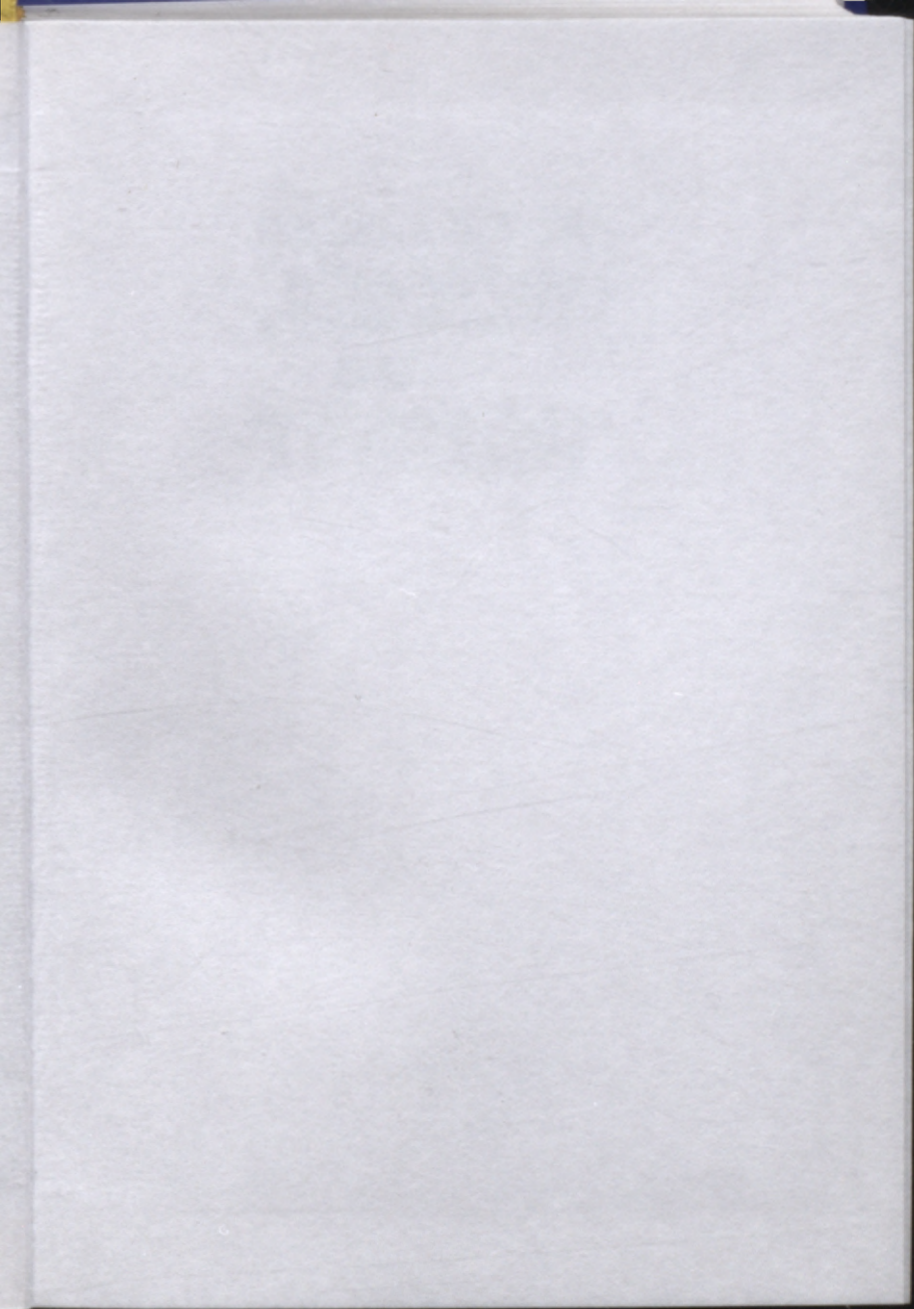
**BIEŽI LIETOTI
JĒDZIENI
UN
TERMINI**

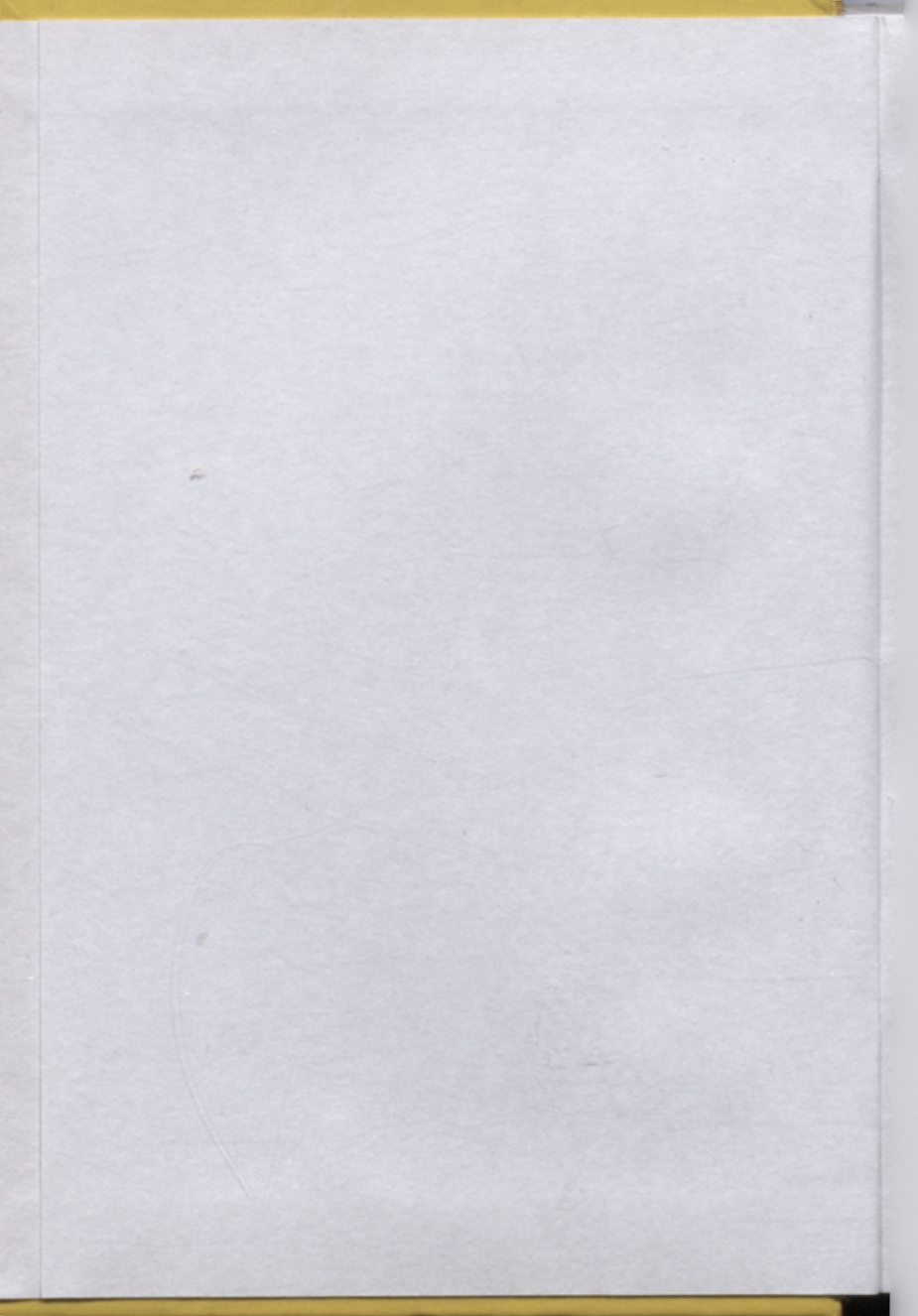
Skaidrojošā vārdnīca
4000 šķirklū

AVOTS

0081

**BIEŽI LIETOTI
JĒDZIENI
UN
TERMINI**

18620

ITOTELI IŽEJI
JEDZIEI
HU
TERMINI

2005-2

L 17

L
81

BIEŽI LIETOTI JĒDZIENI UN TERMINI

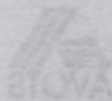
Skaidrojošā vārdnīca
4000 šķirķļu

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

0305010453

Sastādījusi *Larisa Vjaterē, Ilze Vjaterē*
Ilgoņa Riņķa vāka mākslinieciskais noformējums

ISBN 9984-757-48-X

© SIA «Izdevniecība Avots», 2004
© L. Vjaterē, 2004
© I. Riņķis, 2004

Ievads

Vārdnīca sniedz daudzus ikdienā lietojamu jēdzienu un terminu skaidrojumu. Tā paredzēta visplašākajam lasītāju lokam, tādēļ vārdu un jēdzienu skaidrojumi doti iespējami vienkāršā veidā, izvairoties no speciāliem terminiem. (Šķirkļu kārtojumā nav šķirti garie un īsie patskaņi.)

Izmantotā literatūra

- Biznesa terminu skaidrojošā vārdnīca, R., 2003.
Большой энциклопедический словарь, Москва, 2003
Duden, Fremdwörterbuch, Mannheim, 2002.
Duden, Universalwörterbuch, Mannheim, 2003.
Informātikas vārdnīca, R., 2001.
Juridisko terminu vārdnīca, R., 1998.
Langenscheidt, Deutsch als Fremdsprache, Berlin, 2002.
Preses lasītāja svešvārdu vārdnīca, R., 2004.
Svešvārdu vārdnīca, 1999.
Wahrig, Deutsches Wörterbuch, Berlin, 2002.
Wahrig, Fremdwörterlexikon, Berlin, 2002.
Zinātnes un tehnoloģijas vārdnīca, R., 2001.
Энциклопедический словарь, Москва, 2003

A

ABANDONS – kravas vai kuģa īpašnieka atteikšanās no savām tiesībām uz apdrošinātu īpašumu par labu apdrošinātājam, kas par to apņemas viņam samaksāt pilnu apdrošināšanas summu.

ABDOMINOPLASTIKA – ķirurģiska operācija – novecojušo audu un lieko tauku izgriešana. Abdominoplastika nav paredzēta kā novājēšanas līdzeklis, un pacientiem ar palielinātu ķermeņa svaru pirms operācijas ieteicams novājtēt, lai iegūtu labāku kosmētisko rezultātu un izvairītos no pēcoperācijas komplikācijām.

ABERĀCIJA – novirzīšanās, nomaldišanās, nelabvēlīgas pārmaiņas, novirze no normas.

ABSENTISMS – 1. vēlētāju tiša nepiedalīšanās vēlēšanās; 2. koleģiālu institūciju locekļu sistemātiska nepiedalīšanās sēdēs; 3. zemes īpašnieka pastāvīga prombūtne no sava zemes īpašuma, piemēram, kad īpašnieks zemi iznomā un uz īpašumtiesību pamata saņem ienākumus.

ABSINTS – vērmeļu degvīns (45–72%); iecienīts franču mākslinieku dzēriens; 1915. g. aizliegts Francijā. Tīrs absints izraisa muskuļu krampjus.

ABSORBENTS – uzsūcoša jeb absorbējoša viela; viela, kurai piemīt spēja kaut ko absorbēt.

A

ABSTINENCES SIMPTOMI – dažāda rakstura un smaguma pakāpes simptomu grupa, kuri parādās pie dažu psihoaktīvo vielu lietošanas pārtraukšanas vai samazināšanas pēc ilgstošas un/vai lielu devu lietošanas, piemēram, alkoholisku dzērienu vai narkotiku lietošanas. Abstinences simptomi var pavadīt psiholoģisku un fizioloģisku traucējumu pazīmes.

ACĀLIJA – neliels krāšņumaugs (krūms) ar ādainām lapām un zvanveida sarkaniem, rozā vai baltiem ziediem, kas izvietoti čemurveida ķekaros. Acāliju dzimtene ir Japāna.

A CAPELLA – kora vai ansambļa dziedājums bez instrumentāla pavadījuma.

ACETILSALICILSKĀBE *sk.* ASPIRĪNS

ACIDOFILS – 1. tāds, kas ieraudzēts ar acidofilām baktērijām *Lactobacillus acidophilus* 37 °C temperatūrā; 2. tāds, kas attīstās skābā vidē; tāds, kas veido skābu vidi.

ADADŽO – 1. mūzikā – lēns temps; arī šāda tempa skaņdarbs vai tā daļa; 2. baletā – dejas forma, kurā partneris balerīnu atbalsta satvērienos.

ADAPTĀCIJA – pielāgošanās, piemērošanās, pielāgošana.

ADAPTERIS – ierīce, kas nodrošina sadarbību starp atšķirīgām iekārtām vai sistēmām, kuru konstruktīvās un

funkcionālās īpatnības neļauj izmantot tiešu savienojumu.

A

ĀDATS – paražu tiesības islāmā (asinsatriebība, asinsbrālība, līgavas zagšana, laulību un kāzu tradīcijas). Ādata pamatā ir ģints vecāko tiesvara un tradīcijas.

ADENOVĪRUSI – DNS saturoši vīrusi, kuru ierosinātajām slimībām raksturīgs iekaisums elpošanas ceļos, acīs, zarnās un limfmezglos. Infekcijas avots – tikai slims cilvēks. Visraksturīgākā adenovīrusu izpausme ir konjunktivīts, kam raksturīgas asas sāpes un dedzinoša sajūta acīs.

ADEPTS – kādas mācības vai uzskatu sistēmas pārliecināts piekritējs.

ADIDAS – nosaukums vienai no pasaulē pazīstamākajām sporta apavu, apģērbu un aprīkojuma ražošanas firmai; tirdzniecības zīme – trīs svītriņas; izcelsmes valsts – Vācija.

ADMINISTRĀCIJA – 1. valsts institūcijas, kas veic pārvaldes funkcijas; 2. amatpersonas, kas vada iestādi, uzņēmumu vai organizāciju; 3. pasākumu oficiālie rīkotāji.

ADMINISTRĀCIJAS IZMAKSAS – ar uzņēmuma vadīšanu saistītās netiešās izmaksas – administrācijas uzturēšanas, biroja aprīkojuma un komunālo pakalpojumu izmaksas, kā arī nepieciešamie līdzekļi komandējumiem, gada pārskatu sastādīšanai, revīzijām u. c.

A

ADMINISTRATĪVĀ TIESA – dažās valstīs speciāla tiesa, kas izskata personu sūdzības par valsts vai pašvaldību amatpersonu savu dienesta pienākumu nepareizu pildīšanu; viens no līdzekļiem birokrātisma ierobežošanā.

ADMINISTRATĪVĀ UZTURĒŠANA – viens no profesionāliem ārzonas pakalpojumiem. Ikvienai ārzonas sabiedrībai ar likumu tiek prasīta t. s. minimālā klātbūtne reģistrācijas valstī – juridiskā adrese un reģistrētais aģents. Administratīvā uzturēšana ir galvenais ārzonas sabiedrības darbības priekšnoteikums, jo bez tās ārzonas sabiedrības eksistence un darbība ir nelegāla.

ADMINISTRATĪVI TERITORIĀLAIS VALSTS IEDALĪJUMS – valsts teritorijas iedalījums tipveida vienībās un dažādu pakāpju vienību attiecību reglamentācija.

ADMINISTRATORS – amatpersona, kas veic noteiktus pārvaldīšanas uzdevumus.

ADOPCIJA – tādu pašu kā radniecība pēc izcelšanās personisko un mantisko tiesību un pienākumu radošs tiesisks akts, ar kuru viena persona pieņem citas personas bērnu vai arī pilngadīgu personu par savu.

ADRENALĪNS – regulatorviela, kurai ir būtiska nozīme organisma mobilizācijā stresa situācijās; virsnieru serdes hormons, kas stimulē vielmaiņu, palielina skābekļa patēriņu un gāzu maiņu, kā arī paātrina un pastiprina sirdsdarbību.

ADRESANTS – sūtītājs – persona vai iestāde, kas pa pastu, pa telegrāfu vai ar citiem sakaru līdzekļiem sūta kādu sūtījumu vai ziņu.

A

ADRESĀTS – persona vai iestāde, kurai adresēts pasta sūtījums, telegramma vai cita ziņa.

ADRESE – 1. teksts, kas norāda uz adresātu un tā atrašanās vietu; 2. apsveikuma raksts mākslinieciskā apdarē; 3. rakstzīme vai rakstzīmju grupa, kas identificē reģistru, atsevišķas datora atmiņas daļas vai citus datu avotus.

ADRESĒTS VEKSELIS *sk. DOMICILVEKSELIS*

ADVENTE, ADVENTS – kristīgās baznīcas gada sākums, laiks no ceturtās svētdienas pirms Ziemassvētkiem (pirmā adventes svētdiena) līdz 24. decembrim.

ADVENTISMS – protestantisma novirziens, kas radies 19. gs. ASV. Adventisma mācībā būtiska loma ierādīta tēzei par Kristus otro atnākšanu un pastaro tiesu; pazīstamākais novirziens ir Septītās dienas adventisti.

ADVOKĀTS – jurists, kas sniedz juridiskus padomus un sagatavo dokumentus juridiskajos jautājumos klientam, pārzina klienta juridiskās lietas, vajadzības gadījumā arī uzstājoties viņa interesēs civilajās, kriminālajās vai administratīvajās lietās un tiesvedībā.

ADVOKATŪRA – cilvēku kopums, kuri noteiktā kārtībā ieguvuši tiesības nodarboties ar advokāta praksi, t. i., sniegt personām juridiskas konsultācijas un palīdzību,

A

to uzdevumā piedalīties lietu izskatīšanā tiesā, pirms tiesas izmeklēšanā kā aizstāvjiem vai pārstāvjiem, kā arī veikt citas juridiskas darbības.

ADŽILITI – starptautiska sporta dresūra – suņu sacensības dažādu šķēršļu un barjeru pārvarēšanā.

AERĀRIJS – laukums gaisa peldēm.

AEROBĀKA – lidotājiem ceļu rādoša iekārta – bāka, kas raida radiosignālus vai izdod spēcīgu gaismu, kas saskatāma pat biežā miglā.

AEROBIKA – intensīva, ritmiska vingrošana, kas parasti notiek mūzikas pavadījumā un ļauj palielināt skābekļa patēriņu organismā; aerobika ir viens no fiziskās kultūras attīstības virzieniem, kura mērķis – vispārēja fiziskā attīstība.

AEROBUSS – daudzvietīga (300–500 vietu) pasažieru lidmašīna, kas veic īsus un biežus reisus.

AERODINAMISKĀ CAURULE – ierīce eksperimentālai gaisa plūsmu iedarbības pētišanai uz dažādiem ķermeņiem (lidmašīnām, automašīnām u. c.).

AEROFOTOGRĀFIJA – 1. zemes virsmas un atmosfēras slāņu fotografēšana no lidojoša objekta; izmanto topogrāfijā, ģeogrāfisko karšu un apkārtnes plānu izgatavošanā, mežsaimniecībā, lauksaimniecībā, dabas aizsardzībā, ģeoloģijā, aerofotoizlūkošanā u. c. zinātniskās un tehniskās izpētes nozarēs; 2. aerofotouzņēmums.

AEROKAMANAS – pašgājējkašanas ar propelleri; domātas braukšanai pa sniegu vai ledu.

AERONAUTIKA – zinātne par lidojumiem kosmosā (līdz 70 km augstumam); gaisakuģu lidojumu teorija un prakse.

AEROSALONS – izstāde, kurā eksponē dažādus lidaparātus.

AEROSOLĀRIJS – īpaši iekārtots laukums gaisa un saules peldēm.

AEROSOLS – daļiņu suspensija vai izšķīdušu vielu saturoši sīki šķidrums pilieni nesējgāzē; speciāls trauks jeb balons ar papildu uzgali, kurā iepildīta kāda izsmidzināmviela un propelents.

AEROSTATS – par gaisu vieglāks lidaparāts; ir vadāmie aerostati – dirižabļi, nevadāmie – gaisa baloni, stratos-tati, un piesienamie aerostati.

AEROTERAPIJA – gaisa dziedniecība – ārstēšana un norūdišana ar gaisu, piemēram, gaisa peldes, pastaigas u. tml.

AFEKTS – psihisks nervu uzbudinājums, kas sakarā ar galvas smadzeņu garozas darbības islaicīgiem traucējumiem nav pakļauts gribas kontrolei.

AFĒRA – riskants pasākums, kura veiksmē balstīta uz partnera nekompetenci, blēdīgs darījums, piemēram,

A

apzināti neizpildāmu solījumu došana vēlētājiem vēlēšanu kampaņas laikā, kredītu ņemšana bez reālas iespējas tos atdot u. tml.

AFĒRISTS – cilvēks, kas nodarbojas ar afērām; blēdis.

AFGĀŅU VĒJA SUNS – garspalvains vēja suns; izcelsme Tuvajos Austrumos.

AFROAMERIKĀŅI – Amerikas melnādainie iedzīvotāji, kuru priekšteči ieceļojuši vai tikuši ievesti kā vergi no Āfrikas.

AFRODĪZIJS – viela, augs, ēdiens vai dzēriens, ko uzskata par seksuāli uzbudinošu.

AGLOMERĀCIJA – administratīvi savstarpēji neatkarīgu apdzīvotu vietu kopums, kuru vieno ekonomiskās dzīves un sabiedriskās infrastruktūras kopība.

AGNOSTICISMS – filozofiska mācība, kas noliedz objektīvu pasaules izzināmību.

AGRĀRĀ REFORMA – zemes īpašuma un zemes lietošanas sistēmas pārveidošana lauksaimniecībā valsts ekonomiskās un sociālās attīstības nolūkā; tā ietver sevī plašu tiesisko, ekonomisko, sociālo un organizatorisko pasākumu kompleksu, kura īstenošanai nepieciešams ilgs laiks.

AGREGĀTS – mehāniski savienotu dažāda tipa mašīnu, aparātu vai iekārtu kopums, ko izmanto noteikta

darba veikšanai; sarežģītas mašīnas daļa, kas pati par sevi ir noslēgta vienība, piemēram, automašīnas motors.

A

AGRESIJA – motivēta iznīcinoša darbība, kas ir pretunā ar sabiedrībā pastāvošām normām un kuras rezultātā tiek nodarīts fizisks vai psiholoģisks kaitējums; vienas valsts uzbrukums, naidīga darbība attiecībā pret citu valsti.

AGROĶĪMIJA – zinātne par ķīmijas izmantošanu zemkopībā.

AĢENTŪRA – 1. uzņēmums, kas izpilda kādu iestāžu vai personu noteiktos uzdevumus; 2. kādas organizācijas aģentu kopums; 3. aģentu tīkls kādā apvidū vai zemē.

AHĀTS – minerāls, joslains halcedona paveids; izmanto juvelierizstrādājumiem un kā cietu tehnisku akmeni; nosaukts pēc Ahates upes Sicīlijā.

AIDS – iegūta imūndeficīta sindroms – slimību komplekss, ko izraisa HIV vīruss un kas izpaužas kā organisma pretestības spēju zudums pret slimībām. AIDS stadijas laikā attīstās pavadošās jeb oportūnistiskās infekcijas (ļaundabīgie audzēji, infekcijas slimības u. c.), kuras var kļūt par cilvēka nāves iemeslu. Par AIDS izplatības sākumu pasaulē uzskata laiku no 1980.–1984. g.

AIKIDO – daudzu tradicionālu japāņu cīņas mākslu

A

sintēze; noslēgta aizsardzības paņēmieni sistēma, kas darbojas gan pret neapbruņotiem, gan pret apbruņotiem uzbrucējiem. Akido var būt arī mācību grāmata, kas sludina morālos, filozofiskos un citus audzināšanas pamatus; ietver dinamiskas meditēšanas formas, kuras tiek izmantotas ar mērķi attīstīt, atjaunot fiziskos un garīgos spēkus.

AINAVZINĀTNE – kompleksā fiziogēogrāfija; fiziogēogrāfijas nozare, kura pēta ģeogrāfiskos kompleksus kā Zemes ainavapvalka teritoriālās struktūras sastāvdaļas.

AISBERGS – peldošs vai uz sēkļa uzbīdījies ledus blāķis, kas atšķēlies no piekrastes ledāja; tā lielākā daļa atrodas zem ūdens.

AIZBILDNĪBA – nepilngadīgas personas īpašuma pārvalde un tās tiesību aizstāvēšana; katrai nepilngadīgai personai (līdz 18 gadu vecumam) ir nepieciešams aizbildnis – parasti – vecāki; bāreņiem tiesa parasti nozīmē par aizbildni atbilstošu pilngadīgu personu.

AIZBILDNIS – persona, kas pastāvīgi gādā par bērnu vai nepilngadīgas personas personisko un mantisko tiesību aizsardzību.

AIZDEVĒJS *sk.* KREDITORS

AIZDEVU PROCENTI *sk.* KREDĪTPROCENTI

AIZDEVUMA KONTROLE *sk.* KREDĪTKONTROLE

AIZDEVUMA ZĪME *sk. PARĀDZĪME***A**

AIZDEVUMS – līgums, ar kuru tiek nodota aizņēmējam īpašumā nauda vai zināms daudzums atvietojamu lietu, kas noteiktā termiņā jāatdod aizdevējam tādā pašā daudzumā un tādas pašas šķiras un labuma.

AIZDOMĀS TURAMAIS – persona, par kuru lietas materiālos ir ziņas, kas dod pamatu uzskatīt, ka tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu un tādēļ ir aizturēta, vai kurai piemērots viens no drošības līdzekļiem līdz apsūdzības uzrādīšanai.

AIZDOMĀS TURĒTAIS *sk. AIZDOMĀS TURAMAIS*

AIZGĀDNĪBA – to nodibina tiesa tikai pār pilngadīgajiem, atzīstot tos par rīcībnespējīgiem sakarā ar garīgu slimību vai plānprātību, kā arī sakarā ar izlaidīgu vai izšķērdīgu dzīvi, ar alkohola vai narkotiku pārmērīgu lietošanu, ja šāda rīcība draud novest šādas personas vai viņu ģimenes trūcumā vai nabadzībā.

AIZGĀDNIS – persona, ko ieceļ un atbrīvo no tās pienākumiem bāriņtiesa, pamatojoties uz tiesas spriedumu par aizgādības nodibināšanu vai izbeigšanu.

AIZŅĒMĒJS – fiziska vai juridiska persona, kas aizņemas vai ir aizņēmusies naudu vai kādu materiālu vērtību; parādnieks.

AIZSARGĀJAMIE AUGI – retas un izzūdošas augu sugas un sugas ar lielu zinātnisku, estētisku vai praktisku nozīmi, kuras ir valsts aizsardzībā.

A

AIZSARGĀJAMIE DABAS OBJEKTI – savrupi dabas elementi, veseli kompleksi vai teritorijas, kas atrodas īpašā valsts uzraudzībā.

AIZSARGĀJAMIE DZĪVNIEKI – retas un izzūdošas dzīvnieku sugas un sugas ar lielu zinātnisku, estētisku vai praktisku nozīmi, kuras ir valsts aizsardzībā.

AIZSARGMUITA – galvenais protekcionalisma paņēmieniens – valsts normatīvajos aktos noteikti nodokļi valsts ekonomisko interešu aizsardzībai; pasākumi preču ievaduma ierobežošanai un vietējo ražotāju aizsargāšanai no ārzemju konkurentiem, nosakot paaugstinātas ievadumtas nodevas atsevišķām precēm vai preču grupām.

AIZSARGPOTE *sk.* VAKCĪNA

AIZSARGSTĀDĪJUMI – koku vai krūmu stādījumi un audzes, kas vajadzīgas ekoloģiskās vides un dabas resursu, zemes un augsnes, ūdenstilpju un dzeramā ūdens avotu, atmosfēras gaisa aizsardzībai pret kaitīgiem procesiem: piesārņošanu, eroziju, izsīkšanu u. tml.

AIZSPOGULIJA – neloģisms, kas ienācis no angļu rakstnieka Lūisa Kerola (1832–1898) grāmatas «Alise Aizspogulijā» un kalpo kā apzīmējums citai, ačgārnai pasaulei.

AIZSTĀJĒJPRECE – prece, kuru iespējams izmantot citas preces vietā, lai apmierinātu vienu un to pašu patērētāja vajadzību un vēlmi.

AIZSTĀJVĀRDS – vārds, ar kuru datoru tīklā apzīmē personu vai personu grupu.

A

AIZSTĀVĪBA – viena no tiesību un likumisko interešu garantijām aizdomās turētajam, apsūdzētajam un tiesājamam kriminālprocesā.

AIZSTĀVIS – persona, kura likumā noteiktajā kārtībā aizstāv aizdomās turēto, apsūdzēto vai tiesājamo, viņu likumiskās intereses un tiesības, kā arī sniedz viņiem nepieciešamo juridisko palīdzību.

AIZVIETOTĀJTERAPIJA – ārstēšana ar medikamentiem, kuri kompensē dabisko vielu trūkumu organismā (piemēram, insulīns cukura diabēta slimniekiem).

AJATOLLA – islāma šīitisma novirziena garīgo amatpersonu goda nosaukums.

AKĀCIJA – mimosu dzimtas koks vai krūms ar divkārt plūksnaini saliktām lapām un dzelteniem vai baltiem ziediem.

AKARIĀZE – ērcu ierosināta slimība.

AKARICĪDI – ķīmiskās vielas, ar kurām apkaro ērces.

AKCELERĀCIJA – paātrināta attīstība; embrija atsevišķu daļu veidošanās; antropoloģijā – bērnu un pusaudžu paātrināta augšana un fiziskā attīstība salīdzinājumā ar iepriekšējām paaudzēm.

A

AKCELERĀTS – bērns, pusaudzis, kas attīstās paātrināti.

AKCEPTS – 1. piekrišana noslēgt līgumu atbilstoši otras puses piedāvājumā izvirzītajiem noteikumiem; 2. maksātāja piekrišana apmaksāt maksājuma dokumentu; 3. maksātāja piekrišana izdarīt pārvedu vekseļa apmaksu vekselī noteiktajā termiņā; 4. bankas apņemšanās garantēt vekseli vai akreditīvā norādītās summas samaksu.

AKCIJA¹ – 1. mārketinga pasākums, kas vērsts uz kādas preces vai pakalpojuma noieta stimulēšanu; 2. plašāka vēriena pasākums kāda (politiska, sociāla, ekonomiska) mērķa sasniegšanai; politisko spēku un organizāciju rīcības forma, kad izvirzīto mērķu sasniegšanā parasti tiek respektētas politiskās darbības pastāvošās normas un institūcijas.

AKCIJA² – 1. vērtspapīrs, kas apstiprina akcionāra līdzdalību akciju sabiedrības pamatkapitālā, dod viņam tiesības piedalīties sabiedrības pārvaldē un saņemt akciju sabiedrības peļņas daļu – dividenžu veidā, bet likvidācijas gadījumā – likvidācijas kvotu. Publisko akciju sabiedrību akcijas tiek tirgotas fondu biržās, to cenas pastāvīgi mainās; 2. uz kāda mērķa sasniegšanu vērsta rīcība vai pasākums.

AKCIJAS NOMINĀLVĒRTĪBA – statūtos sākotnēji noteiktā vienas akcijas vērtība naudā; akciju sabiedrības pamatkapitāls sastāv no akcijas nominālvērtības, kas reizināta ar akciju skaitu.

AKCIJU INDEKSS – rādītājs, kas atspoguļo akciju kursa svārstību pakāpi kādā laika periodā, parāda kādas valsts fondu tirgus vai kādas nozares uzņēmumu akciju cenu vispārējās tendences un palīdz ieguldītājiem izvērtēt situāciju un pieņemt lēmumu par investīcijām attiecīgajā vērtspapīru tirgū.

AKCIJU KAPITĀLS – akciju sabiedrības kapitāls, kura apjomu reglamentē statūti; akciju kapitāls veidojas akciju sabiedrības vērtspapīru emisijas rezultātā.

AKCIJU KONTROLPAKETE – akciju daudzums, kas to īpašniekam nodrošina lēmuma pieņemšanai pietiekamu balsu skaitu akcionāru kopsapulcē; formāli par akciju kontrolpaketi uzskata 51% no akciju kopskaita, taču parasti tajā nav nepieciešams vairāk par 25–30% no izlaistajām akcijām, jo pārējās akcijas tiek izdalītas daudziem akciju īpašniekiem jeb mazākuma akcionāriem, kuriem akciju sabiedrības lietu kārtošanā nav izšķirošas nozīmes.

AKCIJU KURSS – akciju, obligāciju u. c. vērtspapīru pirkšanas un pārdošanas (tirgus) cena.

AKCIJU SABIEDRĪBA – nepersoniska uzņēmējdarbības forma; uzņēmējsabiedrība, kuras pamatkapitāls sastāv no akciju nominālvērtības kopsummām; akciju sabiedrība ir atklāta sabiedrība, un tās daļas – akcijas var būt publiskās apgrozības objekts; akciju sabiedrība ir juridiska persona.

AKCIONĀRS – persona, kurai pieder uzņēmuma akcijas; akciju sabiedrības līdzīpašnieks ar tiesībām uz daļu

A

no tīrās peļņas (dividendi), informāciju un balsstiesībām akcionāru kopsapulcē, bet akciju sabiedrības likvidācijas gadījumā – uz daļu no likvidācijas procesā iegūtajiem līdzekļiem.

AKCIONĀRU SAPULCE – akciju sabiedrības augstākā lēmējinstītūcija; apstiprina gada pārskatu, atbrīvo no atbildības utt.; akcionāriem ir balsstiesības atkarībā no akciju skaita un to veida.

AKCĪZES NODOKLIS – netiešs vai tiešs nodoklis, ko valsts uzliek atsevišķām preču grupām, piemēram, alkoholiskajiem dzērieniem, tabakas izstrādājumiem, dārgmetāliem; akcīzes nodokļa saimnieciskais mērķis ir papildienākumu gūšana valsts budžetā no izstrādājumiem, kas nav pirmās nepieciešamības preces.

AKCĪZES PRECES – ar akcīzes nodokli apliekamas preces. Latvijā akcīzes preces ir nafta un naftas produkti, alkohols (t. sk. alus), tabakas izstrādājumi, automašīnas un motocikli, daži bezalkoholiskie dzērieni un kafija.

AKLAIS LIDOJUMS – lidojums, kad pilots nevar saskatīt zemi un viņam jāvadās pēc lidmašīnas navigācijas instrumentiem.

AKMENSOZOLS *sk.* ILEKSS

AKNES – pinnes, pūtītes, kas rodas ādas tauku dziedzeru un matu maisiņu strutaina iekaisuma dēļ.

AKNU CIROZE – nenormāla blīvu saistaudu savairo-

šanās, kas iznīcina aknu šūnas; rodas no indēm, alkohola un dažādām infekcijām.

A

AKREDITĀCIJA – oficiāla laboratorijas, sertificēšanas vai inspicēšanas institūcijas atzišana, nosakot tās kompetenci konkrētu uzdevumu veikšanai.

AKREDITĀCIJA – diplomātiska norise, kurā ārvalsts diplomātiskais pārstāvis, stādamies amatā, iesniedz akreditācijas rakstu – vēstuli, dokumentu, kas apliecina, ka viņam ir diplomātiskā pārstāvja pilnvaras.

AKREDITĒŠANĀS *sk.* **AKREDITĀCIJA**

AKREDITĀCIJAS RAKSTS – vēstnieka vai cita pilnvarota diplomātiskā pārstāvja pilnvaras apliecināošs dokuments, ko viņam izsniedz pilnvarojošās valsts galva un ko viņš akreditācijas ceremonijā pasniedz tās valsts vadītājam, kurp viņš nosūtīts.

AKREDITĪVS *sk.* **KREDĪTVĒSTULE**

AKRILA KRĀSA – krāsa, kuras pamatā ir akrilskābes sāļi; sastāv no akrila un ūdens ar dažādām piedevām; izmanto koka virsmu krāsošanai. Latvijā akrila krāsu intensīvi sāka izmantot 20. gs. beigās.

AKRILŠĶIEDRA – sintētisks šķiedrmateriāls, ko iegūst no akrilskābes esteriem.

AKSELERATORS – automašīnas pedālis, ar kuru var regulēt degvielas padevi, tādējādi mainot automašīnas kustības ātrumu.

A

AKSESUĀRS – piederums, blakuslieta, kas papildina kādu priekšmetu vai parādību.

AKTĪVĀ ATPŪTA – spēku un enerģijas atjaunošanas veids, kā arī izklaide, aktīvi nodarbojoties ar sportu (kalnu, velo, ūdens u. c.) gan telpās, gan dabā.

AKTIVĒTĀ OGLE – poraina ogle ar lielu uzsūkšanas spēju; lieto ūdens attīrīšanai, gāzmaskās, kā arī medicīnā, lai padarītu nekaitīgus toksīnus.

AKTĪVI – 1. īpašuma tiesību kopums, kas pieder fiziskai vai juridiskai personai – naudas līdzekļi, noguldījumi bankās, vērtspapīri, aizdevumi, nekustamais īpašums u. c.; 2. uzņēmuma līdzekļi, kas attēloti grāmatvedības bilances aktīvā; tie ir ilgtermiņa ieguldījumi un apgrozāmie līdzekļi.

AKTĪVS – grāmatvedības bilances kreisā puse, kur uzņēmuma līdzekļus attēlo naudas izteiksmē; tai jābūt vienādai ar bilances labo pusi – pasīvu.

AKTUĀRS – dzīvības apdrošināšanas sabiedrības uz noteiktu vai nenoteiktu laiku nodarbināta persona, kas novērtē attiecīgās sabiedrības noslēgtos apdrošināšanas līgumus un finanšu situāciju, lai nodrošinātu to, ka sabiedrības izpilda savas ilgtermiņa saistības pret apdrošinājumaņēmējiem; profesionāls matemātiķis – apdrošināšanas speciālists, kas aprēķina apdrošināšanas un apdrošinātāja ieguldījumu finanšu risku.

AKUMULATOR – ierīce enerģijas (parasti elektriskās)

uzkrāšanai, piemēram, akumulatora baterija, kurā elektriskā enerģija pārvēršas ķīmiskajā enerģijā un pēc tam atkal zemsprieguma līdzstrāvā.

A

AKUPRESŪRA – punktu masāža; viena no refleks terapijas metodēm, spiešana ar pirkstiem uz ķermeņa bioloģiski aktīvajiem punktiem. Akupresūras iedarbība nav ilgstoša, tā ir jūtama uzreiz pēc tās veikšanas.

AKUPUNKTŪRA – adatterapija, viena no refleks terapijas metodēm, Ķīnas tautas medicīnas metode, kuras pamatā ir noteiktu aktīvo punktu kairināšana ar speciālām adatām.

AKVAAEROBIKA – intensīva un ritmiska vingrošana baseinā, kas parasti notiek mūzikas pavadījumā.

AKVALANGS – autonoma ierīce, kas ļauj cilvēkam elpot zem ūdens – ar saspīestu gaisu pildīti baloni, kam pievienota mutē ielikama caurule elpošanai.

AKVAMARĪNS – zaļganzils minerāls, berila paveids, dārgakmens; mēdz būt no gaiši zilās līdz jūras zaļajai krāsai.

AKVANAUTS – jūras pētnieks, kas izdara novērojumus zem ūdens.

AKVAPARKS – ūdens atrakciju un atpūtas komplekss; sastāv no dažāda lieluma un funkciju baseiniem, butaforiskiem elementiem, saunām, kafējnīcām utt.; akvaparks var būt zem klajas debess vai arī telpās.

A

AKVATORIJA – norobežots ūdensvirsas iecirknis normatīvo aktu, likuma, starptautiska līguma noteiktajā jūras, liča vai ostas rajonā; parasti jūrasostas ūdens daļa.

AKVAVITS – alkoholisks dzēriens ar ķīmeņu garšu, parasti 40–43% stiprs, tradicionāls Norvēģijā, Zviedrijā, Dānijā.

AKVEDUKTS – tilts, pa kuru pāri ceļam, aizai, upju ielejai utt. pārvadīts ūdensvads, apūdeņošanas vai hidroenerģētikas kanāls.

AKVIZĪCIJA – jaunu transportējamu kravu vai apdrošinājumu meklēšana.

ALCHEIMERA SLIMĪBA – (pēc vācu neirologa A. Alcheimera, 1864–1915) smadzeņu atrofija, gandrīz pilnīgs atmiņas zudums, kas saistīts ar personības degradāciju.

ALEKSANDRĪTS – minerāls, caurspīdīgs hrizoberila paveids, dārgakmens, kas maina krāsu atkarībā no apgaismojuma – dienas gaismā smaragdzaļš, mākslīgā apgaismojumā – violeti sārts.

ALERĢĒNS – viela vai mikroorganisms, kas izraisa alerģiju.

ALERGOLOĢIJA – zinātnes nozare, kas pēta dažādas alerģijas.

ALERĢIJA – cilvēka imūnsistēmas pārmērīga reakcija pret dažādām vielām – alergēniem (piemēram, ziedpu-

tekšņiem, putekļu ērcītēm, suņiem, citrusaugiem u. c.); izplatītākās alerģiskās slimības ir atopiskais dermatīts, alerģiskās iesnas, bronhiālā astma. Alerģija ir organisma patoloģiska jutība, pastiprināta reakcija uz kādu vielu vai mikroorganismu – antigēnu, kas atkārtoti iedarbojas uz organismu.

A

ALERĢISKAIS ŠOKS – spēcīgas alerģiskas reakcijas izraisīts organisma šoka stāvoklis, kas izpaužas vispārējos organisma funkciju traucējumos.

ALFA UN OMEGA – grieķu alfabēta pirmais un pēdējais burts; visa sākums un gals, pamatu pamats.

ALFONSS – vīrietis, kas ir miļākās apgādībā.

ALGA – atalgojums par paveikto, atzinība, pateicība; atlīdzība par darbu cita labā (pēc noteiktas likmes vai pēc līguma); parasti samaksa notiek skaidrā naudā, taču iespējama samaksa arī natūrā (brīvs uzturs, dzīvoklis u. c.).

ALGAS KONTS – privātpersonas konts bankā, kurā tiek iemaksāti klienta regulārie ienākumi, piemēram, alga, pensija, honorāri.

ALGAS NODOKLIS – iedzīvotāju ienākuma nodokļa paveids, ar ko apliek algotā darbā gūtos ienākumus; algas nodokli par darbinieka gūtajiem ikmēneša ienākumiem aprēķina, ietur un budžetā iemaksā darba devējs.

ALGOLS – viena no starptautiskajām programmēšanas valodām, kas domāta skaitlisku aprēķinu algoritmu pierakstīšanai.

A

ALGORITMS – mērķtiecīgs darbību izpildes priekšraksts, ar kuru no dotajiem sākumdatiem ar galīgu elementāru darbību jeb soļu skaitu iegūst rezultātu.

ALIANSE – valstu, grupu, ģimeņu utt. savienība, kas noformēta ar līgumu stabiliem sakariem noteiktu interešu jomā.

ALIBI – aizdomās turētā vai apsūdzētā nevainīguma pierādījums, ka noziedzīga nodarījuma laikā viņš atradies citā vietā un tāpēc to nav izdarījis.

ALIJA – apzīmējums ebrejiem, kuri no diasporas atgriežas savā vēsturiskajā dzimtenē – Izraēlā; reemigrācija.

ALIMENTI – uzturlīdzekļi vecākiem, vecvecākiem, bērniem, mazbērniem vai citām personām, ja tāds pienākums uzlikts ar tiesas spriedumu vai tiesneša lēmumu.

ALKOHOLA ATKARĪBA *sk.* ALKOHOLISMS

ALKOHOLISMS – slimīga tieksme lietot alkoholiskus dzērienus; slimīgs stāvoklis, kas rodas no pārmērīgas alkoholisku dzērienu lietošanas.

ALKOMETRS, ALKOTESTERIS – ierīce, kas dod iespēju automašīnas vadītājam pārbaudīt, vai alkohola līmenis viņa asinīs nepārsniedz pieļaujamo normu; ļauj autovadītājam pieņemt lēmumu par to, vai vadīt automašīnu.

ALLĀHS – Dieva apzīmējums islāmā; mācība par Allāhu ir musulmaņu reliģijas un dievvārdu pamats.

ALMANDĪNS – granātu grupas minerāls violeti sarkanā krāsā; lieto abrazīviem, juvelierizstrādājumiem.

ALOJES – liliju dzimtas daudzgadīgi tropu un subtropu augi ar garenām, gaļīgām lapām; daudzas sugas izmanto medicīnā.

ALOPĒCIJA – daļēja vai pilnīga matu izkrišana.

ALOPLASTIKA – cilvēka orgānu vai to daļu aizstāšana ar audiem svešu vielu, piemēram, plastmasu vai protēzi; plastiskās ķirurģijas operācija.

ALPAKA – lamu ģints mājdzīvnieks, ko audzē Dienvidamerikā galvenokārt vilnas dēļ.

ALPAKS *sk.* JAUNSUDRABS

ALPINĀRIJS – akmeņdārzs, kurā galvenokārt audzē augstkalnu augus; kalnu augu sakopojums stilizētā kalnu veidojumā.

ALPĪNISMS – sporta veids – kāpšana kalnu virsotnēs; parasti izmanto speciālu aprīkojumu – kāpšļus, virves u. c.; lielā augstumā nepieciešams skābekļa aparāts.

ALTEJA *sk.* KĀRŠROZE

ALTERNATĪVĀ MEDICĪNA – netradicionālas medicīnas metodes diagnosticēšanā un slimību ārstēšanā, piemēram, akupunktūra, homeopātija, autogēnais treniņš, meditācija, joga.

A

ALTERNATĪVS – tāds, kas satur alternatīvu, kas pieļauj vienu no divām (vai vairākām) iespējamībām; tāds, kas ir alternatīva.

ALTINGS – Islandes parlaments. Altings ir vienlaicīgi Islandes augstākais un vecākais pārvaldes institūts, kas dibināts m. ē. 930. g. Tingvellirā un darbojies gandrīz bez pārtraukuma tūkstoš gadus.

ALTRUISMS – nesavtīga gādība par citiem, gatavība uzupurēties citu labā.

ALUS – putojošs alkoholisks dzēriens, ko parasti gatavo no raudzētas, apiņotas misas.

AĻASKA – kažokādas virsjaka ar kapuci.

AMARETO – mandeļu (vai aprikožu kauliņu) liķieris.

AMARILLIS – amariļļu dzimtas dekoratīvs sīpolaugs ar baltiem vai sārtiem zvanveida ziediem.

AMATIERIS – cilvēks, kas ar mākslu vai sportu nodarbojas sava prieka pēc, nevis peļņas dēļ.

AMATNOZIEGUMS – tiši vai aiz neuzmanības izdarīts noziedzīgs nodarījums, kas izpaužas varas pārstāvja vai citas amatpersonas tai uzlikto pienākumu nepildīšanā, nepienācīgā pildīšanā, vispār to nepildīšanā vai citādā darbībā pretēji dienesta interesēm, pastāvot Krimināllikumā paredzētiem nosacījumiem (amatlaunprātība, amatnolaidība, kukuļņemšana, amatviltojums u. c.).

AMATPERSONA – valsts varas pārstāvji, kā arī ikviena persona, kura pastāvīgi vai uz laiku izpilda valsts, autonomo, valsts vai pašvaldības uzņēmuma, uzņēmēj-sabiedrības vai pašvaldības dienesta pienākumus un kurai ir tiesības pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām, vai kurai ir tiesības veikt uzraudzības, kontroles, izziņas vai sodīšanas funkcijas vai rīkoties ar valsts vai pašvaldības mantu vai finanšu līdzekļiem.

AMATVILTOJUMS – darbības, kas izpaužas apzinātu nepatiesu ziņu ierakstīšanā dokumentos, nepatiesa dokumenta sastādīšanā un dokumentu viltošanā, ko iz-darījusi amatpersona.

AMAZONĪTS – zilganzaļš vai zaļš mikroklīns; izmanto par rotakmeni vai apdares akmeni.

AMBĪCIJAS – paaugstināts pašnovērtējums; godkā-rība, tiekšanās pēc kaut kā aiz godkāribas.

AMBIVALENCE – pārdzīvojuma divējādība: viens un tas pats objekts vienlaikus izraisa diametrāli pretējas jū-tas – mīlestību un naidu, prieku un bēdas u. tml. Vesels cilvēks spēj šādas jūtas pārvarēt un izveidot vienotu attieksmi pret attiecīgo objektu, toties psihiski slims cil-vēks to nespēj, tāpēc viņam raksturīga pretrunīga, strauji mainīga reakcija.

AMBRA – smaržīga vaskveida viela, kas veidojas kaša-lotu gremošanas orgānos; lieto parfimērijā.

AMBRĀŽA – sarunvalodā – liels, skaļš, nemierīgs noti-kums.

A

AMBULATORĀ ĀRSTĒŠANA – ārstēšana, kas neparedz slimnieka uzņemšanu slimnīcā. Ambulatorā ārstēšana paredz to, ka slimnieks katru dienu ierodas pie ģimenes ārsta (cita ārstējošā ārsta) vai medikamenti tiek piegādāti slimniekam mājās un izdzerti medicīnas darbinieka klātbūtnē.

AMERIKANIZĀCIJA – amerikāņu dzīvesveida, vērtību, kultūras, valodas iespiešanās citās kultūrās.

AMERIKĀŅU FUTBOLS – regbijam līdzīga ļoti asa spēle ar ovālu bumbu; spēlē divas komandas.

AMETISTS – dzidrs, violets kvarca paveids; pusedārgakmens.

AMFETAMĪNS – stimulējošs līdzeklis; mazās devās mazina nogurumu; liels atkarības risks, pieskaitāms narkotiskām vielām.

AMNESTIJA – notiesātās personas pilnīga vai daļēja atbrīvošana no soda vai tai piespriestā soda mīkstināšana, kā arī personas atbrīvošana no kriminālatbildības amnestijas aktā paredzētajos gadījumos.

AMNĒZIJA – patoloģisks atmiņas zudums galvas smadzeņu bojājuma (slimības) gadījumā vai smagas emocionālas traumas gadījumā.

AMOKS – pēkšņa psihiska nelīdzsvarotība; saistīta ar agresivitāti un vardarbību.

AMORTIZĀCIJA¹ – pamatlīdzekļu nolietojuma summu pakāpeniska pārņemšana uz pārskata perioda saimnieciskās darbības izdevumiem pamatlīdzekļa ekspluatācijas laikā, šīs summas attiecinot uz ražojamās produkcijas vai veicamo pakalpojumu pašizmaksu.

AMORTIZĀCIJA² – triecienu, grūdienu iedarbības vājināšana ar īpašām ierīcēm – amortizatoriem.

AMPLUĀ – 1. lomu tips, kas atbilst aktiera talanta īpatnībām; 2. darbības lauks.

AMPULA – maza, slēgta (parasti stikla) caurulīte vai kolba sterilai zāļu vai ķīmisku vielu uzglabāšanai.

AMULETS – priekšmets, kam piedēvē pārdabisku spēju pasargāt tā īpašnieku no nelaimēm un slimībām.

ANABIOZE – organisma stāvoklis, kurā strauji palēninās dzīvības procesi, tādējādi ļaujot organismam izdzīvot nelabvēlīgos temperatūras, mitruma u. c. apstākļos; dzīvības procesu apturēšana.

ANABOLISKIE STEROĪDI – jebkurš no sintētiskajiem steroīdu hormoniem; vielas, kas veicina muskuļu masas pieaugumu; sportistiem – dopings; medicīnā – lieto anēmijas un muskuļu vājuma ārstēšanai pēc ķirurģiskām operācijām.

ANAFILAKTISKAIS ŠOKS – organisma spēcīga reakcija uz atkārtoti ievadītu svešu vielu (medikamentiem un bišu indi).

A

ANALEPTISKIE LĪDZEKĻI – preparāti, kas uzbudina un atjauno dzīvībai svarīgus (elpošanas un asinsriņķošanas) centrus iegarenajās smadzenēs, uzbudina centrālo nervu sistēmu.

ANALGĒTISKĀS VIELAS – pretsāpju līdzekļi – vielas, kas, smadzenēs iedarbodamās uz sāpju centriem, mazina sāpes.

ANALOĢIJA – atšķirīgu parādību vai jēdzienu līdzība atsevišķu pazīmju, īpašību ziņā.

ANANASS – tropu augs ar lieliem, sulīgiem, aromātiskiem čiekurveida augļiem; šā auga auglis.

ANARHISMS – 1. sociāli politiska ideoloģija un kustība, kas pauž uzskatu, ka cilvēki labāk dzīvotu bezvalstiskā kopienā nekā valsts varas apstākļos; 2. autoritātes, kārtības un disciplīnas noliegšana.

ANDERGRAUNDS – neortodoksāli, valsts nefinansēti mākslas, mūzikas, kultūras virzieni, kurus oficiālās varas sistēma neatbalsta vai pat apspiež.

ANDROĢĒNI – dabiskie un sintētiskie vīrišķie dzimumhormoni.

ANDROĢĪNS – būtne, kurā apvienots vīrišķais un sievišķais organisms; hermafrodīts.

ANDROPAUZE – vīriešu klimakss.

ANEKSIJA – vienas valsts vai tautas teritorijas vai tās

daļas vardarbīga vienpusēja sagrābšana, pievienošana pretēji tās pilsoņu gribai, ko īsteno kāda cita valsts; rupjš starptautisko tiesību, nāciju un tautu pašnoteikšanās principa pārkāpums.

A

ANĒMISKS – vājš, bez dzīvības, neizteiksmīgs.

ANEMONES – introducētās vizbuļu sugas, ko audzē par krāšņumaugiem.

ANESTĒZIJA – daļējs vai pilnīgs jutīguma zudums, kas rodas muskulatūru atslābinošu līdzekļu un vielu ieelpošanas vai iešļircināšanas rezultātā, kas ķīmiski ietekmē centrālo nervu sistēmu, pārtraucot ārējo kairinājumu uztveri; ķirurģiskas operācijas gadījumā anestēziju rada ar medikamentu palīdzību (anestezējošiem līdzekļiem).

ANGĀRS – būve lidaparātu novietošanai un remontam, arī noliktavas vai telpa sporta zāles ierīkošanai.

ANGAŽMENTS – līgums ar māksliniekiem, kurā paredzēts uzstāšanās reižu skaits vai laiks; attiecīgās saistības.

ANGĪNA – akūta infekcijas slimība, kuras raksturīga izpausme ir aukslēju mandeļu iekaisums.

ANGIOGRĀFIJA – asinsvadu rentgenoloģiskās izmeklēšanas metode, ievadot tajos kontrastvielas, kas sniedz informāciju par asins cirkulāciju kādā orgānā.

ANGLIKĀNISMS – viens no protestantisma novirzieniem; radies 16. gs., kad Anglija sarāva attiecības ar

A

Vatikānu; anglikānismā saglabājies daudz no katolicisma.

ANGORA – no Angoras šķirnes trušu apmatojuma iegūta šķiedra.

ANGOSTŪRA – rūgta garšas piedeva degvīnam un liķieriem; iegūst no dažu Dienvidamerikas koku mizas, kura satur angosturīnu.

ANILINGS – seksuālās darbības veids – anālās atveres kairināšana ar mēli vai lūpām.

ANIMĀCIJA – filmēšanas tehnika, uzņemot filmu kā statisku attēlu virkni, kurus projicējot rada kustības ilūziju; kustības ātrums un ritms ir atkarīgi no tā, ar cik kadriem atveido katru kustības fāzi.

ANISETS – franču anīsa liķieris.

ANĪSS – viengadīgs čemurziežu dzimtas lakstaugs ar baltiem ziediem; sauso augļu ēterisko eļļu izmanto medicīnā, pārtikā un parfimērijas rūpniecībā.

ANKETA – aptaujas lapa, speciāli izstrādāts jautājumu saraksts, ko izmanto anketēšanā, izdarot aptauju; anketu var aizpildīt gan respondents, gan intervētājs.

ANKETĒŠANA – aptaujas veids; pirminformācijas datu vākšanas metode ar anketu palīdzību socioloģiskos, demogrāfiskos u. c. pētījumos.

ANKLĀVS – kādas valsts teritorijas daļa, ko no visām pusēm ietver kādas citas valsts teritorija.

A

ANNUITĀTE – parāda atmaksas veids, kurā pamatsummas deldējuma un procentu kopsumma ir vienāda visos atmaksas periodos līdz pat pilnīgai parāda dzēšanai.

ANORAKS *sk. PARKA*

ANOREKSIJA – slimīgs apetītes zudums vai nomākšana; stāvoklis, kuram raksturīgs ēstgribas trūkums, patoloģiska badošanās, kas noved pie svara zaudēšanas.

ANŠLĀGS – paziņojums, ka uz kādu pasākumu ir pārdotas visas biļetes.

ANŠOVS – sīka silķveidīgo kārtas zivs.

ANTACĪDS – viela, kas neitralizē skābi (sevišķi kuņģī).

ANTENA – ierīce, kas uztver elektromagnētiskos viļņus un pārveido augstfrekvences strāvas enerģijā (uztverošā antena) vai otrādi (raidošā antena).

ANTIBIOTIKAS – vielas, kuras producē augu un dzīvnieku organismi un daži mikroorganismi un kurām piemīt spēja aizkavēt citu mikroorganismu augšanu un vairošanos; iegūst arī ķīmiskajā sintēzē.

ANTIBLASTISKIE LĪDZEKĻI – pretvēža līdzekļi –

A

vielas, ko izmanto ļaundabīgo audzēju ķīmijterapijai; galvenokārt kavē audzējšūnu augšanu un dalīšanos.

ANTICIKLONS – plašs augsta atmosfēras spiediena apgabals, kur spiediens samazinās un vējš pūš no centra uz perifēriju; šādā apgabalā ir skaidras debesis, rāms un nemainīgs laiks.

ANTICIPĀCIJA – 1. psiholoģijā – spēja paredzēt rīcības, darbības rezultātus; paredzējums; priekšstats; 2. parādības vai darbības sākšanās pirms laika, kad tai vajadzētu sākties pēc likuma vai paraduma; 3. mūzikā – ieskaņa – kāda akorda skaņa, kas parādās pirms visa akorda.

ANTIDEPRESANTI – medikamenti, ko lieto depresīvu stāvokļu ārstēšanai; tie sakārto bioķīmiju smadzenēs.

ANTIDOTI – pretindes, vielas, ko lieto saindēšanās gadījumā.

ANTIFONS – ausu ieliktnis trokšņa uztveres mazināšanai.

ANTIFRĪZS – dzesēšanas šķidrums tumši zilā vai zaļā krāsā, kas kavē ūdens sasalšanu automašīnas radiatorā. Antifrīzs nodrošina motoriem un dzesēšanas sistēmām labāku aizsardzību pret koroziju, optimālāku siltuma emisiju.

ANTIGĒNI – organismam svešas vielas, kas asinīs un audos izraisa antiķermenīšu veidošanos.

ANTIGLOBĀLISTI – cilvēki, kas noraida globalizāciju.

A

ANTIISTAMĪNI – ārstniecības līdzekļi, kurus lieto pret alerģiskām slimībām.

ANTIKLERIKĀLS – vērsts pret konfesijas reliģiskas organizācijas (piemēram, baznīcas) un tās kalpotāju darbību, varu, bet ne pret reliģiju pašu.

ANTIOKSIDANTI – vielas, kas novērš vai kavē organisko vielu oksidēšanos un neitralizē reaktīvās molekulas.

ANTIPASTA – priekšēdiens, aukstās uzkodas ēstgribas rosināšanai; parasti kā antipastu izmanto olīves, anšovus, desu u. tml.

ANTIPERSPIRANTS – pretsviedru līdzeklis, kas aizkavē sviedru rašanos un mazina sviedru aromātu.

ANTIRADARS – mašīnā paslēpta neatļauta radioelektroniska ierīce autovadītāja savlaicīgai brīdināšanai par policiju, kas ar radaru atklāj ātruma pārkāpējus; var radīt traucējumus braukšanas ātruma kontroles mērierīču darbībai, piemēram, radaram; antiradaru ir aizliegts uzstādīt, un par tā izmantošanu autovadītājam draud sods.

ANTIREKLĀMA – reklāma ar izteikti negatīvu vai parodisku raksturu ar mērķi pievērst patērētāja uzmanību kāda uzņēmuma vai firmas nekvalitatīvajai produkcijai.

A

ANTISEMĪTISMS – naidīga, nicinoša vai noliedzoša attieksme pret ebrejiem.

ANTISEPTIKAS *sk.* **ANTISEPTISKIE LĪDZEKĻI**

ANTISEPTISKIE LĪDZEKĻI – vielas, kas iznīcina uz ādas vai gļotādas mītošos mikroorganismus vai kavē to attīstīšanos (joda šķīdums spirtā, kālija permanganāts).

ANTISEPTISKS – tāds, kas iznīcina mikroorganismus, baktērijas, aizkavē to attīstīšanos.

ANTIVIELA – asins seruma olbaltumviela, kas organismā rodas dažādu mikroorganismu vai svešu vielu – antigēnu klātbūtnē un spēj neitralizēt to kaitīgo iedarbību; arī aizsargviela, imūnviela.

ANTOCIĀNS – dabisks augu pigments.

ANTREKOTS – nepanēts, šķēlēs cepts gaļas gabals, kas ņemts no liellopu muguras biezās daļas.

ANTREPRENIERIS – privātuzņēmējs, kas organizē koncertus vai teātra izrādes.

ANTROPOĪDS – robots, kuram piemīt cilvēkam līdzīga forma un apveidi; antropoīdie roboti raksturīgi zinātniskās fantastikas darbiem, piemēram, lielfilmā *Zvaigžņu kari*; dzīvē antropoīdie roboti ir retums.

ANTURĀŽA – vide, apkārtējā atmosfēra, apkārtnē; arī cilvēku grupa, kas pavada augstu amatpersonu.

ANULĒT – atzīt par spēkā neesošu; atcelt.

APAKŠDIREKTORIJS – direktorijs, kas iekļauts augstākas hierarhijas direktorijā; lai organizētu pieeju datnēm, apakšdirektorijā jāuzrāda visi direktoriji, kas hierarhiskajā sistēmā atrodas virs tā.

APAKŠDOMĒNS – interneta tikla adreses daļa, kas parasti norāda organizāciju, kurā meklējams adresāts.

APAKŠĪRE – līgums, ko slēdz lietas, mantas īrnieks un cita, trešā, persona, ar kuru īrnieks nodod viņam izīrēto lietu, mantu lietošanā tālāk citai, trešajai, personai – apakšīrniekam.

APAKŠIZVĒLNE – izvēlne, kas ir kādas citas izvēlnes (galvenās vai pamatizvēlnes) sastāvdaļa.

APAKŠNOMA – līgums, ko slēdz lietas, mantas nomnieks un cita, trešā, persona, ar kuru nomnieks viņam iznomāto lietu vai mantu nodod tālāk lietošanā citai, trešajai, personai – apakšnomniekam.

APAĻĀ GALDA KONFERENCE – sarunu forma, kurā līdztiesīgas puses mēģina atrisināt problēmas brīvā diskusijā.

APARĀTDZIJA – no īsām šķiedrām un ķemindzijas vērpsanas atsukām izstrādāta dzija.

APARĀTS – ierīce, iekārta, kas sastāv no vairākiem elementiem; iestāžu, nodaļu vai darbinieku kopums; kādas sistēmas funkcionāla daļa.

A

APARATŪRA – 1. visas ar datoriem saistītās ierīces. Aparatūras veidi ir ļoti dažādi: personālie datori, portatīvie datori, lielle datori, pie kuriem vienlaikus strādā vairāki cilvēki; pie aparatūras pieder arī datoru ekrāni, printeri u. c. līdzīgas ierīces; 2. aparātu, ierīču kopums.

APARATŪRSADERĪBA – datora spēja sadarboties ar citam datoram paredzētām ierīcēm.

APARTEĪDS – rasisma politika, ko ietur dažas valstis, to politiskie spēki, dalot iedzīvotājus pēc rases pazīmēm, tos diskriminējot.

APBEDIŠANAS FIRMA – uzņēmums, kas piedāvā dažādus bērnu organizēšanas pakalpojumus.

APBEDIŠANAS PABALSTS – sociālās nodrošināšanas sistēmas pabalsts tiem, kam tas nepieciešams, lai segtu apbedīšanas vai kremācijas izdevumus.

APCIETINĀJUMS – drošības līdzeklis, ko ar tiesneša lēmumu piemēro aizdomās turētajam, apsūdzētajam un tiesājamajam.

APDARINĀTĀJS – programma datu apstrādes sistēmā, kas reaģē uz sevišķām situācijām.

APDRAUDĒJUMS – kādas personas pakļaušana briesmām; bīstama, nedroša stāvokļa radīšana.

APDROŠINĀŠANA – pasākumu kopums, kas aptver mantiska rezerves fonda izveidošanu un šā fonda

līdzekļu izmantošanu, lai, izmaksājot apdrošināšanas atlīdzību, segtu zaudējumus, kuri apdrošinājumaņēmējam vai viņa norādītajai personai radušies nelaiemes gadījuma, dabas katastrofas vai citu ārkārtēju notikumu (apdrošināšanas gadījuma) rezultātā, kā arī lai pastiprinātu cilvēku materiālo nodrošinātību nākotnē darbības vai apgādnieka zaudējuma gadījumā.

APDROŠINĀŠANAS GADĪJUMS – ar apdrošināto risku cēloņsakarīgi saistīts notikums, kuram iestājoties paredzēta apdrošināšanas atlīdzības izmaksa atbilstoši apdrošināšanas līgumam.

APDROŠINĀŠANAS POLISE – dokuments, kas apliecina apdrošināšanas līguma noslēgšanu un ietver apdrošināšanas līguma noteikumus, kā arī visus šā līguma grozījumus un papildinājumus, par kuriem apdrošinātājs un apdrošinājumaņēmējs ir vienojušies apdrošināšanas līguma darbības laikā.

APEIROFOBIJA – bailes no bezgalīgā.

APELĀCIJA – likumīgā spēkā nestājušos kriminālspriedumu izskatīšana pēc būtības augstākā tiesas instancē kā faktisku, tā juridisku iemeslu dēļ.

APELĀCIJAS TIESA – augstāka tiesas instance, kas pēc sūdzības (apelācijas) saņemšanas pārbauda zemākās tiesu instances sprieduma pareizību un pieņem savu spriedumu.

APELSĪNS – citrusu ģints dienvidu augļu koks vai krūms ar oranžsarkaniem, sulīgiem, aromātiskiem

A

augļiem, kas satur daudz C vitamīna; apelsīnu koka auglis.

APENDICĪTS – aklās zarnas tārpsveida piedēkļa iekaisums.

APERITĪVS – alkoholiski dzērieni, kurus pasniedz ceļturksni pirms maltītes, jo tajos ir ēstgribu un ēdiena sagremojamību veicinošas un tonizējošas sastāvdaļas.

APGABALTIESA – tiesu varas instance; pirmās instances tiesa tām civillietām un krimināllietām, kuras sašķaņā ar likumu pēc sava svarīguma ir piekritīgas apgabaltiesai.

APGROZĀMIE LĪDZEKĻI – uzņēmuma nauda un īstermiņa aktīvi, kurus iespējams un plānots pārvērst naudā vai izlietot tuvāko 12 mēnešu laikā.

APGROZĪJUMA NODOKLIS – valsts nodoklis, kuru nosaka atkarībā no uzņēmuma saimnieciskā apgrozījuma.

APGROZĪJUMS – ienākumi no uzņēmuma preču vai pakalpojumu pārdošanas noteiktā laika periodā.

APITERAPIJA – bišu indes izmantošana ārstnieciskā nolūkā.

APŅĪLĀJUMS – process, kurā atbilstoši tiesas lēmumam tiek atsavināts personas likumīgs īpašums, lai atlīdzinātu parādsaistību nepildīšanas dēļ kreditoram radītos zaudējumus.

APLENKUMA STĀVOKLIS – 1. ienaidnieka bruņoto spēku aizstāvēšanās vietas aplenkums gadījumā, kad bloķēta šās vietas apgāde, nosakot īpašu režīmu, parasti taupības un drošības aspektā; 2. militāras diktatūras pasludināti pilsoņu brīvību un tiesību ierobežojumi; iekšēju nemieru laikā aplenkuma stāvoklis tiek izsludināts visā valstī, kādam noteiktam apgabalam vai apdzīvotai vietai.

APLIECINĀŠANA – notariāla funkcija, ko savas kompetences robežās īsteno zvērināti notāri, pagasttiesu, bāriņtiesu un konsulāro iestāžu pilnvarotas personas.

APMELOJUMS – nepatīess apgalvojums, lai kādam kaitētu; par neslavas celšanu vai apzināti nepatiesu ziņojumu draud kriminālatbildība.

APOKALIPSE – vēstījums, kas paredz civilizācijas galu, globālu katastrofu.

APOLOĢĒTS – nekritisks, tendenciozs kādas parādības, personības, idejas vai mācības piekritējs un sludinātājs.

APRAIDE – vienu un to pašu datu pārraide visiem saņēmējiem.

APRAKSTĪŠANA – īpašuma vai naudas līdzekļu konfiscēšana parāda samaksai.

APRETĒŠANA – viena no materiāla (auduma, ādas, kažokādas, papīra utt.) apstrādes nobeiguma operācijām – piesūcināšana vai pārklāšana ar apretiem.

A

APRETI – vielas, ar kurām apstrādā audumus vai dziļu, lai piešķirtu tiem stīvumu un spīdumu; uzlabo āudumu vai dziļas ekspluatācijas īpašības (burzīšanās mazināšanai, elektrizēšanās novēršanai, pretkožu apstrādei u. tml.).

APRIKOZE – rožu dzimtas augļu koks ar apaļiem, pūkainiem, dzelteni oranžiem, sulīgiem augļiem; aprikozes koka auglis.

APROBĀCIJA – atzišana par labu, apstiprināšana.

APSLĒPTA MANTA – zemē ierakta, iemūrēta vai kā citādi noslēpta vērtīga lieta, kuras īpašnieku nav iespējams noskaidrot vai arī viņš uz likumīga pamata ir zaudējis tiesības uz šo mantu; šāda apslēpta manta ir valsts īpašums.

APSTIPRINĀJUMPOGA – spiežampoga grafiskā dialoglodziņā, ar kuru lietotājs apstiprina savu izvēli un iniciē komandas izpildi.

APSŪDZĪBA – kādas personas apsūdzēšana noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, aprakstot šā nodarījuma notikumu un norādot atbilstošo Krimināllikuma pantu, kas par to paredz atbildību.

APSŪDZĪBAS RAKSTS – pirmstiesas izmeklēšanu noslēdzošs procesuāls dokuments, kuru sastāda prokurors un kurā tiek izklāstīti apsūdzētā personības dati, noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vieta, laiks un apstākļi, dota krimināllietā savākto pierādījumu analīze un

noziedzīga nodarījuma juridiskais novērtējums – nodarījuma kvalifikācija.

A

APTIEKAS DILLE *sk. FENHELIS*

APTVARSTE – kādas teritorijas pēkšņa pārmeklēšana, ko dara, lai atrastu un aizturētu noziedzniekus, kontrabandu u. tml.

APVIDUS AUTOMAŠĪNA – robusta automašīna ar spēcīgu motoru, kas paredzēta izbraucieniem lauku apvidos; tai ir visu riteņu piedziņa un riepas ar dziļām rievām, kas nodrošina labu saķeri ar ceļu.

APŽĒLOŠANA – atbrīvošana no piespriedē soda izciešanas vai soda mīkstināšana.

ARA – Dienvidamerikas papagaiļu sugas putns bez cekula un ar garu asti; līdz 1,10 m liels.

ARAKS – alkoholiskais dzēriens, ko gatavo no kokospalmu vai dateļpalmu sulas vai rīsa.

ARANŽĒJUMS – 1. skaņdarba pārlikums citam izpildītāju sastāvam; 2. atvieglināts skaņdarba variants tam pašam instrumentam.

ARBITRĀŽA – institūcija, kas izšķir iestāžu un uzņēmumu savstarpējos mantiskos un finansiālos strīdus; šķīrējtiesa, kurā strīdu starp pusēm izšķir neitrāla persona – šķīrējtiesnesis.

A

ARBŪZI – viengadīgi ķirbju dzimtas dārzeni, kam ir lieli augļi ar zaļu mizu un sarkanu, sulīgu mīkstumu.

ARESTS – personas brīvības atņemšana ar tiesas vai izmeklēšanas institūciju sankciju; mantas arests – aizliegums rīkoties ar savu personisko īpašumu.

ARGO – valodas paveids, ko lieto kāda sociāla vai profesionāla grupa; sākotnēji – noziedznieku žargons.

ARHIVISTIKA – mācība par arhīvu funkciju, iekārtošanu, organizāciju un pārvaldīšanu.

ARHĪVS – 1. reti lietojamu programmu, datu un to uzkrāšanai (saglabāšanai) paredzētās programmatūras apvienojums datu vidē; 2. datoru tīklā glabātu datņu kopums.

ARAHNOFOBIJA – bailes no zirnekļiem.

ARKĀNS *sk. LASO*

ĀRKĀRTAS VĒLĒŠANAS – vēlēšanas ārpus parastā vēlēšanu laika.

ĀRKĀRTĒJAIS UN PILNVAROTĀIS VĒSTNIEKS – diplomātiskā pārstāvja augstākā diplomātiskā klase starptautiskajās tiesībās, rangs.

ĀRKĀRTĒJS STĀVOKLIS – ārkārtēju apstākļu kopums, kādos atrodas valsts vai tās teritorijas daļa, kā arī iedzīvotāji dabas katastrofu, stihisku nelaimju, epidēmiju un karastāvokļa gadījumā, un ko izsludina saskaņā

ar valsts Pamatlikumu vai likumu pilnvarota valsts institūcija, ieskaitot militāro vadību.

A

ĀRLAULĪBAS BĒRNI – pēc likuma tie ir bērni, kas piedzimuši nekad laulībā nesastāvējušai sievietei vai kas dzimuši pēc 306 dienām, skaitot no mātes vīra nāves vai laulības šķiršanas, vai tās atzīšanas par neesošu, vai arī, ja izdarītais ieraksts par bērna tēvu ir anulēts.

ARMAGEDONS – 1. pēc Jāņa Atklāsmes grāmatas (Apokalipse) visaptverošs, postošs karš starp labo un ļauno, kas iezīmē pasaules galu; 2. pēdējā, izšķirošā kauja.

ARMANJAKS – no vīnogu vīna destilēts stiprais alkoholiskais dzēriens. Nosaukums pēc Armanjakas rajona Francijā.

ARMATŪRA – 1. tehniskas sistēmas palīgelementi, kas nodrošina tās normālu darbību; 2. stiegrojums – stiegru kopums dzelzsbetona konstrukcijās; 3. dekoratīva skulptūra, gleznojums.

ĀRMRESLINGS – sporta veids – roku divcīņa, kurā atbalstam izmanto speciālu galdu.

ARMIJA – sauszemes karaspēks; valsts bruņotie spēki. Armijas uzdevums miera laikā ir pilsoņu patriotiskā audzināšana un militārā apmācība visas tautas bruņotai cīņai ienaidnieka uzbrukumā gadījumā.

ARODORGANIZĀCIJAS – algotu darbinieku brīvas

A

un neatkarīgas organizācijas savu biedru darba, sociālo un ekonomisko tiesību un interešu aizstāvībai attiecībās ar valsts institūcijām un darba devējiem.

ARODSLIMĪBA – slimība, kas iegūta profesionālajā darbībā, dodot pamatu iespējai pieprasīt pabalstu, ja tā ir iekļauta atzīto arodslimību sarakstā.

AROMATIZATORS – ķīmiska viela, kas kaut kam piešķir aromātu.

AROMTERAPIJA – dabīga ādas kopšanas metode ar īpašu eļļu ekstraktu palīdzību; eļļu aromātiem ir dziedinoša iedarbība un tie vienlaicīgi darbojas uz cilvēka psihi un ķermeni. Ja aromāts izvēlēts pareizi, tam ir maksimāla iedarbība – tas atbrīvo enerģiju, uzlabo garastāvokli, arī prāts darbojas skaidrāk, asāk; var izmantot vannās, masāžās, inhalācijās, telpās, pirtīs.

ĀRPILSONIS – persona, kura sava tiesiskā statusa ziņā atrodas ārpus Latvijas pilsoņa statusa; tie ir ārvalstnieki, bezvalstnieki un nepilsoņi.

ĀRPOLITIKA – valsts darbība ārējo sakaru jomā attiecībās ar citām valstīm un tautām, starptautiskām organizācijām u. tml. atbilstoši valsts interesēm un tās starptautiski tiesiskajai pozīcijai.

ARSENĀLS – ieroču un munīcijas noliktava; liels materiālo līdzekļu, dokumentu krājums.

ĀRSTA ATZINUMS – dokuments, kas atspoguļo medicīniskās pārbaudes rezultātus un konstatējumus.

ĀRSTĒŠANA *sk.* TERAPIJA**A**

ĀRSTI BEZ ROBEŽĀM – *MSF*, starptautiska palīdzības organizācija, kas dibināta 1971. g. Francijā. Tās sabiedriskā lietderība ir atzīta un novērtēta ar Nobela Miera prēmiju 2000. g.

ĀRSTI PRET KODOLIEROČIEM – organizācija, kura apvieno ārstus no aptuveni 40 valstīm; izveidota 1980. g.

ARTEFAKTS – 1. dzīvajiem audiem neraksturīgi veidojumi, kas rodas kādas iedarbības vai apstrādes gaitā; 2. cilvēka darinājums.

ARTERIOSKLEROZE – hroniska artēriju slimība – artēriju sienīņu sabiezināšanās un pārkaļķošanās ar elastības un savilkšanās spējas samazināšanos.

ARTILĒRIJA – liela kalibra šaujamieroči (lielgabali, haubices, mīnmetēji, reaktīvās artilērijas iekārtas, mortīras u. c.); zinātne par lielkalibra šaujamieroču uzbūvi un lietošanu.

ARTIŠOKI – daudzgadīgi kurvjziežu dzimtas dārzeni ar lielām, gaļīgām ziedkopām, kuru pamatni lieto uzturā.

ARTRĪTS – locītavas iekaisums; artrīts var attīstīties jebkurā vecumā un noris hroniski, daudzus gadus; saistās ar hroniskām sāpēm un kustību ierobežojumu.

ĀRTROKS – rokmūzikas paveids.

A

ARTROPLASTIKA – plastiskā operācija ar nolūku atjaunot locītavas kustīgumu.

ARTROZE – hroniska, deģeneratīva, progresējoša locītavu slimība.

ĀRVALSTNIEKS – persona, kurai ir citas valsts pilsonība, pavalstniecība un kura dzīvo vai ilgstoši uzturas ārpus savas valsts teritorijas kādā citā valstī.

ĀRVALSTS – jebkura cita valsts vai zeme ar tās atsevišķo teritoriju, iedzīvotājiem, jurisdikciju un nacionālo tiesību sistēmu.

ĀRZONA – nelielas valstis vai teritorijas, kurās ir ļoti zemi nodokļi vai to vispār nav; reģistrējot uzņēmumu ārzonā, parasti informācija par uzņēmumu dalībniekiem ir konfidenciāla.

ĀRZONAS BANKA – banka vai bankas filiāle, kas reģistrēta un/vai atrodas ārzonā, kuras likumi, kā arī banku uzraudzības un nodokļu sistēma ir salīdzinoši liberālāka par vietējo.

ASAMBLEJA – personu vai grupu sapulcēšanās noteiktā nolūkā; attiecīga veidojuma vai institūcijas vispārējās kompetences orgāns; visu dalībnieku kopsapulce; sanāksme, kurā piedalās starptautiskas organizācijas locekļi.

ASAMBLERS – programma, kas pārvērš asamblervalodā rakstītas instrukcijas mašīnvalodas komandās (objektodos).

ASARU GĀZE – gāze, kas izraisa acu asarošanu un asas sāpes acīs; lieto nemieru apslāpēšanai u. c. ; slēgtā telpā var būt nāvējoša.

A

ASEPTIKA – pasākumi, kas novērš baktēriju u. c. kaitīgu mikroorganismu nokļūšanu brūcēs, uz medicīniskiem instrumentiem un pārsienamiem materiāliem.

ASIGNĒJUMS, ASIGNĒŠANA – valsts vai pašvaldību budžeta līdzekļu piešķiršana noteiktam mērķim, pamatojoties uz iepriekš noteikto sadalījumu.

ASIMILĀCIJA – kādas tautības vai tās pārstāvju saplūšana ar citu tautību, zaudējot savas kultūretniskās īpatnības: valodu, paražas, nacionālo pašapziņu; atkarīga no dažādiem objektīviem un subjektīviem faktoriem.

ASINS AKMENS *sk.* HEMATĪTS

ASINS ANALĪZE – metode asins ķīmiskā sastāva, grupas, asinsķermenīšu skaita u. c. noteikšanai; asinis tiek ņemtas no pirksta vai no vēnas.

ASINS BANKA – nodaļa slimnīcā, kurā tiek uzglabātas donoru dotās asinis.

ASINS GRIMŠANA – ātrums, ar kādu sarkanie asinsķermenīši grimst asins paraugā, kas aizsargāts no sarecēšanas; atkarīgs no vecuma un dzimuma; palielināta asins grimšana norāda uz slimību.

ASINS GRUPAS – asiņu iedalījums pēc to īpašībām A,

A

B, AB un 0 (nulles) grupas asinīs; pārlejojot nesaderīgas asinis, var rasties komplikācijas.

ASINS PĀRLIEŠANA – viena cilvēka asiņu ievadīšana citam cilvēkam ārstnieciskā nolūkā; asins pārļiešana notiek tikai atbilstoši asins grupai un rēzus faktoram, veicot individuālu saderību.

ASINS SAINDEŠANĀS – rodas, baktērijām no infekcijas avota nokļūstot asinīs.

ASIŅAINĀ MĒRIJA – kokteilis no tomātu sulas un degvīna.

ASOCIĀCIJA – cilvēku vai organizāciju apvienība, lai sasniegtu saimnieciskus, politiskus, zinātniskus, kultūras vai citus cilvēku darbības mērķus.

ASOCIĒTAIS LOCEKLIS – tāds, kam ir mazāk pilnvaru un tiesību nekā īstenajam loceklim.

ASPARTĀMS – mākslīgs mazkalorāžas saldinātājs, ko ražo no aminoskābēm.

ASPIKS – želejveida masa, kas rodas, sabiezējot šķidrūmam, kurā vārīta gaļa, kauli, zivis.

ASPIRĪNS – pretsāpju, pretdrudža un pretiekaisuma līdzeklis. Aspirīns ir medikaments, kas samērā stipri ietekmē asins recēšanu, tāpēc to izmanto tādu slimību ārstēšanai, kurām raksturīgs paaugstināts trombozes risks.

ASTĒNIJA – fizisks un psihisks nespēks, organisma vājums.

A

ASTRĀLS – tāds, kas attiecas uz zvaigznēm.

ASTROLOĢIJA – cilvēku likteņa un notikumu pareģošana pēc debess spīdekļu stāvokļa; mācība par veidiem, kā paredzēt zemes notikumus, raksturu atsevišķam indivīdam, cilvēku kopai vai juridiskam formējumam, pamatojoties uz pētījumiem par debess ķermeņu izvietojumu gan attiecībā vienam pret otru, gan pret horizontu dzimšanas, rašanās brīdī.

ASTRONAUTIKA – zinātnes un tehnikas nozaru komplekss, kas saistīts ar cilvēka un automātisko pētniecības aparātu lidojumiem kosmosā.

ASTRONAUTS – tas pats, kas kosmonauts; nosaukumu parasti lieto attiecībā uz amerikāņu astronautiem.

AŠRAMS – vieta, kur tiek praktizēti hinduisma reliģiskie vingrinājumi un rituāli.

ATAKA – skaņas sākums.

ATALGOJUMS – ekonomiska rakstura atlīdzība par padarīto darbu; samaksa.

ATAMANS – 1. kazaku kopienas veltēts vecākais; 2. kazaku karaspēka daļas komandieris.

ATAŠEJS – zemākais diplomātiskais rangs; atkarībā no

A

darbības nozares ir militārie, tirdzniecības, kultūras, preses u. c. atašēji.

ATBILDES LAIKS – laika intervāls, kas sākas tad, kad dators saņem lietotāja pieprasījumu, un beidzas ar pieprasījuma izpildi vai ziņojumu, ka pieprasījums nav izpildāms.

ATBILDĒTĀJS – puse civillietās, t. i., persona, pret kuru celta prasība tiesā.

ATBRUŅOŠANĀS – ideja un starptautisko tiesību princips; tā juridiskais saturs mūsdienās – valstu pieņēmums starptautiskās drošības interesēs izstrādāt un īstenot pasākumus, kas veicinātu atbrūnošanās procesu.

ATEISMS – uzskatu sistēma vai teorija, kas noliedz dieva un visāda veida pārdabisku spēku esamību.

ATENTĀTS – politisku iemeslu dēļ izdarīts uzbrukums ar nolūku nogalināt.

ATEROSKLEROZE – hroniska slimība, ko izraisa lipīdu nogulsnešanās artēriju sienīņu iekšējā kārtā; asins trombu izveidošanās var izraisīt infarktu.

ATESTĀCIJA – darbinieka kvalifikācijas noteikšana, viņa darbības novērtēšana un personības raksturošana; spēju atzišana, pozitīvs darbības novērtējums.

ATGRIEŠANA – sistēmas (iekārtas, ierīces) iestatīšana sākuma vai kādā citā iepriekš noteiktā stāvoklī.

ATJAUNINĀŠANA – datnes vai datu bāzes satura maiņa, kas var ietvert sevī jaunu datu ierakstīšanu, datu dzēšanu vai atsevišķu to fragmentu aizstāšanu ar citiem.

A

ATKARĪBA – atrašanās kāda pieraduma varā, piemēram, azartspēļu atkarība, datoratkarība u. tml.

ATKLĀTA AKCIJU SABIEDRĪBA – akciju sabiedrība, kuras akcijas tiek pirktas un pārdotas brīvā tirgū un jebkurš tās var iegādāties.

ATKLĀTAIS PENSIJU FONDS – licencēta finanšu sabiedrība, kas pieņem privātpersonu pašu un viņu labā iemaksātos līdzekļus un organizē to apsaimniekošanu, lai nodrošinātu šīm personām naudas uzkrājumus vecumdienām.

ATKLĀTUMA PRINCIPS – demokrātiskas politikas princips, saskaņā ar kuru visām valsts iestādēm jādarbojas sabiedrības pārraudzībā un katram ir tiesības piekļūt atklātiem dokumentiem (atklātai informācijai).

ATKOPŠANA – saglabājamās informācijas atjaunošana pēc datora kļūmes novēršanas; šaurākā nozīmē – datu bāzes rekonstrukcija, izmantojot, piemēram, dublētājkopijas vai modificētu ierakstu bloku kopijas.

ATLASS – audums, kurā audi un šķēri sapīti atlasa pīnumā; pabiezs zīda vai puszīda (dabīgā vai mākslīgā) audums ar gludu, spīdīgu labo pusi.

ATMATENE sk. ŠAMPINJONS

A

ATMIŅA – iekārta vai datu vide, kurā var uzglabāt informāciju tās vēlākai izmantošanai; atmiņu raksturo tajā uzglabājamās informācijas apjoms, kuru parasti izsaka baitos, kilobaitos, megabaitos, dažreiz arī bitos un kilobitos.

ATOMĀRS – tāds, kas raksturīgs atsevišķiem atomiem, tāds, kas eksistē atsevišķu atomu veidā.

ATOMBUMBA – eksplozīvas darbības aviācijas bumba ar kodollādiņu.

ATOMENERĢIJA *sk.* KODOLENERĢIJA

ATOMIEROCIS *sk.* KODOLIEROCIS

ATOMPULKSTENIS – kvantu pulkstenis, iekārta precīzai laika mērīšanai, kas pamatojas uz atomu izstaroto elektromagnētisko svārstību mērīšanu.

ATOMREAKTORS – iekārta, kurā notiek vadāma smago elementu (urāns, plutons) dalīšanās ķēdes reakcija.

ATOMS – ķīmiskā elementa vissīkākā daļiņa, kurai piemīt visas šā elementa īpašības.

ATOMSPRĀDZIENS *sk.* KODOLSPRĀDZIENS

ATOMZEMŪDENE – zemūdene, kas darbojas ar kodolenerģiju; uz tās bieži vien transportē raķetes ar kodolgalviņām.

ATPAZĪŠANA – kāda agrāk uztvertā objekta noteikšana lieciniekam, cietušajam, aizdomās turētajam vai apsūdzētajam; tā var notikt kā pēc atpazīšanā uzrādītā objekta ārienes statistiskajām, tā arī pēc dinamiskajām pazīmēm: pēc balss, skaņas, gaitas, žestiem, kustībām.

A

ATPIRKUMS – līgums, kurā pircējs apņemas savu nopirkto lietu pārdot atpakaļ pārdevējam pēc viņa pieprasījuma. Šai pārdevēja atpakaļpirkuma tiesībai nav noilguma.

ATRAKTĪVS – pievilcīgs, vilinošs, iekārojams.

ĀTRĀS REAĢĒŠANAS SPĒKI – avārijas un glābšanas dienests, sakaru, apziņošanas un trauksmes sistēma, kontroles un novērošanas tīkls, profesionālās un brīvprātīgās avārijas un glābšanas vienības, kā arī specializētās vienības (arī pastāvīgās gatavības specializētās vienības) un dienesti, kas darbojas gan konkrētas valsts teritorijā, gan (Latvijā – ar ministru prezidenta piekrišanu) var iesaistīties avārijas un glābšanas darbos ārpus valsts teritorijas.

ĀTRIJS – slēgts iekšpagalms; centrālā halle, virs kuras ir stiklots jumts.

ĀTRUMKĀRBA – pārnesumkārbā, spēka pārvada iekārta no iekšdedzes motora (piemēram, automašīnas), lai iegūtu dažādu jaudu; pārslēgšana notiek ar rokas sviru vai automātiski.

ATRUNA – vienpusējs viena daudzpusēja starptautiska līguma dalībnieka oficiāls paziņojums par nodomu

A

noteikt citu kārtību līguma atsevišķos noteikumos attiecībā ar citām līguma dalībvalstīm, nekā tas līgumā noteikts.

ATSĀKNĒT – uzsākt darbināt datoru, atkārtoti ielādējot operētājsistēmu.

ATSKAŅOTĀJS – aparāts skaņuplašu (disku) atskaņošanai.

ATSLĒGVĀRDS – valodas vārds vai vārdu grupa, ko izmanto kāda teksta vai dokumenta satura noteikšanai un meklēšanai.

ATSTĀDINĀŠANA NO DARBA – darbinieka pagaidu nepielaišana darbā; līdz ar atstādināšanu no darba parasti tiek pārtraukta darba samaksas izmaksa darbiniekam.

ATSVĀIDZINĀŠANA – 1. datu saglabāšana datora atmiņā, tos periodiski atjaunojot; 2. periodiska informācijas attēlojuma atkārtošana displeja ekrānā.

ATTĒLKARTE – iezīmēšanas valodā sastādītā dokumentā iekļauts attēls, kurā atzīmētas īpašas vietas, kas, izmantojot hipersaites, ļauj lietotājam iegūt ar tām saistīto informāciju.

ATVAĻINĀJUMS – likumdošanā noteikts brīvu darba dienu skaits, par kurām darbiniekam izmaksā vidējo izpeļņu un saglabā darba vietu, amatu.

ATVIEGLOJUMI – priekšrocība, kā arī daļējs atbrī-

vojums no likumā paredzēto vispārējo prasību vai pienākumu izpildes.

A

ATZINUMS – uz speciālām zināšanām un veiktajiem pētījumiem pamatotas eksperta atbildes un secinājumi par ekspertīzei uzdotajiem jautājumiem.

AUDIENCE – oficiāla pieņemšana pie augsti stāvošas amatpersonas noteiktam apmeklētāju lokam, piemēram, karaļa audience valstī akreditētajiem vēstniekiem, firmas prezidenta audience žurnālistiem.

AUDIOVIZUĀLS – tāds, kas dod iespēju vienlaikus reproducēt attēlu un skaņu.

AUDITORS – kvalificēts revidents, kas pārbauda uzņēmuma, iestādes vai organizācijas grāmatvedības noņēmumu dokumentus, lai noskaidrotu dokumentu precizitāti, to esamību, ticamību, atbilstību likumīgām prasībām, atklāj saimnieciskās darbības patieso gaitu, aprēķina peļņu, zaudējumus, dod slēdzienu par saimniecisko stāvokli pārbaudes perioda beigās.

AUDITS – oficiāla grāmatvedības dokumentu un kontu pārbaude, ko veic auditors.

AUDŽUĢIMENE – audžuģimenes statusu piešķir bāriņtiesa pēc laulāto (vecumā no 21 līdz 60 gadiem) pastāvīgās dzīvesvietas; izņēmuma gadījumā arī vienai personai.

AUGĻOŠANA – citas personas grūtību vai neizpratnes izmantošana, lai gūtu nesamērīgi lielu labumu vai

A ienākumu, piemēram, ņemot pārāk augstus aizdevuma procentus.

AUGSTĀKĀ TIESA – valsts augstākā tiesu iestāde; tā ir tiesas spriedumu pēdējā pārsūdzēšanas instance valstī.

AUGSTLĒKŠANA – vieglatlētikas disciplīna – lēciens pār latiņu, kas atbalstīta uz plauktiņiem starp diviem stieņiem.

AUGSTSPIEDE – iespiešanas tehnika, kad krāsa tiek pārnesta uz papīra no iespiešanas formas izciļņiem.

AUGŠUPSADERĪGS – datoru un programmatūras īpašība, kas norāda, ka dators var izpildīt nākamā datora modeļa un nākamās programmatūras versijas funkcijas.

AUKSTAIS IEROCIS – priekšmets, kam piemīt ieroča pazīmes un kas paredzēts bojājumu nodarīšanai, izmantojot cilvēka muskuļu spēku vai speciālus mehānismus, piemēram, nazis.

AUKSTAIS KARŠ – cīņa par varu Austrumu un Rietumu bloku starpā, kas beidzās līdz ar komunistiskā režīma krišanu Austrumeiropā ap 1990. g.

AU PAIR – persona no citas valsts, parasti jauna meitene, kas apdara mājas darbus, auklē bērnus un saņem par to atalgojumu.

AURA – 1. īpaša gaisotne, ko izstaro vai kas raksturīga

kādam vietai, cilvēkam u. tml.; 2. šķietams spīdošs oreols ap cilvēku; 3. pēkšņs nemiers un satraukums, kas ir epilepsijas vai histērijas lēkmes priekšsajūta.

A

AUSTERE – vēdekļgliemeņu dzimtas ģints; ēdams jūras divvāku gliemis.

AUTENTIFICĒŠANA – ziņojuma, datu avota un datu saņēmēja autentiskuma apstiprināšana, kā arī lietotāja identitātes pārbaudes procedūra.

AUTENTISKS – tāds, kas saskan ar oriģinālu; tāds, kam pamatā pirmavots; neapšaubāms.

AUTENTISKUMS – starptautiska līguma īstenuma, juridiskā akta autoru pašu veidotais, radītais oriģinālais teksts; autentisks iztulkojums (interpretācija) – pašu autoru dotais juridiskā akta, parasti līguma, skaidrojums.

AUTISMS – psiholoģisks stāvoklis, kam raksturīga slimīga norobežošanās no ār pasaules, ierobežota komunikācija ar ār pasauli un noslēgšanās sevī.

AUTOBĀNS, AUTOBĀNIS – augstākās klases autoceļš Vācijā, Austrijā, Šveicē.

AUTODIDAKTS – cilvēks, kas zināšanas ieguvis pašmācības ceļā.

AUTOĢĒNAIS TREIŅŠ – psihoterapijas metode, kad cilvēks ar pašiedvesmas palīdzību iedarbojas uz savu fizisko un psihisko stāvokli.

A

AUTOKĀRS – iekšdedzes motora darbināti bezsliežu ratiņi ar zemu novietotu kravu platformu.

AUTOKRĀTIJA – patvaldība, pārvaldes forma, kur vienai personai ir neierobežota augstākā vara.

AUTOKROSS – braukšanas sacensības pa noteikta garuma slēgtu, apļveida trasi, kas ir ar grunts segumu.

AUTOMĀTISKĀ KARABĪNE – šautenes kalibra ierocis; paredzēts pusautomātiskai darbībai.

AUTOMĀTISKAIS ATBILDĒTĀJS – pakalpojums, kas piesaistīts konkrētam tālruņa numuram un ko izmanto, kad numurs ir aizņemts vai kad uz izsaukumu netiek atbildēts; telefonpasts; nodrošina mutisku ziņojumu pieņemšanu.

AUTOMĀTISKIE IEROČI – ieroči, kas automātiski pārlādējas; mehānismu darbina gāzes spiediens, un tas var darboties automātiski vai pusautomātiski.

AUTOMĀTS – 1. ierīce vai ierīču kopums, kas pēc noteiktas programmas darbojas bez tiešas cilvēku līdzdalības; 2. šaujamerocis ar automātisku aizslēgu.

AUTOMOBILIS – ar iekšdedzes dzinēju darbināms transportlīdzeklis kustībai pa bezsliežu ceļiem, parasti četrriteņu.

AUTOMOTOSPORTS – sacensības ar automašīnām un motocikliem.

AUTOMOTRISA – pašgājējs dzelzceļa vagonš ar elektromotoru vai dīzeļdzinēju.

A

AUTONOMIJA – pašpārvalde, iekšējās pašpārvaldes patstāvība, tiesības patstāvīgi īstenot kādu daļu valsts varas, ko kopīgas konstitūcijas ietvaros kādai valsts teritorijai piešķir augstākās, suverēnās valsts varas nesējs; šīs teritorijas var atšķirties ar iedzīvotāju nacionālo sastāvu, sadzīves īpatnībām un ekonomikas līmeni.

AUTOPILOTS – ierīce, kas automātiski vada lidmašīnu.

AUTORĪBA – autortiesību aspektā fiziskas personas dalība un radošais intelektuālais ieguldījums darba radīšanā, kas ir pietiekami, lai viņš tiktu atzīts par darba autoru.

AUTORITĀRISMS – valdīšanas forma, politisks režīms, ko var uzskatīt par tādu, kas atrodas starp demokrātiju un totalitārismu; autoritārismu raksturo augsta varas centralizācija un demokrātijas ierobežojumi.

AUTORIZĒT – 1. dot pilnvaru; 2. atļaut tulkot savu darbu; akceptēt, par adekvātu atzīt sava darba tulkojumu; 3. atļaut rakstīt savu biogrāfiju; akceptēt, par adekvātu atzīt savu biogrāfiju.

AUTORTIESĪBAS – 1. tiesību normu kopums, kas nosaka un aizsargā radoša darba autora tiesības; 2. zinātnes, literatūras, mūzikas un vizuālās mākslas darba autoram un attiecīgos gadījumos autora mantiniekam

A

vai citam tiesību pārņēmējam piederošās personiskās un mantiskās tiesības.

AUTOSALONS – izstāde, kurā demonstrē dažādus jaunus automobiļu modeļus, aksesuārus, veic klientu apkalpošanu u. tml.

AUTOSERVISS – 1. automobiļu tehniskās apkopes uzņēmums; 2. iedzīvotāju automobiļu apkalpošanas iestāžu un pasākumu kopums.

AUTOSTOPS – ceļošana ar ceļā apturētu automašīnu. Autostopi kulmināciju sasniedza 20. gs. 90. g. Autostopiem ir ekonomisks raksturs, tomēr daudzus šā pārvietošanās veida piekritējus motivē kāre pēc piedzīvojumiem, risks un jaunas iepazīšanās iespējas.

AUTSAIDERS – 1. pie noteiktām aprindām, profesijas, grupējuma nepiederoša persona; vienpatis, izstumtais; 2. uzņēmums, kas neietilpst nozares uzņēmēju monopolistiskajā apvienībā.

AVANGARDISMS – dažādu 20. gs. literatūras un mākslas virzienu kopums; avangardismā izpaužas formalistiska jaunu mākslinieciskās izteiksmes līdzekļu meklēšana.

AVANSA PRĒMIJA – prēmija, ko apdrošināšanas sabiedrība iekasē avansā, pirms noteiktā prēmijas iemaksas datuma.

AVANSCĒNA – priekšskatuve, skatuves atklātā daļa pirms priekšskara.

AVANSS – naudas summa, ko viena līgumslēdzēja puse izmaksā otrai pusei uz to maksājumu rēķina, kas pienākas pēc līguma; avansu izmaksā pirms mantas nodošanas, darba izpildes, pakalpojuma sniegšanas.

AVANTŪRA – pasākums vai rīcība, kuras rezultāti ir atkarīgi no nejaušības; dēka.

AVANTURĪNS – sarkanbrūns vai pelēcīgi dzeltens kvarca paveids ar nelieliem vizlas, hematīta un citu minerālu ielāsmojumiem.

AVĀRIJA – sadzīvē – jebkurš negadījums ar materiāla zaudējuma vai fiziska kaitējuma sekām.

AVĒNIJA – plata iela, kas parasti abās pusēs apstādīta ar kokiem.

AVERSS – monētas vai medaļas priekšpuse.

AVIĀCIJAS BĀZESKUĢIS – liels jūras kuģis, uz kura paredzēta gaisakuģu bāzēšanās, pacelšanās, nolaišanās un tehniskā apkope.

AVIOSATIKSMES DISPEČERS – persona, kas kontrolē un vada lidmašīnu pārvietošanos pa lidlauku un tā tuvumā esošajā gaisa telpā.

AVISTA – 1. norāde uz vekseļa, ka par to maksājams pēc uzrādījuma; 2. vekselis uz uzrādītāju.

AVITAMINOZE – pilnīgs kāda vitamīna trūkums organismā.

A

AVIZO – raksts, ar ko adresātam paziņo par vekseļa, preču izsūtīšanu vai naudas pārskaitīšanu.

AVOKADO – mūžzaļš tropisks augļu koks ar lieliem bumbierveida augļiem; šā koka auglis.

AZARTSPĒLE – 1. spēle vai derības, kurām ir laimes līguma raksturs un kurās to dalībnieku iegūtajiem laimestiem pilnīgi vai daļēji ir gadījuma raksturs; 2. riska līgums, kas peļņu vienai vai zaudējumu otrai pusei dara atkarīgu no nezināma nākamā notikuma.

AZBESTS – šķiedrains ugunsizturīgs materiāls; kaitīgs veselībai.

AŽIO – starpība, par kādu vērtspapīra tirgus vērtība pārsniedz tā nominālvērtību.

AŽIOTĀŽA – 1. spekulācija biržā vai tirgū ar vērtspapīriem, precēm, lai, to kursam vai cenai svārstoties, gūtu peļņu; 2. īpaši radīts satraukums, intereses sakāpinājums ap kādu lietu vai jautājumu.

AŽŪRS – smalki caurumots, ar caurumotu rakstu.

B

BACKING VOCAL *sk.* FONA VOKĀLS

BADMINTONS – sporta spēle, kurā ar raketi pāri tīklam sit nelielu bumbiņu, kam ir spalvu vai plastmasas

vainadziņš. Badmintons attīsta koordināciju, veiklību un loģisko domāšanu; spēlē gan individuāli, gan dubultspēlē.

B

BAGARS – daudzkausu ekskavators dūņu, smilšu iegulu smelšanai vai sūknēšanai no platības, ko sedz ūdens; pontons kopā ar daudzkausu ekskavatoru.

BAGĀŽAS SKENERIS – rentgenstaru skeneris, ar kura palīdzību pārbauda, vai bagāžā nav ieroči un citi bīstami priekšmeti.

BAGETE – garā franču baltmaize.

BAGIJS – krosa sacensībām paredzēts apvidus automobilis, kuram ir platas apvidus riepas un liela šķērsbāze, spēcīga šasija, drošības stieņi, piemērots motors un transmisija.

BAIKA – biezs, smags kokvilnas divslāņu audums ar abpusēju uzkarsumu; silta jaka.

BAIKERS, ROKERS – sākotnēji – velosipēdists, vēlāk motociklists; baikeri apvienojas un brauc grupās, bieži – neievērojot satiksmes noteikumus.

BAIKS – triāla velosipēds. Ir lielais baiks, saukts arī par kalnu divriteni, un mazais baiks.

BAITS – informācijas apmaiņas paplašinātais lineāri decimālais kods; kā vienots veselums apstrādājama bitu grupa; baits var būt rakstzīme, komanda vai mašīnvārda

B

daļa; parasti ir datora vismazākā adresējamā atmiņas daļa; sastāv no 8 bitiem.

BAJONETSAVIENOJUMS – savienojums, kurā sastiprināšana notiek, iespraužot vienu daļu otrā un pagriežot.

BAKALAURS – zemākais akadēmiskais grāds, ko piešķir pēc augstskolas beigšanas un bakalaura darba aizstāvēšanas; dažās valstīs – akadēmiskais grāds, ko iegūst, beidzot vidusskolu.

BAKARĀ – kāršu spēle ar 104 kārtīm, kurā piedalās bankas turētājs un vēl divi spēlētāji.

BAKLAŽĀNS – dienviņu dārzaugs ar iegareniem, gaļīgiem, violetiem augļiem; šā auga auglis.

BAKSS – sarunvalodā lietots apzīmējums ASV dolāram.

BAKŠIŠS – dzeramnauda vai atalgojums par sīkiem pakalpojumiem.

BAKTERICĪDI – vielas, kas aptur baktēriju attīstību vai arī tās nonāvē.

BAKTERIOLOĢISKAIS KARŠ – tādu masveida iznīcināšanas līdzekļu (ieroču) pielietošana, kuros izmanto cilvēku, dzīvnieku vai augu slimību ierosinātājus.

BALASTVIELAS – uzturvielas, ko organisms nepārstrādā vai pārstrādā tikai daļēji; veicina gremošanu,

attīra organismu no šlakvielām, indēm. Balastvielas ir dārzeņos, augļos, pākšaugos, pilngraudu maizē, rupja maluma putraimos.

B

BALKERIS – specializēts sauskravas kuģis beztaras kravu pārvadāšanai.

BALLISTIKA – zinātne par šāviņu kustības likumiem.

BALLISTISKĀ RAĶETE – raķete, kas lido (izņemot lidojuma sākumposmu, kad darbojas dzinēji) pa ballistisku trajektoriju, t. i., kā brīvi krītošs ķermenis.

BALNEOTERAPIJA – ārstniecisko minerālūdeņu, dūņu ārīga lietošana ārstnieciskos un profilaktiskos nolūkos.

BALOTĒŠANĀS – kandidatūras izvirzīšana vienlaikus ar tās piekrišanu iespējamai ievēlēšanai kādā amatā vai postenī; pēc tam sekojošā ievēlēšanas procedūra izšķir jautājumu par šās personas ievēlēšanu balsošanas ceļā.

BALSOŠANA – valsts varas institūciju, sabiedrisko, politisko un saimniecisko organizāciju kolektīvo lēmumu pieņemšana vai atsevišķu amatpersonu vai ierēdņu vispārpieņemta demokrātiska komplektēšanas metode; balsošana var būt atklāta un aizklāta, tieša un daudzpakāpju.

BALSSTIESĪBA – 1. kādas valsts pilsoņa subjektīvā politiskā tiesība (brīvība), kas paver iespējas aktīvi piedalīties vēlēšanu procesā un nobalsot; 2. tiesība

B

pedalīties dažādu nevalstisku sabiedrisku un politisku organizāciju vai arī uzņēmējsabiedrību sēdēs un paust savu viedokli kāda jautājuma kolektīvā izšķiršanā.

BALTVĪNS – gaišas krāsas vīnogu vīns.

BALZĀMETIĶIS – tumšs, saldens etiķis, ko gatavo no Itālijas balto vīnogu sulas.

BALZAMĪNE – bagātīgi ziedošs istabas augs ar sarkanīem, rozā, oranžiem vai baltiem ziediem un biezu lapotni.

BALZAMS – 1. rūgts, stiprs alkoholiskais dzēriens, kura sastāvā ir dažādu drogu izvilkumi ar 35–45 tilpuma procentiem alkohola un kuram piemīt ārstnieciskas īpašības; 2. smaržīga dažu augu sula, kas satur sveķus un ēteriskas eļļas; arī attiecīgs sintētiski iegūts šķidrums.

BAMBUSS – graudzāļu dzimtas tropu kokveida augs ar gariem, posmainiem, dobiem stumbriem; jaunie bambusa dzinumi ir lietojami uzturā.

BAMI GORENGS – indonēziešu ēdiens; vistas gaļas un nūdeļu sacepums.

BAMPERS – aizsargstienis automašīnas priekšpusē un aizmugurē.

BAMSTERI – bikses ar ļoti zemu jostasvietu.

BANĀNREPUBLIKA – sarunvalodas apzīmējums

nelielai valstiņai Amerikas tropos, kura pārtiek galvenokārt no banānu eksporta un parasti ir atkarīga no ārvalstu kapitāla.

B

BANDA – stabila, ar ieročiem bruņota personu grupa, kuras sastāvā ir vairāk nekā divas personas, no kurām vismaz viena ir bruņota, un par to ir zināms pārējiem noziedzīgās grupas dalībniekiem; personu grupa, kas apvienojusies noziedzīgai darbībai.

BANDĪTISMS – kā noziedzīgs nodarījums ir vairāku personu apvienošanās bandā, bandas vadīšana un piedalīšanās bandas izdarītajos uzbrukumos.

BANDŽI LĒKŠANA – lēkšana no liela augstuma, kad lēcējs karājas gumijas virvē, kura sniedzas nelielā augstumā virs zemes vai ūdens virsmas; ekstrēmais sporta veids.

BANKA – finanšu starpnieks, kredītiestāde, kas uzkrāj naudas līdzekļus tautsaimniecībā, izsniedz kredītus, izlaiž naudu un vērtspapirus, veic dažādus norēķinu pakalpojumus.

BANKAS AUTOMĀTS, BANKOMĀTS – datorizēta kredītiestādes iekārta, automāts, kas paredzēts skaidras naudas izsniegšanai, norēķinu veikšanai ar kontā esošajiem līdzekļiem, konta bilances apskatei un izdrukāšanai jebkurā diennakts laikā.

BANKAS KONTS – bankas un klienta attiecību veids – klients atver kontu, noguldot bankā naudas summu,

B

kuru var neierobežoti papildināt, kā arī veikt dažāda veida norēķinus; grāmatvedības forma finansiālo operāciju sistemātiskai uzskaitēi un kontrolei; klientam vienā bankā var būt vairāki konti.

BANKAS LIKVIDITĀTE – bankas spēja jebkurā brīdī apmierināt tās kreditoru juridiski pamatotās prasības.

BANKAS PORTFELIS – bankas aktīvu daļa – tirdzniecības portfeli neiekļauto pozīciju un riska darījumu kopums.

BANKAS SEIFS – bankas telpa, kur atrodas ugunsdroša iekārta, ierīce (piemēram, kastes, skapja u. tml. veidā) dokumentu, vērtspapīru, naudas, dārglietu u. c. glabāšanai.

BANKNOTE – papīrnaudas zīme, kura ar valsts varas aktu pasludināta par maksāšanas līdzekli; tās izlaiž tam pilnvarotas emisijas bankas.

BANKROTS – 1. likumā noteiktajā kārtībā atzīta kāda uzņēmuma vai personas nespēja apmaksāt savas parādsaistības līdzekļu trūkuma dēļ; 2. maksātnespējas stāvokļa risinājums, kas izpaužas kā parādnieka uzņēmuma likvidācija un kreditora prasījumu apmierināšana no līdzekļiem, kuri iegūti likvidācijas procesā, atsvinot parādnieka mantu normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.

BAŅĶIERIS – bankas īpašnieks, vadītājs vai akcionārs.

BAOBABS – tropu koks ar ļoti resnu, pudelei līdzīgu

stumbru, kurā sausuma periodam tiek uzkrātas ūdens rezerves; baobabam ir kupla lapotne un ēdami miltaini augļi.

B

BAPTISMS – protestantu konfesija, kas atšķiras no citām kristīgajām konfesijām ar to, ka kristīšana notiek tikai apzinātā vecumā (luterāņi un katoļi parasti cilvēkus krista agrā bērnībā); vienkāršots dievkalpojums un baznīcas organizācija.

BARAKUDA – līdakai līdzīga plēsīga zivs, kas uzbrūk arī cilvēkiem; Austrālijas nacionālais ēdiens; dzīvo siltās jūrās.

BĀRBEKJU – 1. tas pats, kas grils; metāla režģis, uz kura gatavo gaļu virs atklātas uguns; 2. gaļas, it īpaši vistas gaļas, vai zivju ēdiens ar tomātu mērci; 3. pikniks, kurā gatavo grilētu gaļu.

BĀRBIJA – lelle, kurai ir garas kājas, lielas krūtis un tievs viduklis; veidota kā ideālas sievietes prototips; tiek ražota Amerikā kopš 1959. gada.

BARDAKS – sarunvalodā – liela nekārtība, neorganizētība, sajukums.

BARDS – dzejnieks, dziesminieks.

BARELS – tilpuma mērs Lielbritānijā un ASV; aptuveni 159 l; izmanto naftas tilpuma mērīšanā.

BĀRIŅTIESA – pilsētas pašvaldības izveidota un finansēta aizbildnības un aizgādības iestāde.

B

BARJERSKRĒJIENS – skrējiens ar barjeru pārvarēšanu; vieglatlētikas disciplīna; dažāda garuma distances, kurās kopā ir 10 šķēršļi.

BARKAŠOVIEŠI – krievu nacionālsociālisti, Aleksandra Barkašova vadītās organizācijas «Krievijas nacionālā vienotība» dalībnieki un atbalstītāji.

BĀRMENIS – bāra kalpotājs, kas aiz letes pārdod dzērienus. Bārmeņa pienākumos ietilpst pārzināt kokteiļu receptes, to sastāvdaļas un pagatavošanas metodes, izrakstīt čekus un pieņemt samaksu par pasūtījumu u. tml.

BAROKAMERA – hermētiski noslēgta telpa, kurā var mainīt gaisa spiedienu; izmanto, piemēram, Kesona slimības ārstēšanā.

BĀRS – neliels restorāns vai restorāna daļa, kur apmeklētājus apkalpo pie letes.

BĀRTERS – preču vai pakalpojumu apmaiņa bez naudas starpniecības (prece pret preci).

BASETS – dzinējsuns; īskājains suns ar garām, nokarenām ausīm un spēcīgu ķermeni; augstums skaustā sasniedz 33–38 cm.

BASKETBOLS – komandu sporta spēle ar bumbu, ko viena komanda met otras komandas grozā, par katru iemetienu saņemot punktus.

BASMATI – aromātiska Indijas gargraudaino rīsu šķirne.

BATĀTE – saldais kartupelis.

BATERIJA – vairāki viena tipa aparāti, kas savienoti savā starpā un darbojas kopīgi, lai iegūtu, piemēram, lielāku spriegumu (akumulators) vai kapacitāti (kondensators).

BATIKA – auduma krāsošanas tehnika – ar kausētu vasku uz auduma izveido rakstu un tad to iegremdē krāsu šķīdumā; šādā tehnikā darināts audums.

BATISFĒRA – trosē iekārta izturīga lodveida kamera ar iluminatoru, kas paredzēta iegremdei lielā dziļumā (piemēram, okeānā, jūrā); no tās vēlāk izveidots batis-kafs.

BATISKAFS – pašgājējs zemūdens kuģis, ko izmanto pētījumiem lielā dziļumā.

BATISTS – mīksts, higroskopisks smalkšķiedras kokvilnas audums; izmanto blūžu, mīkstu apkaklišu un ap-roču šūšanai.

BATLERS – kalpotājs bagātās mājās, galvenokārt An-glijā.

BATUTS – uz horizontāla rāmja uzvilks atsperīgs tīkls, ko lieto sportā un cirka priekšnesumos.

BĀZESKUGĪS – kuģis, kas ir bāze citiem kuģiem, lid-
aparātiem u. tml.

BAZILIKS – panātru dzimtas augs ar baltiem, sārti

B

B

baltiem vai viegli violetiem ziediem, kas veido 50–80 cm augstu, stipri zarotu krūmu ar 10–30 zariem; izmanto uzturā (garšaugš) un ēteriskās eļļas ieguvei pārtikas rūpniecības, parfimērijas, medicīnas u. c. vajadzībām.

BAZUKA – pārnēsājama palīgierīce mazkalibra raķešu šaušanai, kuru parasti apkalpo divi cilvēki.

BBC – Britu radoraidījumu korporācija.

BEARNES MĒRCE – karsta mērce, ko gatavo no olu dzeltenumiem, sviesta, vīna etiķa, sīpoliem ar garšvielu piedevu.

BEDLEMS – sarunvalodā – sajukums, haoss, «trako nams». Nosaukums cēlies pēc Londonas slimnīcas «St. Mary of Betlehem».

BEDLINGTONTERJERS – angļu suņu šķirnes suns ar mazliet izliektu muguriņu, pelēkzilu vai smilškrāsas mikstu, vijīgu apmatojumu. Savulaik šīs šķirnes suņi izmantoti gan žurku, gan lapsu un lielāku meža zvēru medībās.

BEFSTROGANOVS – strēmelēs sagrieztas, apceptas un sautētas liellopu gaļas sautējums.

BĒGLI – personas, kas bojāejas draudu priekšā brīvprātīgi vai pēc varas iestāžu rīkojuma atstājuši savas pastāvīgās dzīvesvietas; pēc draudu rakstura izšķir kara, politiskos, ekoloģiskos un ekonomiskos bēgļus.

BĒĢĻU NOMETNE – pagaidu mītne lielākam skaitam bēgļu, kas parasti sastāv no teltīm vai citām vieglām celtnēm, kur sniedz neatliekamo medicīnisko palīdzību, pabaro un padzirda, izgulda u. tml.

B

BEGONIJA – sulīgs tropu un subtropu lakstaugs ar vienkāršām vai saliktām lapām un sarkaniem, rozā, dzelteniem vai baltiem ziediem.

BEISBOLS – komandu sporta spēle ar bumbu un vāli; spēlētājiem ar atsevišķiem pārskrējieniem jāvirzās no bāzes uz bāzi, kamēr ar vāli atsistā bumba nav nogādāta atpakaļ attiecīgajā bāzē; uzvar tā komanda, kas pēc deviņām maiņām veikusi vairāk pilnu pārskrējumu.

BEISIKS – universāla programmēšanas valoda, kas ērti apgūstama programmētājiem nespeciālistiem.

BELETRISTIKA – prozas daiļdarbi (romāni, stāsti u. c.) atšķirībā no dzejas un dramaturģijas.

BELZENIS – aizslēga detaļa (šaujamiem ieročiem), kas pārsit patronas kapsulu.

BENDIJS – hokejam līdzīga komandu sporta spēle uz ledus ar speciālām nūjām un bumbiņu.

BENEDIKTĪNS – sākotnēji benediktiešu klosteros darināts liķieris ar aromātisku augu izvilkumu un medus piedevu.

BENEFICE – izrāde vai koncerts, kura ienākumus

B

pilnīgi vai daļēji saņem mākslinieks vai mākslinieku grupa; arī izrāde vai koncerts par godu kādam no šās izrādes vai koncerta dalībniekiem.

BENILUKSS – ekonomiskā ūnija starp Beļģiju, Nīderlandi un Luksemburgu.

BENZĪNS – bezkrāsains, gaistošs, viegli uzliesmojošs šķidrums, ko iegūst naftas pārstrādes procesos; degviela iekšdedzes dzinējos.

BERGAMOTE – 1. bumbieru šķirne; 2. citrusaugš ar bāli dzelteniem apaļiem vai olveida skābiem augļiem; no augļu mizām iegūst eļļu, ko izmanto parfimērijā; nedrīkst jaukt ar citu sugu augļiem.

BERIBERI – slimība, ko izraisa ilgstošs B₁ vitamīna trūkums uzturā; rada nervu, muskuļu un asinsrites sistēmas traucējumus.

BERILS – krāsains, visbiežāk zaļš, minerāls, kura dzidrie paveidi ir dārgakmeņi (smaragds, akvamarīns, heliodors).

BERMUDAS – piegulošas vasaras bikses līdz ceļiem.

BERMUDU TRIJSTŪRIS – vieta Atlantijas okeāna ziemeļrietumu daļā starp Bermudu salām, Puertoriko un Floridas pussalu, kur notikuši mistiski kuģu un lidmašīnu nozūšanas gadījumi bez jebkādam avārijas pazīmēm.

BĒRNU CIEMATI – vasaras nometnes, kurās pulcējas

bērni no dažādām valstīm; tiek organizētas *UNESCO* ietvaros, lai sekmētu internacionālu sapratni.

B

BĒRNU PABALSTS – vispārējais bērnu pabalsts Latvijā; valsts pabalsts visiem bērniem līdz 16 gadu vecumam.

BĒRNU TRIEKA *sk. POLIOMIELĪTS*

BESTSELLERS – daudz pieprasīta, lielā metienā izdota grāmata, retāk skaņu ieraksts.

BEŠAMELA MĒRCE – krējuma mērce ar sīpoliem, šķiņķi, speķi un garšvielām.

BETEĻPALMA – Dienvidāzijas palmu suga, kuras sēklas lieto kā stimulējošu un narkotisku līdzekli.

BETMENS – komiksu un filmu varonis, sikspārņa maskā tērpies izveicīgs cilvēks, kurš aizstāv tos, kam tiek darīts pāri.

BETONS – būvmateriāls; sacietējošs cementa, smilšu un ūdens maisījums (ar vai bez akmeņiem); betonam, kas armēts ar dzelzs stieņiem, ir lielāka izturība (dzelzsbetons).

BEZDARBNIEKS – fiziska persona darbspējīgā vecumā, kura nestrādā, kurai nav citu ienākumu vismaz minimālās darba samaksas apmērā, kura neveic uzņēmējdarbību un meklē darbu.

BEZDEFICĪTA BUDŽETS – budžeta stāvoklis, kad

valsts izdevumi ir vienādi ar valsts nodokļu u. c. ieņēmumiem.

B

BEZDŪMU PULVERIS – sprāgstviela, ko iegūst no celulozes.

BEZĒ – no saputota olas baltuma un cukura gatavots gaisīgs cepums.

BEZNODOKĻU TIRDZNIECĪBAS VEIKALS – vieta, kur muitas kontrolē pārdod preces fiziskām personām, kuras izbrauc uz ārvalstīm vai kuras ir tranzīta pasažieri; šais veikalos iegādātās preces ir ievērojami lētākas nekā parastajās valsts tirdzniecības vietās.

BEZNODOKĻU VALSTIS UN TERITORIJAS *sk.*
ĀRZONA

BEZPELŅAS ORGANIZĀCIJA – organizācija, kas izveidota labdarībai vai savu biedru sociālo vajadzību apmierināšanai; tie ir labdarības fondi, interešu klubi, filatēlistu, sporta, atpūtas u. tml. apvienības.

BEZSKAIDRAS NAUDAS NORĒĶINI – norēķinu sistēma, kurā nauda no viena bankas konta tiek pārskaitīta otrā, neizmantojot skaidru naudu.

BEZVALSTNIEKS – persona, kurai nav pilsonības, pavalstniecības nevienā valstī saskaņā ar spēkā esošajiem valstu likumiem.

BHĀDŽĪ *sk.* **BHAJA**

BHAJA – indiešu ēdiens – dārzeni, sevišķi sīpoli, cāļa vai zivs gabaliņi, apviļāti zirņu miltos un vārīti eļļā.

B

BIATLONS – ziemas sporta divcīņa – stafetes slēpošana un šaušana mērķī ar mazkalibra šauteni.

BIBIMPABS – korejiešu ēdiens; tvaicēti rīsi podiņā ar dažādiem viegļi apceptiem dāržiem, riekstiem, jūras zāli un papardes dzinumiem. Pašā vidū ir cepta ola.

BIBLIOBUSS – autobuss, kas aprīkots kā ceļojoša bibliotēka.

BĪBOPS – 20. gs. 40. gadu džeza stils, kas radās kā protests pret svingu.

BĪČVOLEJS *sk.* **PLUDMALES VOLEJBOLS**

BIDĒ – ovāla zema izlietne ķermeņa intīmo daļu apmazgāšanai.

BIDETA, BIDETTA – neliela duša, novietota uz sienas atbalsta.

BIENNĀLE – mākslas sarīkojums (izstāde, festivāls), kas regulāri notiek ik pēc diviem gadiem.

BIFOKĀLĀS LĒCAS – mīkstās kontaktlēcas, kas domātas presbiopijas (vecuma tālredzības) korekcijai.

BIFŠTEKS – nepanēts, šķēlēs cepts liellopu filejas gabals.

B

BĪGLS – īskājains medību suns zaķu un savvaļas trušu medībām; visbiežāk balti melni brūni plankumots.

BIGOŠS – poļu ēdiens; cūkgaļas sautējums ar skābiem kāpostiem, sēnēm un dārzeņiem.

BIKFORDA AUKLA – degaukla, ko izmanto sprāgstvielu spridzināšanā.

BIKINI – divdaļīgs sieviešu peldkostīms, kas sastāv no krūštura un šaurām biksītēm.

BIKINI DIZAINS – bikini zonas matiņu formas veidošana, krāsošana un rotāšana; šis process notiek ar vaska palīdzību, ja ir nepieciešama noturīga forma, bet, ja vēlas panākt efektu uz neilgu laiku, – ar īpašu krēmu.

BILANCE – rādītāju sistēma, kas sastāv no divām savstarpēji saskaņotām pusēm, kurām summāri jābūt vai vēlams būt vienādām.

BILANCES ANALĪZE – uzņēmuma stāvokļa un attīstības izpēte, sistemātiski pārskatot gada atskaites attiecībā uz rentabilitāti un maksātspēju.

BILANCSPĒJĪGS GRĀMATVEDIS – grāmatvedis, kas prot patstāvīgi sastādīt bilanci.

BILINGVISMS – divvalodība; stāvoklis, kad cilvēks vai kāda noteikta cilvēku grupa prot un lieto divas valodas.

BILJARDS – spēle ar bumbiņām uz speciāla galda ar sešām atverēm malās; ar koka kiju bumbiņas jāiesit atverēs.

BIĻETENS – oficiāls, bieži vien periodisks izdevums ar ziņojumiem par sabiedrībai svarīgiem jautājumiem.

B

BINĀRĀ SKAITĪŠANAS SISTĒMA – skaitļu pieraksta sistēma ar bāzi 2; tajā lieto tikai ciparus 0 un 1; izmanto datoros.

BINĀRIE IEROČI – ķīmiskie ieroči, kuros kaitīgā viela veidojas, sajaucoties diviem vairāk vai mazāk nekaitīgiem komponentiem.

BINGO – angļu galda spēle, līdzīga loto spēlei.

BIOENERĢĒTIKA – zinātnes nozare, kas pētī, kā dzīvos organismos notiek enerģijas pārvērtības.

BIOETANOLS – alternatīva degviela, ekoloģiski tīrāka par benzīnu, tiek ražota uz graudu spirta pārstrādes produktu bāzes.

BIOĒTIKA – lietišķās ētikas nozare, kas pēta morāles jautājumus un izturēšanos saskarsmē ar dzīvību un dabu, ņemot vērā jaunās attīstības tendences un iespējas pētniecībā, terapijā (gēnu tehnoloģijas, eitanāzija u. tml.).

BIOLAUKS – enerģētiskais lauks, ko rada dzīvs organisms un kuram, izstarojot enerģiju, piemīt spēja iedarboties uz citām dzīvām būtnēm un priekšmetiem.

BIOĻOĢISKAIS PULKSTENIS – dzīvo organismu spēja orientēties laikā; bioloģiskais pulkstenis nosaka visu procesu aktivizēšanās laiku.

B BIOĻĢISKIE IEROČI – baktērijas un vīrusi, kurus var izmantot par uzbrukuma ieročiem.

BIOĻĢISKIE JŪRAS RESURSI – dzīvnieki un augi, kas mīt jūras ūdenī un jūras dibenā.

BIOMETRIJA – matemātisko metožu kopa, ko lieto bioloģijā novērojumu un eksperimentu plānošanai, datu apstrādei, bioloģisko sistēmu un procesu optimizēšanai un vadišanai.

BIONIKA – zinātne par bioloģisko sistēmu uzbūves un darbības principu izmantojamību tehnikā.

BIOPSIJA – dzīva organisma audu iegūšana, piemēram, izgriežot, nokniebjot u. tml. un mikroskopiskā izmeklēšana, lai izvirzītu diagnozi.

BIOTERAPIJA *sk.* IMŪNTERAPIJA

BIPLĀNS *sk.* DIVPLĀKSNIS

BIRBĪNE – klarnetei līdzīgs lietuviešu tautas pūšam-instruments no koka.

BIRJANI – indiešu ēdiens no basmati rīsiem ar garšvielām un cāļa, jēra gaļu vai dārzeņiem.

BIROKRĀTS – darbinieks, kas savus pienākumus veic formāli; burta kalps.

BIRŽA – organizācija, parasti akciju sabiedrība, kurā

notiek tirdzniecība ar precēm vairumā, vērtspapīriem. Pastāv universālas un specializētas preču biržas; darījumus kārtro mākleri, brokeri vai dileri.

B

BIRŽAS BROKERIS – licencēta fiziskā persona, kas vērtspapīru tirgū veic starpniecības darījumus ar vērtspapīriem.

BIRŽAS VĒRTĪBA – fondu biržā reģistrētas atsevišķas akcijas biržas kurss, pareizināts ar sabiedrības kopējo akciju skaitu.

BISEKSUĀLIS – persona, kurai ir dzimumtieksme pret abiem dzimumiem.

BISKVĪTS – konditorejas izstrādājums (kūkas, cepumi) no miltiem, mandelēm, olām un cukura; nelieli plāni, pasausi cepumi.

BISTJĒ *sk.* **ŅIEBURKRŪŠTURIS**

BISTRO – neliela ātrās apkalpošanas kafejnīca, kur piedāvā uzkodas un kur ēd, stāvot pie galdiņiem.

BITKARTE – atmiņas apgabals, kurā ierakstīts videoattēls.

BĪTNIKS – sarunvalodā – cilvēks, kas ar savu morāli, uzvedību un apģērbu protestē pret sabiedrības tradicionālo dzīvesveidu (galvenokārt rietumvalstu jauniešiem 20. gs. 50. gados un 60. gadu sākumā).

BITS – pati mazākā datoram saprotamā informācijas

B

daudzuma mērvienība, kas atbilst vienai binārā skaitļa pozīcijai; ar bitu skaitu parasti izsaka datorā apstrādājamās informācijas vienības.

BIZAMŽURKA – neliels grauzēju kārtas dzīvnieks – kažokzvērs ar biezu, tumšbrūnu apmatojumu.

BIZNESA KLASE – īpaša ceļojumu klase lidmašīnās darījumu cilvēkiem, kur tiek piedāvāts augsta līmeņa serviss (ērtāki krēsli, lielāks ēdienreīžu skaits u. tml.).

BIZNESA PLĀNS – kapitālieguldījumu projekta tehniski ekonomiskais pamatojums, kas pierāda projekta dzīvotspēju; uzņēmuma darbības attīstības plāns, kurā uzņēmums cenšas īsumā formulēt, ko un ar kādiem līdzekļiem tas vēlas sasniegt noteiktā laika posmā.

BIZNESMENIS – uzņēmējs, komersants, veikalnieks.

BIZNESS – 1. komercdarbība, komercdarbības nozare; 2. peļņas darījums.

BIŽUTĒRIJA – sieviešu rotaslietas, kas nav izgatavotas no dārgakmeņiem un dārgmetāliem.

BLAKNES – farmakoloģiskie efekti, kas konkrētajā gadījumā nav vēlami.

BLAKUSDARBS – darbs ārpus pamatdarba laika pie kāda cita darba devēja.

BLAKUSLĒMUMS – tiesas nolēmums, ar kuru tiesa

paziņo kompetentām valsts pārvaldes vai tiesībsargājošām institūcijām jeb amatpersonām par civillietas vai krimināllietas izskatīšanas gaitā konstatētajiem likuma pārkāpumiem, ko pieļāvušas atsevišķas amatpersonas, juridiskās vai fiziskās personas, kā arī par būtiskajiem trūkumiem valsts un pašvaldību iestāžu, uzņēmumu vai organizāciju darbā.

B

BLAKUSPRODUKTS – produkts, kas rodas ražošanas procesa rezultātā papildus pamatproduktam; blakusprodukta vērtība salīdzinājumā ar pamatprodukta vērtību ir zemāka.

BLANŠĒT – ar verdošu ūdeni vai tvaiku applaucēt pārtikas produktus, lai saglabātu to dabisko izskatu.

BLEIZERS – žakete ar uzšūtām kabatām un (parasti) metāla pogām.

BLEKDŽEKS – kāršu spēle – acīte vai tai līdzīga spēle.

BLENDERIS – ierīce ar pamatni, uz kuras uzliek plastmasas vai stikla krūzi; rokās turama ierīce bez pamatnes un ar/bez nelielas plastmasas glāzes. Blenderis ir piemērots dažādu produktu maisīšanai, putošanai un smalcināšanai.

BLICE – grupa, komanda, kopa.

BLINDĀŽA – segta aizsargbūve (4–8 cilvēkiem), kas aizsargā pret šāviņiem, kaujas gāzēm un ko var izmantot dzīvošanai.

B

BLOKĀDE – ienaidnieka valsts ostu, bāzu, pilsētu izolācija vai tirdzniecības sakaru pārtraukšana.

BLOKBASTERS – sarunvalodā – apzīmējums grāvējam; kaut kam, kas ir ārkārtīgi veiksmīgs un ko var labi pārdot.

BLOKS – 1. militāra vai politiska, arī politiski militāra, ar līgumu izveidota slēgta valstu savienība; 2. politisko spēku vai organizāciju (partiju) vienošanās par savstarpēju atbalstu kādā kopīgā darbībā vai pasākumā.

BLOKS – bitu vai rakstzīmju grupa, ko apstrādā vai pārsūta kā vienotu veselumu.

BLŪGRĀSS – instrumentālas kantrimūzikas paveids.

BLUZONS – pavelkamajām virsdrēbēm virsū velkama virsjaka vai ārjaka ar pārkrituma savilkumu vai piekrokojumu gludai valnišadijuma vai citādaļ lejasmalas piejostai.

BLŪZMENS, BLŪZMENIS – blūza izpildītājs.

BLŪZS – 1. lirisks, melanholisks, lēnā tempā dziedams Amerikas melnādaino iedzīvotāju vokālās mūzikas žanrs; 2. instrumentāla vai vokāli instrumentāla džeza forma; 3. šā žanra skaņdarbs.

BOA – žņaudzējčūsku dzimtas suga; boa čūskām nav indes dziedzeru; dzīvo Centrālamerikā un Dienvidamerikā.

BOBIJS – policista iesauka Lielbritānijā.

BOBSLEJS – 1. ar stūri vadāmas daudzvietīgas kamanas nobraucienam pa ledus trasi ar asiem pagriezieniem; 2. ātrumsacensība nobraucienos pa speciālu ledus trasi ar bobslejkamanām.

BODIĀRTS, BODY ART – ķermeņa apgleznošana.

BODIBILDINGS – spēka vingrojumi, kas veicina muskuļota auguma un labas stājas izveidošanos.

BODIJS – augšģērba un elastīgu biksišu apvienojums viengabala ģērbā, ar gludu un ciešu augšdaļas piekļāvumu figūrai, parasti ar pavēderē iestrādātu aizdari.

BOHĒMA – netradicionāla, vieglprātīga vai izlaidīga dzīvesveida cilvēki, arī šis dzīvesveids.

BOIKOTS – ekonomisko un sociālo sakaru pārtraukšana ar kādu personu, uzņēmumu vai valsti, kuru grib piespiest piekāpties kādā jautājumā; atteikšanās piedalīties kādā pasākumā.

BOILERS – ierīce (tvertne) ar labu siltumizolāciju ūdens karsēšanai ar tvaiku, kas plūst pa cilindrveida tilpnē novietotām izlocītām caurulēm.

BOJS – izsūtāmais zēns viesnīcā u. tml.

BOKSERIS – 1. sportists, kas specializējies boksa; 2. suņu šķirne, angļu buldoga krustojums ar citām suņu šķirnēm; suns ar īsu, resnu purnu.

B

B

BOKSS – sporta veids, divcīņa pēc īpašiem noteikumiem ar dūrēm; dalībnieki lieto speciālus mikstus cimodus.

BOLE – alkoholisks dzēriens, ko gatavo no atšķaidīta vīna, konjaka un ruma ar dažādu augļu (apelsīnu, ananasu u. c.) piedevu.

BOLĪDS – ļoti spožs meteors; bieži to pavada dzirksteļošana, uzliesmojumi, sprādzieni un meteorītu krišana.

BOMONDS – augstākā sabiedrība, smalkās aprindas.

BOMZIS – cilvēks bez noteiktas dzīvesvietas, bezpajumtnieks, klaidonis.

BONDIĀDE, BONDIĀNA – filmu kopa, kurās galvenais varonis ir Džeims Bonds.

BONGO – nelielas, iegarenas bungas, ko spēlē ar pirkstiem, turot tās starp ceļgaliem.

BONITĒŠANA – augšņu auglības, kokaudžu ražības, lauksaimniecības dzīvnieku cilts vai zivju vērtības noteikšana pēc noteiktām pazīmēm.

BONSAI – māksla izaudzēt koku nelielā traukā. Bonsai mākslas saknes meklējamas senajā Ķīnā un vēlāk tā izplatās Japānā, tur tā ieguva savu tagadējo nosaukumu; ar dažādiem paņēmieniem tiek aizkavēta kociņa augšana – to augstums parasti ir no 10–30 cm, galvenais ir pundurkociņa atsevišķo daļu proporcionalitāte. Bonsai

piemērotas tādas koku sugas kā priedes, egles, japāņu kriptomērija, ciprese, bukši.

B

BONUSS – pamatojoties uz apdrošināšanas līguma noteikumiem, katrā finanšu gadā aprēķinātā naudas summa, kuru izmaksā skaidrā naudā vai pieskaita pie peļņas polišu turētāju apdrošinājuma summas.

BORDERTERJERS – suņu šķirne, kas izaudzēta Anglijas un Skotijas robežteritorijā; suņi alu dzīvnieku medībām; borderterjeriem ir īss, raupjš apmatojums sarkanīgā kviešu krāsā.

BORDO – vīna šķirne – tumši (violeti) sarkans vīns, kas izgatavots vīna ražošanas reģionā Bordo Francijā.

BOSANOVA – rumbai līdzīga deja, kas radusies 20. gs. 60. gados Brazīlijā.

BOSS – sarunvalodā – uzņēmuma īpašnieks, iestādes vadītājs; priekšnieks.

BOSTONS¹ – sarīkojumu deja – lēna valša paveids.

BOSTONS² – tīrvilnas vienkrāsains, vienmērīgi blīvs audums ar izteiktu diagonālu svītrojumu.

BOSTONTERJERS – amerikāņu suņu šķirne, terjera un buldoga krustojums; īsspalvainš, melns vai svītrains, ar baltu plankumu pierē un baltu krūšu priekšu.

BOTAS – sporta kurpes vai puszābaki.

B

BOTULISMS – saindēšanās ar botulīnu, ko var izraisīt mājās gatavoti nekvalitatīvi konservi. Botulīna toksīni rada spiediena sajūtu pakrūtē, sausuma sajūtu mutē un rīklē, biezas, stāipīgas siekalas, pavājinās redze vai arī slimais cilvēks visu redz divkārtoti, paplašinās acu zīlītes, rodas kustību koordinācijas traucējumi, list auksti sviedri. Botulīna toksīni ir sevišķi bīstami tāpēc, ka bojātu uzturu iespējams uzņemt nejutot, jo nav izmaiņusies ne ēdiena garša, ne smarža, ne izskats.

BOULINGS – ķeģļu spēles paveids ar 10 ķeģļiem; sporta veids, ko spēlē visu vecumu vīrieši un sievietes, grupās un/vai pa vienam; spēlētāja uzdevums ir ar vienu bumbas metienu nosist visus 10 ķeģļus, un spēlētājs nedrīkst pārkāpt soda līniju.

BOŽOLĒ – sarkanvīns no Božolē apgabala Vidusfrancijā.

BRANČS – ēdienreize tuvāk pusdienas laikam – ilgas un sārtas brokastis.

BRAUNIŅŠ – pašpielādējoša pistole (pēc amerikāņu izgudrotāja M. Brauninga vārda, 1855–1926).

BREIKS – improvizēta, dinamiska deja ar asām, aprautām kustībām un aerobikas elementiem, kas radusies un attīstījusies uz ielas; populāra 20. gs. 80. gados.

BREINSTORMINGS – problēmu risināšanas metode; šai nolūkā tiek sapulcināti grupas locekļi, kuri triecientempā piedāvā iespējami daudz ideju, kuru izvērtēšana notiek vēlāk; smadzeņu ofensīva, prātavētra.

BREMZE – ierīce mašīnas vai kāda mehānisma ātruma samazināšanai vai tā apturēšanai, vai noturēšanai vajadzīgajā stāvoklī.

BRENDIJS – no vīnogu vīna destilēts stiprais alkoholiskais dzēriens (konjaks).

BRENDS *sk.* PREČZĪME, ZĪMOLS

BRĪ – balts vai dzeltenīgs franču deserta siers ar baltu, ēdamu pelējuma kārtiņu.

BRĪDINGS – process kodolreaktorā, kas nozīmē, ka kodoldegvielas rodas vairāk, nekā to patērē.

BRIDŽAS, BRIDŽA BIKSES – bikses, kas cieši pieguļ kājām zem ceļgala. Jājambikses.

BRIDŽS – vistam līdzīga kāršu spēle (pāru spēle) četriem spēlētājiem.

BRĪFINGS – valdības pārstāvju vai citu oficiālu personu koncentrēts, viegli salasāms, informatīvs paziņojums plašsaziņas līdzekļiem, kas pamatots ar jaunāko pieejamo informāciju.

BRILĒ PUDIŅŠ – deserta ēdiens no olām, krējuma un cukura, glazēts ar brūninātu cukuru.

BRILJANTS – slīpēts dimants, kuram ir 58 šķautnes, sastāvs – ogleklis; briljanti ir visās spektra nokrāsās, bet visvērtīgākie ir baltie.

BRINZA – no aitas piena gatavots mīkstais siers.

B

BRIOŠA – maizīte no kviešu miltu mīklas, kas rūgusi vairākas reizes; sastāvā daudz sviesta.

BRĪVĀ CĪŅA – brīvais stils cīņas sportā; brīvās cīņas dzimtene ir Amerika.

BRĪVĀ EKONOMISKĀ ZONA – norobežota valsts teritorijas daļa, kurā konkrētās zonas ekonomiskās attīstības nolūkā darbojas labvēlīgi fiskālie un reglamentējošie nosacījumi, kas atšķiras no nosacījumiem pārējā valsts teritorijā.

BRĪVĀ TIRDZniecība – tirdzniecība bez muitas un citiem ierobežojumiem.

BRĪVI KONVERTĒJAMA VALŪTA – valūta, kas savas universālās pirkspējas dēļ atzīta visā pasaulē un brīvi apmaināma pret citu valstu naudas vienībām.

BRĪVOSTA – jūras osta brīvā tirdzniecības zonā, kur ievestās, importētās preces tiek uzglabātas vai apstrādātas, komplektētas reimportam, kā arī valsts iekšējam tirgum, nemaksājot muitas u. c. nodevas; nodevas un nodokļi tiek maksāti, kad preces vai ražojumi nokļūst valsts iekšējā tirgū.

BRĪVPIEĒJA – informācijas uzglabāšanas un izguves metode, kas ļauj tieši vērsties pie vajadzīgajiem datiem neatkarīgi no to atrašanās vietas datora atmiņā.

BRIZANTS – eksplozīvs, aktuāls.

BROILERS – gaļai audzēts 60–70 dienu vecs cālis.

BROKĀTS – smags, rakstains, sākotnēji zīda audums ar ieaušiem sudraba vai zelta pavedieniem.

B

BROKERIS – komercstarpnieks, kas profesionāli un patstāvīgi, nebūdam neviena kontrahenta pārstāvis, veic starpniecību līgumu slēgšanā par preču vai vērtspapīru pirkšanu un pārdošanu, par apdrošinājumiem, kravu pārvadāšanu, kuģu nomu u. c.

BROKOĻI – ziedkāpostu paveids; brokoļa galviņa veidojas no nepilnīgi attīstītiem ziedpumpuriem. Augi veido 50–70 cm augstu lapu rozeti ar stublāju, kam galā atrodas irdena galviņa, kas satur daudz C vitamīna.

BROMHIDROFOBIJA – bailes, ka apkārtējie var sajūst nelāgus ķermeņa izgarojumus.

BRONHIĀLĀ ASTMA – alergisks elpceļu gļotādas iekaisums, kurš indivīdiem ar iedzimtu noslieci uz alerģiju paaugstina jutību pret dažādiem veselam cilvēkam nenozīmīgiem kairinātājiem (piemēram, alergēniem, auksta gaisa vai asas smakas ieelpošanu), izraisot elpceļu sašaurināšanos un apgrūtinot elpošanu.

BRONHĪTS – bronhu gļotādas iekaisums, kam raksturīgs gļotādas pietūkums un pastiprināta gļotu izdalīšanās.

BRUŅUMAŠĪNA – bruņota kaujas mašīna ar riteņu gaitas iekārtu, kas paredzēta izlūkoperācijām un

transportam; var būt apbruņota ar automātu, lielgabalu, prettanku raķetēm u. tml.

B

BRUŅUTRANSPORTIERIS – viegla, bruņota kaujas mašīna ar kāpurķēžu vai riteņu gaitas iekārtu, kas domāta gan motorizēto kājnieku pārvadāšanai, gan speciāliem uzdevumiem.

BRUŠETA – grauzdēta baltmaize ar ķiplokiem.

BRUTO – 1. preces svars kopā ar iesaiņojumu; 2. ienākums, no kura nav atskaitīti izdevumi.

BRUTO NACIONĀLAIS PRODUKTS – visu valstī ražoto preču un pakalpojumu kopvērtība noteiktā laika posmā, parasti kalendārajā gadā.

BUDISMS – reliģija, kas radusies Indijā 6.–5. gs. p. m. ē., viena no pasaules lielajām reliģijām; nosaukta pēc tās pamatlicēja Gautamas Budas; budisma pamatā ir četras galvenās atziņas, kas pauž atteikšanos no pasaulīgajām kaislibām un vēlmēm.

BUDO – japāņu cīņas sporta veids, kas aptver džudo, aikido, džiu džitsu, karatē, kendo un teikvondo.

BUDŽETA DEFICĪTS – valsts izdevumu pārsvars pār valsts ieņēmumiem.

BUDŽETS – 1. likumdošanas ceļā apstiprināts valsts naudas ienākumu un izdevumu uzskaitījums noteiktam laika posmam, parasti gadam; 2. valsts, iestādes, uz-

ņēmuma vai atsevišķas personas paredzēto ienākumu un izdevumu aprēķins naudas izteiksmē noteiktam laika posmam.

B

BUFERIS¹ – atmiņa īslaicīgai datu glabāšanai, ko pār-sūta starp divām ierīcēm, lai izlīdzinātu to darbības āt-rumus, signālu limeņus vai nodrošinātu asinhrono pār-raidi.

BUFERIS² – atsperīga ierīce trieciena mazināšanai, īpaši dzelzceļa vagoniem.

BUFERVALSTS – politiskajā terminoloģijā valsts, kura teritoriāli izveidota starp divām vai vairākām valstīm un kuru šīs valstis uzskata vai izmanto savai aizsardzībai kā drošības zonu vai savu militāri stratēģisko pretrunu mazināšanai.

BUGELIS – pacēlājs, slidoša trose slēpotāju pacelšanai kalnā.

BUGI-VUGI – 1. instrumentāls blūza vai džeza stils, kam raksturīgs izteikts basa ritms; 2. ātra ritmiska deja.

BUKLĒ – tīrvilnas vai pusvilnas audums ar bumbu-ļainu vai cilpainu virsmu.

BUKLETS – informatīvs, parasti bezmaksas materiāls; uz vienas lapas iespiests un brošūras veidā salocīts izde-vums.

BUKMEIKERS – persona, kas jāšanas (vai citās)

B

sacīkstēs pieņem derību iemaksas un reģistrē derību dalībniekus.

BULDOGS – angļu suņu šķirne ar spēcīgu ķermeni, platām krūtīm, īsām kājām un izvirzītu apakšzokli; īs-palvains, balts, ruds, tīģerkrāsas vai plankumains.

BULDOZERS – kāpurķēžu vai riteņu traktors ar priekšā uzkarinātu vērstuvi zemes darbiem – nolīdzināšanai vai pārvietošanai.

BULĪMIJA – emocionāli traucējumi, kur slimīgām ēdības lēkmēm seko depresija, pašizraisīta vemšana, caureja, badošanās; noteicošā bulīmijas pazīme ir nepārvaramas bailes no liekā svara, lai gan svars parasti ir normas robežās.

BULTERJERS – stipras miesas būves vidēja lieluma suns ar gludu, parasti baltu (melnu, rudu, tīģerkrāsas), īsu apmatojumu; attiecīgās šķirnes suns.

BUMS – 1. augstas konjunktūras posms saimnieciskajā dzīvē; 2. uzplaukums; straujš aktivitātes vai popularitātes pieaugums.

BUNDESRĀTS – 1. Vācijas parlamenta augšpalāta, kuras locekļi ir federālo zemju pārstāvji; 2. parlamenta augšpalāta Austrijā; 3. valdība Šveicē.

BUNGALO – viegla vienkārtīga māja (parasti tropu zemēs).

BURBONS – amerikāņu viskijs ar maigu garšu.

BURGUNDIETIS – sarkanvīna šķirne.

BURTSTILS – noteikta burtveidola rakstzīmju izpildījuma veids, piemēram, treknraksts, slīpraksts u. c.

BŪSTERS – palīgierīce iekārtas (mašīnas) ātruma, spēka vai citu parametru palielināšanai.

BUTIKS – neliels, smalks veikaliņš vai liela veikala nodaļa, kur tirgo dārgas modes preces, galvenokārt apģērbus un to aksesuārus.

BŪTISKA LĪDZDALĪBA – tiešā vai netiešā veidā iegūta līdzdalība uzņēmēj sabiedrības (komercsabiedrības) kapitālā un vadībā, ja tā aptver 10 vai vairāk procentus uzņēmēj sabiedrības (komercsabiedrības) pamatkapitāla vai balsstiesīgo akciju skaita un ļauj būtiski ietekmēt uzņēmuma darbību.

C

C₁₄ METODE *sk.* **RADIOAKTĪVĀ OGLEKĻA METODE**

CD, KOMPAKTDISKS – metalizēts 1,2 mm biezs plastmasas disks ar 110 mm diametru optiskai digitālās informācijas ierakstīšanai; tā virspuse ir klāta ar gaismu atstarojošu alumīnija kārtiņu, kurai virsū uzklāta laka; nolasīšana notiek ar lāzera staru.

C

CD-ROM – kompaktdisku lasīšanas ierīce apjomīgas informācijas, attēlu, skaņas un videoinformācijas u. c. ierakstīšanai un nolasīšanai no lāzerdiskiem.

CEDENTS – persona, kas pēc cesijas līguma savas prasījuma tiesības nodod cesionāram.

CELIŅŠ – viens no vairākiem formatējot izveidotajiem disketes vai cietā diska koncentriskajiem riņķiem, kuros var ierakstīt un no kuriem var nolasīt datus.

CELMU NAUDA – maksājums par koku pārdošanu uz celma un koku ciršanas biļetes izsniegšanu.

CELOFĀNS – plāna, caurspīdīga, lokana plēve, ko iegūst no viskozes; lieto par iesaiņošanas materiālu.

CELULĪTS – vielmaiņas traucējumu rezultātā pastiprināta un nevienmērīga taukaudu uzkrāšanās zemādā gurnu ārpusē, vēdera priekšējā sienā, augšdelmu aizmugurē, ko pavada palēnināta limfas attece no šīm vietām; celulīta rezultātā zemāda *sabiezē*, āda kļūst nelidzena un zaudē savu elastīgumu, progresē uzkrītošs kosmētiskais defekts, kas atgādina *apelsīna mizas* reljefu.

CEĻOJUMČEKŠ – bankas, tūrisma aģentūras vai citas institūcijas izdots čeks, kas ļauj par čekā norādīto summu norēķināties vai saņemt vēlamo summu skaidrā naudā; populārākos ceļojumčekus pieņem kā maksāšanas līdzekli visā pasaulē, un to derīguma termiņš parasti nav ierobežots.

CĒĻJUMU BIROJS – uzņēmums, kas par maksu organizē tūrisma braucienus.

CEMENTS – pulverveida saistviela, kas ar ūdeni veido viegli iestrādājamu, plastisku masu un sacietē; ietilpst betona sastāvā; portlandcementu iegūst, apdedzinot un samālot kaļķakmeni, mālus un smiltis.

CENAS ATLAIDE – summa vai procenti, par kādu pārdevējs samazina sākotnēji noteikto preces vai pakalpojuma cenu.

CENTRĀLĀ BANKA – valsts iestāde, institūcija, kas pārtrauga banku sistēmu un atbild par naudas masas un kredītu apjomu ekonomikā, nosaka un īsteno monetāro politiku valstī; emitē nacionālo valūtu.

CENTRĀLAIS PROCESORS – vienota integrālā shēma, kas interpretē programmas komandas un apstrādā datorā ievadītos datus; sastāv no vadības ierīces, aritmētiski loģiskās ierīces un reģistriem.

CENTRĀLAPKURE – dzīvokļa vai mājas centralizēta apsildīšanas iekārta vai sistēma ar karsto ūdeni vai tvaiku, kas tiek saņemts no termocentrāles.

CENTRIFŪGA – ātri rotējoša ierīce, kas atšķir tās iekšienē esošā satura smagākās daļas no vieglākajām.

CENTRISMS – politikas virziens, kuram raksturīgs mērenums un kas ir starp labējiem un kreisajiem.

CENU INDEKSS – indekss, kas raksturo cenu izmaiņas

C

noteiktā laika posmā; makroekonomiskais rādītājs; svarīgākais inflācijas virzības rādītājs.

C

CENZS – juridiski formulēti nosacījumi, kuri pieļauj vai ierobežo cilvēku politiskās vai citas tiesības.

CEREMONIĀLS – svinīgas, noteiktas kārtības ievērošana diplomātiskajās pieņemšanās un citos pasākumos atkarībā no amatpersonu klasēm un rangiem.

CESIJA – 1. civiltiesiska prasījuma pāreja no viena kreditora, cedenta, uz jaunu – cesionāru; 2. apdrošināmā riska apjoms, ko apdrošināšanas sabiedrība nodod pār-apdrošināšanas sabiedrībai vai citai apdrošināšanas sabiedrībai.

CIETĀ KOPIJA – no personālā datora iegūstamas informācijas paliekoša izvades forma, piemēram, izdruka, filma, dokuments.

CIGARELLA, CIGARELLS – tievs cigārs.

CIKLISKS BEZDARBS – darbvietu skaita samazināšanās vai masveida bezdarbs, kas rodas ekonomiskās aktivitātes līmeņa periodisku svārstību dēļ un ir saistīts ar starptautisko tirdzniecības ciklu.

CIKLONS – ļoti plašs atmosfēras virpulis, kura centrā ir pazemināts spiediens; ciklona apgabalā pārsvarā ir mākoņains laiks ar nokrišņiem.

CILVĒKEKOĻĢIJA – ekoloģijas nozare, kurā pēta

cilvēka un planētas dzīvās un nedzīvās dabas mijiedarbību kā vienotu ekosistēmu.

CILVĒKSTUNDA – vienu stundu ilgs uzņēmuma darbinieka darbs produkcijas ražošanas vai pakalpojumu sniegšanas procesā.

CILVĒKTIESĪBAS – cilvēkam, indivīdam, fiziskai personai, personībai neatņemamas un pašpietiekamas pamattiesības un pamatbrīvības, kas izsaka pašcieņas, brīvības, taisnīguma un labklājības vajadzības un intereses attiecībā ar valsti, ar varu vispār; cilvēktiesības cilvēkam piemīt kopš dzimšanas.

CINERĀRIJAS – asteru dzimtas krāšņumaugi ar spilgtiem ziediem un pelēku lapu apakšu; galvenokārt aug Āfrikā, Kanāriju salās.

CĪNIJAS – lakstaugi vai puskrūmi; kā krāšņumaugu audzē glezno cīniju, kurai ir dažādu nokrāsu ziedkopas.

CINISMS – morāla īpašība, kas parādās kā izaicinoša izturēšanās pret sabiedrības kultūras vērtībām, ideāliem, vispārpieņemtām tikumības un pieklājības normām, to atklāta ignorēšana.

CĪŅAS SPORTS – divcīņa, kuras mērķis ir ar satvērienu un metienu palīdzību piespiest abus pretinieka plecus pie paklāja; ir divi cīņas pamatstili – klasiskais (grieķu – romiešu) un brīvā cīņa.

CIONISMS – reliģiski nacionālistiska politiska kustība

C

kopš 19. gs. beigām, kas tiecas sapulcināt visus ebrejus (jūdaismam piederīgos) viņu vēsturiskajā pirmsdzimtenē, kur Jeruzālemē atrodas Ciona kalns. Kopš 1948. g. cionisma mērķis ir stiprināt Izraēlas valsti, veicināt ebreju pārceļošanu uz Izraēlu un arābu izstumšanu no šā reģiona.

CIPARDATI – dati, ko attēlo, izmantojot ciparsignālus.

CIPARTASTATŪRA – tastatūras taustiņu grupa, kas paredzēta ātrai skaitlisko datu ievadei datorā; cipartastatūra parasti novietota firmas *IBM* un ar to saderīgo tastatūru labajā pusē.

CIRKONS – minerāls; tā dzidrie kristāli ir dārgakmeņi.

CIRKULĀRS – apkārtraksts, administratīvs raksts (rīkojums, paziņojums), ko izsūta padotām iestādēm vai personām.

CISTA – ar šķidru vai pusšķidru saturu pildīts patoloģisku audu veidojums orgānos vai audos; parasti tiek operēta.

CITODIAGNOSTIKA – slimības noteikšana, ko izdara, mikroskopiski izmeklējot patoloģiskā materiāla šūnas.

CITRĪNS – dzeltens kalnu kristāls.

CITRONS – neliels mūžzaļš subtropu augļu koks ar aromātiskiem, ovāliem, dzelteniem, skābiem augļiem, kuri satur daudz C vitamīna; citronkoka auglis.

CIVILĀ AIZSARDZĪBA – valsts aizsargpasākumu sistēmas sastāvdaļa, kuras galvenais uzdevums ir kara gadījumā aizsargāt civiliedzīvotājus, ēkas u. tml., kā arī veikt glābšanas un atjaunošanas darbus postījumu rajonā.

C

CIVILDIENESTS – 1. profesionāli sagatavotu valsts ierēdņu nepolitisks kopums, ar kura palīdzību tiek pāņākta uzdots valsts funkciju un politisko lēmumu īstenošana; 2. tiesiskās attiecības starp valsts un pašvaldību civiliestādēm un civildienesta ierēdņiem, ierēdņu kandidātiem, valsts kalpotājiem un citām valsts amatpersonām, kuras regulē īpaši LR likumi.

CIVILIEDZĪVOTĀJS – persona, kas neieņem valsts amatu, nav policijas vai bruņoto spēku sastāvā vai arī ir, bet savā darbībā ārpus amata pienākumu un tiesību vai pilnvaru realizācijas darbojas privātā kvalitātē, attiecībās ar saviem līdzcilvēkiem un sabiedrībā uzstājas kā privātpersona.

CIVILLAULĪBA – 1. laulība, kas nav noslēgta baznīcā; 2. vīrieša un sievietes kopdzīve bez laulības reģistrēšanas.

CIVILLIETA – mantiska vai nemantiska tiesiska strīda izskatīšanas un izšķiršanas forma; dokumentu kopums, kas attiecas uz šo lietu.

CIVILLIKUMS – LR civiltiesību kodifikācijas akts, kas pieņemts 1937. g. 28. janvārī; kodificētas svarīgākās ģimenes tiesību, mantojuma tiesību, lietu tiesību un

saistību tiesību normas, kas gan neizslēdz citu likumu un likumpamatotu aktu pastāvēšanu civiltiesībās.

C

CIVILPROCESS – tiesvedība civillietās, likumā noteikta civillietu izskatīšanas kārtība tiesās.

CIVILTIESĪBAS – tiesību nozare, kas regulē mantiskās attiecības, ar tām saistītās, kā arī dažas citas nemantiskas attiecības starp fiziskām vai juridiskām personām, kuras šajās attiecībās piedalās kā neatkarīgi un patstāvīgi tiesību subjekti.

COOL – sarunvalodā – no angļu valodas lietots izteiciens, kas apzīmē pašu labāko, visīstāko, izcilu.

COPE – makšķerēšana, zveja.

COPMANIS – makšķernieks.

CUNAMI – garie jūras viļņi, kas veidojas okeānos un jūrās zemestrīču un vulkānu izvirdumu rezultātā – zemestrīce okeāna dibenā sakustina ūdens masas, radot ap 0,5 m augstus viļņus; samazinoties dziļumam, viļņi pie krasta lūst un kļūst lielāki, sasniedzot 30 m augstumu; postošākie cunami notiek Klusā okeāna Uguns joslā (starp Amerikas rietumu piekrasti un Āzijas austrumu piekrasti).

Č

ČAČA – stiprs alkoholiskais dzēriens, ko gatavo no vīnogu spiedpaliekām.

ČA-ČA-ČA – 20. gs. 50. gadu Kubā radusies modes dejas mambas ritmā, kurai raksturīgas abu partneru sinhronas kustības; ča-ča-ča tiek dejota džezā, disko un bīta ritmos.

ČAHOHBILI – gruzīnu virtuve; putnu gaļas sautējums ar dārzeņiem.

ČAKRAS – cilvēka ķermeņa bioenerģētiskie centri (pavisam septiņi), kuros tiek uzkrāta enerģija.

ČALOPA – uzbeku virtuve; rūgušpiena zupa ar svaigiem gurķiem un redīsiem.

ČANAHI – gruzīnu ēdiens; jēra gaļas un dārzeņu sautējums.

ČARLSTONS – 20. gs. 20. gados Amerikā radusies modes dejas straujā fokstrota ritmā.

ČARTERREISS – reiss, ko transportlīdzeklis, galvenokārt lidmašīna, veic pēc nomas līguma.

ČARTERS – pārvadājuma līgums, saskaņā ar kuru fraktētājs izmanto transportlīdzekļa (kuģa vai gaisakuģa)

ietilpību kravu vai pasažieru pārvadāšanai vienā vai vairākos reisos, kurus izpilda ārpus regulāro reisu saraksta.

Č

ČATS – sinhrona reālā laikā notiekoša informācijas apmaiņa starp lietotājiem, izmantojot datoru tīklu; pēdējā laikā šādas informācijas apmaiņas organizēšanai izmanto protokolam *IRC* atbilstošas programmas.

ČAU-ČAU – ķīniešu šķirnes suns ar kuplu, rūsganu apmatojumu, mazām, tumšām acīm un mazām, smailām ausīm.

ČEBUREKS – pīrādziņš no neraudzētas mīklas ar jēra gaļas un garšvielu pildījumu.

ČEDARAS SIERS – maigi skābs angļu cietais siers.

ČEKA – institūcija, ko Padomju Savienībā pēc 1917. g. oktobra revolūcijas nodibināja cīņai pret kontrrevolūciju un kas bargi izrēķinājās ar padomju varas pretiniekiem, represējot un iznīcinot daudz nevainīgu cilvēku.

ČEKS – 1. naudas dokuments, kurā tā devējs maksātājam, parasti bankai, rakstiski norādījis izmaksāt čeka uzrādītājam no čeka devēja konta vai atļautā kredīta čekā uzrādīto summu; 2. kases talons, kurā ierakstīta par precī vai pakalpojumu saņemtā summa vai kasei domāta kvīts, kurā norādīta maksājamā summa.

ČEKSPĒJA – spēja uzņemties saistības, tiesības un pienākumus ar čeku.

ČEĶU GRĀMATIŅA – speciālu veidlapu grāmata čeku izrakstīšanai; tiek izmantota skaidras naudas saņemšanai no bankas konta.

ČEMPIONĀTS – meistarsacīkstes, oficiālas sacensības, kurās noteic labākos sportistus un komandas.

ČETRTAKTU MOTORS – iekšdedzes motors, kur virzuļa kustība cilindrā notiek četros posmos (iesūkšana, kompresija, izplešanās, izpūšana).

ČETRU RITEŅU PIEDZIŅA *sk. PILNPIEDZIŅA*

ČEVAPČIČI – serbu ēdiens; grilētas maltas gaļas desiņas ar sīpoliem.

ČIČUNČA – vidēji smalks rupjas faktūras zīds; izmanto kreķu un kleitu šūšanai.

ČILI – Vidusamerikas piparu šķirne; mazi, asi pipari, kuri var izraisīt dedzinošu sajūtu; pasaulē ir pazīstamas aptuveni 200 šķirnes; čili ašums tiek mērīts skovilos – vidēji maigs pipars satur 4500 skovila vienību, kamēr ass pipars var sasniegt pat 500 000 vienību.

ČIPENDEILS – 1. mēbeļu stils (18. gs.); 2. Lielbritānijā dibināta ASV firmas seksapilu vīriešu trupa.

ČIPKARTE – plastikāta karte, kurā ir datora čips; izmanto lietotāju identificēšanai, dažādu elektronisku darījumu veikšanai u. tml.

ČIPS – specializēta mikroshēma, sava veida minidators

ar procesoru un atmiņu, kura var veikt ieprogrammētās darbības; elektronisko elementu kopums, kas izvietots vienā pusvadītājkristālā.

Č

ČIPSI – skraukšķīgi, plānās šķēlītēs eļļā cepti kartupeļi.

ČIVAVA – ļoti mazs pundurpinčeram līdzīgs suns ar lielām ausīm (nosaukums cēlies pēc Čivavas štata Meksikā).

ČĪZBURGERS – hamburgers, kura pildījumā ir arī siera šķēle.

D

DABAS AIZSARDZĪBA – valsts un sabiedrisko pasākumu sistēma atsevišķu dabas objektu (zemes, tās dzīļu, ūdeņu, mežu, floras un faunas, atmosfēras gaisa) un visas dabas vides aizsardzībai ar normu un valsts un sabiedrisko institūciju aktīvas darbības palīdzību.

DABAS PARKS – īpaši aizsargājama dabas teritorija, kam raksturīgas gleznainas ainavas un kas kalpo dabas aizsardzībai, atpūtai, izglītībai un ekoloģiskai audzināšanai.

DABAS PIEMINEKLIS – atsevišķi unikāli, izcili un reti sastopami dabas veidojumi (dižkoki, reti un īpatnēji koki, smilšakmens klintis, ieži un alas), kā arī cilvēku un

dabas kopējie kultūrvēsturiskie veidojumi – dendroloģiskie stādījumi, dzirnavu dīķi, senie lauku parki.

DABAS PIESĀRŅOJUMS – indes, kuru izplatīšanai dabā ir neparedzētas un nevēlamas sekas, piemēram, rūpniecības atkritumi, automašīnu izplūdes gāzes, kukaiņu apkarošanas līdzekļi.

DABAS RESURSI – saimniecībā un kultūrā izmantojamie dabas objekti un procesi: zeme, tās dzīles, ūdeņi, meži, flora un fauna, atmosfēras gaiss, Saules un vēja enerģija, Zemes iekšējais siltums, paisums un bēgums.

DAIDŽESTS – krājums, kas saīsinātā formā ietver interesantākos rakstus no žurnāliem un avīzēm.

DAIKIRI – kokteilis no ruma, citronu sulas u. c. piedevām.

DAIĻSLIDOŠANA – sporta veids, kurā apvienoti mākslas un atlētikas elementi, kurus izpilda slidojot; ir individuālā slidošana, pāru slidošana un dejas uz ledus.

DAIVINGS – niršana, iegremdēšanās ūdenī ar akvalangu; izklaides un sporta veids. Daivingu gluži pamatoti uzskata arī par vienu no vispilnīgākajiem meditācijas veidiem, jo, iegremdējoties ūdenī, cilvēks ir vienatnē ar sevi pilnīgas harmonijas pasaulē.

DAKTILOSKOPIJA – kriminālistiskās tehnikas trasoloģijas nozare, kas pēta un izstrādā cilvēku roku pirkstu nospiedumu atrašanas, izņemšanas, saglabāšanas un

izmeklēšanas metodes un līdzekļus noziegumu atklāšanai un izmeklēšanai, personu, kuras izdarušas noziegumu, reģistrācijai un pirkstu nospiedumu un atstājēju identifikācijai.

D

DALAILAMA – Tibetas lamaisma reliģiskā kulta augstākais priesteris; līdz Tibetas inkorporācijai Ķīnas Tautas Republikas sastāvā – arī Tibetas valsts galva.

DALĪBVALSTS – valsts, kas ir starptautiska līguma, starpvaldību organizācijas vai starptautiskas konferences, apspriedes dalībniece.

DĀLIJA – asteru dzimtas krāšņumaugs ar lieliem dažādas krāsas un formas ziediem, kas izkārtoti lielās ziedkopās; savvaļā aug Meksikā.

DALĪTS KOPIPAŠUMS – īpašums, kas vienlaikus pieder vairākām personām tā, ka ikviens no kopīpašniekiem ir tiesīgs patstāvīgi bez pārējo kopīpašnieku piekrišanas rīkoties ar noteiktu viņam piederoši domājamo daļu.

DALMĀCIEŠI – spēcīgu, īsspalvainu suņu šķirne; parasti balti ar melniem vai brūniem plankumiem; modes dzīvnieki.

DAMASTS – blīvs žakarda audums no viena veida šķēriem un audiem, kurā izmantoti šķēru atlasa un audu satīna pinumi.

DARBA AIZSARDZĪBA – normatīvo aktu un tiem atbilstošu ekonomisko, organizatorisko, tehnisko, sanitāri higiēnisko un ārstnieciski profilaktisko pasākumu sis-

tēma, kas garantē drošu darbu, novērš nelaimes gadījumus un arodslimības, kā arī saglabā strādājošo darba spējas visā darba procesā.

DARBA ALGA – atlīdzība par darbu naudas izteiksmē, ko darbinieks saņem par dienas, nedēļas vai mēneša darbu pēc iepriekš noteiktām normām.

DARBA BIRŽA – iestāde, kur noteiktā kārtībā tiek reģistrēti darba meklētāji, bezdarbnieki un vākta informācija par darba piedāvājumiem; atteikšanās regulāri reģistrēties darba biržā vai pieņemt darba biržas piedāvāto darbu likumā noteiktajos gadījumos var nozīmēt bezdarbnieka statusa, pabalstu un cita veida sociālo atvieglojumu zaudēšanu.

DARBA DEVĒJS – fiziska vai juridiska persona (vai tiesībspējīga personālsabiedrība), kas uz darba līguma pamata nodarbina vismaz vienu darbinieku.

DARBAHOLIĶIS – cilvēks, kas pārāk daudz laika un enerģijas ziedo darbam, nespēdams darīt neko citu.

DARBA KODEKSS – likumdošanas akts, kurā noteiktā sistēmā sakopotas darba tiesību normas.

DARBA KOPLĪGUMS – lokāls normatīvs akts – rakstveida vienošanās, ko likumā noteiktajā kārtībā, reģistrētas arodorganizācijas vai darbinieku pilnvaroti pārstāvji slēdz ar darba devēju par darba, tā samaksas noteikumiem un sociālajām garantijām.

DARBA LAIKS – laika sprīdis, kurā darbiniekam saskaņā

ar darba līgumu un iestādes vai uzņēmuma darba kārtības noteikumiem jāveic savi darba pienākumi un jāatrodas darba devēja rīcībā.

D **DARBA LĪGUMS** – dokuments, ar kuru darba devējs un darbinieks nodibina savstarpējas tiesiskas darba attiecības: darbinieks uzņemas veikt noteiktu darbu, pakļaujoties noteiktai darba kārtībai un darba devēja rīkojumiem, bet darba devējs – maksāt nolīgto darba samaksu un nodrošināt atbilstošus darba apstākļus.

DARBA NESPĒJA – daļējs vai pilnīgs darba spēju zaudējums slimības, nelaimes gadījuma vai citu iemeslu dēļ.

DARBA ŅĒMĒJS – 1. darbinieks; 2. valsts sociālās apdrošināšanas kontekstā – persona, kas bez darba līguma veic noteiktas ar samaksu atlīdzināmas darbības pasūtītāja labā, piemēram, persona, kas veic darbu saskaņā ar darbuzņēmuma, graudniecības līgumu vai pārvadājuma līgumu, īpašnieks, kas vada uzņēmumu, valdes vai padomes loceklis.

DARBA SAMAKSA – atlīdzība par darbu darba algas veidā pēc iepriekš noteiktām normām un normām citos normatīvajos aktos, darba koplīgumā vai darba līgumā paredzētās piemaksas (par virsstundu darbu, nakts darbu, darbu atpūtas dienās un svētku dienās, dikstāvēm, brāķi, prēmijas u. c.), ko darba devējs regulāri vai periodiski maksā darbiniekam.

DARBA STĀŽS – personas sabiedriski derīgā darbā pavadītais laiks, kas dod tiesības uz pensiju, atvaļinājumu,

darba algas palielinājumu u. c.; pēc darba stāža ilguma nosaka slimības pabalsta un pensijas apmēru.

DARBA STRĪDI – domstarpības, kas rodas starp darbinieku un darba devēju jautājumos par darba likumdošanas piemērošanu vai darba apstākļu un tā samaksas noteikšanu.

DARBA TIESĪBAS – normatīvo aktu kopums, kas regulē darbinieku un darba devēju attiecības, kuras dibinās uz darba līgumu neatkarīgi no to statusa un īpašuma formas, u. c. ar tām cieši saistītās attiecības (kopliedzība, uzraudzība un kontrole pār darba likumdošanas ievērošanu, darba strīdu izskatīšana u. c.).

DARBINIEKS – fiziska persona, kas uz darba līguma pamata par nolīgto samaksu veic noteiktu darbu darba devēja vadībā.

DARBU APVIENOŠANA *sk.* PĀPILDDARBS

DARBVIRSMSMA – displeja ekrāna apgabals, kas imitē galda virsmu, dod iespēju lietotājam pārvietot objektus, sākt un beigt uzdevumu izpildi tāpat kā uz reālas galda virsmas.

DĀRDŽILINGA – Indijas melnās tējas šķirne.

DARĪJUMS – gribas izpaudums tiesisku attiecību nodibināšanai, grozīšanai vai izbeigšanai; vienošanās kādā (parasti komerciālā) jautājumā.

DĀRTS *sk.* ŠAUTRIŅMEŠANA

DATI – formalizētā veidā attēlota tekstuāla, skaitliska, grafiska informācija, videoinformācija un audioinformācija, kuru lietotājs vai datu apstrādes ierīces var interpretēt, apstrādāt vai pārsūtīt.

D

DATNE – datu kopa, tekstuāls vai grafisks dokuments, ko glabāšanas, pārsūtīšanas vai apstrādes procesā uzskata un identificē par vienotu veselumu un kas parasti sastāv no vienādas struktūras ierakstiem.

DATORGRAFIKA – grafiska attēla iegūšana ar datoru, vizualizējot tā atmiņā ievadītus vai no attēlojamā objekta matemātiskā apraksta izskaitļotus elementus – rastra punktus vai ar koordinātām definētas svītras.

DATORIZĀCIJA – datoru plaša lietošana un efektīvas izmantošanas apguve dažādās sabiedrības dzīves sfērās, arī atsevišķa uzņēmuma, iestādes vai nozares apgāde ar datortehniku.

DATORIZDEVNIECĪBA – datora un specializētas programmatūras izmantošana, lai, apvienojot tekstu un grafiku, izveidotu materiālu, ko var tiražēt.

DATORIZĒTĀ APMĀCĪBA – mācību process, izmantojot datoru; process parasti noris kā dialogs starp apmācāmo un datorprogrammu, kura sniedz informāciju un uzdod jautājumus; programma informē apmācāmo par pieļautajām kļūdām.

DATORPROGRAMMA – vārdos, kodos, shēmās vai kādā citā formā izteikts informācijas nesējā ierakstīts instrukciju kopums, ko dators spēj nolasīt un kas da-

toru aktivizē kādai noteiktai darbībai, kāda noteikta uzdevuma veikšanai vai rezultāta sasniegšanai. Datorprogramma tiek pielīdzināta literāram darbam un ir aizsargāts darbs.

DATORS – elektroniskā datu apstrādes iekārta; līdzšinējie nosaukumi: elektroniskā skaitļošanas mašīna, ESM, kompjūters, elektroniskais skaitļotājs; dators ir tehniska sistēma (ierīču komplekts), kas saskaņā ar uzdoto programmu veic automātisku datu apstrādi un ievadizvadi.

DATORSPĒLE – izplatīts izklaides veids, izmantojot datoru interaktīvā režīmā. Datorspēles aptver plašu interešu loku (alfabēta mācīšana maziem bērniem, šahs, kara spēles, algoritmu meklēšana dažādu sadzīves un ekonomikas problēmu risināšanai).

DATORTEHNIKA – datorzinātnes nozare, kurā ietilpst datoru aparatūras pamatprincipu izstrāde un projektēšana.

DATORTERMINĀLIS – iekārta, kas pieslēgta datoru centrālei tā, lai datori var tieši sadarboties cits ar citu.

DATORTOMOGRĀFIJA – staru diagnostikas metode, kurā ar datoru iegūst dažādu orgānu slāņu attēlu.

DATORVĪRUS – ar nolūku izveidota programma, kas patvaļīgi pievienojas citām datora programmām un to darba laikā veic dažādas nevēlamas darbības: bojā dātnes, katalogus un skaitļošanas rezultātus, dzēš vai

piesārņo atmiņu u. tml. Datorvīruss parasti pats sevi pavairo, inficējot diskos esošās datnes vai sistēmas apgabalus; datu aizsardzībai tiek lietotas pretvīrusu programmas.

D

DATORZINĀTNE – zinātnes nozare, kurā pēta datoru un datu apstrādes sistēmu uzbūves principus un to izmantošanu.

DATU AIZSARDZĪBA – aparatūras un programmatūras apvienojums, kas izveidots, lai aizsargātu no datu zaudēšanas vai bojāšanas nesankcionētas piekļuves gadījumā.

DATU BANKA – automatizēta datu krātuve (bibliotēku kopums) ar lietotājiem vajadzīgiem attiecīgās nozares datiem; tās dati var tikt organizēti gan kā datu bāze, gan kā viena vai vairākas datnes.

DATU BĀZE – savstarpēji saistītu informacionālu objektu tematisks kopums, kas ar speciālas pārvaldības sistēmas starpniecību organizēts tā, lai nodrošinātu ērtu informācijas izguvi, izdarītu tās atlasīšanu un kārtošanu. Informācija datu bāzē parasti ir sadalīta ierakstos (tabulās), no kuriem katram var būt viens vai vairāki lauki (kolonnas).

DAUDZCĪŅA – 1. sporta sacensības, kurās ietilpst vairāki sporta veidi – septiņcīņa, desmitcīņa, modernā piecīņa, triatlons; 2. kompleksas sacensības standarta automašīnām, kas var ietvert autosacensības, kas tieši saistītas ar automašīnas vadīšanu, un papildu sacensības.

DAUDZPAVALSTNIECĪBA – personas tiesiska saikne vienlaikus ar vairāku valstu pilsonību, pavalstniecību.

DAUNHILS – riteņbraukšana no kalna ar speciāli aprīkotu velosipēdu.

D

DĀVINĀJUMS – tiesisks darījums, kurā kāds aizdevības piešķir otram bez atlīdzības kādu mantisku vērtību.

DEBATES – dažādu jautājumu, priekšlikumu, projektu, problēmu utt. kolektīva apspriešana, domu apmaiņa, izsakot vērtējumus, spriedumus dažāda rakstura sapulcēs, komisijās, kongresos, valdību, parlamentu, kā arī tiesas sēdēs.

DEBETKARTE – elektroniska norēķinu karte – plastikāta naudas veids, ar kuru var izņemt skaidro naudu no bankas automāta un norēķināties par pirkumu norēķinu karšu pieņemšanas terminālos, bet nevar izdarīt pirkumus uz kredīta, t. i., samaksāt par pirkumu vēlāk.

DEBETS – grāmatvedības kontu kreisā puse; summa, kā arī uz kontu attiecinātie izdevumi un parādi, kurus ieraksta konta kreisajā pusē.

DEBILITĀTE – iedzimtas garīgās atpalicības vieglākā pakāpe; raksturīgākā pazīme – spriešanas traucējumi.

DEBITORS *sk. AIZŅĒMĒJS*

DECENTRALIZĀCIJA – centralizētības likvidēšana vai

vājināšana; varas, pārvaldības funkciju sadalīšana, daļu no tām piešķirot padotajām iestādēm, organizācijām, kā arī vietējām varas institūcijām.

D DECIBELS – mērvienība, ko lieto skaņas viļņa intensitātes noteikšanai; bela desmitā daļa.

DEDLAINS – pats pēdējais darba nodošanas termiņš.

DE FACTO (latīņu) – faktiski, īstenībā.

DEFICĪTS – 1. izdevumu pārsvars pār ienākumiem; 2. nepietiekamība vai trūkums.

DEFILĒ – svinīgs gājiens kaut kam garām vai gar kaut ko, kas var notikt mūzikas pavadībā.

DEFLĀCIJA¹ – apgrozībā esošās liekās naudas masas samazināšana ar dažādiem finansiāliem un ekonomiskiem pasākumiem.

DEFLĀCIJA² – vispārējā cenu līmeņa samazināšanās noteiktā laika periodā.

DEFOLIANTI – ķīmiskas vielas, kas veicina augu lapu priekšlaicīgu nobiršanu; lieto, lai atvieglotu ražas novākšanu.

DEFROSTERS – 1. iekārta sasaldētu produktu atlaidīšanai; 2. automašīnas ierīce, kas priekšējo stiklu pasargā no apledošanas.

DEGVĪNS – no etilspirta specifiski pagatavots alkoholo-

lksks dzēriens (parasti 40–56% etilspirta), kura galvenās sastāvdaļas ir rektificēts spirts un mikstināts ūdens ar nelielām citu vielu piedevām.

DE IURE (latīņu) – juridiski, tiesiski, oficiāli.

DÉJÀVU (franču) – jau bijis, jau redzēts.

DEKA – koka plāksne (vai tml.) mūzikas instrumentam, kas pastiprina skaņu ar rezonansi.

DEKALKOMĀNIJA – attēla pārvešana no papīra vai plastikāta, kas gruntēts ar līmi, uz citu materiālu; arī attēlu (etiķešu, preču zīmju u. tml.) izgatavošana.

DEKLARĀCIJA – 1. valsts, valdības, kādas partijas vai organizācijas oficiāls paziņojums, politikas vai darbības principu un mērķu svinīga pasludināšana, kā arī dokuments, kurā tie izklāstīti; 2. pilsoņa vai organizācijas oficiāls paziņojums kādai valsts iestādei par apstākļiem, kam ir juridiska nozīme, piemēram, muitas deklarācija, ienākumu deklarācija; 3. pasta dokuments, ko pievieno naudas sūtījumiem un vērtspakām, kuras sūta uz ārzemēm.

DEKLARĒT – paziņot (ko) deklarācijas veidā.

DEKLASĒTI ELEMENTI – cilvēki, kas ir zaudējuši savu agrāko sociālo stāvokli, kas nepiedalās sabiedriskās dzīves norisēs; morāli pagrimuši cilvēki, kas saistīti ar noziedznieku pasauli.

DEKODERS – aparatūra un programmatūra, kas ko-

D

dētu signālu pārraides sistēmās daļēji vai pilnīgi automātiski dekodē informāciju.

D

DEKODĒŠANA – kodētas informācijas pārveidošana izejas formā (kodēšanai pretēja operācija).

DEKOMPRESIJAS SLIMĪBA *sk. KESONA SLIMĪBA*

DEKRĒTS – augstākās valsts varas institūcijas vai valsts galvas lēmums, kam ir likuma spēks.

DEKRIMINALIZĀCIJA – likumdošanas process, kad kādu darbību vai bezdarbību, kas pēc spēkā esošā likuma atzīta par noziedzīgu nodarījumu, atzīst par krimināli nesodāmu.

DELEGĒŠANA – zināmu likumdošanas funkciju nodošana valdībai ar likumu.

DELEGĒT – 1. sūtīt par delegātu; 2. kādam uzticēt, nodot pilnvaras, tiesības, varu utt.

DELFINĀRIJS – speciāls baseins, kurā tur, pētī un demonstrē delfinus, jūras lauvas u. c.

DELIKATESE – smalks, izmeklēts ēdiens.

DELIKTS *sk. KAITĒJUMS*

DELINKVENTS – likuma pārkāpējs.

DELTAPLĀNS – planieris ar elastīgu trīsstūrveida

spārnu; sastāv no cauruļu karkasa, uz kura uzvilks hermētisks audums; pilotam ir paredzēta speciāla iekare.

DEMAGOGIJA – 1. nekompetentu klausītāju apvārdošana, tautas mānīšana, liekulīgi pieskaņojoties masu noskaņojumam; 2. cēlvārdīga spriedelēšana, slēpjot savtīgus nodomus.

DEMARKĀCIJAS LĪNIJA – robežlīnija, kas šķir divas teritorijas pamiera laikā.

DEMARŠS – diplomātiska aktivitāte, darbība attiecībā uz ārvalsti; griešanās pie tās ar lūgumu, priekšlikumu, protestu utt., ievērojot vispāratzītās starptautisko tiesību normas.

DEMISIJA – amatpersonas brīvprātīga vai arī apstākļu spiesta aiziešana vai atteikšanās no ieņemamā amata.

DEMOBILIZĀCIJA – 1. bruņoto spēku un valsts ekonomikas pārkārtošana pēc kara miera laika apstākļiem; 2. karavīru atvaļināšana no armijas pēc kara vai obligātā dienesta laika izbeigšanās.

DEMOGRĀFISKAIS SPRĀDZIENS – krass iedzīvotāju skaita pieaugums kādā laika posmā, kas saistīts ar sociāli ekonomisko dzīves apstākļu uzlabošanos.

DEMOKRĀTIJA – 1. valsts forma, kur politiskā vara pieder tautas izvēlētiem pārstāvjiem; 2. princips, pēc kura katrs sabiedrības loceklis piedalās sabiedrības darbībā.

DEMONSTRĀCIJA – politisku prasību vai protesta izpausme masveida gājienā vai mītiņā.

D

DEMPINGS – liela preču daudzuma pārdošana par cenām, kas ir zemākas par pašizmaksu; starptautiskajā tirdzniecībā – ievesto preču mērķtiecīga pārdošana kādā valstī par cenām, kas ir zemākas par līdzsvara vai pasaules cenu.

DENACIONALIZĀCIJA – šā jēdziena plašākā nozīmē – īpašuma tiesību atjaunošana tā bijušajam īpašniekam vai viņa mantiniekam, ja īpašums bijis atsavināts, to nacionalizējot bez atlīdzības ar valsts varas institūcijas administratīvu aktu.

DENDIJS – smalki ģērbies vīrietis, švīts.

DENIMS – kokvilnas audums, kas ražots no vidēji rupjas krāsotas šķēru un nekrāsotas audu dzijas.

DENONSĀCIJA – starptautiskās attiecībās valsts paziņojums otrai valstij, ka starpvalstu līgums vai uzņemtās saistības ir spēkā neesošas; līguma oficiāla laušana.

DENUNCĒJUMS – slepens ziņojums nosūdzēšanas (savtīgā) nolūkā.

DEPILĀCIJA – liekā apmatojuma iznīcināšana, to izskujot; izmantojot depilācijas metodi, apmatojums ataug ātri, un ataugušie matiņi var kļūt asāki un rupjāki, jo netiek likvidēta matiņa sakne.

DEPONĒŠANA – dažādu vērtību, vērtspapīru, naudas

līdzekļu nodošana glabāšanā kredītiestādēs vai citās iestādēs; iemaksāšana, ieguldīšana depozītā.

DEPORTĀCIJA – atsevišķu personu vai personu grupu piespiedu izsūtīšana, pārcelšana, izraidīšana uz citu dzīvesvietu vai citu valsti. Parasti no valsts tiek deportētas dažādas nevēlamas personas – nelegāli bēgļi u. c. personas, kas tā vai citādi iekļuvušas valsts teritorijā, apejot likumā noteikto robežas šķērsošanas kārtību, vai arī pārkāpušas valsts likumus vai apdraud tās drošību.

DEPOZITĀRIJS – uzņēmums, iestāde vai persona, kas pieņem atbildīgā glabāšanā dažādas materiālās vērtības.

DEPOZĪTS – 1. nauda, vērtspapīri u. tml., kas nodoti glabāšanā kredītiestādei vai valsts iestādei; depozīts ir arī noguldījuma, glabājuma veids; 2. arheoloģijā – vienlaicīgi kādā vietā zemē noglabātas senlietas.

DEPRESANTI – vielas ar centrālās nervu sistēmas aktivitāti nomācošu, nomierinošu vai kavējošu darbību (opiāti, barbituāti, seduksens u.c. trankvilizatori, inhalanti, anestezējoši līdzekļi, alkohols u. c.).

DEPRESIJA¹ – ieilgusi ekonomiskās aktivitātes lejupslīde valstī; depresijai raksturīgs ražošanas apjomu samazinājums un sevišķi augsts bezdarba līmenis, ko pavadā cenu kritums un pirktpējas samazināšanās.

DEPRESIJA² – nospiests psihisks stāvoklis, kad cilvēks jūtas bēdīgs, noskumis, bezcerīgs un nevarīgs. Depresija ir reakcija uz konkrētiem notikumiem vai ikdienas situācijām un vairāk attiecas uz garastāvokļa traucējumiem,

ko rada pastāvīga spriedze, vāja veselība, šķiršanās no mājām, draugiem, darba, nespēja tikt galā ar konfliktsituācijām, alkohola lietošana u. tml.

D **DEPUTĀTA IMUNITĀTE** – valsts likumdošanā noteikta deputātu neaizskaramība pret aizturēšanu, kratīšanu, arestu, tiesāšanu, soda izciešanu u. c. bez parlamenta, tā palātas vai noteiktu amatpersonu piekrišanas.

DEPUTĀTA STATUSS – deputāta tiesiskais stāvoklis, ar tiesību normām noteikts juridisko pazīmju kopums; deputāta statuss nosaka deputāta tiesību un pienākumu kopumu, pilnvaru laika sākuma un izbeigšanas momentu, kā arī speciālo tiesībspēju un rīcībspēju.

DEPUTĀTS – persona parlamentā, parasti konkrētas valsts pilsonis, kas likumos paredzētajā kārtībā ievēlēts par valsts augstākās likumdevējas institūcijas locekli, kā arī citā pārstāvniecības institūcijā.

DERMATOPLASTIKA – slimas vai bojātas ādas aizstāšana ar ādas transplantu.

DESANTS – 1. karaspēks, kas speciāli sagatavots izcelšanai pretinieka teritorijā vai arī tajā izcelts, lai izvērstu karadarbību; 2. karaspēka izcelšana pretinieka teritorijā kaujas uzdevuma veikšanai.

DESANTVIENĪBAS – armijas un flotes izlases vienības sauszemes militāro operāciju veikšanai.

DESPOTIJA – augstākās valsts varas pilnīga patvaļa un pavalstnieku beztiesīgums.

DETEKTORS – 1. ierīce, kas veic detektēšanu, piemēram, radiouztvērējos no pienākošā signāla atdala toņfrekvences signālu; 2. ierīce, ar kuru noteic gaismas, siltuma, jonizējošā starojuma u. c. parādību parametrus.

DEVALVĀCIJA – nacionālās valūtas kursa vērtības pazemināšana, dārgmetāla satūra samazināšana monētās, ko oficiāli izsludina valdība; tādējādi par vienu devalvētās valūtas vienību var nopirkt mazāku daudzumu ārvalstu valūtas nekā agrāk. Devalvācijas rezultātā ceļas importēto preču cenas, veicinot inflāciju, un pazeminās eksporta preču cenas.

DEZERTĒŠANA – karaspēka daļas vai dienesta vietas patvaļīga atstāšana, neierašanās dienestā iecelšanas vai pārcelšanas gadījumā, pēc komandējuma, atvaļinājuma vai ārstniecības iestādes, ja to izdarījis karavīrs nolūkā izvairīties no obligātā militārā dienesta.

DEZINFORMĀCIJA – apzināta nepatiesu ziņu vai sagrozītas informācijas izplatīšana.

DEZODORANTS – pretsviedru līdzeklis, kas paredzēts tikai sviedru smakas maskēšanai vai neitralizēšanai, iznīcinot, pārveidojot vai sadalot baktērijas, kuru izraisītās bioķīmiskās reakcijas vainojamas nepatīkamā aromāta izveidē; izstrādājuma formas – šķidrās, cietās, krēmu, želeju un suspensiju veidā, baloniņi ar pulverizatoriem, pudelītes ar lodveida galviņām un zīmuliši.

DEZOKSIRIBONUKLEĪNSKĀBE – polinukleotīds, kas sastāv no lineāri polimerizētiem, noteiktā secībā

D

sakārtotiem dezoksinukleotīdu atlikumiem un satur ģenētisko informāciju olbaltumvielu un RNS sintēzei. Dezoksiribonukleīnskābe ir visās šūnās, arī daudzos vīrusos; tā sastāv no divām komplementārām polinukleotīdu virknēm, kas veido dubultspirāli.

D

DIALOGLODZIŅŠ – lodziņš displeja ekrānā, ar kura starpniecību lietotājs nodod pieprasīto informāciju sistēmai vai lietojumprogrammai, lai turpinātu tās izpildes procesu.

DIANĒTIKA – modernā zinātne par mentālo veselību; tehnoloģija, ko izveidoja L. Rohs Habbards un kas palīdz cilvēkiem atklāt pagātnes sāpju un bezsamaņas momentus, kas ir ieslēgti t. s. reaktīvajā prātā un kas ietekmē individu, viņam to neapzinoties. Dianētikas mērķi ir padarīt cilvēkus gaišākus un spējīgākus, lai viņi justos brīvi, dzīvotu laimīgu un radošu dzīvi.

DIAPOZITĪVS – pozitīvs fotoattēls uz caurspīdīgas pamatnes, parasti uz fotofilmas vai fotoplates; lieto projekcijai uz ekrāna vai apskatei caurejošā gaismā.

DIAPROJEKTORS – projekcijas aparāts diapozitīvu demonstrēšanai.

DIASPORA – kādas tautības pārstāvju izkliede ārpus savas vēsturiskās dzimtenes.

DIATERMIJA – ārstēšana ar siltumu, kas rodas ķermeņa audos, ja caur tiem plūst stipra augstfrekvences elektriskā strāva.

DIBINĀŠANAS KAPITĀLS – kapitāls, kas jāiegulda dibinātājiem, lai nodibinātu akciju sabiedrību.

DĪDŽEJS – 1. popmūzikas raidījumu, ierakstu komentētājs radiofonā; 2. programmas vadītājs un ierakstu komentētājs diskotēkā.

D

DIENASNAUDA – naudas summa, kuru darba devējs kā kompensāciju par papildu izdevumiem piešķir darbiniekam, kas dodas komandējumā.

DIENAS STACIONĀRS – īpaša slimnīcas nodaļa, kur dienā slimnieki var saņemt ārstēšanu stacionārā, bet naktī atgriezties mājās vai citā nodaļā.

DIENESTA ATZĪME – noteikta satura uzraksts, ko uz dokumenta oriģināla vai tā atvasinājuma izdara tā saņemšanas, izpildes vai nosūtīšanas procesā.

DIENESTA NOSLĒPUMS – informācija, kura saskaņā ar valsts institūciju normatīvajiem aktiem atzīta par dienesta noslēpumu un kuru ierēdņi, amatpersonas nedrīkst izpaust.

DIENESTA PIENĀKUMI – raksturo valsts civildienesta ierēdņa darbu valsts iestādē.

DIENESTS – 1. iestāde, institūcija, to kopums, kas izveidots speciālam uzdevumam, piemēram, valsts civildienests, valsts ieņēmumu dienests, citas valsts pārvaldes institūcijas; 2. pasākumu kopums speciāla uzdevuma veikšanai, arī pienākumu kopums – karadienests.

DIĒTA – uztura režīms, kur noteiktā veidā reglamentēts uzturlīdzekļu samērs, to kulinārās apstrādes veids, kā arī ēdienreīžu starplaiki.

D DIETOLOĢIJA – uzturzinātne – medicīnas nozare, kas pēti, kāds ir pareizs un lietderīgs uzturs.

DIFAMĀCIJA – tādu ziņu, patiesu vai melīgu, publicēšana presē, kuras aizskar kādas personas, iestādes vai kolektīva godu.

DIFTERIJA – akūta infekcijas slimība; infekcija notiek pa gaisu ar gļotu pilieniem; raksturīga iekaisuma un baltas plēvītes rašanās uz deguna un rīkles gļotādas, drudzis, iekaisums ar apkārtējo audu tūsku.

DIGITĀLAIS PARAKSTS – datu virkne, kas apliecina, ka datu paketē, kas izsūtīta ar digitālo parakstu, nav izdarītas nekādas izmaiņas.

DIGITĀLS – tāds, kas izteikts ciparu kodā, operē ar ciparu elektrisko signālu vai veic šā signāla vizuālo indikāciju.

DIKSILENDIS – klasiskā džeza stils; radies 20. gs. sākumā balto mūziķu vidē Amerikā.

DIKTATŪRA – politiskās, arī ekonomiskās, ideoloģiskās varas īstenošanas veids, metode (režīms). Diktatūras augstākā vara (likumdevējvara, izpildvara un tiesu vara) pieder vienai personai – diktatoram vai personu grupai – huntai, partijai u. c. ar lideri priekšgalā, kuras

ir uzurpējušas neierobežotu, absolūtu un nekontrolējamu varu un kundzību pār sabiedrību un indivīdu.

DIKTOFONS – aparāts runas pierakstīšanai un atskaņošanai; parasti specializēts magnetofons.

DĪLERIS – 1. persona vai firma, kas pārdod parasti mazumtirdzniecībā kādas noteiktas preces; 2. fondu biržas dalībnieks, kas veic operācijas ar vērtspapīriem pats uz savu risku, gūstot peļņu no akciju pirkšanas un pārdošanas kursu starpības.

DĪLINGS – operācijas ar valūtu vai vērtspapīriem parasti starp bankām vai finanšu kompānijām.

DIMANTS – ļoti ciets minerāls (tīrs kristālisks ogleklis), caurspīdīgs, parasti bezkrāsains dārgakmens; dimanta kristālus un pulveri izmanto ļoti cietu materiālu griešanai un slīpēšanai.

DINAMĪTS – ārdošas darbības sprāgstviela, kuras galvenā sastāvdaļa ir nitroglicerīns.

DINEJA – oficiālas pusdienas ar lūgtiem viesiem.

DIODE – divizvadu elektroierīce (vakuuma vai pusvadītāju) ar vienpusīgu vadītspēju; izmanto kā taisngriezi.

DIORĀMA – telpiska kompozīcija, kas sastāv no pusaplī veidota dibenplāna (fotogrāfijas, gleznojuma) un plastiski veidota priekšplāna; izmanto galvenokārt muzejos.

D

D

DIPLOMĀTA IMUNITĀTE – starptautisko tiesību princips, saskaņā ar kuru diplomāts kā suverēnas valsts pārstāvis rezidences valstī vai starptautiskā organizācijā netiek pakļauts vietējai jurisdikcijai, ir neaizskarams savu pienākumu pildīšanā. Diplomāta imunitāte ir noteikta, lai diplomāts brīvi varētu pildīt savas funkcijas un respektētu viņa pārstāvēto valsti kā suverēnu veidojumu.

DIPLOMĀTIJA – valsts ārējo sakaru institūciju – valsts galvas, valdības, ārlietu, resora, delegāciju starptautiskajās konferencēs, valsts pārstāvniecību pie starptautiskajām organizācijām, vēstniecību, vēstnieku, sūtņu un pārējā diplomātiskā personāla – darbība valsts ārpolitikas īstenošanā.

DIPLOMĀTISKĀ ETIĶETE – stingri reglamentēti izturēšanās, uzvedības noteikumi diplomātiem viņu savstarpējās attiecībās un attiecībās ar valsts vai starptautiskās organizācijas amatpersonām; pieklājības un cieņas izrādīšanas noteikumi diplomātisko sakaru uzturēšanā.

DIPLOMĀTISKĀ PĀRSTĀVNICĪBA – pastāvīga valsts institūcija, kas atrodas kādas citas valsts teritorijā, lai kārtotu ar to starptautiskos sakarus starptautiskās sadarbības un draudzīgu attiecību veidošanas garā; pēc būtības – arī valsts pārstāvniecības pie starpvaldību organizācijām.

DIPLOMĀTISKAIS KORPUSS – ārvalstu diplomātisko pārstāvniecību vadītāju, galvu kopums, diplomā-

tisko pārstāvniecību rezidences valstī; plašākā nozīmē – visu ārvalstu diplomātisko pārstāvniecību diplomātiskajam personālam piederošie, to kopums.

DIPLOMĀTISKAIS KURJERS – diplomātiskā pasta oficiāls piegādātājs, pārvadātājs. **D**

DIPLOMĀTISKAIS PASTS – diplomātisko un konsulāro sakaru, sūtījumu veidā, svarīgākā uzturēšanas forma ar savas valsts iekšējām ārējo sakaru institūcijām, starptautiskām organizācijām un savas valsts ārvalstīs rezidējošām pārstāvniecībām, ko īsteno, pārvadā diplomātiskie kurjeri vai nogādā citādā veidā.

DIPLOMĀTISKAIS PROTOKOLS – tradīcijas un uzvedības, izturēšanās noteikumi, ko ievēro un kuri jāievēro visu rangu un klašu diplomātiem, ieskaitot valsts institūcijas; starptautisko attiecību procesā – valsts un valdības galvu vizītes ārvalstīs un starptautiskās organizācijās, viņu uzņemšanas kārtība, uzturēšanās valstī, kā arī sarunu, pieņemšanu utt. forma.

DIPLOMĀTS – valsts pilnvarota persona, kas pārstāv savas valsts intereses citā valstī; tas var būt ārlietu resora vai diplomātiskās pārstāvniecības darbinieks.

DIREKTORĀTS – direktoru padome, kolēģija.

DIREKTORIJS – datora diskatmiņā ierakstīta vārdu un apakšdirektoriju tabula; direktoriji norāda saistību starp šīm datu struktūrām un to izvietojumu atmiņā.

DIRIŽABLIS – plūdlīnijas formas lidaparāts, kas būvēts

pēc principa *vieglāks par gaisu*; tiek virzīts uz priekšu un stūrēts ar propellera palīdzību; pasažieru gondola novietota dirižabļa apakšpusē.

D

DISCIPLINĀRSODS – sods, kuru darba devējs vai pilnvarota amatpersona uzliek darbiniekam par nodarījumiem pret noteikto darba kārtību vai darba devēja rīkojumiem, kas izpaužas to neizpildīšanā vai nekārtīgā un nolaidīgā izpildīšanā.

DISIDENTS – cilvēks, kura politiskie uzskati vai reliģiskā pārliecība atšķiras no valstī oficiāli pieņemtās; citādi domājoša persona.

DISKA BREMZES – automašīnas berzes bremžu veids; skava ar diviem bremžu klučiem aptver disku; bremzējot kluči hidrauliski tiek piespiesti pie diska.

DISKDJINIS – ārējā ierīce, kas dod iespēju ierakstītos datus nolasīt no diska; lasāmatmiņas kompaktdiska diskdzinis – ierīce, kas ietilpst CD-ROM atskaņotājā un nolasa kompaktdiskā ierakstīto informāciju un pārsūta to datoram.

DISKETE – aizsargapvalkā ievietots plastmasas disks, kura virsmas pārklātas ar magnētisku materiālu datu ierakstīšanai; tās parastais diametrs ir 3,5 collas un ietilpība 1,44 MB.

DISKO – 1. diskotēka; 2. diskomūzika – mūzikas un dzīves stils, kas radās 20. gs. 70. gados.

DISKONTS – 1. bankas operācija, ar kuru banka savā

labā ietur zināmu daļu no iepirktā vekseļa summas; jo tuvāks ir vekseļa samaksas termiņš, jo lielāka summa; 2. parādzīmes – vekseļa nominālās vērtības samazināšanas procents, kas atkarīgs no tā, cik maz laika atlicis līdz termiņam nesamaksātas parādzīmes pirkšanas gadījumā.

D

DISKOTĒKA – 1. deju klubs, kurā deju mūzikas ierakstu pavadījumā; sākotnēji – skaņu plašu pavadījumā; 2. deju vakars ar mūzikas ierakstu atskaņošanu; 3. sistematisks skaņu ierakstu krājums vai krātuve.

DISKREDITĀCIJA – uzticības graušana, iestādes vai personas autoritātes, ietekmes mazināšana.

DISKS – datu vide, kas izveidota kā vienas vai vairāku apaļu plašu komplekts, kas pārklāts ar tāda materiāla kārtiņu, kurā var ierakstīt un no kuras var nolasīt datus; cietais disks – personālā datora lielas ietilpības palīgatmiņa, kas sastāv no vairākiem magnētiskajiem diskiem, to piedziņas iekārtas (diskdziņa), lasīšanas un rakstīšanas galviņu komplekta un elektroniskas saskarnes.

DISKŽOKEJS *sk. DĪDŽEJS*

DISPANSERS – specializēta ārstniecības un profilakses iestāde, kas nodarbojas ar noteikta veida slimību ārstēšanu un profilaksi.

DISPAŠA – zaudējumu, zudumu, upurējumu sadales dokuments kopējas avārijas gadījumā kravas jūras pārvadājumos, kas gulstas uz kravu, kuģi un vedummaksu – frakti; to sadala starp kravas un kuģa īpašnieku.

D

DISPLEJS – 1. elektronstaru lampas ekrāns vai plazmas panelis grafiskas un tekstuālas informācijas vizualizēšanai; 2. ievadizvades ierīce, kas ar ekrāna starpniecību dod iespēju vizuālā formā ievadīt datorā un izvadīt no tā tekstu un dažāda veida grafisku informāciju.

DISPOZĪCIJA – tās tiesību normas sastāvdaļa, kas nosaka regulējamās attiecības dalībnieku, subjektu tiesības un pienākumus, t. i., dodot tiem saistošus priekšrakstus.

DISTRIBUTORS – persona vai firma, kas vairumā vai mazumā izplata kādas noteiktas ražotājfirmas preces.

DĪVA – ievērojama aktrise, dziedātāja u. tml.

DIVERSIFIKĀCIJA – 1. organizācijas stratēģija, kad uzņēmums līdzās līdzšinējai darbībai uzsāk darbību cita veida nozarē, piesaistot jaunus patērētājus; darbības profila paplašināšana; 2. darbība, kas vērsta uz kāda iespējami negatīva faktora samazināšanu uzņēmējdarbībā; 3. kapitāla ieguldīšana dažādos ieguldījumu veidos.

DIVERSIJA – 1. graujoša, kaitnieciska darbība pretinieka aizmugurē, pretinieka teritorijā vai savas valsts teritorijā, ko okupējis pretinieks; 2. valstij naidīgu organizāciju vai ārvalstu aģentu graujoša darbība miera laikā; kā kriminālsodāms nodarījums izpaužas spridzināšanā, dedzināšanā vai citādās darbībās, kas vērstas uz cilvēku iznīcināšanu, miesas bojājumu nodarīšanu vai cita kaitējuma nodarīšanu cilvēku veselībai, uzņēmumu, celtnu, naftas, gāzes vadu, elektrolīniju vai citu valstiski

svarīgu objektu iznīcināšanā vai bojāšanā ar nolūku kaitēt valsts interesēm.

DIVIDENDE – ienākums no akcijas, ko saņem tās īpašnieks.

DIVĪZIJA – sauszemes, jūras vai gaisa karaspēka taktiska vienība; divīzijā ietilpst pulki vai bataljoni; dažkārt arī brigādes.

DIVPAVALSTNIECĪBA – dubultpilsonība, dubultpavalstniecība – personas saikne vienlaikus ar divu valstu pilsonību, pavalstniecību; viens no daudzpavalstniecības veidiem.

DIVPLĀKSNIS – lidmašīnas tips ar diviem spārnu pāriem, kas novietoti viens zem otra.

DIVSTOBRENE – medību šautene ar diviem stobriem.

DIVTAKTU MOTORS – iekšdedzes dzinējs, kurā pilns virzuļa darbības cikls cilindrā notiek divos virzuļa gājienos: iesūkšana un kompresija virzulim kustoties augšup, darba takts un izplūde – lejup.

DIZAINERS – mākslinieciskās projektēšanas un konstruēšanas speciālists; mākslinieks.

DIZAINS – 1. priekšmetu un vides mākslinieciskā projektēšana un konstruēšana; 2. izstrādājuma veidols, kurā ņemti vērā materiāltehniskie, funkcionālie un estētiskie kritēriji.

DĪZELIS – dīzeļmotors, iekšdedzes dzinējs ar kompresijas aizdedzi (pašaiždedzis), kas darbojas ar dīzeļdegvielu.

D **DIZENTĒRIJA** – akūta infekcijas slimība, ar kuru inficējas no slima cilvēka, lietojot uzturā inficētus produktus vai ūdeni; resnās zarnas iekaisums ar asiņainiem izkārnījumiem un krampjiem.

DNS sk. **DEZOKSIRIBONUKLEĪNSKĀBE**

DOBERMANIS – pēdu dzinēja šķirnes suns – īsspalvainais medību suns ar garu, slaidu ķermeni un labi attītītu ožu, parasti melns ar brūniem plankumiem; vairāk izmanto kā dienesta suni.

DOBSPIEDUMS – poligrāfiskā iespaiduma veids, kurā iespiedelementi ir padziļināti; tumšākam tonim uz papīra atbilst dziļāka vieta iespiedformā.

DOGMA¹ – 1. tēze, kas tiek pieņemta un lietota nekritiski, neņemot vērā tās neatbilstību konkrētiem apstākļiem; 2. tēze, kas tiek atzīta par nemainīgu visos apstākļos un laikos.

DOGMA², **DOGMISMS** – dāņu kinorežisoru Larsa fon Trīra un Tomasa Vinterberga inspirēta kustība kinematogrāfijā. Dogma aicina režisorus atpakaļ pie vienkāršības, atsakoties no mākslīgā apgaismojuma, dārgiem kostīmiem, statiskas kameras u. tml.

DOKUMENTA DUBLIKĀTS – dokuments, ko atkā-

toti izdod nozaudēta, nozagta, iznīcināta vai neatjaunojami bojāta dokumenta oriģināla vietā.

DOKUMENTA IZRAKSTS – dokuments, kurā atveidota nepieciešamā dokumenta oriģināla teksta daļa un dokumenta rekvizīti.

D

DOKUMENTA KOPIJA – dokuments, kurā dokumenta oriģināla teksts un rekvizīti atveidoti, pilnībā pārrakstot dokumenta oriģināla pamatinformāciju jebkurā tehniskā veidā.

DOKUMENTA ORIGINĀLA ATVASINĀJUMS – dokuments, kas pilnībā vai daļēji atveido dokumenta oriģinālu, t. i., dokumenta noraksts (kopija), dokumenta izraksts un dokumenta dublikāts.

DOKUMENTA ORIGINĀLS – dokuments, kas ietver pašrocīgu dokumenta parakstītāja parakstu un – noteiktos gadījumos – oriģināla zīmoga nospiedumu.

DOKUMENTĀLĀ FILMA – kinomākslas darbs, kas uzņemts kinolentē un kurā pēc iespējas objektīvāk, bez aktieru piedalīšanās mēģināts atspoguļot reālus notikumus; izmantoti vēsturiski fakti, dokumenti u. tml.

DOKUMENTS – 1. objektīvas īstenības priekšmetu un cilvēku domas informācijas fiksējums ar rakstu zīmju, grafikas, fotogrāfijas, skaņu ierakstu un citu līdzekļu palīdzību uz jebkura informācijas nesēja – papīra, filmas, disketes utt.; 2. krimināltiesībās – rekvizītiem atbilstošs apliecinājums par juridiska fakta esamību,

piemēram, dzimšanas, laulības apliecība, testaments, augstskolas beigšanas diploms u. c.

D

DOLMA – vīnogu lapas, kas pildītas ar maltu jēra vai lielopu gaļu, rīsiem un garšvielām. Sevišķi iecienīts ēdiens Kaukāza republikās.

DOMĒNS – apgabals (ģeogrāfisks vai funkcionāls), kam pieder interneta tīklā ieslēgts dators; parasti domēns norāda valsti, kurā atrodas dators, piemēram, Latvija (.lv).

DOMICILS – pastāvīga dzīvesvieta.

DOMICILVEKSELIS – vekselis, uz kura tā akceptējais ir norādījis maksājuma izdarišanas vietu.

DOMKRATS – pārvietojama hidrauliska vai mehāniska ierīce smagumu celšanai nelielā augstumā ar mazu spēka pielietojumu (ierīci novieto zem paceļamā priekšmeta).

DOMNA – šahtveida krāsns čuguna iegūšanai no dzelzsrūdas, par reducētāju izmantojot akmeņogļu koksu.

DONKIHOTS – 1. spāņu rakstnieka M. Servantesa romāna varonis dons Kihots; 2. apzīmējums cilvēkam – nesavtīgs, krietns, bet smieklīgs sapņotājs, kas sev radījis nereālu ideālu un šķiež spēkus, ar nevienam nevajadzīgu varonību cīnīdamies pret iedomātiem šķēršļiem.

DONORS – cilvēks, kas dod savas asinis pārliešanai vai

audus, orgānus, piemēram, ādu, nieri, pārstādīšanai slimniekam; arī vīrietis, kas dod ejakulātu – sēklu mākslīgai apaugļošanai.

DONŽUĀNS – 1. Dons Huans, mīlas dēku varonis spāniešu tautas teikās un literārs tēls daudzu 17.–19. gs. rakstnieku, piemēram, Moljēra, Dž. Bairona, darbos; 2. apzīmējums cilvēkam – mīlas dēku meklētājs, pave-dējs.

DOPINGS – farmakoloģiskie un citi līdzekļi, kas īslaicīgi pastiprina cilvēka vai dzīvnieka organisma fizisko un psihisko darbību. Dopinga lietošana ir aizliegta, un sportistu, kas lietojis dopingu, diskvalificē.

DOSJĒ – dokumentu, pierakstu sakopojums kādā lietā, par kādu valsti, organizāciju vai personu.

DOTĀCIJA – valsts budžeta līdzekļu bezatmaksas piešķiršana izglītības iestādēm, pašvaldībām, ražošanas vai pakalpojumu uzņēmumiem u. c. organizācijām, kā arī fiziskām personām.

DOZIMETRS – ierīce jonizējošā (radioaktīvā) starojuma dozas noteikšanai.

DRAGREISS – ekstrēmais sporta veids, kas radies Amerikā; noteikumi – startā nostājas divas automašīnas un sacenšas, kura pirmā nonāks līdz finišam, izspiežot vislielāko ātrumu.

DRAIVERIS – programma vai speciāla ierīce, kas vada

D

dažādu procesu norisi vai ierīču darbību (piemēram, signālu pārsūtīšanu pa sakaru līnijām, diskdziņu, printeru u.c. ierīču funkcionēšanu), lai saskaņotu šo procesu izpildi vai ierīču sadarbību ar datoru.

D

DRAPS – blīvs, smags sarežģīta pinuma velts audums no vilnas vai vilnas un ķīmisko šķiedru maisījuma aparātdzijas.

DREDI – īpaši savītas matu šķipsnas, kādas parasti nēsā Jamaikā.

DRESINGS – ēdiena piedeva – marināde, salātu mērce, garšvielu vai zaļumu maisījums cepešu pildījumam; pirmie dresingi tika radīti aptuveni 1930. gadā kā alternatīva majonēzei. Tos raksturo neliels tauku saturs, zema kaloritāte, daudzfunkcionālas izmantošanas iespējas.

DRIFTERS – zvejas kuģis ar peldošiem tīkliem (driftertīkliem).

DROŠĪBAS JOSTA – ierīce automašīnās un lidmašīnās, kas to vadītājiem un pasažieriem straujas bremzēšanas vai sadursmes gadījumā neļauj tikt mestiem uz priekšu.

DROŠĪBAS LĪDZEKLIS – Kriminālprocesa likumā reglamentēts virzītāja piespiedu pasākums pret apsūdzēto, tiesājamo vai notiesāto, bet likumā norādītajos gadījumos un kārtībā – arī pret aizdomās turēto, lai nepieļautu viņu izvairīšanos no izmeklēšanas un tiesas, kavēt patiesības noskaidrošanu lietā vai turpināt nozie-

Ģzīgu nodarījumu izdarīšanu, kā arī lai nodrošinātu sprieduma izpildi.

DROŠĪBAS NAUDA – naudas vai vērtības nodošana procesa virzītāja depozītā, lai nodrošinātu aizdomās turētā, apsūdzētā vai tiesājamā ierašanos pēc procesa virzītāja aicinājuma, to, ka viņš nekavēs patiesības noskaidrošanu lietā, kā arī neturpinās izdarīt noziedzīgus nodarījumus.

DUBLĀŽA – skaņu filmas teksta ieskaņošana citā valodā.

DUBLĒTĀJKOPIJA – lietojumprogrammu vai datņu kopija, ko izveido arhivācijas vajadzībām vai aktīvās kopijas bojājuma gadījumam, lai nodrošinātos pret datu zaudēšanu.

DUBLS – ikviens kāda kadra uzņēmums, kas izdarīts, neapstādinot (neapturot) kameru.

DUBULTKLIKŠĶIS – divkārša peles pogas nospiešana pēc kārtas, nepārvietojot peles rādītāju; ar dubultklikšķi parasti izdara tādas darbības kā logu atvēršanu un programmu palaišanu.

DZELTENĀ PRESE – izdevumi, kas publicē sensācijas un skandalozu hroniku; faktiski visa dzeltenā prese (apmēram 80%) pastāv, tikai pateicoties tenkām.

DZENBUDISMS – budisma novirziens, kas akcentē intuīciju un izvērta meditāciju kā līdzekli apskaidrības un dzīves jēgas izpratnes iegūšanai.

D

DZIMUMAUDZINĀŠANA – mācību priekšmets skolās, kurš apskata dzimumdzīves bioloģiju, higiēnu un ētiku.

D **DZINIS** *sk.* **DRAIVERIS**

DZIRKSTOŠAIS VĪNS – viegls alkoholisks dzēriens, kurš iegūts, raudzējot dabīgos vīna materiālus un kuram ir palielināts spiediens sakarā ar oglekļa dioksīda klātbūtni.

DZĪVESVIETA – 1. vieta, kur valsts iedzīvotājs, indivīds vai pilsonis pastāvīgi vai noteiktu laiku uzturas un ir nodarbināts; 2. vieta, kur fiziska persona labprātīgi apmetusies ar tieši vai klusējot izteiktu nodomu tur pastāvīgi dzīvot vai darboties.

DZĪVOKĻA ĪPAŠUMS – daudzdzīvokļu mājā, kurā dzīvokļi pieder vairākiem īpašniekiem – fiziskām vai juridiskām personām; dzīvoklis šādā mājā ir katra īpašnieka atsevišķs īpašums kopā ar attiecīgo kopīpašuma domājamo daļu.

DZĪVOKĻU TIESĪBAS – tiesību normas, kas regulē dzīvokļu tiesiskās attiecības; tās rodas starp dzīvojamās mājas vai dzīvokļa īpašnieku un viņa ģimenes locekļiem, starp dzīvojamās mājas, dzīvokļa īpašnieku un īrnieku, īrnieka ģimenes locekļiem, kā arī starp īrnieku un apakšīrnieku.

DŽAINISMS – filozofisks un reliģisks virziens Indijā, kas neatzīst brahmanisma rituālistu; džainismam rak-

sturīgs askētisms un aizliegums nonāvēt dzīvas būtnes, kā arī ticība, ka cilvēks ar pašdisciplīnu var atbrīvot dvēseli no ierobežojumiem un atdzimt.

DŽAIVS – ļoti dzīvespriecīga, rotaļīga, viegla latīņu-amerikāņu deja, kuru 20. gs. 40. gados Eiropā ieviesa amerikāņu zaldāti. Džaivam radniecīgs ir šobrīd atkal tik populārais sportiskais rokenrols.

DŽAKUZI – strūklvanna – liela vanna ar sprauslām, kas rada ķermeņa masāžai domātas ūdens strūklas.

DŽAMBOREJA – starptautiska skautu nometne, kas notiek reizi četros gados; džamboreja mērķis – kopējs skautu atbalsts mieram visā pasaulē, kas ir ļoti aktuāls laikā, kad atsevišķās valstīs joprojām notiek karadarbība.

DŽEKPOTS – vislielākais laimests loterijā, kurā ir iekļautas iepriekšējās tirāžās nevinnētās naudas summas.

DŽEMS, DŽEMSESIJA – brīva improvizācija džezā, kā arī citu stilu mūzikā.

DŽETS – reaktīvā lidmašīna.

DŽERSIJS – mašinadījuma kokvilnas vai vilnas triko audums, kura pinums labajā pusē veido vertikālas rievās, kreisajā – horizontālas; izmanto ikdienā valkājamu apģērbu šūšanai.

DŽEZMENIS – džeza mūziķis.

D

DŽEZROKS – mūzikas žanrs, kas radies džeza un rok-mūzikas sintēzes rezultātā.

D

DŽEJS – mūzikas žanrs, kas radies ASV no melnādaino iedzīvotāju mūzikas; džeza pamatā ir afrikāņu tautas mūzika; īpatnības – ritms, melodiski akcenti, balss un instrumentālā improvizācija.

DŽIHĀDS – musulmaņu svētais karš pret neticīgajiem islāma aizstāvēšanai un izplatīšanai.

DŽINGLS – komerciālas vai politiskas reklāmas materiāls vai publisks sludinājums, kas nav garāks par minūti un ir muzikāls darbs (ar vai bez teksta) vai vairāki muzikāli darbi. Džingls var būt arī atpazīšanas signāls vai raidījuma galviņa – sākumsignāls, kas nav tieši saistīts ar reklāmu.

DŽINS – degvīns, ko gatavo no graudu spirta un kadiķogām.

DŽIPS – augsta apvidus automašīna ar četru riteņu piedziņu.

DŽIUŽITSS – sens japāņu cīņas sporta veids.

DŽOGINGS – soļošana, kuras mērķis ir iegūt fizisko rūdiņumu, nostiprināt veselību u. tml.

DŽOJSTIKS sk. **KURSORSVIRA**

DŽUDO – japāņu cīņas sporta veids; attīstījies no džiu-džitsu; kaujas māksla un sporta divciņa, kuru no 1882.–

1887. gadam izveidoja japāņu pedagogs Kano Dzigoro; pats populārākais austrumu divcīņas veids pasaulē; pagaidām arī vienīgais no austrumu kaujas mākslām, kura iekļauta olimpiskajā programmā. Džudo cīņā atļauti visi tie paši paņēmieni, kas grieķu – romiešu, brīvajā un sambo cīņā, klāt nāk žņaugšanas tvērieni; izņēmums ir sāpju paņēmieni kājām, kurus sporta sacensībās pielietot ir aizliegts.

DŽULEPS – atspirdzinošs dzēriens, kurā viens no komponentiem ir piparmētras.

E

EBENKOKI – mūžzaļi koki un krūmi ar cietu, smagu, dažādas krāsas (melns, sarkans, zaļš) koksni; izmanto greznu mēbeļu izgatavošanā.

EBOLAS VĪRUSS – vīruss, kas izraisa hemorāģisko drudzi; sākas akūti pēc inkubācijas perioda, kas parasti ilgst 5–10 dienas, ar drudzi, muskuļu un galvas sāpēm, sliktu dūšu, vemšanu, sāpēm vēderā, diareju, sāpēm krūtīs, klepu un faringītu; slimība parasti beidzas letāli; līdz šim nav izstrādāti efektīvi ārstēšanas līdzekļi.

EDAMAS SIERS – Nīderlandes cietais siers, apaļš, klāts ar sarkanu parafina kārtu.

EDIPA KOMPLEKSS – psihoanalīzes teorijā pēc

Z. Freida – bērna, it īpaši zēna, neapzināta dzimumtieksme pret pretējā dzimuma vecāku un greizsirdība uz otru vecāku kā sāncensi.

E

EFEDRĪNS – augu alkaloids, kuram piemīt spēcīgas stimulējošas un halucinācijas izraisošas īpašības; sašaurina asinsvadus, paplašina bronhus un acu zīlītes; lieto astmās u. c. slimību ārstēšanā. Efedrīns var izraisīt pieradumu un atkarību, tāpēc tas ir pielīdzināms narkotikām.

EFEKTDZIJA – dzija, ko iegūst, šķeterējot dažādas intensitātes groduma dzijas vai/un šķeterēšanas laikā pievienojot baltas vai dažādas citas priekšdzijas gabaliņus.

EGOCENTRISMS – indivīda ilūzijas, ka visi uz pasauli un tās problēmām raugās ar viņa paša acīm; sevis uzskatīšana par ikviena domu un rīcības centrālo objektu; tādējādi cilvēkam rodas priekšstats par sevi kā par dzīves un pasaules centru. Ētikā tas ir krasākais individuālisma un egoisma veids.

EGOISMS – kā dzīves princips – savu personisko interešu izcelšana pāri citu cilvēku un sabiedrības interesēm; kā tikumiska īpašība – patmīlība.

EHOENCEFALOGRĀFIJA – diagnostikas metode – galvas smadzeņu un to apvalku slimību, cistu, kā arī asinsizplūdumu galvas smadzenēs noteikšana, reģistrējot to ultraskaņas svārstības.

EHOKARDIOGRĀFIJA – ultraskaņas diagnostikas

metode, ar kuru var noteikt sirds saraušanās spēku, izsviesto asiņu daudzumu, apskatīt sirds vārstuļus un dobumus, noteikt to izmērus.

EHOLOKĀCIJA – spēja kustēties un orientēties vidē, uztverot paša radītos ultraskaņas signālus, kas atstarojas no nekustīgiem vai kustīgiem priekšmetiem, dzīvām būtnēm; šādas spējas piemīt, piemēram, sikspārņiem.

EIDĒTIKA – psihiska spēja objektus un situācijas iztēloties tik tēlaini, it kā tie eksistētu reālā uztverē.

EIFORIJA – objektīviem apstākļiem neatbilstoša bezrūpība, pacilāts garastāvoklis, bezdarbīgums, apmierinātība ar sevi un citiem (pārsvarā slimības izpausmes).

EIGĒNIKA – mācība par ģenētikas atziņu izmantošanu cilvēku populāciju iedzimto bioloģisko īpašību uzlabošanā; eigēnikas uzdevumos ietilpst cilvēka evolūcijas pētīšana ģenētiskā sloga samazināšanas metožu izstrādāšanā.

EIKALIPTS – ātraudzīgs, mūžzaļš miršu dzimtas dienvidzemju koks vai krūms ar šaurām, garenām lapām, kuras satur ēterisku eļļu; galvenokārt aug Austrālijā; vērtīga koksne.

EIRO – vienota Eiropas Savienības naudas vienība, kas ieviesta 1999. gada 1. janvārī; atšķirībā no ekija eiro ir gan papīra naudaszīmēs, gan monētās; katrai dalībvalstij monētu reverss ir atšķirīgs, saglabājot to nacionālo naudas vienību vizuālos atribūtus.

EIROČEKŠ – čekš ar starptautiski vienotu formātu un krāsu, kas paredzēts skaidras naudas saņemšanai noteikta limita ietvaros visā Eiropā.

E

EIRODOLĀRS – aizņemtie vai aizdotie ASV dolāri ārpus ASV teritorijas, galvenokārt Eiropā.

EIROPARLAMENTS – Eiropas Savienības valstu vēlētā augstākā pārstāvības institūcija ar varas un likumdošanas funkcijām.

EIROREMONTŠ – dzīvokļu, māju, interjera u. tml. remonts, kurā tiek izmantoti labākie Rietumeiropas materiāli, tehnoloģijas un paraugi; izplatīts kopš 20. gs. 90. gadiem.

EIROVĪZIJA¹ – Eiropas TV kompāniju sadarbība attiecībā uz TV programmu pārraidi (galvenokārt izklaide – mūzikas festivāli un sporta pārraides).

EIROVĪZIJA² – starptautisks dziesmu konkurss, kurā piedalās dziedātāji un mūziķi no dažādām Eiropas valstīm; eirovīzijas konkurss katru gadu notiek iepriekšējā gada konkursa uzvarētāja valstī.

EITANĀZIJA – dzīvības atņemšana kā žēlsirdības līdzeklis, lai neārstējami slimos, kam dzīvības mākslīga saglabāšana sagādā fiziskas ciešanas, pēc viņu lūguma atbrīvotu no nepanesamām sāpēm un ciešanām.

EKG sk. ELEKTROKARDIOGRAMMA

EKLETIKA – savstarpēji nesaskanīgu koncepciju un

teoriju elementu, dažādu nesaderīgu stilu patvaļīgs, mehānisks savienojums.

EKLEKTISMS – eklektika kā princips; mākslā – no izciliem māksliniekiem vai vēsturiskiem stiliem aizgūtu stilistisko elementu izmantošana, apvienošana vai atdarināšana mākslas darbā vai mākslas virzienā.

EKLĒRS – glazēta, ar krēmu pildīta kūka.

EKOLOĢIJA – bioloģijas zinātne par organismu un vides savstarpējām attiecībām; ekoloģijas galvenais uzdevums ir izstrādāt teorētisko bāzi pasākumu sistēmai, kas līdzsvarotu cilvēka pieaugošās prasības un planētas potenciālās iespējas tās apmierināt.

EKOLOĢISKĀ EKSPERTĪZE – saimniecisko projektu, dokumentācijas, programmu, materiālu un izstrādājumu atbilstības iepriekšēja pārbaude ekoloģiskās drošības un vides aizsardzības prasībām.

EKOLOĢISKIE NOZIEGUMI – sabiedriski bīstami prettiesiski nodarījumi, kas apdraud noteikto ekoloģisko tiesību kārtību un sabiedrības ekoloģisko drošību, nodarot kaitējumu videi un cilvēku veselībai.

EKONOMIKA – 1. zinātnes nozare, kas pētī ražošanas, sadales, maiņas un patēriņa likumsakarības; 2. ražošanas un sadales attiecību kopums.

EKONOMISKĀ KLASE – vidēji lēta tarifa ceļojumu klase lidmašīnās.

EKONOMISKĀS KLASES SINDROMS – dziļā vēnu tromboze – nekustīguma sekas, ko izraisa ilgstoša uzturēšanās lidmašīnas ekonomiskās klases šaurībā.

E

EKOSISTĒMA – funkcionāla sistēma, kurā ietilpst noteiktā teritorijā sastopamās populācijas (biocenoze) un nedzīvā to eksistences vide (ekotops).

EKOTŪRISMS – īpaši uz dabu orientēts tūrisma veids, kam raksturīga ceļošana relatīvi neskartā un mazapdzīvotā dabas vidē ar mērķi baudīt dabas ainavas, pētīt vietējo floru un faunu, izziņāt vēsturiskās un kultūras vērtības; ekotūrismam parasti ir izglītojošs raksturs.

EKRĀNBUFFERIS – videobufferis ar krāsu videoadapteri aprīkotajos personālajos datoros; ekrānbuferi parasti ir līdz astoņām lappusēm informācijas, ko var parādīt displeja ekrānā.

EKRĀNS – displeja virsma, uz kuras vizuāli atveido rakstzīmes vai attēlus.

EKRĀNSAUDZĒTĀJS – programmatūra, kas displeja ekrānā ar dažādiem kustīgiem objektiem aizvieto attēlu, lai aizsargātu ekrānu no bojāšanās, ja lietotājs ieslēgtu datoru kādu laiku neizmanto.

EKSCCESS – tādas darbības, kad noziedzīga nodarījuma tiešais izdarītājs pārkāpj pastāvošo savstarpējo vienošanos ar noziedzīgās grupas dalībniekiem vai līdzdalībniekiem par noteikta noziedzīga nodarījuma izdarīšanu un viens pats izdara smagāku vai citu noziedzīgu nodarījumu, par kuru atbild tikai viņš viens.

EKSHIBICIONISMS – tieksme izrādīt apkārtējiem savus dzimumorgānus.

EKSHUMĀCIJA – liķa izrakšana, ko veic, lai izdarītu tiesmedicīnisko ekspertīzi, atpazīšanu, apskati u. tml.

EKSISTENCES MINIMUMS – ienākumu apjoms, kas ir pietiekams dzīves vajadzību apmierināšanai kvalitātē, kas dotajā sabiedrības attīstības pakāpē tiek uzskatīta par minimāli pietiekamu fizioloģiski un garīgi veselīgai dzīves turpināšanai.

EKSISTENCIĀLISMS – filozofijas virziens, kas galveno uzmanību veltī tam, kā cilvēks kaut ko izlemj pasaulē, kura nav ar prātu izprotama; eksistenciālisms arī pievēršas tādām problēmām kā cilvēka eksistences jēga, viņa attiecības ar dzīvi un nāvi, gribas brīvība un determinisms u. c.

EKSKLĀVS – kāda valsts daļa, kas ir atdalīta no šās valsts pamatteritorijas un citu valstu ieskauda.

EKSKLUZĪVS – 1. tāds, kas ir nošķirts, norobežots; tāds, kas izslēdz kaut ko citu; 2. tāds, kas nav pieejams nepiederīgiem; 3. par precī – tāds, ko nevar iegādāties citur; 4. par rakstu, interviju u. tml. – tāds, ko nepublicē, nerāda, neraida citur.

EKSKOMUNIKĀCIJA – izslēgšana no baznīcas draudzes vai piederības baznīcai vispār.

EKSORCISMS – ļauno garu izdzīšana.

EKSOTI – dzīvie organismi, ko audzē zemēs, kurās klimats krasi atšķiras no to dzimtenes klimata.

EKSPATRIĀCIJA – labprātīga vai piespiedu izceļošana uz ārzemēm, kas parasti saistīta ar pilsoņtiesību atņemšanu.

EKSPEDĪCIJAS KORPUSS – karaspēka vienība, kas darbojas ārpus savas valsts robežām.

EKSPEDITORORS – persona vai firma, kas nodarbojas ar preču, korespondences iznēsāšanu, nosūtīšanu.

EKSPERTĪZE – kāda nozīmīga fakta, apstākļa vai objekta izpētišana, kuru veic eksperts.

EKSPORTS¹ – 1. preču izvedums uz ārzemēm; 2. uz ārzemēm izvesto preču (kapitāla) daudzums un vērtība.

EKSPORTS² – datnes pārvēršana no formāta, kādā to izmanto noteikta programma vai datu apstrādes sistēma, citā formātā, lai to varētu izmantot cita programma vai sistēma.

EKSPRESIS – 1. satiksmes līdzeklis – vilciens, autobuss, kas brauc ar lielāku ātrumu un bez pieturām vai ar nedaudzām pieturām; 2. cilvēks, galvenokārt ekspresu firmas darbinieks, kas iesaiņo un transportē mantas.

EKSPRESPĀRSKAITĪJUMS – pārvedums, kura valutēšanas datums ir diena, kad banka ir akceptējusi

klienta maksājuma uzdevumu, kas iesniegts bankā līdz bankas noteiktajam laikam.

EKSTAZĪ TABLETES – sintētisks, psihoaktīvs (smadzeņu darbību ietekmējošs) preparāts, kas izraisa smadzeņu bojājumus; iekšķīgi lietojamas tabletes, kuru lietošanas rezultātā parādās uzbudinājums, pasliktinās redze, paaugstināts arteriālais asinsspiediens. Lietošanas sekas: iespējams letāls iznākums hipertermijas (paaugstināta ķermeņa temperatūra), pārmērīgas fiziskas slodzes un dehidratizācijas (atūdeņošanās) rezultātā, ilgstoša lietošana rada depresiju un halucinācijas recidīvus.

EKSTERITORIALITĀTE – īpašas tiesības un privilēģijas, ko valstis piešķir ārvalstu diplomātikajām pārstāvniecībām un to darbiniekiem, pilnīgi vai daļēji tos nepakļaujot rezidences valsts likumiem (diplomātiskā imunitāte).

EKSTRA – sarunvalodā – kāda sevišķa papildierīce, piemēram, automašīnai; papildinājums.

EKSTRASENSS – cilvēks, kam piemīt spēja – pagaidām zinātniski nekonstatēta – uztvert un raidīt dažādus ar zināmajiem jutekļiem neuztveramus biofizikālus impulsus; cilvēks, kam ir spējas telepātijā, gaišredzībā u. tml.

EKSTRAVERTS – tāds cilvēks, kam raksturīga palielināta sociālā aktivitāte.

EKSTREMĀLS – galējs; tāds, kas sasniedzis kritisku robežu, lielumu.

EKSTRĒMISMS – galējo uzskatu un rīcības metožu piedāvāšana vai lietošana (parasti politikā).

E **ELDORADO** – sākotnēji – pasakaina zelta un dārgakmeņu zeme, kuru Dienvidamerikā meklēja pirmie spāņu iekarotāji, vēlāk – zeme vai vieta, kur ir daudz zelta; bagātību zeme.

ELEKTORĀTS – vēlētaji, vēlētāju kopums.

ELEKTORS – ASV prezidenta vēlēšanu kolēģijas loceklis.

ELEKTRĪBAS DROŠINĀTĀJS – ierīce, kas pārtrauc elektrības ķēdi, ja strāva tajā pārsniedz pieļaujamo vērtību; sastāv no korpusa un kūstoša ieliktna.

ELEKTRISKĀ ĢITĀRA – ģitāra, kuras skaņa tiek elektriski pastiprināta; lieto galvenokārt rokā un popmūzikā.

ELEKTROKARDIOGRAMMA – arelektrokardiogrāfu iegūts elektriskā potenciāla pieraksts, kas atspoguļo ierosu rašanos un dzišanu sirds muskulatūrā.

ELEKTROMOBILIS – transportlīdzeklis, ko virza uz priekšu elektriskā strāva, kas tiek ņemta no akumulatora baterijām, elektroķīmiskā ģeneratora vai elektrotīkla (piemēram, trolejbuss).

ELEKTRONIKA – zinātne, kas pēti elektriskās strāvas plūšanu caur vakuumu, gāzēm un pusvadītājiem un šo procesu izmantošanu dažādās ierīcēs.

ELEKTRONISKĀ MŪZIKA – mūzika, ko atskaņo instrumenti, kuros skaņu rada elektrisko svārstību ģeneratori.

ELEKTRONISKAIS PARAKSTS – elektronisku simbolu virkne, kas identificē elektroniskā sūtījuma autoru, izmantojot tikai parakstītāja personīgā kontrolē esošu iekārtu.

ELEKTRONISKAIS PASTS – ziņojumu pārsūtīšanas sistēma starp individuāliem lietotājiem vai lietotāju grupām ar datora palīdzību; ziņojumi glabājas pastkastē, kurai pieeju parasti kontrolē ar lietotāja identifikatora un paroles palīdzību.

ELEKTRONISKIE DARĪJUMI – uzņēmējdarbības vadīšana, izmantojot interneta tīklu; ar šo terminu parasti saprot ne tikai pirkšanu un pārdošanu, bet arī pircēju apkalpošanu un sadarbību ar darījumu partneriem.

ELITE – sabiedrības vai tās daļas izcilākie pārstāvji; sabiedrības, sociālā slāņa virsotne; izmeklēta sabiedrība, kā arī personu grupa, kas sabiedrībā realizē varu.

EMANCIPĀCIJA – atbrīvošanās no pazemojošas atkarības, patstāvības iegūšana, ekonomiski, tiesiski, sociāli līdzvērtīga sabiedriska stāvokļa ieņemšana.

EMBARGO – ekonomisku vai stratēģisku iemeslu dēļ noteikts valsts varas aizliegums izvest vai ievest valstī preces, vērtslietas, valūtu, kā arī aizturēt ārvalsts

E

īpašumu; arī viens no represāliju veidiem – embargo rada smagus ekonomiskos zaudējumus valstij, kurai tas tiek noteikts.

E

EMBLĒMA – reljefa greznojums vai inkrustācija, kādas idejas vai jēdziena simbolisks attēls.

EMIGRĀCIJA – pārcelšanās uz dzīvi citā valstī ekonomisku, politisku, reliģisku vai citu iemeslu dēļ; arī emigrantu kopums.

EMĪRS – valdošā feodāļa tituls musulmaņu zemēs; līdzīgs firsta vai kņaza titulam Eiropā.

EMISĀRS – persona, kuru sūta parasti uz citu zemi ar kādu sevišķu, galvenokārt diplomātisku uzdevumu.

EMISIJA – naudas un vērtspapīru laišana apgrozībā, ko galvenokārt veic katras valsts emisijas – centrālā banka.

EMISIJAS BANKA *sk.* **CENTRĀLĀ BANKA**

EMMENTĀLES SIERS – Šveices cietais siers ar lieliem caurumiem un riekstu garšu.

EMULGATORI – vielas, kas nodrošina divu vai vairāku nesajaucamu pārtikas produkta fāžu, piemēram, eļļas un ūdens, sajaukšanos un homogēna maisījuma uzturēšanu; ir dabīgie un ķīmiskie emulgatori.

ENCEFALĪTS – cilvēka un dzīvnieku galvas smadzeņu iekaisums, ko ierosina dažādi mikroorganismi, galve-

nokārt vīrusi; ierosinātājus pārnēsā ērces. Encefalītam parasti ir divviļņu gaita, un otrajam vilnim raksturīgs spēcīgs drudzis, galvassāpes un dažādas nervu sistēmas bojājuma pazīmes, iespējams, pat paralīze.

ENCIKLIKA – Romas pāvesta vēstījums, atklāta vēstule garīdzniekiem un ticīgajiem svarīgākajos reliģijas, morāles un politikas jautājumos. **E**

ENDĪVIJA – cigoriņu ģints suga; bālos, rūgtenos dzinumus lieto salātiem uzturā.

ENDOSKOPIJA – dobo orgānu un ķermeņa dobumu izmeklēšana ar speciālu instrumentu – endoskopu, kurš sastāv no metāla caurules ar optisku sistēmu un apgaismošanas ierīci.

ĒNU DIREKTORS – persona, kas sabiedrības īpašnieku labā un uzdevumā formāli uzstājas kā sabiedrības direktors; tā galvenā funkcija ir nodrošināt sabiedrības faktisko īpašnieku konfidencialitāti visur, kur nepieciešams publiski atklāt ziņas par sabiedrības direktoru. Ēnu direktors un akcionāru serviss ir viens no daudzajiem ārzonas pakalpojumiem.

ĒNU EKONOMIKA – ekonomiskas darbības, kas dod ienākumus, bet netiek reģistrētas valsts nodokļu, sociālās apdrošināšanas u. c. institūcijās un neatspoguļojas valsts statistikā; ēnu ekonomika ietver likumā atļautas, bet neuzskaitītas darbības, kuru mērķis ir izvairīšanās no nodokļiem un kuras dēvē arī par pelēko ekonomiku.

ĒNU KABINETS – opozicionārs politisks grupējums, kas uzrauga katrs savu valdības politikas jomu un gatavojas kļūt par ministriem iespējamā valdības maiņas gadījumā.

E ENZĪMI *sk.* FERMENTI

E-PASTS *sk.* ELEKTRONISKAIS PASTS

EPILĀCIJA – nevēlamā apmatojuma likvidēšana ar vaska palīdzību (vaksācija), izraušana ar elektroaparātiem; izmantojot epilācijas metodes, apmatojums ataug ievērojami lēnāk, jo matiņš tiek izrauts ar visu sakni.

EPILATORS – ierīce liekā, nevēlamā apmatojuma noņemšanai; epilējot matiņus izrauj ar visu sakni, un līdz ar to tie ataug lēnāk.

ERDELTERJERS – brūna suņu šķirne ar raupju apmatojumu un melnu muguru.

EREITOFBIJA – bailes nosarkt.

ERGONOMIKA – zinātnes nozare, kas dažādos aspektos pētī cilvēkus darba procesā un uz šo pētījumu pamata izstrādā metodes, kā uzlabot un efektīvizēt darba apstākļus.

EROGĒNĀ ZONA – ķermeņa daļa, kas ir ļoti jutīga pret seksuālu kairinājumu.

EROTIKA – 1. ar dzimummīlestību saistīts jūtu un

izturēšanās veidu kopums, to izpaušme; 2. erotiska rakstura literatūra, mākslas darbi.

EROTOMĀNIJA – slimīgi sakāpināta dzimumtieksme.

ESKALĀCIJA – kāda procesa, piemēram, bruņota konflikta, paplašināšana, intensificēšana.

ESKALOPS – nepanēts šķēlēs ceptas cūkas, teļa vai aitas gaļas ēdiens, ko gatavo no muguras (karbonādes) gabala bez kaula.

ESKORTS – militārs konvojs, sardze, kas pavada, ap-sargā ievērojamas personas; pavadoņi.

ESPANDERS – sporta rīks (atsperes vai gumijas lentes ar rokturiem) spēka attīstīšanas vingrojumiem.

ESPRESSO – stipra, aromātiska melnā kafija, ko parasti lieto uzturā pēc maltītes vai kopā ar desertu.

ESTRAGONS – daudzgadīgs asteru dzimtas augs, kas veido 1,5–1,7 m augstu, noturīgu zarotu stublāju, kurš pie pamata pārkoksnējies; lapas lancetiskas vai lineāras, apakšējās šķeltas, augšējās veselas; ziedi sīki, iedzelteni zaļgani. Estragons ir aromātisks garšaugš bez sīvas vai dedzinošas piegaršas, tāpēc to plaši izmanto kā piedevu pārtikai, limonādes ražošanā, zinātniskajā medicīnā gremošanas un ēstgribas uzlabošanai, tautas medicīnā kā nomierinošu līdzekli un pret vēdergrauzēm.

ETNOCENTRISMS – tendence vērtēt svešas kultūras no savas etniskās kultūras vērtību viedokļa.

E

EVAKUĀCIJA – organizēta iedzīvotāju, uzņēmumu, materiālo vērtību, karaspēka izvešana no kādas teritorijas, ko apdraud ienaidnieka uzbrukums vai dabas katastrofa.

E

EZOTĒRIKA – mistiskas mācības vai slepeni kultī, kas domāti tikai izredzētajiem; zinātne par cilvēku, Visumu, to uzbūves struktūru un savstarpējo mijiedarbību; ezotērikā ir vairākas apakšzinātnes, piemēram, parapsiholoģija, bioenerģētika u. c.

EŽEKTORS – sūknis, kas tiek iegremdēts ūdens ņemšanas vietā, kurā izmanto pamatstrūklas (gāzes, šķidruma vai tvaika) radīto retinājumu.

F

FAIDEŠĪNS – vidēji blīvs zīda audums ar rievīnām audu virzienā.

FAILS – *sk.* DATNE

FAJS *sk.* FAIDEŠĪNS

FAKSMODEMS – specializēts modems, kas ļauj izmantot personālo datoru faksu pārraidīšanai un saņemšanai; faksmodemi var būt gan iekšējie, gan ārējie modemi.

FAKSS – 1. pa faksimilsakaru sistēmu saņemta tekstuāla vai grafiska informācija; elektroniskā sakaru sistēma

rokrakstu, grafisku materiālu un fotogrāfiju pārsūtīšanai un saņemšanai, izmantojot pieslēgumu tālruņa līnijai; raidierīce nosūtāmo dokumentu skenē un pārvērš analogsignālā vai ciparsignālā, bet uztvērējierīce šo signālu atveido kā dokumenta kopiju; 2. arī telefakss – faksimilsakaru sistēmas aparāts, telefaksa aparāts.

F

FAKTORINGS – komisijas darījuma paveids, kurā banka pērk klienta rēķinus – faktūras vai citus maksājuma prasījumus ar nosacījumu, ka banka tos neka vējoties apmaksā noteiktā apmērā, faktiski kredītējot sava klienta apgrozības kapitāla apriti, bet pārējo daļu apmaksās vēlāk un neatkarīgi no tā, vai bankā ir saņemta samaksa no preču pircēja – debitora.

FAKTS – reāls, patiess atgadījums, objektīvs notikums, parādība, rezultāts.

FAKTŪRRĒĶINS – rēķins, ko izraksta par piegādātām precēm vai sniegtajiem pakalpojumiem; faktūrrēķinā arī tiek iekļauta informācija par preces/pakalpojuma veidu, daudzumu un cenu.

FALSIFICĒJUMS *sk.* **FALSIFIKĀCIJA**

FALSIFIKĀCIJA – apzināta izkropļošana, aizstāšana ar neīstu, viltotu; priekšmetu, preču kvalitātes pasliktināšana, saglabājot to izskatu.

FANĀTIĶIS – persona, kas vienpusēji, pārmērīgi un nesamierināmi aizstāv kādu uzskatu, aizrāvēs ar ko, nodevies kam (parasti reliģijai, idejai u. tml.) un akli nīst visu, kas nesaskan ar viņa uzskatiem.

FANS – pielūdžējs; entuziasts, līdzjutējs.

FANTA – gāzēts, atspirdzinošs dzēriens ar augļu vai ogu garšu.

F

FANTOMA SĀPES – šķietamas sāpes vai jutīgums locēklī, kas īstenībā ir amputēts.

FANTOMS – 1. rēgs, vīzija; sapņu murgu tēls; 2. cilvēka ķermeņa vai tā daļas modelis dabiskā lielumā ķirurģisku u. c. paņēmieni apgūšanai vai mācību demonstrējumiem.

FARFALLE – tauriņveida makaroni, kas vārot uzsūc ļoti daudz šķidruma.

FARINGĪTS – rīkles gļotādas iekaisums.

FARIZEJI – liekuļi, svētuļi.

FARMACEITS – farmācijas speciālists; persona, kas nokārtojusi aptiekāra eksāmenu.

FARMAKOPEJA – grāmata, kas parasti tiek publicēta ar valdības atļauju un kur uzskaitītas zāles, to formulas, medicīnas preparātu marķēšanas metodes, medikamentiem izvirzītās iedarbības un tīrības prasības, testi to pārbaudei, kā arī cita derīga informācija.

FĀRMKLUBS – zemākās līgas sporta klubs, kas pieder vai ir piesaistīts augstākās līgas klubam.

FASETE – slīpēta skaldne, virsma, īpaši dārgakmeņiem un stikla izstrādājumiem.

FAST-FOOD – no angļu valodas cēlies apzīmējums ātrajām uzkodām.

FEDERĀCIJA – tāda vairāku valstu apvienība, kur ne vien pati šī apvienība ir suverēna valsts ar savu satversmi un valdību, bet arī apvienības atsevišķās daļas jeb pavalstis nezaudē valsts raksturu.

FEINŠMEKERS – sarunvalodā – no vācu valodas cēlies apzīmējums, kas raksturo izsmalcinātu cilvēku, gardēdi.

FEMINISMS – sieviešu kustība par līdztiesību ar vīriešiem; ideoloģija, kuras pamatā ir nostādne, ka sievietēm jādod tādas pašas tiesības un iespējas kā vīriešiem.

FENHELIS – daudzgadīgs seleriju dzimtas garšaugš, kas veido līdz 1,5–2,0 m augstu stublāju; fenheļa lapas ir trīskārt vai četrkārt plūksnainas ar tievām pavedienveida plūksnām; ziedi ir sīki, dzeltenī, sakopoti saliktos čemuros; galvenā fenheļa vērtība – ēteriskās eļļas; uzturā izmantojamas visas auga daļas (no saknes līdz sēklām); ārstniecībā lieto kuņģa sekrēcijas, aknu darbības un ēstgribas uzlabošanai, pret iekaisumiem, meteorismu un caureju.

FENOLOĢIJA – zinātne, kura pētī dzīvās dabas parādību periodiskumu, savstarpējo sakarību un atkarību no klimata u. c. ekoloģiskajiem faktoriem.

FENOTIPS – organisma pazīmju (īpašību, struktūru, funkciju) kopums; fenotipa veidošanos nosaka iedzimtības un vides faktoru mijiedarbība.

FĒNS – elektriska ierīce sausa, silta gaisa plūsmas iegūšanai; ar fēnu var žāvēt, piemēram, matus, tapetes.

FENŠUI, FEN-ŠUI – ķīniešu mācība par telpas un ainas organizāciju un tās ietekmi uz cilvēku, par to, kā dzīvot saskaņā ar apkārtējo pasauli.

F

FERMENTI – bioķīmiskie katalizatori (olbaltumvielas), kas ietilpst dzīvnieku un augu organismos; regulē un paātrina bioķīmiskos procesus organismā, paši paliekot nemainīgi; fermenti ir tieši gēnu darbības produkti.

FETA – populārs tradicionālais grieķu siers, ko gatavo no neraudzēta kazas piena un uzglabā sūkalās.

FIASKO – galīga neveiksme, neizdošanās.

FIBROMA – labdabīgs saistaudu audzējs.

FIESTA – svinības par godu kādam notikumam, kura laikā tiek rīkoti gājieni, koncerti, uguņošana.

FIKCIJA – pieņemšana par esošu, kā īstenībā nav; šai vispārīgajā nozīmē fikcija kā izdomāts fakts ir pretstatā faktam kā tādām.

FIKTĪVAIS KAPITĀLS – kapitāls, dažādi vērtspapīri, kas reāli neeksistē, taču ir iekļauts bilancē un dod īpašniekam peļņu dividendes vai procentu veidā.

FIKTĪVS – izdomāts, neīsts, viltots.

FILANTROPIJA – labdarība, palīdzība trūcīgajiem.

FILEJA – muguras gaļas gabals bez kaula; zivs gabals bez asakām.

FILIGRĀNS – juvelieru darinājums no smalkiem zelta vai sudraba pavedieniem, kas, salodēti kopā, veido mežģīnēm līdzīgu rakstu.

FĪLINGS – sarunvalodā – izjūta; noskaņojums.

FILISTRS – 1. studijas beidzis studentu korporācijas loceklis; 2. pašapmierināts un aprobežots cilvēks ar mietpilsoniskiem uzskatiem un liekulīgu rīcību.

FILMA – 1. filmēšanā un fotografēšanā lietojama plāna, caurspīdīga plastmasas (vai acetāta) lente, kas pārklāta ar gaismjutīga materiāla kārtu; 2. kustīga fotogrāfisku attēlu izgatavošana un demonstrēšana.

FINANSES – ieņēmumi un izdevumi; ekonomiskais stāvoklis; naudas līdzekļu kopums.

FINANŠU INSPEKCIJA – pārvaldes iestāde, kas uzrauga banku, finanšu un apdrošināšanas sabiedrību darbību.

FINANŠU INSTITŪCIJA – uzņēmums (uzņēmēj sabiedrība), kas nodibināts, lai sniegtu finanšu pakalpojumus, veiktu apdrošināšanas operācijas vai iegūtu līdzdalību citu uzņēmumu pamatkapitālā.

FINANŠU INSTRUMENTS – jebkurš līgums, kas

F

vienam uzņēmumam rada finanšu aktīvus, bet citam uzņēmumam – finanšu saistības vai pašu kapitāla instrumentu.

F

FINANŠU LĪZINGS – līzings veids, kreditēšana; līzings objekts līzings ligumā noteiktā termiņa beigās pāriet līzings ņēmēja īpašumā – tas ir līzings ar izpirkuma tiesībām.

FINANŠU TIRGUS – 1. tirgus institūciju kopums, kas virza naudas līdzekļu plūsmu no uzkrājumu īpašniekiem pie aizņēmējiem (debitoriem); 2. starptautiskais tirgus jeb ekonomisko attiecību kopums, kur notiek darījumi ar dažādiem finanšu instrumentiem atbilstoši tirgus pieprasījumam un piedāvājumam.

FINESE – smalka nianse.

FIRMA – 1. nosaukums, ar kuru komersants veic komerciālas darbības saskaņā ar reģistrācijas valsts likumiem; 2. uzņēmums vai uzņēmumu apvienība, kam ir juridiskas personas tiesības.

FIRMAČS – sarunvalodā – firmas īpašnieks, arī nīcinošā nozīmē.

FISKĀLS – tāds, kas attiecas uz valsts ieņēmumiem.

FIŠKA – sarunvalodā – 1. kaut kas aizraujošs, intrīga, noslēpums; 2. kartona žetoni ar attēlu, kurus ražotāji ievieto produktu iesaiņojumos.

FITNESS – veselīgs dzīvesveids un laba fiziskā sagatavo-

tība, kas tiek panākta ar īpašu vingrinājumu palīdzību, aktīvu dzīvesveidu, sabalansētu un veselīgu uzturu, kā arī atteikšanos no smēķēšanas un alkohola.

FITOBĀRS – neliels restorāns, kur blakus tradicionāliem ēdieniem un dzērieniem var nobaudīt arī ārstnieciskās tējas, skābekļa kokteiļus, svaigi spiestas sulas.

FITONCĪDI – bioloģiski aktīvas vielas, kas veidojas augos un iznīcina mikroorganismus un iznīcina mikroorganismus vai nomāc to attīstību.

FITOTERAPIJA – ārstēšana ar ārstniecības augu preparātiem, novārījumiem, tinktūrām, ziedēm un kompresēm; fitoterapija ir alternatīva sintētiskajiem medikamentiem.

FIZĀLIS – nakteņu dzimtas augs. Meksikas fizāli mēdz saukt arī par dārzeņu, bet Peru – par zemeņu vai deserta fizāli, jo tam piemīt izteikta zemeņu garša un aromāts. Fizāļus var konservēt, taču šo augu plaši izmanto arī tautas medicīnā nieru, žultspūšļa slimību un cukura diabēta ārstēšanā, arī pret klepu, bet arī – kompresēm locītavu, muskuļu un saišu sāpju novēršanai.

FIZIOLOĢISKAIS AFEKTS – stiprs psihiska uzbudinājuma stāvoklis, kas izpaužas sevišķi krasi izteiktā un intensīvā īslaicīgā emocijā, kas cilvēka apziņā kļūst par valdošo un ir reakcija uz ārējo kairinājumu, piemēram, vardarbību, smagu goda aizskārumu. Fizioloģiskā afekta stāvoklis ievērojami vājina cilvēka spēju kontrolēt savu darbību un vadīt to.

FIZISKA PERSONA – cilvēks kā civiltiesisko attiecību dalībnieks un tiesību un pienākumu īstenotājs.

FIZS – dzirkstošs, putojošs dzēriens ar augļiem vai augļu sulu.

F **FJELDS** – skandināvijas pussalas kalnu masīvi ar lēzenām augstienēm, ko klāj tundras augi vai ledāji.

FJORDS – šaurs, dziļš un bieži vien izstiepts un sazarots jūras līcis ar stāviem, klinšainiem krastiem.

FJŪČERSS *sk.* **NĀKOTNES LĪGUMS**

FLAGA – tridzniecības kuģa vai karakuģa karogs.

FLAIERS – reklāmlapa, ko cilvēkiem izdala uz ielas vai nogādā dzīvesvietā.

FLAMENKO – 1. Dienvidspānijas dziesmu, deju un ģitāras spēles veids, kas 18. gs. beigās izveidojās Andalūzijas čigānu mākslā; 2. ģērbšanās stila iezīme.

FLANELIS – 1. ļoti mīksts tīrvilnas audums audekla vai triniša pinumā; 2. mīksts, viegls, var būt balināts, vienkāršsains vai apdrukāts kokvilnas audums audekla vai triniša pinumā, parasti ar divpusēju uzkrāsumu.

FLEGMA – kūtrums, gausums, nesatraucamība, kas robežojas ar vienaldzību.

FLEKSIBLS – elastīgs, mainīgs; tāds, kas ātri pielāgojas, adaptējas.

FEŠBEKS – sarunvalodā – pārrāvums vēstījumā (filmā, romānā, stāstā), lai atgrieztos pie notikumiem pagātnē.

FLIPKARTES – pāršķiramas papīra lapas, kas piestiprinātas pie statīva un kuras var ērti izmantot prezentācijās vai lekcijās.

FLIPS – dzēriens no alus, degvīna, olām un cukura.

FLITERI – sīki, spīguļojoši dekoratīvi spīguļi, ko izmanto tērpa izrotāšanai.

FLIZELĪNS – plānāks palīgmateriāls ar līmes punktiņiem kreisajā pusē; izmanto plānākiem audumiem, piemēram, kleitu, blūžu apkaklītēm, manšetēm un apdares detaļām; flizelīns noder arī tad, ja uz tērpa tiek veidota aplikācija vai izšuvums.

FLOMĀSTERS – 1. zīmēšanas vai rakstīšanas rīks ar plūstošu krāsvielu; 2. zīmējumu tehnikas veids.

FLORBOLS – hokejam līdzīga sporta spēle divām komandām sporta zālē uz grīdas; spēlē ar plastmasas nūju un vieglu plastikāta bumbuņu.

FLORISTIKA – 1. botānikas nozare, kas pētī kādas teritorijas floras sastāvu; 2. ziedu un augu kārtošanas teorija un prakse.

FLORISTS – ziedu veikala vai cita līdzīga uzņēmuma darbinieks, kas patstāvīgi vai pēc norādījuma no ziediem, augiem, citiem materiāliem mākslinieciski augstvērtīgi

un amatnieciski prasmīgi plāno un izgatavo floristikas izstrādājumus – pušķus, galda kompozīcijas u. c.

FOKSTERJERS – suņu šķirne ar gludu vai viļņainu apmatojumu; balts ar melniem plankumiem.

F **FOKSTROTS** – sarīkojumu deja 4/4 taktsmērā ar dzīvu ritmu.

FOLIJA – plēve; plāna plastmasas vai metāla loksne.

FOLIJSPIEDE – poligrāfijas tehnoloģija, kur augstas temperatūras apstākļos uz priekšmeta virsmas tiek uzklāta krāsaina metāliskā vai pigmenta folija – tradicionāli zelta, bet iespējams arī sudraba, sarkana, zila u. c. krāsas; folijspiedeī pakļaujas āda, tās imitācija, papīrs, arī atsevišķi plastmasas veidi.

FOLKETINGS – Dānijas parlaments ar vienu palātu.

FOLKMETĀLS – metālstila mūzika, kurā izmantoti tautas mūzikas un kultūras elementi.

FOLKMŪZIKA – tautas mūzika.

FOLKROKS – rokmūzikas stils, kam raksturīga folk-mūzikas un rokmūzikas sintēze; tas radies ASV 20. gs. sešdesmitajos gados.

FONA VOKĀLS – dziedātājs, kas piedzied solistam.

FONDĪ – 1. no kausēta siera, baltvīna un garšvielām gatavots ēdiens; 2. trauks šāda ēdiena gatavošanai.

FONDS – 1. kapitāla uzkrājums, rezerve; 2. noteiktam mērķim paredzēti naudas līdzekļi, vērtspapīri vai citas materiālas vērtības; 3. organizācija vai iestāde, parasti bezpeļņas, kas veic kultūrizglītības, labdarības u. tml. funkcijas.

FONDU BIRŽA – birža, kurā notiek darījumi ar vērtspapīriem; fondu biržā pērk un pārdod akciju sabiedrību akcijas un obligācijas, kā arī valsts parādzīmes.

FONTS – viena lieluma un viena burtveidola rakstzīmju kopa; plašākā nozīmē – burtveidola konkrēts izpildījums programmas formā.

FORMATĒŠANA – 1. process, kura izpildes gaitā dokumentam piešķir noteiktu ārējo veidolu: malu un atkāpju lielumu, burtstilu un citus ārējā izskata elementus; 2. datu vides (piemēram, magnētiskā diska, disketes) sagatavošana izmantošanai datu apstrādes procesā, ierakstot uz tās speciālu vadības informāciju.

FORMULA – tehniskie rādītāji, kas nosaka klasi (F1, F3, F3000), kurā sacenšas sacikšu automašīna.

FORSĪTIJA – olīvkoku dzimtas krūms ar dzelteniem ziedņiem, kas uzzied pirms lapu plaukšanas.

FORSMAŽORS, FORCE MAJEURE – nepārvarama vara (spēks).

FORVARDA LĪGUMS – aizpārdevums, preču, vērtspapīru,

F

valūtas pirkšanas vai pārdošanas līgums, kurā paredzēts, ka pircējs precī u. tml. saņems noteiktā datumā vai līdz noteiktam termiņam.

F **FOTOFINIŠS** – videoieraksts, kas parāda laika uzņemšanu ar sekundes tūkstošdaļu precizitāti; fotofinišs tiek lietots sporta sacensībās (piemēram, vieglatlētikā) pie finiša, lai varētu precīzi noteikt, kad un kurš sporta sacensību dalībnieks finišējis.

FOTOGRĀFIJA – 1. metode priekšmeta attēlu iegūšanai, izmantojot gaismas iedarbību uz gaismjutīgiem materiāliem; 2. ar šādu metodi iegūts attēls, kas kopēts uz papīra vai cita materiāla.

FOTOKOPĒŠANA – kopēšana, izmantojot gaismas enerģiju; reprodukcijas tiek izgatavotas pusautomātiskās repro vai kopēšanas kamerās.

FOTOREPORTĀŽA – informācija par jaunākajiem notikumiem, kas iemūžināta (attēlota, atspoguļota) fotoattēlos.

FOTOROBOTS – 1. pēc aculiecinieku liecībām veidots cilvēka fotoportrets; 2. automātiska fotografēšanas iekārta.

FOTOSALIKUMS – metode, ar kuru iespieddarbs tiek salikts tieši uz filmas vai fotopapīra; salikšana parasti tiek izdarīta ar datoru, ar kuru izgatavo arī izdrukas, nodrošina salikuma platumu, rubriku stilu u. c.

FRAKCIJA – 1. vienas partijas vai vairāku partiju biedru grupa parlamentā, pašvaldībā, sabiedriskā institūcijā, organizācijā; 2. politiskas partijas daļa, kuras uzskati var nesaskanēt ar partijas kopīgo līniju.

FRAKTS – maksa par kravas jūras pārvadājumu.

FRANČU BULDOGS – tipisks maza auguma molosu šķirnes suns; spēcīgs, īss, kompakts visās tā proporcijās, gludspalvains, ar īsu purna daļu, uzrautu degungalu, stāvošām ausīm un dabiski īsu asti.

FRANKOMĀNS – franču kultūras un valodas cienītājs.

FRANŠĪZE – speciāla privilēģija, komercpilnvarojums, tiesība, ko valsts iestāde vai uzņēmums piešķir kā atļauju personai, lai tā būtu pilnvarota nodarboties ar kādu saimniecisku, ražošanas, sagādes, tirdzniecības u. tml. darbību.

FRANTS – švīts; moderni ģērbies cilvēks ar tieksmi uz pārspilējumiem.

FRĒZE – 1. rotējošs griezējinstrumentu ar vairākiem smailiem asmeņiem vai zobiem cietu materiālu apstrādei; 2. rotējoša iekārta zemes, augsnes apstrādāšanai, kas veic vairākas darba operācijas vienlaicīgi.

FRĒZIJA – skalbju dzimtas sīpolaugs ar smaržīgiem ziediem dažādās krāsās.

FRĪ – eļļā ceptas kartupeļu šķēlītes vai stienīši.

F

FRIGIDITĀTE – dzimumvēsums – seksuālās dziņas trūkums sievietēm.

FRIKADELE – buljonā vārīta maltas gaļas vai zivs bumbiņa.

F **FRIKASĒ** – smalki sagriezta sautēta vai cepta gaļa, ko pasniedz ar biezu mērci.

FRĪKS – neparastība; novirze, anomālija; cilvēks ar dīvainībām, cilvēks, kas dara kaut ko ļoti neparastu vai kam piemīt kaut kas ārkārtīgi dīvains.

FRĪRAIDINGS – snovošanas stils; braukšana ar sniegadēli pa svaigu, neskartu sniegu.

FRISBIJS, FRĪSBIJS, FRĪZBIJS – plastmasas disks, ko lieto dažādās mešanas spēlēs; lidojošais šķīvītis.

FRĪSTAILS – 1. brīva savu iemaņu demonstrēšana kādā sporta veidā; 2. kalnu slēpošanas paveids, kurā sacensības notiek trijās disciplīnās: mogulā, akrobātiskajā tramplīnleķšanā un slēpošanas baletā.

FRITILĀRIJA – liliju dzimtas suga; sīpolaugs ar nokarēniem zvanveida ziediem, rūtainiem uz bāli sārta vai sarkanbrūna fona.

FRĪZERS – saldējumu ražošanas iekārta, kurā saldējuma masu sakuļ un daļēji sasaldē.

FROTĒ – pabiezs, raupjš, neblīvs kokvilnas audums ar mazām cilpiņām; izmanto galvenokārt dvieļiem.

FRUSTRĀCIJA – psihisks stāvoklis, kas var izveidoties, ja cilvēkam ceļā uz nozīmīgu mērķi rodas reāli vai šķietami šķēršļi; frustrācijai raksturīgs nepatīkams iekšējs spriegums, bezizejas sajūta u. tml.

FUKSIJA – naktssveču dzimtas augs ar sarkaniem vai sarkanbaltiem, nokareniem ziediem; istabas augs.

F

FUNDAMENTĀLISMS – 1. mūsdienu protestantisma virziens, kas atzīst, ka ticības pamats – Svētie raksti – ir nemaldīgs, pieļauj tikai burtisku šo rakstu skaidrojumu un noraida jebkādu Bībeles kritisko analīzi; 2. turēšanās pie reliģijas senākajām mācībām vai pamatnostādņēm, galvenokārt runājot par islāmticīgajiem.

FUNIKULERS, FUNIKULIERIS – īss un visai stāvs dzelzceļš ar trošu vilkmi.

FUNKCIONĀRS – kalpotājs, ierēdnis, ievēlēta uzticības persona.

FŪRE – sarunvalodā – autofurgons.

FURORS – neapvaldīta sajūsma; skaļi panākumi.

FURŠETE – vieglas uzkodas, kas tiek pasniegtas viesiem, nesēžoties pie galda, gan oficiālās pieņemšanās, gan mājas viesībās.

FUTBOLS – komandu sporta spēle ar bumbu zāliena laukumā; spēles dalībnieki, virzot bumbu ar kājām, cenšas to ieraidīt pretinieka vārtos.

FUTUROLOĢIJA – priekšstatu kopums par cilvēces un Zemes nākotni; sociālās attīstības perspektīvu pētīšana, prognozēšana.

F**G**

GABARDĪNS – klasisks, vienkrāsains, blīvs tīrvilnas vai pusvilnas audums; gabardīna labajā pusē ir sīkas, cieši guļošanas rievas no labās uz kreiso pusi; izmanto galvenokārt mēteļu, svārku un bikšu šūšanai.

GADA PĀRSKATS – likumiem atbilstošs ziņu sakopojums par uzņēmuma, uzņēmēj sabiedrības vai organizācijas finansiālo un saimniecisko darbību.

GADĪJUMA DARBA STRĀDNIEKS – strādnieks, kurš netiek pastāvīgi nodarbināts, t. i., kuram nav pastāvīga darba līguma un kuram parasti maksā par nostrādātajām stundām.

GADĪJUMA DARBS – nepastāvīgs vai neregulārs darbs, kurā strādnieki strādā tikai dažas dienas vai nedēļas bez turpmākā darba garantijām.

GAILIS – šautenes aizslēga daļa, kas atbrīvo belzeni, kurš uzsit pa kapseli, lai tā eksplodētu.

GAISA BEDRE – gaisa strāva (turbulence), kas liek lidmašīnai pēkšņi zaudēt augstumu; tai ir atšķirīga gaisa temperatūra un gaisa slāņa blīvums.

GAISA KONDICIONĒŠANA – telpu ventilācija, vienlaikus regulējot arī temperatūru un gaisa mitrumu.

GAISA KUĢNIECĪBA – gaisakuģa pārvietošanās valsts vai starptautiskajā gaisa telpā.

GAISA SPILVENS – automašīnā izvietots spilvens, kas trieciena rezultātā automātiski piepūšas, tā pasargājot autobraucēju no smagiem ievainojumiem, un uzreiz pēc atvēršanās pats saplok. Gaisa spilvens var būt izvietots gan pirms, gan pēc pirmās sēdekļu rindas un papildus vēl visās durvīs.

GAISA TELPA – atmosfēras telpiskā vide virs valsts sauszemes un ūdens teritorijas, kā arī virs starptautiskajām sauszemes un ūdens teritorijām.

GAISMAS ZĪMULIS – gaismas jutīgs irbulis ar vadu, kuru izmanto zīmēšanai, pozīciju norādei vai komandu izvēlei uz datora monitora. Gaismas zīmulim var būt viena vai vairākas pogas, kuras izpilda peles pogām līdzīgas funkcijas.

GALĀ – svinīgs (parasti saistījumā ar kādu lietvārdu), piemēram, galā izrāde, galā sarīkojums u. tml.

GALDA TENISS – spēle ar koka raketi, kas abās pusēs aplīmēta ar gumijas kārtu, un mazu celuloīda bumbiņu; var spēlēt vienspēlē vai dubultspēlē.

GALDDATORS – mazs dators (personālais dators), kas ir piemērots novietošanai uz galda.

G

GALETE – 1. plāni, sausi nesaldinātas mīklas cepumi; 2. plāns neraudzētas mīklas sausiņš, ko lieto maizes vietā, parasti ilgākos pārgājienos vai braucienos.

GALVASPILSĒTA – galvenā pilsēta, valsts administratīvi politiskais centrs, pilsēta, kurā parasti atrodas valsts un citu augstākās valsts varas institūciju rezidence.

G

GALVENE – 1. datu apstrādē – pirmais ieraksts, kas identificē datni; var saturēt datnes nosaukumu, tās pēdējo izmaiņu datumu un citu informāciju; 2. tekstu apstrādē – viena vai vairākas identificējošas rindiņas, ko drukā lappuses augšā; parasti lappuses numurs, datums, autoru vārdi vai dokumenta virsraksts.

GALVOJUMS – 1. darijuma nodrošinājuma veids – galvotāja atbildība par parādnieka (debitora) saistību izpildi; ja aizņēmējs nespēj izpildīt parādsaistības, tad to dara galvotājs; 2. vekseļa vai čeka galvojums, ar kuru galvotājs uzņemas atbildību par kādas vekselī norādītas personas saistību izpildi, izdarot galvojuma atzīmi vekselī vai tā pielikumā.

GANGLIONĪTS *sk. JOSTAS ROZE*

GANGSTERIS – noziedznieks, kas piedalās bandā, kura nodarbojas ar izspiešanu, šantāžu, slepkavošanu, cilvēku nolaupīšanu u. tml.

GARANTIJA¹ – noteiktu tiesību vai juridisko saistību tiesiskās aizsardzības pasākumi, līdzekļi.

GARANTIJA² – ražotāja, pārdevēja vai pakalpojuma sniedzēja apliecinājums, ka prece vai izgatavotā lieta noteiktu laika posmu saglabās pienācīgu kvalitāti, drošumu un lietošanas īpašības un ka ražotājs, pārdevējs vai pakalpojuma sniedzējs minētajā laika posmā brīvprātīgi uzņemas pret pircēju un preces lietotāju noteiktas saistības.

GARANTIJAS VĒSTULE – 1. dokuments, kas garantē atlīdzināt zaudējumus dažādās līgumattiecībās; 2. preces izgatavotāja rakstveida garantija sniegt bezmaksas palīdzību, ja izstrādājums sabojājas noteiktā laika periodā, pircējam nepārkāpjot lietošanas instrukcijas.

GARNELES – mazi desmitkāju jūras vēži ar vāji pārkaļķotu čaulu; daudzas garneļu sugas lieto uzturā.

GARNIZONS – karaspēka daļa, kas izvietota kādā apdzīvotā vietā vai nocietinājumā.

GARŠAS PASTIPRINĀTĀJI – vielas, kas pastiprina pārtikas produktam piemītošo garšu un/vai smaržu; lieto atspirdzinošos dzērienos, majonēzēs, salātos u. tml.

GASPAČO – spāņu ēdiens; aukstā zupa, kas sagatavota no blenderī sasmalcinātiem dārzeņiem, kam pievienota tomātu vai dārzeņu sula un dažādas garšvielas.

GASTRĪTS – kuņģa gļotādas iekaisums; izšķir akūtu un hronisku gastrītu. Akūtam gastrītam raksturīga vemšana, paaugstināta temperatūra; īslaicīga slimība; galvenie iemesli ir diētas kļūdas vai inficēts uzturs.

Hroniska gastrīta izpausmes ir slikta dūša, bieži spiedošas sajūtas vēdera augšdaļā, atraugas.

GASTROENTERĪTS – kuņģa un tievās zarnas gļotādas iekaisums.

G

GĀZBETONS – porains betons, ko iegūst, betona javā ievadot gaisu vai pievienojot vielas, kas rada gāzi; gāzbetonam ir mazāks tilpumsvars nekā parastajam betonam.

GĀZES BALONIŅŠ – speciāls līdzeklis, kas pildīts ar sašķidrīnātu gāzi, piemēram, asaru gāzi, un kurai ir īslaicīga kairinoša vai paralizējoša iedarbība.

GĀZES KAMERA – telpa nāvessoda izpildei ar indīgu gāzi.

GĀZES PISTOLE – speciāls līdzeklis, kurš paredzēts īslaicīgai iedarbībai uz cilvēka organismu un caur kura stobru, šaujampulverim sadegot, tiek izgrūstas kairinošu vai paralizējošu vielu saturošas gāzes mikrodaļiņas.

GĀZHOLDERS – stacionāra virszemes gāzes glabātava.

GĀZTURBĪNA – rotējošs dzinējs, kas ar rotora lāpstiņām pārvērš sakaršētu, saspiestu gāzu maisījumu kustības enerģiju mehāniskajā enerģijā; izmanto, piemēram, kuģu un lidmašīnu motoros.

GEIMERS – sarunvalodā – datorspēļu spēlētājs.

GEIMOT – sarunvalodā – spēlēt datorspēles.

GEIŠA – vispusīgi izglītota, profesionāli sagatavota laika kavētāja, sarunbiedrene.

GEJS – homoseksuāls vīrietis; vīrietis, kam ir dzimumsakari ar vīriešiem, zēniem.

GĒLS – želeja, viendabīgs receklis.

GENOCĪDS – pilnīga vai daļēja atsevišķu iedzīvotāju grupu vai pat veselu tautu iznīcināšana rasiska, etniska vai reliģiska naida vai arī politisku iemeslu dēļ. Genocīds ir noziegums pret cilvēci.

GENOFONDS – populācijas vai sugas iedzimtības faktoru gēnu kopums.

GENOMS – gēnu kopums, kas ietilpst organisma haploidālajā hromosomu komplektā; organisma ģenētiskais materiāls; katram organismam raksturīgais gēnu komplekts.

GENOTIPS – 1. organisma hromosomās lokalizēto gēnu kopums; 2. visu organisma iedzimtības faktoru (kodola, citoplazmas) sistēma; mijiedarbībā ar vides faktoriem genotips nosaka indivīda pazīmes un tā attīstības iespējas.

GĒNS – iedzimtības faktoru vienība, ko kodē DNS molekulas fragments, no kura to sevī pārraksta RNS molekula; augstākajiem organismiem gēni noteiktā

secībā sarindoti hromosomās. Terminu "gēns" 1909. gadā radījis dāņu ģenētiķis Vilhelms Johansens, ar to apzīmēdams iedzimtības faktoru, kurš ietekmē indivīda īpašības kādā noteiktā aspektā, piemēram, attiecībā uz acu krāsu.

G

GĒNU BANKA – ģenētiskā materiāla kolekcija – vāktas vai atlasītas sēklas vai citāds pavairojamais materiāls, piemēram, gumi, sporas, baktēriju vai rauga kultūras, dzīvi dzīvnieki un augi, sasaldēta sperma un olas vai sasaldēti embriji; šādas kolekcijas uztur, lai nākotnē tās pēc vajadzības izmantotu lauksaimniecībā, augu un dzīvnieku selekcijā, medicīnā, gēnu inženierijā, kā arī sugu ieaudzēšanā savvaļas dzīvotnēs, no kurām tās izzudušas.

GĒNU INŽENIERIJA – bioķīmiska manipulēšana ar iedzimtības materiālu. Bieži vien to veic, ievadot šūnā jaunu DNS, parasti ar kāda vīrusa vai plazmīdas palīdzību. Gēnu inženierija praktizē arī gēnu *graižīšanu* un *pāršūšanu*, kas ļauj ne vien iegūt jaunas atziņas par šūnu darbību un reproducēšanos, bet arī sasniegt dažādus praktiskus mērķus, piemēram, augiem, kurus audzē pārtikai, šādi var piešķirt spēju piesaistīt slāpekli, kas atrodams dažās baktērijās, un tādējādi mazināt vajadzību pēc dārga mēslojuma. Gēnu inženierijas ceļā iegūstamas arī jaunas dzīvnieku šķirnes un tīrās līnijas, kā arī dažādas vakcīnas.

GERIATRIJA – medicīnas vai sociālās zinātnes nozare, kas nodarbojas ar vecu cilvēku veselības un labklājības nodrošināšanu.

GĒRLAS – rēviju dejojājas, kas uzstājas grupā.

GERONTOLOĢIJA – bioloģijas un medicīnas nozare, kas pēti dzīvo būtņu, arī cilvēka novecošanas likumsakarības.

GETO – agrāk – ebreju kvartāls; mūsdienās graustu rajons, kurā dzīvo kāda noteikta iedzīvotāju grupa.

GETRAS – apģērba piederums, zeķes bez pēdas, kas sedz kājas no pēdas virspuses līdz potītēm vai ceļgaliem un ko valkā virs apaviem.

GIDS – 1. profesionāls tūristu pavadonis; 2. materiāli, kas sagatavoti, lai ar kaut ko iepazīstinātu; piemēram, pircēja gids.

GINARHIJA – sieviešu kundzība.

GIROSS – gaļas ēdiens, ko cep uz rotējoša vertikāla iesma.

GJAURS – neticīgais – tā musulmaņi nievājoši apzīmē citticībniekus, sevišķi kristiešus.

GJUVEČS – bulgāru ēdiens; sautēta cūkas vai jēra gaļa ar dārzeņiem un rīsiem.

GLABĀTAVA – ar būvkonstrukcijām, sienām, griestiem, grīdu un jumtu norobežota telpa – celtnē, izbūvē vai tās daļa, kas paredzēta cilvēku pastāvīgai vai pagaidu dzīvošanai vai viņiem piederošās mantas novietošanai,

preču, iekārtu vai jebkuru citu materiālo vērtību glābšanai, mājlopu un mājputnu turēšanai u. tml.

GLĀBŠANAS JOSTA – cilvēku dzīvības glābšanas ierīce uz ūdens, josta ar negrimstošu pildījumu, kas tiek aplikta ap jostasvietu.

G

GLĀBŠANAS LAIVA – airu vai motorlaiva cilvēku glābšanai uz ūdens; glābšanas laivām ir jāatrodas uz kuģiem vai ostās.

GLĀBŠANAS RIŅĶIS – apaļa vai pakavveida ierīce cilvēku glābšanai uz ūdens; spilgti oranžā krāsā.

GLADIOLA – skalbju dzimtas sīpolaugs ar garu stublāju, zobenveida lapām un daudzkrāsainiem, piltuvveida ziediem vārpās; audzē kā krāšņumaugu.

GLAUKOMA – slimība, kuras galvenā pazīme ir paaugstināts acs spiediens nepietiekamas šķidruma noplūdes dēļ no acs ābola; ārstē ar pilieniem vai ķirurģiski.

GLISERS, GLISERIS – ātrgaitas motorlaiva.

GLITERS – dažādi rotējoši spīguļi – metāliski diedziņi un dažādas spīdošas mikrodaļiņas matu lakās, acu ēnās, lūpu krāsās u. tml.

GLOBALĀ SASILŠANA – pakāpeniska zemeslodes vidējās temperatūras paaugstināšanās; tiek uzskatīts, ka tas notiek pastiprināta siltumnīcefekta ietekmes rezultātā.

GLOBALIZĀCIJA – ekonomiskās un sociālās integrācijas pastiprināšanās process pasaulē, kas ietekmē daudzus cilvēku dzīves aspektus; pasaules kopējā saimniecības kompleksa veidošanās.

GLOKSĪNIJA – dekoratīvs augs ar dažādas krāsas zvanveida ziediem un samtainām lapām.

GODA AIZSKARŠANA – personas goda un pašcieņas pazemošana, nepiedienīgi ar viņu apejoties, noniecinot viņas pašcieņas jūtas.

GODA TIESA – militarizēta formējuma kolektīvā izveidota sabiedriska institūcija, kura pēc šā formējuma komandiera vai priekšnieka lēmuma var nodot izskatīšanai šā kolektīva biedra izdarīto disciplināro pārkāpumu vai nodarījumu, kas aizskar militārā formējuma godu, lai viņu ietekmētu sabiedriski.

GODĒ – trīsstūrveida piegriezuma svārki.

GOFRĒŠANA – metode, ar kuru uz auduma, papīra vai metāla uzspiež reljefu rakstu; viļņveidīga krokošana.

GO-GO DEJOTĀJA – visai pieticīgi gērbta dejotāja bārā vai kabarē, kuras dejai raksturīga seksualitāte.

GOKARTS – mikrolitrāžas kartinga sacīkšu automašīna uz cauruļu rāmja.

GOLDEN GLOBE – Zelta Globuss. Holivudas Ārzemju preses asociācijas kinobalva, kuru piešķir kopš 1944. gada.

G

GOLDEN HAMMER – Zelta Āmurs – starptautiskais Baltijas reklāmas festivāls un tajā piešķirtā balva.

GOLFS – sporta spēle ar nūjām un bumbu laukumā, kurā ir dabiskais reljefs; bedrītes izspēle sākas no izsitienu vietas, veicot pirmo sitienu; katru nākamo sitienu spēlētājs izdara no vietas, kur atrodas bumbiņa pēc iepriekšējā raidījuma; izspēle beidzas pēc bumbiņas iesišanas bedrītē; spēles mērķis ir ar iespējami mazāku sitienu skaitu iesist bumbiņu bedrītē.

GONKŪRU PRĒMIJA – prēmija, ko piešķir Gonkūru akadēmija par gada labāko franču romānu; tā dibināta 1903. g. 21. decembrī, ievērojot rakstnieka Edmona Gonkūra testamentu un godinot viņa un viņa brāļa Žila Gonkūra piemiņu.

GORDONSETERS – putnu suns ar mikstu, bieži dzeltenbrūnu vai melnu apmatojumu.

GORTEKSS – jaunas paaudzes materiāls, kas pārklāts ar alumīniju.

GORGONZOLA, GORGONDZOLA – itāļu puscietais zilā pelējuma siers.

GOSPELIS – evaņģēlisks Amerikas nēģeru dziedājums; spiričuēla paveids.

GOVJU TRAKUMA SLIMĪBA – liellopu spongiformā encefalopātija.

GRAFITI – uzraksti un zīmējumi, kas uzkrāsoti gal-

venokārt ar aerosola krāsām uz dažādām virsmām, piemēram, uz sienām, vilcienu vagoniem utt.

GRAFOLOĢIJA – mācība par cilvēka rokrakstu.

GRAFOMĀNIJA – slimīga rakstīšanas tieksme.

GRĀMATVEDĪBA – kāda uzņēmuma saimnieciskās darbības nepārtraukta uzskaitē, kontrole un rezultātu atspoguļošana noteiktā laika periodā; uzņēmuma struktūrvienība, kas veic šādu uzskaiti.

GRAMMY BALVA – balva, ko katru gadu piešķir ASV Ierakstu akadēmija. Balvas, kas tiek uzskatītas par pašām prestižākajām ierakstu industrijā, tiek piešķirtas 28 jomās (104 kategorijās). Pirmo reizi tās tika pasniegtas 1959. gadā. Balvai ir miniatūra gramafona forma.

GRANĀTA – munīcijas veids ar šķembu, indīgas gāzes vai dūmu pildījumu.

GRANĀTS – kristālisks minerāls, parasti tumšsarkanā krāsā; izmanto abrazīviem un juvelierizstrādājumiem.

GRANĀTKOKS – tropu un subtropu augļu koks vai krūms ar dzeloņainiem zariem, cietām, gaiši zaļām lapām, spilgti sarkaniem ziediem un palieliem, apaļiem ēdamiem augļiem.

GRANĀTMETĒJS – bezatsitiena prettanku ierocis.

GRAND PRIX, GP – Lielā balva.

G

GRANDS – izcilība; izcils kādas jomas pārstāvis.

GRANITOPS – dabiska granīta masa virtuves un vannas istabas aprīkojumam.

G

GRANTS – 1. mērķfinansējums no valsts budžeta galvenokārt zinātniskiem pētījumiem, izglītībai; 2. dotācija izglītības vai zinātniskajām iestādēm, radošajiem kolektīviem u. tml.; 3. stipendija, piemēram, studentiem.

GRATIFIKĀCIJA – balva (arī nauda); apbalvojums.

GRATULĀCIJA – apsveikums, laimes vēlējums.

GRAPA – stiprs alkoholiskais dzēriens, ko tradicionāli ražo Itālijā. Grapu gatavo no vīnogu spiedpaliekām.

GRAUDNIECĪBAS LĪGUMS – līgums, ar kuru laukstrādnieks (graudnieks) pret atlīdzību natūrā (apmēram puse no ražas) uzņemas veikt darbus saimnieka lauku saimniecībā, izmantojot savu darbaspēku, darbarīkus un lauksaimniecības ražošanas līdzekļus.

GRAVĪRA – estampa tehnikā veidots mākslas darbs; dobspieduma metode grafiskajā mākslā, līnijas ar grebli iegravējot vara vai tērauda plātnē.

GREGARI – līderu palīgi ritenbraukšanā; viņi brauc vēja pusē, lai līderis varētu braukt aizvējā.

GREIHAUNDS – suņu šķirne ar īsu, biezu apmato-

jumu, kas var būt dažādās krāsās; gara, šaura galva, šaurs ķermenis un garas kājas; izmanto skriešanas sacensībās.

GREIPFRŪTS – citrusu ģints augļu koks, kuram ir lieli, bāli dzelteni, aromātiski augļi ar rūgti skābu sulu.

GRIEĶU – ROMIEŠU CĪŅA – sens cīņas stils; pretinieku drīkst satvert tikai augšpus gurniem.

G

GRILS – ierīce gaļas vai zivju cepšanai uz restēm vai iesmiem; grils nodrošina gatavojamā produkta apcepšanu no virspuses.

GRIPA – akūta vīrusu infekcijas slimība, kura izplatās gaisa pilienu ceļā. Gripa sākas pēkšņi ar strauju temperatūras paaugstināšanos līdz 39–40 °C, galvas un muskuļu sāpēm, elpošanas ceļu iekaisumu; parasti gripa ilgst 3–7 dienas, bet dažos gadījumos arī ilgāk; raksturīgs relatīvi liels nāves gadījumu skaits.

GROKS – dzēriens, ko gatavo no karstas, saldās tējas un ruma, konjaka vai cita stiprā alkoholiskā dzēriena.

GRŪPIJA – meitene, kas ceļo līdzī popmūziķiem no vienas uzstāšanās vietas uz citu cerībā tos satikt un nodibināt attiecības.

GRUPPROGRAMMATŪRA – programmatūras klase, kas nodrošina lietotāju grupas sadarbību lokālajā tīklā.

GRŪTNIECĪBAS TESTS – metode, ar kuru jau pirms

menstruāciju izbeigšanās var noteikt, ka iestājusies grūtniecība; metodē izmantots fakts, ka grūtniecības gadījumā placentā rodas noteikts hormons – progesterons, kas izdalās urīnā un asinīs.

GUBLĀNS *sk.* ĶEMMDZIJA

G

GULAGS – 1. PSRS Iekšlietu tautas komisariāta, vēlāk ministrijas ieslodzījuma vietu galvenā pārvalde; 2. PSRS labošanas darbu un koncentrācijas nometņu sistēma kopumā, pazīstama ar cietsirdīgām ieslodzīto turēšanas, nodarbināšanas, pazemošanas un iznīcināšanas metodēm.

GULAŠS – gaļas ēdiens ar kartupeļiem, sīpoliem, dārzeņiem un papriku.

GULOŠAIS POLICISTS – ātruma ierobežošanas valnis uz brauktuves.

GURU – garīgais skolotājs un vadonis hinduismā; persona, kas savā nozarē ir autoritāte.

GUTURĀLS – skaņa, kas rodas balsenē.

GVARDE – miesassardze; privilēģētas karaspēka daļas.

Ģ

ĢENERĀLIS – augstākā dienesta pakāpe bruņotajos spēkos; jūrasspēkos ģenerālim atbilst admirālis.

ĢENERĀLKLAUZULA – rietumvalstu tiesību teorijā un jurisprudencē ar klauzulu apzīmē likumdevēja tiesību tekstos bieži lietotu, sabiedriski visai ietilpīgu, bet īsi, dažos vārdos formulētu jēdzienu, kas satur pēc iespējas vairāku darbību, raksturojumus.

ĢENERĀLKONSULĀTS – augstākās klases, līmeņa kādas valsts pārstāvniecība, ko vada ģenerālkonsuls.

ĢENERĀLKONSULS – konsulāta vadītājs ar plašākām pilnvarām.

ĢENERĀLPROKURORS – augstākais prokurora amats valstī un augstākā prokuratūras amatpersona, kas vada un kontrolē visu prokuratūras iestāžu darbību valstī, kā arī realizē augstāko uzraudzību pār likumu precīzu izpildi.

ĢENERĀLSEKRETĀRS – ievēlēts vai iecelts galvenais vadītājs ar izpildvaras funkcijām lielās organizācijās, piemēram, ANO.

ĢENERATORS – ierīce, kas kaut ko ražo, piemēram, elektrību vai gāzi; ierīce viena enerģijas veida pārvēršanai citā; strāvas ģenerators ir ierīce, kas mehānisko

enerģiju, piemēram, ūdens turbīnas kustības enerģiju, pārvērš elektriskajā enerģijā.

ĢENĒTIKA – bioloģijas nozare, kurā pēta organismu iedzimtību un mainību.

ĢENĒTISKĀ INŽENIERIJA *sk.* **GĒNU INŽENIERIJA**

G

ĢENĒTISKĀ MODIFIKĀCIJA – mērķtiecīga vēlamo, arī vajadzīgo īpašību piešķiršana auga vai dzīvnieka organismam ar gēnu starpniecību.

ĢENĒTISKAIS KODS – iedzimtais organisma struktūras un funkciju pamatplāns, kas ietverts katras indivīda šūnas ģenētiskajā materiālā.

ĢENERĀLSTREIKS – vispārējs streiks.

ĢEOĻOGISKĀ KONTROLE – valsts institūciju darbība, kas nodrošina, lai visas ministrijas u. c. valsts iestādes, pašvaldības, juridiskās un fiziskās personas ievērotu zemes dziļu lietošanas kārtību, izpildītu savus pienākumus zemes dziļu aizsardzībā un vides aizsardzībā, iegūstot derīgos izrakteņus un izmantojot pazemes ūdeņus (gruntsūdeņus).

ĢEOMĀTIKA – zinātnes un praktiskās darbības nozare, kuras priekšmets ir kartogrāfiskās informācijas un tehniskās informācijas savietošana.

ĢEOPOLITIKA – politoloģiska koncepcija, pēc kuras

valsts ārējo politiku nosaka ģeogrāfiskie faktori – valsts ģeogrāfiskais stāvoklis, dabas resursi, dzīves telpa.

ĢERBONIS – oficiāls valsts simbols, emblēma, ko atveido uz zīmogiem, naudaszīmēm, monētām, valsts institūciju veidlapām; ģerboņa mērķis ir simboliski atspoguļot valsti, tās vēsturi, sabiedrisko un valsts iekārtu.

ĢIKTS *sk.* PODAGRA

H

ĢIMENES PLĀNOŠANA – dzimstības regulēšanas kampaņa jaunattīstības zemēs ar lielu iedzīvotāju skaitu.

H

HABILITĒT – piešķirt habilitētā zinātņu doktora grādu.

HABLA TELESKOPS – pirmais lielais optiskais teleskops, kas pacelts orbītā ap Zemi virs tās atmosfēras (1990. g., ASV) un kas pēta zvaigžņu un galaktiku izstaroto gaismu, infrasarkanā un ultravioletā starojumu.

HAČAPURI – gruzīnu ēdiens; rauga vai kārtainās mīklas pīrāgs ar sieru vai sieru un biezpienu.

HĀDŽS – musulmaņu svētceļotājs uz Mekas svētnīcu Kaabu vai uz Medīnu, kur atrodas Muhameda kapavieta.

HAGGIS – skotu nacionālais ēdiens; dzīvnieka kuņģis, piepildīts ar subproduktu un putraimu pildījumu.

HAGIOGRĀFIJA – baznīcas vēstures literatūra, kanonizēto garīgo un laicīgo personu dzīves apraksti.

HAIHATS – ar pedāli darbināms sitaminstruments (divi horizontāli metāla šķīvji uz augsta statīva).

H

HAIKU – japānas dzejas forma – trīsriņdes ar 17 zilbēm.

HAITEKS – industriālā stila atdarinājums interjeros u. c., kam raksturīgi ar modernām tehnoloģijām radīti materiāli, kā arī attiecīgi apdares paņēmieni un formas.

HAIZIVIS – lielas plātņzaunu jūras zivis ar vārpstveida ķermeni un zāgveida zobiem; daudzas haizivju sugas ir plēsīgas.

HAKERIS – cilvēks, kas izmanto personīgās zināšanas un līdzekļus, lai bez atļaujas piekļūtu aizsargājamiem datiem vai programmatūrām.

HAKI – brūngandzeltēna, brūnganzaļa krāsa; audums šādā krāsā.

HALCEDONS – blīvs, nereti krāsains kvarca paveids; izmanto juvelierizstrādājumiem un kā cietu tehnisko akmeni.

HALOĢĒNI – ķīmisko elementu grupa, kurā ietilpst

fluors, hlors, broms, jods, astats – gāzes vai viegli gais-tošas vielas ar asu smaku, nemetāli; halogēnus plaši izmanto organiskajā sintēzē un dažādās rūpniecības nozarēs.

HALOVĪNS – 31. oktobra vakars, Visu Svēto dienas priekšvakars.

HALTŪRA – 1. piepelnīšanās; 2. slikti paveikts darbs.

H

HALUCINOĢĒNI – sintētiski ķīmiskie savienojumi un augu produkti, kas rada psihi darbības traucējumus – izraisa pastiprinātu emocionalitāti, eiforiju, halucinācijas u. c. Halocinogēnu klasē ietilpst hašišs, marihuāna, anaša, LSD, meskalīns, psilascībīns, organiskie šķīdinātāji, psihotropie preparāti. Lietotājiem mainās laika, telpas, krāsu un smaržu uztvere, kā arī fiziskās sajūtas, rodas halucinācijas un ilūzijas.

HALVA – drupans cukura konditorejas izstrādājums – saputotas karamelju masas un sasmalcinātu grauzdētu eļļas augu sēkļu (zemesriekstu, sezama, sojas, saulespuķu) vai saberztu riekstu masa.

HALAVA – sarunvalodā – 1. tas, ko var dabūt par velti; tas, kas nāk ļoti viegli; nepiepūloties; 2. pavisā paveikts darbs.

HAMAS, HAMĀS – islāma fundamentālistu kaujiniecisks grupējums.

HAMBURGERS – cepta gaļas šķēle kopā ar piedevām,

kas ievietota starp divām apaļmaizītes daļām; izcelsme meklējama Vācijas pilsētā Hamburgā.

HAMELEONBRILLES – brilles ar gaismjutīgām lēcām.

HAMELEONS – 1. ķirzaka, kas strauji spēj mainīt krāsu atkarībā no apkārtējās vides apstākļiem; 2. neprincipiāls, liekulīgs cilvēks, kas veikli pielāgojas apstākļiem.

H

HANDBOLS *sk. ROKASBUMBA*

HANDIKAPS – priekšrocība, kas tiek dota vājākam sporta sacensību dalībniekam, lai izlīdzinātu uzvaras iespēju.

HANDSFREE, HANDSFRIĒ (angļu) – sarunvalodā – mobilā tālruņa lietošanas sistēma (brīvroku iekārta), kad saruna notiek, nevis turot tālruni rokā, bet ar ausiņu un mikroфона palīdzību, kas ir svarīgi, piemēram, vadot automašīnu.

HANTELE – rīks, ko lieto spēka vingrinājumiem; sastāv no diviem lodveida vai šķīvjeida smagumiem, kas savienoti ar rokturi.

HAOSS – liela nekārtība, juceklis; pilnīgs sistēmas trūkums.

HĀRDROKS – smaga, metāliska skanējuma rokmūzika.

HARISMA – 1. Dieva žēlastība, īpaša labvēlība; 2. kādas personas autoritāte, kas saistīta ar izcilām, fascinējošām

personiskajām īpašībām – runas dāvanām, gudrību, pievilcīgu ārieni vai sugestiju.

HARISMĀTISKS LĪDERIS – tāds, kas piekritējos spēj radīt iespaidu, it kā viņš būtu apveltīts ar pārdabiskām spējām, dievišķu labvēlību.

HĀRLEJS – sarunvalodā – motociklu marka, ko ražo uzņēmums Harley Davidson, kuru 1903. gadā nodibināja Viljams Hārlijs un Arturs Deividsons.

HARTA – publiski tiesiska vai politiska rakstura dokuments ar noteiktām prasībām un tiesībām, piemēram, Lielā brīvību harta.

HAŠIŠS – narkotiska viela, ko iegūst no Indijas kaņepēm; sveķu, ziedputekšņu un sasmalcinātas auga augšējās daļas maisījums – tumši brūna, blīva, plastilīnam līdzīga substance. Hašišu smēķē, sajaucot kopā ar tabaku pīpēs.

HAŠS – Kaukāza ēdiens – trekna jēra gaļas zupa.

HAUBICE – stāvuguns artilērijas ierocis ar samērā īsu stobru; šāviņa lidojuma tālums – līdz 30 km.

HEAD HUNTING, HEDHAUTINGS (angļu) – darbinieku “medīšana”, pārvilināšana no citiem uzņēmumiem.

HEČBEKS – samērā ietilpīgs vieglais automobilis ar slīpu aizmuguri, kas veidota kā durvis.

H

HĒIRĒKA – prieka sauciens, ko mēdz lietot, kad kaut ko atklāj vai kad ienāk prātā geniāla doma.

HEKS – plēsīga mencveidīgo kārtas zivs; tumšpelēka ar baltu vēderu.

HEKATOMBA – liela cilvēku skaita vienlaicīga bojāeja.

H

HELIBORDINGS, HELISLĒPOŠANA – snovošana un slēpošana nepieejamās nogāzēs (iepriekš pārbaudītās), jo sportistu kalna virsotnē nogādā ar helikopteru.

HELIKOPTERS – lidaparāts, kam cēlējspēku rada viens vai divi horizontāli novietoti nesošie propelleri ar 2 – 6 lāpstiņām; var pacelties un nolaisties vertikāli.

HELIOBAKTĒRIJA – mikroorganisms, kas spēj izraisīt kuņģa un divpadsmitpirkstu zarnas čūlu.

HELIOELEKTROSTACIJA – spēkstacija, kas saules enerģiju pārvērš elektriskā enerģijā.

HELIOSTACIJA *sk.* **HELIOELEKTROSTACIJA**

HELIOTROPS – pusdārgakmens, halcedona paveids; zaļš ar sarkaniem plankumiem; izmanto juvelierizstrādājumiem.

HEMATĪTS – pelēkzils minerāls, dzelzsrūda.

HEMATOLOĢIJA – medicīnas nozare, kas pētī asins

sastāvu un īpašības, izmeklēšanas metodes un slimības, kā arī asinsrades orgānus.

HEMODIALIZATORS *sk.* MĀKSLĪGĀ NIERE

HEMOFILIJA – slimība, kam raksturīgi asinsizplūdumi un asiņošana; cēlonis – asins nespēja sarecēt; slimo vīrieši, kuriem hemofilija iedzimst no mātes puses.

HEMOROĪDI – mezgļveida vēnu paplašinājumi taisnās zarnas apakšējā daļā.

HEMOTERAPIJA – asiņu pārliešana ārstnieciskos nolūkos.

HENNA – sarkanbrūna dabiska krāsviela, kuru lieto galvenokārt matu krāsošanai; augs, no kura lapām iegūst šo krāsvielu.

HENNAS MĀKSLA *sk.* MEHNDI

HEPATĪTS – aknu iekaisums, vīrusu saslimšana; to izraisa pārmērīga, ilgstoša alkohola lietošana, aknu indes, piemēram, tetrahlorgleklis, polivinilhlorīds u. c., aknām kaitīgi medikamenti, autoimūnas slimības, piemēram, sarkanā vilkēde u. c. Hepatīts B un C ir visbīstamākā hepatītu grupa. Hepatīts A un E izplatās kā tipiska zarnu infekcija (dizentērija) t. s. fekāli orālajā ceļā; hepatīts B, C, D, G, TT izplatās ar inficētām asinīm un asins produktiem, tetovēšanas laikā, asins pārliešanas laikā, izdarot injekcijas, seksuālas pārneses ceļā un caur placentu.

H

HEPENINGS – improvizēts skatuves mākslas darbs vai ar citiem mākslas žanriem vai žanru elementiem saistīta improvizācija, kurā iesaista arī skatītājus.

HERBICĪDI – preparāti, ko izmanto nevēlamu augu, galvenokārt nezāļu, iznīcināšanai; herbicīdi pieskaitāmi pie bīstamākajām ķīmiskajām vielām, kuru lietošanas sekas ir augsnes auglības samazināšanās, ūdens piesārņošana, slieku un derīgo augsnes mikrobu iznīkšana un dažādi cilvēku veselības traucējumi; herbicīdu sastāvdaļas augsnē var ilgu laiku saglabāt aktivitāti un piesārņot ūdeni.

HERESS – stiprināta vīna šķirne; izcelsme meklējama Spānijas pilsētā Heresa de la Frontera.

HERMAFRODĪTS – divdzimumu indivīds.

HEROĪNS – stipra narkotiska viela (morfīna atvasinājums), ko nelieto medicīnā; tīrā veidā – balts, kristālisks pulveris, kuru iegūst no kokas krūmu lapām; tiek iešņaukts, smēķēts vai injicēts; izraisa eiforiju, apdullina apetīti, slāpju, aukstuma un saguruma sajūtas. Heroīna pārdozēšana var izraisīt komu un nāvi.

HERPES – lipīga infekcijas slimība, ko izraisa vīruss un kuras ārējie simptomi ir ūdeņainas pūtītes uz ādas vai gļotādas; herpes vīrusu pārnešana notiek galvenokārt ķermeņa cieša kontakta laikā ar inficētā ādu (piemēram, saskaršanās, skūpst).

HERPETOLOĢIJA – zinātne par rāpuļiem un abiniekiem.

HETEROSEKSUĀLISMS – 1. dzimumtieksme uz pretēja dzimuma indivīdu; 2. pretējam dzimumam raksturīgu pazīmju rašanās organismā.

HIACINTE – liliju dzimtas sīpolaugs ar smaržīgiem ziediem vārpās un garām, šaurām lapām rozetē.

HIBISKS – krūms ar sirdsveida lapām un sarkaniem ziediem; audzē telpās; ir daudz hibrīdu.

HIBRĪDS – organisms, kas attīstījies, krustojot ģenētiski atšķirīgus indivīdus.

HIDRAULISKĀS BREMZES – bremžu sistēma, kuru darbina ar šķidrumu. Hidrauliskās bremzes palielina bremzēšanas efektivitāti, nodrošina bremzēšanu jebkura laika apstākļos, noņem bremzēšanas spēku no aploka, kas samazina tā deformāciju.

HIDRAULISKĀ PRESE – spiedienapstrādes mašīna ar hidraulisko piedziņu.

HIDROFONS – aparāts, kas raida un uztver skaņu viļņus zem ūdens.

HIDROLOKĀCIJA – metode zemūdens objektu atrašanās vietas noteikšanai ar akustiskiem viļņiem.

HIDROMASĀŽA – masāža ar vibrējoša ūdens strūkām; uzlabo asinsriti un vielmaiņu.

HIDROMETEOROLOĢISKAIS DIENESTS – organi-

H

zācija, kas ievāc un apstrādā meteoroloģisko novērojumu datus un sagatavo laika ziņas.

HIDROPLĀNS – lidmašīna, kas var nolaisties uz ūdens un pacelties no tā; hidroplāns var būt konstruēts ar laivas korpusu vai uz pludiņiem.

H

HIDROPONIKA – augu audzēšana bez augsnes, t. i., barības vielu šķīdumā vai augsnes aizstājējos.

HIGIĒNISTS – speciālists, kas veic mutes higiēnu – noņem zobakmeni, apstrādā smaganas u. tml.), sniedz padomus mutes dobuma kopšanā.

HIMNA – svinīga dziesma, muzikāls darbs, kas kopš 19. gs. slavina konkrētu valsti, tēvzemi, tās vēsturiskos notikumus un varoņus; viens no oficiālajiem valsts suverenitātes simboliem un tiek atskaņota svinīgos gadījumos.

HINDUISMS – Indijas nacionālā reliģija, kas balstās uz brahmanismu un vēdismu; hinduisma centrālā tēma ir reinkarnācija, dvēseļu pārmiesošanās; par sabiedrības pamatu uzlūko kastu sistēmu.

HINĪNKOKI – mūžzaļi tropu un subtropu koki; audzē mizas ieguvei, kura satur dažādus alkaloīdus, tostarp hinīnu, ko lieto ārstniecībā.

HINĪNS – balts, kristālisks pulveris – alkaloīds ar rūgtu garšu; iegūst no hinīnkoka mizas; izmanto kā ārstniecības līdzekli pret malāriju.

HIPEASTRS *sk.* AMARILLIS

HIPERINFLĀCIJA – ļoti augsta inflācija, kad inflācijas līmenis var pārsniegt 50% mēnesī vai vairākus simtus procentu gadā; ļoti ātra cenu celšanās un apgrozībā esošās naudas daudzuma palielināšanās.

HIPERMĀRKETS – lielveikals.

HIPERSAITE – hipertekstu sistēmās pasvītrots vai kā citādi izcelts vārds vai frāze, uz kura novietojot kursoru un noklikšķinot peli displeja ekrānā tiek parādīts kāds cits dokuments.

HIPERTEKSTS – teksts datora sistēmā, kuram ir saites, kas ļauj lietotājam pārvietoties no viena teksta uz citu.

HIPERTENSIJA – paaugstināts distoliskais asinsspiediens.

HIPERTONIJA – paaugstināts sasprindzinājums vai paaugstināts asinsspiediens.

HIPERVIDE – datu, teksta, grafikas un audioinformācijas elementu integrācija hipertekstu sistēmā; hipervidi veido hipersaites, kas atvieglo lietotājam pāreju no vienas informācijas formas uz citu.

HIPHOPS – ielu subkultūra, kas radās Ņujorkā 20. gs. 70. gadu otrajā pusē pusaudzū vidū. Hiphopu raksturo attiecīga mūzika (dīdžejošana, skrečošana), dejas (breikdāns), māksla (grafiti) un dzeja (reps), kā arī

H

noteikts ģērbšanās stils un aksesuāri (garas, platas bikses, svīteris ar kapuci, beisbola cepure, kas tiek nēsāta uz sāniem vai mugurpusi).

HIPIJI – 20. gs. 60. gadu jauniešu kustība pret amerikānisko dzīvesveidu, komerciālismu un varas dievināšanu; pievērsās austrumu mistikai, narkotikām un popmūzikai.

H

HIPNOTERAPIJA – ārstnieciska metode, kur slimnieku ārstēšanai izmanto hipnozi.

HIPOLOGIJA – zinātne par zirgkopību.

HIPOTĒKA – nekustamās mantas ieķīlājums, nenodot valdījumu; ieķīlātā, ar hipotēku apgrūtinātā manta paliek parādnieka valdījumā, kuram ir pienākums maksāt kreditoram procentus un attiecīgos termiņos dzēst parādu.

HIPOTĒKU KREDĪTS, HIPOTEKĀRAIS KREDĪTS – ilgtermiņa aizdevums, kas paredzēts mājas vai dzīvokļa iegādei, kā arī to remontam vai celtniecībai.

HIPOTENSIJA – pazemināts arteriālais asinsspiediens.

HIPOTERAPIJA *sk.* REITTERAPIJA.

HIPOTĒZE – tiesību normas sastāvdaļa, kura norāda normas īstenošanas priekšnoteikumus, t. i., apstākļus, kādos tā piemērojama.

HIROMANTIJA – zīlēšana pēc plaukstu līnijām.

HITPARĀDE – populārāko dziesmu saraksts.

HITS – populāra, daudz pieprasīta dziesma, skaņdarbs; grāvējs.

HĪTS – riteņbraukšanas ātrumsacīkšu veids.

HOBĪJS – sarunvalodā – vaļasprieks, aizraušanās.

HIV – cilvēka imūndeficīta vīruss – izraisa hronisku, lēni progresējošu infekcijas slimību, kuras noslēguma stadija ir AIDS. HIV, vairojoties un noārdot T-limfocītus, lēni un neatgriezeniski iznīcina organisma pretošanās spējas dažādām infekcijām (baktēriju, sēnīšu, vīrusu) slimībām un audzējiem.

HOKEJS – komandu sporta spēle ar koka nūju, kurai ir saliekts gals, un gumijas ripu vai bumbiņu, kuru sit pretinieka vārtos, uz ledu laukuma, pa kuru pārvietojas ar slidām.

HOLDINGKOMPĀNIJA – pārvaldītājsabiedrība, kurai pieder citu sabiedrību vai banku akciju kontrolpaketes.

HOLDINGSABIEDRĪBA *sk.* **HOLDINGKOMPĀNIJA**

HOLERA – epidēmiska zarnu slimība, kam raksturīga caureja, vemšana, ķermeņa temperatūras pazemināšanās un organisma šķidruma zudums; infekcija izplatās ar dzeramo ūdeni un pārtiku.

HOLESTERĪNS – organisks savienojums, sterīnu

H

grupas viela, kas atrodas visu dzīvnieku un cilvēku audos un kam ir svarīga nozīme organisma dzīvības funkciju norisē. Ja traucēti vielmaiņas procesi, holesterīns un tā atvasinājumi izgulsnējas asinsvadu sienās.

H HOLOGRĀFIJA – 1. objektu (trīsdimensiju, telpisku veidojumu) telpiskā attēla iegūšanas metode; 2. metode objekta trīsdimensiju optiskā attēla iegūšanai ar lāzera staru palīdzību.

HOLOKAUSTS – 1. rituāla upura pilnīga sadedzināšana; 2. visaptverošs etnocīds, kādas tautas pilnīga iznīcināšana (tiek attiecināts uz ebreju iznīcināšanu Otrā pasaules kara laikā nacionālsociālistiskajā Vācijā un tās okupētajās zemēs).

HOLOKOSTS *sk.* HOLOKAUSTS

HOMEOPĀTIJA – ārstēšanas metode, kuras pamatā ir uzskats, ka slimība novēršama ar līdzekļiem, kas lielākās devās paši var izraisīt šai slimībai līdzīgas parādības.

HOMOSEKSUĀLISMS – dzimumtieksme pret tā paša dzimuma indivīdiem.

HORMONS – bioloģiski aktīva viela, ko asinīs, limfā vai smadzeņu šķidrumā izdala iekšējās sekrēcijas dziedzeri un dažādu audu šūnas.

HOROSKOPS – shēma, kas noteiktā laika momentā

fiksē debess spīdekļu savstarpējo stāvokli; horoskopa sastādīšanā ņem vērā zodiaka zīmju izvietojumu attiecībā pret horizontu, Saules, Mēness, planētu u. c. horoskopa punktu izvietojumu zodiaka zīmēs, kā arī to savstarpējos aspektus; horoskopu izmanto, lai ar astroloģijas metožu palīdzību noteiktu cilvēku īpašības un likteņus, kā arī pareģotu nākotni.

HORTENZIJA – akmeņlauzīšu dzimtas krāšņumaugs – krūms vai puskrūms ar lielām gaišsarkanām vai gaišzilām ziedkopām; skarainajai hortenzijai ir lielas, baltas ziedkopas; audzē dārzos un telpās.

HOSPITALIZĀCIJA – pacienta ievietošana vai uzturēšanās slimnīcā aprūpes vai ārstēšanās nolūkā.

HOSTELIS – lēta viesu māja galvenokārt studentiem.

HOSTIJA – reliģijā – dievmaize.

HRIZOBERILS – zaļš vai dzeltens minerāls.

HRIZOLĪTS – minerāls – olivīna paveids; izmanto par rotakmeni.

HRIZOPRAZS – zaļš halcedona paveids; izmanto par rotakmeni.

HROMOSOMAS – eikariotu šūnu kodolu pavedienveida struktūras, kurās ieslēgta galvenā šūnas ģenētiskā informācija; hromosomas sastāv no DNS, olbaltumvielām, galvenokārt histoniem, RNS, lipīdiem un fermentiem.

HRONOMETRS – portatīvs, ļoti precīzs astronomisks pulkstenis, kas rāda laiku ar precizitāti līdz 0,001 sekunde.

HULIGĀNISMS – tiša sabiedriskās kārtības pārkāpšana un necieņas izrādīšana sabiedrībai, kas izpaužas saistošu noteikumu un vispārpieņemto tikumisko normu demonstratīvā ignorēšanā, sabiedriskā miera, iestāžu, uzņēmumu un organizāciju darbības, sabiedriskā transporta traucēšanā u. tml. darbībās.

HUMĀNISMS – 1. uzskatu sistēma, kuru caurstrāvo mīlestība, cieņa pret cilvēku, indivīdu, personību, rūpes par viņa labklājību; 2. sociālpolitiskās darbības ideāls, kas ietver rūpes par cilvēku materiālo un garīgo labklājību, sociālo taisnīgumu; 3. atskaites sistēma politisku, sociālu, ekonomisku u. c. mērķu, darbības, norišu, pārkāpumu vērtējumā, kuri noliedz un atmasko šauru pašmērķību un nerēķināšanos ar cilvēku, viņa īpatnībām un interesēm.

HUMANITĀRS – saistīts ar zinātnēm, kas pēti valodu, kultūru, vēsturi, šīm zinātnēm raksturīgs.

HUMĀNS – tāds, kura attieksmē pret citiem cilvēkiem izpaužas cieņa, atsaucība, iejūtība, sirsnība; cilvēcis.

HUMPALAS – sarunvalodā – lietoti apģērbi, apavi, sadzīves lietas u. tml., kas tiek pārdotas t. s. *second hand* veikalos.

HUNTA – valsts varu pretlikumīgā ceļā sagrābušo grupējumu izplatīts nosaukums Latīņamerikas zemēs.

HUNVEIBINI – ķīniešu jauniešu vienības 20. gs. kultūras revolūcijas laikā.

HURMAS – augļu koki ar dzeltenīgiem vai oranžsarkaniem saldiem augļiem; šo koku augļi.

I

I-BANKA *sk.* **INTERNETBANKA**

IBISS – ibisu dzimtas putns ar melnām kājām, garu knābi, kas galā ir platāks un saplacināts, un ar garu cekulu pie skausta.

IDENTIFIKĀCIJA – 1. tāpatības konstatēšana, kaut kā pazišana, atpazišana; sazīmēšana; 2. process, kurā cilvēks savās jūtās, domās un darbībā apzināti vai neapzināti pārņem cita cilvēka raksturīgākās īpašības vai arī mēģina tās attēlot, izspēlēt.

IDENTITĀTE – 1. sevišķums, savdabīgums; 2. pilnīga atbilstība; pilnīgs līdzīgums; pilnīga vienādība; 3. tas, pie kādām sociālajām grupām cilvēks apzinās sevi piederam.

IDEOLOĢIJA – politisko, tiesisko, morālo, estētisko, filozofisko uzskatu un ideju sistēma; kādas politiskās sistēmas galvenās idejas.

IECEĻOŠANA – ārvalstnieku un/vai bezvalstnieku iebraukšana kādā valstī uz pastāvīgu dzīvi (imigrācija).

IEDZIMTĪBA – dzīvas būtnes pazīmju un īpašību pārņemšana no vecākiem.

IEDZĪVOTĀJU REĢISTRS – individuāla un nepārtraukta iedzīvotāju reģistrēšana pēc personas koda, dzimšanas vietas un dzīvesvietas.

IEGULDĪJUMS – valsts, juridisko un fizisko personu naudas līdzekļi, materiālās un intelektuālās vērtības, kas paredzētas jaunu uzņēmumu veidošanai, esošo uzņēmumu rekonstrukcijai un tehniskā nodrošinājuma modernizācijai, kā arī īpašuma, akciju, obligāciju un citu vērtspapīru un aktīvu ieguve ar mērķi gūt peļņu un/vai citu labvēlīgu efektu; šaurākā nozīmē – kapitāls vai aizdevums, ko kāda persona piešķir kādas darbības veikšanai.

IEGULDĪTĀJS – persona, kas finansē uzņēmumu, dodot savu kapitālu uzņēmējdarbības veikšanai.

IEGŪTĀ IMŪNDEFICĪTA SINDROMS *sk. AIDS*

IEKĀRTOŠANA DARBĀ – starpniecības funkcija, pasākumi, kurus veic nodarbinātības Valsts dienests vai citas darbā iekārtošanas institūcijas, kuras saņēmušas attiecīgu atļauju, licenci, lai palīdzētu darba spējīgām personām atrast darbu un iekārtoties tajā, ja viņām to neizdodas izdarīt patstāvīgi.

IEKŠLIETU MINISTRIJA – valsts pārvaldes centrālā

institūcija, kas savas kompetences ietvaros īsteno valsts noteikto politiku cīņā pret noziedzību, sabiedriskās kārtības un drošības, kā arī personu tiesību un likumisko interešu sargāšanā un valsts drošības aizsardzībā.

IEKŠZEMES KOPPRODUKTS – visa preču un pakalpojumu vērtība, kas valstī tiek saražoti noteiktā laika periodā, parasti gada laikā.

IELĀDĒTĀJS – sistēmprogramma, kas ieraksta izpildāmo programmu no diska brīvpieejas atmiņā.

IEMAKSU FONDA VECUMA PENSIJA – pensiju sistēma, kurā darba devējs un/vai darbinieks darbinieka darbības laikā veic iemaksas fondā, kas tiek izmantots pensijas nodrošināšanai, kad darbinieks pensionējas.

IENĀKUMA NODOKLIS – tiešais nodoklis, ar ko apliek iedzīvotāju un uzņēmumu ienākumus.

IEPRIEKŠĒJA IZMEKLĒŠANA – sagatavojoša izmeklēšana un faktu savākšana attiecībā uz pārkāpumu, kas ir pakļauts vispārējai apsūdzībai.

IERAKSTAIZSARDZĪBA – informācijas dzēšanas vai ierakstīšanas aizliegums; to var izmantot gan disketei, gan datnei, ko paredzēts ierakstīt vai kas ierakstīta disketē vai cietajā diskā.

IERAKSTĪTS SŪTĪJUMS – pasta sūtījums, ko pastā reģistrē un izsniedz adresātam pret parakstu.

IERAKSTS – 1. saistītu datu elementu kopums, ko datorā apstrādā kā vienotu veselumu; saistītu ierakstu kopums veido datni; 2. datu bāzes struktūras elements, kas tiek uzglabāts datu laukos, kuriem piešķirts noteikts vārds.

IERĒDNIS – persona, kura saskaņā ar likumu *Par valsts civildienestu* kļuvusi par valsts civildienesta darbinieku, ieņemot ierēdņa amatu, t. i., amatu, kas saskaņā ar likumu attiecīgajai personai uzliek par pienākumu vai dod tiesības sagatavot un nepieņemt saistošus lēmumus.

IEROČU ŠĶIRA – armijas sastāvdaļa ar vienveidīgu apbruņojumu, piemēram, kājnieki, artilērija u. c.

IESALS – dziedēti un pēc tam izžāvēti graudi, parasti mieži; lieto viskija, alus u. c. iesala dzērienu ražošanai.

IESILDĪTĀJI – mūziķi, kas uzstājas pirms grupas, kurai ir koncerts.

IESKAITS – prasījuma dzēšana ar pretprasījumu; pārādnieks var pret kreditora gribu izlietot savu pretprasījumu, ja prasījuma priekšmeti ir vienādas šķiras, salīdzināmi, un abiem prasījumiem ir iestājies termiņš.

IESLODZĪJUMS – likumā noteiktajā kārtībā personas brīvības atņemšana un noteiktu tiesību ierobežošana sakarā ar tās izdarīto noziedzīgo nodarījumu.

IESLODZĪTAIS – persona, kurai ar tiesas vai tiesu varas

amatpersonas lēmumu sakarā ar izdarīto noziedzīgo nodarījumu kā drošības līdzeklis pirmstiesas vai tiesas izmeklēšanas laikā vai kā tiesas piespriestais sods ir atņemta brīvība un ierobežotas noteiktas tiesības.

IESNIEGUMS – dokuments, ko persona iesniedz kādai juridiskai personai vai tās amatpersonai, parasti ar lūgumu kaut ko izlemt, atrisināt, izskatīt utt.

IESPIEŠANA – teksta un attēlu pavairošana, kas notiek, iespiedformu ar krāsu piespiežot papīram; mūsdienās arvien biežāk tiek izmantota datortehnika.

IESTĀDE – institūcija vai tā struktūrvienība, kurai ir noteikta kompetence, personāls un materiālie resursi.

IESŪTNE – datne, kurā elektroniskā pasta programma uzkrāj pienākušos ziņojumus.

IEVADE – informācija, ko apstrādei datorā ievada ar ievadierīču starpniecību vai no datnēm, kas glabājas datora diskatmiņā.

IEVADIZVADE – kopējs nosaukums ievades un izvades procesiem, kā arī attiecīgajiem datiem un aparatūrai.

IEVADLAUKS – displeja ekrānā – laukums, kurā lietotājs var ierakstīt informāciju.

IEVEDMUITA – valsts noteikti nodokļi, ko importētājs maksā par ārzemju preču ievēšanu patēriņam kādas valsts teritorijā.

IEVĒLĒŠANA – 1. pilnvaru piešķiršana vai nodošana likumā noteiktajā kārtībā kādai personai balsošanas ceļā, lai tā ieņemtu valsts vai sabiedrisko amatu un veiktu tam atbilstošus pienākumus; 2. vēlējot, balsojot izveidot cilvēku grupu, komisiju, komiteju utt. kāda uzdevuma veikšanai.

IEZVANLĪNIJA – komutējama sakaru līnija, kas, izmantojot vispārējās lietošanas telefona kanālus, paredzēta divu datoru sadarbībai; datori sadarbojas ar automātiskās telefona centrāles starpniecību.

IEZVANPIEEJA – iespēja nodibināt savienojumu ar citu datoru vai datoru tīklu, izmantojot modemu.

IFBOTS – Nagojas (Japāna) Biznesa dizaina laboratorijā radīts (2000. gadā) mājas robots, kurš spēj runāt un uzklaut, pēc balss pazīt cilvēkus, atšķirt cilvēka noskaņojumu.

IGNORANCE – nezināšana; aprobežotība.

IGUĀNAS – ķirzaku apakškārtas dzimta; vairākums – augļēdāji; rāpuļi ar garu asti un (parasti) izciļņiem uz muguras.

IKEBANA – ziedu sakārtošanas māksla Japānā, kas sākotnēji bijusi tējas dzeršanas sastāvdaļa; ikebanu veido no dabas materiāliem – koka zariem, ziediem, lapām; pati kompozīcija, kas veidota pēc ikebanas likumiem.

IKONA – 1. ilustratīvs objekta vai funkcijas attēlojums displeja ekrānā; var attēlot gan objektus, ar ko lietotājs

strādā, gan darbības, ko lietotājs var veikt; 2. svētbilde pareizticīgajiem.

ILEGALITĀTE – nelikumīgs, pretlikumīgs (it sevišķi politiskā ziņā).

ILEKSS – mūžzaļš vai vasarzaļš krūms vai neliels koks ar cietām, spīdīgām, ādainām lapām, baltiem ziediem un spilgti sarkaniem, sulīgiem augļiem; izmanto dzīvžogiem un Ziemassvētku rotājumiem; no sugas *I. paraguariensis* lapām tiek gatavota mates tēja.

ILUSTRATĪVS – 1. tāds, kas papildina vai paskaidro tekstu (par attēliem); 2. tāds, kas papildina vai paskaidro, piemēram, domu, u. tml.

ILUZORISKS – mānīgs, šķietams.

IMIDŽS – personas, objekta vai parādības veidols, tēls sabiedrības acīs.

IMIGRĀCIJA – ārvalstnieku vai apatridu (personas bez pilsonības) ieceļošana un apmešanās valstī uz pastāvīgu dzīvi; arī visu šo personu kopums ieceļošanas valstī.

IMIGRANTS – ārzemnieks, kas kādā zemē apmetas uz pastāvīgu dzīvi.

IMITĀCIJA – atdarināšana; atdarinājums.

IMOBILAIZERS – ķēdes pārtraucējs, kas apgrūtina automašīnas aizdzīšanu.

IMOBILIJA – nekustamais īpašums.

IMPERIĀLISMS – lielvalstu politika, kas orientēta uz jaunu teritoriju iegūšanu, ietekmes izplatīšanu tālu aiz savām robežām ar diplomātijas, militāro draudu, ekonomiskās un finansiālās iespēšanās palīdzību.

IMPĪČMENTS – dažās valstīs īpaša procedūra augstāko valsts amatpersonu saukšanai pie atbildības, kas paredz, ka saukšanu pie atbildības un nodošanu tiesai veic parlamenta apakšpalāta, bet lietu pēc būtības izskata augšpalāta; prezidenta atstādināšanas procedūra.

IMPLANTĀCIJA – dzīva organisma audu vai orgānu pārstādīšana.

IMPLANTS – dzīvā organismā sterili ievietots ilgmūžīgs biosavietojams keramikas, polimēru vai citu materiālu kaulu vai citu audu aizvietotājs.

IMPONĒT – būt tādām, kas izraisa cieņu, simpātijas.

IMPORTS – 1. preču ieviešana no ārzemēm; 2. no ārzemēm ievesto preču kopējais daudzums vai kopējā vērtība.

IMPOTENCE – dzimumnespēja – vīrieša nespēja veikt dzimumaktu.

IMPOZANTS – ļoti iespaidīgs, tāds, kas atstāj ietekmi ar savu izskatu, spilgtām īpašībām u. tml.

IMPREGNĒT – speciāli apstrādāt, piesūcinot ar ķīmiskām

kiem līdzekļiem – padarīt ūdens, gaisa, uguns utt. ne-caurlaidīgu.

IMPRESĀRIJS – privātuzņēmējs, profesionāls aģents, kas organizē izrādes un koncertus vai šādiem pasākumiem angažē māksliniekus.

IMŪNDEFICĪTS – organisma aizsargspēju mazināšanās vai zudums pret dažādu saslimšanu attīstību, galvenokārt infekcijām un audzējiem; imunitātes pavājinātība, zudums.

IMŪNGLOBULĪNI – antivielas, ko organisms izstrādā, sastopoties ar sev naidīgām vielām, antigēniem.

IMUNITĀTE¹ – princips, kas garantē noteiktu valsts amatpersonu objektivitāti, ar aizliegumu vai īpašu procedūru aizsargājot šīs personas pret nepamatotu kriminālvajāšanu, piespiedu līdzekļu vai administratīvu pasākumu piemērošanu.

IMUNITĀTE² – organisma aizsardzības veids pret slimības ierosinātājiem; ir iedzimtā imunitāte – ģenētiski noteikta neuzņēmība pret kādām konkrētām slimībām, iegūtā imunitāte – izstrādāta organismā visas dzīves laikā, kas rodas pēc saskarsmes ar slimības ierosinātājiem.

IMŪNREAKCIJAS – organisma aizsargreakcijas pret slimību izraisītājiem, kā arī pret svešām olbaltumvielām un audiem.

IMŪNSUPRESIJA – alergisko reakciju apslāpēšana, novēršana.

IMŪNTERAPIJA – ārstēšanas veids, kas izmanto organisma imūnsistēmu, lai tieši vai netieši cīnītos pret ļaundabīgiem audzējiem (vēzi) vai mazinātu dažu ļaundabīgo audzēju ārstēšanas veidu iespējamo blakusiedarbību; izmanto organisma vai laboratorijās saražotās vielas, lai pastiprinātu, virzītu vai atjaunotu organisma dabisko aizsardzību pret slimību.

INAUGURĀCIJA – 1. svinīga stāšanās amatā, galvenokārt prezidenta amatā; 2. pieminekļa svinīga atklāšana.

INDEKSĀCIJA – 1. mehānisms periodiskai reālās darba algu vērtības saskaņošanai ar cenu indeksu; plašākā nozīmē – sistēma, kas jebkuru vai visus samaksas un atlīdzības veidus saista ar dzīves dārdzību, un līdz ar to tie automātiski palielinās atkarībā no inflācijas; 2. teksta galvenā satura, tēmas izteikšana ar īpašas zīmju sistēmas līdzekļiem.

INDIFERENTS – 1. tāds, kas neizrāda interesi; 2. neiedarbīgs, neaktīvs.

INDĪGĀS KAUJAS VIELAS – parasti šķidras, retāk gāzveida vai cietas indīgas vielas; izmanto par ieroci ķīmiskā karā (piemēram, iprīts, asaru gāzes un neiroparalītiskās gāzes).

INDIREKTS – netiešs, aplinks.

INDISKRĒTS – 1. tāds (cilvēks), kas izpauž noslēpumus; 2. tāds (par rīcību, attieksmi), kas nepatīkami aizskar kāda cilvēka jūtas; netaktisks.

INDIVIDUĀLIE BRAUCIENI – velosporta sacensības šosejā, kur dalībnieki startē cits pēc cita ar 1 minūtes intervālu.

INDOSAMENTS – vekseļa, čeka vai kāda cita uz personas vārda izdota dokumenta otrā pusē uzrakstīts apliecinājums, ka šis dokuments pāriet citas personas rokās.

INDOSĀTS – persona, kas pēc indosamenta saņem vekseli.

INFANTĒRIJA – karaspēka kājnieki.

INFANTILS – tāds, kas nav atbilstoši vecumam attīstījies.

INFARKTS – orgāna (sirds, plaušu, smadzeņu) daļas atmirums asinspiegādes traucējumu dēļ.

INFERNĀLS – elles, ellišķīgs, saistīts ar elli.

INFLĀCIJA – naudas pirkjspējas – reālās vērtības krišanās, kas notiek, izlaižot apgrozībā lieku naudas daudzumu, kam nav preču un pakalpojumu seguma.

INFORMĀCIJA – 1. ziņas, dati, ko cilvēki vāc, apstrādā, glabā, tirazē un nodod cits citam; neliels publicists raksts ar aktuālām ziņām; 3. jebkuri atspoguļojumi, kas izteicami ar kādu kodu palīdzību.

INFORMĀCIJAS AĢENTŪRA – iestāde, kas izplata jaunumus laikrakstiem, radio, TV u. c.

INFORMĀCIJAS APSTRĀDE – zinātnes nozare par datu apstrādi, informācijas meklēšanu un problēmu risināšanu ar datora u. c. palīdzību.

INFORMĀCIJAS TEHNOLOĢIJA – tehnoloģija, kas nepieciešama tekstu, attēlu un skaņu apkopošanai, ierakstīšanai, apstrādei un izvadīšanai viegli uztveramā veidā; parasti domāta datu apstrāde.

INFORMĀLĀ MĀKSĻA – tēlotājmākslas modernisma virziens, kas izpaužas bezformīgu, plastiski izveidotu krāsu traipu kombinācijās. Informālās mākslas pārstāvji strādā, pakļaudamies spontānu emociju izpausmei, un izmanto glezniecībai svešus materiālus, piemēram., ģipsi, smiltis, audumus, izdedžus, oļus, zāģu skaidas, kurus saskalda, izjauc, uztriepj vai samontē, tādējādi panākot ar tausti uztveramu materiālo vērtību efektu.

INFORMANTS – persona, kas sniedz ziņas pētniekam, atbildējuma uz viņa jautājumiem.

INFORMĀTIKA – zinātnes nozare, kas nodarbojas ar datu vākšanas, organizēšanas, apstrādes un izplatīšanas problēmu izpēti datu apstrādes sistēmās.

INFRASARKANĀ STAROJUMA TEHNIKA – infra-sarkanā starojuma izmantošana ierīcēs vai mehānismos militārajā izlūkošanā, apsardzē, ieroču tēmēšanas ierīcēs, zinātniskiem un tehniskiem pētījumiem.

INFRASTRUKTŪRA – tautsaimniecības teritoriālās struktūras sastāvdaļa, ko veido transporta, sakaru,

tirdzniecības, enerģētikas un ūdenssaimniecības sistēma, kā arī dzīvokļi, skolas, veselības aizsardzības, kultūras, sporta u. tml. iedzīvotāju aprūpes objekti un to izkārtojums kādā teritorijā.

INGVERS – garšaugš; ap pusmetru garš daudzgadīgs tropu lakstaugs ar resnu, gaļīgu sakni, ko izmanto svaigu, žāvētu vai ievārījumā.

INHALĀCIJA – ārstniecisku un bioloģiski aktīvu vielu ieelpošana ārstniecības vai profilakses nolūkā.

INICIĀCIJA – 1. iesvētīšana, ievadišana; 2. cilvēka pāriešana jaunā sociālā statusā; rituāli un ceremonijas, kas saistīti ar šo pāreju; 3. kāda procesa ierosināšana, izraisīšana.

INICIĀLIS – 1. vārda, uzvārda pirmais burts; 2. lielāks (izgreznots vai zīmējumā ietverts) vārda pirmais burts.

INICIATĪVA – 1. tiesību aspektā – likumdošanas iniciatīva – tiesība iesniegt izstrādātus likumprojektus likumdošanas institūcijai, kurai tie ir jāapspiež un jāizskata likumdošanas procesa gaitā; 2. iniciatīva var tikt analizēta politikas, ekonomikas, psiholoģijas, morāles u. c. aspektā; 3. dažādu iniciatīvas tipu aspektā var izdalīt radošo, imitatīvo, destruktīvo iniciatīvu.

INICIĒT – ierosināt, uzsākt.

INJEKCIJA – šķidru vielu (piemēram, zāļu) ievadišana audos vai ķermeņa dobumos ar šļirci.

INJEKTORS – injicēšanas piederums.

INKARNĀCIJA – iemiesošanās, gara materializācija ķermenī.

INKASĀCIJA – naudas savākšana un centralizēta nodošana bankas uzņēmumiem un iestādēm.

INKASO – bankas operācija, kur banka no klienta pieņem naudas un norēķinu dokumentus un uz to pamata iekasē klientam pienākošos naudas summu.

INKOGNITO – 1. slepeni, neatklājot savu vārdu un personību, paliekot nezināmam; 2. slepenība attiecībā uz vārdu un personu.

INKORPORĀCIJA – 1. tāda normatīvo aktu sistematizācijas forma, kad likumus un citus normatīvos aktus apvieno vienā krājumā, tos sistemātiski izvietojot hronoloģiskā, alfabētiskā vai citā kārtībā; 2. vienas valsts iekļaušana citas valsts sastāvā.

INKORPORĒT – pievienot, iekļaut; ietvert sevī.

INKRIMINĒT – apsūdzēt sodāmā nodarījumā.

INKUBĀCIJAS PERIODS – laiks no mikroorganismu iekļūšanas organismā, kad tie atrod sev labvēlīgu vidi un sāk vairoties, līdz slimības pazīmju parādīšanās brīdim.

INKUBATORS – 1. slēgta gultiņa priekšlaicīgi dzimušu bērnu aprūpei; inkubatorā var regulēt temperatūru,

spiedienu, skābekļa daudzumu un gaisa mitrumu; 2. iekārta putnu olu vai zivju ikru perēšanai; 3. struktūra, kas nodrošina labvēlīgus apstākļus kādas parādības vai procesa attīstībai.

INOVĀCIJA – zinātnisks vai tehnisks jaunums, jauninājums, jaunievedums; novācija.

INSCENĒJUMS – paveikta, atveidota darbība, radot īstenības ilūziju.

INSEKTICĪDI – ķīmiski preparāti, ko izmanto kaitīgo kukaiņu iznīcināšanai; insekticīdi pieskaitāmi pie bīstamākajām ķīmiskajām vielām, kuru lietošanas sekas ir derīgo kukaiņu, augšnes baktēriju, putnu un zivju iznīcināšana; insekticīdi rada kaitēkļiem imunitāti pret šiem līdzekļiem, ir potenciāli alergēji izraisītāji.

INSPIRĒT – iedvesmot; musināt uz kaut ko.

INSTALĀCIJA – 1. elektrības, gāzes utt. pievadu un iekārtu ierīkošana, uzstādīšana kādā telpā, ēkā, uzņēmumā; 2. vadu un ierīču kopums kādā telpā, ēkā, uzņēmumā; 3. mākslas darbs – no dažādiem priekšmetiem un materiāliem veidota kompozīcija; 4. programmatūras ielaišana datorā, piemēram, no disketes, kompaktdiska u. c.

INSTANCE – katra nākamā pakāpe cita citai pakļautu iestāžu sistēmā.

INSTITŪCIJA – pasaules, reģiona vai atsevišķas valsts

iestāde vai organizācija, kas veic noteiktus uzdevumus kādā sabiedrības dzīves sfērā – likumdošanā, izpildvaras vai tiesu darbā u. tml.

INSTITŪTS – 1. sociālais institūts – sabiedriskās dzīves organizēšanas, regulēšanas, sakārtošanas noteikta forma; 2. sabiedrības struktūras dažādi elementi, jomas – ekonomiskie, politiskie, kultūras, audzināšanas institūti; 3. institūts kā sociālo normu, uzvedības paraugu un darbības kopums.

INSTRUKCIJA – juridisks akts, kas ietver norādījumus un noteikumus, kuri regulē organizatoriskos, zinātniskos, tehniskos, finanšu u. c. jautājumus, kā arī iestāžu, uzņēmumu, organizāciju, to struktūrvienību, dienestu, amatpersonu un vispār pilsoņu darbības jautājumus.

INSTRUMENTĀCIJA – 1. orķestra kompozīcijas izklāsts dažādiem instrumentiem; 2. mācība par mūzikas instrumentu tehniskajām un mākslinieciskajām iespējām un to lietošanu kompozīcijā.

INSULĪNS – aizkuņģa dziedzera hormons, kas regulē cukura daudzumu ķermenī; insulīna trūkuma gadījumā attīstās cukurslimība.

INTEGRĀCIJA – 1. atsevišķu objektu apvienošana vienā veselumā, sistēmā; 2. iekļaušanās kādā organizācijā, savienībā u. tml.

INTEGRĀLSHĒMA *sk.* MIKROSHĒMA

INTEGRATĪVĀ MEDICĪNA – medicīnas nozares,

piemēram, akupunktūra, homeopātija u. tml., kas papildina tradicionālo medicīnu.

INTEGRITĀTE – vienots, vesels, saskaņots, koordinēts. Teritoriālā integritāte – valsts teritorijas veselums, nedalāmība.

INTELEKTUĀLAIS ĪPAŠUMS – regulē tiesības uz bezķermeniskām lietām, t. i., tādām, kas ir radušās garīgas darbības rezultātā; ietver patentu tiesību jautājumus, autortiesības, preču zīmju tiesisko regulējumu, tehnoloģijas nodošanas kārtību.

INTERAKTĪVS – saistīts ar mijiedarbību.

INTERFEISS – 1. salāgošanas ierīce vai sistēma; 2. skaitļošanas, sakaru, datu pārraides un apstrādes tehnikā – noteikumu, programmu un aparatūras kopums, kas nodrošina iespēju dažādas ierīces savienot kopīgai darbībai.

INTERLOKS – 1. plāns, elastīgs, no abām pusēm vienāds trikotāžas adījums; 2. apaļadījuma trikotāžas mašīna.

INTERNĒŠANA – karojošās valsts varas institūciju vai amatpersonu īstenota naidnieka valsts pilsoņu, kas dzīvo tās teritorijā, aizturēšana un turēšana ieslodzījumā līdz kara beigām; arī neitrālo valstu varas institūciju veikta karojošo valstu militārvienību aizturēšana un atbruņošana, ja tās ienākušas šās neitrālās valsts teritorijā.

INTERNETBANKA – attālinātais bankas pakalpojums, kas klientiem rada iespēju pārvaldīt līdzekļu plūsmu elektroniskā ceļā.

INTERNETS – globālais tīkls, kurš savieno miljonus datoru visā pasaulē; ar interneta starpniecību vairāk nekā 100 valstis ir saistītas datu, ziņu un jaunumu apmaiņā; populārākie interneta pielietojuma veidi ir e-pasts (elektroniskais pasts) un WWW (*World Wide Web*) informācijas sistēmas izmantošana.

INTERPELĀCIJA – parlamenta deputāta īpaša veida pieprasījums valdībai vai tās atsevišķam loceklim par valdības politisko nostāju noteiktā jautājumā.

INTERPOLS – starptautiska kriminālpolicijas organizācija, kas 1923. gadā dibināta cīņai ar kriminālnoziedzumiem; pašreiz tajā ietilpst 160 valstis.

INTERVENCE – vardarbīga iejaukšanās vienas vai vairāku citu valstu iekšējās lietās nolūkā sagrābt teritoriju, iedibināt savu kundzību, iegūt īpašas privilēģijas vai apspiest sākušos politiskos procesus u. tml.

INTERVIJA – 1. publicēta vai publicēšanai paredzēta saruna, piemēram, starp žurnālistu un personu, kas atbild uz jautājumiem; 2. mērķtiecīgs dialogs starp intervētāju un intervējamo, piemēram, darba intervija starp vadītāju un darba pretendentu.

INTIFADA – arābu, galvenokārt palestīniešu, atbrīvošanās cīņas Izraēlas okupētajās arābu teritorijās.

INTOKSIKĀCIJA – organisma saindēšanās ar toksiskām (indīgām) vielām.

INTRAVENOZS – vēnā ievadīts.

INTROVERTS – cilvēks, kam raksturīga sliecība uz padziļinātu pašanalīzi.

INTUĪCIJA – 1. nojauta, izjūta, kuras pamatā ir nepazīnāta pieredze; 2. izziņas forma, kurā loģiski sakārtotu slēdzienu vietā ir tieša intelektuālā apjausma.

INUĪTI – eskimosi.

INVALIDI – personas, kas fizisku vai garīgu defektu dēļ nevar iegūt normālu izglītību vai veikt normālu darbu un kam nepieciešama speciāla ārstēšana vai apmācīšana, lai tie varētu nopelnīt iztiku.

INVALIDITĀTE – stāvoklis, kad ievērojami samazinātas vai pilnīgi zaudētas cilvēka kustību un darba spējas.

INVALIDĪDU SPORTS – pielāgotas fiziskās aktivitātes cilvēkiem ar invaliditāti; invalīdu sports ir viens no sociālās rehabilitācijas līdzekļiem; sacensības notiek vairāk nekā 20 sporta veidos; paraolimpiskās spēles notiek nedēļu pēc olimpiskajām spēlēm tai pašā pilsētā.

INVĀZIJA – naidīgs, bruņots iebrukums citā valstī; masveida ieceļošana.

INVAZĪVS – medicinā – tāds, kas saistīts ar plašu un būtisku iejaukšanos cilvēka organismā.

INVERSĀ VĀRDNĪCA – vārdnīca, kurā vārdi alfabēta secībā sakārtoti pēc vārdu pēdējā burta.

INVESTĪCIJA *sk. IEGULDĪJUMS*

INVESTĪCIJU FONDS – fonds, kurā akciju sabiedrība uzkrāj iegūtos līdzekļus konjunktūras izlīdzināšanas nolūkā.

INŽEKTORS – sūknis, kurā tvaiks vai gaiss rada retinājumu, kas iesūc šķidrumu, piemēram., degvielas pavedē, tvaika katlu iekārtās.

INŽENIERKARASPĒKS – karaspēka daļas, kas veic sapieru, sakaru nodrošināšanas, tiltu būves u. c. darbus.

IN un **JAN** – galvenie jēdzieni Senās Ķīnas natūrfilozofijā, kas apzīmē universālus, kosmiski pretējus spēkus, kuri pastāvīgi pāriet viens otrā, piemēram., sievišķais – vīrišķais, aktīvais – pasīvais, karsts – auksts utt.

ĪPAŠUMA TIESĪBAS – tiesiskas normas, kas sabiedrībā regulē mantas piederību īpašniekam.

ĪPAŠUMS – pilnīgas varas tiesība pār lietu, t. i., tiesība valdīt un lietot to, iegūt no tās visus iespējamus labumus, ar to rīkoties un noteiktā kārtā atprasīt to atpakaļ no katras trešās personas ar īpašuma prasību.

IQ – vispārējā intelekta koeficients, kas relatīvi un salīdzinoši parāda cilvēka garīgo spēju līmeni.

IRE – līgums, ar kuru viens līdzējs, izīrētājs, piešķir vai apsola otram līdzējam, īrniekam, par maksu kādas lietas lietošanu.

IRIDOLOĢIJA – diagnosticēšana pēc acs varavīksnes.

IRISS – daudzgadīgs lakstaugs ar zobeneida lapām plakaniskā rozetē un lieliem, dzelteniem, violetiem vai baltiem ziediem; aug purvainās piekrastēs.

ISINĀJUMTAUSTIŅŠ – taustiņu kombinācija, kas ar vienu taustiņa piesitienu, apejot izvēlņu hierarhiju, nodrošina kādas komandas izpildi vai pieeju dialoglodziņam.

ISLĀMS – viena no lielākajām pasaules reliģijām, kuras aizsākums meklējams pravieša Muhameda dzīves laikā Arābijas pussalā; ir divi galvenie novirzieni – sunnīti un šiīti.

ISTEBLIŠMENTS – valdošās, oficiālās aprindas; valdošā elite.

ISTERNS – piedzīvojumu filma, kurā darbība notiek Austrumeiropā, Krievijā vai Austrumos.

IŠIASS – sēžas nerva iekaisums, kas rada sāpes augšstilba mugurējā virsmā; biežs cēlonis – mugurkaula skriemeļa bojājums vai nogulsņējumi uz skriemeļa.

IZDIENA – kādā darbavietā vai amatā nostrādātais

darba laiks, darba stāžs, kas dod tiesības uz dažādiem pensiju veidiem, algas pielikumiem, amatu ieņemšanu u. c.

IZDOŠANA – svarīgs starptautiskās tiesiskās palīdzības veids, procedūra starptautiskajās attiecībās, kad viena valsts, pamatojoties uz daudzpusēju vai divpusēju starpvalstu līgumu, nodod citai valstij personu, kas tajā tiek apsūdzēta par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, lai viņu sauktu pie kriminālatbildības vai lai izpildītu tiesas piespriesto sodu.

IZDRUKA – izvadierīces iespiestais teksts, kas satur programmu tās sākotnējā vai translētajā formā, kā arī norāžu tabulas, diagnostiskos ziņojumus un citu informāciju, ko pieprasa lietotājs.

IZGUVE – operāciju, metožu un procedūru kopums, ko izmanto noteiktas tematikas datu atlasei no datu bāzēm vai datnēm.

IZKAISĪTĀ SKLEROZE – centrālās nervu sistēmas slimība, kuras cēlonis pagaidām nav noskaidrots; nervu sistēmas dažādās daļās attīstās slimības perēkļi, kas rada kustību un redzes traucējumus.

IZLĪGUMS – līgums, ar kuru tā dalībnieki kādu apstrīdamu vai kā citādi apšaubāmu savstarpēju tiesisku attiecību, savstarpēji piekāpdamies, pārvērš par neapstrīdamu un neapšaubāmu. Katrs izlīdzējs vai nu pavisam, vai tikai daļēji atsakās no sava prasījuma un tā vietā iegūst jaunu, no izlīguma izrietošu prasījumu.

IZLŪKDIENESTS – militāra vai civila organizācija, kas ievāc informāciju (arī spiegošanas ceļā) par citu valstu ekonomiskajiem, politiskajiem un militārajiem apstākļiem.

IZMEKLĒŠANAS EKSPERIMENTS – kāda fakta varbūtības pārbaude krimināllietā, ievērojot kriminālprocesuālās normas un izmantojot kriminālistiskās taktikas un kriminālistiskās tehnikas izstrādātos paņēmienus un līdzekļus.

IZMEKLĒTĀJS – amatpersona pirmstiesas izmeklēšanas iestādē, kura ir tiesīga pieņemt procesuālos lēmumus un veikt procesuālas darbības un kuras pienākums ir likumā noteiktajā kārtībā izdarīt pirmstiesas izmeklēšanu šai iestādei piekritīgās krimināllietās.

IZNĪCINĀTĀJS – kara lidmašīna pretinieka bumbvedēju un citu lidaparātu iznīcināšanai gaisā.

IZŅĒMUMA STĀVOKLIS – uz noteiktu laika posmu izsludināts valsts varas un pārvaldes institūciju, uzņēmumu, uzņēmējsabiedrību, iestāžu un organizāciju darbības īpašs tiesisks režīms, kas pieļauj ierobežot fizisko un juridisko personu tiesības un brīvības, kā arī uzlikt tām papildu pienākumus.

IZOLACIONISMS – politiska nostāja, kas prasa, lai valsts atturētos no iejaukšanās citu valstu lietās; savrupība politikā.

IZOLATORS – 1. viela, materiāls, kas slikti vada

elektrību vai siltumu; 2. elektrotehniska ierīce, kas paredzēta elektrisko strāvu vadošo daļu izolēšanai un nostiprināšanai; 3. norobežota telpa, kurā novieto cilvēkus, kas nedrīkst nonākt kontaktā ar citiem; arī telpa aizturēto īslaicīgai izvietošanai.

IZOPS – daudzgadīgs mūžzaļš panātru dzimtas augš ar smaržīgām, platām lapām un parasti tumši ziliem, violetiem, retāk baltiem vai sārtiem ziediem. Izopa galvenā vērtība ir ēteriskās eļļas; izmanto uzturā, kā arī ārstnieciskos nolūkos elpošanas ceļu iekaisumu, laringīta, bronhiālās astmas gadījumā.

IZPEĻŅA – kopējā samaksa, ko darbinieks saņem, ieskaitot visu veidu prēmijas un samaksu par virsstundu darbu, pirms nodokļu, valsts apdrošināšanas iemaksu, pensijas maksājumu u. c. atskaitīšanas.

IZPILDRAKSTS – noteiktas formas tiesu izdots dokuments tiesu un dažu citu jurisdikcijas institūciju nolēmumu piespiedu izpildei.

IZPILDVARA – viens no mūsdienu valsts varas funkciju izpaušmes veidiem, kas saskaņā ar klasisko valsts varas dalīšanas doktrīnu vienlaikus ar likumdošanas un tiesas varu veido vienotu valsts varu; ikvienas valsts varas neatņemama sastāvdaļa.

IZPIRKUMNOMA sk. **FINANŠU LĪZINGS**

IZPLATĪTĀJS – preču ekonomiskajā apritē iesaistīta fiziska vai juridiska persona, kas, nebūdama ražotāja,

savas uzņēmējdarbības ietvaros pārdod, piegādā vai citādi izplata precī.

IZPLETNIS – bremzējošs viegla auduma kupols, ko izmanto lēkšanai no lidmašīnas vai priekšmetu nogādāšanai uz zemes; ierīce, mehānisms, kas gaisā samazina (kā) krišanas ātrumu.

IZPLŪDES GĀZES – iekšdedzes dzinēja gāzes; satur indīgas vielas, kā arī sodrējus un svīnu, kas var izraisīt saslimšanu ar vēzi.

IZSAUKUMS¹ – 1. datora programmas aktivizācija, ko realizē, nododot ieejas datus un vadību apakšprogrammai vai procedūrai tās ieiešanas punktā; 2. datu pārraides sistēmās – sakaru seansa nodibināšana ar abonentu.

IZSAUKUMS² – mutvārdu vai rakstisks uzaicinājums ierasties kādā iestādē vai organizācijā.

IZSLUDINĀŠANA – 1. pieņemto likumu izsludināšana, publicēšana – likumdošanas procesa pēdējā, noslēdzošā stadijā; 2. citu normatīvo aktu izsludināšana, publicēšana.

IZSOLE – pārdošanas veids vairāksolītājam vai kādu tiesību piešķiršana mazāksolītājam; atkarībā no izsoles tiesiskā pamata un mērķa izšķir publiskās un privātās, labprātīgās un piespiedu (tiesas), slēgtās un atklātās izsoles.

IZSPIEŠANA – pieprasījums bez tiesiska pamata atdot

mantu vai tiesību uz mantu vai izdarīt kādas mantiska rakstura darbības, piedraudot ar vardarbību cietušajam vai viņa tuviniekiem, piedraudot izpaust apkaunojošas ziņas par cietušo vai viņa tuviniekiem, piedraudot iznīcināt viņu mantu vai nodarīt viņiem kādu citu kaitējumu.

IZŠĶĒRDĒŠANA – pārkāpums, kad vainīgais piesavinās īpašumu, kas viņam ir uzticēts saskaņā ar vienošanos vai dienesta pienākumiem un par kuru viņš ir atbildīgs.

IZTIKAS IZMAKSAS – izdevumi dzīves pamatvajadzībām.

IZTIKAS MINIMUMS – minimālais resursu daudzums, kas nepieciešams, lai segtu kādas personas vai ģimenes izdzīvošanas pamatvajadzības.

IZVADBUFERIS – buferis, kas paredzēts īslaicīgai izvaddatu glabāšanai līdz to pārsūtīšanai uz izvadierīci.

IZVADDATNE – datne, kas satur darba izpildes rezultātus.

IZVADE – datorā izveidotās informācijas izspīdināšana displeja ekrānā, izdrukāšana, ierakstīšana diskā vai nosūtīšana citam datoram ar sakaru līdzekļu starpniecību.

IZVAIRĪŠANĀS – ar likumu vai citu normatīvo aktu uzlikta pienākuma nepildīšana vai nepienācīga pildīšana.

IZVĒLNE – dažādu režīmu, programmu, instrukciju vai atbilžu saraksts, kas interaktīvās sistēmās tiek attēlots displeja ekrānā un piedāvāts lietotāja izvēlei.

IZZIŅA – 1. uzziņa, arī juridisks dokuments, kas sniedz ziņas par kādu noteiktu faktu, notikumu, satur tā aprakstu un reizē apliecinājumu; 2. pirmstiesas procesā noteiktā kārtībā veiktās izmeklēšanas darbības un nepieciešamie operatīvās darbības pasākumi, lai atklātu un fiksētu noziedzīga nodarījuma pazīmes, noskaidrotu un aizturētu personas, kas tiek turētas aizdomās par noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, kā arī savāktu pierādījumus kriminālvajāšanas uzsākšanai.

IZZIŅAS IESTĀDE – likumā noteikta pirmstiesas izmeklēšanas iestāde, kura ir tiesīga izlemt jautājumu par krimināllietas ierosināšanu un veikt tajā izziņu, t. i., izmeklēt šo lietu līdz brīdim, kad ir noskaidrota noziegumu izdarījusī persona un savākti pietiekami pierādījumi, lai lietu varētu nodot prokuroram apsūdzības celšanai un kriminālvajāšanas uzsākšanai.

J

JAGUĀRS – liels, plankumains kaķu dzimtas dzīvnieks ar rūsganu, melni plankumainu apmatojumu, kas dzīvo Amerikā; līdzīgs leopardam.

JAHTA – izprieču laiva, kurai ir motors vai buras;

sacikšu jahtai ir jāsasniedz liels ātrums, tādēļ tās būvē no izturīga, viegla materiāla.

JAKS – liels, spēcīgs dobradžu dzimtas vēršu apakšdzimtas dzīvnieks ar melnu, garu, apakšdaļā biezu ķermeņa apmatojumu, kas dzīvo Centrālāzijā; iegūst pienu un gaļu, izmanto kā nastu nesēju.

JAKUZA – japāņu mafijas organizācijas.

J **JANUSS** – tropu un subtropu zonā augošs daudzgadīgs tīteņaugšs ar ēdamiem bumbuļiem, ko lieto līdzīgi kartupeļiem.

JAPIJS, JAPĪTIS – gados jauns, izglītots vidusšķiras pārstāvis – biznesmenis, jurists u. tml., kas strādā pilsētā un kam galvenais ir karjera, maksimāli liels ienākums un dzīves ārējās greznības atribūti.

JĀŠANAS SPORTS – sacensības ar zirgiem šķēršļu pārvērēšanā, iejādē un jāšanas trīsciņā, kā arī auļošanas sacikstes un voltizēšana.

JĀŠMA – ciets, plankumaini vai joslaini krāsains iezis; izmanto mākslas priekšmetu izgatavošanai un kā cietu tehnisko akmeni.

JAUKTĀ DUBULTSPĒLE – tenisā, galda tenisā un badmintonā; vienā pusē kopā cīnās vīrietis un sieviete.

JAUNAIS LAIKMETS (NEW AGE) – populāra reliģiska

kustība, kas sākās 20 gs. 80. gados Kalifornijā un ātri vien izplatījās visā Amerikā un ārpus tās robežām.

JAUNAIS VILNIS – 1. rokmūzikas stils, ņuveis; 2. kinomākslā – strāvojums franču kino, kas aizsākās 50. gados un bija vērstas pret tolaik dominējošām kino tendencēm.

JAUNĀKAIS ATAŠEJS – diplomātiskais ierēdnis; pēc būtības vēstnieka padomnieks speciālos jautājumos – militārais atašejš, kultūras atašejš u. tml.

JAUNIE KRIEVI, JAUNKRIEVI – krievu jaunbagātņieki, kas radās 20. gs. 80. gadu beigās – 90. gadu sākumā. Bagātības uzkrāšanas temps bija ātrāks nekā cilvēku garīgās attīstības temps, tāpēc bieži vien virsroku ņēma ārišķīgā statusa apliecinājumi.

JAUNATTĪSTĪBAS VALSTIS – valstis, kuras materiālajā ziņā tālu atpaliek no bagātajām rūpnieciskajām valstīm; par kritēriju tiek ņemts sabiedriskais kopprodukts uz 1 iedzīvotāju, mūža ilgums, iedzīvotāju skaita pieaugums, lasītprasme u. c.

JAUNBAGĀTNIEKS – cilvēks, kas savu bagātību ieguvis nesen un cenšas uzkrītoši izrādīt turību.

JEHOVAS LIECINIEKI – reliģiska kustība, kas radusies 19. gs. beigās ASV un kura uzsver, ka ir viens Dievs – Jehova un viena teokrātiska valsts – tā, kuru ceļ jehovieši, tāpēc viņu attiecības ar laicīgo valsti ir ierobežotas.

JAUNSUDRABS – vara, cinka un niķeļa sakausējums ar augstu niķeļa saturu, kas pēc izskata ir līdzīgs sudrabam.

JAVA – smilšu, ūdens un saistvielas (kaļķis, cements) maisījums sienas mūrēšanai un apmešanai.

JENOTSUNS – neliels suņu dzimtas nakts dzīvnieks ar īsām kājām, lapsai līdzīgu asti un garu, pelēkbrūnu apmatojumu (apspalvojumu).

J

JETIJS *sk.* SNIEGA CILVĒKS

JOGA – cilvēka psihi un organisma fizioloģisko procesu vadīšana un pilnveidošana, kas ietver teoriju, metodi un praksi; mērķis ir sasniegt augstākus psihiskos stāvokļus; arī vingrojumu komplekss fiziskā, emocionālā un garīgā līdzsvara atjaunošanai.

JOGURTS – skābs piens, kas raudzēts ar laktobacilina ieraugu; jogurta sastāvā ir arī dažādi augļi.

JOIKA – tradicionālās sāmu dziesmas.

JOIKĒŠANA – joikas izpildīšanas maniere, kur cilvēka balsī atbalsojas senu tautas skaņu rīku un dzīvnieku balsu tembri.

JO-JO – sena ķīniešu spēļlietiņa – plakans cilindrs ar noapaļotām gala skaldnēm; cilindra vidū atrodas iedobe, kurā ietīta aukliņa. Spēlētājs, turot rokā aukliņu, palaiž cilindru brīvkritienā, un, prasmīgu roku vadīts, tas uztinas atpakaļ. Uzskata, ka šī darbība ir relaksējoša.

JORKŠĪRAS TERJERS – angļu pundursuņu šķirne ar garu, taisnu, spīdīgu apmatojumu; no pakauša līdz astei tēraudzils, pārējā ķermeņa daļa – sarkanbrūna.

JOSLA – 1. ģeogrāfiskā Zemes virsmas josla, kurā visur ir līdzīgi dabas apstākļi (klimats, augājs, augsnes utt.), ko nosaka līdzīgs siltuma un mitruma režīms; 2. noteikta lieluma, platuma, garuma, gaisa, ūdens vai zemes teritorija (rajons, apgabals) ar īpašu vai speciālu tiesisko režīmu valststiesiski vai starptautiski tiesiskā režīmā; pazīstamas aizliegtās jeb lieguma, demilitarizētās, drošības, krasta jeb piekrastes, muitas, neitrālās, okupācijas, piegulošā, piejosla, piepilsētas, pierobežas, radio-telegrāfa frekvenču, sargājamā, speciālā, starptautiskā, zivju aizsardzības, zvejas u. tml. joslas.

JOSTAS ROZE – infekcijas slimība, kurai raksturīgi tipiski izsitumi – pūslīši, kas parasti ir uz ķermeņa, taču var būt arī uz sejas; jostas rozi izraisa herpesvīrusi; raksturīgākās pazīmes ir stipras, dedzinošas sāpes attiecīgā nerva zonā un izsitumi.

JŪDAISMS – pati senākā no četrām pasaulē izplatītākajām reliģijām, radās 1. gt. p. m. ē. Palestīnā; pielūdz vienoto dievu Jahvi; pamatteksti ir Vecā derība (Tora) un Talmuds (uzvedības normu krājums).

JŪDOFOBIJA – pastiprinātas bailes no ebrejiem un visa ebrejiskā.

JUMTA ORGANIZĀCIJA – vairāku atsevišķu organizāciju kopējā vadošā organizācija.

«JUMTS» – struktūra, kas aizsargā, uzņemas aizbildniecību; mafioza struktūra.

JŪRAS JŪDZE – garuma, attāluma mērvienība; starptautiski atzītas un pazīstamas: angļu sauszemes jūras jūdze – 1,609343 km un ģeogrāfiskā, kuģniecības jūras jūdze – 1,853 km.

JŪRAS KĀJNIEKI – speciāli trenētas izlases vienības (galvenokārt ASV) jūras un gaisa desanta izcelšanai un karadarbībai.

JŪRAS KARA SPĒKI – aizsardzības spēku sastāvdaļa, kas organizē, izveido un mobilizē jūras un piekrastes aizsardzību; jūras kara spēku ieroču šķiras ir flotes un krasta artilērija.

JŪRAS PIRĀTISMS – jūras laupīšana; pirātus ir tiesīgi aizturēt visu valstu kuģi un saukt tos pie atbildības pēc savas valsts likumiem.

JŪRASTRĪCE – parādību kopums, ko izraisa zemesrīce jūrās un okeānos.

JŪRAS ŪDENĪ – attiecīgas jūras klājūdeņi un tās ūdens dzīles.

JŪRAS ZONA – noteikta lieluma (platuma, garuma) jūras teritorijas daļa, ko parasti nosaka piekrastes valstis noteiktā nolūkā – drošības, ekonomiskās, politiskās utt. interesēs – ar savu likumu un saskaņā ar savām starptautiski tiesiskajām saistībām.

JURIDISKĀ KONSULTĀCIJA – valsts vai advokātu profesionālās organizācijas veidota iestāde, birojs juridiskās palīdzības sniegšanai iedzīvotājiem, pārsvarā – mazturīgajiem.

JURIDISKA PERSONA – mantiski patstāvīga personu apvienība, iestāde, organizācija, fonds, kas rīkojas savā vārdā kā patstāvīgs civiltiesību subjekts, uzņemoties pienākumus, saistības un iegūstot tiesības.

JURISDIKCIJA – tiesība tiesāt; piekritība tiesas instancēm; tiesas vara; ar likumu noteikts pilnvaru kopums attiecīgai valsts institūcijai izlemt juridiskus strīdus un lemt lietas par tiesībpārkāpumiem, t. i., novērtēt personas rīcības atbilstību likumam un piemērot pārkāpējam likumā noteiktās sankcijas.

JURISKONSULTS – kādas iestādes pastāvīgs konsultants praktiskos tiesību jautājumos, kā arī šās iestādes interešu pārstāvis tiesā un citās iestādēs.

JURISTS – 1. persona, kura ieguvusi oficiāli atzītu juridisko izglītību, praktisks darbinieks juridikcijas un ar tiesībām saistīto attiecību jomā; 2. tiesību zinātnieks, kas nodarbojas ar tiesību un tiesisko attiecību teorētisko izpēti.

JUSTĪCIJA – termins, kas apzīmē tiesas resora, Tieslietu ministrijas vai tiesas iestāžu kopumu, kā arī kalpo pašu tiesas iestāžu darbības apzīmēšanai: 1) tiesu institūciju kopums; 2) tiesu institūcijas un to darbības, īstenojot tiesas spriešanu.

K

KAABA – musulmaņu svētais templis – kubveida (12×10×15 m), ar melniem paklājiem segta celtne Mekā (Saūda Arābijā), musulmaņu svētceļnieku galvenā pulcēšanās vieta.

KABALA – ezoteriska un mysticiska mācība jūdaismā; kabalas pamatā ir Vecās Derības vārdu un skaitļu simbolisks tulkojums, kā arī neoplatonisma elementi.

K

KABARĒ – restorāns, naktsklubs ar izklaidējošu programmu; izklaidējoši priekšnesumi, piemēram, dejtāju uzstāšanās restorānā vai naktsklubā.

KABATDATORS – portatīvs kalkulatora tipa personālais dators ar autonomu barošanas avotu aktuālas informācijas ierakstīšanai, uzglabāšanai un apstrādei.

KABEĻTELEVĪZIJA – pavadoņu televīzijas programmu uztveršana un to sekojoša sadale pa vadiem (ar kombinētiem kabeļiem) abonentiem; izveidota uz kolektīvo antenu bāzes. Kabeļtelevīzija ne vien nodrošina abonentus ar programmām, kas tai pašā laikā pieejamas pavadoņu televīzijas skatītājiem, bet arī ar programmām, kas, piemēram, laika zonu dēļ tiek raidītas vēlāk nekā ar pavadoņu televīzijas starpniecību; tā var nodrošināt abonentus arī ar savām, pašveidotām programmām.

KABINETS – 1. valdības Ministru kabinets – vairākās

valstīs valdības sastāvā ietilpstošu personu kopums, augstākā izpildvaras institūcija; 2. specializēta darba telpa valsts un pašvaldību iestādēs, arī citās organizācijās, apvienībās, sabiedrībās u. c.

KABOŠONS – rotakmeņa slīpējuma veids, kad akmens virspuse tiek apstrādāta izliekta kupola veidā.

KABOTĀŽA – kuģošana gar piekrasti, piekrastes ūdeņos starp vienas valsts ostām.

KABRIOLETS – vieglais automobilis, kura virsbūve ir ar nolaižamu jumtu vai tā daļu.

KABUKI – japāņu klasiskā teātra veids, kam raksturīgas kanoniskas pozas, grimis, stilizētas dziesmas u. c.; izrādēs aktieri ir tikai vīrieši.

KADASTRS – Zemes vērtības saraksts – dokumenti, kuros apkopoti dati par dabas resursu – zemes, zemes dziļu, ūdeņu, mežu, floras un faunas – dabisko, tiesisko un saimniecisko stāvokli.

KADETS – 1. karaskolas audzēknis Latvijā un dažās citās valstīs; 2. jauniešu vecumgrupas sportists (jaunāks par 16 gadiem).

KADIJS – tiesnesis musulmaņu valstīs.

KAFETĒRIJA – pašapkalpošanās kafejnīca, kur parasti lieto paplātes.

KAFIJA – 1. rubiju dzimtas tropu koks vai krūms, no

K

kura sēklām (pupiņām) gatavo dzērienu; 2. no kafijkoka vai krūma sēklām (pupiņām) gatavots pārtikas produkts, no kura pagatavo dzērienu.

KAGORS – sarkanā vīnogu deserta vīna šķirne; izcelsme meklējama Francijas pilsētā Kaorā.

KAIFS – sarunvalodā – patikamu sajūtu kopums, ko rada narkotiku, alkohola iedarbība; estētiska vai citāda bauda; laiska tiksme.

K

KAILCIRTE – meža cirtes paņēmieni tādai koku audzes nociršanai un novākšanai, kuras rezultātā izcirstā teritorija jāieskaita ar mežu neapklātās zemēs, piemēram, lauksaimniecības zemēs.

KAITINGS, KAITOŠANA, KAITBORDS, KAITSĒRFINGS – burāšana ar dēli aiz pūķa; pūķošana – aktīvās atpūtas veids, kur sportistu uz dēļa velk liels paroplāns (bura).

KAITĒJUMS – juridiskajās attiecībās regulēti prasījumi uz dažādiem ārpuslīguma pamatiem, kad sakarā ar kaitējumu prettiesiski nodarītie zaudējumi ir jāatliedzina; plašākā nozīmē – ikviens likuma pārkāpums; krimināltiesībās ar kaitējumu apzīmē noziedzīgu nodarījumu.

KAITNIECĪBA – apslēpta pretdarbība, cenšanās izjaukt pasākumu; kā noziedzīgs nodarījums kaitniecība apdraud valsts ekonomisko pamatu un izpaužas darbībā vai bezdarbībā ar nolūku kaitēt svarīgām valsts

saimnieciskām interesēm – naudas sistēmai, rūpniecībai, lauksaimniecībai, tirdzniecībai vai citai tautsaimniecības nozarei – izmantojot iestādes, uzņēmumus, organizācijas vai darbojoties pretī to normālam darbam.

KAJENAS PIPARI – daudzkrāsaini, dažāda lieluma pipari, kam piemīt ļoti stipra, asa garša un aromāts. Kajenas pipari tiek pārdoti galvenokārt dažādos maisījumos, parasti tos samaisa kopā ar sīpoliem, ķiplokiem, krustnagliņām, smaržīgajiem pipariem u. c.; plaši lieto pārtikas rūpniecībā; izcelsmes valsts – galvenokārt Čīle.

K

KĀJENE – informācija, kas teksta apstrādes vai lappušu izkārtojuma programmās atkārtojas (lappuses numurs, dokumenta vai izdevuma nosaukums u. c.) un ko parasti drukā izdevuma vai dokumenta lappuses beigās.

KAKAO – 1. mūžzaļš tropu koks ar sīkiem, iesārtiem ziediem un gariem augļiem, kuru sēklas (pupas) lieto pārtikai; 2. no kakaokoka sēklām (pupām) gatavots pārtikas produkts (dzēriens, šokolāde u. c.).

KALANDRĒŠANA – auduma, papīra u. c. apstrādāšana ar rotējošiem veltņiem, padarot tā virsmu gludu un spīdīgu.

KALANĒTIKA – statisku vingrojumu komplekss, kurā tiek iesaistīts viss ķermenis – no kakla līdz pat kāju pēdām, īpaša uzmanība tiek pievērsta vēdera, gurnu un dziļās muskulatūras nostiprināšanai; sniedz iespēju uzlabot vispārējo ķermeņa tonusu, nostiprināt muskula-

tūru un attīstīt lokanību, izslēdzot jebkādu traumu iegūšanas iespēju.

KALAŠŅIKOVŠ – krievu (padomju) automātiskais šaujamerocis.

KALEIDOSKOPS – optiska rotaļlieta, caurule ar spoļiem un dažādas krāsas stikla gabaliņiem, kas, griežot cauruli, veido simetriskus, mainīgus rakstus.

K

KALIPSO – 20. gs. 50. gadu beigās radusies modes deja rumbas ritmā.

KALJANS – austrumnieku smēķēšanas ierīce – ūdenspīpe; tabakas dūmi iet caur ūdens trauku un tikai pēc attīrīšanās nonāk mutē.

KALKS – 1. caurspīdīgs papīrs (pauspapīrs) precīzas rasējuma vai zīmējuma kopijas izgatavošanai; šādi izgatavota kopija; 2. vārds vai vārdu savienojums, kas veidots pēc citas valodas vārda vai savienojuma parauga, piemēram, angļu *skyscraper* – vācu *Wolkenkratzer*, latviešu debesskrāpis u. tml.

KALKULĀCIJA¹ – aprēķins, aprēķināšana.

KALKULĀCIJA² – saražotās produkcijas vai sniegto pakalpojumu pašizmaksas aprēķināšana naudas izteiksmē.

KALKULATORŠ – 1. skaitļošanas ierīce, kas automātiski izpilda atsevišķas matemātiskas operācijas ar manuāli ievadītiem skaitļiem, kas ievadīti ar tastatūras

palīdzību; mazu izmēru kalkulatorus sauc par mikro-kalkulatoriem; 2. darbinieks, kas veic kalkulāciju.

KALNTIESĪBAS – regulē zemes dziļu izmantošanas kārtību derīgo izrakteņu ieguvei. Mūsdienās plašāk ieviešas termins *zemes dziļu tiesības*, jo derīgos izrakteņus – naftu, dabas gāzi u. c. arvien plašāk iegūst līdzenumos un kontinentālajā šelfā.

KALNU BALZAMS *sk. MŪMIJS*

KALNU KRISTĀLS – bezkrāsains, caurspīdīgs kvarca kristāls; izmanto rotaslietās, optikā, stikla rūpniecībā u. c.

K

KALORIFERS – ierīce gaisa sildīšanai – šai sistēmā savienotas caurules, pa kurām plūst karsts ūdens, ūdens tvaiki vai karsti, gāzveidīgi sadegšanas produkti.

KALORIJA – siltuma daudzuma, ķīmiskās reakcijas siltuma u. tml. mērvienība, kas ir vienāda ar 4,1868 džouliem.

KALVADOSS – ābolu degvīns, ko destilē no sidra, un tam jānostāv vismaz divus gadus ozolkoka mucās. Par kalvadosu starptautiskajā tirgū sauc tikai Normandijā un Bretaņā gatavoto dzērienu.

KALICUNJA – grieķu virtuve; ar sieru pildīti mazi pīrādžiņi, kas cepti olīvēļļā.

KAMAMBĒRS – mīksta franču siers ar augstu tauku saturu, balta pelējuma klājumu un šampinjonu garšu.

KAMANIŅAS – speciāli aprīkotas sporta kamanas ar tērauda sliecēm cilvēku vešanai pa īpaši konstruētu ledus trasi ar asiem pagriezieniem.

KAMASŪTRA – senindiešu ilustrēta rokasgrāmata erotikā; sastādīta m. ē. 5. gs.

KAMBERLENDAS MĒRCE – auksta mērce no jāņogu žeļejas, vīna, apelsīnu un citronu sulas un garšvielām.

K

KAMĒLIJA – tējas augu dzimtas koks vai krūms ar mūžzaļām, spīdigām, ādainām lapām un lieliem, sarkanām vai baltiem ziediem.

KAMERA – 1. fotoaparāts, sākotnēji arī fotoaparāta iekšējā slēgtā daļa; 2. ierīce kinofilmu uzņemšanai, kinokamera; 3. doba mašīnas vai ierīces iekšdaļa, piemēram, degkamera.

KAMIKADZES – 1. japāņu piloti pašnāvnieki, kuri Otrā pasaules kara laikā ar pilnu bumbvedēju triecās mērķī; 2. cilvēki, kas uzņēmušies veikt kaut ko ārkārtīgi riskantu.

KAMKODERS – mazgabarīta kasešu videomagnetofons kopā ar videokameru. Kamkodera attēls tiek pārvērsts elektriskā signālā, kas satur informāciju par attēla krāsu un tās spilgtumu, signālu pēc tam var ierakstīt videolentē kā magnetizācijas *attēlu*.

KAMPAŅA – 1. vairākas noteiktā laikposmā izvērstas militāras operācijas ar kopīgu stratēģisku mērķi; 2. kādā

laikposmā veikta organizēta darbība ar sabiedriski politiskiem mērķiem, piemēram, vēlēšanu kampaņa.

KAMPARI – saldi rūgtens, Itālijai raksturīgs, ēstgribu rosinošs dzēriens ar 25% alkohola (rūgtā uzlija, ar zāļu izvilkumiem aromatizēti spirti).

KAMPARS – balta, gaistoša kristāliska viela ar stipru smaržu, kuru iegūst no Japānas kamparkoka; mūsdienās ražo galvenokārt sintētiski.

KAMUFLĀŽA – apvidus krāsu fonam pieskaņots raibs, svītrains u. tml. aizsargkrāsojums.

K

KANABISS – blīva, tumša narkotiska viela, kuru iegūst no Indijas kaņepēm; kanabisu smēķē, sajauktu kopā ar tabaku vai vienu pašu, ar speciālu pīpi vai ēd; izraisa atslābumu, pastiprina krāsas, garšas un skaņas uztveri; pavājina īslaicīgo atmiņu, koncentrēšanās un koordinācijas spējas.

KANAPĒ – maza sviestmaize ar sieru, gaļu vai zivi, ko parasti pasniedz viesībās kā uzkodu; sviesta miklas cepums.

KANCELEJA – 1. lietvedības nodaļa valsts un sabiedrisko organizāciju iestādēs; 2. darbinieku kopums, kas pārzina kādas valsts varas, pārvaldes vai tiesu iestādes darbvedību vai rakstvedību; 3. telpa, kurā strādā augstākminēto iestāžu personāls.

KANCEROFOBIJA – paniskas bailes saslimt ar ļaundabīgu audzēju.

KANCEROGĒNĀS VIELAS – ķīmiskas vielas, kas, ilgstoši iedarbojoties uz organismu, var izraisīt ļaundabīgu audzēju.

KANCEROGĒNI *sk. KANCEROGĒNĀS VIELAS*

KANĒLIS – no lauru dzimtas koka mizas iegūta garšviela ar stipru smaržu un kodīgu garšu.

KANELONI – lielas makaronu caurulītes, ko pilda ar dažāda veida pildījumu.

K

KANGA – tradicionāls Austrumāfrikas iedzīvotāju apģērbs – spilgti raibi kokvilnas auduma gabali, ko aptin ap ķermeni vai nēsā kā tuniku.

KANIBĀLISMS – savas sugas indivīdu ēšana; cilvēkēšana, kas izplatīta pirmatnējo tautu vidū.

KANKĀNS – franču sarīkojumu deja 2/4 taktsmērā; estrādes un operešu variantam raksturīgi augsti un sparīgi kāju sviedieni.

KANNELONI – ar gaļu, spinātiem vai dārzeņiem pildītas nūdeles, pārklātas ar kausētu sieru.

KANNU KINOFESTIVĀLS – viens no prestižākajiem kinoforumiem, kurā visas konkursa filmas ir pirmizrādes; notiek Francijas pilsētā Kannās kopš 1946. gada. Galvenā balva ir Zelta palmas zars.

KANOE SPORTS *sk. SMAIĻOŠANA*

KANTORS – protestantu baznīcā – baznīcas kora diriģents un ērģelnieks; sinagogā – priekšdzietātājs; katoļu baznīcā – korists.

KANTRĪ – mūzikas stils, kura pamatā ir balto amerikāņu fermeru, kovboju muzikālā folklorā.

KANVA – ļoti rupjas kokvilnas, lina vai džutas dzijas audekļpinuma audums ar kvadrātiskām rūtiņām.

KAPEADORS – vēršu cīņas dalībnieks, kas kaitina vērši, uzstādamies pirms toreodora.

KAPELETI – itāliešu ēdiens; nelieli pelmeņi, kas pildīti ar maltas gaļas un kartupeļu vai siera masu.

KAPERI – garšviela, kas iegūta no žāvētiem, marinētiem ērkšķainās kaperes ziedpumpuriem vai jauniem augļiem.

KAPIBARA – lielākais grauzējs (augēdājs) pasaulē, Dienvidamerikas faunas pārstāvis; tam starp pirkstiem ir peldplēve.

KAPITĀLISMS – ekonomiska sistēma, kura pamatojas uz tirgus ekonomiku, algotu darbu un ražošanas līdzekļiem, kuri pieder privātpersonām.

KAPITALIZĀCIJA – 1. uzņēmuma akciju kapitāla kopējais apjoms un struktūra; 2. tīrās peļņas vai rezervju pārvēršana kapitālā, lai varētu paplašināt komercdarbību; īpašuma pārvēršana naudas kapitālā;

K

3. kapitālistisku attiecību veidošanas pasākumu sistēma.

KAPITĀLS – nauda, īpašums, ko izmanto jauna kapitāla radīšanai.

KAPITĀLSABIEDRĪBA – uzņēmums, kura pamatkapitāls sastāv no daļu vai akciju nominālvērtību summas; ir divu veidu kapitālsabiedrības: sabiedrība ar ierobežotu atbildību un akciju sabiedrība.

K **KAPITULĀCIJA** – kādas (vai kādu) karojošās puses pretošanās pārtraukšana ienaidniekam (ienaidniekiem) un padošanās tam uz tā (vai to) diktēto noteikumu pamata.

KAPLETE – zāļforma – garenas, ieapaļas plāksnītes veidā sapresēts zāļu pulveris.

KAPMIRTE – daudzgadīgs, mūžzaļš oleandru dzimtas ložņājošs puskrūms ar tumši zaļām, ādainām lapām un zili violetiem, piltuvveida ziediem.

KAPOKI *sk.* **BAOBABS**

KĀPOSTU TĪTENI – ēdiens no maltas gaļas (bieži kopā ar rīsiem), kas ietīta kāpostu lapās un sutināta.

KAPRĀLIS – zemākā komandieru pakāpe vairāku valstu armijā.

KAPRI BIKSES – trīsceturtdaļgaruma cieši piegulošas sieviešu bikses; vizuāli saīsina kājas.

KAPSELE – patronas vai šāviņa sastāvdaļa – metāla tvertne, kas pildīta ar eksplozīvu sprāgstvielu (patronas pulvera lādiņa aizdedzināšanai), kas no trieciena eksplodē.

KAPTEINIS – 1. virsnieka pakāpe; 2. lidmašīnas vai kuģa komandieris; 3. sporta komandas u. tml. vadītājs.

KAPU APGĀNĪŠANA – kriminālsodāms nodarījums, kas var izpausties kapu kopiņas, apbedījuma urnas izpostīšanā, tās izgreznojumu iznīcināšanā vai sabojāšanā, kapu pieminekļa, vainagu, ziedu vai citu priekšmetu, kas atrodas uz kapa, kapa iežogojuma, apstādījumu iznīcināšanā vai apgānīšanā, dažādu priekšmetu vai uzrakstu, kas pauž ņirgāšanos par kapu vai mirušo, novietošanā u. tml.

KAPUČINO – karsta kafija ar saputotu pienu vai saldo krējumu, kas pārkaisīta ar kakao pulveri.

KĀPURĶĒŽU TRAKTORS – traktors, kuram riteņu vietā ir plata, rievota vienlaidu ķēde.

KARABĪNE – viegla šautene ar īsu stobru.

KARADARBĪBA – karojošo pušu militārās darbības karastāvokļa apstākļos; arī pati karošana.

KARAGŪSTEKNIS – ienaidnieka militārpersona vai tam pielīdzināta persona, tātad kombatants, kas ir pretinieka sagūstīta un kas saskaņā ar Starptautisko konvenciju par apiešanos ar karagūstekņiem bauda noteiktu aizsardzību un humānu apiešanos.

K

KARAKLAUSĪBA – pilsoņu pienākums piedalīties savas valsts militārajā darbībā vai kalpot savas valsts bruņotajos spēkos.

KARAKUĢIS – kuģis militārām vajadzībām.

KARAKULS – sīksprogaina brūna, pelēka vai melna kažokāda no 3–4 dienas veciem karakulaitu jēriem.

K

KARA NOZIEGUMI – patvaļa kara laikā pret karagūstekņiem un civiliedzīvotājiem, kas ir pretrunā ar Hāgas konvencijā (1899 un 1907) un Ženēvas konvencijā (1949) fiksētajiem cilvēktiesību noteikumiem.

KARANTĪNA – infekcijas slimību izplatīšanās novēršana, kas ietver cilvēku, mājdzīvnieku vai priekšmetu ierobežotu pārvietošanos vai izolēšanu, ja radušās aizdomas, ka tie var izplatīt infekciju no kāda cita rajona.

KARAOKE – amatieru dziedāšana mūzikas ierakstu pavadījumā; ierīce, kas mūzikas ierakstu veidā atskaņo instrumentālu pavadījumu, kuram var mikrofonā dziedāt līdzi.

KARA OPERĀCIJAS – karojošās puses vai pušu militāras darbības kara mērķu sasniegšanai. Legālas ir tikai kara operācijas, kuras veic individuālās vai kolektīvās pašaizsardzības veidā, kā arī tās, kuras veic ANO pati pēc tās Drošības padomes lēmuma, kā arī reģionālās kolektīvās drošības organizācijas pašas pašaizsardzības nolūkā vai pēc ANO Drošības padomes pilnvarojuma.

KARATĒ – cīņas sporta veids; japāņu bezieroča paš-aizsardzības sistēma, kuras pamatā ir sitieni vai spērieni pa visvārīgākajām pretinieka ķermeņa vietām.

KARA TRIBUNĀLS – speciālas tiesas militārpersonu izdarīto kriminālnozieģumu vai ar likumu noteiktu smagāko nozieģumu izskatīšanai.

KARĀTS – 1. dārgakmeņu masas mērvienība (ct);
2. zelta saturs mērs sakausējumos.

KARAVĪRS – cilvēks, kas atrodas bruņoto spēku dienestā; valsts militārpersona.

KARBONĀDE – panēts cūkas, teļa vai aitas gaļas ēdiens no muguras gabala ar ribām.

KARBURATORS – ierīce iekšdedzes motoros šķidrās degvielas pārvēršanai gāzveidīgā (degošā) gaisa un degvielas tvaika maisījumā, kas no karburatora nokļūst motora cilindrā.

KARCINOMA – ļaundabīgs epitēlijaudu vai dziedzer-
audu audzējs; vēzis.

KARDAMONS – ingveru dzimtas tropu augš ar spēcīgu smaržu, no kura sēklām, kas atrodas trīsstūrainās po-
gaļās, iegūst asu garšvielu; izcelsmes valsts – Indija; kar-
damons veicina kuņģa sulas sekrēciju un uzlabo ēst-
grību; izmanto pārtikas rūpniecībā.

KARDĀNA IEKARE – veids, kādā iestiprina priekšmetu,

K

lai tas vienmēr ieņemtu vienu un to pašu stāvokli neatkarīgi no pamatnes kustībām.

KARDĀNPĀRVADS – no kardāna mehānismiem veidots griešanās spēka pārvads; visbiežāk tiek izvietots starp automašīnas ātrumkārbu un dzenošo asi.

KARDĀNS – kustīgs savienojums starp divām rotējošām asīm; pieļauj zināmu leņķi starp šīm asīm.

KARDIGANS – pogājama pagarināta virsdrēbju adīta jaka vai žakete, parasti ar valnīšadījuma apmalēm bez apkakles, bez jostas vai dažkārt ar sasienu jostu.

KARDIOSTIMULATOR *sk.* SIRDS STIMULATOR

KARĒ – matu griezumšveida sievietēm.

KARGO – transportējamo automašīnu apdrošināšana.

KARGO BIKSES – platas kokvilnas auduma bikses ar daudzām kabatām.

KARIESS – zobu cieto audu slimība, kas rodas skābi radošu baktēriju darbības rezultātā, kuras izšķīdina emalju, radot zobā dobumus.

KARIJS – ass, pikants daudzkomponentu indiešu garšvielu maisījums dzeltenā krāsā; izmanto kā piedevu gaļas, zivju vai dārzeņu ēdieniem.

KARIOKA – strauja latīņamerikāņu dejas, līdzīga rumbai.

KARKADĒ, KARKADE – atspirdzinoša, vitamīniem bagāta tēja, ko gatavo no malvu dzimtas auga hibiska ziediem.

KARMA – indiešu filozofijā un reliģijā – pamatjēdziens mācībā par dvēseļu pārmiesošanos; cilvēka vai citas dzīvas būtnes dzīves un darbības seku kopums, kas uzlabo vai pasliktina tās likteni; atkarībā no tā, kā cilvēks pildījis dzīves priekšrakstus, nākamajā dzīvē viņa dvēsele pārdzimst cildenākā vai zemākā veidolā.

KARNEOLS – sarkans halcedona paveids; izmanto kā rotakmeni.

K

KARNETE – muitas atļauja transportlīdzeklim iebraukt valsts teritorijā uz ierobežotu laiku; karnete atbrīvo uzņēmējus no depozītu iemaksām muitai.

KAROGS – 1. valsts karogs – oficiāla valsts atšķirības zīme, piestiprināma pie kāta noteiktas krāsas vai dažādu krāsu auduma gabala veidā, kas vienlaikus ir arī viens no šās valsts svarīgākajiem suverenitātes simboliem; karoga pamatelementu sīku aprakstu – krāsu, formu, dažādu rekvizītu izvietojumu – parasti nosaka konstitūcijā vai likumos; 2. vadoša ideja, princips, kas var saliedēt cilvēkus vienotai darbībai, ticībai vai arī virzīt uz kāda novēlējuma izpildi.

KAROSĒRIJA – automobiļa virsbūve.

KĀRPCŪKA – cūku dzimtas suga, galvenokārt zālēdājs ar lielu galvu, trim kārpveida izaugumiem katrā pusē purnam; izplatīta Āfrikā.

KARSĒJMEITENES – grupa jaunu meiteņu vai sieviešu, kas sporta pasākumos uzmundrina kādas komandas līdzjutējus un fanus.

KĀRŠROZE – malvu dzimtas lakstaugs ar augstu stublāju un lieliem, daudzkrāsainiem ziediem lapu žāklēs.

KARSTUMA DŪRIENS – vājums vai samaņas zudums, kas rodas, organismam pārkarstot; var rasties, ja ir augsta apkārtējās vides temperatūra un liels gaisa mitrums.

K

KARSTVĪNS – karsts alkoholisks dzēriens, ko gatavo no sarkanvīna, pievienojot cukuru un garšvielas.

KARTEČA – ar skrotīm un lodēm pildīts artilērijas lādiņš.

KARTELIS – monopolapvienība, kas izveidojusies vienas nozares uzņēmumu apvienošanās rezultātā, lai ierobežotu savstarpējo konkurenci, vienlaikus saglabājot katra uzņēmuma juridisko un ekonomisko patstāvību.

KĀRTĪBAS RULLIS – reglaments, instrukcija, kas nosaka sanāksmes, sapulces, sēdes, plenārsēdes, koleģiālas iestādes darba kārtību.

KARTINGS – 1. sauszemes transporta līdzeklis ar/bez virsbūves konstrukcijas, ar četriem vienā rindā neizvietotiem riteņiem, no kuriem divi riteņi kontrolē virzienu, pārējie divi – pārnes enerģiju; 2. autosporta veids, sacensības ar gokartiem jeb kartiem.

KARTIŠU SISTĒMA – svarīgu preču (pārtikas, degvielas u. tml.) tirdzniecības regulēšana, lai pārvaldītu, sadalītu vai ierobežotu patēriņu deficīta apstākļos, piemēram, kara laikā.

KĀRTRIDŽS *sk. KASETNE*

KĀRTSLĒKŠANA – vieglatlētikas disciplīna – lēkšana pāri latiņai, izmantojot kārts cēlējspēku; lēciens tiek ieskaitīts, ja latiņa nenokrīt.

KĀRVELE – čemurziežu dzimtas augs ar gaiši zaļām, trīskārt plūksnaini dalītām lapām un zarainu stublāju; ziedi ļoti sīki, balti, saliktos čemuros; Latvijā kultivē kā garšaugu un dekoratīvo augu.

KASĀCIJA – 1. tiesas lēmuma vai sprieduma atcelšana augstākas instances tiesā likumu vai tiesvedības normu neievērošanas dēļ; 2. vēlēšanu rezultātu atzīšana par nederīgiem, ja vēlēšanu gaitā pārkāpta konstitūcija vai vēlēšanu likums.

KASEŠU MAGNETOFONS – neliels, kompakts elektrisks aparāts skaņu magnētiskai pierakstīšanai un atskaņošanai ar lenti kasetē.

KASETE – noslēgts, pārvietojams modulis, kas kā datu vidi izmanto magnētisko lenti; parasti lieto audioinformācijas, videoinformācijas un datu ierakstīšanai.

KASETNE – 1. printera vai kopēšanas iekārtas sastāvdaļa – maināms plastikāta kontainers, kurā iepilda

K

printerī vai kopēšanas iekārtās izmantojamo tinti vai pulveri; 2. slēgts, pārvietojams atmiņas modulis, kurā ievietota diskatmiņa, magnētiskā lente vai lasāmatmiņas mikroshēma.

KASKADIERIS – kritienu, bīstamu lēcienu un triku izpildītājs kinofilmu uzņemšanā; aktiera dublieris šādās epizodēs.

KASKĀDIZVĒLNE – izvēlnes sistēma, kurā komandas izvēle izvēršamajā izvēlnē izraisa nākamās izvēlnes parādīšanos; apzīmē ar trīsstūri izvēlnes labajā malā.

KASTA – 1. Indijā un dažās citās zemēs – noslēgta sabiedrības grupa, kuras locekļus vieno sociāla vienlīdzība un sociāla pārmantojamība un kura neurtur kontaktus ar citām sabiedrības grupām; kasta ir savas paražas un likumi; 2. sabiedrības grupa, kas stingri sargā savu noslēgtību un savas kopīgās intereses, savas sabiedriskā stāvokļa privilēģijas.

KASTETE – aukstais ierocis – uz pirkstiem uzmaucama metāla plāksne dūres sitiena pastiprināšanai.

KASTINGS – 1. spiningošanas daudzciņa mērķi mešanā un tālmešanā ar spiningu un mākslīgās mušīņas makšķeri; 2. noklausīšanās, noskatīšanās, izvēloties labāko izpildītāju; sevis izrādīšana.

KAŠMIRS – no kašmira šķirnes kazu apmatojuma iegūta šķiedra; izgatavo vieglu vilnas, pusvilnas vai kokvilnas audumu.

KATAMARĀNS – jahta vai kuģis ar diviem paralēliem, savstarpēji saistītiem korpusiem; neliels plosts no vairākiem saistītiem balķiem.

KATAPULTA – 1. starta ierīce, piemēram, lidmašīnām no lidmašīnu bāzes kuģa; 2. ierīce (piemēram, cilvēka, kravas) automātiskai izmešanai avārijas gadījumā (no lidaparāta, zemūdenes u. c.).

KATAPULTĒJAMĀIS SĒDEKLIS – lidmašīnas sēdeklis pilota katapultēšanai avārijas situācijā.

KATARAKTA – acs lēcas apduļķošanās, kas izraisa redzes pavājināšanos un zudumu; kataraktas attīstības iemesli pilnībā vēl nav izpētīti, rodas sakarā ar lēcas ķīmiskā sastāva izmaiņām; vienīgā ārstēšanas metode ir apduļķotās lēcas ķirurģiska izņemšana (ekstrakcija).

KATARS – akūta infekcijas slimība – augšējo elpošanas ceļu, kuņģa un zarnu gļotādas iekaisums.

KATASTROFA – pēkšņa nelaime, notikums, kam smagas sekas.

KATOĻU BAZNĪCA – Romas katoļu baznīca – vecākā un lielākā kristiešu apvienība; mācība balstīta uz Bībeli un tradīcijām; baznīcas galva ir Romas pāvests.

KATŪNS – gluds, apdrukāts kokvilnas audums audeklpinumā.

KAUSĒTAIS SIERS – siers, ko gatavo no malta siera,

K

kurš karsējot ir izkausēts ūdenī; var būt ciets vai smērējams.

KAVA – dzirkstošais spāņu vīns, ko gatavo pēc klasiskās šampanieša metodes.

KAVALĒRIJA – jātnieku vienību karaspēks; dažās valstīs mūsdienās saglabātas parādes vienības ar zirgiem.

KAVIĀRS – sālīti, dažkārt kūpināti zivju ikri; isto kaviāru iegūst no dažām storu sugām.

K

KAZINO – atsevišķa telpa vai vairākas savstarpēji saistītas telpas, kuras ir īpaši iekārtotas un kurās tiek organizētas azartspēles – ruletes, spēļu automāti, kāršu un kauliņu spēles u. tml.

KĀZUSS – 1. gadījums, nejaušs nodarījums atšķirībā no tiši vai aiz neuzmanības pastrādāta nodarījuma; darbība, kura izskatās pēc pārkāpuma, nozieguma, bet kurā nav vainas; 2. gadījums, atsevišķs fakts.

KEBABČETA – bulgāru virtuve; grilētas maltas gaļas desiņas ar kartupeļu un dārzeņu piedevu.

KEBABS – ēdiens no aitas gaļas, kas grilēta uz iesma un pasniegta ar sīpoliem, tomātiem un garšvielām.

KEČS – profesionāls cīņas sporta veids, kurā atļauti gandrīz visi paņēmieni.

KEČUPS – mērce, ko gatavo no tomātiem, sēnēm, etiķa, garšvielām u. c.

KEDIJS – persona, kas nes golfa spēlētāja nūjas un meklē bumbiņas.

KĒKSS – veidnē cepts konditorejas izstrādājums no miltiem, olām, sviesta, cukura un dažādām piedevām, parasti ar rozīnēm.

KEMPINGPIEKABE – specializēta, ar attiecīgām iekārtām aprīkota piekabe, kurā cilvēkiem uzturēties automobiļa stāvēšanas laikā.

KEMPINGS – tūristu izmitināšanas un apkalpošanas vieta, kur iespējams novietot teltis, treilerus un tūristu transportlīdzekļus; parasti tiek piedāvātas arī nelielas mājīņas, kurās ir ēdiena gatavošanas un veļas mazgāšanas iespējas, kanalizācija, tualetes.

KENDO – cīņas sporta veids ar bambusa zobenu, ko vēcina ar abām rokām; samuraju paukošanās cīņas moderna forma.

KERATĪNS – olbaltumviela, ādas ragakārtas galvenā sastāvdaļa; atrodas arī matos, spalvās, zvīņās u. tml.

KERINGS – treka riteņbraukšanas disciplīna, kurā riteņbraucēji sākumā brauc aiz motocikla vai mopēda.

KĒRLINGS – komandu sporta spēle – saplacinātu metāla bumbu vai speciālu akmeņu slidināšana pa ledu, pirms tam to cītīgi birstējot ar speciālu birsti. Kērlinga mērķis – ieslidināt akmeni maksimāli tuvu uz ledus uzņēmētāja apļa centram, kā arī pretinieku komandas ieslidināto akmeņu izstumšana.

K

KESONA SLIMĪBA – stāvoklis, kas var rasties ūdenslidējam, pārāk strauji paceļoties līdz ūdens virsmai no dziļuma virs 10 m; spiedienam ķermenī strauji pazeminoties, asinīs veidojas gāzes pūslīši, kas var aizsprostot asinsvadus, izraisot krampjus un samaņas zudumu, bet smagākos gadījumos – nāvi.

KESONS – liela, ūdensnecaurlaidīga kamera zemūdens darbu veikšanai.

K

KEŠATMIŅA – atmiņa, kurai pieejas laiks ir ievērojami mazāks nekā operatīvajai atmiņai; izmanto kā buferatmiņu starp procesoru un operatīvo atmiņu.

KEŠJURIEKSTI – Amerikas tropisko apgabalu augs ar pelēkzaļiem nierveida augļiem; arī šā koka augļi (rieksti).

KETGUTS – ķirurģisks šūšanas materiāls no aitas vai kazas zarnām, kas ārstēšanas laikā organismā uzsūcas.

KIANTI – izplatīta sausā itāļu sarkanvīna šķirne.

KIBERNĒTIKA – vispārīga zinātne par to, pēc kādām likumībām gan mašīnās, gan dzīvos organismos, gan sabiedrībā noris regulācija un informācijas apmaiņa; aplūko vadības procesus no informācijas teorijas viedokļa.

KIBERTELPA – globālais elektroniskais tīkls, kurā notiek informācijas apmaiņa; kibertelpā var simulēt reālas situācijas, ievietot elektroniskos paziņojumus un spēlēt milzu apjoma piedzīvojumu spēles nereālās pasaulēs.

KIBORGS – fantastiska cilvēkveidīga būtne, pa pusei cilvēks, pa pusei mašīna.

KIČS – banāls, ārēji efektīgs, bezgaumīgs mākslas darbs.

KIDNEPINGS – cilvēku (sevišķi bērnu) nolaupīšana izspiešanas un šantāžas nolūkā.

KIJA – biljarda vai novusa nūja ar smailu galu.

KIKBOKSS – sporta veids, kurā apvienoti klasiskā boksa un dažu Austrumu cīņas veidu elementi, piemēram, spērieni augstāk par jostasvietu.

K

KILLERS – parasti profesionāls slepkava, pasūtījumu slepkavības izpildītājs.

KILTI – tradicionāli Skotijas Kalnienes vīriešu svārki, kas darināti no katram klanam raksturīgā tartāna – austa rūtaina vilnas auduma.

KIMČI – korejiešu ēdiens – Ķīnas kāposti aso sarkano piparu mērcē; tie var būt papildināti ar citiem dārzeņiem, kā arī zivīm un gaļu.

KIMPABS – korejiešu ēdiens – kaltētā jūras zālē ietīti rīsi, kuriem pievienota sezameļļa; pasniedz ar gaļu, olām, gurķiem, redīsiem.

KINESKOPS – elektronstaru lampa ar ekrānu attēlu reproducēšanai; izmanto televizoros, datoros, displejos u. tml.

KINOFESTIVĀLS – sarīkojums, skate, kurā tiek demonstrētas un novērtētas kinofilmas; ievērojamākie kinofestivāli tiek rīkoti katru gadu Kannās, Venēcijā, Berlīnē.

KINOLOĢIJA – mācība par suņiem, to šķirnēm un kopšanu; suņkopības teorētiskais pamats.

KIOTO PROTOKOLS – ANO Vispārējās Konvencijas par klimata pārmaiņām protokols. Konvencijas galvenais mērķis ir ierobežot kaitīgo gāzu izmešus un tā samazināt vides piesārņojumu un novērst nelabvēlīgās klimata pārmaiņas.

K

KIPA – tradicionālā ebreju cepurīte, ko valkā galvenokārt ortodoksālā jūdaisma piekritēji – vīrieši.

KIRASAO – rūgteni salds pomeranču liķieris.

KLABURČŪSKA – indīga dzeltenī pelēkbrūna ar plankumiem vai šķērsjoslām tropu zemju čūska, kuras dažām sugām pārragojušies ādas segmenti astes galā veido čūskas *klabekli*.

KLASTERS – ārējo ierīču, parasti termināļu, grupa ar kopīgu vadības ierīci; abstrakts datu tips vai objektu grupa ar noteiktu iezīmju kopu.

KLAUZULA – atsevišķs likuma vai līguma noteikums, kas regulē līguma dalībnieka tiesības vai pienākumus.

KLAVIATŪRA *sk.* TASTATŪRA

KLĒPJDATORS – viegls pārnēsājams personālais

dators ar atvāžamu plakanu displeju, parasti ar autonomu barošanas avotu.

KLEPTOMĀNIJA – nepārvarama, slimīga tieksme zagt; izraisa dažas psihiskas slimības.

KLERKS – kantorists; sīks ierēdnis.

KLIENTS – persona, kas ir pastāvīgs pircējs, pasūtītājs; arī persona, kas pastāvīgi izmanto kādas iestādes, uzņēmuma pakalpojumus.

KLIKŠKIS – ātra peles pogas nospiešana un atlaišana pēc tam, kad peles rādītājs novietots uz izvēlētā objekta vai izvēlētājā vietā.

KLIĶE – no kādas lielākas cilvēku kopības atdalījies un iekšēji sakļāvies grupējums savu egoistisku nolūku īstenošanai vai sava pārākuma pār citiem demonstrēšanai.

KLINČS – boksā – pretinieka aptveršana tuvcīņā, lai viņu kavētu izdarīt sitienus.

KLIŅĢERĪTE – kuryziežu dzimtas lakstaugs ar dzelteniem vai sarkandzelteniem ziediem un spēcīgu smaržu; izmanto medicīnā un kosmētikas ražošanā tās antiseptisko un dziedējošo īpašību dēļ.

KLIPONS – saulesbrilles bez kājiņām, ko viegli nostiprināt uz parastajām brillēm.

KLIPS – īsa muzikāla vai reklāmas filma, galvenokārt

K

demonstrēšanai televīzijā atsevišķi kā citātu, ilustrāciju, reklāmas materiālu.

KLIPSIS – auskars, ko piestiprina saspiežot; līdzīga sprādze.

KLĪRINGS – bezskaidras naudas norēķinu sistēma, kuras pamatā ir norēķinu dalībnieku savstarpēja prasījumu ieskaite.

KLOKĒ – austa vai adīta drāna ar burbuļainu reljefu.

K

KLONĒŠANA – biomedicīniska metode – izvēlētā klona īpašībām ģenētiski identisku šūnu vai organismu veģetatīva pavairošana.

KLONS – vienas šūnas vai organisma pēcnācēji, kas radušies bezdzimumvairošanās ceļā.

KNESETS – Izraēlas parlaments; arī Izraēlas parlamenta ēka, kas celta 1966.g.

KOALA – kāpelējošs somainis, kas dzīvo Austrālijā, ar pelēkbrūnu, mīkstu apmatojumu, apaļām ausīm, melnu degunu un īsu asti; pārtiek no dažu sugu eikaliptu lapām.

KOALĪCIJAS VALDĪBA – valdība, ko veido divas vai vairākas parlamenta partijas, kurām kopā ir balsu vairākums.

KOBALTIELGABALS – aparāts apstarošanai ar radioaktīvo kobaltu.

KOBLERS – dzēriens, ko pagatavo, tieši glāzē sajaucot alkoholiskos dzērienus – vīnus, liķierus u. tml., kā arī augļus, sulu un sasmalcinātu ledu.

KODEKSS – vienots normatīvs akts, kurā ir sistemātiski sakārtotas noteiktas tiesību nozares normas – Kriminālkodekss, Civilprocesa kodekss u. c.

KODĒŠANA – 1. viena datu attēlojuma veida pārveidošana citā, kādā iepriekš pieņemtiem noteikumiem atbilstošā veidā, kas pieļauj pretējo procedūru – dekodēšanu; 2. programmas sastādīšana programmēšanas valodā; 3. psihoterapeitiska un transoloģiska metode atsvabināšanai no nepatīkamiem ieradumiem, piemēram, smēķēšanas.

KODIFICĒT – izveidot nerakstītus noteikumus rakstītam likumam, apkopot izklaidus atrodamus tiesību noteikumus sistematizētā likumā; padarīt par normu, apstiprināt.

KODIFIKĀCIJA – 1. spēkā esošo kādas tiesību nozares normatīvo aktu sistematizēšana; 2. valodas normu fikšācija normatīvos aktos, piemēram, pareizrakstības vārdnīcās.

KODOLDEGVIELA – viela, kurā noteiktos apstākļos var notikt atomu kodolu dalīšanās ķēdes reakcija, kas kodolreaktorā var atdot daudz enerģijas; parasti urāns, dažos gadījumos plutonijs.

KODOLENERĢIJA – atoma kodola iekšējā enerģija.

K

KODOLIEROCIS – cīņas ierocis, kurā izmanto kodol-enerģiju, kas izdalās atomu kodolu dalīšanās vai sintēzes reakcijā; kodolieroča iedarbība: triecienvilnis, siltuma starojums, neitronu un gamma starojums, elektromagnētiskais impulss, kā arī radioaktīvie nokrišņi.

KODOLIZMĒGINĀJUMS – process, kurā izmēģina kodolieroci.

KODOLREAKTORS *sk.* **ATOMREAKTORS**

K

KODOLSPRĀDZIENS – sprādziens, ko izraisa strauja smago elementu kodolu dalīšanās ķēdes reakcija vai vieglo elementu kodolu sintēzes kodoltermiskā reakcija.

KODOSKOPS – projekcijas aparāts, kas uz caurspīdīgas plēves zīmētus attēlus vai rakstītu tekstu projicē uz balta sienas vai ekrāna.

KODS – 1. simboli, zīmes, ar ko īsumā vai slepenības labad aizstāj citus apzīmējumus un nosaukumus un ko izmanto informācijas pārraidē, apstrādē, glabāšanā; 2. mašinkods, mašinvaloda – valoda, kādā pierakstīta programma; programmas teksta daļa.

KOIJOTS – suņu dzimtas dzīvnieks, mazāks par vilku, ar rūsganu kaklu un sāniem, pelēkdzeltenu muguru un balti pelēcīgu pavēderi; dzīvo prērijā.

KOKAĪNS – alkaloīds, anestezējošs un sāpes remdējošs līdzeklis; stipra narkotiska viela, ko iegūst no kokas

auga lapām; stimulē centrālo nervu sistēmu, rada eiforiju un halucinācijas.

KOKAKOLA – bezalkoholisks tonizējošs dzēriens, kas gatavots no kolas sēklām; satur kofeīnu.

KOKERSPANIELS – neliels medību suns ar mīkstu, garu, melnu, rudu vai brūnu apmatojumu un garām, nokarenām ausīm; ir angļu un amerikāņu kokerspāniels.

KOKŠĶIEDRU PLĀTNES – plātnes, kas sapresētas un salīmētas no koksnes masas; lieto kā apšuves un siltumizolācijas materiālu.

KOKTEILIS – 1. alkoholisku dzērienu maisījums ar piedevām un ledu; bezalkoholisks dzēriens, ko gatavo no piena, sulām, saldējuma; 2. maisījums, kas sastāv no dažādām vielām.

KOLABORACIONISTS – cilvēks, kas sadarbojas ar okupācijas varu vai atbalsta šādu sadarbību.

KOLAGĒNS – vienkārša olbaltumviela, kas ir dzīvnieku organisma saistaudu galvenā sastāvdaļa; ietilpst arī ādā, asinsvados, kaulos.

KOLAPSS – pēkšņs sirds un asinsvadu vājums.

KOLĀŽA – 1. kompozicionāls paņēmiens, kura pamatā ir cita komponista skaņdarba, arī paša autora, agrāk sarakstīta skaņdarba fragmentu izmantošana samērā

K

mehāniskā savienojumā; 2. mākslā – tehnisks paņēmiens, kura pamatā ir dažādu materiālu uzlimēšana uz krāsas un faktūras ziņā atšķirīgas pamatnes.

KOLEDŽA – augstākā vai vidējā mācību iestāde; koleģijas kā augstskolas bieži vien ietilpst universitātēs.

KOLEĢIALITĀTE – vadības forma, kad vadītājs ir nevis vienpersonisks, bet gan pilnvarotu personu grupa jeb kolēģija, kas kopīgi apspriež un izlemj jautājumu.

K

KOLĒĢIJA – amatpersonu grupa, apvienība, kopa kā tiesību subjekts, juridiska persona; oficiāli apstiprināta līdztiesīgu amatpersonu grupa – vadošā administratīvā, rīcības vai padomdevēja institūcija, grupa.

KOLEKTĪVAIS BIEDRS – kāda organizācija, kuras biedri kopīgi iestājušies citā organizācijā, piemēram, kādas arodbiedrības biedri politiskā partijā.

KOLEKTĪVAIS LĪGUMS – līgums starp darba devēju un arodbiedrību par darba un algas noteikumiem.

KOLEKTIVIZĀCIJA – zemes vai ražošanas līdzekļu nodošana no privāta pārvaldījuma valsts īpašumā.

KOLIKAS – asas, lēkmjveidīgas sāpes vēdera dobuma orgānos; parasti rodas no aizcietējuma vai zarnu saņemšanās.

KOLĪZIJA – nesaskaņas vai pretrunas starp atsevišķiem likumiem vai tiesību normām, kas regulē vienas un tās pašas vai radniecīgas sabiedriskās attiecības.

KOLLIJS – garspalvains vai gludspalvains paliels suns, ruds un balts vai melns ar brūniem un baltiem plankumiem; galva sašaurināta no ausīm līdz deguna galam, nelielas ausis.

KOLONIĀLISMS – mazāk attīstītu apgabalu iekarošana un ekspluatācija no tehniski un militāri vairāk attīstītu valstu puses, galvenokārt citās pasaules daļās.

KOLONIJA – zeme un tās iedzīvotāji, kurai nav politiskas un ekonomiskas patstāvības un kuru tur apspiestībā un pakļautībā kāda spēcīgāka valsts, ignorējot tautas pašnoteikšanās tiesības.

KOLRĀBIS – krustziežu dzimtas dārzenis, kam ēdamā daļa ir stublāja piebriedusī lejasdaļa; izmanto pārtikā un lopbarībā; kolrābja garša ir nedaudz smalkāka nekā kālim.

KOLUMBĀRIJS – vieta, kur pēc kremācijas glabā urnas ar mirušo pelniem.

KOMA – dziļš bezsamaņas stāvoklis ar elpošanas un asinsrites traucējumiem, refleksu izžušanu; pacienta *iziešana* no komas ir atkarīga no komas dziļuma.

KOMANDA – 1. vadības signāls, kas iniciē noteiktas operācijas izpildi; 2. instrukcija, kas pārveidota datorā tieši izpildāmā formā.

KOMANDANTS – 1. augstākais pavēlnieks cietoksni vai garnizonā, kas ir atbildīgs par garnizona vai sardzes

dienesta izpildi, karavīru disciplīnu sabiedriskās vietās u. c.; 2. darbinieks, kas pārzina un ir atbildīgs par kādas iestādes sabiedrisko ēku (piemēram, studentu kopmītņu) izmantošanu.

KOMANDĒJUMA NAUDA – atlīdzība par izdevumiem ēšanai un naktsmītnei komandējuma laikā.

KOMANDĪTSABIEDRĪBA – personālsabiedrība, kurā uz līguma pamata apvienojušās divas vai vairākas personas ar mērķi veikt komercdarbību, izmantojot kopēju uzņēmuma nosaukumu.

KOMANDPOGA – spiežampoga grafiskā lietotāju saskarnes dialoglodziņā, kas iniciē tādas darbības kā izvēlētas komandas izpildi, komandas atcelšanu vai cita dialoglodziņa izspīdināšanu displeja ekrānā.

KOMANDRINDA – 1. vieta ekrānā, kur noteiktā secībā tiek ievadītas komandas; 2. komandvalodā uzrakstīts teksts, kas tiek nodots izpildīšanai komandu interpretatoram.

KOMBAINS – pļaujmašīna, kas, braucot pa lauku, vienlaicīgi veic vairākus apstrādes ciklus – pļauj, kuļ un attīra labību.

KOMENTĀRS – paskaidrojums vai kritiskas piezīmes, spriedumi par kādu parādību – juridisku, politisku, ekonomisku u. c.

KOMERCAKTS – noteiktas formas adresāta doku-

ments, ko sastāda pārvadājuma attiecībās, konstatējot kravas iztrūkumu, bojājumu vai neatbilstību; komercakts kalpo par pamatu pretenziju un prasību pieteikšanai.

KOMERCBANKA – universāla banka, kas piedāvā dažādus finanšu pakalpojumus fiziskajām un juridiskajām personām noguldījumu, kredītu u. c. finanšu pakalpojumu veidā un kas ir saņēmusi bankas licenci no banku uzraudzības institūcijas.

KOMERCIJA – tirdzniecība; finanšu zinātnes.

K

KOMERCNOSLĒPUMS – ar komersanta uzņēmumu saistītas saimnieciska, tehniska vai zinātniska rakstura lietas un informācija, katra faktiska vai potenciāla mantiska vai nemantiska vērtība, kuras nonākšana citu personu (it īpaši – konkurentu) rīcībā var radīt zaudējumus komersantam un attiecībā uz kuru komersants ir veicis saprātīgus slepenības saglabāšanas pasākumus.

KOMERCSKOLA – vidējā mācību iestāde, kurā pastiprināti apgūst ekonomiku un finanses, kā arī tirgvedību un kas sagatavo tirdzniecības un finanšu darbiniekus.

KOMERSANTS – cilvēks, kas nodarbojas ar liela apjoma tirdzniecību.

KOMIKSS – zīmējumu sērija, kurā bieži vien komiski attēlots kāda piedzīvojumiem bagāta literāra darba saturs; katram zīmējumam parasti tiek pievienoti īsi paskaidrojumi – dialogi, replikas. Nereti komiksi pievēršas

arī vēsturiskiem notikumiem, zinātniskām vai politiskām tēmām u. tml.

KOMISĀRS – 1. policijas amatpersona dažās valstīs; 2. Eiropas Savienības, Apvienoto Nāciju Organizācijas amatpersona, kas koordinē darbību kādā noteiktā sfērā; 3. starptautiskās sporta veida federācijas pārstāvis starptautiskās sacensībās.

KOMISIJA – 1. koleģiāla vēlēta vai iecelta speciāli izraudzītu oficiālu personu grupa, valsts vai sabiedriska institūcija ar īpašām pilnvarām, ko izveido vai ievēl vienreizēju vai pastāvīgu uzdevumu veikšanai; 2. starptautiska organizācija.

KOMISIJAS LĪGUMS – pēc Civillikuma līgums, kurā viena puse, komitents, uztic otrai, komisijai, kustamas lietas pārdošanu par zināmu cenu ar nosacījumu, ka saņēmējs pēc zināma laika vai pēc īpašnieka pieprasījuma vai nu samaksās minēto cenu, vai atdos pašu lietu.

KOMISIONĀRS – starpnieks tirdznieciskos darījumos, persona, kas par zināmu atlīdzību veic tirdznieciskus darījumus.

KOMITEJA – 1. īpašam uzdevumam nodibināta koleģiāla valsts, parlamentāra, pašvaldības vai privāta iestāde, kuras darbību raksturo vispārēja, augstāka patstāvības pakāpe nekā komisijai, kura ir atkarīgāka koleģiāla iestāde; 2. kādas organizācijas vēlēta vadoša institūcija.

KOMITENTS – persona, kas komisijai uzdod pašam savā vārdā, bet uz šīs personas rēķina, noslēgt zināmu darījumu.

KOMPAKTDISKS – neliels ar lāzērieci nolasāms ciparieraksta disks, kurā var ierakstīt ļoti daudz informācijas; ciparieraksta disks ar fonogrammu, ko atskaņo ar lāzēratskaņotāju.

KOMPĀNIJA – 1. komercuzņēmums; sabiedrība, piemēram, televīzijas kompānija; 2. cilvēki, kuri kopā pavada laiku vai kurus apvieno kopīgas intereses.

KOMPETENCE – valsts iestādes un amatpersonas tiesību, pienākumu un pilnvaru kopums; lietpratība, zināšanas, darbības joma.

KOMPILĀCIJA – 1. citu cilvēku radošā vai zinātniskā darba rezultātu izmantošana, visu datu aizgūšana no citu pētījumiem bez patstāvīga vērtējuma; 2. šādi veidots literārs vai zinātnisks darbs.

KOMPLEKSS – 1. vienots priekšmetu vai parādību kopums, veselums, sistēma; 2. noteiktam nolūkam veidots celtnu, telpu kopums; celtnes, telpas, kas veido vienu veselumu; 3. slimības, fizioloģiskas norises, psihiski procesi u. tml., kas veido ko saistītu, veselu, piemēram, mazvērtības komplekss.

KOMPLIMENTĀRS – slavējošs, cildinošs.

KOMPROMĀTS – sarunvalodā – kompromitējošs materiāls.

K

KOMPROMISS – 1. ar savstarpēju vienošanos panākts izlīgums starp cilvēkiem ar pretējiem, atšķirīgiem uzskatiem; 2. vienošanās par šķirējtiesu (parasti starptautiskajās tiesībās).

KOMUNIKABILITĀTE – cilvēku spēja nodibināt un realizēt sociālos kontaktus.

KOMUNIKĀCIJA – saskarsme; saziņa; divpusējs informācijas apmaiņas process, kura gaitā saņemtā informācija ir saprotama abiem tā dalībniekiem.

K

KOMUNIKĒ – oficiālas varas iestādes ziņojums iedzīvotājiem; starptautisks paziņojums.

KONCENTRĀCIJAS NOMETNE – masveida gūstekņu ieslodzījuma vieta – nometne ar sevišķi smagu režīmu, kur izolācijā tiek turēti civilie opozicionāri vai karagūstekņi.

KONCEPTUĀLĀ MĀKSLA – tēlotājmākslas modernisma virziens, kas izveidojās kā savdabīgs minimālās mākslas tendenču rezultāts; konceptuālās mākslas pārstāvji tiecas ierobežot mākslas izpausmes loku tikai ar ieceri, izveidojot principu: *māksla – ideja*, savas idejas veidojot metu, rakstveida vai mutisku projektu formā, arī skaņu ierakstu, kino vai televīzijas raidījumu veidā.

KONCERNS – vairāku juridiski, formāli pastāvīgu uzņēmumu apvienība, kur finansiālais noteicējs ir viens uzņēmums vai grupējums; tā mērķis ir izveidot vienotu

saimniecisku organizāciju, lai savā labā ietekmētu pasaules tirgus cenas.

KONCESIJA – atļauja, līgums ar konkrētiem nosacījumiem par valstij vai pašvaldībām piederošo dabas bagātību, uzņēmumu vai uzņēmuma daļas vai saimniecisko objektu nodošanu lietošanā fiziskai vai juridiskai personai uz noteiktu laiku.

KONDENSATORS – 1. elektriskā iekārta, kas spēj uzkrāt elektrības lādiņu; 2. ierīce tvaika vai gāzes pārvēršanai šķidrā vai kristāliskā stāvoklī.

K

KONDĪCIJA – 1. kvalitāte, kādai pēc līguma noteikumiem vai normatīviem dokumentiem, piemēram, standarta, jāatbilst produkcijai (precei); 2. noteikums, nolīgums; 3. sarunvalodā – gatavība, noteikts stāvoklis, kvalitāte.

KONDIKIONĒTĀJS – 1. kondicionēšanas iekārta; 2. matu kopšanas līdzeklis, ko parasti lieto pēc matu mazgāšanas matu skalošanai.

KONDOMS *sk. PREZERVATĪVS*

KONDORS – plēsīgs grifu dzimtas putns, kuram uz galvas ir gaļīga sekste, viens no lielākajiem lidojošiem putniem pasaulē; kondoram uz galvas un kakla nav spalvu, ķermenis un spārni ir melni, apkakle – balta.

KONFEDERĀCIJA – 1. divu vai vairāku suverēnu valstu savienība, kas parasti izveidota uz starptautiska

līguma pamata atsevišķu valstisku mērķu sasniegšanai; pašlaik konfederācijas pazīmes ir Eiropas Savienībai; 2. apvienība, asociācija, ko veido biedrības, organizācijas.

KONFERENCE – 1. sanāksme, sapulce, apspriede, kurā konkrēta sabiedrības grupa apspriež noteiktu jautājumu loku; 2. nacionālas vai starptautiskas organizācijas vadoša organizācija; 3. sporta komanda vai klubu līga; apakšgrupa.

K

KONFESIJA – 1. reliģijas, piemēram, kristietības, paveids; 2. ticība, oficiāla piederība pie noteiktas reliģijas.

KONFIDENCIALITĀTE – slepenība; noslēpuma neizpaušana.

KONFIDENCIĀLS – tāds, kas amatpersonai zināms sakarā ar viņas amata pienākumu pildīšanu un nav izpaužams.

KONFISKĀCIJA – krimināltiesībās – notiesātā īpašumā esošās mantas vai tās daļas piespiedu bezatlīdzības atsavināšana valsts īpašumā. Mantas konfiskācija paredzēta arī civiltiesībās, piemēram, manta, kas iegūta ar nelikumīgu darījumu, un administratīvajās tiesībās, piemēram, sakarā ar muitas noteikumu pārkāpšanu.

KONFLIKTS – sadursme, kolīzija – uzskatu, politisks, militārs, ekonomisks, sociāls, starptautisks, vietējs, reģionāls u. c. pēc sava veida un rakstura.

KONFRONTĀCIJA – 1. konfrontēšana, divu vai vai-

rāku personu vienlaicīga pratināšana par vieniem un tiem pašiem apstākļiem (parasti šo personu iepriekšējās liecībās ir būtiskas pretrunas); 2. savstarpēja pretstatišana; personu, spēku, nostādņu utt. savstarpējā pretstāve, parasti naidīga.

KONGLOMERĀTS – uzņēmumu grupa, kas izveidota, apvienojot uzņēmumus ar atšķirīgām darbības nozarēm.

KONJAKS – alkoholisks dzēriens, ko gatavo no īpašām vīnogu šķirnēm, tās raudzējot un destilācijā iegūto konjaka spirtu ilgstoši turot saskarē ar ozolkoku; izcelsme meklējama Francijas pilsētā Konjakā.

KONJUNKTIVĪTS – konjunktīvas iekaisums – acs ābola un plakstiņu iekaisums, kam raksturīgs apsārtums, asarošana, asas sāpes; visbiežāk konjunktivītu izraisa vīrusi, baktērijas vai alergija. Konjunktivītam nepieciešama medikamentoza ārstēšana.

KONJUNKTŪRA – 1. konkrētā laika posmā radušies apstākļi, pagaidu situācija, lietu stāvoklis; 2. pazīmju kopums, kas raksturo saimniecības, galvenokārt tirgus, stāvokli konkrētā laika posmā, piemēram, pieprasījumu un piedāvājumu, cenas u. tml.

KONKUBINĀTS – kopdzīve bez oficiālas laulības reģistrācijas.

KONKURENCE – 1. sacensība par pārakumu, priekšrocībām kādā norisē, kādā jomā; 2. cīņa par labākiem sasniegumiem kādā saimnieciskās dzīves jomā starp

K

preču ražotājiem, pakalpojumu sniedzējiem u. tml. Konkurence ir dabiska preču un pakalpojumu piedāvājuma regulētāja, kas veido optimālu tirgus cenu, kura pieņemama gan ražotājam, gan arī patērētājam.

KONKURSISSOLE – izsludināts uzaicinājums piedalīties konkursā par tiesībām veikt noteiktus darbus, piegādāt preces, sniegt pakalpojumus u. tml.

K **KONOSAMENTS** – jūras un gaisa pārvadājumos dokuments, kas apliecina noslēgtu pārvadājuma līgumu un to, ka pārvadātājs ir pieņēmis kravu un uzņēmis to nogādāt galapunktā un izsniegt adresātam.

KONSALTINGS – profesionālu konsultāciju un ieteikumu sniegšana galvenokārt uzņēmējdarbības jomā.

KONSENSS – svarīga lēmuma pieņemšana vai līguma noslēgšana, pamatojoties uz visu dalībnieku vienprātību.

KONSERVANTI – vielas, kas noteiktos uzglabāšanas apstākļos pagarina pārtikas produktu uzglabāšanas laiku, aizsargājot no mikroorganismu izraisītas bojāšanās.

KONSERVĒŠANAS LĪDZEKĻI – vielas, ko pievieno pārtikas produktiem, lai tie ilgāk uzglabātos; atļautos līdzekļus nosaka kompetentas iestādes, un tie jāuzrāda uz preces iepakojuma ar nosaukumu vai kodu.

KONSILIJS – ārstu apspriede, kurā vērtē slimnieka stāvokli, cenšas precizēt diagnozi un lemj, kādus ārstē-

šanas paņēmienu izmantot; pati ārstu grupa, kas sanāk uz šādām apspriedēm.

KONSISTORIJA – administratīva institūcija luterāņu baznīcā.

KONSORCIJS – nolīgums, sadarbība starp bankām un/vai rūpniecības firmām kādas kopīgas finansiālas operācijas veikšanai.

KONSTITŪCIJA – tāda tautas vai valsts tiesību normu un principu sistēma, kurai piešķirts augstākais juridiskais spēks; Konstitūcijas uzdevums ir regulēt tiesisko attiecību pamatus starp cilvēku un sabiedrību, kā arī pašas valsts varas organizēšanas un funkcionēšanas svarīgākās puses.

K

KONSTITUCIONĀLĀ UZRAUDZĪBA – dažādu valsts varas institūciju procedūru sistēma, kas nodrošina publiskās varas subjektu aktu un rīcības atbilstību konstitūcijai.

KONSTITUTĪVS – būtisks elements, elementi tiesību sistēmā, valstī, tas, kas nosaka, iedibina tiesību sistēmā, valsts dzīvē būtiskus principus, tiesību institūtus un valsts institūcijas.

KONSULĀTS – pastāvīga vienas valsts valdības konsulārā pārstāvniecība citas valsts attiecīgajā konsulārajā apgabalā.

KONSULS – vienas valsts valdības konsulārais aģents

kādā citā valstī vai tās atsevišķā pilsētā, parasti ostas pilsētā vai rajonā, kurus dēvē par konsulāro apgabalu.

KONSUMĀCIJA – procesa, darbības pabeigšana; īstenošana; centieni panākt, lai klients iztērē pēc iespējas vairāk.

KONTAKTLĒCAS – mazas, noslīpētas, plānas plastmasas vai stikla lēcas, ko uzliek tieši uz acs ābola redzes optisko defektu kompensācijai un kas kopā ar acs radzeni un acs lēcu veido vienotu optisko sistēmu; ir mīkstās un cietās kontaktlēcas.

K

KONTAKTPERSONA – persona, kuras telefons vai atrašanās vieta darīta zināma atklātībai un kura kādas personas, organizācijas, uzņēmuma u. tml. vārdā kontaktējas ar ieinteresētām personām.

KONTEINERKUGĪS – kuģis kravu transportēšanai konteineros.

KONTEINERS – 1. tvertne atkritumu savākšanai un aizvešanai; 2. noteikta lieluma tērauda tvertne, kuru var viegli pārkraut un pārvietot; izmanto starpvalstu pārvadājumos dažādu kravu transportēšanai bez taras.

KONTINENTĀLAIS ŠELFS – sauszemes turpinājums, sēklis piekrastes valstij piegulošajā teritoriālajā jūrā un aiz tās, ja tā dabiskā zemūdens krauja ir tālāk, tomēr saskaņā ar 1982. g. Vienoto jūras tiesību konvenciju kopumā ne tālāk kā 350 jūras jūdžu no taisnajām bāzes, izejas līnijām, no kurām nomēra teritoriālās jūras platumu.

KONTRABANDA – preču vai citu vērtību slepena pārvietošana pāri valsts muitas robežai, apejot muitas kontroli vai noslēpjot no šādas kontroles.

KONTRACEPCIJA – līdzekļu un darbību kopums bērna ieņemšanas (olšūnas apaugļošanās) aizkavēšanai; ir sieviešu un vīriešu kontracepcija.

KONTRAHENTS – vienošanās dalībnieks; līgumslēdzēja puse.

KONTRAKTS – rakstisks līgums, nolīgums starp divām vai vairākām pusēm, kas nosaka pušu tiesības un pienākumus un kam ir noteikts termiņš.

KONTRASTIZMEKLĒŠANA – rentgendiagnostikas metode, kurā lieto kontrastvielas; parasti izmanto, izmeklējot iekšējos orgānus – gremošanas traktu, žultspūsli, urīntraktu, zarnas, dzemdi u. c.

KONTRASTVIELAS – organismam nekaitīgi ķīmiski savienojumi, kas absorbē rentgenstarojumu citādi nekā ķermeņa audi; izmanto, lai izmeklētu ar parastajām rentgenoloģiskajām metodēm grūti atšķiramus orgānus.

KONTRINDIKĀCIJA – slimības apstākļi, kuru dēļ nevar lietot kādu ārstniecisku paņēmieni vai medikamentu.

KONTROLE – pārbaude, pārraudzība, revīzija; arī iestāde, kas veic kontroles funkcijas.

KONTROLPAKETE – akciju daudzums, kas to īpaš-

K

niekam nodrošina izšķirošu ietekmi akciju sabiedrības darbībā.

KONTROVERSIĀLS – strīdīgs, apstrīdams, pretrunīgs.

KONTS – grāmatvedības metodes elements dažādu līdzekļu un procesu ekonomiskai grupēšanai, uzskaitēi un kontrolei; arī dokuments, kas atspoguļo finansiālo norēķinu operācijas, naudas noguldījumu stāvokli u. tml.

K

KONVEIJERS – masveida produkcijas ražošanas princips – produkts tā montāžas laikā ar transportierīci (piemēram, lenti u. c.) tiek pārvietots no viena strādnieka pie nākamā.

KONVENCIJA – 1. vienošanās, līgums; 2. vairāku valstu vienošanās par kaut kādu principu vai rīcības normu ievērošanu; pēc šāda līguma parakstīšanas attiecīgās normas automātiski kļūst par parakstījušās valsts iekšējo tiesību normām, bet, ja tās atrodas pretrunā ar līdz šim valstī pastāvējušām normām, tad pēdējās tiek atceltas.

KONVENCIJONĀLIE IEROČI – militārie ieroči, kas nav kodolieroči, ķīmiskie vai bioloģiskie ieroči.

KONVENTS – 1. likumdošanas sapulce, ko sasauc konstitūcijas izstrādāšanai vai grozīšanai; 2. pārstāvju sapulce (organizācijā, biedrībā, partijā).

KONVERTĀCIJA – kādas valsts valūtas apmaiņšana pret citas valsts valūtu parasti atbilstoši maiņas kursam.

KONVOJS – bruņota apsardze, kas pavada transportlīdzekļus, gūstekņus u. c.; transporta vai tirdzniecības kuģu grupa, ko sargā konvoja karakuģi vai konvoja lidaparātu grupa.

KOOPERĀCIJA – sadarbība, it īpaši ekonomiska darbība, ko veic kooperatīvie uzņēmumi.

KOOPERATĪVS – brīvprātīga fizisko un juridisko personu kopdarbības apvienība (sabiedrība), kuras mērķis ir apmierināt savu biedru saimnieciskās un sadzīves vajadzības, veicināt viņu materiālo labklājību un kultūras vajadzību apmierināšanu.

KOPĪPAŠUMS – izveidojas no kopīpašuma tiesības, kas ir īpašuma tiesība, kura pieder uz vienu un to pašu nedalītu lietu vairākām personām tikai domājamās daļās.

KOPS – sarunvalodā – policists, parasti ASV.

KOPUZŅĒMUMS – divu vai vairāku dalībnieku uzņēmums, kurā atbilstoši ieguldījumiem dalībnieki kopīgi darbojas, saņem peļņu un sedz zaudējumus.

KORĀNS – galvenie islāma Svētie raksti, kuros atrodami reliģiskie, tiesiskie, tikumiskie un sadzīviskie noteikumi un pamācības, ko islāmticīgie atzīst par Dieva dāvātu ticības un dzīves normu avotu.

KORDS – rupji, izturīgi pavedieni no ķīmiskām šķiedrām; izmanto virvju un tauvu izgatavošanā, kā arī auto mašīnu riepu izgatavošanā.

K

KORIANDRS – čemurziežu dzimtas lakstaugs ar čemuros saliktiem baltiem vai iesārtiem ziediem, kura zaļos lakstus un augļus (riekstus) izmanto par garšvielu; koriandra augļu ēterisko eļļu lieto pārtikas rūpniecībā, medicīnā, parfimērijā.

KORIFEJS – izcils zinātnes, mākslas vai literatūras darbinieks.

K **KORINTE** – maza, tumši zila žāvēta vīnoga bez kauliņiem; Latvijā par korinti sauc rožu dzimtas krūmu vai koku ar baltiem ziediem un mazām melni violetām ēdamām ogām.

KORNFLEIKS – graudaugu, galvenokārt kukurūzas, pārslas.

KORNIŠONS – 4–7 cm garš gurķu auglis, ko izmanto konserviem.

KORPORĀCIJA – 1. biedrība, savienība, personu grupa, ko vieno kopīgas profesionālās vai kārtas intereses; 2. sabiedrība saimnieciskas darbības veikšanai; 3. studentu organizācija.

KORPORATĪVISMIS – 1. uzskats, ka sabiedrības sociālajām un profesionālajām grupām jāfunkcionē kā korporācijām (apvienībām), bet visai sabiedrībai – kā korporāciju korporācijai; 2. valsts korporatīvisms – militāras valsts paveids, kurā pārstāvniecības institūciju vietā radīta mākslīga korporāciju sistēma; 3. indivīdu rakstura īpašības, nosliece un izturēšanās stils, kas iz-

paužas viņu kopīgajā darbībā un ir vērsti uz organizācijas iekšējo noslēgtību un tās locekļu rīcības vienotību, to individualitātes nonivelēšanu.

KORRIDA – vēršu ciņas, piemēram, Spānijā, Latīņamerikas valstīs.

KORTESI – parlaments Spānijā.

KORTEŽS – svinīgs gājiens vai transportlīdzekļu rinda svinīgā braucienā.

KORUPCIJA – dienesta stāvokļa izmantošana savtīgos nolūkos; amatpersonu un politisko darbinieku pērkamība, piekukuļojamība.

KOSMĒTIKA – 1. vielas, ko lieto ķermeņa, galvenokārt ādas, kopšanai; dažām no tām ir ārstnieciska nozīme, bet lielākā daļa noder vienīgi sejas un ķermeņa skaistināšanai; pie kosmētikas pieder smaržas, odekolons, pulveris, pomāde u. tml.; 2. ķermeņa ādas, matu, nagu u. c. kopšanas paņēmieni; arī mācība par ķermeņa kopšanas paņēmieniem un līdzekļiem.

KOSMISKĀ ZONDE – bezpilota kosmiskais lidaparāts, kas paredzēts tālākam lidojumam starpplanētu telpā.

KOSMODROMS – būvju un iekārtu komplekss, kurā kosmisko lidaparātu sagatavo lidojumam, palaiž un lidojuma laikā vada.

KOSMONAUTIKA sk. ASTRONAUTIKA

K

KOSMOPLĀNS – pilotējams kosmiskais lidaparāts, kas lidojuma posmus atmosfērā – pacelšanos un nolaišanos vai tikai nolaišanos – veic kā parasta lidmašīna; tādu lidaparātu sauc arī par daudzkārt izmantojamu kosmosa kuģi.

KOSMOPOLĪTISMS – ideoloģija, kas noraida nacionālu patstāvību un suverenitāti, sludina vienaldzīgu izturēšanos pret dzimteni, nacionālo kultūru, tradīcijām.

K

KOŠĻĀJAMĀ GUMIJA – izstrādājums no staipīgas (elastīgas) masas, ko gatavo no dažādiem kaučuka veidiem, pievienojot sintētiskas vielas, cukuru un garšvielas. Košļājamā gumija veicina siekalu izdalīšanos, kas iznīcina mirkoorganismus, palīdz atgriezties skābes izskalotajiem mikroelementiem; tā ir ar vai bez cukura.

KOTEDŽA – neliela, individuāla vienstāva vai divstāvu māja piepilsētā, laukos, ciematā.

KOTĒŠANA – 1. ārvalstu valūtas kursa vai vērtspapīru cenas noteikšana; 2. pircēju un pārdevēju piedāvāto preču cenu publiska paziņošana biržā.

KRABIS – desmitkāju vēzis ar platām, saplacinātām galvkrūtīm; pārvietojas sāniski.

KRĀJAIZDEVU SABIEDRĪBA – kredītiestāde, kura dibināta kooperatīvas sabiedrības formā ar mainīgu biedru skaitu un mainīgu kapitālu un kura sniedz

finanšu pakalpojumus saviem biedriem; nodarbojas ar līdzekļu piesaistišanu noguldījumu veidā un izsniedz kredītus vienas vai vairāku nozaru attīstībai.

KRĀPŠANA – svešas mantas vai tiesības uz šādu mantu iegūšana, ļaunprātīgi izmantojot uzticību vai viltu.

KRĀSAINIE METĀLI – smagie metāli (izņemot dzelzi), kas paši ir krāsaini vai veido krāsainus sakausējumus.

KRASTA ARTILĒRIJA – ieroču šķira jūras kara flotē; atbild par krastu aizsardzību un karu šērās.

K

KRĀŠNĀ DICENTRA *sk.* LAUZTĀ SIRDS

KRATĪŠANA – pirmstiesas izmeklēšanas darbība, lai iegūtu krimināllietai nozīmīgus priekšmetus vai dokumentus, ja ir zināms, pie kā vai kur tie varētu atrasties.

KRAULS – peldēšana uz krūtīm, darbojoties ar rokām un kājām, rokas pārmaiņus izceļot no ūdens; ātrākais peldēšanas stils.

KRAVA – auto, dzelzceļa, gaisa, jūras pārvadājumam nodota prece, preces vai viela, kas vērtējama pēc skaita, izmēriem vai svara, un attiecīgās preces, vielas pārvadājuma laikā.

KRAVNESĪBA – automašīnas, kuģa, gaisa, jūras, bruto un tīrā reģistrētā ietilpība – parasti tonnās.

KREATĪVS – radošs, radītspējīgs.

KREDĪTA IESPĒJA *sk. OVERDRAFTS*

KREDĪTA NODROŠINĀJUMS *sk. NODROŠINĀJUMS*

KREDĪTIESTĀDE – uzņēmējsabiedrība, kas dibināta, lai pieņemtu noguldījumus u. c. atmaksājamus līdzekļus, savā vārdā izsniegtu kredītus un sniegtu citus finanšu pakalpojumus; kredītiestāde ir starpnieks finanšu tirgū starp finanšu resursu piedāvātājiem un to pieprasītājiem.

KREDĪTKARTE – kartītes formas dokuments, kurā elektroniskā veidā ierakstīta informācija par personas bankas kontu; tā dod iespēju vienkārši un ātri norēķināties par pirkumiem, pakalpojumiem un saņemt skaidru naudu bankomātā.

KREDĪTKONTROLE – aizdevēja sistēma, kas uztur informāciju par aizņēmēju un ļauj aizdevējam uzraudzīt aizņēmēja aktivitātes.

KREDĪTLĪNIJA – kredīta veids, kas ļauj aizņēmējam izmantot aizdevēja (parasti bankas vai tirdzniecības partnera) piešķirto kredītu visā līgumā noteiktajā laikā, patstāvīgi regulējot izmantojamo kredīta lielumu, taču nepārsniedzot noteiktās summas.

KREDITORS – valsts, pašvaldība, juridiska vai fiziska persona vai ar līgumu saistīta fizisko personu grupa, kas

piešķir aizdevumu naudas vai cita īpašuma veidā un kam ir prasījuma tiesības pret parādnieku.

KREDĪTPORTFELIS – kredītu skaita un veidu kopums, ko apkalpo viena organizācija vai indivīds.

KREDĪTPROCENTI – 1. maksa par aizņemta kapitāla lietošanu; 2. ienākums no jebkāda veida naudas aizdevuma – skaidrās naudas aizdevuma, pārdošanas uz nomaksu, noguldījuma komercbankā, obligācijām, sertifikātiem, vekseliem u. c.

KREDĪTS – naudas līdzekļu vai materiālo vērtību nodošana fiziskai vai juridiskai personai uz noteiktu termiņu un par zināmu atlīdzību, parasti pret attiecīgu nodrošinājumu; šādā veidā nodotie naudas līdzekļi vai materiālās vērtības.

KREDĪTVĒSTULE – 1. bezskaidras naudas norēķinu forma; 2. naudas summa, kas nošķirta maksājumam atbilstoši kredītvēstulei (bankā atvērts kredīts); 3. naudas dokuments, kurā viena kredītiestāde uzdod citai izmaksāt kredītvēstulē norādīto summu no īpaši rezervētiem līdzekļiem fiziskai vai juridiskai personai; pēc šādas izmaksas kredītiestādes savstarpēji norēķinās.

KREICFELDA-JAKOBA SLIMĪBA – slimība, kuras rezultātā tiek bojātas cilvēka smadzeņu šūnas; slimību izraisa ar tā saukto govju trakuma slimību inficēto mājlopu gaļas lietošana uzturā.

KREISERIS – liels ar artilēriju apbruņots ātrgaitas

K

karakuģis pretinieka kuģu un piekrastes objektu iznīcināšanai, kā arī desantu apsargāšanai.

KREKERI – plāni sausie cepumi, kuru mīklu gatavo ar taukvielām, bet bez cukura; pēc izcepšanas krekeru virsmu pārklāj ar garšvielām (sāli, sieru u. c.).

KREMĀCIJA – apbedīšanas veids – mirušā sadedzināšana parasti šim nolūkam paredzētā speciālā krāsnī.

K

KREPDEŠĪNS – ļoti viegls, vidēji smalks, spīdīgs, parasti apdrukāts audeklpinuma audums – zīds, kurš labi krīt krokās; izmanto apakšveļas un naktstērpu šūšanai.

KREPS – mīksts, pieklāvīgs audums no grodi vērptiem diegiem, kuram ir smalkgraudaina virsma un labs kritums; izmanto kleitu, blūžu, svārku vai bikšu šūšanā.

KRETONS – stingrs linu vai kokvilnas audums, kam uzdrukāts raksts.

KREVETES *sk.* GARNELES

KRIEVIJAS DOME – kopš 1993. g. Krievijas tautas vēlēta parlamenta otrā palāta.

KRIEVU RULETE – azartspēle, kurā revolverī ieliek vienu patronu un pirms šāviena magazīnu pagriež uz labu laimi un izšauj sev deniņos.

KRIKETS – komandu sporta spēle zāliena laukumā, kur vienas komandas spēlētāji, metot bumbu, mēģina

sagāzt pretinieka vārtiņus, bet pretējās komandas spēlētāji tos sargā ar speciālu vāli, bumbas atsitienu starplaikos izdarot pārskrējumus un tā gūstot punktus.

KRIMINĀLABORTS – grūtniecības mākslīga pārtraukšana ārpus ārstniecības iestādēm vai ja to izdarījusi persona, kurai nav atbilstošās medicīniskās izglītības, vai arī pastāv kontraindikācijas aborta izdarīšanai.

KRIMINĀLATBILDĪBA – valsts vārdā uzlikts personas pienākums atbildēt par izdarīto noziedzīgo nodarījumu; šī atbildība saistīta ar vainīgā personiskās brīvības, atsevišķu tiesību vai materiāla rakstura ierobežojumiem.

KRIMINĀLISTIKA – zinātne, kas pēta un izstrādā noziegumu atklāšanas, izmeklēšanas un profilakses organizatoriskos pasākumus, tehniskos līdzekļus un paņēmienus, kā arī izmeklēšanas darbību taktiku un atsevišķu noziegumu veidu izmeklēšanas metodiku, ievērojot tiesvedības likumu prasības.

KRIMINĀLISTISKĀ EKSPERTĪZE – lietisko pierādījumu izpētes process, ko izdara saskaņā ar izziņas izdarītāja, prokurora vai tiesas lēmumu eksperts krimināllietās un civillietās, izmantojot galvenokārt kriminālistiskās tehnikas un citu zinātņu izstrādātos paņēmienus un līdzekļus.

KRIMINĀLISTS – zinātnieks, kurš risina ar noziedzību saistītās problēmas krimināltiesisko zinātņu un it īpaši kriminālistikas jomā, kā arī noziegumu apkarošanas

K

iestāžu darbinieki: prokurors, izziņvedis, kriminālpoli-
cists, detektīvs, kriminālistikas eksperts u. c.

KRIMINĀLKODEKSS – vienots normatīvs akts, kurā noteiktā sistēmā sakārtotas krimināltiesiskās normas, kas nosaka, kādas bīstamas darbības vai bezdarbība atzīstamas par noziedzīgiem nodarījumiem un kāds sods draud par to izdarišanu.

K

KRIMINĀLKOLĒĢIJA – LR apgabaltiesas sastāvā ietilpstoša tiesvedības instance, kas izskata svarīgākās Kriminālprocesa kodeksā norādītās krimināllietas kā pirmās instances tiesa, bet kā apelācijas instance – sūdzības un protestus par rajona, pilsētas tiesas spriedumiem vai spriedumiem, ko tiesnesis taisījis vienpersoniski.

KRIMINĀLLIETA – 1. tiesas lieta, kurā pamats apsūdzībai (atšķirībā no civillietas) ir izdarītais noziegums; 2. izmeklēšanas iestāžu savāktie materiāli par noziegumu un personām, kas varētu būt vainīgas nozieguma izdarīšanā.

KRIMINĀLLIKUMS – valsts izdots normatīvs akts, ar kuru bīstama darbība vai bezdarbība tiek atzīta par noziedzīgu nodarījumu, kas krimināli sodāma, paredzot par to noteikta veida un noteiktās robežās kriminālsodu, kā arī nosakot kriminālatbildības pamatu.

KRIMINĀLPĀRKĀPUMS – nodarījums, par kuru Krimināllikumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ne ilgāku par diviem gadiem, vai vieglāks sods.

KRIMINĀLPOLITIKA – valsts varas un pārvaldes iestāžu noteiktā laikposmā un noteiktā teritorijā īstnots pasākumu un darbību kopums noteiktu mērķu sasniegšanai noziedzības ierobežošanā un profilaksē, konkrētu noziegumu veidu ierobežošanā un profilaksē, kā arī personu rīcības atzīšanā par noziedzīgu (krimināli sodāmu).

KRIMINĀLPROCESS – kriminālprocesuālajās tiesībās noteikta darbību sistēma, ko veido izziņas iestādes, prokuratūru un tiesu institūcijas sakarā ar krimināllietas pirmstiesas izmeklēšanu un iztiesāšanu.

K

KRIMINĀLS – noziedzīgs, uz noziegumu attiecīgs.

KRIMINĀLSODS – noziedzīgā nodarījumā vainīgās personas tiesību atņemšana vai ierobežošana, ko Krimināllikuma ietvaros valsts vārdā piespriež tiesa.

KRIMINĀLSPRIEDUMS – valsts varas akts, kuru tiesa kā jurisdikcijas īstenošanas institūcija taisa krimināllietā un pasludina valsts vārdā.

KRIMINĀLTIESĪBAS – valsts izdots normu kopums, kas nosaka, kādas darbības vai bezdarbība ir krimināli sodāma, kādi ir sodu veidi un kādā apmērā draud sods par izdarīto nodarījumu, kā arī reglamentē sodu nošķiršanas nosacījumus.

KRIMINĀLVAJĀŠANA – kriminālprocesa posms; par kriminālvajāšanas sākumu uzskatāms prokurora lēmums par apsūdzētā saukšanu pie kriminālatbildības.

Apsūdzības celšanas pamats ir krimināllietā savāktie pietiekamie pierādījumi personas saukšanai pie kriminālatbildības.

KRIMINOLOĢIJA – zinātne, kas pēta noziedzību, tās stāvokli, struktūru, dinamiku, noziedzību nosakošus un veicinošus apstākļus, prognozes un profilakses iespējas, kā arī cietušā un noziedznieka personības, noziedznieka resocializāciju pēc soda izciešanas un soda efektivitāti.

K

KRISTIETĪBA – lielākā pasaules reliģija; balstīta uz ticību Jēzum Kristum, viņa personai, darbībai un sludināšanai; radusies Palestīnā uz jūdaisma pamata.

KRIŠNAĪTS – hinduisma dievības Krišnas pielūdzēji; Krišnas apziņas kustības jeb krišnaītu draudzes loceklis.

KRIZANTĒMA – asteru dzimtas lakstaugs ar plūksnainām lapām un ļoti daudzveidīgas krāsas ziediem; Latvijā audzē kā krāšņumaugu.

KROKETE – iegarens veltnītis no sakapātas gaļas vai dārzeniem un citām sastāvdaļām.

KROKETS – spēle, kurā ar koka āmuriem vada koka bumbiņu cauri vairākiem zālājā vai grants laukumā izvietotiem metāla vārtiņiem; katrā laukuma galā ir mērķa stabi.

KROKUSS – skalbju dzimtas lakstaugs ar šaurām lapām un daudzkrāsainiem piltuvveida ziediem.

KRONŠTEINS – pie vertikālas plaknes piestiprināts trīsstūrveida balsts; balstenis.

KROSS – sporta veids – skriešana, braukšana vai jāšana šķēršļotā apvidū.

KRUASĀNS – franču radziņš.

KRUĪZA KUGIS – speciāls pasažieru kuģis jūras izprieceļojumam ar noteiktu maršrutu un apstāšanos vienā vai vairākās ostās tūrisma nolūkā.

KRUĪZS – 1. jūras izprieceļojums – tūrisma brauciens ar speciālu pasažieru kuģi pa noteiktu maršrutu ar apstāšanos vienā vai vairākās ostās tūrisma nolūkā; 2. transportlīdzekļa kustība ar ekonomisku ātrumu.

KRUPJĒ – spēļu namos – bankas turētājs, kas uzrauga spēli, izsniedz laimēto un iekasē zaudēto naudu.

KRUSTNAGLIŅAS – tropos augoša nagliņkoka žāvēti ziedpumpuri, kas ir bagāti ar ēteriskām eļļām; izmanto kulinārijā un pārtikas rūpniecībā par garšvielu, parfimērijā u. c.

KRUSTTĒVS – sarunvalodā – mafijas boss.

KRUŠONS – 1. baltā vīnogu vīna maisījums ar rumu vai konjaku un svaigiem augļiem; 2. limonādes šķirne.

KRUTKA – sarunvalodā – 1. viltots degvīns, konjaks vai cits alkoholiskais dzēriens; 2. viltots zīmols u. tml.

K

KRUTI, KRUTS – sarunvalodā – izcils, izcili, atzinības vērts.

KSEROKSS – sarunvalodā – fotokopēšanas aparāts.

KUANTRO – franču baltais liķieris.

KUĢU AGENTS – uzņēmums, kam ir speciāla licence kuģu aģentēšanai, t. i., kuģa lietu kārtošanai.

K

KUĢUCEĻŠ – ūdens satiksmes maršruts, kas marķēts ar navigācijas zīmēm.

KUKUĻOŠANA – krimināltiesisks jēdziens, kas aptver trīs noziedzīgus nodarījumus – kukuļņemšanu, kukuļdošanu un starpniecību; kukuļošana ir dienesta ļaunprātība, kas izpaužas materiāla vai citāda labuma (kukuļa) pieņemšanā jebkādā veidā, ko izdarījusi valsts amatpersona personīgi vai caur starpnieku par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu kukuļdevēja interesēs, ko amatpersonai vajadzēja vai tā varēja izdarīt, izmantojot savu dienesta stāvokli.

KŪLDŽEJS – džeza stils, kam raksturīgs mierīgs, atturīgs skanējums; rādijs 20. gs. 50. gados.

KULTŪRAS PIEMINEKĻI – kultūrvēsturiskā mantojuma daļa – kultūrvēsturiskas ainavas, atsevišķas teritorijas, senkapi, kapsētas, parki, vēsturisko notikumu norises un ievērojamu personu darbības vietas, kā arī atsevišķi kapi, ēku grupas un atsevišķas ēkas, mākslas darbi, iekārtas un priekšmeti, kuriem ir vēsturiska, zi-

nātniska vai citāda kultūras vērtība un kuru saglabāšana nākamajām paaudzēm atbilst valsts un tautas, kā arī starptautiskajām interesēm.

KULTŪRISMS – fizisko, galvenokārt spēka vingrojumu sistēma cilvēka ķermeņa muskulatūras attīstīšanai; attiecīgais sporta veids, kurā liela loma ir muskulatūras demonstrējumiem.

KULUĀRI – 1. gaiteni, telpas parlamenta, valdības ēkās, koncertzālēs un teātros, domātas atpūtai un domu apmaiņai sēžu vai izrāžu starpbrīžos, neformālām sarunām un žurnālistu darbam; 2. aizkulišu politisko sarunu un slēpta spiediena uz deputātiem un valsts amatpersonām apzīmēšanai lietots termins.

KUMISS – skābpiena dzēriens, kas ražots no ķēves piena un saraudzēts ar specifisku pienskābes baktēriju ieraugu.

KUNGFU – ķīniešu cīņas sporta veids un kara māksla, paš aizsardzības sistēma bez ieroča, kur daudzas kustības imitē dzīvniekus.

KUNILINGS – sievietes ārējo dzimumorgānu kairināšana ar muti (lūpām, mēli).

KUŅĢA ČŪLA – gļotādas defekts kuņģī un divpadsmitpirkstu zarnā; kuņģa čūlu var izraisīt kuņģa sienas hronisks iekaisums (gastrīts) un nesteroidālo pretiekaisuma līdzekļu (piemēram, aspirīna vai to saturošu līdzekļu, diklofenaka) lietošana.

K

KUNĢA ZONDE – caurule, ko pa barības vadu ievada kuņģī diagnosticēšanas nolūkā vai lai izskalotu kuņģī saindēšanās gadījumā.

KUPONS – vērtspapīra atdalāmā daļa.

KURATORS – persona, kas profesionāli organizē kādu mākslas vai cita rakstura pasākumu un pārbauda tā norisi.

K **KURJERPASTS** – īpašs diplomātiskais pasts, ko sūta ar kurjeru un ko nedrīkst pārbaudīt.

KURKUMA – ingveru dzimtas tropu augs, kura sakni sakaltē un saberž pulverī; izmanto ārstniecībā, tekstilrūpniecībā un par garšvielu pārtikas rūpniecībā. Kurkuma uzlabo žultspūšļa iztukšošanos un gremošanas sulu veidošanos.

KURSĪVS – raksts, kurā rakstzīmes ir ieslīpinātas pa labi.

KURSORS – kustīgs indikators, kas uz monitora ekrāna norāda, kurā vietā parādīsies nākamā ievadītā zīme.

KURSORSVIRA – kursora pozicionēšanas ierīce, kas dod iespēju lietotājam pārvietot kursoru displeja ekrānā, kustinot vertikālu stienīti, kura novirzīšanās jebkurā virzienā no vertikālā stāvokļa izsauc atbilstošu kursora pārvietošanos displeja ekrānā; kursorsviru visbiežāk izmanto datorspēlēs un atsevišķās datorizētās projektēšanas sistēmās.

KURSORTAUSTIŅI – taustiņi, ar kuriem pa displeja ekrānu pārvieto kursoru (bulttaustiņi, sākumvietas taustiņš, beigvietas taustiņš, tabulēšanas taustiņš, augšupšķiršanas taustiņš un lejupšķiršanas taustiņš).

KURTS – medību suņu šķirnes suns ar tievu un lokanu ķermeni, garu purnu, garām kājām un garu, tievu asti; apmatojuma krāsa var būt dažāda.

KUSKUSS – (marokāņu) tunisiešu ēdiens; tā pamatā ir vista, zivs vai gaļa, ko gatavo kopā ar dārzeņiem, viss tiek uzlikts uz *kuskusa* (kviešu putraimiem); gatavo īpašā traukā, kas sastāv no divām daļām: apakšējā daļā gatavo mērci, kamēr augšējā – kuskusu.

KUSTAMAIS ĪPAŠUMS – lietas, kuras var pārvietot no vienas vietas uz otru, ārēji nebojājot, kā arī lietas, kuras pašas var mainīt savu atrašanās vietu (piemēram, dzīvnieki).

KVADRINĀLE – pasākums, kas notiek reizi četros gados, piemēram, Rīgas tēlniecības kvadrināle, Tallinas grafikas kvadrināle u. tml.

KVALITĀTE – 1. īpašību kopums, kas nosaka objekta atbilstību noteiktām patērētāja, kādas institūcijas vai paša ražotāja izvirzītajām prasībām; 2. īpašību kopums, kas raksturo derīgumu, atbilstību (kaut kam).

KVARCA LAMPA – dzīvsudraba lampa, kas izgatavota no kvarca, kurš laiž cauri ultravioleto starojumu.

KVARCA PULKSTENIS – ļoti precīzs pulkstenis, kurā

kvarca kristāla periodiskās svārstības izmanto laika mērīšanai.

KVASS – raudzēts atspirdzinošs dzēriens, ko gatavo no rupjmaizes vai rudzu miltiem un iesala, pieliekot klāt cukuru un raugu; garšas uzlabošanai var pievienot piparmētru vai apiņu novārījumu, apelsīnu vai citronu miziņas.

K

KVĒLAIZDEDZE – degvielas un gaisa maisījuma aizdegšanās iekšdedzes dzinēja cilindrā, ko izraisa nokvēlināti aizdedzes sveces elektrodi vai izolators.

KVIKSTEPS – 20. gs. 20. gados populāra modes deja, kuras izcelsme meklējama Amerikā.

KVĪTS – rakstveida apliecinājums par parāda summas saņemšanu; samaksas apliecinājums.

KVORUMS – likumā vai statūtos (noteikumos) noteiktas sēdes (parlamenta), sapulces u. c. sanāksmju dalībnieku minimālais skaits, kas nepieciešams, lai sēde vai sapulce tiktu atzīta par pilntiesīgu darboties un to lēmumus uzskatītu par spēkā esošiem.

KVOTA – 1. kādas parādības pieļaujamā vai atļautā norma, piemēram, savos ūdeņos citai valstij atļautais nozvejas apjoms; 2. likme, piemēram, nodokļu, muitas kvota; 3. katram monopolnolīguma dalībniekam atvēlētais produkcijas ražošanas un realizācijas apjoms (īpatsvars kopapjomā).

Ķ

ĶĒDES REAKCIJA – ķīmiska reakcija vai kodolreakcija, kuras produkti izraisa lavīnveida reakcijas pastiprināšanos.

ĶEĢĻI – spēle ar 9 koka figūrām, kuras mērķis ir ar mazāku skaitu bumbu apgāzt iespējami vairāk figūru, kuras sauc par ķeģļiem un kas novietotas noteiktā kārtībā.

ĶEMMDZIJA – smalka dzija no garšķiedru vilnas, kas ar ķemmēšanu atbrīvota no īsām šķiedrām; ķemmdzija ir piemērota visu priekšmetu tamborēšanai un adīšanai, izmanto sevišķi smalku izstrādājumu darināšanai, piemēram, adot apkakles; vislabākais materiāls uzvalkiem.

ĶENGURS – somaiņu dzimtas dzīvnieks Austrālijā ar īsām priekškājām un garām, spēcīgām pakaļkājām un spēcīgu asti.

ĶĪLA *sk.* **ĶĪLAS TIESĪBA**

ĶĪLAS TIESĪBA – tiesība uz svešu lietu, uz kuras pamata šī lieta nodrošina kreditoram viņa prasījumu tādā kārtā, ka viņš var no tās dabūt šā prasījuma samaksu.

ĶĪLNIEKS – cilvēks, ko piespiedu kārtā sagrabj, lai nodrošinātu izvirzīto nosacījumu vai prasību izpildi.

ĶĪLU ZĪME – dokuments par kāda īpašuma iekļāšanu.

ĶĪMENE – čemurziežu dzimtas lakstaugs ar sikiem, baltiem ziediem un aromātiskiem augļiem (sēklām), kuras lieto pārtikas rūpniecībā kā garšvielu un ārstniecībā.

ĶĪMIJTERAPIJA – slimību ārstēšanas veids ar ķīmiskām vielām vai to kombinācijām, kas specifiski iedarbojas uz slimību ierosinātājiem; ļaundabīgo audzēju ārstēšana ar ķīmiskām vielām.

ĶĪMISKIE ILGVIĻŅI – noturīgs matu cirtojums, ko iegūst ar ķīmiskām metodēm.

Ķ

L

LABĀS PUSES SATIKSME – satiksmes sistēma, kas ieviesta lielākajā daļā pasaules valstu; kreisās puses satiksme pastāv aptuveni 20 valstīs.

LABILS – 1. nenoturīgs, nestabils (par stāvokli, priekšmetu); 2. nepastāvīgs, mainīgs (par vielām, ķīmiskiem procesiem); 3. nelīdzsvarots; ciklisks (par psihisku vai fizioloģisku stāvokli).

LABKLĀJĪBAS VALSTS – 20. gs. 40. gados radies apzīmējums, kas attiecas uz valsti, kuras politiskais mērķis ir sasniegt zināmu sociālu, ekonomisku un kultūras vienlīdzību starp tās pilsoņiem.

LABRADORAS RETRĪVERS – suņu šķirne ar melnu vai dzeltenu apmatojumu.

LĀČSOMAINIS *sk.* KOALA

LĀDIŅŠ – šāvienam paredzētais pulvera daudzums (patronas čaulā); elektriskais lādiņš – ķermeņa spēja ar elektrostatisķu spēķu iedarboties uz citiem ķermeņiem.

LAFETE – lielgabala vai loķmetēja stobra balsts.

LAICĪGĀ APBEDIŠANA – apbedišana bez baznīcas vai citas apvienības rituāla.

LAIKA JOSLAS – joslas uz zemeslodes, kuru robeķās visās vietās ir vienāds laiks; ir 24 laika joslas; laiks starp secīgām joslām atšķiras par 1 stundu.

LAIKAPSTĀKĻU DIENESTS *sk.* HIDROMETEOROLOGISKAIS DIENESTS

LAIMA SLIMĪBA – saslimšana, ko izraisa cilvēķa ķermenim piesūķuķās inficēķas ērces.

LAIMS – citrusu ģints augķu koks, kura augķus novāķ negatavus un izmanto sulas iegūķanai.

LAINERIS – liels pasaķieru kuģis, kas pārķvadā pasaķierus pa noteiktiem marķrutiem; tas ir līdzģgs peldoķai viesnīķai ar visu nepiecieķamo gariem braucieniem.

LAKBENZĪNS – naftas destilāķijas produkķs – indģgs

ūdenī nešķīstošs, ugunsnedrošs ogļūdeņražu maisījums, laku un krāsu šķīdinātājs.

LAKĒ – viegls, ar īpašu pārklājumu pārklāts audums, kuru izmanto virsapģērbu, kā arī bikšu, svārku un blūžu šūšanā.

LAKONISKS – īss, koncentrēts, bez liekvārdības; kodolīgs.

LAKRICA – tauriņziežu dzimtas lakstaugs, kura saknes izmanto medicīnā un pārtikas rūpniecībā; pasaulē pazīstamas 15 lakricas lakstauga sugas.

LAKROSS – lauka hokejam līdzīga komandu sporta spēle, ko spēlē ar speciālām nūjām, kuru galos ir trijstūrveida tikliņi, un bumbiņu.

LAMA¹ – budistu mūks zemēs, kur izplatīts lamaisms.

LAMA² – Dienvidamerikas kamieļu dzimtas (ģints) dzīvnieks ar garu kaklu, garām kājām un garu, pelēkbrūnu apmatojumu; lamas izmanto kā nastu nesējus un vilnas iegūšanai.

LAMAISMS – budisma paveids; radies Tibetā.

LAMBADA – brazīliešu izcelsmes pāru deja ar erotiskām kustībām.

LAMBETVOKS – populāra deja 20. gs. 30. gados.

LAMĒ – audums, kurā ieausti zelta vai sudraba pavedieni.

LAMINĀTS – sintētiska materiāla loksnes vai plēve, ar kuru tiek pārklāta mēbeļu vai grīdas virsma.

LAMINĒT – pārklāt materiāla virsmu ar sintētisku lokšņu materiālu (ar filmām, plēvēm, papīru u. c. lokšņu materiāliem).

LANGETS – nepanēts šķēlēs ceptas gaļas ēdiens, ko gatavo no liellopu filejas tievās daļas, griežot gaļu slīpi 1–1,2 cm biezās šķēlēs.

LANGUSTS – liels jūras vēzis ar cietām bruņām, bez spilēm. Langusti ir izplatīti galvenokārt dienvidu jūru piekrastes joslā; daudzas tā sugas izmanto uzturā.

LANOLĪNS – vilnas vasks – dzeltenī brūngana taukviela, ko iegūst no aitu vilnas; izmanto kosmētikā.

LAPAROSKOPIJA – vēdera dobuma izmeklēšana ar optisku instrumentu – laparoskopu, ievadot to caur vēdera dobuma sienīņu; laparoskopiju veic vispārējā narkozē.

LARINGĪTS – balsenes gļotādas iekaisums – vīrusu izraisīta elpošanas orgānu slimība.

LASĀMATMIŅA – energoneatkarīga datora primārās (operatīvās) atmiņas daļa, kuras saturu ieraksta tās izgatavotājs un kuru datora darbības laikā nevar mainīt;

lasāmatmiņā parasti tiek ierakstītas būtiskas sistēmprogrammas.

LASO – gara virve ar slidošu cilpu galā dzīvnieku ķeršanai jāšus.

LATEKSS – kaučukaugu sula, pienbalts šķidrums, kura sastāvā ir vairāk nekā 30% kaučuka; rūpniecībā lieto arī sintētiskos lateksus.

LATENTĀ NOZIEDZĪBA – noziedzības daļa, kas sastāv no izdarītiem, bet tiesībaizsardzības iestādēs neregistrētiem noziedzīgiem nodarījumiem, t. s. slēptā noziedzība.

LATENTAIS PERIODS – laiks, kamēr nav parādījušies slimības simptomi, apslēptais laiks.

LATVĀNIS – čemurziežu dzimtas augs ar garu (līdz 1,5 m), zarainu stublāju, lielām, dalītām lapām un dzeltenzaļiem čemuros saliktiem ziediem; satur vielas, kas kombinācijā ar saules gaismu var radīt veselībai un dzīvībai bīstamus ādas apdegumus.

LAUKA HOKEJS – komandu sporta spēle ar bumbiņu un koka nūjām zāliena laukumā.

LAUKA KARATIESA – pagaidu kara tiesa revolūcijas vai tml. laikā, kura ātri pasludina un izpilda spriedumu, parasti – nāvessodu.

LAUKU TŪRISMS – tūrisma veids – dzīvošana lauku saimniecībā ar vietējās kultūras un tradīciju iepazīšanu.

LAULĀTO LĪGUMISKĀS MANTISKĀS TIESĪBAS – ar laulības līgumiem laulātie var izbeigt likumiskās mantiskās tiesības, nosakot kā visas esošās, tā nākotnē paredzamās mantas šķirtību vai kopību; to saturā ietilpst laulāto tiesības un pienākumi, kas rodas sakarā ar viņiem piederošo mantu, ieskaitot tās lietošanu un pārvaldīšanu, saistībām, pabalstu un uzturu.

LAULĪBA – vīrieša un sievietes kopdzīve saskaņā ar sabiedrības likumiem un paražām; var būt gan civillaulība, gan baznīcas laulība.

LAULĪBAS LĪGUMS – rakstiska vienošanās attiecībā uz īpašuma sadali laulībā, piemēram, atsevišķas lietas var piederēt vienam laulātajam.

LAULĪBAS ŠĶIRŠANA – laulību šķir tiesa pēc viena vai abu laulāto pieteikuma, ja konstatēts, ka laulāto turpmākā kopdzīve un ģimenes saglabāšana kļuvusi neiespējama, vai arī uz tā pamata, ka abi laulātie vienojušies par laulības šķiršanu bez iemesla norādes.

LAUPIŠANA – uzbrukums cietušajam nolūkā iegūt svešu mantu, ja uzbrukums saistīts ar vardarbību vai vardarbības piedraudējumu.

LAUZTĀ SIRDS – magoņu dzimtas augs ar rožsārtiem vai sarkaniem sirpjveida, ķekaros sakārtotiem sirdsveida ziediem.

LAVANDA – mūžzaļš Vidusjūras reģiona lūpziežu dzimtas puskrūms ar smaržīgām lapām un ziliem vai

violetiem ziediem; no lavandas iegūst smaržīgu eļļu, ko lieto parfimērijā.

LAZAŅJA – itāliešu ēdiens, ko gatavo no platām nūdelēm (skaidiņām) vai nūdeļu miklas lapām, ar gaļas vai dārzeņu pildījumu un sieru.

LĀZERĶIRURĢIJA – lāzera izmantošana ķirurģiskās operācijās, piemēram, audu pārdališanai.

LĀZERPRINTERIS – printeris, kurā attēla iegūšanai izmanto lāzera staru.

L

LĀZERS – optiskā diapazona elektromagnētisko viļņu generators vai pastiprinātājs, kas rada monohromatiskas gaismas starojumu ar lielu intensitāti.

LEČO – ungāru ēdiens, ko gatavo no paprikas, tomātiem un sīpoliem.

LEDLAUZIS – speciāli būvēts kuģis ceļa izlaušanai ledū, pa kuru virzās pārējie kuģi; ar spēcīgu ķīļveida priekšgalu salauž ledu un pabīda to zem nesalauztā ledus.

LEDUSJAHTA – plūdlīnijas braucamrīks ar slidām un buru; ledusjahtu stūrē ar stūri un īpašu stūres slieci.

LEDUSSKAPIS – (neliela) elektriska dzesēšanas iekārta pārtikas produktu glabāšanai, bieži ar saldētavas tvertni, kur temperatūra ir zemāka nekā pašā ledusskapī.

LEFKOJA – dekoratīvs krustziežu dzimtas lakstaugs ar smaržīgiem, baltiem, sarkaniem, violeciem vai dzelteniem ziediem ķekaros.

LEGALIZĀCIJA – 1. oficiāla kāda darbības veida vai organizācijas atzišana par likumīgu; likuma spēka piekrišana; 2. pāreja no nelegāla stāvokļa uz legālu.

LEGĀLS – tāds, kas saskan ar likumu, likumīgi atļauts darbības veids; tāds, kas ir atbilstošs likumam, nav oficiāli aizliegts.

LEGĀTS – novēlējums mantošanas tiesībās, ja novēlēts nevis viss mantojums, ne arī tā daļa attiecībā pret visu mantojumu, bet tikai atsevišķs mantojuma priekšmets.

LEGINGI – ļoti piegulošas plānas trikotāžas bikses.

LEGO – konstrukcijas rotaļlietas, kas sastāv no dažādu izmēru detaļām, kuras ir jāsaliek kopā, izveidojot, piemēram, cietoksni, pili vai kosmosa kuģi.

LĒĢERIS – soda izciešanas vieta – izsūtīto nometne; nometinājuma vieta; koncentrācijas nometne; filtrācijas nometne.

LEĢIONĀRS – 1. leģiona karavīrs; 2. latviešu SS leģiona karavīrs; 3. sporta kluba komandas dalībnieks – ārzemju algotnis.

LEĢIONĀRU SLIMĪBA – pneimonijai līdzīga slimība, ko izraisa baktērija, kas izplatās siltā ūdenī un gaisa kondicionēšanas sistēmās.

LEĢISLATŪRA – ievēlētās pārstāvniecības institūcijas, parlamenta, municipālās padomes u. c. vai vēlētas amatpersonas, prezidenta, gubernatora, mēra u. c. pilnvaru laiks, kā arī faktiskais darbības periods.

LEĢISLATĪVS – uz likumdošanu kā valsts un tautas funkciju attiecīgs; raksturo likumdošanu kā tiesību jaunrades formu.

LEĢITIMĀCIJA – valdošās varas atzīšana no tiem, kam jāpakļaujas šai varai; piekrišana tās mērķiem un darbībai, uzticēšanās tai un gatavība ar to sadarboties.

L

LEĢITIMĒT – atzīt par likumīgu; apstiprināt kādas tiesības, pilnvaras.

LEIBLS – sarunvalodā – nosaukums, arī prečzīme (galvenokārt par skaņu ierakstu studijām un kompānijām).

LEIKĒMIJA – ļaundabīga asinsrades sistēmas slimība, kam raksturīga nenobriedušu, kā arī funkcionāli nepilnvērtīgu asins šūnu savairošanās; leukēmija sākas muguras smadzenēs, bet var izplatīties asinīs, limfmezglos, liesā, centrālajā nervu sistēmā, kā arī citos orgānos.

LEIKOZE *sk.* LEIKĒMIJA

LEJUPIELĀDE – datnes pārsūtīšana ar modema starpniecību no attāla datora lietotāja datoram; plašākā nozīmē – datnes pārsūtīšana no lielāka (centrālā) datora uz tam pakļautu attālu vai mazāku datoru.

LEMINGS – kāmim līdzīgs grauzējs ar īsu, resnu ķermeni, īsu asti un īsām kājām.

LEMŪRS – puspērtiķis, kas dzīvo Madagaskarā; lemūri ir dažāda lieluma, ar dažādas krāsas apmatojumu un ar garu, kuplu asti.

LENČS – vieglas pusdienas parasti dienas vidū.

LEOPARDS – plēsīgs kaķu dzimtas dzīvnieks; dzeltens vai gaiši brūns apmatojums ar melniem plankumiem; ir arī pilnīgi melni leopardi.

LEPRA – hroniska infekcijas slimība, ko ierosina lepras mikobaktērija; rada izmaiņas ādā, deformācijas, kropļības; ārstē ar zālēm.

LESBIETE – homoseksuāla sieviete.

LESBISMS – dzimumtieksme sievietei pret sievieti.

LETARĢIJA – slimīgs, miegam līdzīgs stāvoklis, kura laikā stipri samazinās dzīvības fizioloģiskās izpausmes; 2. dziļa vienaldzība, nekustīgums, bezdarbība.

LETONIKA – 1. literatūra par Latviju, neatkarīgi no izdošanas vietas; 2. zinātnes nozaru kopums, kas pēti Latviju, latviešus, to kultūru, vēsturi, valodu.

LEVITĀCIJA – 1. tāda vismaz pagaidām zinātniski nekonstatēta parādība, ka cilvēka ķermenis paceļas un zināmu laiku paliek gaisā vai arī tikai paceļas bez kādas

mehāniskas muskuļu darbības, piemēram, spiritismā, Austrumu reliģijās; 2. cilvēka sajūta, ka viņš brīvi lido (parasti sapnī).

LIĀNA – vītenaugš, kas noturas vertikālā stāvoklī, apvijoties un kāpjot augšup pa citu koku stumbriem; aug galvenokārt mitrajās tropu mežos.

LIBERĀLISMS – ideoloģija un politikas filozofija, kas orientēta uz plašas brīvības atzīšanu un pielietošanu, cilvēku vienlīdzību likuma priekšā, valsts minimālu lomu sabiedrības dzīvē un neiejaukšanos ekonomiskajos procesos, kas pamatojas uz privāto īpašumu, brīvu konkurenci un tirgu.

LIBERALIZĀCIJA – atbrīvošana, dažādu ierobežojumu atcelšana.

LIBERĀLS – 1. brīvdomīgs, bez aizspriedumiem; tāds, kas spēj saprast un respektēt citu domas un jūtas; 2. tāds, arī politiska partija, kas aizstāv indivīda brīvību, brīvu uzņēmējdarbību un tirdzniecību, mērenas politiskas un sociālas reformas; 3. pārāk iecietīgs.

LIBIDO – 1. dzimumdzīve; 2. psihoanalīzē – hipotētiska, psihiska enerģija. Z. Freida traktējumā – seksuāla, K. G. Junga u. c. vēlāko psihoanalītiķu traktējumā – jebkura enerģija.

LICEJS – vispārizglītojoša vidējā mācību iestāde vairākās pasaules valstīs; piemēram, Latvijā ir Franču licejs – vidējā mācību iestāde, kurā pastiprināti māca franču valodu.

LICENCE – 1. valsts institūciju izdota atļauja uzsākt kādu nodarbošanos, piemēram, tirgoties ar noteiktām precēm, sniegt noteiktus pakalpojumus; 2. dokumentāri apstiprināta atļauja realizēt un izmantot patentētu izgudrojumu.

LĪDERIS – 1. politiskas partijas, parlamenta frakcijas, sabiedriskas organizācijas vadītājs, vadonis; neoficiāli valsts vadītājs; 2. neoficiāls, neformāls sociālas grupas vadītājs, vadonis; 3. cilvēks, cilvēku grupa, vienība, kas izvirzījies pirmajā vietā, vadībā, piemēram, sporta sacensībās, konkursā u.tml.

LIDLAIVA – jūras lidmašīna, kam fizelāža ir veidota tāpat kā laivas korpusi; lidlaiva paceļas un nosēžas tieši uz ūdens, balstoties uz fizelāžas.

LIDMAŠĪNA – par gaisu smagāks lidaparāts ar dzinēju un nekustīgiem spārniem, kam cēlējspēku rada kustībā esošās nesējvirsmas mijiedarbība ar gaisu.

LIDOJOŠAIS ŠĶĪVĪTIS *sk. NLO*

LIDOJUMU DISPEČERS *sk. AVIOSATIĶSMES DISPEČERS*

LĪDZAUTORĪBA – vairāku personu līdzdalība zinātniskā, literārā, mākslas vai muzikālā darba radīšanā.

LĪDZGALVINIEKS – ikkatra no vairākām personām, kas galvojušas par vienu un to pašu parādnieku un vienu un to pašu parādu.

LĪDZTEKAS – vingrošanas rīks ar diviem paralēliem horizontāli novietotiem stieņiem, kas nostiprināti statīvā.

LĪDZTIESĪBA – viena no svarīgākajām konstitucionālisma pamatatziņām; līdztiesība ir fundamentāls demokrātisks princips cilvēka, sabiedrības un valsts, kā arī cilvēku savstarpējās attiecībās; juridiska vienlīdzība, tiesību, brīvību un pienākumu vienlīdzība.

LIECINIEKS – persona, kas var izteikties vai apstiprināt notikumu, kuru ir redzējusi persona, kas tiek uzklautāta tiesas procesā, lai sniegtu ziņas, kas var noderēt kā pierādījums vai liecība.

LIEGUMS – viens no īpaši aizsargājamas dabas teritorijas veidiem; teritorija, kurā atrodas cilvēka darbības mazpārveidoti dabas kompleksi, reti un izzūdoši savvaļas augi un dzīvnieki, kā arī dažādiem (Latvijā novadiem) apvidiem raksturīgas kultūrainavas un izcili skaistas dabas vietas.

LIELAIS ASTONĻNIEKS – septiņas varenākās pasaules lielvalstis (ASV, Vācija, Japāna, Lielbritānija, Francija, Itālija, Kanāda) un Krievija, kas regulāri rīko tikšanās par aktuāliem pasaules attīstības jautājumiem.

LIELAIS BAMBUSLĀCIS – jēnotu dzimtas sugas dzīvnieks ar melnbaltu apmatojumu; dzīvo Ķīnā un pārtiek gandrīz vienīgi no bambusiem; Pasaules dabas aizsardzības fonda simbols.

LIELAIS KRISTAPS – Latvijas nacionālā filmu skate, kā

arī tajā piešķirtā balva – Lielā Kristapa statuete. Notiek kopš 1977. gada.

LIELAIS PANDA *sk. LIELAIS BAMBUSLĀCIS*

LIELĀ MŪZIKAS BALVA – apbalvojums, kas tiek piešķirts Latvijas mūziķiem par spilgtākajiem sasniegumiem iepriekšējā gadā. Balva iedibināta 1993. gadā.

LIELKAPITĀLISTS *sk. MAGNĀTS*

LIETISKIE PIERĀDĪJUMI – priekšmeti, kas ar savām īpašībām, īpatnībām vai pašu esamību noder to apstākļu noskaidrošanai, kam ir nozīme lietā.

LIETOJUMA TIESĪBAS – tiesības saņemt labumu no svešas lietas, to lietojot vai iegūstot no tās augļus.

LIETOJUMIKONA – neliels attēls vai grafisks simbols, kas apzīmē lietojumprogrammu grafiskajā lietotāja saskarnē.

LIETOJUMLOGS – grafiskajā lietotāja saskarnē – logs, kas sastāv no virsrakstjoslas, lietojumu izvēlņu joslas un darba laukuma.

LIETOJUMPAKOTNE – lietojumprogrammu sistēma, ar kurām var risināt noteiktas klases uzdevumus; lietojumpakotne parasti apvieno bieži izmantojamas problēmorientētas lietojumprogrammas.

LIETOJUMPROGRAMMA – programma, ko izmanto, lai ar datoru izpildītu noteikta veida darbus.

LIETOJUMPROGRAMMATŪRA – programmatūra kādu konkrētu datu apstrādes sistēmas lietotājam specifisku uzdevumu risināšanai; satur attiecīgās lietojumprogrammas un lietojumpakotnes.

LIETOTĀJS – persona, kas izmanto datoru un tā lietojumprogrammas savu uzdevumu risināšanai.

LIETOTĀJVĀRDS – vārds, ar kuru lietotājs piesakās interneta tīklā; lietotājvārds veido interneta tīklā lietotāja elektroniskā pasta adreses sākuma daļu (līdz simbolam @).

L

LIETPRATĒJS – cilvēks ar labām zināšanām, izpratni, prasmi kādā jautājumā, nozarē; persona, kas, pamatojoties uz savām zināšanām zinātnē, tehnikā, mākslā vai citām zināšanām, spējīga savā nozarē dot attiecīgo parādību izskaidrojumu un sniegt atzinumu.

LIETU PIEKRITĪBA – jurisdikcijas institūciju izskatīšanai pakļauto lietu sadalījums starp atsevišķiem šo institūciju posmiem (struktūrvienībām).

LIETVEDĪBA – iestādes vai organizācijas darbības dokumentēšana un darbs ar dienesta dokumentiem.

LIFTINGS – ārstnieciska procedūra – ķermeņa saistaudu stiprināšana, ādas nostiešana un izlīdzināšana.

LIGNĪNS – celulozes iegūšanas blakusprodukts; plāns papīrs, kam ir rievota virsma un liela mitruma uzsūkšanas spēja.

LĪGUMS – vairāku personu vienošanās (parasti rakstveida) par kādas attiecības nodibināšanu, pārgrozišanu vai izbeigšanu.

LĪGUMSODS – mantisks samazinājums, ko kāda persona uzņemas ciest, ja nepienācīgi pildīs vai vispār neizpildīs līgumu.

LIKRA – elastīga poliuretāna šķiedra vai audums, ko izmanto zeķu un cieši pieguloša apģērba izgatavošanai.

LIKUMDOŠANA – augstāko valsts varas iestāžu darbība, izdodot likumus; viena no valsts funkciju īstenošanas darbībām.

LIKUMDOŠANAS INICIATĪVA – noteiktu personu un organizāciju tiesības sagatavot un iesniegt Saeimai apspriešanai likumprojektu, kas tai Satversmes noteiktajā kārtībā jāizskata un jāizlemj jautājums par tā pieņemšanu.

LIKUMDOŠANAS VARA – viena no trijām savstarpēji saistītām varas izpausmēm valstī; valsts darbības augstāko mērķu īstenošanai izdod vispārēji saistošas tiesību normas, sagatavo politiskos un juridiskos līdzekļus, bet neveic tos konkretizējošo pielietošanu.

LIKUMĪBA – likumu un citu normatīvo aktu stingra, precīza un vienveidīga ievērošana un izpildīšana visu valsts iestāžu, amatpersonu, sabiedrisko organizāciju un pilsoņu darbībā.

LIKUMKRĀJUMS – sistematizēts likumu vai citu normatīvo aktu sakopojums.

LIKUMPĀRKĀPUMS – pilsoņa vai amatpersonas darbība vai bezdarbība, kas izpaužas tiesību normu neievērošanā un ir sabiedriski bīstama vai kaitīga, t. i., kaitē sabiedrības interesēm.

LIKUMS – augstākās valsts varas iestādes normatīvais akts ar vislielāko juridisko spēku, tas izsaka tautas gribu, tiek izdots Satversmes noteiktā kārtībā un regulē valstī svarīgākās sabiedriskās attiecības.

L **LIKVIDĀCIJA** – darbības izbeigšana saskaņā ar likumā, statūtos vai dibināšanas līgumā noteiktajiem apstākļiem, dalībnieku lēmumu, tiesas spriedumu, bankrotu u. c.

LIKVIDATORS – persona, kam uzdots kārtot organizācijas vai uzņēmuma likvidēšanu vai likvidēšanos.

LIKVIDIE LĪDZEKĻI – bilances aktīva vērtību daļa (ieskaitot vērtspapīrus), kuru iespējams pārdot.

LIKVIDITĀTE – spēja nekavējoties samaksāt.

LIĶIERIS – aromatizēts, stipri saldināts alkoholisks dzēriens, kas satur 25–45% spirta.

LILIJA – daudzgadīgs sīpolaugs ar taisnu, lapainu stublāju un lieliem, smaržīgiem zvanveida ziediem.

LIMITS – ierobežots kaut kā lielums, skaits; ierobežo-

jums; īpašos noteikumos, lēmumā paredzētais maksimālais kaut kā lielums, skaits u. tml.

LIMONĀDE – atspirdzinošs dzēriens no ūdens un piedevām – augļu sulām vai esencēm, cukura u. c., kas parasti ir piesātināts ar ogļskābo gāzi.

LIMUZĪNS – segta vieglā automašīna ar stikla šķērsienu starp priekšējo un aizmugures sēdekli.

LĪNIJDEJAS – dejas, ko, izpildot sinhronas kustības, dažādas mūzikas pavadībā dejo vienā vai vairākās rindās sastājušies cilvēki.

LĪNIJKUGĪS – karakuģu tips – bruņukuģis ar smago artilēriju; mūsdienās to nomainījis aviācijas bāzeskuģis.

LINOLEJS – grīdu segmateriāls, ko senāk izgatavoja no izturīga, impregnēta auduma, bet tagad galvenokārt no polimērmateriāliem.

LIPĪDI – tauki un tiem līdzīgas vielas, kuru sastāvā ir augstāko taukskābju un glicerīna vai augstāko spirtu atvasinājumi.

LIPOSKULPTŪRA – tauku atsūkšana.

LITOTERAPIJA – ārstēšana, kurā tiek izmantoti akmeņi.

LĪZINGA DEVĒJS – kredītiestāde, parasti banka vai līzinga kompānija, kas klienta uzdevumā nopērk

L

klientam nepieciešamo līzings objektu, parakstot līgumu par finansējuma nosacījumiem.

LĪZINGS – komplicētas komercattiecības, kurās nomas līgums papildināts ar dažādiem citiem – kreditēšanas, izpirkuma, tehniskās apkopes, apkalpojošā personāla nodrošināšanas noteikumiem.

LOBĒLIJA – indīgs lakstaugs, retāk krūms vai puskrūms ar piltuvveida ziediem; vairākas sugas audzē kā krāšņumaugu.

L

LOBISMS – interešu grupu (uzņēmumi, organizācijas u. tml.) mēģinājumi pierunāt lēmumu pieņēmējus (piemēram, parlamenta locekli) atbalstīt vai kavēt kādus centienus.

LOBISTS – lielas firmas, citas valsts politiska, ekonomiska vai finansiāla grupējuma pārstāvis – aģents, kas mēģina pierunāt vēlētus politiķus, piemēram, deputātus vai ieceltus ierēdņus, atbalstīt vai kavēt kādus centienus.

LOCĪTAVU REIMATISMS – hronisks locītavu iekaisums ar sāpēm, uztūkumu un locītavu deformāciju.

LODZIŅŠ – norobežots laukums displeja ekrānā, kas atgādina logu; atšķirībā no loga lodziņu parasti nevar pārvietot, palielināt vai samazināt.

LOGO *sk.* **LOGOTIPS**

LOGOŠANA – paņēmieni un metožu kopums displeja

ekrāna sadalīšanai divās vai vairākās daļās, kurās vienlaikus var tikt attēlota dažāda informācija, ko iespējams apstrādāt gan atsevišķi, gan kopīgi.

LOGOTIPS – zīmes, emblēmas veidā attēlots organizācijas vai firmas nosaukums, ko galvenokārt lieto dokumentos un reklāmas materiālos.

LOĢISTIKA – 1. zinātne par to, kā jebkuras sistēmas ietvaros objektīvāk plānot, regulēt un kontrolēt informācijas, materiālu, produkcijas, cilvēku un enerģijas plūsmas; 2. visaptveroša šo plūsmu vadīšana; ar ražojumu izplatīšanu saistīto darbu optimizēšana.

LOJĀLS – 1. tāds, kas respektē pastāvošo varu, ievēro tās likumus; 2. uzticams vai uzticīgs kaut kam.

LOKA ŠAUSĀNA – sporta veids, kurā ar bultām šauj pa apaļu mērķi; loka šaušanas sacensības var notikt gan telpās, gan brīvā dabā.

LOKĀLAIS TĪKLS – datoru tīkls, kas izvietots ierobežotā teritorijā un atrodas lietotāja pārziņā; datu apmaiņa lokālajā tīklā nav pakļauta ārējiem priekšrakstiem, bet datu apmaiņa ar objektiem, kas atrodas ārpus lokālā tīkla, parasti ir pakļauta zināmiem noteikumiem.

LOKĀLPATRIOTS – cilvēks, kas izvirza pirmajā vietā to, kas saistīts ar paša tuvāko apkārtni.

LOKAUTS – uzņēmuma slēgšana un strādnieku atlaišana konflikta dēļ.

LOKO – 1. tāds komercdarījuma veids, kur pircējs preci pērk par cenu, kāda tai ir vietā, kur tā atrodas darījuma noslēgšanas brīdī; 2. biržas darījumos ar vērtspapīriem – noteikums, ka par pirktajiem vai pārdotajiem vērtspapīriem jānorēķinās turpat biržā.

LOLITA – apzīmējums mazgadīgai (12–14 gadus vecai) meitenei, kurai ir seksuālas attiecības ar pieaugušu, par sevi daudz vecāku vīrieti. Apzīmējums radies pēc Vladimira Nabokova romāna «Lolita» galvenās varones vārda.

L

LOMBARDS – uzņēmējsabiedrība, kura juridiskām un fiziskām personām izsniedz aizdevumus pret mantu iekilājumu.

LOMKAS – sarunvalodā – abstinences forma – lielas fiziskas sāpes, kas rodas, lietojot heroīnu un nesaņemot kārtējo devu.

LONDŽERIS – ērts atpūtas krēsls.

LOSJONS – šķidrums kosmētiskā līdzeklī galvenokārt sejas ādas kopšanai, kas parasti satur 6–30% spirta un piemaisījumus: citronu, borskābi, kamparu, mentolu u. c. dabīgus ekstraktus; losjona funkcija ir notīrīt netīrumu paliekas un tonizēt ādu.

LOTERIJA – izloze, kurā pēc biļetēm var laimēt mantas vai naudas summas.

LOTO – spēle ar īpašām kartēm, kurās sarindoti skaitļi

vai attēli, ko spēlētājs pakāpeniski nosedz ar kauliņiem, uz kuriem ir tie paši skaitļi vai attēli; uzvar tas, kas pirmais nosedz visu karti.

LOVE STORY (angļu) – mīlas stāsts.

LOŽMETĒJS – ātršāvējs automātisks ierocis zemes un gaisa mērķu iznīcināšanai, kam patronas atrodas lentē.

LUBENE, LUBU LITERATŪRA – sarunvalodā – nevērtīga viegla satura literatūra.

LUBRIKANTS – viela, kas palielina slīdamību.

LUKSOFORS – gaismas signalizācijas ierīce ielu un ceļu satiksmes regulēšanai, kas signalizē ar vienu vai vairākām krāsainām ugunīm; galvenās signālkrāsas ir sarkanā, dzeltenā un zaļā.

LUKSUSS – 1. sevišķi grezni izstrādājumi, viesnīcu numuri, kuģu kajītes u. tml.; 2. greznība, greznums.

LUMBAGO – pēkšņas asas sāpes mugurā jostasvietā, kas bieži iestājas pēkšņi, virzoties lejup uz vienu gurna pusi; lumbago ārstēšana: atpūta sāpju periodā, pakāpeniski palielināti kustību vingrinājumi, regulāra izstiepšanās.

LUMINISCĒT – izstarot īpaša veida gaismu, spīdēt kāda enerģijas avota ietekmē.

LUNAPARKS – atpūtas un izklaides vieta Berlīnē;

L

atpūtas un izklaides komplekss, kurā apvienotas dažādas atrakcijas.

LUNOMOBILIS – transportlīdzeklis, ar ko var braukt pa Mēness virsmu.

LŪZERS – sarunvalodā – neveiksminieks, zaudētājs.

Ļ

L

ĻAUNPRĀTĪBA – raksturo personas apzinātu bīstamu darbību, ar kuru tiek nodarīts kaitējums kādas citas personas, fiziskas vai juridiskas, ar likumu aizsargātām tiesībām un interesēm.

ĻAUNUMA ASS – ASV prezidenta Džordža Buša, juniora, ieviests apzīmējums valstīm, kuras ir nedemokrātiskas un atbalsta terorismu, piemēram, Afganistāna, Irāka, Irāna, Ziemeļkoreja u. c.

ĻAUNUMA IMPĒRIJA – ASV prezidenta Ronalda Reigana apzīmējums Padomju Krievijai.

ĻEŅINEKLIS – nievājoši – Ļeņina piemineklis.

ĻIMONOVIEŠI – nacionālboļševiku kustības biedri; nosaukums cēlies pēc tās dibinātāja krievu rakstnieka Eduarda Ļimonova vārda.

M

MACERĀCIJA – roku mērcēšana ūdenī, kad tiek veikts manikīrs.

MĀCĪBU ATVAĻINĀJUMS – darbinieka, kurš, nepārtraucot darbu, mācās jebkura veida izglītības iestādē, saskaņā ar darba koplīgumu vai darba līgumu piešķirts atvaļinājums ar darba samaksas saglabāšanu vai bez tās; mācību atvaļinājums nav īsāks par 20 darba dienām gadā; par šo laiku izmaksā vidējo izpeļņu.

MAČETE – liels, smags nazis cukurniedru novākšanai un taku izciršanai saaudzēs.

M

MAČISMS – vīrišķības demonstrēšana, agresīvs vīriešu šovinizms.

MAČO – vīrietis, kas pārāk demonstratīvi uzsver savu vīrišķību un nevērību pret sievietēm; šā termina izcelsme meklējama Latīņamerikā.

MAČOISMS *sk.* MAČISMS

MAČS – 1. vienreizēja sacensība vai spēle starp divām komandām vai diviem sportistiem; 2. sacensība, kas sastāv no vairākām partijām starp diviem dalībniekiem (parasti šahā, dambretē).

MADAPOLAMS – balināts vai gaiši krāsots audeklpinuma kokvilnas audums ar mīkstošu apreti; mada-

polamu plaši lieto sieviešu apģērbos; nosaukums cēlies pēc Indijas pilsētas Madapolamas nosaukuma.

MADEIRA – stiprs vīnogu desertvīns ar saldu un asu garšu.

MADONNA – 1. Jaunava Marija, Jēzus Kristus māte; dievmātes tēls mākslas darbos; 2. mākslas darbos attēlota māte ar bērnu.

MADRASS – daudzkrāsains, rakstains, burzīgs kokvilnas audums; izmanto ikdienas apģērbu šūšanai.

M

MADŽONGS – ķīniešu galda spēle četriem dalībniekiem ar 144 kauliņiem vai kārtīm; radniecīga domino, taču daudz komplicētāka.

MAESTRO – izcils, ievērojams mākslas darbinieks (parasti mūzikā).

MAFIJA – slepena centralizēta teroristiska organizācija, kas savā darbībā izmanto šantāžu un varmācību. Mūsdienās mafija iesaistās legālajā biznesā un savā darbībā piesaista korumpētas amatpersonas.

MAGNĀTS – persona, kurai pieder liels kapitāls.

MAGNĒTISKĀ VĒTRA – spēcīgs Zemes magnētiskā lauka traucējums, ko rada Saules aktivitātes uzliesmojumi, radot vai pastiprinot atmosfēras augšējos slāņos elektriskās strāvas; magnētiskās vētras laikā bieži rodas telekomunikāciju darbības traucējumi.

MAGNETOFONS – iekārta elektrisko signālu ierakstīšanai un atskaņošanai uz magnētiskās lentes; parasti magnetofonu lieto skaņu ierakstiem, taču iespējams ierakstīt arī attēlu (videomagnetofons).

MAGNIFIKĀTS – katoļu baznīcas dziesma, slavinājums dievmātei Marijai.

MAGNOLIJA – vasarzaļš, retāk mūžzaļš koks vai krūms ar lieliem, smaržīgiem baltiem, iesārtiem vai dzelteniem ziediem.

MAGS – 1. cilvēks, kas nodarbojas ar maģiju, burvis; 2. cirka mākslinieks, kas rāda šķietamus brīnumus; iluzionists.

MAGIJA – 1. buršana; darbības, kuru mērķis ir izraisīt pārdabisku spēku ietekmi uz cilvēku vai apkārtējo pasauli; 2. burvestība, burvība; neizskaidrojams spēks, kas ietekmē cilvēku.

MAGISTRĀLE – 1. galvenā satiksmes līnija; nozīmīga, plata iela, kas savieno pilsētas galvenās daļas un kam ir raksturīga noteikta satiksmes struktūra un intensitāte; 2. galvenais vads, piemēram, ūdensvada, telefona tīklā.

MAGISTRANTŪRA – studiju posms, kas seko bakalaura programmai un kura laikā studējošie tiek sagatavoti maģistra grāda iegūšanai.

MAGISTRŠ – akadēmiskais grāds, nākamais pēc bakalaura grāda; persona, kam piešķirts šāds grāds.

MAHAGONIJS – 1. mūžzaļš tropu koks, no kā iegūst vienu no vērtīgākajām un izturīgākajām koksnēm, ko izmanto mēbeļu, mūzikas instrumentu u. c. ražošanā; mahagonijs satur krāsvielu, ko izmanto tekstilizstrādājumu krāsošanai; 2. mahagona un tam līdzīgu vairāku Amerikas tropisko koku sugu koksne.

MAHINĀCIJA – negodīgs, viltīgs paņēmieni, blēdība.

MAJOLIKA – 1. īpaša sastāva keramikas masa; 2. ar ne-caurspīdīgu, krāsainu glazūru klāts keramikas izstrādājums, kuru pēc tam apglezno ar keramikas krāsām. Nosaukums cēlies pēc Maljorkas salas Vidusjūrā.

M

MAJONĒZE – auksta, bieza, barojoša mērce, ko gatavo no augu eļļas, olu dzeltenuma, sinepēm, etiķa un dažādām garšvielām; izmanto salātu gatavošanā, pievieno zupām krējuma vietā vai mīklai aizdaram.

MAJORĀNS – panātru dzimtas krūmveida augs ar pelēkām, pūkainām lapām un maziem baltiem vai gaiši violeti iesārtiem ziediem; sens garšaugu un ārstniecības augs.

MAJORS – vecākā virsnieka dienesta pakāpe daudzu valstu armijās.

MAKETS – 1. kāda objekta atveidojums noteiktā mērogā; paraugs, kas atspoguļo topoša darba saturu; 2. iepriekšējs iespieddarba paraugs, kurā redzams teksta un ilustrāciju izkārtojums.

MĀKLERIS – tirgotāja patstāvīgs palīgs, kas profe-

sionāli nodarbojas ar starpniecību darījuma slēgšanā un vispār tirdzniecības lietās; pretēji aģentam mākleris nav neviena kontrahenta pārstāvis, viņš tikai tos tuvina.

MAKRAMĒ *sk.* MEZGLOŠANA

MAKROEKONOMIKA – 1. ekonomiskās parādības, kas aptver visu tautsaimniecību kopumā – nacionālais ienākums un tā sadale, inflācija u. tml.; 2. ekonomikas zinātnes nozare, kas pēti valsts vai teritorijas kopējās ekonomiskās parādības un dažādu faktoru ietekmi uz tām; ekonomikas kā veseluma pētniecība.

MAKSĀJUMS – naudas summa, ko maksā, pildot kādu no daudzajiem maksāšanas saistību veidiem; to var kārtot skaidrā naudā, tieši vai pārskaitījuma kārtībā.

M

MAKSĀJUMU BILANCE – attiecība starp valsts ienākumiem, kas saņemti no ārzemēm un izmaksām citām valstīm noteiktā laika posmā.

MAKSĀTNESPĒJA – 1. ar tiesas spriedumu konstatēts uzņēmuma ekonomiskais stāvoklis, kad tas nespēj veikt kārtējos maksājumus un nomaksāt parādus; 2. stāvoklis, kas raksturīgs uzņēmumam, kurš laikus nespēj veikt maksājumus un segt parādus un kura saistības pārsniedz aktīvus.

MAKSI – tāds, kas sniedzas aptuveni līdz potītēm (par kleitu, svārkiem u. tml.); šāds apģērba gabals.

MĀKSLĪGĀ NIERE, HEMODIALIZATORS – ierīce

nieru funkcijas aizstāšanai nieru mazspējas, kā arī akūtas saindēšanās gadījumā; ierīci pievieno slimnieka asinsvadiem.

MĀKSLĪGĀ SIRDS UN PLAUŠAS – aparāts, kas sirds operācijas laikā veic sirds un plaušu funkcijas.

MĀKSLĪGAIS INTELEKTS – plaša datorzinātnes nozare, kas pēta datoru izmantošanu darbības jomās, kuru izpildei nepieciešamas tādas cilvēciskas īpašības kā intelekts, intuīcija un iztēle.

M

MĀKSLĪGĀ ŠĶIEDRA – tekstilšķiedra, kas ražota mākslīgi no dabiskām izejvielām, piemēram, mākslīgais zīds.

MALAGA – Spānijā ražots stiprinātais vīnogu desertvīns; izcelsme meklējama Spānijas pilsētā Malagā.

MALĀRIJA – infekcijas slimība, kuras ierosinātājus pārņēš malārijas odi un kam raksturīgas drudža lēkmes.

MALIBU – alkoholiskais dzēriens (21%) uz Karību baltā ruma bāzes ar kokosriekstu garšu.

MALUMEDNIECĪBA – savvaļas dzīvnieku izsekošana vai iegūšana, kā arī atrašanās medību nolūkā medību platībās ar ieroci, savvaļas dzīvnieku ķeršanas rīkiem un līdzekļiem vai ar medību suni bez attiecīgas atļaujas; medišana aizliegtās vietās vai saudzēšanas laikā, kā arī medības ar aizliegtiem rīkiem un paņēmieniem, pārkāpjot dzīvnieku aizsardzības un medību noteikumus.

MALUZVEJNIECĪBA – neatļauta, nelikumīga (rūpnieciskā) zveja un makšķerēšana bez attiecīgas atļaujas, aizliegtās vietās vai saudzēšanas laikā, kā arī zveja ar aizliegtiem rīkiem un paņēmieniem, pārkāpjot zivju aizsardzības un zvejas noteikumus.

MALVĀZIETIS – portugāļu desertvīna šķirne; izcelsme meklējama grieķu ostā Monemvasijā (itāliski – *Malvasia*).

MAMALIGA – rumāņu ēdiens; kukurūzas miltu biezputra, ko pasniedz ar sarīvētu brinzu, sviestu vai pienu.

MAMOGRĀFIJA – speciāla rentgenoloģiska izmeklēšanas metode, kas ļauj noteikt arī sīkas izmaiņas krūts dziedzeros, tādējādi ļaujot veikt agrīnu krūts audzēju (vēža) diagnostiku.

MAMUTKOKS sk. **SEKVOJA**

MANDALA – simbolisks ornaments, kas attēlo Višumu; mandala bieži ir četrstūra formā ar tajā iezīmētiem apliem un citām ģeometriskām figūrām, dievību attēliem u. c.

MANDARĪNS – citrusu ģints augļu koks ar nelieliem oranžiem augļiem; šā koka auglis, kas ir mazāks par apelsīnu, ļoti smaržīgs, salds un sulīgs.

MANDĀTS – 1. dokuments, kas apliecina uzrādītāja pilnvaras; 2. līgums, ar kuru viena puse uzdod otram

M

pusei izdarīt kādu darbību, ko tā uzņemas veikt bez atbildības; 3. vēlēšanās, referendumā u. tml. pausts valsts iedzīvotāju atbalsts konkrētai politikai, valdības darbībai; starptautiskas organizācijas, piemēram, NATO, oficiāls atbalsts konkrētai politiskai, ekonomiskai vai militārai darbībai.

MANDĀTTERITORIJA – teritorijas, attiecībā uz kurām saskaņā ar Tautu Savienības statūtiem pēc Pirmā pasaules kara tika nodibināts mandātu sistēmas režīms pār bijušajām Vācijas kolonijām Āfrikā un Klusajā okeānā un Turcijas īpašumiem Tuvajos Austrumos.

M

MANDELES – nelieli rožu dzimtas koki vai krūmi, kura augļa (kauleņa) izlobītās sēklas, kas satur daudz taukvielu, izmanto konditorejā un mandeļeļļas iegūšanai; ir rūgtās un saldās mandeles.

MANEKENS – 1. cilvēka ķermeņa atveidojums, parasti tērpu gatavošanai, demonstrēšanai; 2. cilvēks, kas demonstrē tērpus.

MANEVRI – karadarbības apstākļiem tuvinātas karaspēka kaujas mācības.

MANGO – mūžzaļi tropu augļu koki ar palieliem, dzeltenīgi sarkaniem augļiem ar oranžu mīkstumu un aprikozēs un ananasu garšu.

MANGUSTS – cībetkaķu dzimtas neliels plēsējs ar pelēkbrūnu vai melnraību apmatojumu; pārtiek no sīkiem dzīvniekiem.

MANIAKĀLI DEPRESĪVĀ PSIHOZE – psihiska slimība, kas izpaužas periodiskās garastāvokļa maiņās; nedabiski pacilāts stāvoklis mijas ar bailēm un nomāktību.

MANIAKS – 1. cilvēks ar spilgti izteiktām patoloģiskām tieksmēm, piemēram, nogalināt citus cilvēkus; 2. sarunvalodā – cilvēks, kam ir nepārvarama tieksme kaut ko darīt, kas ir apsēsts ar kādu domu vai ideju.

MĀNIJA – 1. patoloģisks stāvoklis, kam raksturīgs nepamatoti pacilāts garastāvoklis, satraukta domāšana un pastiprināts kustīgums; 2. nepārvarama tieksme kaut ko darīt, apsēstība ar kādu domu, ideju.

MANIKĪRS – roku un roku nagu kopšana, kurā ietilpst arī nagu pulēšana un lakošana.

MANTA – materiālas dabas labumi, ķermeniskas vai bezķermeniskas lietas; īpašums.

MANTAS APRAKSTĪŠANA – tiesībās mantas aprakste, t. i., mantas arests, aizliegums ar to rīkoties.

MANTAS ARESTS *sk.* APĶĪLĀJUMS

MANTINIEKS – persona, kurai pieder mantojuma tiesības.

MANTOJUMA NODOKLIS – mantošanas rezultātā iegūtā īpašuma nodoklis.

MANTOJUMS – kopība, kurā ietilpst visa kustamā un nekustamā manta, kā arī citiem atdodamās tiesības un

M

saistības, kas mirušajam vai par mirušu izsludinātajam piederējušas viņa patiesās vai tiesiski pieņēmamās nāves laikā.

MANTOŠANA – mantojuma atstājējam piederošās kustamās un nekustamās mantas, viņa tālāk nododamo tiesību un saistību pāreja uz mantiniekiem mantojuma atstājēja pēdējās gribas aktā vai likumā noteiktajā kārtībā.

MANTRA – skaņa vai vārds, ko atkārto, lai meditācijā maksimāli koncentrētos; sākotnēji to izmantoja hinduismā un budismā.

MANUĀLS – ar rokām veicams, darbināms.

M

MARASKĪNO – dzidrs Dalmācijas skābo ķiršu liķieris, kuru gatavo Itālijā un Horvātijā.

MARASMATISKS – tāds, kam vecuma vai slimības dēļ gandrīz pilnīgi zudušas prāta spējas; saistīts ar marasmu, tam raksturīgs.

MARASMS – organisma vispārējs novājinājums un garīgās darbības apsūkums; idiotisms.

MARATONS – vieglatlētikas disciplīna – skrējiens 42,195 km garā distancē.

MARCIPĀNS – bieza, salda masa, ko iegūst, vārot samalcinātu mandeļu un cukura sīrupa maisījumu; pārtikas izstrādājums, kas gatavots no šādas masas.

MARGARĪNS – pārtikas produkts, ko gatavo no augu eļļām, dzīvnieku taukiem, piena vai krējuma, sāls, cu-

kura, krāsvielām u. c. piedevām, kas visas savienotas stabilā emulsijā.

MARGINĀLS – saistīts ar (kaut kā) perifēriju; atšķirīgs no galvenā, centrālā; malējs; tāds, kam ir maza nozīme, maznozīmīgs.

MARIHUĀNA – narkotiska viela – gaišas zaļi brūnas, izžāvētas, sasmalcinātas Indijas kaņepju lapas, ziedlapas vai kāti –, kuru smēķē, sajaucot kopā ar tabaku; izraisa spēcīgu bada un slāpju sajūtu, halucinācijas, uzbudināmību, acu apsārtumu.

MARIONEŠU VALDĪBA – valdība, kas ir paklausīgs ierocis kādas ārvalsts rokās.

M

MARKA – (kravas) – kuģa pieļaujamā maksimālā iegrimmes līnija, noteikumu kopums par kuģa pieļaujamo kravnesību un noteiktais minimālais virsūdens borta augstums.

MĀRKETINGŠ – process, kurā tiek apmierinātas indivīdu vajadzības, notiek preču – naudas apmaiņa dažādos tirgos. Mārketinga funkcijas ietver tirgvedību, uzņēmuma komerciālās darbības rezultātu izpēti, prognozēšanu un plānošanu, tirgus izpēti un reklāmu u. c.

MARKĪZE – nolaižama auduma vai sintētiska materiāla nojume virs loga vai balkona.

MARKIZETS – ļoti viegls, smalks, porains kokvilnas un/vai ķīmisko šķiedru audums ažūrpīnumā.

MARĶĒJUMS – jebkurš vārds, detaļa, preču vai citas atšķirības zīmes nosaukums, zīmējums vai simbols, kas attiecas uz precī un ir novietots uz jebkura iesaiņojuma, dokumenta, zīmes, etiķetes, stīpas vai siksnas, kura attiecas uz šo precī.

MARĶIERIS – labi izšķirams simbols, ar ko datorgrafikā norāda uz konkrētu vietu.

MARMORSUŅI – suņi, kuru kažoks ir gaišs, t. i., marmorkrāsā un uz tā ir tumšāki plankumi.

M

MARODĒŠANA – kaujas laukā kritušo vai ievainoto mantas neatļauta paņemšana.

MAROKENS – blīvs mākslīga zīda audums ar viļņotu reljefu.

MARŠALS – augstākā dienesta pakāpe daudzu valstu bruņotajos spēkos.

MARŽA – 1. komercdarījumu praksē – starpība starp preces novērtējumu biržā un maksimālo kredīta summu, kuru atļauts izsniegt, ja attiecīgo precī izmanto par kredīta nodrošinājumu; 2. biržas biļetenā norādītā starpība starp preces iepirkšanas un pārdošanas cenu.

MASALA – indiešu garšvielu maisījums, kura sastāvā ir kanēlis, koriandrs, pipari, kardamons, krustnagliņas un ingvers.

MASALAS – akūta bērnu infekcijas slimība, ko ierosina

vīruss; raksturīga augsta temperatūra, elpošanas orgānu iekaisums, kā arī ādas izsitumi; slimību iespējams novērst ar vakcinācijas palīdzību.

MASTIFS – liels suns ar īsu, dzeltenbrūnu apmatojumu un melnu masku uz purna; attiecīgā suņu šķirne.

MASU MEDIJI *sk. PLAŠSAZIŅAS LĪDZEKĻI*

MASU NEKĀRTĪBAS – valsts varas noteiktās sabiedriskās kārtības pārkāpšana un tās nodrošināšanas pasākumu neievērošana, ko izdara stihiski sapulcējies ļaužu bars (pūlis) un kas saistīta ar vardarbību pret cilvēkiem, grautiņiem, postījumiem, dedzināšanu, citādu mantas iznīcināšanu vai bojāšanu vai pretošanos, t. sk. bruņotu, varas pārstāvjiem.

MASU PSIHOZE – psiholoģiska rakstura izmaiņas cilvēkos, kas reizēm novērojamas, tiem atrodoties lielā ļaužu pūlī.

MASU SUGESTIJA – psiholoģiska iedarbība uz cilvēkiem grupā vai kolektīvā, kas nav iespējama uz atsevišķiem indivīdiem.

MAŠĪNINSTRUKCIJA – instrukcija, ko dators var tieši identificēt un izpildīt.

MAŠĪNKODS – programmēšanas valoda, kuru pazīst un kuras komandas izpilda datora centrālais procesors; sastāv no instrukcijas datoriem lasāmā formā, t. i., bināro skaitļu kodiem (vieninieki un nulles).

MAŠĪNVALODA – valoda, kuru pazīst un kuras komandas izpilda datora centrālais procesors.

MATERIĀLĀ ATBILDĪBA – darbinieka pienākums atlīdzināt zaudējumus, kas, izpildot darba pienākumus, viņa vainas (prettiesiskas darbības vai bezdarbības) dēļ nodarīti darba devējam; darbinieks ir pilnā apmērā atbildīgs par zaudējumiem, kas, pildot darba pienākumus, viņa vainas dēļ nodarīti darba devējam.

MATERNITĀTE – mātes tiesiskā attiecība ar bērnu, kas nodibināta uz medicīnas iestādes vai ārsta izsniegtās izziņas pamata izdarīta ieraksta bērna dzimšanas reģistrā.

M

MĀTESPLATE – mikrodatora montāžas plate, kas veido mikrodatora pamatstruktūru; mātesplate ir centrālais procesors, operatīvā atmiņa, virknes un paralēlās pieslēgvietas dažādu ārējo iekārtu vadībai.

MĀTESUZŅĒMUMS – galvenais uzņēmums, kam kādā citā uzņēmumā vai vairākos uzņēmumos ir līdzdalības daļa, kas pārsniedz 50% no pamatkapitāla, vai balsu vairākums un kurš nosaka visas uzņēmumu apvienības (koncerna) attīstības virzību, stratēģiju un taktiku.

MATRICA – taisnstūrveidā izvietotu matemātisku elementu tabula, kuras elementi ir izvietoti slejās un rindās.

MATROZIS – kuģa apkalpes loceklis, kas izpilda stūrsvīra pienākumus, apkalpo kuģa ierīces, veic tilpņu un klāja darbus; jūras kara flotē – zemākā militārā

pakāpe – jūrnieks, kas savus pienākumus pilda uz klāja.

MAUNTINBAIKS – kalnainam apvidum, kalnu riteņbraukšanas sacīkstēm paredzēts velosipēds ar izturīgiem riteņiem un daudziem pārneseumiem.

MĀZERS – molekulārais ģenerators – lāzeram līdzīga ierīce, kurā gaismas vietā izmanto mikroviļņus; pastiprina mikroviļņus.

MAZOHISMS – tāda seksuāla anomālija, kur persona gūst apmierinājumu, izjuzdama sāpes vai pazemojumu; apzīmējums radies pēc austriešu romānista L. fon Zahera–Mazoha vārda.

M

MAŽORITĀTE – vairākums.

MČADI – gruzīnu ēdiens; no kukurūzas miltiem cepta plāna, apaļa maize, ko pasniedz karstu pie ēdieniem.

MECENĀTISMS – mākslas, zinātnes, izglītības un kultūras pasākumu materiāla atbalstīšana.

MDMA *sk.* EKSTAZĪ TABLETES

MEDIĀCIJA – starpniecība (trešais), lai divas puses varētu savstarpēji vienoties.

MEDIATORS – vidutājs, starpnieks; diskusijas vadītājs.

MEDITĀCIJA – modrs prāta stāvoklis, pretējais

kūtrumam; gudrības attīstība, kas virzīta uz pastāvīgu apzināšanos, ko persona dara, kādēļ un kā persona to dara; arī dziļas pārdomas, koncentrēšanās sevī; apcere.

MEGABAITS – informācijas daudzuma jeb datu ietilpības mērvienība, kurā ir 1 048 576 (2^{20}) baiti.

MEGAFONS – rupors, kas pastiprina skaņu un izplata to vajadzīgajā virzienā.

MĒĢENES BĒRNS – bērns, kas radies mākslīgās apaugļošanas ceļā. Pāris var tikt pie bērna ārpusdzimattiecību ceļā, sievietes olšūnu apaugļojot ar vīrieša spermu laboratorijas apstākļos.

M

MEHNDI – hennas mākslā izmantoti raksti un simboli, kas radās (jau pirms vairākiem tūkstošiem gadu) Marokā un kurus ar hennu izveido uz roku un kāju ādas. Mehndi katram ir sava nozīme, tomēr visiem kopēja ir asociācija ar laimi, veiksmi un spēju atvairīt ļaunumu.

MEIKAPS – 1. kosmētiskie līdzekļi (pūderi, plakstiņu ēnas, krāsu zīmuļi u. c.) sejas izskata pārveidošanai; 2. ar šiem līdzekļiem panāktais sejas izskata pārveidojums.

MEITASPLATE – drukātās shēmas plate, ko ievieto mātesplates kontaktligzdā, lai paplašinātu datora funkcionālās iespējas.

MEITASUZŅĒMUMS – akciju sabiedrība, kurā citai akciju sabiedrībai pieder vismaz puse no akciju kapitāla un kura, būdama juridiski patstāvīga, faktiski ir cita

uzņēmuma pakļautībā; abas akciju sabiedrības kopā veido koncernu.

MEKLĒTĀJPROGRAMMA – programma, kas dokumentos meklē speciālus atslēgvārdus un sniedz lietotājam dokumentu sarakstu, kuros šie vārdi ir atrasti.

MELANOMA – ļaundabīgs, parasti brūni melns melanīnu saturošs audzējs; bieži attīstās no dzimumzīmēm. Aizvien biežāk sastopami gadījumi, kad melanoma rodas ilgstošas sauļošanās rezultātā.

MELANŽA – dažādu krāsu šķiedru maisījums dzijā, audumā, adījumā u. tml.

MELNĀ KASTE – 1. ierīce, kuras funkcijas ir zināmas, bet nav zināma tās iekšējā struktūra; 2. sarunvalodā – apzīmējums ierīcei, kas reģistrē lidmašīnas mehānismu darbību lidojuma laikā.

MELNAIS CAURUMS – hipotētisks kosmisks objekts, kas var izveidoties, masīvam debess ķermenim gravitācijas kolapsa (sabrukuma) rezultātā saspiežoties līdz tam raksturīgiem nelieliem izmēriem; melnajam caurumam ir blīva matērija un liela gravitācija, kas gaismu neizlaiž ārā no objekta.

MELNAIS PUNKTS – ceļa posms vai krustojums, kur notiek īpaši daudz satiksmes negadījumu.

MELONE – ķirbju dzimtas lakstaugs ar lieliem, dzelteniem ziediem un apaļiem vai ovāliem, saldiem augļiem.

M

MELU DETEKTORS – instruments, kas mēra asinspiediena, elpošanas, pulsa izmaiņas un elektrības vadītspēju ādā; tā mērķis – atklāt melīgas atbildes uz jautājumiem, lai gan šo atbilžu ticamība ir apšaubāma.

MEMORANDS – rakstisks atgādinājums; diplomātisks dokuments ar oficiālo uzskatu izklāstu kādā jautājumā; arī oficiāls iesniegums (valdībai, monarham u. tml.).

MENEDŽERIS – 1. profesionāls administrators, vadītājs, pārvaldnieks; 2. mākslas vai sporta pasākumu organizētājs; vadītājs.

M

MENEDŽMENTS – 1. prasme, māka vadīt uzņēmumu, kas ietver plānošanu, organizēšanu, personāla veidošanu, stimulēšanu un kontroli; 2. uzņēmuma vadošā personāla kopums.

MĒNESSAKMENS – dārgakmens; blāvs, daļēji caurspīdīgs laukšpats ar bāli zilu irizāciju un perlamutra spīdumu, kura mirdzums atgādina mēnessgaismu; izmanto juvelierizstrādājumiem.

MĒRFIJA BALVA – antibalva par gada vislielāko neveiksmi reklāmas kampaņā publiskā tēla veidošanā, sabiedrisko attiecību kampaņā.

MĒRFIJA LIKUMS – tā sauktais sviestmaizes likums (sviestmaize vienmēr nokritis ar apziesto pusi uz leju). Likumu var noformulēt šādi: «Tas, kas var neizdoties, arī neizdosies.»

MĒRIJA – pašvaldība, ko vada mērs; šās pašvaldības ēka; šās pašvaldības pārvaldītā teritorija.

MĒRJOSLA – tekstastrādes un datorizdevniecības programmās – displeja ekrāna josla, kas collās vai citās mērvienībās norāda rindiņu platumu, rindkopu atkāpes un citu teksta elementu izvietojumu.

MERKANTILS – komerciāls; savtīgs; ikdienišķi sīkumains.

MERLŪZA *sk.* HEKS

MĒROGMAIŅA – datorgrafikā – izvēlētā loga vai grafiskā attēla palielināšana visa ekrāna lielumā.

MĒRS – pilsētas pašvaldības administrācijas augstākā amatpersona, atsevišķās pilsētas pašpārvaldes lietās – vienpersonisks lēmējs un rīkotājs.

MERSERIZĀCIJA – zīdaina spīduma piešķiršana kokvilnas dzijai vai audumam, apstrādājot to ar nātrija hidroksīda šķīdumu.

MESE – plaša izstāde, starptautisks gadatirgus.

METABOLISMS *sk.* VIELMAIŅA

METĀLISTI – mūzikas stila (metāls) izpildītāji; šī stila cienītāji, kas valkā īpaši noformētu apģērbu, apavus, nēsā dažādus aksesuārus.

METĀLS – mūzikas stils, kas radās 20. gs. 60. gadu beigās,

modificējoties hādrokam, pieaugot skaļumam un elektroniskajiem efektiem.

METĀNDIENONS – anaboliskais steroīds, ko sportā uzskata par dopingu.

METASTĀZE – jauns slimības perēklis, kas rodas, ja slimības ierosinātāju (piemēram, audzēja šūnu) no sākotnējā perēkļa pa asinsvadiem vai limfvadiem pārnes uz citu vietu organismā.

METODE – mērķa sasniegšanas veids, zināmā veidā nokārtota darbība.

M

METODOLOĢIJA – 1. kādā zinātnē lietojamo pētišanas metožu kopums; 2. mācība par zinātniskās izziņas metodēm.

METRO – pilsētas elektriskais dzelzceļš, kas izbūvēts pazemes tuneļos vai virszemē speciāli izveidotos iecirkņos, vai uz estakādēm.

METROPOLITĒNS *sk.* **METRO**

MEZGLOŠANA – diegu vai auklu siešanas tehnika, veidojot rupjas mežģīnes, bieži vien ar bārkstīm.

MEŽPĀRKĀPUMS – meža likumu pārkāpums, kas var izpausties kā: 1) koku un krūmu nelikumīga ciršana (izrakšana) vai bojāšana; 2) meža ugunsdrošības noteikumu neievērošana; 3) meža iznīcināšana vai bojāšana, to dedzinot, applūdinot vai pārpurvojot ar no-

tekūdeņiem, toksiskām vielām, rūpniecības un sadzīves atkritumiem, atliekām un sārmiem; 4) meža zemju patvaļīga izmantošana, ceļot uz tām pastāvīgus vai īslaicīgus objektus; 5) meža augu un dzīvnieku un to mitekļu patvaļīga iznīcināšana, medību noteikumu pārkāpšana; 6) meža inženierbūvju, robežzīmju un norādījuma zīmju iznīcināšana un bojāšana, kā arī citi likumos noteiktie pārkāpumi.

MEŽVĪTENIS – gundegu dzimtas augs ar kāpelējošiem stumbriem un dažādas krāsas ziediem.

MIDI – pusgarš apģērba gabals (svārki, kleita u. tml.).

MIERA KORPUSS – organizācija, kas palīdz jaunattīstības valstīm, nosūtot uz tām brīvprātīgu, izglītotu darbaspēku vai sniedzot tām materiālu atbalstu.

MIERIZLĪGUMS – maksātnespējas stāvokļa risinājums, kas izpaužas kā vienošanās starp kreditoriem un parādnieku par parādnieka saistību izpildi likumā paredzētajos gadījumos un kārtībā.

MIERTIESA – zemākais tiesu sistēmas posms daudzās valstīs; miertiesā iecelts vai ievēlēts miertiesnesis vienpersoniski iztiesā mazāk svarīgas civilietas un krimināllietas.

MIERTIESNESIS – iecelta vai ievēlēta amatpersona, kas iztiesā civilietas un krimināllietas miertiesā.

MIESASSARGS – persona, kas apsargā un pastāvīgi pavadā kādu citu personu.

M

MIGLAS TAURE – ierīce, kas miglas laikā raida brīdinājuma signālus; galvenokārt uz kuģiem.

MIGRĀCIJA – iedzīvotāju, arī dzīvnieku pārvietošanās uz pastāvīgu dzīvi vai arī uz laiku aiz valsts vai arī tikai aiz administratīvās teritorijas robežām.

MIGRANTS – tas, kas migrē.

M

MIGRĒNA – viens no galvassāpju veidiem, kam raksturīgas lēkmjveida sāpes vienā galvas pusē, kam bieži seko slikta sajūta un vemšana, jutība pret gaismu un redzes traucējumi. Migrēnas pamatā ir galvas mīksto audu, galvas smadzeņu un to apvalku asinsrites traucējumi un smadzeņu šķidrums cirkulācijas traucējumi.

MIKROAUTOBUSS – autobuss ar mazu ietilpību (6–8 vietas).

MIKROEKONOMIKA – 1. ekonomikas zinātnes nozare, kas pētī atsevišķu uzņēmumu darbību, atsevišķus tirgus sektorus, produkcijas un preču veidus u. tml.; 2. tās ekonomisko sistēmu daļas, ko pētī mikroekonomika.

MIKROELEMENTI – vairāki dzīvībai nepieciešami ķīmiskie elementi, kas dzīvajos organismos ir ļoti nelielā daudzumā – procenta tūkstošdaļas, dažreiz simtdaļas, piemēram, jods, varš.

MIKROFILMĒŠANA – grāmatu, dokumentu un citu materiālu fotografēšana, samazinot to izmērus.

MIKROFONS – ierīce, kas skaņas viļņus pārvērš elektriskās svārstībās skaņas pastiprināšanas, pārraidīšanas, ierakstīšanas vai mērīšanas nolūkā.

MIKROĶIRURĢIJA – ķirurģiska metode, kuru veic, izmantojot mikroskopu, kas ļauj saredzēt un operēt visīkākās ķermeņa daļas, kuras ir pārāk mazas, lai ar tām strādātu bez palielinājuma. Mikroķirurgi var, piemēram, piešūt norautu pirkstu vai operēt visniecīgākās ausu un acu sastāvdaļas.

MIKROPROCESORS – miniaturizēta datu apstrādes ierīce – parasti mikroshēma, kas veic visas datora procesora funkcijas.

MIKRORAJONS – pilsētas dzīvojamās apbūves funkcionālās organizācijas pamatvienība; sastāv no dzīvojamo ēku grupām un apkalpošanas iestāžu (veikalu, banku, skolu utt.) ēkām.

MIKROSHĒMA – miniatūra elektroniska ierīce no pusvadītāju materiāla ar daudziem komponentiem; viss izgatavots vienā procesā silīcija plāksnītē.

MIKROVIĻŅU KRĀSNS – krāsns, kurā elektriskā enerģija tiek pārvērsta mikroviļņu enerģijā, kas sasilda pārtikas produktus.

MIKSERIS *sk.* BLENDERIS

MIKSĒŠANA – skaņu tehnikā – atsevišķi ierakstītu skaņu sajaukšana to vienlaicīgai pārraidei.

M

MIKSPIKLI – noplaucētu dārzeņu maisījums stiprā marinādē.

MĪKSTĀ KOPIJA – elektroniska informācijas uzglabāšanas vai izvades forma kādā no personālajā datorā izmantojamajām datu vidēm (disketē, cietajā diskā, lasāmatmiņas kompaktdiskā, magnētiskajā lentē, displeja ekrānā).

MILITĀRA BĀZE – speciāli aprīkots un militāriem nolūkiem izdevīgi situēts rajons (teritorijas daļa) ar tur izvietotu karaspēku, militāro tehniku, munīcijas, karāmateriālu un pārtikas krājumiem.

M

MILITĀRAIS ATAŠEJS – virsnieks, kas atsevišķās vēstniecībās ārvalstīs kārtu militāra rakstura jautājumus.

MILITĀRISMS – militāru interešu politika.

MILZU SLALOMS – nobrauciens ar slēpēm no kalna pa trasi, kuru ierobežo ar karodziņiem iezīmēti vārti.

MIMOZA – tropu augs – koks, krūms vai puskrūms, retāk lakstaugs ar ciešām lodveida vai garenām ziedkopām un plūksnaini vai skaraini saliktām lapām; audzē kā dekoratīvu augu.

MĪNA – sprāgstviela, kas ieslēgta īpašā apvalkā un ierakta zemē vai iegremdēta ūdenī; sprādzienu izraisa detonators, ko iedarbina ar spiedienu, magnētisko lauku, radiosignālu u. c.

MINERĀLVATE – izolācijas materiāls ēku ārējām

sienām u. c.; izgatavo no metalurģisko sārņu un minerālizejvielu kausējumiem, izpūšot ar saspīestu gaisu; lieto būvkonstrukciju un tehnoloģisko iekārtu siltumizolācijai.

MINESOTAS PROGRAMMA – alkoholisma un citu atkarību ārstēšanas metode, kurā tiek izmantota atseļošanas programma – medicīnas, psiholoģijas un anonīmo alkoholiķu 12 pakāpju terapija. Izstrādāta Minesotā, ASV.

MINESTRONE – itāļu ēdiens; dārzeņu zupa ar cāļa gaļu, pastu un Parmas sieru.

MINI – ļoti īss apģērba gabals (svārki, kleita, mētelis u. c.).

MINIGOLFS – spēle ar nūjām un bumbiņu 18 speciāli izbūvētos celiņos, kur katrai bedrītei ir savs celiņš ar mākslīgiem šķēršļiem. Celiņus spēlē visus pēc kārtas; spēles mērķis ir ar iespējami mazāku sitienu skaitu iesist bumbiņu bedrītē.

MINIMĀLĀ MĀKSLA – tēlotājmākslas modernisma virziens, kam raksturīga simetrijas noteiktās, skaidrās formas, nevainojamu virsmu efekti un izkārtojuma kārtība; minimālās mākslas gleznās parasti ir attēloti viens vai nedaudzi maksimāli vienkāršoti ģeometriski ķermeņi, piemēram, kvadrāta vai apļa kontūras uz papīra, stikla.

MINISTRIJA – valsts pārvaldes centrālo institūciju posms, ar kura palīdzību valdība, piemēram, Ministru

M

kabinets, īsteno konstitūcijā, piemēram, Satversmē, un likumos noteiktās funkcijas un uzdevumus kādā atsevišķā valsts pārvaldes nozarē.

MINISTRU PREZIDENTS – valsts izpildvaras augstākā līmeņa – valdības galvas, valdības vai Ministru kabineta (Padomes) priekšsēdētāja, premjerministra, pirmā ministra, valsts kanclera u. c. nosaukums vairākās valstīs.

MINIVENS – 1. neliels kravas automobilis; 2. palielinātas ietilpības ģimenes automobilis (septiņvietīgs).

M

MĪNMETĒJS – gludstobra šaujamerocis; mīnmetēja sniedzamība – līdz 8 km.

MINORITĀTE – 1. mazākums, piemēram, balsu mazākums; 2. tautība, kuras pārstāvji attiecīgās teritorijas iedzīvotāju vidū ir mazākumā; mazākumtautība.

MĪNU TRALERIS – neliels karakuģis, kas paredzēts jūras mīnu meklēšanai un iznīcināšanai.

MIOKARDĪTS – sirds muskuļaudu iekaisums; var izraisīt nāvi slimības akūtajā periodā vai sirds ritma traucējumus un sirdskaiti kā sekas.

MISIJA – diplomātiskā pārstāvniecība – nākamā zemākās klases pārstāvniecība pēc vēstniecības, kuras priekšgalā ir sūtnis vai pastāvīgais lietu pilnvarotais.

MIZERABLS – nožēlojams, niecīgs, nenožīmīgs.

MNEMOTEHNIKA *sk. MNEMONIKA*

MNEMONIKA – atmiņas māksla; uz asociācijām balstītu paņēmienu kopums, kas atvieglo iegaumēšanu un palielina atmiņas apjomu.

MOBILAIS OFISS – portatīvais dators ar mobilo telefonu; mobilais ofiss dod iespēju strādāt, atrodoties ceļā, automašīnā, pie klienta utt.

MOBILAIS TELEFONS – radiotelefona sistēma, kas savienota ar parastā telefona tīklu; pārnēsājams radio-telefons.

MOBILIZĀCIJA – valsts bruņoto spēku pārkārtošana karalaika apstākļiem; iesaistīšana, sakopošana.

MOBINGS – psiholoģiskais terors, tiranizēšana, horizontālā vardarbība – specifiska veida attiecības darbavietā, kad viens vai vairāki darbabiedri sistemātiski naidīgā un neētiskā veidā vērsas pret kādu savu kolēģi, līdz ar to cilvēks tiek nostādīts bezpalīdzīgā un neaizsargātā situācijā.

MODE – attiecīgā laika posmā un vidē valdošā gaume attiecībā uz apģērbiem, frizūrām, sadzīves priekšmetiem, dzīvesveidu utt.

MODEMS – funkcionāla ierīce, kas ciparsignālu pārveido analogsignālā un otrādi, lai pārraidītu informāciju pa sakaru, piemēram, interneta, līnijām.

MODERATORS – 1. starpnieks; 2. raidījuma vadītājs.

M

MODERNĀ PIECCĪŅA – daudzciņas sporta veids – individuālās un komandu sacensības vīriešiem un sievietēm; modernajā pieccīņā ietilpst 5 disciplīnas: šaušana ar pistoli, peldēšana, paukošana, jāšana un kross.

MODULIS – 1. unificēts elektroniskās aparatūras būvelements; 2. kosmosa kuģa daļa ar autonomu pārvietošanās iespēju.

MODŽAHEDI – islāma partizānu un pretestības kustību dalībnieki, islāmticīgie kaujinieki, kas cīnās pret svešzemju iebrucējiem vai aizstāv musulmaņu seno ticību un dzīvesveidu.

M

MOGULS – 1. nozīmīga, varena, ietekmīga persona (parasti uzņēmējs); 2. kalnu slēpošanas paveids – no brauciens ar slēpēm vai dēli pa nelīdzenu trasi.

MOHĒRA – angoras šķirnes kazas vilna vai tās izstrādājumi.

MOKA – kafijas šķirne, ko audzē galvenokārt Etiopijā; stipra kafija, ko pasniedz mazās krūzītēs.

MOKIKS – mopēds bez pedālmehānisma, tā motoru darbina ar kājsviru – kikstarteri.

MOLDINGS – dekoratīva uzlika automašīnas virsbūvei, kas kalpo stikla piestiprināšanai.

MOLEKULĀRĀ BIOĻĢIJA – zinātne, kas pētī saka-

ribas starp vielas ķīmisko struktūru un tās bioloģiskajām funkcijām.

MOLESKĪNS – gluds, spīdīgs, merserizēts, blīvs kokvilnas audums.

MONARHIJA – valdīšanas forma, kur augstākā valsts vara ir monarham, kas to saņem mantojot vai citā no iedzīvotājiem neatkarīgā veidā un saglabā visu mūžu.

MONETĀRĀ POLITIKA – valdības politika finanšu sfērā, naudas daudzuma kontrole, regulējot banku procentus, nodokļus, aizņēmumus u. tml.

MONITORINGS – apkārtējās dabasvides stāvokļa novērošanas, kontroles, analīzes un prognozēšanas sistēma; izšķir bioloģisko, ekoloģisko, biosfēras, klimata, kā arī novērošanas, analīzes un prognozēšanas sistēmas monitoringu.

MONITORS – 1. operētājsistēmas vadības programmas daļa, kas organizē un vada kādas datu apstrādes procesa fāzes izpildi, piemēram, realizē programmas ievadi; 2. displeja konstruktīvs bloks, kas ekrānā atveido vienas vai vairāku krāsu attēlus; 3. elektroniska ierīce, ar kuras palīdzību kontrolē kādu procesu, piemēram, televīzijas kontrolekrāns.

MONOPOLS – 1. izņēmuma tiesības uz kaut ko (ražot, tirgoties, izmantot dabas bagātības utt.), kas dots vienai fiziskai vai juridiskai personai, valstij u. c.; 2. lielu uzņēmumi, saimnieciskas apvienības, arī karteļi, trestī,

M

koncerni, kas spēj kontrolēt lielāko daļu kapitāla, produkcijas ražošanas un realizācijas tirgu, lai iegūtu monopolpeļņu.; 3. galdiņspēle ekonomiskās domāšanas attīstīšanai un praktisku iemaņu vingrināšanai.

MOPĒDS – divriteņu satiksmes līdzeklis ar iekšdedzes motoru, kura darba tilpums ir mazāks par 49,8 cm³.

MOPSIS – neliels istabas suns ar lielu, apaļu galvu, strupu purnu un gludu apmatojumu; attiecīgā suņu šķirne.

M

MORĀLE – nedaudz plašāks jēdziens kā ētika un aptver visu cilvēka dzīvi un darbību, ciktāl tā vērtējama no tikumības viedokļa; morāle ir sociāls institūts, kura funkcija ir cilvēka izturēšanās regulēšana itin visās sabiedriskās dzīves jomās.

MORATORIJS – starptautisko tiesību subjektu – valstu, starpvaldību organizāciju savstarpējā vienošanās, noruna par atturēšanos no kādām darbībām jeb to atlikšana uz noteiktu laiku (vai laika ziņā neierobežoti), līdz iestājas kaut kādi iepriekš paredzami vai prognozējami apstākļi.

MORFIJS – narkotiska viela – opija alkaloīds, ko satur negatavu miega magoņu sēklas; medicīnā izmanto par pretsāpju un miega līdzekli; ilgstošas lietošanas rezultātā izraisa narkomāniju – morfinismu.

MORFĪNS *sk.* MORFIJS

MORTADELLA – viegli kūpināta desa, ko gatavo no teļa gaļas, cūkgaļas, mēles un olīvām.

MORTĪRA – stāvuguns artilērijas ierocis – lielgabals šaušanai ar lielu izsviedes leņķi; mortīrai ir īsāks stobrs un mazāks šaušanas tālums nekā haubicei.

MOŠEJA – musulmaņu reliģiskā kulta celtne.

MOTELIS – tūristu izmitināšanas un apkalpošanas mītne, kas galvenokārt apkalpo autotūristus un mototūristus, kā arī autobraucējus, un kurai ir autostāvvietā un transporta tehniskās apkopes iespējas.

MOTIVĀCIJA – 1. iekšējie dzeņuļi – vērtīborientācija, pārliecība, nostāja, interese, vēlmes, dziņas utt., kas izraisa cilvēka aktivitāti un virza viņa rīcību; 2. motīvi – iemesli, ar kuriem pamato, izskaidro rīcību, nostāju vai domu; pamatojums, izskaidrojums.

MOTOBOLS – futbolam līdzīga komandu sporta spēle, kurā spēlētāji, pārvietojoties ar motocikliem, izņemot vārtsargus, ar kāju sper bumbu pretējās komandas vārtos.

MOTOCIKLS – divriteņu vai trīsriteņu transportlīdzeklis ar iekšdedzes motoru, kura tilpums pārsniedz 50 cm³.

MOTOKROSS – motosporta disciplīna – braukšana ar motocikliem šķēršļotā apvidū; sacensības šajā sporta disciplīnā.

M

MOTOROLLERS – divriteņu transportlīdzeklis ar samērā maziem riteņiem, kuram priekšējā riteņa dubļusargs lejasdaļā pāriet platā kāju balsta platformā.

MOTORS – iekšdedzes vai elektriskais dzinējs, kas tam pievadīto enerģiju pārvērš mehāniskajā darbā, piemēram, tvaika mašīna, iekšdedzes motors, elektromotors.

MOTORZĀĢIS – ar motoru darbināms rokas zāģis.

MOTOSPORTS – sporta veids – sacensības ar motocikliem vai motorrolleriem.

M

MOZELES VĪNS – viegls, skābs vācu baltvīns, ko ražo apgabalā ap Mozeli un tās pietekām.

MS-DOS – firmas *Microsoft* izveidota personālo datoru operētājsistēma, kuru vienlaicīgi var izmantot tikai viens lietotājs viena uzdevuma risināšanai; ieviesta 1981. g.

MUARĒ – 1. zīda vai puszīda audums ar viļņveida lāsojumu; 2. papīrs, kartons ar spiestu ornamentu.

MUFTIJS – musulmaņu garīdznieks.

MUGĀMI – azerbaidžāņu tautasdziesma.

MUITA – valsts iestāde, kas kontrolē pār valsts robežu vestās kravas, bagāžu un pasta sūtījumus, seko, lai tiktu ievēroti valsts muitas likumi un noteikumi, iekasē muitas nodevas un cīnās ar kontrabandu.

MULĀŽA – telpisks kāda priekšmeta atveidojums dabiskā lielumā.

MULINĒ – šķeterēti diegi izšūšanai.

MULTILATERĀLS – daudzpusējs (par līgumiem, sarunām u. tml.).

MULTIMEDIJI *sk.* **MULTIVIDE**

MULTINACIONĀLIE UZŅĒMUMI – daudznacionāli uzņēmumi, koncerni, kuru uzņēmumi atrodas vairākās valstīs; bieži vien savā nozarē kontrolē lielu daļu no pasaules tirgus.

MULTIPLĀ SKLEROZE *sk.* **IZKAISĪTĀ SKLEROZE**

MULTIPLEKSS – daudzžāļu kinoteātris.

MULTIPOLĀRS – tāds, kam ir daudz nianšu.

MULTIVIDE – tehniski organizēts vairāku komunikācijas vai informācijas reproducēšanas un apstrādes veidu – skaņas, nekustīga attēla, video, rakstīta teksta u. tml. – kopums; visbiežāk tā sauc speciālu kompakt-disku iekārtu – CD-ROM izmantošanu datoros; videokonferences u. tml.

MUĻĶUDROŠS – tādas ierīces vai programmas, kas aizsargātas pret nemākulīgu vai neuzmanīgu izmantošanu.

MŪMIJS – bioloģiskas izcelsmes sveķveida viela, parasti sastopama kalnu rajonos; lieto tautas medicīnā.

M

MUNĪCIJA – objekta iznīcināšanas līdzeklis, šaujamo materiāli, piemēram, patrona, kura izraisa šāvienu, lietojot kaujas vai mazkalibra ieroci, kā arī plašākā izpratnē – granāta, mīna, reaktīvie šāviņi, aviobumbas u. c.

MUSAKA – grieķu ēdiens; baklažānu, kartupeļu un maltās gaļas sacepums, kas pārliets ar bešamela mērci.

MUSKATRIEKSTI – smaržīgā muskata sēklas, kuras izkaltējot izmanto par garšvielu; muskatriekstu sastāvā ietilpst ēteriskās eļļas, eļļas un ogļhidrāti.

MUSKATS – 1. aromātiska vīnogu šķirne; 2. desertvīns, kas gatavots no muskatvīnogām.

M

MUSKATELS *sk.* MUSKATS

MUSKUSS – smaržviela ar patīkamu aromātu, kuru iegūst no muskusvēršu vai muskusbriežu sēkliniekiem. Muskusu lieto tā patīkamā aromāta un fiksējošo īpašību dēļ, taču tā iegūšana ir saistīta ar reti sastopamu dzīvnieku nogalināšanu, tāpēc muskusa izmantošana pastāvīgi samazinās.

MUSLĪNS – smalks, viegls, plāns zīda, kokvilnas vai mākslīgo šķiedru audums audekla vai vienkāršā aždūpinumā.

MUSLIS, MUSLI – sausās brokastis, kas sastāv no dažādu graudu pārslām, riekstiem, rozīnēm u. tml.

MUTĀCIJA – 1. kāda gēna pārmaiņa, kas notiek, ja

DNS replicēšanās (dubultošanās) procesā atgadās kļūda; mutācija ir evolūcijas izejmateriāls, lai gan dabiskā izlase ļauj saglabāties tikai nedaudzām no tām; var izraisīt arī mākslīgi; 2. balss lūzums pusaudžiem pārejas vecumā.

MUTAGĒNI – iekšējie un ārējie vides faktori, kas organismā izraisa mutācijas; izšķir fizikālos, piemēram, starojumu, ķīmiskos un bioloģiskos mutagēnus.

MUTANTS – 1. organisms (dzīvnieks, augs), kurā notikusi mutācija vai kurš mantojis mutācijas pārveidotu gēnu; 2. (par organismu) tāds, kas radies mutācijā, piemēram, mutanta gēns; tāds, kurā notikusi mutācija.

MUTES UN NAGU SĒRGA – lipīga, akūta pārnadžu (liellopu, aitu, kazu, cūku, briežu u. c. pārnadžu) infekcijas slimība, kurai raksturīgs drudzis un aftozs iekaisums uz mēles, mutes dobuma gļotādā, nagu starpā un tesmeņa ādā; raksturīga strauja izplatīšanās.

MŪZIKLS – muzikāli dramatisks žanrs, kurā apvienoti muzikālie, dramatiskie, horeogrāfiskie, opermākslas izteiksmes līdzekļi, kuru apvienojums un mijiedarbība piešķir mūziklam īpašu dinamismu. Par daudzu mūziklu raksturīgu īpašību kļuvusi dramaturģisku uzdevumu risināšana ar viegli uztveramiem, vienkāršiem mākslinieciskiem līdzekļiem.

MŪŽA IESLODZĪJUMS – daudzu valstu likumdošanā augstākais soda mērs.

N

NĀCIJAS INTEGRITĀTE – nācijas vienotība, veselums.

NACIONĀLĀ MINORITĀTE – kādas valsts iedzīvotāju struktūrā tādas iedzīvotāju kopas, kuras šai valsti ir mazākumā un kuras atšķiras no pārējā iedzīvotāju vairākuma pēc etniskās izcelsmes, valodas, reliģijas u. tml.

NACIONĀLĀ SUVERENITĀTE – viens no mūsdienu konstitucionālisma pamatprincipiem, kas fiksē situāciju, ka mūsdienu nacionālajās valstīs tautas suverenitātes īpašniekā un nesējā – valsts tautā juridiskajā nozīmē, t. i., pilsoņu kopumā – vienlaikus ir ietverta arī noteikta titulgrupa, noteikta nacionāli etniska kopība (nācija), kura būtiski determinē valsts un tautas suverenitātes, t. i., augstākās tiesiskās varas īstenošanu.

NACIONĀLA VALSTS – valsts, kurā lielākā daļa iedzīvotāju pieder vienai nacionalitātei, t. i., tiem ir kopēja kultūra un tie runā vienā valodā.

NACIONĀLAIS BUDŽETS – valsts gada ieņēmumu un izdevumu aprēķini.

NACIONĀLAIS IENĀKUMS – visa darba un kapitāla ienākumu summa plus ienākumi no investīcijām ārzemēs, mīnus parādu procenti ārzemēm kādā noteiktā laika posmā, parasti gada laikā.

NACIONĀLAIS PARKS – valsts īpašumā esošs apvidus, kurā tiek aizsargāta daba, ekosistēma un kultūras vērtības; ar nedaudziem ierobežojumiem ir pieejams sabiedrībai.

NACIONĀLBOĻŠEVIKI – cilvēki, kuru uzskatiem raksturīgs nacionālistiskas un komunistiskas ideoloģijas savienojums, nacionālboļševistiskas partijas (organizācijas) biedri. Krievijā nacionālboļševikus sauc arī par ņimonoviešiem (pēc kustības idejiskā pamatlicēja Eduarda ņimonoņa vārda).

NACIONĀLISMS – 1. pārspīlēta savas nācijas interešu aizstāvēšana; 2. ideja, ka tautai ar kopēju valodu, kultūru u. c. jāveido nacionāla valsts.

N

NACIONALIZĀCIJA – privātā īpašuma atsavināšana un nodošana valstij.

NACIONĀLŠOVINISMS – citu tautu apspiešanas un iznīcināšanas politika.

NACISMS – vācu fašistu kustība, kas radās 1919. g.; raksturīgs antikomunisms, antiliberalisms, antisemitisms, varas dievināšana un mīts par vācu tautas pārākumu pār citām tautām.

NACIONĀLSOCIĀLISMS *sk.* **NACISMS**

NAČOS – meksikāņu ēdiens; apaļi, mazaizēti kukurūzas čipsi, pildīti ar mērci (piemēram, salsu), sieru vai garšaugu krēmu.

NĀKOTNES LĪGUMS – preces vai vērtspapīri, ko pārdod ar vēlāku piegādes termiņu.

NAKTS DARBS – darbs, kas tiek veikts vairāk nekā divas stundas laikā no 22.00 līdz 6.00 (attiecībā uz bērniem no 20.00 līdz 6.00).

NAMAZS – islāma rituāls, obligātas pieckārtējas ikdienas lūgšanas.

NANDU – nandveidīgo kārtas dzimta – lieli nelidojoši Dienvidamerikas savannu un pustuksnešu putni.

NANOTEHNOLOĢIJA – zinātne par sīku daļiņu vadību.

NAPA – īpaši apstrādāta āda, krāsota ar īpašiem sveķiem.

NAPALMS – viegli uzliesmojoša viela, ko lieto degbumbās, liesmu metējos ieročos; degošs napalms pielīp pie ādas, ir ļoti grūti apdzēšams un rada smagus apdegumus.

NARCISMS, NARCISISMS – paštiksmiņšanās.

NARGILE *sk. KALJANS*

NARKOBIZNESS – nelegāla narkotiku ražošana un izplatīšana (tirdzniecība); balstās uz to, ka cilvēks bez šīs vielas vairs nevar iztikt.

NARKODĪLERIS – persona vai firma, kas parasti mazumtirdzniecībā pārdod vai izplata narkotikas.

NARKOLOGĪJA – medicīnas nozare, kurā pēta narkotisko līdzekļu lietošanas sekas un narkomānu ārstēšanas iespējas.

NARKOMAFIJA – noziedzīga organizācija, kas galvenokārt nodarbojas ar narkotiku nelegālu ražošanu un izplatīšanu (tirdzniecību).

NARKOMĀNIJA – slimīgs pieradums lietot vienu vai vairākas narkotiskas vai psihotropas vielas, lai rastos pacilātība un reibums; par nelikumīgām darbībām ar narkotiskām un psihotropām vielām noteikta kriminālbildība.

NARKOTIKAS – dabiski vai sintētiski savienojumi, kas neatgriezeniski un graužoši iedarbojas uz centrālo nervu sistēmu, sākotnēji izraisot miegu, halucinācijas, eiforiju u. c. sajūtas. Narkotiku lietošana rada pieradumu un tieksmi pēc tām.

NARKOTISKAS VIELAS *sk.* NARKOTIKAS

NARKOZE *sk.* ANESTĒZIJA

NĀTRENE – alergiski izsitumi – nedaudz pacelti, niezoši ādas rajoni, kas ir bālāki vai sārtāki par apkārtējo ādu; var rasties no dažu pārtikas produktu, medikamentu lietošanas.

NATURĀLĀ SAIMNIECĪBA – saimniekošanas veids, kurā produkcija tiek ražota pašu patēriņam un nepieciešamības gadījumā iemainīta pret citām precēm.

N

NATURALIZĀCIJA – 1. pilsoņa tiesību piešķiršana ārvalstniekiem; personas uzņemšana pilsonībā vai pavalstniecībā. Naturalizācijas rezultātā cilvēks iegūst tiesības piedalīties valsts pārvaldē un vēlēšanās; 2. pilnīga introducētu augu vai dzīvnieku pielāgošanās apstākļiem jaunā audzēšanas vietā.

NAUDA – 1. valsts likumdošanā oficiāli noteikta abstrakta vērtības vienība, ar kuras starpniecību skaitliski izsakāma jebkura cita priekšmeta vērtība; 2. prece, kuras specifiskā patēriņa vērtība ļauj tai būt par visu citu preču ekvivalentu un pildīt vērtības mēra, maiņas līdzekļa, maksāšanas līdzekļa, uzkrāšanas līdzekļa funkcijas.

N

NAUDAS ATMAZGĀŠANA – nelegāli iegūtas naudas ieguldīšana legālā biznesā.

NAUDAS SODS – naudas piedziņa, ko tiesa vai cita uz to pilnvarota institūcija vai amatpersona Kriminālkodeksā vai Administratīvo pārkāpumu kodeksā paredzētajos gadījumos uzliek fiziskām personām.

NAUDAS VILTOŠANA – jaunu, apgrozībā esošām naudas zīmēm līdzīgu naudas zīmju vai metāla monētu izgatavošana ar jebkādiem paņēmieniem vai arī papīra naudas zīmju svarīgāko rekvizītu – vērtības apzīmējumu, numuru, sēriju u. c. pārveidošana.

NĀVES CILPA – sarežģīta pilotāžas figūra – lidmašīna vertikālā plaknē apmet cilpu.

NĀVESSODS – soda veids, notiesāto nošaujot, pakarot,

ievietojot gāzes kamerā, injicējot indi vai uzsēdinot uz elektriskā krēsla; joprojām pastāv daudzās pasaules valstīs.

NAVIGĀCIJA – 1. kuģošana; 2. paņēmieni, kā kuģiem un lidaparātiem noteikt atrašanās vietu un kursu; navigācijā tiek izmantoti daudzi elektroniski palīgīdzekļi – radari, radiosignāli, pavadoni, eholoti, kuru informācija tiek apstrādāta datoros.

NAVIGĀCIJAS ZĪMES – zīmes vai celtnes, kas norāda kuģuceļu un kas ir atzīmētas jūras kartēs, piemēram, bākas, bojas, vadlīnijas u. c.

NEAIZSKARAMĪBA – 1. personas neaizskaramība – konstitucionālās tiesības katram cilvēkam uz viņa fizisko (dzīvības, veselības, brīvības), tikumisko (goda, cieņas) un garīgo tiesību valsts aizsardzību pret jebkādu prettiesisku aizskaršanu; 2. dzīvokļa neaizskaramība – konstitucionālās tiesības katram cilvēkam uz viņa dzīvokļa (mājas) valsts aizsardzību pret jebkādu nelikumīgu ielaušanos; 3. korespondences, telefonsarunu, telegrafisko un citu sakaru neaizskaramība – konstitucionālās tiesības katram cilvēkam, ko aizsargā valsts.

NEAIZSKARAMĪBA *sk.* IMUNITĀTE

NEATĻAUTA MEDĪŠANA *sk.* MALUMEDNIECĪBA

NEATĻAUTA ZVEJA *sk.* MALUZVEJNIECĪBA

NEDALĀMA MANTA – termins savstarpējā testamentā,

kas nozīmē, ka mantu nedrīkst sadalīt pirms pārdzīvojušā laulātā nāves.

NEFORMĀLIS – sarunvalodā – cilvēks, kas pieder pie neformālas grupas, neoficiālas organizācijas u. tml.

NEFRĪTS – 1. nieru iekaisums; 2. zaļgans pusdārgakmens; izmanto par rotakmeni.

NEIDENTIFICĒTS LIDOJOŠAIS OBJEKTS – gaismas parādība atmosfērā vai fizisks objekts, kura izcelsme subjektīvu vai objektīvu iemeslu pēc nav zināma; arī nezināma, atmosfērā redzama lidojoša objekta populārs apzīmējums.

N

NEIEJAUKŠANĀS – politikā nozīmē kādas valsts neiejaukšanos citas valsts iekšējās lietās.

NEILONS – izturīga un elastīga sintētiska šķiedra, no kuras izgatavo virves, darba apģērbus u. tml.; cieto neilonu izmanto zobratu u. c. detaļu ražošanā.

NEIRALĢIJA – lēkmjveidīgas sāpes kāda nerva rajonā.

NEIRASTĒNIJA – funkcionāls nervu sistēmas vājums, kam raksturīga pastiprināta uzbudināmība, galvas sāpes un ātra nogurdināmība.

NEIROLEPTISKIE LĪDZEKĻI – preparāti, kas izraisa emocionālu līdzsvaru, noņem trauksmi, nomierina.

NEIROLINGVISTISKĀ PROGRAMMĒŠANA – 20. gs.

70. gados radusies psihoterapijas metode, kas pamatojas uz principu, ka visa indivīda dzīves pieredze ir ieprogrammēta centrālajā nervu sistēmā atmiņu, tēlu, sajūtu veidā; veicot neirolingvistiskās programmēšanas tehnikas, šīs pozitīvās atmiņas, tēli un sajūtas tiek atsauktas atmiņā un panākta harmonizējoša ietekme uz visu organismu.

NEIROPARALĪTISKĀS GĀZES – kaujas gāzes – fosfororganiskie savienojumi, kas ir ārkārtīgi indīgi un iedarbojas uz centrālo nervu sistēmu.

NEIROTISMS – individuāla psiholoģiska īpatnība, kam raksturīgs nemiers, satraukums, arī bez redzama cēloņa.

NEIROZE – augstākās nervu sistēmas darbības traucējumi, kas saistīti ar cilvēka psihiskajiem pārdzīvojumiem; ārstēšanā izmanto psihoterapiju un psihofarmakoloģiskos līdzekļus.

NEITRĀLĀ ZONA – teritorija starp karojošo armiju priekšējām līnijām; neapdzīvota teritorija, kas nav nevienas valsts īpašums.

NEITRALITĀTE – tāds valsts politiskais un tiesiskais statuss, kad tā nepiedalās militāri politiskās savienībās, kā arī karadarbībā, nesniedz palīdzību karojošajām pusēm utt.

NEITRONU BUMBA – kodolierocis, kam ir ļoti liels radioaktīvais starojums, bet salīdzinoši mazs triecienvilnis

N

un izdalītais siltums; ar neitronu bumbu tiek nogalināts viss dzīvais, bet materiālie zaudējumi ir ierobežoti.

NEKTARĪNS – persiku šķirne ar gludu miziņu un dzeltenu, sulīgu, saldu mīkstumu; arī persiku un plūmju hibrīds.

NEKUSTAMA MANTA – īpašuma attiecību objekts, kas nav pārvietojams vispār (zeme) vai nekaitējot tā saimnieciskajam mērķim (māja, cita būve, dzelzceļš ar piederumiem).

NEKUSTAMĀIS ĪPAŠUMS – zeme un ūdeņi, ēkas un būves, kā arī citas lietas, kuras nevar pārvietot no vienas vietas uz citu, tās ārēji nebojājot.

N

NELIKVĪDS – 1. materiāls, ražojums, īpašums, ko uzņēmums pats nevar izmantot un kas tāpēc jāatdod vai jānodod citam uzņēmumam, piemēram, nelikvīdi materiāli; 2. tāds (par kapitālu), ko grūti pārvērst naudā.

NEOFAŠISMS – pēc Otrā pasaules kara izveidojies politisks strāvojums, kam raksturīga fašisma ideju restaurācija un pielāgošana mūsdienu apstākļiem.

NEOFOBIJA – bailes no jaunā (darba, apstākļu maiņas u. tml.).

NEOKOLONIĀLISMS – bijušo koloniālo varu u. c. rūpnieciski attīstīto valstu ekonomiska un politiska kundzība bijušajās kolonijās, kuras formāli ieguvušas politisko neatkarību.

NEONACISMS – politiska kustība Rietumeiropā pēc Otrā pasaules kara; par neonacistiskām tiek dēvētas arī vairākas labēji ekstrēmistiskas partijas, kas sludina rasismu un naidu pret cittautiešiem.

NEPAKĻAUŠANĀS – asā formā izteikta vai izrādīta atteikšanās izpildīt neatlaidīgu, vairākas reizes atkārtotu amatpersonas likumīgu rīkojumu vai prasību.

NEPĀRVARAMA VARA – apdrošināšanas likumā – visuvarens, nepārvarams spēks; arī no līguma dalībnieku gribas neatkarīgi apstākļi, kuru iestāšanās gadījumā objektīvi nav iespējams izpildīt līguma saistības vai arī, piemēram, daudzpusējā vai divpusējā starptautiskā līgumā noteiktos pienākumus; attiecībā uz nelaiemes gadījumiem darbā – apstākļi, kad negadījuma cēlonis ir ārpus darba devēja kontroles, t. i., kad to nebija iespējams novērst, ne paredzot, ne veicot piesardzības pasākumus.

NEPATIESA LIECĪBA – tiesā vai pirmstiesas izmeklēšanas iestādē krimināllietā liecināt aicinātas personas dota liecība, kurā ir pilnīgi vai daļēji sagrozīti fakti, kurā ir noliegti vai noklusēti patiesie apstākļi, sniegtas īstenībai neatbilstošas ziņas.

NEPIECIEŠAMĀ AIZSTĀVĒŠANĀS – darbība, kas izdarīta, aizsargājot LR intereses, sabiedrības intereses, savas vai citas personas tiesības vai aizsargājot personu pret pēkšņu uzbrukumu vai pret šāda uzbrukuma draudiem tādā veidā, ka uzbrucējam tiek nodarīts kaitējums, ja turklāt nav pārkāptas nepieciešamās aizstāvēšanās robežas.

NEPIESKAITĀMĪBA – gadījumos, kad persona bīstama

nodarījuma izdarīšanas laikā nav varējusi saprast savu darbību vai to vadīt psihisku traucējumu vai garīgas atpalcības dēļ.

NEPIEVIEŅOJUŠĀS VALSTIS – kopš 20. gs. 50. gadiem aptuveni 100 militāros blokos neiesaistītas valstis, galvenokārt Āfrikā un Āzijā, kuras cīnās pret neokolonālismu un nabadzību.

NEPILNGADĪBA – personas vecums līdz tās 18 gadu vecuma sasniegšanai.

NEPILSONIS – LR persona, kurai saskaņā ar likumu ir tiesības uz LR izdotu nepilsoņa pasi.

N

NEREZIDENTS – 1. tāds, kas attiecīgajā valstī nedzīvo pastāvīgi; 2. tāds, ko neuzskata par nodokļu maksātāju attiecīgajā valstī; 3. cilvēks, kas nav pastāvīgs attiecīgās vietas, valsts iedzīvotājs.

NESĒJRAĶETE – raķete, ko izmanto par transportlīdzekli kosmiskā lidaparāta ievadīšanai orbitā ap Zemi vai starpplanētu lidojuma trajektorijā.

NESLAVAS CELŠANA – apzinātu nepatiesu, otru personu apkaunojošu izdomājumu izplatīšana iespiestā vai citādā veidā pavairotā sacerējumā, kā arī mutvārdiem, ja tā izdarīta publiski.

NETIKLAS DARBĪBAS – darbības, kas var izpausties dzimumkaislību apmierināšanā pretdabiskā veidā, izvirtīga dzimumakta vai dzimumintereses izraisīšanā, vai izkropļota priekšstata radišanā par dzimumdzīvi.

NETĪRĀ NAUDA – nelegāli iegūti līdzekļi (narkotiku, ieroču, kontrabandas tirdzniecība u. tml.).

NETO – 1. preces masas (svars) bez iesaiņojuma, taras; 2. tīrais ienākums pēc visu izdevumu atskaitīšanas.

NETRADICIONĀLS – kaut kas vai kāds ekscentrisks; oriģināls; (par izturēšanos) nepiespiests, brīvs; atšķirīgs no vispārpieņemtā.

NEUZBRUKŠANAS PAKTS – līgums starp valstīm par savstarpēju neuzbrukšanu.

NEUZTICĪBAS VOTUMS – parlamenta lēmums, ka valdība vairs nebauda vairākuma uzticību un tādēļ tai jāatkāpjas un jāizsludina jaunas vēlēšanas.

NEVAINĪGUMA PREZUMPCIJA – konstitucionāls princips – nevienu nevar atzīt par vainīgu nozieguma izdarīšanā un sodīt, kamēr viņa vaina nav pierādīta likumā noteiktajā kārtībā un atzīta ar likumīgā spēkā stājušos tiesas spriedumu.

NEVALSTNIEKS *sk.* **NEPILSONIS**

NEVARDARBĪGĀ PRETOŠANĀS – aizstāvēšanās pret uzbrucējiem ar nemilitāriem līdzekļiem: streiku, nepaklausību u. c.; cīņa bez spēka lietošanas.

NHL – ASV Nacionālā Hokeja līga, kas apvieno 30 profesionālā hokeja komandas ASV un Kanādā.

NIHILISMS – izteikti negatīva attieksme pret likumiem,

to vērtību nesaskatīšana vai noliegšana, izturēšanās pret likumu priekšrakstiem kā pret tādiem, kurus var apiet, neievērot, nepildīt, uzskatot, ka tā domā cilvēku vairākums; likumu neievērošana personiskās vai lokālās interesēs.

NIKERBOKERI – pusgaras platas bikses, kas sastiprinātas zem ceļiem; golfa bikses.

NIKS – segvārds, iesauka, ko lieto interneta komunikācijās.

NIMFETE – seksuāli pievilcīga ļoti jauna meitene.

N **NIMFOMĀNIJA** – slimīgi sakāpināta sievietes dzimumdzīve.

NINDZJA – cilvēks, kam ir prasme nindzītsā – japāņu cīņas veidā; cīkstoņa tērps nosedz visu ķermeni, atstājot tikai spraugu acīm.

NIRVĀNA – centrālais jēdziens indiešu reliģijā un filozofijā, it īpaši budismā: pilnīgs laimes, miera, atbrīvotības stāvoklis, saplūsme ar dievišķo.

NLO *sk.* **NEIDENTIFICĒTS LIDOJOŠAIS OBJEKTS**

NOBELA PRĒMIJA – prestižākā balva pasaulē; to iedibinājis zviedru inženieris, rūpnieks un filantrops, dinamīta izgudrotājs Alfreds Bernhards Nobels (1833–1896), un tā tiek izmaksāta no līdzekļiem, kas iegūti, Nobela fondam apsaimniekojot Nobela atstāto man-

tojumu. Prēmiju pasniedz katru gadu 10. decembrī – A. B. Nobela nāves dienā – Stokholmā vai Oslo.

NODEVAS – 1. ar pašvaldības lēmumu vai valsts normatīvo aktu iedibināti privātpersonu vai uzņēmumu obligātie maksājumi, kas netiek iekasēti valsts vispārējā budžeta papildināšanai; 2. noteikts lauksaimniecības produktu daudzums, ko valsts ņem no privātajiem ražotājiem īpašos vēsturiskos apstākļos (karš, pēckarš); 3. nauda vai noteikts produktu daudzums, ko dažās zemēs baznīca ņem no draudzes locekļiem.

NODOKĻI – obligāti maksājumi, kurus likumos noteiktajā kārtībā un apmērā iekasē valsts no fiziskām un juridiskām personām, lai segtu ar valsts līdzekļiem finanšu stabilitātes un saimnieciskās aktivitātes nodrošināšanu, ar sabiedriskās ražošanas regulāciju saistītos u. c. izdevumus.

NODROŠINĀJUMS – naudā izsakāma vērtība, ko aizdevējs pieprasa aizņēmējam, lai gūtu papildu drošību aizņēmēja saistību nepildīšanas gadījumā; nodrošinājums var būt gan ķīla, gan citas personas garantija.

NOGULDĪJUMS – iedzīvotāju, uzņēmumu, organizāciju naudas līdzekļi vai vērtspapīri (akcijas, obligācijas), kas saskaņā ar noteiktiem nosacījumiem nodoti uzglabāšanai (depozīti) bankā vai citā finanšu iestādē.

NOILGUMS – 1. likumā noteikts termiņš, pēc kura saistību tiesības izbeidzas, ja tiesīgā persona šīs tiesības pienācīgi neizlieto; 2. krimināltiesībās, ja notecējis

Krimināllikumā noteiktais laiks – persona nav saucama pie kriminālatbildības par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, nav izpildāms notiesājošs spriedums, tiek dzēsta sodāmība.

NOKAUTS – boksa termins, kad pretinieka sitiens nogāž bokseri uz grīdas un viņš nav spējīgs piecelties 10 sekunžu laikā.

NOKLAUSĪŠANĀS – tiša klausīšanās ar mērķi dzirdēt kaut ko tādu, kas teikts citai personai; noklausīšanās var notikt pa telefonu vai ar citiem tehniskiem palīgīdzekļiem; telefonsarunu noklausīšanās ir nelikumīga, taču tiesas iestādes atsevišķos gadījumos var dot atļauju policijai smagu noziegumu izmeklēšanas gadījumos.

N

NOLIKUMS – 1. ar likumu pamatots normatīvs akts, noteikumu sistēmas kopums, kas regulē kādu valsts dzīves jomu, nozari vai nosaka kādas valsts iestādes vai tās nodaļas uzdevumus, struktūru, kompetenci un funkcijas, vai arī kāda sabiedriska vai politiska pasākuma organizēšanas un norises kārtību; 2. legāli sankcionēts normatīvs akts, ko pieņem politiskas vai sabiedriskas organizācijas, kā arī uzņēmējsabiedrības kādas savas darbības posma regulēšanai.

NOMA – līgums, kur viena puse piešķir vai apsola otrai pusei par zināmu maksu augļu nesējas lietas lietošanu.

NOMENKLATŪRA – 1. kādā darbības jomā figurējošo priekšmetu, izstrādājumu u. tml. nosaukumu kopums vai saraksts; 2. grāmatvedības kontu kopums vai sa-

raksts; 3. bijušajā PSRS – to amatu saraksts, kam personālsarakstu apstiprināja augstākstāvošās institūcijas; amati, kas ietilpa šajā sarakstā; darbinieki, kas ieņēma šādus amatus; komunistiskās partijas izveidotā valdošā šķira.

NOMINĀLS – 1. vērtība, kas uzrādīta uz monētām, pastmarkām u. c.; 2. tāds, kas ir oficiāli noteikts un atzīmēts (par cenu, vērtību).

NOMINANTS – kāds, kura kandidatūra ir izvirzīta (nosaukta) amatam, goda nosaukumam, balvai u. tml.

NOMINĒT – izvirzīt par kandidātu amatam, goda nosaukumam, balvai u. tml.

N

NONĀVĒŠANA – prettiesiska citas personas dzīvības atņemšana.

NONSENS – absurds, blēņas, bezjēga.

NONSTOP – sarunvalodā – bez apstāšanās, bez pārtraukuma.

NORAKSTĪŠANA – preces vai priekšmeta vērtības gadskārtēja pazemināšana, ņemot vērā tās nodilumu, vecumu, cenas krišanos u. tml.

NORMA – 1. noteikts mērs, lielums, princips, standarts; 2. sabiedrībā, praksē izveidojušies un nostiprinājušies likumi, pieņēmumi, noteikumi (piemēram, uzvedības normas, tiesību normas u. tml.).

NORMATĪVIE AKTI – rakstveida juridiskie akti, ko izdod kompetentas valsts iestādes un kas satur tiesību normas (vispārobligātus uzvedības noteikumus).

NORĒĶINU KARTE – elektroniskais dokuments – plastikāta karte, kurā ierakstīta informācija par personas bankas konta stāvokli. Norēķinu karte dod iespēju norēķināties par pirkumiem un pakalpojumiem, saņemt skaidru naudu bankas automātā. Ir divu veidu norēķinu kartes – kredītkarte un debetkarte.

NOSACĪTA ATBRĪVOŠANA – notiesātās personas izlaišana no cietuma pirms soda laika izciešanas ar pārbaudes laiku; atbrīvotā persona atrodas uzraudzībā.

N

NOSACĪTA NOTIESĀŠANA – krimināltiesībās nozīmē to, ka tiesa, piespriedama brīvības atņemšanu, brīvības ierobežošanu, arestu vai naudas sodu, ievērojot izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturu un radīto kaitējumu, vainīgā personību un citus lietas apstākļus, gūvusi pārliecību, ka vainīgais, sodu reāli neizciešot, turpmāk uzvedīsies nevainojami, var sodu neizpildīt, ja tiesas noteiktajā pārbaudes laikā notiesātais neizdarīs jaunu noziedzīgu nodarījumu, nepārkāps sabiedrisko kārtību un izpildīs tiesas uzliktos pienākumus.

NOSACĪTS SPRIEDUMS – notiesātā atbrīvošana no reālas soda izciešanas, ja pārbaudes laikā viņš nepārkāpj likumus.

NOSTALĢIJA – 1. ilgas pēc bijušā, pagājušā, idealizētas pagātnes; 2. smeldzošas ilgas pēc dzimtenes un mājām.

NOSTRIFICĒT – atzīt ārzemju izglītības vai zinātniskās kvalifikācijas diplomu par līdzvērtīgu atbilstošam iekšzemes diplomam.

NOTA – oficiāls diplomātiskais dokuments – vienas valsts iesniegums citai valstij, kurā izteiktas pretenzijas, sniegta informācija par kādu rīcību vai gadījumu, vai lietu.

NOTARIĀTS – iestāžu kopums, kuras kompetentas veikt notariālās funkcijas (piemēram, sastādīt, apliecināt u. tml.).

NOTĀRS – valsts pilnvarota amatpersona, kuras pienākums ir dažādu juridisku aktu sastādīšana, darījumu, parakstu, dokumentu norakstu, izrakstu, tulkojumu pareizības apliecināšana u. c. notariālo darbību izpilde, lai saskaņā ar likumu un neitrāli fiksētu un nodrošinātu personu civilās tiesības un likumiskās intereses.

N

NOTEIKUMI – juridisks akts, kas satur tiesību normas.

NOTEKŪDEŅU ATTĪRĪŠANA – ūdens mehāniska, bioloģiska un ķīmiska attīrīšana, kas notiek vairākos posmos; notekūdeņu attīrīšanas procesā radušās nogulsnes var izmantot par mēslojumu, ja tajās nav pārāk liela smago metālu koncentrācija.

NOTIESĀTAIS – persona, par kuru stājies spēkā notiesājošs spriedums, atzīstot, ka šī persona izdarījusi noziedzīgu nodarījumu.

NOTIFIKĀCIJA – starptautiskajās tiesībās – oficiāls

vienas valsts paziņojums citai valstij par savu nostāju kādā jautājumā.

NOVĀCIJA – 1. civiltiesībās – pušu vienošanās par vienas saistības aizstāšanu ar citu; 2. jauninājums, jaunums; novitāte.

NOVĒLĒJUMS – pēdējās gribas rīkojums mantošanas tiesībās.

NOVITĀTE – jaunums; jaunievedums; jauninājums.

NOZIEDZĪBA – sociāla parādība, ko raksturo noziedzības stāvoklis, struktūra, dinamika un ko izraisa cilvēku sabiedrības daļas nevēlēšanās vai nespēja dzīvot saskaņā ar sabiedrībā vispārpieņemtiem noteikumiem (likumiem).

NOZIEDZĪGS NODARĪJUMS – tīši vai aiz neuzmanības izdarīta darbība vai bezdarbība, kura paredzēta Krimināllikumā un par kuras izdarīšanu draud kriminālsods.

NOZIEDZNIEKS – persona, kas izdara vai izdarījusi noziedzīgu nodarījumu.

NOZIEDZNIEKU IZDOŠANA – procedūra, kad viena valsts izdod otram tās prasības personu, kura izdarījusi noziegumu vai kuru tur aizdomās par nozieguma izdarīšanu nolūkā veikt tās kriminālvajāšanu vai arī izpildīt attiecībā uz to taisnīgu, spēkā stājušos tiesas spriedumu.

NOZIEGUMI PRET MIERU, CILVĒCI, MILITĀRIE NOZIEGUMI – vissmagākie starptautiskie noziegumi, kas izpaužas kā starptautiski prettiesiskas darbības, kuras vērstas pret valstīm un nācijām, rada draudus to pastāvēšanai, attīstībai, starptautiskai sadarbībai un drošībai.

NOZIEGUMS – Krimināllikumā paredzēts nodarījums (darbība vai bezdarbība), kurš izdarīts tīši vai aiz neuzmanības un par kura izdarīšanu draud kriminālsods – brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par diviem gadiem.

NOZIEGUMU PROFILAKSE – valsts varas un pārvaldes iestāžu, pašvaldības vai personu grupu, vai arī atsevišķu indivīdu veikto pasākumu un darbību kopums noteiktu noziedzīgu nodarījumu veidu ierobežošanā vai novēršanā, vai arī atsevišķu noziedzīgu nodarījumu novēršanā.

NUBUKS – teļa vai vēša āda, kas pēc apstrādes ieguvusi samtainu, zamšādainu līdzīgu virsmu.

NŪDISMS – kaila ķermeņa kults.

NUGA – salds konditorejas izstrādājums – cieta mandeļu vai riekstu karamele ar cukuru vai medu un piedevām.

NUMEROLOĢIJA – okulta zinātne – mācība par skaitļiem kā kosmiskā plāna neatņemamu sastāvdaļu un skaitļu maģisko nozīmi, piemēram, dzimšanas

N

datumam piedēvē lielu ietekmi uz cilvēka dzīvi un likteni.

NUNCIJS – Romas pāvesta pastāvīgs diplomātiskais pārstāvis valstīs, ar kurām Vatikānam ir diplomātiskas attiecības; uzrauga katoļu baznīcas darbību valstī, kurā atrodas.

NUTRIJA – paliels bebram līdzīgs grauzēju kārtas dzīvnieks – kažokzvērs ar dzeltenbrūnu apmatojumu un garu, zvīņainu asti; audzē kažokādu un gaļas ieguvei.

ŅIEBURKRŪŠTURIS – krūšturis ar pagarinātu, mīksto audus nedeformējošu pakrūtes pamatni, kas var sniegties līdz pat vidukļa līmenim.

N

O

OĀZE – mitrumietilpīgs porains materiāls, ko izmanto floristikā ziedu kompozīciju veidošanai.

OBJEKTIVITĀTE – 1. reāla no apziņas neatkarīga eksistence objekta veidā; 2. uzskati, rīcība, kas atbilst īstenībai, ir brīvi no subjektīvas attieksmes, aizspriedumiem.

OBLĀTA – 1. dievmaize jeb maize, ko lieto Svētajā Vakarēdienā; 2. želatīna vai cietes apvalks dažām iekšķīgai lietošanai paredzētām pulverveida zālēm (vienai to devai).

OBLIGĀCIJA – parāda vērtspapīrs, kas garantē tā īpašniekam ikgadēju ienākumu saskaņā ar iepriekš fiksētu vai mainīgu kupona likmi un dod tiesības pēc noteikta laika saņemt obligācijas nominālvērtību.

OBSKURANTISMS – naidīga attieksme pret izglītību, zinātņi, brīvdomību un atklātību.

OBSTRUKCIJA – galvenokārt parlamentārās cīņas metode, protesta līdzeklis, kas izpaužas kā mazākuma mēģinājums izjaukt dažādus pasākumus – sēdi, plenārsēdi, runu – vai novilcināt balsošanu par kādu lietu.

ODIOZS – tāds, kas pret sevi izraisa negatīvu attieksmi; pretīgs, atbaidošs; nevēlams.

OFENSĪVA – 1. plašāka mēroga uzbrukums; 2. uzbrūkoša darbība; ļoti aktīva, pat agresīva kampaņa ar noteiktu mērķi.

OFERTE – piedāvājums noslēgt līgumu, kas satur pietiekamu informāciju par līguma būtiskajām sastāvdaļām; līguma noslēgšanai vajadzīgs otras puses akcepts (piekrišana).

OFICIOZS – 1. laikraksts vai žurnāls, kas pauž valdības viedokli, nebūdamas tās oficiāls izdevums; 2. tāds, kas ar valdību oficiāli nav saistīts, bet faktiski aizstāv tās viedokli.

OFISS – kantoris; birojs.

OFSETS – poligrāfijas tehnoloģija, kas paredzēta

pilnkrāsu darbu drukāšanai lielās tirāžās, precīzi realizējot rastrus un uzsverot pat ļoti smalkas detaļas; ar ofsetu attēlu un tekstu no iespiedformas pārnes uz gumijota cilindra, bet no tā – uz papīra.

OFŠORS *sk.* ĀRZONA

OHLOKRĀTIJA – 1. situācija, kāda izveidojas apvērsumu, grautiņu, lielu ielu nekārtību laikā, kad ļaužu pūlis kļūst par situācijas saimnieku, kad spilgti tiek demonstrēti paši zemākie dzinuļi un darbības; 2. sabiedriski politisku grupu, politikā nepieredzējušu aprindu vara, kura apelē pie lētiem populistiskiem noskaņojumiem, manipulē ar tiem to visprimitīvākajās masveida noskaņojuma formās un variantos.

O

OKAPI – punduržirafe sarkanbrūnā krāsā ar baltām kājām, melnām šķērssvītrām un vidēji garu kaklu.

OKEANĀRIJS – liels brīvdabas jūras ūdens akvārijs, baseins, kurā tur jūras dzīvniekus.

O.K., OKEI – sarunvalodā – labi; kārtībā.

OKULĀRS – lēca vai lēcu sistēma fotoaparātā, tālskatī, mikroskopā u. c., caur kuru aplūko objektīva radīto attēlu.

OKULTISMS – mācība par pārdabiskiem spēkiem un fenomeniem, par to, ka cilvēkā un izplatījumā ir cilvēkam neizprotami pārdabiski spēki un parādības, kurus spēj izziņāt un pakļaut tikai izredzētas personas.

OKUPĀCIJA – citas valsts teritorijas vai tās daļas ieņemšana, sagrābšana ar bruņotu spēku uz kādu laiku bez tās tiesiskas pievienošanas un militāras administrācijas varas nodibināšanas.

OLIGARHS – persona, neliela personu grupa, kurai ir izņēmuma tiesības (piemēram, tirgoties, sniegt pakalpojumus), kas savās rokās koncentrē varu, ietekmi un kurai ir milzīgs kapitāls.

OLIGOFRĒNIJA – iedzimta vai agrā bērnībā iegūta slimība, kas izpaužas pavājinātā psihiskā darbībā, kura rada negatīvas pārmaiņas visā cilvēka personībā.

OLIGOPOLS – samērā augstā pakāpē monopolizēts tirgus, kurā konkurē neliels skaits lielražotāju vai tirgotāju.

OLIMPISKĀS SPĒLES – visplašākās starptautiskās sporta sacensības, kas kopš 1896. gada notiek ik pēc četriem gadiem; kopš 1924. gada notiek arī ziemas olimpiskās spēles. Vēsturiski olimpiskās spēles bija populārākie svētki Senajā Grieķijā, kurus katru ceturto gadu Olimpijas tuvumā rīkoja par godu Zevam un kuru laikā notika sporta sacensības, dzejas un mūzikas konkursi.

OLIVĪNS – kristālisks minerāls; olivīna dzidri dzeltenzaļais paveids ir dārgakmens hrizolīts.

OLU LIĶIERIS – stiprs, biezs, dzeltens alkoholisks dzēriens, ko iegūst no lauksaimnieciskas izcelsmes

etilspirta un kā sastāvdaļas ir olu dzeltenums, olu baltums un cukurs vai medus.

OMĀRS – liels desmitkājvēžu kārtas vēzis, kas galvenokārt izplatīts Atlantijas okeānā.

OMBUDS – amatpersona, kuras pienākums ir izskatīt cilvēku sūdzības pret valsts iestādēm vai privātiem uzņēmumiem un aizstāvēt cilvēka, patērētāja un pilsoņa tiesības.

OMBUDSMENIS *sk.* TIESĪBSARGS

OMNIUMS – riteņbraukšanas sprinta daudzciņa.

ONDATRA *sk.* BIZAMŽURKA

O

ONIKSS – ahāts ar dažādu krāsu slāņiem; pusdārgakmens, ko lieto mākslas priekšmetiem un juvelierizstrādājumiem.

ONKOLOĢIJA – medicīnas nozare, kas pēta audzējus, to cēloņus, attīstību, ārstēšanas un profilakses iespējas.

OPĀLS – minerāls (kvarca paveids); parasti bezkrāsains, pienbaltā krāsā ar zilganu vai dzeltenīgu nokrāsu vai brūngans, kura daži paveidi ir iecienīti dārgakmeņi (piemēram, ugunsopāls un cēlopāls).

OPĀRTS – tēlotājmākslas modernisma virziens, kurā izmanto līniju rakstus un krāsu optiskos efektus; opārta mākslā galvenais ir nevis pats mākslas darbs, bet gan tā radītais iespaids, tāpēc arī nosaukums – *optiskā māksla*.

OPCIJA – papildiespēja, ko norāda lietotāja programmā un ko var izmantot, lai modificētu parasto tās izpildes režīmu.

OPERATĪVAIS LĪZINGS – lizings bez izpirkuma tiesībām, kas no finanšu lizinga atšķiras ar to, ka lizinga objekts līgumā noteiktā termiņa beigās nepāriet lizinga ņēmēja īpašumā, bet paliek lizinga devēja īpašumā un valdījumā.

OPERATIVITĀTE – ātra, enerģiska rīcība, izdarīgums.

OPERATORS – 1. speciālists, kas vada, apkalpo kādu sarežģītu ierīci, iekārtu u. tml.; 2. speciālists transporta tīklā – dispečera palīgs, kas reģistrē satiksmes un transportlīdzekļu kustību noteiktā teritorijā.

OPERĒTĀJSISTĒMA – programmatūra, kas nodrošina datora pamatdarbību – kontrolē perifērijas ierīces, organizē sistēmas, kas nodarbojas ar failiem, gādā par sakariem ar datora operatoru utt.

OPERITA – neliela opera; mazā opera.

OPIJS – narkotiska viela, ko iegūst, pēc magoņu noziedēšanas ieskrāpējot miega magoņu galviņā un vēlāk savācot izdalījušos un sarecējušo magoņu pieniņu, kuru samīca kopējā masā, kas ir tumši brūnā krāsā, ar specifisku smaku (jēlopijs); medicīnā opija preparātus lieto kā pretsāpju līdzekļus.

OPONĒT – pret kaut ko iebilst, kaut ko apstrīdēt (parasti publiski).

OPOSUMS – somaiņu kārtas dzīvnieks – grauzējs, kas izplatīts Amerikā.

OPOZĪCIJA – 1. pretestība, pretdarbība; savu uzskatu, savas politikas vērsšana pret kādiem citiem uzskatiem, politiku; 2. partija, partijas frakcija parlamentā, kura uzstājas pret valdību, valdošo partiju, tās politiku; personu grupa kādā organizācijā vai partijā, kas uzstājas pret vairākuma viedokli, politiku u. tml.

OPTĀCIJA – pilsonības izvēle, kura parasti notiek brīvprātīgi gadījumos, ja vienas valsts teritorijas daļa pāriet citas valsts suverenitātē un iedzīvotājiem ir jāizvēlas, kuras valsts pilsonību iegūt vai paturēt.

O

OPTIMĀLS – tāds, kas attiecīgajos apstākļos ir vislabākais, visizdevīgākais, visatbilstošākais, visefektīvākais.

OPTIMISMS – dzīves uztvere, attieksme pret pasauli, kurai raksturīgs dzīvesprieks, ticība nākotnei, pārliecība par dzīves vērtību, labā uzvaru pār ļauno u. tml.

OPTIMIZĒT – padarīt optimālu, atrast kaut kā optimālo variantu.

OPTISKIE ŠĶIEDRU KABELI – lokani kanāli, kuros esošās šķiedras ir gari, tievi stikla pavedieni; optiskos šķiedru kabelus izmanto kā dizaina elementus, medicīnā, telekomunikācijās un interneta tehnoloģijās, kur nepieciešams liels pārraides ātrums.

OPTOMETRIJA – neatkarīga redzes aprūpes profesija

primārās veselības aprūpes sfērā, kurā nodarbojas ar redzes spēju noteikšanu, redzes un acu defektu novēršanu u. tml.

OPTOMETRS – ierīce, ar ko pārbauda redzes asumu un lauku.

ORĀLAIS SEKSS – partnera dzimumorgānu kairināšana ar muti – lūpām, mēli.

ORANŽĒRIJA – ar stiklu segta augu māja svešzemju augiem, kas zem klajas debess attiecīgajā klimata joslā nevar augt.

ORBITĀLĀ STACIJA – liels kosmosa kuģis, kas riņķo ap Zemi vairākus gadus un ko izmanto ilgstošu kosmisko lidojumu veikšanai. Mazāki kosmosa kuģi nogādā uz orbitālo staciju apkalpes, kuras dzīvo un strādā stacijā vairākas nedēļas vai mēnešus; kravas transportkuģi un kosmosa kuģi, ar kuriem ierodas maiņas apkalpes, cieši sakabinās ar orbitālo staciju.

ORDENIS – 1. augsts valsts apbalvojums, sevišķa goda zīme, ko piešķir par īpašiem militāriem un civiliem nopelniem valsts labā; 2. slēgta rakstura apvienība ar īpašiem statūtiem, uzvedības noteikumiem, apģērbu un atšķirības zīmēm; 3. slepena biedrība, organizācija.

ORDINATŪRA – augstākā ārstu kvalifikācijas celšanas forma; arī ordinatora amats.

ORDINĒT – 1. iesvētīt garīdznieka amatā; 2. dot medicīnisku priekšrakstu; parakstīt zāles.

OREGANO – 1. izkaltētas parastās raudenes lapas, kuras izmanto kā garšvielu; 2. garšvielu maisījums (timiāns, rozmarīns, majorāns).

ORGANIZĀCIJA – 1. sabiedriska – brīvprātīga, pašdarbīga personu, indivīdu, arī sabiedrisku grupu apvienība kādu kopīgu sociālo, profesionālo, ekonomisko u. c. interešu un tiesību aizstāvēšanai un īstenošanai; 2. politiska – institucionalizēta un strukturēta cilvēku apvienība, kas pauž noteiktus politiskus mērķus, īsteno politisku programmu un tādējādi īsteno kādas sabiedrības grupas intereses politikā, sabiedrības pārvaldīšanā, valsts varas izmantošanā; 3. dažāda veida mērķtiecīgas darbības process, arī struktūra, uzbūve.

ORGANIZĒTA GRUPA – vairāk nekā divu personu izveidota stabila apvienība, kurā iepriekšējas vienošanās laikā starp grupas dalībniekiem sadalīti pienākumi, un tā radīta ar nolūku kopīgi izdarīt noziedzīgu nodarījumu.

ORGANZA – plāns, caurspīdīgs zīda vai sintētisko šķiedru audekļpinuma audums.

ORGASMS – seksuāla apmierinājuma kulminācija dzimumaktā.

ORHIDEJA – viendīgļlapju tropu augs ar savdabīgas formas krāšņiem, nekārtīgiem ziediem ar bieži vien stipru smaržu; daudzas orhidejas audzē kā krāšņumaugus.

ORIENTĀCIJA – 1. stāvoklis telpā attiecībā pret kādiem

citiem objektiem; 2. orientēšanās – sava stāvokļa noteikšana telpā; savas pozīcijas noteikšana politiskajā, ideoloģiskajā u. tml. sfērās; savas darbības virzīšana uz noteiktu mērķi; 3. orientēšana – virziena piešķiršana; 4. ievirze, nostāja, piemēram, politiskā vai seksuālā nostāja.

ORIENTĀLISTIKA – to zinātņu komplekss, kas pēti Austrumu zemju vēsturi, kultūru, valodas, literatūru.

ORIENTĒŠANĀS SPORTS – individuāls vai komandu sporta veids – skrējiens ar karti un kompasu nepazīstamā, šķēršļotā apvidū, kur jāatrod kontrolpunkti (trasē ir 20–30 kontrolpunkti); orientēšanās sacensības notiek dažādās distancēs.

ORIENTIERISMS *sk.* **ORIENTĒŠANĀS SPORTS**

ORIGAMI – dekoratīva papīra locīšanas māksla, kas radās Japānā vairāk nekā pirms 300 gadiem.

ORIGINĀLS DOKUMENTS – pirmais, t. i., oriģinālais izpildījums pretstatā atdarinājumam, uz kura atrodas īstais, neatdarinātais amatpersonas paraksts un zīmoga nospiedums, ja tāds ir uz īstā dokumenta.

ORKĀNS – tropiskā ciklona paveids – viesuļvētra, kur vēja ātrums pārsniedz 32 m/s; orkāns rodas virs jūrām, kur ūdens temperatūra augstāka par 27 °C; īpatnēja orkāna iezīme ir tā acs (centrs), kur valda liels miers, kamēr visapkārt ir biezi mākoņi un stipri vēji.

ORLONS – pirmās rūpnieciski ražotās sintētiskās šķiedras (1948) tirdzniecības nosaukums.

OROTONS – sintētisks audums – metālisks tīkliņš.

ORTODOKSIJA – 1. nelokāma, konsekventa sekošana kādai mācībai, virzienam, pasaules uzskatam u. tml.; pareiza ticība, baznīcas oficiālā virziena doktrīna; 2. pareizticība.

ORTOPĒDISKIE APAVI – speciāli apavi cilvēkiem, kam ir pēdas vai kājas deformācijas; ortopēdiskie apavi palīdz kompensēt pēdas biomehāniskās funkcijas – mazina berzi, novērš tūlznus un čūlu veidošanos, atslēdz locītavas, aizsargā kaulu izciļņus.

OSKARS – Amerikas Kinoakadēmijas balva, kam mūsdienās ir piešķirta visprestižākā nozīme kino pasaulē; balvā apzeltīta vīrieša statuete, ko veidojis Sedriks Gibonss.

O

OSTEOHONDROZE – izmaiņas skrimslī vai kaulā; osteohondroze veidojas, izmainoties skriemeļiem un starp tiem esošiem diskiem; ārstē ar fizikālo un ķirurģisko terapiju, sāpju remdinošiem medikamentiem, dehidratāciju vai osteoreflēksoterapiju.

OSTEOMIELĪTS – kaula smadzeņu, kaulaudu un kaulplēves iekaisums, ko izraisa bakteriāla infekcija; ārstē ar antibiotikām.

OSTEOPOROZE – skeleta sistēmas slimība, kurai raksturīga samazināta kaulu masa, samazināta kaulu mineralizācija un mikroarhitektonikas bojājumi, kā rezultātā samazinās kaulu stiprība un būtiski pieaug lūzumu risks.

OVERDRAFTS – īstermiņa kredīts, ko banka izsniedz norēķinu konta īpašniekam noteiktas summas robežās virs viņa kontā esošā līdzekļu atlikuma uz termiņu, kas nav ilgāks par 12 mēnešiem.

OVERLOKS – šujmašīnas veids, ar kuru var apdarināt materiāla maliņas, lai tās neirst.

OZIANNA – cildinājuma sauciens kristiešu un jūdu dievkalpojumā; cildinājums.

OZO – ļoti stiprs grieķu tradicionālais anīsa degvīns.

OZONA SLĀNIS – ozonosfēra, ozona koncentrācijas slānis atmosfērā 10–50 km augstumā, kas pasargā Zemi no ultravioletā starojuma.

P

P

PABALSTS – naudas izmaksa, kuru piešķir normatīvajos aktos paredzētajos gadījumos; palīdzība, kas uz laiku aizstāj darba samaksu vai ir papildinājums pie galvenā eksistences avota.

PABS – neliels krodziņš ar bāru.

PACIFISMS – politiska kustība, kas nosoda karu, cīnās par tā nepieļaušanu un noliedz kara līdzekļu lietošanu pat atbrīvošanās cīņā tā amorālās dabas dēļ.

PAČŪLIJA – panātru dzimtas puskrūms, kas aug Dienvidaustrumāzijā; no šā auga lapām iegūta ēteriska eļļa, ko lieto parfimērijā, medicīnā.

PADOMDEVĒJA BALSSTIESĪBAS – tiesības piedalīties dažādu vēlētu institūciju vai starptautisku organizāciju darbā, veicot tikai konsultatīvas funkcijas, t. i., ar tiesībām piedalīties jautājuma sagatavošanā un apspriešanā, bet ne tā izlemšanā, bez tiesībām piedalīties balsošanā.

PADOME – dažādu valsts un pašvaldību, kā arī sabiedrisko, politisko, saimniecisko organizāciju institūciju apzīmējums; visbiežāk veidojas no ievēlētām, retāk – no ieceltām personām, un parasti tām ir lēmēj institūcijas, padomdevējas institūcijas statuss.

P

PADOMNIEKS – 1. cilvēks vai amatpersona, kas dod kādam padomu; 2. tas, kam ir tiesības piedalīties kāda jautājuma sagatavošanā, iztīrīšanā, apspriešanā, bet ne tā izlemšanā; 3. valsts amatpersona, tituls, darbinieks, kam parasti ir konsultanta funkcijas.

PAEIJA – spāņu ēdiens; ēdiens no vārītiem rīsiem ar safrānu, dārzeņiem, vistas gaļu, zivīm u. c. jūras produktiem.

PAGaidu VALDĪBA – valdība, kas darbojas īslaicīgi valdības krīzes laikā vai sakarā ar valdības maiņu.

PAGASTS – LR valsts teritorijas administratīvā iedalījuma vienība.

PAGASTTIESA – pagasta pašvaldības izveidota un finansēta iestāde, kura šai teritorijā veic bāriņtiesas uzdevumus, kā arī citas likumā noteiktās funkcijas.

PAGODA – budistu templis – sakrāla celtnē Ķīnā, Japānā u. c. Austrumu zemēs; torņveida celtnē ar daudzpakāpju jumtiem.

PAJA – katras fiziskas vai juridiskas personas ieguldījums paju vai kooperatīvas sabiedrības pamatkapitālā (statūtu fondā), kas dod tiesības piedalīties sabiedrības pārvaldē un saņemt sabiedrības peļņas daļu, bet likvidācijas gadījumā – likvidācijas kvotu.

PAKALPOJUMS – atbildības vai bezatlīdzības darījums – pasūtījuma veikšana, kura rezultātā fiziskā vai juridiskā persona pastāvīgi savas uzņēmējdarbības ietvaros izgatavo jaunu preci, uzlabo vai pārveido esošās preces īpašības, izmantojot patērētāja materiālus.

PAKETE – 1. noteiktā veidā salikts, sakārtots, sapresēts utt. pārvadājamu, kraujamu, pārvietojamu materiālu, priekšmetu kopums; 2. īpaši iesaiņots pārsienamā vai higiēniskā materiāla komplekts; 3. programmu vai datu kopums, ko datorā ievada un apstrādā kā vienu objektu; 4. formalizēta bitu virkne, kas satur datus un vadības informāciju un ko datortiklos izmanto par tikla slāņa protokola datu bloku.

PAKTS – parasti starptautisks divpusējs vai daudzpusējs līgums vai vienošanās ar lielu politisku un juridisku nozīmi.

PALACO – liela savrupmāja; arī liela sabiedriska celtnē; pils Itālijā. Klasiskajai palaco tipa ēkai parasti ir 3, retāk 2 vai 4 stāvi, ēkas iekšpusē ir iekšējais pagalms, kuru aptver kolonāde.

PALIATĪVS – 1. līdzeklis, kas tikai uz laiku atvieglina slimnieka stāvokli; 2. daļējs, arī pagaidu līdzeklis, daļējs risinājums; 3. tāds, kas uz laiku atvieglina stāvokli, bet nenovērš stāvokļa izraisītāju, cēloni; pagaidu.

PALTUSS – plektu dzimtas zivs, kas sasniedz 4,5 m garumu; izplatīta Atlantijas un Klusā okeāna ziemeļdaļā.

PAMATKAPITĀLS – nauda u. c. mantiskās vērtības, kas nepieciešamas uzņēmumu dibināšanai, darbības uzsākšanai un tā statūtos noteikto mērķu sasniegšanai.

P

PAMATLĪDZEKĻI – ilgtermiņa ieguldījumi, kuri paredzēti uzņēmējdarbībai un kurus tieši vai netieši ir paredzēts izmantot ražošanā, pakalpojumu sniegšanā, administrācijas vajadzībām, iznomāšanai (ēkas, būves, iekārtas, transportlīdzekļi u. c.).

PAMIERS – vienošanās starp valstīm par karadarbības pārtraukšanu (nevis miera noslēgšanu).

PAMPERS – sarunvalodā – autiņbiksītes; tirdzniecības zīme – sirsniņa ar trim stariņiem; izcelsmes valsts – Amerika.

PANACEJA – universāla ārstnieciska viela vai līdzeklis, kurai piedēvē spējas izārstēt visas slimības un visus slimniekus.

PANADELA – čehu virtuve; vēršgaļas zupa ar plānām pankūku sloksnītēm.

PANAMA – vasaras platmale ar platu apmali; sākotnēji pīta no palmu šķiedrām, vēlāk darināta arī no cita materiāla – šūta no auduma.

PANČENLAMA – otrs augstākais (aiz dalailamas) Tibetas lamaistu garīdznieks.

PANDĒMIJA – ievērojams slimības gadījumu pieaugums un strauja izplatība ļoti plašā teritorijā – visā valstī, vairākās valstīs, visā kontinentā atsevišķās cilvēku grupās.

PANDUSS – slīpa vai liekta uzeja pie ēkām vai tiltiem, lai atvieglotu pārvietošanos tiem, kas brauc ratiņos.

PANĒLDISKUSIJA – atklāta diskusija starp individuāli izraudzītiem cilvēkiem, parasti ar plašsaziņas piedalīšanos; sekciju diskusija konferencē.

PANKROKS – rokmūzikas novirziens – vienkārša, agresīva mūzika ātrā tempā, bieži ar ciniskiem tekstiem; radies 20. gs. 70. gados.

PANKS – jauniešu (galvenokārt 20. gs. 70.–80. gados), kam raksturīgs ekstravagants apģērbs un āriene, kā arī izaicinoša izturēšanās.

PANOPTIKS, PANOPTIKUMS – neparastu objektu krātuve vai muzejs; cietums vai darba telpa, kas

iekārtota tā, ka visa telpa ir labi pārredzama no viena punkta.

PANSIJA – 1. īrnieka apgādāšana ar uzturu; 2. neliela viesnīca, kurā iznomā istabas un kur nodrošina arī uzturu.

PANTERA *sk.* LEOPARDS

PAPAIJA – neliels sarkandzeltens īstā meloņkoka auglis, kas aug ķekaros tieši pie stumbra.

PAPANASI – rumāņu ēdiens; taukos apcepti biezpiena plācenīši ar krējumu.

PAPARACI – nekaunīgi žurnālisti, kas nodarbojas tikai ar sensacionālu materiālu meklēšanu, vākšanu un publicēšanu.

P

PAPIJONS – franču – beļģu dekoratīvo suņu šķirne; raksturīgs viļņots apmatojums un cekulaina aste.

PAPILDDARBS – darbs, ko darbinieks izpilda pie viena un tā paša darba devēja līdztekus pamatdarbam, kas noteikts ar darba līgumu.

PAPILDTASTATŪRA – neliela noteiktas nozīmes taustiņu grupa (piemēram, ciparu taustiņi), kas parasti novietota personālā datora tastatūras labajā pusē.

PAPĪRMALKA – neapstrādāta koksne (apaļkoki), no kuras izgatavo papīra masu, celulozi u. c.

PAPRIKA – dārzenpipars – nakteņu dzimtas lakstaugs; garšaugs ar sarkaniem, dzelteniem, zaļiem un violetiem augļiem, no kuriem iegūst garšvielu; saldo papriku lieto uzturā, sīvo – kā garšvielu un medicīnā.

PARABOLISKĀ ANTENA – vērstā antena ar parabolisku reflektora spoguli, kura fokusā atrodas aktīvā antena; izmanto radaros, radioteleskopos un satelīttelevīzijas raidījumu uztveršanai.

PARADIGMA – sarunvalodā – modelis, tipisks un izteiksmīgs piemērs.

PARĀDNIĒKS – persona, kurai saistību tiesībās ir pienākums izpildījumu dot kreditoram, lai saistību tiesības izbeigtos.

PARĀDS – saistību tiesībās pienākumi, kas izveidojas, ja termiņā nav izdarīts izpildījums – naudas samaksa, mantas nodošana vai pakalpojuma sniegšana, ko viena persona (parādniēks) dod otrai personai (kreditoram).

PARĀDZĪME – dokuments (rakstisks apliecinājums), kurā viena persona apņemas saņemt naudas summu vai citu mantu atdot vai sniegt pakalpojumu, parasti norādot termiņu, otrai personai.

PARAFĒŠANA – starptautiska līguma iepriekšēja parakstīšana ar pilnvaroto pārstāvju iniciāļiem, kas nozīmē, ka līguma teksts izstrādāts un pilnībā saskaņots kā galīgais variants parakstīšanai, taču vēl nepieciešams saņemt valstu valdību atbalstu tā parakstīšanai vai arī

līguma oficiāla parakstīšana atliekama kādu citu iemeslu dēļ.

PARAGLAIDINGS – lidošana ar paraplānu jeb paraglaideri – vadāmu izpletņveida lidaparātu.

PARAKSTS – ar roku rakstīts pašas personas vārds, uzvārds par apliecinājumu (kaut kam); juridisks dokuments jāparaksta personai (personām), kas atbild par dokumentā ietverto saturu un kurai (kurām) ir normatīvi noteiktas tiesības to parakstīt; fiziskās personas dokumentu pašrocīgi paraksta pati fiziskā persona.

PARANDŽA – sens Vidusāzijas musulmaņu sieviešu virsējais apģērbs – plats, garš, galvā uzmaucams apmetnis, kuram ir garas piedurknes un astru tīkliņš, ar ko aizsedz seju.

P

PARANOJA – psihiska slimība, kam raksturīgi murgi, dīvainas idejas, bet kas nerada pārmaiņas personībā.

PARAOLIMPIĀDE – olimpiskajām spēlēm līdzvērtīgas sacensības cilvēkiem ar dažādiem fiziskiem traucējumiem.

PARAPLĀNS – pēc skata izpletnim līdzīga ierīce, ar kuru lec no kalna virsotnes, un pats lidotājs var planēt un pat palielināt augstumu; paraplānu vada ar divām bremzēm, ar kurām var noliekt attiecīgi labo vai kreiso spārna aizmugurējo malu, – šādā veidā spārna kustība vienā pusē tiek bremzēta un paraplāns pagriežas uz pretējo pusi; noraujot uz leju abas bremzes, var samazināt lidošanas ātrumu.

PARAPSIHOLOĢIJA – 1. pētniecības nozare, kuras interešu lokā ir neparastas psihiskas parādības, kurām pagaidām nav zinātniska izskaidrojuma; 2. informācijas nodošana un uztveršana bez maņu orgānu līdzdalības – gaišredzība, cilvēka iedarbība uz citiem cilvēkiem, dzīvām būtnēm vai priekšmetiem bez muskuļu spēka (telekinēze) u. tml.

PARAŽU TIESĪBAS – tiesību normas, kas rodas tad, kad valsts sankcionē atsevišķas paražas un tās iegūst obligātu spēku. Paražu tiesības ir tiesību avots, kas raksturīgs senajām tiesību sistēmām, kā arī konservatīvajām tiesību sistēmām (feodālajām tiesībām).

PĀRDOZĒŠANA – jebkuras psihoaktīvās vielas lietošana tādās devās, kas rada nelabvēlīgas fiziska vai garīga rakstura sekas; pārdozēšana var būt nāvējoša vai radīt pārejošas vai ilgstošas sekas.

PARFĒ, PARFAIT – franču ēdiens; saldējuma, augļu, putukrējuma, sīrupa, cepumu u. c. kārtojums.

PARFIMĒRIJA – kosmētikas izstrādājumi, kas paredzēti ādas, matu, apģērba aromatizēšanai un higiēniskai ķermeņa atsvaidzināšanai, – smaržas, odekoloni, losjoni, tualetes ūdeņi, dezodoranti u. c.

PARFĪMS – esenču (ēterisko eļļu) maisījuma šķīdums tīrā vai atšķaidītā spirtā; esences var būt dabīgas vai sintētiskas; patīkams aromāts.

PARITĀTE – vienlīdzība; līdzvērtība; samērojamība maksājumos vai pozīcijā.

PARKA – gara, parasti ūdensnecaurlaidīga, ar rāvējslēdzēju pilnīgi atdarāma vējjaka vai pusatdarāma vējblūze ar kažokādas vai citādi siltinātu kapuci un gurnos savelkamu lejas malu.

PARKINSONISMS – neiroloģisku simptomu kopums, kura pazīmes ir trīce, muskuļu stīvums un kustību ierobežojums; parkinsonisma cēlonis visbiežāk ir nervu šūnu bojāeja dažādās galvas smadzeņu daļās.

PARKOT – sarunvalodā – automašīnu novietot ielas malā, autostāvvietā u. tml.

PĀRKVALIFICĒŠANA – bezdarbnieku izglītošana, dodot tiem iespēju apgūt citas profesijas; nodarbinātības dienests rīko speciālus kursus.

P

PARLAMENTĀRAIS SEKRETĀRS – LR ministriju politiskās vadības darbinieks, kurš pieņemts darbā uz valdības pilnvaru laiku; parlamentārais sekretārs nav ierēdnis, bet gan politiķis, kas pārstāv ministra politisko viedokli citās valsts institūcijās un iestādēs.

PARLAMENTĀRIETIS – parlamenta loceklis; pēc starptautisko tiesību normām parlamentārietis ir neaizskarama persona.

PARLAMENTS – apkopojošs termins, ar kuru vispārējā veidā apzīmē svarīgāko valsts varas reprezentācijas institūciju – pilnīgi vai daļēji ievēlēto tautas politiskās pārstāvniecības institūciju.

PĀRLŪKOŠANA – 1. datu bāzes vai datņu saraksta

izskatīšana, lai atrastu kādu konkrētu objektu; 2. hiper-teksta dokumentu izskatīšanas process, kurā izmantotas hipersaites.

PĀRLŪKPROGRAMMA – lietojumprogramma, kas paredzēta datu bāzu, datņu sarakstu un tīmekļa WWW dokumentu izskatīšanai, lai atrastu lietotājam vajadzīgo informāciju.

PARMAS SIERS, PARMESAMS, PARMEZAMS – itāļu cietais siers, ko gatavo no nepasterizēta piena; sarīvētu izmanto dažādu ēdienu gatavošanā.

PĀRNESUMI – savstarpēji saistītu zobratu sistēmas, kas pārvada kustību mašīnās un dod iespēju mainīt ri-
teņu griešanās ātrumu un spēku.

PARODONTOZE – hroniska un progresējoša zoba gul-
tnes audu slimība (atrofija), kas noved pie zoba kustē-
šanās un izkrišanas.

PAROLE – 1. slepens, iepriekš norunāts vārds vai tei-
ciens, ko izmanto par pazīšanas zīmi, piemēram, kon-
spiratīvā, izlūkošanas, militārā darbībā; 2. simbolu
virkne, kas dod iespēju identificēt datorsistēmas lie-
totāju.

PARSĒTĀJS – programma, kas lielus datu blokus sadala
mazākās, vieglāk interpretējamās daļās, spēj analizēt
sintaktisko struktūru, noteikt vārdšķiru; izmanto ma-
šīntulkošanā un citās tekstu elektroniskās apstrādes
operācijās.

P

PĀRSERS sk. PARSĒTĀJS

PĀRSKATA GADS – grāmatvedībā – periods, kas beidzas ar kontu slēgšanu; pārskata gadam ir jāaptver 12 mēneši, un parasti tam jāsakrīt ar kalendāra gadu.

PĀRSTĀVĪBA – tiesiskas attiecības, saskaņā ar kurām viena persona (pārstāvis) viņai piešķirtā pilnvarojuma robežās uzstājas otras personas (pārstāvamā) vārdā, aizstāvot tās tiesības un likumīgās intereses, kā arī veicot darbības, kas rada, groza vai izbeidz pārstāvamā tiesības un pienākumus ar citām, trešajām personām, izņemot tās tiesības un pienākumus, kuriem ir personisks raksturs un kurus nevar īstenot ar pārstāvības starpniecību.

P

PĀRSTĀVNICĪBA – 1. tiesiska attiecība, kuras ietvaros viena persona, arī juridiska, vai personu grupa (pārstāvis) atbilstoši savām pilnvarām darbojas (veic darījumus vai citas juridiskas darbības) otras personas vai personu grupas (pārstāvamā) vārdā; 2. parlamenta realizēta tautas pārstāvniecība kā konstitucionāls institūts, kas balstās uz vēlēšanu tiesībām; 3. iestāde, institūcija, kas noteiktā nozarē, reģionā vai valstī pārstāv citas valsts, uzņēmuma, firmas, banku u. c. intereses, kuras atrodas citā valstī vai reģionā; 4. interešu pārstāvēšana, pārstāvības norma.

PĀRSTRUKTURĒTAIS KREDĪTS – kredīts, kura nosacījumi ir būtiski mainīti par labu aizņēmējam aizņēmēja finansiālo grūtību dēļ, t. i., tiek piešķirti atvieglojumi.

PĀRSŪDZĪBA – sūdzība augstākā instancē, protestējot pret kādu tiesas vai komisijas lēmumu.

PARTIJA – politiska organizācija, kurai ir izstrādāta sava sabiedrības uzbūves un funkcionēšanas koncepcija (parasti – programmas ideoloģija) un kura pauž vai cenšas paust kādu sabiedrības aprindu (sociālas grupas, slāņa) intereses sabiedrības pārvaldišanā, kā arī organizē to interešu praktisko īstenošanu.

PĀRTIJA – sarunvalodā – viesības; ballīte.

PĀRTIKAS PIEDEVA – viela, kuru neatkarīgi no tās uzturvērtības parasti nelieto uzturā atsevišķi kā pārtiku vai kā raksturīgu uztura sastāvdaļu, bet apzināti pievieno pārtikai apstrādes, pārstrādes, ražošanas, iesaiņošanas, uzglabāšanas vai transportēšanas procesā, un tad minētā viela vai tās blakusprodukti kļūst par pārtikas produktu sastāvdaļu; ir aptuveni 300 atļautu pārtikas piedevu.

PARTIKULĀRISMS – valsts atsevišķu daļu, apgabalu tiekšanās pēc iespējami lielākas neatkarības no centra, centrālās varas, pēc savu vietējo tiesību neaizskaramības.

PĀRVADĀJUMS – lietas vai pasažiera un viņa bagāžas teritoriāla pārvietošana ar transportlīdzekļu palīdzību no vienas vietas uz citu norādītu vietu.

PĀRVALDE – apzināta, mērķtiecīga kāda subjekta iedarbība uz cilvēkiem un citiem objektiem nolūkā ietekmēt to darbību un gūt vēlamos rezultātus.

PĀRVALDES UZŅĒMUMS – uzņēmums, kam pieder un kas pārvalda akcijas kādā citā uzņēmumā, bet pats ar šā uzņēmuma darbību nenodarbojas, piemēram, holdingsabiedrība, investīciju sabiedrība.

PĀRVALDĪBA – datu apstrādes sistēmas funkcija, kas nodrošina pieeju datiem, pārrauga datu glabāšanu un vada ievadīzvides operācijas.

PĀRVALDNIĒKS – amatpersona, kas pārvalda vai vada kaut ko kāda cita uzdevumā un uz viņa rēķina, piemēram, lauku īpašumu, iestādi.

PĀRVEDU VEKSELIS – vērtspapīrs, kas satur vekselā devēja beznosacījuma uzdevumu citai personai samaksāt kādai trešajai personai, kas norādīta vekselī vai legītimēta ar indosamentu, noteiktu naudas summu.

P

PASE – 1. valsts iestādes izdots oficiāls dokuments, kas apliecina tās īpašnieka – attiecīgās valsts pilsoņa – personību un pilsonību un satur svarīgākās ziņas par šo personu; 2. tehnoloģisks dokuments, arī reģistrācijas apliecība, kas apliecina transportlīdzekļu – automašīnas, motocikla u. c. – reģistrāciju vai arī raksturo dažāda veida komplicētas iekārtas vai citus objektus un satur galvenās ziņas par tiem.

PASIFLORA – ložņājoša vai kāpelējoša, ļoti dzīvīga liāna ar lielām, dalītām vai šķeltām lapām, spirāliskām, lapu kātu žāklēs izvietotām vītņēm un lieliem, ļoti krāšņiem, ziliem, sarkaniem vai baltiem ziediem. Tropu un subtropu mežos pasiflora veido necaurejamas audzes; dažām sugām ir ēdami augļi.

PASIJA – sieviete, kuru kāds mīl vai iekāro; mīļākā.

PASJANSS – kāršu spēle vienai personai, kur sajauktas kārtis pēc attiecīgiem noteikumiem jāsaliek noteiktā kārtībā; dažreiz to izmanto zilēšanai.

PASPARTŪ – 1. kartona ietvars akvarelim, grafikai, fotogrāfijai u. tml; 2. blīva papīra lapa grāmatā, žurnālā ilustrācijas vai portreta uzlīmēšanai.

PASTA¹ – 1. masa ar mīklai līdzīgu konsistenci, ko gatavo no pulverveida vielām, tās sajaucot ar eļļu, taukiem, vasku vai citiem viskoziem šķidrumiem; 2. makaronu izstrādājumi – kopējs nosaukums makaroniem, spageti, nūdelēm u. tml. izstrādājumiem, ko gatavo no kviešu miltu mīklas, to kaltējot.

PASTA² – viens no zāļu veidiem pēc formas; ir higiēniskās, saimnieciskās, tehniskās u.c. pastas.

PASTA INDEKSS – ciparu un burtu kods vai kombinācija, ar kuru tiek norādīts pasta teritoriālais apgabals.

PASTĒTE – pastveida aukstais ēdiens, ko parasti ziež uz sviestmaizes; gatavo no aknām, gaļas, dārzeņiem, zivīm u. c.

PASTILA – apžāvēts, sikporains, salds konditorejas izstrādājums no saputota ogu un augļu biezeņa, parasti arī cukura un olas baltuma.

PASTINAKS – čemurziežu dzimtas lakstaugs – dārzenis

ar pāresnu sakni, kuru svaigu vai kaltētu lieto uzturā, kā arī lopbarībā.

PASTKASTĪTE – atmiņas apgabals dokumentu vai datu glabāšanai, kas saņemti pa elektronisko pastu; parasti katram lietotājam ir sava pastkastīte, kurā automātiski tiek ievietots tam adresētais ziņojums.

PAŠAIZSARDZĪBA – tiesības aizstāvēt sevi un savu īpašumu; paš aizsargājoties nedrīkst pielietot lielāku spēku, nekā tas nepieciešams.

PAŠNODARBINĀTA PERSONA – saimnieciska darba veicējs, kurš, atšķirībā no darba ņēmēja, patstāvīgi organizē savu darbu, pats maksā visus nepieciešamos nodokļus un kārtu visas ar tiem saistītās formalitātes.

P

PAŠNODARBINĀTAIS – sociālās apdrošināšanas izpratnē – persona, kas gūst ienākumu kā individuālā darba veicējs, autoratlīdzības saņēmējs, zvērināts notārs, advokāts, revidents, prakses ārsts u. c. persona, kura reģistrējusies kā saimnieciskās darbības veicēja.

PAŠNOTEIKŠANĀS – tautu (nāciju) tiesības patstāvīgi lemt par savu likteni, izveidot savu suverēno valsti, noteikt savas valstiskās eksistences formu, izvēlēties savu politiski ekonomisko sistēmu, ideoloģiju utt.

PAŠPĀRVALDE – kādu cilvēku kopības (nacionālās u. c.) teritorijas, organizācijas vai kolektīva pārvaldīšana, ko īsteno tās locekļi tieši vai ar vēlētu institūciju starpniecību.

PAŠTONĒJOŠIE LĪDZEKĻI – kosmētiskie līdzekļi, kuru sastāvā esošais dihidroksiacetons (DHA) ir kā saistviela, kurai pateicoties var iegūt iedegumu, kas kādu laiku saglabājas ādas virskārtā un neiekļūst dziļāk par epidermas raga slāņa virskārtu; tas nav toksisks un tāpēc nevar izraisīt ādas pretreakciju. Pašiedegums rodas, ādai iekrāsojoties uz epidermas raga slāņa un dažu aminoskābju reakcijas ietekmē.

PAŠVALDĪBA – viens no galvenajiem teritoriālās pašpārvaldes veidiem. Kā teritoriālās pašpārvaldes veids pašvaldība aptver personas, kas dzīvo noteiktā valsts teritorijas daļā, un pašvaldības darbība ir tieši saistīta ar noteiktu valsts teritorijas daļu – administratīvi teritoriālā iedalījuma vienību: pilsētu, pagastu, apriņķi, reģionu, apgabalu, departamentu, provinci utt.

PATAPINĀJUMS – līgums, ar kuru viena puse nodod otrai pusei lietošanai bez atlīdzības kādu lietu ar nosacījumu atdot to pašu lietu.

PATEICĪBAS DIENA – ASV nacionālie svētki, ko atzīmē novembra ceturtajā ceturtdienā. Pateicības dienā tiek pieminēti pirmie pārceļotāji no Eiropas, lielās grūtības, ko pirmajā ziemā nācās pārciest atbraucējiem.

PATENTS – dokuments, kas atzīst un apliecina, ka attiecīgā tehniskā ideja vai projekts ir izgudrojums vai rūpniecisks paraugs, norāda, kas to pirmais pieteicis, t. i., kam pieder prioritāte, kas ir tā autors un kam pieder ekskluzīvas tiesības uz izgudrojumu.

PATĒRĒTĀJS – jebkura fiziska persona, kas izsaka

vēlēšanos iegādāties, iegādājas vai varētu iegādāties precī personiskajām vai ģimenes vajadzībām – vai patēriņam mājas saimniecībā –, vai šādam pašam nolūkam pasūta vai izmanto maksas vai bezmaksas pakalpojumus.

PATĒRĒTĀJU BIEDRĪBA – kooperatīva apvienība, kas nodarbojas ar patēriņa preču iepirkšanu un to realizāciju.

PATĒRĒTĀJSABIEDRĪBA, PATĒRĒTĀJU SABIEDRĪBA – sabiedrība, kas ir orientēta galvenokārt uz patērišanu, nevis radišanu.

PATĒRIŅA GROZS – patērētājam nepieciešamo preču, pakalpojumu un to apjomu uzskaitījums. Patēriņa grozā esošo preču un pakalpojumu cenas tiek periodiski katru mēnesi novērtētas un reģistrētas.

P

PATĒRIŅA PRECES – produkti, kas tiek izmantoti neražojošam patēriņam.

PATERNITĀTE – tēva stāvoklis; tēva radnieciskās attiecības ar saviem bērniem.

PATERNITĀTES TESTS – asins analīze, ar ko noteic, vai attiecīgais vīrietis var būt attiecīgā bērna tēvs; veicot asins analīzi, nosaka bērna asins grupu, ņemot vērā abu vecāku asins grupas.

PATIESĪBAS SERUMS – apzīmējums dažādiem preparātiem, kuri, iedarbojoties uz galvas smadzeņu funk-

cijām, bloķē aizturi; izmanto, piemēram, lai izspiestu atzišanos.

PATRIOTISMS – tēvzemes mīlestība; uzticība savai dzimtenei, tautai; darbošanās savas dzimtenes, tēvzemes, tautas labā.

PATRONA – šaujamočā munīcija, kurā lode, pulvera lādiņš un aizdedzinošā kapsula ir apvienoti vienā čaulā.

PATRUĻA – neliela militāra, bruņota vai civila cilvēku vienība, kurai dots speciāls uzdevums, piemēram, uzturēt kārtību kādā teritorijā.

PATVAĻĪGA MEDIŠANA *sk.* MALUMEDNIECĪBA

PATVAĻĪGA MEŽA (KOKU) CIRŠANA – augoša vai nokaltuša koka atdalīšana no zemes ar jebkādiem pāņēmieniem – nocērtot, nozāģējot, izrokot ar saknēm u. tml. – bez attiecīgas atļaujas vai ar atļauju, bet nogabalā, kur tā nav atļauta, vai arī ne tajā daudzumā un ne tās sugas koku, kas norādīti atļaujā.

P

PATVAĻĪGA ZVEJOŠANA *sk.* MALUZVEJNIECĪBA

PATVAĻA – rīcība, kas izpaužas kādas darbības izdarīšanā, apejot normatīvajā aktā noteikto kārtību, ja šās darbības tiesiskumu apstrīd valsts, pašvaldība vai kāda cita fiziska vai juridiska persona.

PATVARĪBA *sk.* PATVAĻA

PATVERTNE – slēgta būve cilvēku un materiālo vērtību

aizsargāšanai no apšaudes, uzlidojumiem, kodolspārdziena u. tml. kara laikā vai no kodolkatastrofas, ķīmiskas avārijas u. tml. miera laikā.

PATVĒRUMA TIESĪBAS – saskaņā ar starptautisko tiesību normām – politiskā bēgļa tiesības uzturēties citas valsts teritorijā; par politisku bēgli tiek uzskatīta persona, kurai savā dzimtenē ir iemesls baidīties no vajāšanas rases, nacionalitātes, reliģisku vai politisku iemeslu dēļ.

PAUERLIFTINGS – sporta veids, kas ietver trīs disciplīnas, kurās tiek izmantots svaru stienis, – svaru stieņa spiešanu guļus, svaru stieņa vilkmi no zemes un piesēdienu izpildīšanu ar svaru stieni uz pleciem.

P **PAUKOŠANA** – sporta veids, divcīņa ar durošu vai cērtošu ieroci; sacensības ar floreti, špagu vai zobenu.

PAUSPAPĪRS – plāns, caurspīdīgs, kalandrēts papīrs rašējumu pavairošanai ar tiešo un elektrogrāfijas metodi.

PAVADONIS – dabisks vai mākslīgs objekts, kurš riņķo ap kādu debess ķermeni un kura kustību nosaka gravitācijas spēki.

PAVALSTNIECĪBA – jēdzienu lieto personas tiesiskā stāvokļa raksturošanai valstīs ar monarhistisku valsts formu, lai apzīmētu personas valsts piederību un tās attiecību raksturu ar valsti.

PAVALSTS – parasti ar šo jēdzienu fiksē valsts uzbūves

organizatoriskās struktūras, kuras balstās uz federālisma principiem; pavalsts ir valsts sastāvdaļa – republika, apgabals, province, štats, zeme, kantons utt.

PAVĒLE – oficiāls, saistošs juridisks akts, ko vienpersoniski savas kompetences ietvaros izdod vadošā amatpersona, iestādes vadītājs vai viņa vietnieks, nosakot un regulējot rīcību, kas saistīta ar iestādei noteiktu darba jautājumu risināšanu.

PAVĒSTE – oficiāls, parasti publiskās valsts varas institūciju – tiesas, prokuratūras, policijas, administratīvo iestāžu – rakstveida uzaicinājums ierasties noteiktā vietā un laikā vai arī veikt konkrētas darbības.

PAZEMES ŪDEŅI – ūdeņi, kas atrodas zemes garozas iežu porās un tukšumos, var atrasties līdz 14 km dziļumam (gāzveida); zemes virsai tuvākos pazemes ūdeņus veido gruntsūdeņi, kuru izmantošana un aizsardzība tiek regulēta likumdošanā.

PĒCAPRŪPE – pakalpojumu nodrošināšana personām, kam vairs nav nepieciešams ārstēties stacionārā, bet joprojām vajadzīga noteikta palīdzība, lai tās spētu patstāvīgi dzīvot sabiedrībā.

PĒCĀRSTĒŠANĀS *sk.* PĒCAPRŪPE

PĒCMAKSA – samaksa, kas saskaņā ar līgumu jānomaksā pēc saistību izpildīšanas, piemēram, par precī un transporta izdevumiem pēc preces piegādes.

PĒCTECĪBA – starptautiskajās tiesībās tiesību un

pienākumu pāreja no viena starptautisko tiesību subjekta (iepriekšējā) uz citu (vēlāk radušos) kā iepriekšējā turpinājumu jeb tamlīdzīgi.

PEDANTISKS – ļoti, pat pārmērīgi kārtīgs, rūpīgs, precīzs, konsekvents; sīkumains.

PĒDDZINĒJS – angļu suņu šķirne ar nokarenām ausīm un krunkainu pieri, īsu, melnu vai brūnu apmatojumu.

PEDERASTIJA – vīrieša dzimumattiecības ar vīrieti; homoseksuālisms.

PEDERASTS – homoseksuāls vīrietis; vīrietis, kam ir dzimumsakari ar vīriešiem, zēniem.

P

PEDIKĪRS – kāju pēdu (pirkstu) un nagu kopšana: vispirms kājas tiek mērcētas, tad ar speciālu pēdu ādai domātu vili noberž sacietējumus; ar apelsīna kociņu no naga atbīda ādu, nogriež atmirušo ādu un apgriež nagus; pēc pēdu apstrādes kājas tiek ieziestas ar ādas tipam atbilstošu krēmu.

PEDOFILIJA – seksuāla novirze – dzimumtieksme pret bērniem.

PEIDŽERS – miniatūruztvērējs ar izsaukuma signālu, kas pavēsti, ka nolasāma jauna tekstveida informācija.

PEILĒT – ar graduētas peilera skalas vai radiopelengatora palīdzību noteikt virzienu – leņķi starp meridiāna plakni un virziena plakni –, kādā atrodas kāds objekts.

PEINTBOLS – sporta veids, kurā spēlētājus sadala divās vai vairāk komandās atkarībā no spēles scenārija. Pēc tam tiesneši izvadā vienības uz izejas pozīcijām un bāzēm, nosaka uzdevumus; peintbolā izmanto speciālu ieroci – markeru ar tilpumu bumbām, peintbola bumbas un aizsardzības masku.

PEKARS – neliels cūku dzimtas dzīvnieks, kas dzīvo Amerikas mežos.

PEKINIETIS – neliels ķīniešu dekoratīvais suns ar biezu, garu apmatojumu, lielām acīm un īsu, strupu purnu; mēdz būt balts ar melniem vai brūniem simetriskiem plankumiem.

PĒKŠŅĀ ZĪDAIŅU NĀVE – pēkšņa nāves iestāšanās zīdaiņiem, kas šķiet pilnīgi veseli – parasti 2–4 mēnešu vecumā, visbiežāk – miegā; cēloņi nav zināmi.

PELARGONIJA – ģerāniju dzimtas lakstaugs ar raibām lapām un parasti sarkaniem, krāšņiem ziediem ziedkopās; audzē kā istabas augu.

PELDĒŠANA – sporta veids, kurā ietilpst brīvais stils, brass, peldēšana uz muguras, tauriņstils, kompleksā peldēšana, stafete, daiļlēkšana no torņa un trampļina, ūdenspolo un sinhronā peldēšana.

PELDOŠĀ BĀZE – karakuģis, kas kalpo kā noliktava un remonta bāze mazāku kuģu grupām, piemēram, zemūdenēm.

PELDOŠĀ GRĪDA – grīda, kura veidota no koka

loksnēm, kas tiek savstarpēji sastiprinātas ar līmi vai speciālām skavām; nosaukums cēlies no tā, ka koka lokšnes netiek stiprinātas pie apakšējās grīdas.

PELE – kursora pozicionēšanas ierīce, ar kuru tiek vadīta displeja ekrāna kursora kustība; peles pārvietošana rada atbilstošu kursora pārvietošanos displeja ekrānā; parasti apgādāta ar divām vai trim vadības pogām, kuru funkcijas atkarīgas no datorā izpildāmās programmas. Informācija no peles datoram tiek nodota pa savienošo kabeli vai ar infrasarkanajiem stariem.

PELĒKĀ EKONOMIKA – neoficiālā jeb nekontrolējamā ekonomika; ekonomika, kas balansē uz aizliegtā robežas.

PELĒKAIS KARDINĀLS – cilvēks, kam kādā struktūrā pieder patiesā vara, lai gan šķietami viņš tik nozīmīgu amatu neieņem; patiesais stāvokļa noteicējs.

PELĒKĀ ZONA – ietekmes zona; starpstadija; pārejas posms.

PELOTA – sporta spēle, kurā spēlētāji lieto izliektu liekšķerīti, lai mestu bumbu – pelotu – pret spēles laukuma priekšējo sienu.

PEN, PENKLUBS – rakstnieku organizācija (rakstnieku klubs); darbības prioritāte ir vārda brīvības un rakstnieku tiesību aizstāvība, kā arī rakstnieku starptautisko kontaktu veicināšana. Organizācijas centrs atrodas Londonā, un tas apvieno 191 starptautisku rakstnieku organizāciju.

PENICILĪNS – antibiotiska viela (vielu grupa), ko izstrādā dažu sugu pelējumsēnes; iegūst arī sintētiski.

PENSIJA – maksājums, izmaksa, kas paredzēta tiesību normās: 1) valsts maksājums iedzīvotājiem, ko veic valsts iestādes valsts vārdā; 2) maksājums tādiem iedzīvotājiem, kurus valsts atzīst par darba nespējīgiem pastāvīgi vai ilgā laika posmā; 3) maksājums, kas ir atkarīgs no personas apdrošināšanas stāža; 4) maksājums, kura regulēšana notiek visas valsts mērogā centralizētā kārtībā.

PENSIJU FONDA SHĒMA – pensiju shēma, pēc kuras iemaksas, ko veikuši darbinieki vai kas ir veiktas to labā, tiek ieguldītas fondā, lai nodrošinātu šiem darbiniekiem pensijas nākotnē.

PENTAGONS – piecstūrainā ēka (ēku komplekss) Vašingtonā, kur atrodas ASV Aizsardzības ministrija; ASV Aizsardzības ministrija.

PENTAGRAMMA – seno grieķu maģiska zīme – piecstūru zvaigzne, kuras pamatā ir regulārs piecstūris un kas tika uzskatīta par veselības simbolu. Viduslaikos to atveidoja uz amuletiem un uzskatīja par līdzekli cīņai pret ļauniem gariem.

PEONIJA – dekoratīvs gundegu dzimtas lakstaugs vai puskrūms ar plūksnainām lapām un lieliem, kupliem, sarkaniem, sārtiem, baltiem vai dzelteniem ziediem.

PEPERONI – 1. piparota liellopa un cūkgaļas desa; 2. etiķī marinētas mazas paprikas ar asu garšu.

PEPITA – smalkrūtots, divkrāsains audeklpinuma audums.

PEPSIKOLA – tonizējošs bezalkoholisks dzēriens, kas satur kofeīnu.

PERFEKCIONISMS – centieni sasniegt pilnību, visu izdarīt perfekti.

PERFOKARTE – noteikta formāta un biezuma informācijas karte, kurā, izmantojot perforatoru, kodētā veidā tiek ierakstīti dati; datu nolasišanai izmanto verifikatoru.

PERFOLENTE – papīra vai plastmasas lente ar izstancētiem kodētas informācijas caurumiņiem, kurā kodētā veidā ar perforatora palīdzību tiek ierakstīti dati; katra koda kombinācija satur vienu rakstzīmi, un tā ir izvietota perpendikulāri lentes kustības virzienam; izmanto darbmašīnu vadīšanai.

PERFORMANCE – mākslinieciski organizēts, relatīvi noslēgts process, akcija, kurā, atšķirībā no hepeninga, skatītājus neiesaista. Šis virziens attīstījies 20.gs. 70.–80. gados mākslā.

PERFORMANSS *sk.* PERFORMANCE

PERGOLA – ar kolonādi vai arkādi norobežota trase, kas sastāv no stabu rindām.

PERIDOTS *sk.* OLIVĪNS

PERINATĀLS – saistīts ar dzemdībām un desmit dienu periodu pēc dzemdībām.

PERISKOPS – optiska ierīce (piemēram, zemūdenēs vai tankos), ar kuras palīdzību var novērot apkārtni, novērotājam paliekot neredzamam; sastāv no grozāmas caurules ar prizmu un lēcu sistēmu.

PERITONĪTS – vēderplēves iekaisums, ko izraisa vēdera dobuma infekcijas.

PERKUSIJAS – sitaminstrumenti; skaņrade ar sitaminstrumentu palīdzību.

PERKUSIONISTS – sitaminstrumentu spēlētājs.

PERNO – dzeltenzaļš alkoholisks absinta tipa dzēriens; lieto atšķaidītu ar ūdeni kā aperitīvu.

PEROKSĪDS *sk. ŪDENRAŽA PĀRSKĀBE*

PERSIKS – rožu dzimtas vasarzaļš koks vai krūms ar sārtiem ziediem un saldiem, sulīgiem augļiem; arī persikoka auglis ar samtainu, dzeltensārtu mizu un rievotu kauliņu. No persiku kauliņiem iegūst rūgto mandeļeļu.

PERSONA NON GRATA – persona, kas nebauda cieņu, nevēlama persona; valsts noteiktā formā izdarīts paziņojums par to, ka turpmāk attiecīgā diplomāta un viņa ģimenes locekļu uzturēšanās rezidences valstī ir nevēlama.

PERSONĀLS – darbinieku kopums kādā iestādē vai

uzņēmumā; vienas profesionālas kategorijas darbinieku kopums uzņēmumā, iestādē.

PERSONĀLVADĪBA – uzņēmējdarbības vadīšanas būtisks, mērķtiecīgs pasākumu komplekss: darbinieku izvēle un pieņemšana darbā, viņu iesaistišana ražošanā, mācīšanās un kvalifikācijas paaugstināšanā, darba samaksas noteikšana atbilstoši darba līguma noteikumiem, normālu darba apstākļu nodrošināšana, labu darba attiecību veidošana (gan darbinieku starpā, gan ar vadību utt.) u. c.

PERSONAS KODS – ikvienas valstī reģistrētas personas identitātes apzīmējums.

PERSONĪBAS KULTS – kādas populāras, spilgtas personības (piemēram, politiska līdera) pielūgšana, pārspīlēta godināšana, pat dievināšana.

PERVERSIJA – pret dabiska, slimīga tieksme, it īpaši seksuālajā jomā; novirze no normas, izkropļojums.

PESTICĪDI – ķīmiski līdzekļi, bioloģiski aktīvi preparāti, ko lieto kaitīgu organismu – kukaiņu, ērcu, baktēriju, nezāļu u. tml. apkarošanai.

PESTO – itāliešu ēdiens; mērce, kuras galvenās sastāvdaļas ir svaigs baziliks, cietais siers, valrieksti vai ciedru rieksti, ķiploki, olīveļļa; pasniedz ar spageti vai mines-troni.

PETARDE – 1. neliels sprāgstvielu lādiņš, ko izmanto

spridzināšanā, arī signalizācijai; 2. pirotehnikā – ar pulveri pildīts papīra šāviņš, kas rada biežus sprādzienus.

PETINGS – seksuālas tuvības izpausmes veids – glāsti, skūpsti, erogēno zonu kairināšana, nenonākot līdz dzimumaktam.

PETITS – sīki tipogrāfijas burti, kuru augstums (biezne) ir 8 punkti (3 mm).

PETŪNIJA – dekoratīvs nakteņu dzimtas lakstaugs ar lieliem, kupliem, košiem dažādas krāsas piltuvveida ziediem.

PICA – no mīklas cepts apaļš, plakans izstrādājums ar dažādu virskārtas pildījumu (gaļu, sieru, tomātiem, sīpoliem utt.).

PICĒRIJA – sabiedriskās ēdināšanas uzņēmums, kur gatavo un pārdod picas.

PIEAICINĀTAIS *sk.* **PIEAICINĀTAIS LIECINIEKS**

PIEAICINĀTAIS LIECINIEKS – rīcībspējīga fiziska persona, kuru pieaicina likumos paredzētajos gadījumos, lai tā būtu klāt, izdarot noteiktas kriminālprocesuālas, civilprocesuālas vai notariālas darbības.

PIECCĪŅA – sporta sacensības 5 disciplīnās: šaušanā, paukošanā, peldēšanā, jāšanā un skriešanā.

PIEDZIŠANA – tiesas nolēmumu piespiedu izpildīšanas līdzeklis; panākšana, ka (kāds) samaksā.

PIEEJA – datu ievades, izvades vai modifikācijas operāciju vispārināts apzīmējums.

PIEEJAS LAIKS – laiks, kas nepieciešams datoram, lai iegūtu datus no atmiņas (cietā diska, kompaktdiska).

PIEGĀDE – mantas atsavināšana par atlīdzību uz piegādes līguma pamata; piegādes līgumā atšķirībā no pirkuma var atsavināt ne tikai pastāvošas, bet arī nākotnē izgatavojamas lietas.

PIEKTĀ KOLONNA – valsts pilsoņi un iedzīvotāji, kas kara gadījumā ir gatavi sadarboties ar ienaidnieku; valsts, tautas nodevēji.

PIEMINEKLIS – objekts, kas veido valsts, tautas vai visas cilvēces kultūras, vēstures un vides unikālus paraugus; ar likumu tiek aizsargāti arheoloģiskie, vēstures, dokumentārie, pilsēt būvniecības, arhitektūras, mākslas un dabas pieminekļi.

PIEPRASĪJUMS – viens no parlamenta, tā locekļu, deputātu veiktās parlamentārās kontroles darbības procedūras veidiem attiecībā uz valdību vai tās atsevišķiem locekļiem.

PIERĀDĪJUMS – 1. loģikā – loģisku darbību virkne kāda apgalvojuma patiesuma pamatošanai; 2. tiesībās – jebkuras faktiskas ziņas, uz kuru pamata kompetentas iestādes likumā noteiktajā kārtībā noteic tādu juridisko faktu un apstākļu esamību vai neesamību, kuriem ir nozīme kādas juridiskas lietas pareizā izlemšanā.

PIESAISTES IZMAKSAS – visi izdevumi, kas saistīti ar jaunu klientu piesaistišanu vai esošo apdrošināšanas līgumu atjaunošanu.

PIESĀRŅOJOŠAS VIELAS – vielas, kas, atradāmās dabas vidē – gaisā, ūdenī, zemē, augos un dzīvniekos –, nelabvēlīgi ietekmē vidi un cilvēka veselību.

PIESAVINĀŠANĀS – (kā) mantas nolaupīšanas veids; kādas personas prettiesiska rīkošanās ar svešu mantu, kura tai bijusi uzticēta noteiktam nolūkam un atradusies tās pārziņā.

PIESĒDĒTĀJI (tiesas) – likumā noteiktajā kārtībā ievēlēti tautas pārstāvji, kurus aicina piedalīties lietu koleģiālā izskatīšanā pirmās instances tiesā.

PIESKAITĀMĪBA – personas spēja apzināties savas darbības vai bezdarbības raksturu un to vadīt, tāpēc tā var atbildēt par krimināllikumā paredzētu noziedzīgu nodarījumu, kuru tā izdarījusi tiši vai aiz neuzmanības.

PIESLĒGVIETA – savienojums, ar kura starpniecību sinhronizē un vada datu plūsmu starp centrālo procesoru un tādām ārējām iekārtām kā, piemēram, modemiem un printeriem.

PIESPIEDU DARBS – kā kriminālsods – personas piespiedu iesaistišana sabiedrībai nepieciešamajos darbos, ko notiesātais izcieš, veicot pašvaldības noteiktos darbus no pamatdarba vai mācībām brīvajā laikā un bez atlīdzības.

P

PIESPIEDU IZLIKŠANA – īrnieka vai nomnieka izlikšana no telpām tiesas ceļā, ja viņam jāatbrīvo telpa, bet viņš atsakās to darīt.

PIETEIKŠANĀS – lietotāja identificēšanās procedūra, pievienojoties datoram pa sakaru līniju; šās procedūras laikā dators parasti pieprasa lietotāja vārdu un paroli.

PIETEIKUMVĀRDS – vārds, ko lietotājam piešķir datoru tīkla administrators un ko izmanto, lai identificētu lietotāju; pieteikumvārds kopā ar paroli ļauj lietotājam piekļūt datoru tīkla resursiem.

PIEVIENTĀ VĒRTĪBA – vērtība, kas pievienota izejvielām, precēm un pakalpojumiem to ražošanas vai tālākpārdošanas gaitā; daļa no vērtības, kas pieaugusi uzņēmumā, pateicoties algotā darbaspēka spējai radīt lielāku vērtību nekā ir pašam darbaspēkam.

PIEZĪMJDATORS – portatīvs personālais dators ar autonomu barošanas avotu, nelielu tastatūru un displeju; piezīmjdatorā datu ievadīšanai tastatūras vietā dažkārt izmanto gaismas zīmuli.

PIGMENTS – 1. krāsvielas daļiņu kopums audos, šūnās; 2. krāsaina pulverveida viela, kas nešķīst ūdenī un šķīdinātājos un ko izmanto dažādu vielu krāsošanai, krāsu izgatavošanai.

PIKAPS – neliels, viegls kravas automobilis ar vaļēju vai slēgtu kravas kasti, kas izveidota vienlaidus ar pārējo virsbūves daļu; izmanto kravas un pasažieru pārvadāšanai.

PIKĒ – balināts vienkrāsas vai apdrukāts blīvs audums no ķemmdzijas ar dažādu reljefu rakstu, ko veido sarežģīts pinums.

PIKETS – 1. cilvēku grupa, kas kādā vietā pauž savu negatīvo attieksmi pret kaut ko; 2. streikotāju grupa, kas dežurē uzņēmuma teritorijā, lai nepieļautu darbā streiklaužus.

PIKNIKS – izpriecas izbraukums ārpus pilsētas un malīte zaļumos.

PIKSELIS – vismazākais attēla elements, kam rastrgrafikā var patstāvīgi piešķirt tādus raksturojumus kā, piemēram, krāsa un spilgtums.

PIŅEĻI – marinādē konservēti jaukti dārzeņi; arī konservēti mazi gurķīši.

PĪLINGS – kosmētikas procedūra – ķermeņa ādas pārragojušās virskārtas noņemšana ar speciāla krēma palīdzību.

PILNA PENSIJA – pensija, kas ir atkarīga no darbinieka darba stāža ilguma un tiek maksāta visām personām, kuras nostrādājušas vismaz noteikto minimālo gadu skaitu.

PILNGADĪBAS VECUMS – ar likumu noteikts vecums, kādā persona (ar zināmiem izņēmumiem) iegūst pilnas juridiskas un politiskas tiesības un pienākumus; LR pilngadība iestājas no 18 gadu vecuma.

PILNPIEDZIŅA – abu asu piedziņa divasu transportlīdzekļos, kas nodrošina ievērojamu vilkmes spēku un iespaidīgu paātrinājumu; izmanto galvenokārt apvidus automašīnās un vilcējiem.

PILNSABIEDRĪBA – personālsabiedrība, kuras mērķis ir komercdarbības veikšana, izmantojot kopīgu firmu, un kurā uz sabiedrības līguma pamata, neierobežojot savu atbildību pret kreditoriem, apvienojušās divas vai vairākas personas (biedri).

PILNVARA – juridisks akts, kas apliecina vienas rīcībspējīgas personas (pilnvardevēja, pilnvarotāja) doto pilnvarojumu otrai rīcībspējīgai personai (pilnvarniekam, pilnvarņēmējam) tās pārstāvēšanai attiecībās ar trešajām personām.

P

PILNVARNIEKS – valsts varas pilnvarotais pārstāvis, kas aizstāv valsts intereses uzņēmēj sabiedrībā, kas ir izveidota, transformējoties valsts uzņēmumam.

PILNVAROJUMS – tiesību kopums, ko pilnvardevējs piešķir pilnvarniekam, lai pēdējais rīkotos viņa vārdā un interesēs.

PILONS – 1. stabiņveida vai konusveida marķieris, parasti apgaismots un mirgojošs, kas domāts braukšanas joslas robežas iezīmēšanai; 2. torņveida celtne nošķeltas piramīdas veidā.

PILOTĀŽAS TRENAŽIERIS – stacionāra iekārta lidmašīnas apkalpes locekļu apmācīšanai un trenēšanai;

izveidots kā noteikta lidmašīnas tipa pilota kabīnes precīza kopija.

PILOTPROJEKTS – eksperimentāls projekts, ko parasti izmēģina pirms kāda liela projekta īstenošanas.

PILSĒTAS DOME – pilsētu pašvaldības lēmējinsti-tūcija, kuru veido vēlēti deputāti.

PILSĒTAS GALVA *sk. MĒRS*

PILSĒTAS PAŠVALDĪBA – LR pašvaldību sistēmas pamatlīmeņa vai vietējā līmeņa sastāvdaļa, pilsētas iedzīvotāju pašorganizēšanās forma sociālo, ekono-misko un kultūras jautājumu patstāvīgai risināšanai, cilvēktiesību un brīvību realizēšanai, ievērojot vietējās un valsts vispārējās intereses.

PILSONĪBA – jēdziens, ar kuru apzīmē personas, indi-vīda pilnu un atbildīgu, laikā un telpā noturīgu tiesisku, arī politisku saikni ar konkrētu valsti.

PILSONISKĀ SABIEDRĪBA – sabiedrisko attiecību sistēma, kādās atrodas cilvēki savā starpā, kuriem pieder reālas tiesības un brīvības un kurus aizsargā valsts.

PILSONISKAIS MIERS – politisko partiju savstarpējo strīdu pārtraukšana situācijā, kas ir kritiska valstij.

PILSONĪBAS – valsts pilsoņa konstitucionāli tie-siskā institūta konstituējošais pamatelements; katrā valstī pastāv noteikta pilsonības normu sistēma, kura

regulē valsts pilsoņu īpašās tiesības un pienākumus un viņu attiecības ar valsti.

PINTE – šķidru un beramu vielu mērvienība. Lielbritānijā 1 pinte = 0,568 litri.

PIPARI – tropisko zemju kāpelējoši krūmi ar sīkiem ziediem garās, nokarenās vārpās un sīkiem augļiem ar asu, dedzinošu garšu; šī auga auglis, ko lieto par garšvielu. Melnie pipari ir negatavi, nemizoti un kaltēti melnā piparkrūma augļi; baltie pipari ir gatavi, mizoti melnā piparkrūma augļi; smaržīgie pipari ir kaltēti pimentkoka augļi.

PIRAJA – plēsīga karpu dzimtas zivs ar ārkārtīgi asiem trīsstūrveida zobiem, kas dzīvo Dienvidamerikā; pirajas ir bīstamas baros, tās uzbrūk pat lieliem zīdītājiem, ātri aprijot gaļu līdz pat kauliem.

PIRĀTISMS – neatļauta programmatūras vai integrēto shēmu kopēšana personiskai vai komerciālai izmantošanai.

PIRĀTISMS – prettiesiskas darbības ar autoru darbiem; autortiesību aspektā pirātisms ir darbu fiksācija, publicēšana, reproducēšana un izplatīšana jebkādā veidā bez atļaujas darbu izziņošanai, publicēšanai vai izmantošanai un nemaksājot autoratlīdzību.

PIRĀTIZDEVUMS – grāmata, skaņu ieraksts, video-lente, datorprogramma u. tml., kas tiek kopēta un pārdota, nemaksājot autoram atlīdzību.

PIRĀTS – cilvēks (cilvēku grupa), kas izdara vardarbīgu uzbrukumu nekarojošas valsts kuģim atklātā jūrā vai jūras piekrastes teritorijā, kas izpaužas kuģa apstādīnāšanā, izlaupišanā vai nogremdēšanā; gaisa pirāts – cilvēks, kas uzbrūk lidaparāta apkalpei, lai nolauptu lidaparātu vai piespiestu vadīt to uz sev vajadzīgo vietu.

PIRKSTU NOSPIEDUMS – uz pirksta gala iekšējās virsmas esošā līniju tīkla (papilārlīniju) nospiedums; pirkstu nospiedumi veido līnijas, kas diviem indivīdiem nekad nav pilnīgi vienādas, saglabājas nemainīgas visu mūžu; tiem ir liela nozīme personas identifikācijā kriminālistikā u. c.

PIRKUMA LĪGUMS – rakstisks līgums par pirkšanu, ko paraksta pircējs un pārdevējs.

PIRKUMS – līgums par kustama vai nekustama īpašuma nodošanu citai personai pret atlīdzību naudā; nekustama īpašuma pirkumam jānotiek ar rakstisku līgumu.

PIRMĀ PALĪDZĪBA – pirmie vienkāršākie medicīniskie pasākumi, lai glābtu cietušā vai pēkšņi saslimušā dzīvību, izmantojot pirmās palīdzības līdzekļus, pārņemamo materiālu vai mākslīgo elpināšanu.

PIRMĀS DIENAS APLOKSNE – vēstule, kas ir apzīmogota dienā, kad izdota uz tās uzlīmētā pastmarka.

PIRMSTIESAS IZMEKLĒŠANA – kriminālprocesa stadija, kuras laikā izziņas un kriminālvajāšanas iestādes pieņem procesuālus lēmumus un īsteno likumā noteiktās darbības, lai atklātu noziegumu, savāktu un pārbaudītu

pierādījumus, sauktu pie kriminālatbildības noziegumu izdarījušo personu, noskaidrotu citus ar nozieguma izdarīšanu vai apsūdzēto personu saistītos apstākļus un savāktos materiālus kopā ar apsūdzības rakstu nosūtītu uz tiesu.

PIROTEHNIKA – tehnikas nozare, kas aptver degošu un eksplozīvu maisījumu un to lietošanas ierīču izgatavošanu, apkalpošanu.

PIROTEHNISKAIS IZSTRĀDĀJUMS – izstrādājums, kas satur degošu vai eksplozīvu maisījumu un ir paredzēts dūmu, skaņas vai gaismas efekta radīšanai, signalizācijai vai svētku uguņošanai.

PĪRSINGS – dažādu ķermeņa daļu, piemēram, nabas, mēles, nāss u. tml., caurduršana, lai ievietotu gredzentiņus, kniedes u. tml.; viena no pasaulē vecākajām ķermeņa izdaiļošanas metodēm. Mūsdienās pīrsings ir modes un stila lieta, izņemot reizes, kad tas tiek lietots kā ārstēšana ar akupunktūras palīdzību.

PISTĀCIJA – neliels mūžzaļš un vasarzaļš anakardiju dzimtas koks vai krūms ar plūksnaini saliktām lapām un skarveida ziediem, no kura iegūst augļus – riekstus; izmanto konditorejas izstrādājumu un saldējuma gatavošanai.

PISTOLE – individuāls šaujamerocis tuvu mērķu iznīcināšanai; mūsdienu pistolēm visbiežāk ir 9 mm kalibrs, patronas atrodas laidē vai rotējošā magazinā (revolverim).

PISUĀRS – izlietne ar urīna noteku.

PITA – apaļa, plakana maize, iecienīta Tuvo un Vidējo Austrumu zemēs.

PITI – azerbaidžāņu ēdiens; jēra gaļas zupa ar kartupeļiem, zirnišiem un zaļumiem.

PITONS – tropu zemju žņaudzējčūsku dzimtas čūska, kurai nav indes zobu; parasti apvijas upurim un to nožņaudz.

PITSTOPS – sacikšu automobiļu apstāšanās speciāli ierīkotā vietā trases malā, lai iepildītu degvielu, nomaiņītu riteņus.

PLACEBO – psihisku vai somatisku slimību ārstējošs efekts, kuru panāk, slimniekam dodot farmakoloģiski neiedarbīgu vielu, kuru pacients uzskata par medikamentu.

PLAĢIĀTS – cita autora darba vai tā daļas uzdošana par savu, publicēšana ar savu vārdu vai pseidonīmu.

PLANIERIS – par gaisu smagāks bezdzinēja gaisakuģis, kam cēlējspēku rada lidojumā ar nemainīgiem parametriem nekustīga nesējvirsmā, bet vilces spēku – noslīde smaguma spēka ietekmē.

PLANIERISMS – aviācijas sporta veids, kurā izmanto planierus; planierisms ietver planieru vadišanas teoriju un praksi; sacensības notiek augstumā, ātrumā un tālumā.

P

PLANŠETDATORS – portatīvā datora paveids.

PLĀNVEIDA EKONOMIKA – ekonomiska sistēma, kurai raksturīga centralizēta, bieži pārāk detalizēta tautsaimniecības vadīšana no valsts iestāžu puses.

PLAŠSAZIŅAS LĪDZEKĻI – masu informācijas un komunikācijas līdzekļi – tehniskie palīg līdzekļi informācijas izplatīšanai starp cilvēkiem, galvenokārt televīzija, radio, prese un kino, internets u. tml.

PLASTIKA – 1. ķermeņa daļu formas un funkciju atjaunošana vai uzlabošana ar ķirurģiskām metodēm; 2. harmonija, (ķermeņa) saskaņa kustībās; ritmisku, harmonisku kustību māksla.

P

PLASTISKĀ ĶIRURĢIJA – ķirurģijas nozare, kas labo, koriģē iedzimtos vai iegūtos ķermeņa defektus.

PLASTMASA – dabas vai sintētisko lielmolekulāro savienojumu materiāls, kura pamatsastāvdaļa ir polimērs, kas izstrādājuma veidošanas laikā ir šķidrā (viskozi tekošā) vai ļoti elastīgā stāvoklī, bet pēc sacietēšanas – cietā (stiklveida) stāvoklī.

PLATEKRĀNA KINO – uzņemšanas un projicēšanas sistēma, kas rāda lielāku attēlu nekā parastajā kino. To panāk, *saspiežot* attēlu sānos un tuvāk izvīrnot kadra centru, tādējādi atspoguļojot atmiņai raksturīgu tendenci izcelt subjektīvi svarīgo priekšplānā.

PLAUKSTDATORS – mazs dators, kas novietojams

plaukstā; plaukstdatora iespējas ir ierobežotas, bet tas ir ērti izmantojams, piemēram, telefonu sarakstu, kalendāru u. c. līdzīga rakstura datu uzglabāšanai un apstrādei; plaukstdatora barošanas avots parasti ir baterijas.

PLAUŠU EMBOLIJA – slimība, kuras izpausme ir asins tromba nonākšana plaušu artērijā vai tās sazarojumos; plaušu embolija stipri pavājina plaušu funkcijas, un ir nepieciešama tūlītēja iedarbīga ārstēšana, jo tās sekas var būt letālas.

PLEDS – liels vilnas auduma apmetnis, sega.

PLEIBOJS – bagāts, parasti jauns vīrietis, kas laiku pavada izpriecās.

PLEIRĪTS – pleiras iekaisums, ko parasti izraisa kāda plaušu slimība (piemēram, tuberkuloze), audzējs vai sirds slimība; raksturīgas sāpes krūtīs, elpas trūkums, sauss klepus un paaugstināta temperatūra.

PLEKTRS – plāna koka, kaula vai cita materiāla plāksnīte, ko izmanto dažu mūzikas instrumentu strinkšķināšanai.

PLENĀRSĒDE – sēde, kurā jāpiedalās visiem vai arī noteiktam skaitam kādas valsts, sabiedriskās vai politiskās institūcijas ievēlētas, vadošas institūcijas dalībniekiem.

PLĒNUMS – kādas sabiedriskas organizācijas, partijas u. tml. vadošās institūcijas locekļu kopsapulce.

P

PLĪŠS – blīva, plūksnota, samtam līdzīga drāna; izmanto virsdrēbēm, aizkariem, mēbeļu un rotaļlietu apvilšanai.

PLOMBĪRS – saldējums no putukrējuma, nereti ar dažādām piedevām; izcelsme meklējama Francijas pilsētā Plombjērā.

PLOTERIS – grafiskā izvadiekārta – automātiska ierīce grafiku, rasējumu, karšu un citu grafisku attēlu veidošanai.

PLOVS – austrumzemju ēdiens no vārītiem rīsiem un burkāniem, apceptiem sīpoliem, gaļas un garšvielām.

P

PLUDINĀTAIS STIKLS – plākšņu stikls, ko izgatavo, ļaujot stikla masai plūst pa izkausētas alvas pamatni; stikls kļūst pilnīgi gluds un tam nav nepieciešama slīpēšana.

PLUDMALES VOLEJBOLS – komandu sporta spēle smilšu laukumā, kurā spēlētāji ar rokām sit bumbu pāri tīklam uz otras komandas laukumu.

PLUTOKRĀTIJA – 1. pārvalde, kurā politiskā vara formāli un faktiski pieder visbagātākajiem slāņiem to bagātības dēļ; bagātnieku kundzība; valdība, kur valsts amatus ieņem bagātie; 2. kopības nozīmē – valdošo bagātnieku aprindu pārstāvju, plutokrātu, grupa.

PNEIMATISKAIS IEROCIS – šaujamerocis, kurā

lodes, bultas vai citu lādiņu izsviešanai izmanto saspiesta gaisa vai balonos pildītas ogļskābās gāzes izplešanās spēku.

PNEIMONIJA – plaušu karsonis – dažādas izcelsmes plaušu iekaisums, kas var norisēt akūti vai hroniski; simptomi: drebuļi, paaugstināta temperatūra, klepus, dažreiz sāpes krūtīs; pret pneimoniju var vakcinēties.

PODAGRA – hroniska vielmaiņas slimība – locītavu, audu iekaisums, kura cēlonis ir urīnskābes sāļu uzkrāšanās un nogulsņēšanās organismā; parasti slimniekiem ir stipras sāpju lēkmes.

PODIJS – podests, paaugstinājums, pa kuru iet modeļi tērpu demonstrēšanas laikā.

POINTERS – angļu putnu suns ar īsu apmatojumu; pointers var būt dzeltens, ruds, sarkanbrūns vai melns, parasti ar baltiem plankumiem.

POLAROĪDS – 1. materiāls polarizētas gaismas iegūšanai; 2. tāds fotoaparāts, kurā notiek arī fotomateriāla apstrāde un fotoattēls ir gatavs drīz pēc fotografēšanas.

POLENTA – itāliešu ēdiens; biežputra no kukurūzas miltiem.

POLICEJISKA VALSTS – absolūtisma laikmeta valstu īpašs apzīmējums; to raksturo plaši attīstīta policejiski administratīva darbība un plaši izveidots administratīvais aparāts uz birokrātiskiem pamatiem.

POLICIJA – administratīva jeb valsts pārvaldes institūcija, kurai uzdots nodrošināt sabiedrisko kārtību un mieru, sekmēt sabiedrības veselību, drošību un tikumību, kā arī nodrošināt noziegumu novēršanu, atklāšanu un sodīšanu.

POLICIJAS KONTROLE – papildsods, ko tiesa piespriež kā piespiedu līdzekli, lai uzraudzītu no brīvības atņemšanas vietas atbrīvotās personas uzvedību un pakļautu šo personu policijas iestāžu norādītajiem ierobežojumiem.

POLIEKRĀNS – vairāku blakus novietotu ekrānu sistēma vai viens ekrāns vairāku savstarpēji saistītu attēlu vienlaicīgai demonstrēšanai.

P

POLIESTERS – sintētisks polimērs, ietilpst termoreaktīvo plastmasu grupā; izmanto laivu, makšķerkātu, aizsargķiveru, apģērbu u. c. izstrādājumu izgatavošanai.

POLIETILĒNS – sintētisks polimērs – termoplasts, ko iegūst, polimerizējot etilēnu; no polietilēna ražo plēves, izolācijas materiālus, taru u. c.

POLIFONIJA – 1. daudz balsība; mūzikas veids, kura pamatā ir vairāku patstāvīgu melodiju vienlaicīgs skanējums un attīstība; kontrapunkts; 2. mācība par daudz balsību.

POLIGONS – teritorija, kas speciāli iekārtota tehnikas līdzekļu, kaujas līdzekļu un ieroču izmēģināšanai, kā arī karaspēka apmācībām.

POLIGRĀFIJA – rūpniecības nozare, kas nodarbojas ar grāmatu un citu iespaiddarbu izgatavošanu.

POLINOZE – sezonālā alerģija jeb siena drudzis; ziedputekšņu alerģija.

POLIMĒRI – ķīmiski savienojumi, kas sastāv no makromolekulām, kuras veidotas no daudzām vienas vielas mazām molekulām.

POLIOMIELĪTS – akūta infekcijas slimība – muguras smadzeņu pelēkās vielas iekaisums, ar ko biežāk slimo bērni; poliomiēlīts dažos gadījumos bojā arī nervu sistēmu.

POLISE – dokuments, kas apliecina apdrošināšanas līguma esamību un ietver informāciju par apdrošinājumaņēmēju, apdrošināšanas termiņu, prēmijām, apdrošinājuma summu vai apdrošinājuma limitu, izņēmumiem vai specifiskiem noteikumiem.

POLITIKA – valsts un sabiedrisko procesu pārvaldīšana; princips vai metode, ko valdība, partija, politiķis, uzņēmums vai atsevišķa persona īsteno savā darbībā; darbības veids, taktika.

POLITIKĀNIS – bezprincipu politiķis; cilvēks, kas izmanto politiku savtīgu mērķu īstenošanai.

POLITISKAIS APVĒRSUMS – politiskās varas pāreja no viena politiskā spēka (šķiras, sociālā slāņa, politiska grupējuma vai partijas) rokām cita politiskā spēka

rokās; politiskais apvērsums var būt bruņots un vardarbīgs, var būt arī bez bruņotas cīņas un atklātas vardarbības un pat notikt pastāvošo tiesisko normu ietvaros.

POLITISKAIS REŽĪMS – paņēmieni un metožu kopums, ar kuru palīdzību valstī tiek īstenota vara; vēsturē pazīstamas divas politiskā režīma pamatgrupas: demokrātisks (parlamentārā demokrātija) un antidemokrātisks režīms (autoritārs, totalitārs).

POLITKOREKTUMS – izvairīšanās no dzimuma, rasu, netradicionālas seksuālas orientācijas, cilvēku ar īpašām vajadzībām un citu minoritāšu diskriminācija vārdos un darbos.

P **POLITOLOĢIJA** – zinātnes nozare, kas pētī politikas jautājumus, iztīrā un analizē valstu iekšpolitiku un ārpolitiku.

POLIVITAMĪNI – ārstniecības preparāts, kas sabalansētā devā satur vairākus vitamīnus.

POLO – komandu sporta spēle, kuras dalībnieki, jādami ar zirgiem, cenšas ar īpašām nūjām iedzīt bumbu pretinieka vārtos.

POLOKREKLS – kokvilnas trikotāžas kreklis ar īsām piedurknēm un apkaklīti; krekla priekšpusē ir neliela aizdare (parasti trīs pogas).

POLTERGEISTS – pagaidām zinātniski nepamatota,

dīvaina, neizskaidrojama parādība, kas rada troksni, ārdās, bojā mantas; spoks.

POMERANCE – citrusaugļu koks, kura augļi līdzīgi apelsīniem; pomerancei ir ļoti smaržīgi ziedi, rūgta, aromātiska miza un skābs augļa mīkstums; izmanto saldumu gatavošanā.

PONČO – četrstūrainis auduma apmetnis ar izgriezumu galvai; ikdienā pončo valkā Centrālamerikas un Dienvidamerikas zemēs; līdzīga stila apģērbs.

PONTIFIKĀTS – Romas pāvesta pilnvaru (valdīšanas) laiks.

PONTONS – 1. peldoša konstrukcija, ko izmanto par balstu tiltiem, piestātnēm u. tml.; 2. kastes vai mucas veida ierīce nogrimušu kuģu izcelšanai.

POPĀRTS – mākslas virziens, kas radās 20. gs. 50. gados; popārta pārstāvji iedvesmu smēlās patērētāju sabiedrības masu kultūrā, piemēram, no komiksiem, reklāmām u. c.

POPKORNS – augu eļļā grauzdēti, pārsprāguši kukurūzas graudi, kam pievienotas garšvielas un krāsvielas.

POPLĪNS – blīvs zīda, kokvilnas vai ķīmisko šķiedru audums audekļpinumā ar izteiktām šķērsrievām no rupjākiem diegiem.

POPMŪZIKA – 20. gs. 60. gados radies apzīmējums

populārai ritmiskai, viegli uztveramai mūzikai, ko spēlē ansamblī, kuros dominē elektriskās ģitāras un sitam-instrumenti.

POPULISMS – politika, kas apelē pie tautas neapmierinātības ar nodokļiem, sabiedrības institūciju, politiku, uzņēmumu darbību u. tml.

PORNOGRĀFIJA – vulgāri naturālistisks, nepieklājīgs dzimumdzīves, dzimumakta attēlojums literatūrā, tēlotājmākslā, kino utt.; darbs vai darbi ar šādu attēlojumu.

POROLONS – mīksts poliuretāna putuplasts, ko izmanto mēbeļu, apģērbu, sporta inventāra polsterēšanai, rotaļlietu ražošanā.

PORSALĪ – mīksts, maigs siers ar ēdamu dzeltenī brūnu apvalku, kas rodas nogatavošanas laikā, sieru katru dienu ieberzējot ar sāls šķīdumu.

PORTĀLS – tīmekļa vietne, kas piedāvā plašu resursu vai pakalpojumu klāstu, kuru vairums funkcionē tiešsaistē, piemēram, elektroniskais pasts, dažādi forumi, meklētājprogrammas, tiešsaistes tirdzniecības centri u.c.

PORTATĪVS DATORS – elektroniskā datu apstrādes iekārta, kas ir ērta pārvietošanai, viegli pārnēsājama; piemērots darbam nestacionāros apstākļos.

PORTERIS – 1. alus šķirne – stiprs tumšais alus, kura ražošanā izmanto karamelīesalu; 2. iesala dzēriens tumši brūnā krāsā.

PORTVĪNS – salds, spirtots deserta vīns no speciālu šķirņu vīnogām, kuru krāsa nosaka arī vīna krāsu.

POSTERS – iespiests mākslinieciski dekoratīvs plakāts žurnāla vidējā atvērumā vai kā tā pielikums.

POSTMODERNISMS – kultūras, ideoloģijas, politikas u. tml. virziens, kas radies kā reakcija uz modernismu un modernajām sabiedrības attīstības tendencēm, piemēram, pārspīlētu ticību progresam un zinātnes atziņu absolūtam patiesumam.

POZICIONĒT – parādīt, raksturot kāda pozīcijas, vietu, attieksmi.

PR – tas pats, kas **SA** – sabiedriskās attiecības.

PRALINĒ – cukurā grauzdētu sasmalcinātu riekstu un augļu kauliņu maisījums, ko lieto konditorejā; konditorejas izstrādājums ar šādu maisījumu.

PRASĪBA – aizskarto vai apstrīdēto tiesību aizsardzības līdzeklis; ar prasību tiesību subjekti ierosina strīda izšķiršanu tiesā vai citās kompetentās jurisdikcijas institūcijās, lai panāktu savu aizskarto vai apstrīdēto tiesību aizsardzību kādā no likumā noteiktajiem veidiem.

PRASĪTĀJS – puse prasības tiesvedības kārtībā izskatāmās civillietās, tiesībspējīga fiziska vai juridiska persona, kas griezusies tiesā (šķirējtiesā vai citā jurisdikcijas iestādē) ar prasību aizstāvēt savas aizskartās vai apstrīdētās tiesības vai ar likumu aizsargātās intereses.

PRATINĀŠANA – kriminālprocesuāla vai civilprocesuāla darbība, lai iegūtu mutvārdu liecību par lietā svarīgiem apstākļiem no liecinieka, cietušā, eksperta, aizdomās turētā un apsūdzētā, ko veic izziņas izdarītājs, prokurors, tiesa vai tiesnesis.

PRĀVA – agrāk lietots apzīmējums civillietas izskatīšanai tiesā; tiesas process.

PREAMBULA – deklarācija, likuma, līguma, kāda cita kārtību noteicoša vai uzskatu paudoša dokumenta ievaddaļa, kurā izteikti tā mērķi un uzdevumi.

PRECE – jebkura ķermeniska lieta, kā arī elektroenerģija un gāze, kas domāta patērētājam vai ko varētu lietot patērētājs un ko uzņēmējs savas uzņēmējdarbības ietvaros piedāvā vai pārdod (piegādā, iznomā u. tml.) lietošanai, izmēģināšanai vai citam ar patēriņu saistītam mērķim.

PRECEDENTS – valsts iestādes (tiesas vai administratīvās) lēmums konkrētā lietā, kuru pieņem par pamatu citu, analogisku lietu izlemšanai, apveltot to ar normatīvu spēku.

PREČU DEKLARĀCIJA – apliecība par patēriņa preču sastāvu un kvalitāti.

PREČZĪME – produkta vārda, zīmes un tiesību aizsardzības kopa, kas apliecina produkta piederību noteiktam uzņēmumam un atšķir to no konkurējošiem produktiem. Prečzīme parasti tiek reģistrēta noteiktā valsts iestādē

(patentu valdē), kas tās īpašniekam dod izņēmuma tiesības uz prečzīmes lietošanu. Prečzīmes būtība ir radīt cilvēkos iespaidu par kādu produktu kā par labāko.

PREKURSORI – ķīmiskas vielas un augu valsts produkti, kurus var izmantot kā izejvielas narkotisko un psihotropo vielu nelegālai izgatavošanai, piemēram, acetons, etilēteris, sālsskābe, sērskābe u. c.

PRĒMIJA – 1. papildu atalgojums par sasniegumiem darbā; atlīdzība, atalgojums par kaut ko īpaši paveiktu; 2. apbalvojums par izciliem sasniegumiem kādā jomā (piemēram, literatūrā, zinātnē, mākslā u. c.), ko piešķir valsts vai kāda organizācija; 3. apdrošināšanas ņēmēja kārtējā iemaksa apdrošināšanas sabiedrībai.

PREMJERA – pirmizrāde.

PREMJERMINISTRS – valdības vadītāja (ministru prezidenta) nosaukums daudzās valstīs.

PREMJERS – 1. tas pats, kas premjerministrs; 2. vadošais skatuves mākslinieks, kas tēlo galvenās lomas.

PREPRINTS – kāda plašāka, parasti zinātniska darba daļa vai kopsavilkuma publicējums pirms visa darba pabeigšanas.

PREROGATĪVA – izņēmuma tiesības, kas ir kādam varas orgānam vai amatpersonai un nav nevienam citam.

PRESES BRĪVĪBA – pilsoņu tiesības bez iepriekšējas cenzūras piedāvāt un izplatīt iespiestu vai citā veidā

pavairotu informāciju, vienlaikus uzņemoties par to atbildību.

PRESES KONFERENCE – valsts, politisko, sabiedrisko darbinieku tikšanās ar preses, radio un televīzijas pārstāvjiem, lai sniegtu informāciju kādā jautājumā.

PRESINGS – 1. aizsardzības veids sporta spēlēs – pretinieka spēlētāju cieša segšana visā laukumā; 2. spiedienu, ko izdara uz kādu cilvēku.

PRETAPAUĢĻOŠANĀS TABLETES – divu veidu hormonu – estrogēnu un progestagēnu – saturošs preparāts sievietēm bērna ieņemšanas (olšūnas apaugļošanās) aizkavēšanai.

P

PRETENZIJA – 1. starptautiskajās tiesībās – kādas valsts likumīgi pastāvošu, saskaņā ar starptautisko tiesību normām, uz līgumu, vienošanās u. c. dokumentu pamata, valsts robežu apstrīdēšana, kā arī pretendēšana uz daļu vai visu kādas ārvalsts teritoriju ar mērķi noteikt savu suverenitāti pār to; 2. civiltiesisko attiecību jomā – kreditora, pircēja, pasūtītāja, klienta iesniegums parādniekam, pārdevējam, darbuzņēmējam par iegūto preču vai pakalpojumu nepilnībām un trūkumiem un prasība brīvprātīgi noregulēt radušos strīdu sakarā ar atklātiem trūkumiem, nepilnībām, nokavējumiem utt.

PRETGAISA AIZSARDZĪBA – militāri pasākumi un līdzekļi valsts aizsardzībai pret pretinieka lidmašīnu, helikopteru, raķešu uzlidojumiem (piemēram, lidaparātu iznīcināšana no zemes vai jūras).

PRETIZLŪKOŠANA – darbība, pasākumi ar mērķi atmaskot citas valsts spieģus.

PRETTANKU IEROČI – ieroči, kuru galvenais uzdevums ir cīnīties pret tankiem u. c. bruņotām kaujas mašīnām.

PREVENTĪVS – tāds, kas pasargā, novērš, aizsargā; prevencija ir valsts īstenots pasākumu kopums, kas vērsts uz to, lai kavētu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu valstī vai kādā tās reģionā.

PREZBITĒRIJS – baznīcas kora centrālā daļa, kas domāta garīdzniekiem.

PREZENTĀCIJA – 1. oficiāla ceremonija, kurā sabiedrību iepazīstina ar ko jaunu – grāmatu, filmu, uzņēmumu u. tml.; 2. dokumenta uzstādīšana tajā norādītās darbības izpildīšanai.

PREZERVATĪVS – mehānisks pretapaugļošanās līdzeklis – plāna gumijas uzmava, ko uzvelk dzimumloceklim.

PREZERVI – konservi, kurus gatavo, nevis produktus sterilizējot, bet gan tiem pievienojot konservējošas vielas, piemēram, vārāmo sāli, etiķskābi, vai kurus uzglabā zemā temperatūrā.

PREZIDENTĀLS – saistīts ar prezidentu vai prezidentūru.

PREZIDENTS – 1. ievēlēts vienpersonisks valsts galva

zemēs ar republikānisku valsts iekārtu; 2. vēlēts vadītājs sabiedriskajām un politiskajām organizācijām un uzņēmējdarbības sabiedrībām; 3. atsevišķās valstīs – pilsētu administrācijas vadītājs.

PREZIDENTŪRA – valsts prezidenta amats, pilnvaru kopums, darbība.

PREZIDĒT – būt par priekšsēdētāju, vadītāju (sēdei, sapulcei u. tml.).

PREZUMCIJA – 1. pieņēmums uz varbūtības pamata; 2. *jur.* fakta konstatējuma, secinājuma vai apgalvojuma atzīšana par neapšaubāmu, kamēr nav pierādīts pretējais.

PREZUMĒT – iepriekš pieņemt uz varbūtības pamata.

P

PRIEKŠLAICĪGĀ PĀRTRAUCE – programmas, komandas, procedūras vai datu pārraides pārtraukšana gadījumā, ja netiek ievēroti sistēmai noteiktie ierobežojumi.

PRIEKŠLĪGUMS – vairāku personu vienošanās par nākotnē noslēdzama līguma būtiskajām sastāvdaļām un apņemšanās savstarpēji saistīties uz šādi norunātiem noteikumiem.

PRIEKŠRAKSTS – teikums programmēšanas valodā, kas apraksta izpildāmās operācijas un ir sintaktiski un semantiski pilnīgi noformēts.

PRIEKŠSACĪKSTES – sacensības, kas notiek pirms gal-

venajām sacīkstēm un kurās jāsasniedz minimāls rezultāts, kas vajadzīgs, lai piedalītos galvenajās sacensībās.

PRIEKŠSKATĪJUMS – grafikas vai teksta lappuses parādīšana displeja ekrānā tādā izpildījumā, kādā tā tiks izdrukāta.

PRIFIKSS – noteikta cena, ko nedrīkst ne pazemināt, ne paaugstināt.

PRĪMA – sarunvalodā – primabalerīna, primadonna, vadošā aktrise utt.

PRĪMULA – dekoratīvs lakstaugs ar rozetē saliktām lapām un dažādas krāsas ziediem ar piecām vainaglapām čemurā uz bezlapu ziedkāta.

PRINCIPS – kādas teorijas, mācības vai zinātnes, kā arī cilvēka pārlicības un darbības vadošā ideja, pamatnoteikums, nostādne.

PRINTERIS – izvadierīce, kas no datora saņem kodētus datus, pārveido tos lasīšanai piemērotā formā un izveido atbilstošu tekstu vai grafiku uz papīra vai citā datu vidē.

PRIVĀTAIS PENSIJU FONDS – pensiju fonds, kuru izveidojis darba devējs, lai nodrošinātu pensijas saviem darbiniekiem, vai indivīds, lai nodrošinātu pensiju pats sev.

PRIVĀTAIS SEKTORS – tautsaimniecības daļa, kurā nav pārstāvēts valsts vai pašvaldības īpašums.

PRIVĀTĪPAŠUMS – īpašums (uzņēmums, banka, nams u. c.), kas pieder fiziskām vai juridiskām personām un ko tās pārvalda pašas, turklāt valsts veic šāda privātā sektora minimālu pārraudzību un kontroli.

PRIVATIZĀCIJA – valsts vai pašvaldības īpašuma nodošana privātās rokās (par samaksu vai bez atlīdzības).

PRIVĀTPERSONA – cilvēks ārpus saviem dienesta, sabiedriskajiem pienākumiem, ārpus oficiālas darbības; cilvēks, kas neieņem valsts vai sabiedrisku amatu.

PRIVILEĢĒTĀ AKCIJA – vērtspapīrs, kas dod priekšrocības peļņas sadalē (salīdzinājumā ar parasto akciju).

PROBĀCIJA – nosacīti notiesāto un no cietuma pēc soda izciešanas atbrīvoto cilvēku uzraudzība un sociālā rehabilitācija.

PROCENTU LIKME – procenti, atlīdzība kreditoram par aizdevumu noteiktā laikā.

PROCESORS – datora mezgls, kas pēc norādītās programmas realizē datu matemātisko un loģisko apstrādi un attiecīgajos momentos ierosina pārējo mezglu darbību.

PROCESUĀLA DARBĪBA – Kriminālprocesa likumā pieļauta darbība, ko īsteno izziņas izdarītājs, prokurors, tiesnesis un tiesa nolūkā atklāt noziedzīgus nodarījumus, noskaidrot vainīgos un piemērot likumu tā, lai nodarījuma izdarītāji tiktu taisnīgi sodīti, bet neviens

nevainīgais netiktu saukts pie kriminālatbildības un notiesāts.

PRODUCENTS – 1. kādas noteiktas preces ražotājs; valsts, kur ražo noteiktu preci; 2. persona, kas atbildīga par kinofilmas uzņemšanu, lugas uzvedumu, izņemot režiju.

PROFANĀCIJA – primitivizēšana; degradēšana.

PROFĀNS – cilvēks, kam attiecīgajā sfērā nav vajadzīgo zināšanu vai viņš ir nemākulis.

PROFESIJU KLASIFIKATORS – valsts vienotās ekonomiskās informācijas klasifikācijas sistēmas sastāvdaļa, kurā grupētas profesijas starptautiski atzītā kārtībā, aptverot visas LR tautsaimniecībā sastopamās darbinieku profesijas, uz noteiktas profesiju kvalifikācijas pamata (minimālās) prasības.

PROFESIONĀLĀ ĒTIKA – vārda brīvības ierobežojums – aizliegums atklāt sava amata noslēpumus nepiederošām personām; attiecas uz ārstiem, mācītājiem un advokātiem, kā arī valsts ierēdņiem jautājumos, kas saistīti ar valsts noslēpumiem.

PROFESIONĀLAIS RISKS – kaitējuma nodarīšana tiesiski aizsargātām interesēm ar profesionālu darbību, lai sasniegtu sociāli derīgu mērķi.

PROFESIONĀLAIS SPORTS – nodarbošanās ar sportu kā pamatprofesiju, saņemot par to nolīgto

samaksu un atbilstošas sociālās garantijas pārkvalificēšanās vai pensionēšanās nepieciešamībai pēc sporta karjeras beigšanas.

PROFESIONĀLIS – 1. cilvēks, kam kāda nodarbošanās ir viņa profesija (pretstatā amatierim); 2. labs speciālists savā profesijā.

PROFITĒT – gūt peļņu, gūt labumu, iedzīvoties.

PROGRAMMA – kādā no programmēšanas valodām rakstīta instrukciju kopa, kas nosaka darbību secību, kuras dators izpilda datu apstrādes procesā.

PROGRAMMAPARATŪRA – programmatūra vai dati, kas pastāvīgai lietošanai parasti ierakstīti dažāda tipa lasāmatmiņās un veido nedalāmu programmatūras un aparatūras apvienojumu.

P

PROGRAMMATŪRA – programmu kopums, ar kuru palīdzību dators izpilda dažādus uzdevumus; datora programmatūra ļauj datoram veikt visdažādākos darbus: spēlēt spēles, rakstīt, zīmēt, izdarīt sarežģītus aprēķinus u. tml.

PROGRAMMĒŠANA – datora programmu veidošanas process: programmas projektēšana, projekta realizēšana, programmas pareizuma pārbaude utt.

PROGRAMMĒŠANAS VALODA – īpaša simbolu valoda, kurā tiek sastādīta datorprogramma; ir izstrādātas dažādas programmēšanas valodas dažādiem mērķiem.

PROGRAMMPIRĀTISMS – nelikumīga darbība, kuras rezultātā bez attiecīgas licences kopē un izplata programmatūru.

PROGRAMMSADERĪBA – īpašību komplekss, kas dod iespēju izmantot dažādos datoros vienu un to pašu programmatūru.

PROJEKTORS – 1. projekcijas aparāts – ierīce, ar kuru uz ekrāna projicē caurspīdīgus vai necaurspīdīgus attēlus; 2. optisks mēraparāts, ko izmanto nelielu izmēru un sarežģītas formas izstrādājumu kontrolei.

PROJEKTS – 1. būves, mašīnas, ierīces u. tml. plāns, zīmējumi, apraksts, tehnoloģiskā shēma; 2. negatavs vai vēl nepieņemts dokumenta, akta, rezolūcijas, likuma u. tml. teksts; 3. plāns, iecere.

PROKURATŪRA – tiesu varas institūcija, kas patstāvīgi veic uzraudzību pār likumības ievērošanu, sauc pie likumā noteiktās atbildības likuma pārkāpējus, vada pirmstiesas izmeklēšanu, veic kriminālvajāšanu, uztur valsts apsūdzību un pārstāv valsts intereses tiesā.

PROKURORA UZRAUDZĪBA – viena no prokuratūras funkcijām, kas aptver uzraudzību pār likumu precīzu un vienveidīgu ievērošanu.

PROKURORS – amatpersona, kura likumā noteiktajā kārtībā ir iecelta šajā amatā un kurai ar likumu piešķirtas pilnvaras īstenot uzraudzību pār likumu precīzu un vienveidīgu ievērošanu un piemērošanu, uzsākt un

veikt personas kriminālvajāšanu un valsts vārdā uzturēt apsūdzību tiesā.

PROLONGĀCIJA – starptautiskā līguma darbības pagarināšanas kārtība, kādu nosaka paša šā līguma noslēguma panti tā nepārtrauktības nolūkā.

PROMILE – kāda daudzuma tūkstošdaļa, procenta desmitdaļa; promili apzīmē ar zīmi $^0/_{00}$.

PROMINENCE – 1. izcils cilvēks, izcilu cilvēku kopa; 2. izcila nozīme, nozīmība.

PROMINENTS – izcils, ievērojams, nozīmīgs.

PROMOCIJA – zinātniska grāda piešķiršana kādā zinātnes nozarē; LR doktora zinātniskā grāda piešķiršana kādā zinātnes nozarē.

P

PROPAGANDA – ideju un uzskatu padziļināta izskaidrošana un izplatīšana mutiski, rakstveidā vai citādā veidā lielāka cilvēku skaita apziņas ietekmēšanai.

PROPELLERIS – divas vai vairākas nostiprinātas vai grozāmas, slīpi novietotas lāpstiņas, kas iestiprinātas rumbā; izmanto lidaparātos, ventilatoros, kā kuģa dzenskrūvi u. c.

PROPOLISS – bišu līme – sveķaina, aromātiska viela, ko no koku pumpura un jauno dzinumumu izsvīduma ražo medus bites; propolisu izmanto medicīnā, kosmētikā.

PROPONĒT – ierosināt, ieteikt, likt priekšā, piedāvāt ideju u. tml.

PROSTITŪCIJA – gan sieviešu, gan vīriešu nodarbošanās veids – seksuālie pakalpojumi par samaksu.

PROŠUTO – itāļu ēdiens; vītināts šķiņķis.

PROTEKSIONISMS – tirdzniecības politika, kas aizstāv iekšzemes ražotājus no ārzemju konkurentiem, ieviešot ievadmuītas, kvotas u. c.

PROTESTANTISMS – viens no kristietības galvenajiem virzieniem, kopīgs apzīmējums luterāņu, reformātu un anglikāņu baznīcai, kā arī novirzieniem, kuri no tām nošķīrušies.

PROTESTS – stingrs iebildums jeb asa uzstāšanās pret (kāda) rīcību, ko uzskata par nepareizu.

P

PROTOKOLS – dokuments, kas: 1) sastādīts pēc noteiktas formas un fiksē sapulces, apspriedes, sēdes, konferences, kongresa norises gaitu, dalībnieku sastāvu un ietver viņu runu pierakstus un pieņemtos lēmumus; 2) apliecina oficiālu amatpersonu veiktās darbības un konstatētos faktus; 3) satur noteikumus par dažādu diplomātisko darbību kārtību; 4) starptautisko konferenču lēmums starptautiska līguma, vienošanās līguma pielikuma nozīmē; 5) starptautiskajās tiesībās diplomātiskais protokols.

PROVITAMĪNS – ķīmisks savienojums, viela, kas organismā pārveidojas par vitamīnu.

PROVOKĀCIJA – 1. atsevišķu personu, organizāciju, iedzīvotāju grupu negodīgā, nodevīgā ceļā organizēta uzkūdišana, uzaicināšana, musināšana izdarīt darbības, kas tiem rada smagas, postošas sekas, dažkārt pat bojāeju; 2. darbība, process, piemēram, medicīnā – provocēt lēkmes.

PSIHEDĒLISKS – tāds cilvēka psihiskais stāvoklis, ko izraisījuši halucinogēni.

PSIHOAKTĪVA VIELA – viela, kuras uzņemšana organismā izmaina cilvēka jūtas, domas vai izturēšanos. Psihoaktīvā viela ietver gan legālas (tabaka, alkohols), gan nelegālas vielas, ko ikdienā sauc par narkotikām.

PSIHOANALĪZE – mācība par neapzinātiem cilvēka psihes procesiem; psihoterapijas metode neurožu ārstēšanai.

PSIHOKINĒZE *sk.* TELEKINĒZE

PSIHOLOĢIJA – zinātne par psihes rašanās, attīstības un darbības likumībām un formām.

PSIHOSTIMULATORI – medikamenti, kas uzlabo garstāvokli, domāšanu un darbspējas, mazina nogurumu; lietotājam var radīt psihisko atkarību.

PSIHOTERAPIJA – ārstēšana ar sistemātisku psihisku iedarbību, piemēram, hipnozi u. c.

PSIHOTROPIE LĪDZEKĻI – medikamenti, kas

ietekmē cilvēka psihisko un emocionālo stāvokli; izraisa atkarību, centrālās nervu sistēmas stimulāciju vai depresiju, halucinācijas, motoro funkciju, domāšanas, uzvedības vai garastāvokļa traucējumus.

PTO – Pasaules Tirdzniecības organizācija.

PUANSETIJA – *Ziemassvētku zvaigzne* – greznā eiforbija, krāšņs telpaugs ar spilgti krāsainām pieziedlapām – sarkanām, sārtām, baltām –, kas atgādina zvaigzni; parasti uzdzied decembrī; ir īsās dienas augs.

PUBLICITĀTE – atklātība, plaša pieejamība, atvērtība; atklāšanās; popularitāte sabiedrībā; reklāma.

PUČS – nelielas sazvērnieku grupas mēģinājums izdarīt valsts apvērsumu; valsts apvērsums, ko izdarījuši pučisti.

PŪDELIS – neliels suns ar cirtainu apmatojumu melnā, brūnā, pelēkā, baltā u. c. krāsā; attiecīgā suņu šķirne.

PŪDERKRĒMS – kosmētisks līdzeklis – krēms ar pūdera piejaukumu; ietonētais krēms sejas defektu izlīdzināšanai.

PULKE – meksikāņu nacionālais dzēriens ar nelielu alkohola saturu; gatavo no raudzētas, saldinātas agaves sulas.

PULKVEDIS – virsnieka pakāpe armijā, zemessardzē un gaisa spēkos.

PULKVEŽLEITNANTS – virsnieka pakāpe armijā, zemessardzē un gaisa spēkos; nākamā pakāpe pēc majora.

PULOVERS – adīts vai tamborēts virsgērbs bez pogām, kuru velk pāri galvai.

PULTS – iekārta vai tās daļa ar vadības ierīcēm, signalizācijas, kontroles un mērīšanas aparātiem utt. kādas sistēmas, procesa, sarežģītas iekārtas, aparāta darbības vadišanai.

PULVERIZATORS – aparāts šķidruma izsmidzināšanai ar gaisa vai gāzes strūklu; pulverizatoru lieto ēku, mašīnu u. c. krāsošanai, augu kaitēkļu apkarošanai u. tml.

P

PUMA – plēsīgs kaķu dzimtas dzīvnieks, kas dzīvo Amerikā; pelēcīgi brūns ar tumšāku muguru un gaišāku vēderdaļu.

PUMPERNIĶELIS – salds, ciets konditorejas izstrādājums no kviešu miltiem, ar riekstiem un rozīnēm.

PUNKCIJA – orgāna, asinsvada vai ķermeņa dobuma pārduršana ar dobu adatu, lai izsūktu šķidrumu vai ievadītu kādu vielu; izmanto diagnostikā vai ārstēšanā.

PUNŠS – karsts vai auksts alkoholisks dzēriens, kas sastāv no ruma vai araka (degvīns no cukurniedru vai palmu sulas, vai rīsa), augļu sulām vai tējām, cukura, garšvielām un ūdens.

PŪRS – kustams vai nekustams īpašums, ko sievietei konkrētas laulības gadījumam piešķirušī vecāki, radi vai citas personas; pūrs pieder sievai, kaut arī tas būtu nodots jebkurai personai.

PURI, PURĪ – indiešu ēdiens; apaļi vai plakani eļļā vai kausētā sviestā vārīti kviešu miltu plāceņi.

PUSFABRIKĀTS – ražojums vai izstrādājums, kam līdz pilnīgai gatavībai vēl nepieciešams viens vai vairāki apstrādes posmi.

PUSSABRUKŠANAS PERIODS – laiks, kurā sabrūk puse no radioaktīvā elementa atoma kodolu sākotnējā skaita; apzīmējums – $T_{1/2}$.

PUSVADĪTĀJI – materiāli, kuru elektrības vadītspēja ir sliktāka nekā metāliem, bet labāka nekā izolācijas materiāliem; izmanto radiotehnikā, t. sk. tranzistoros un mikroelektronikā.

PUŠBOLS – komandu sporta spēle, kurā spēles dalībnieki vai nu kājām, vai jāšus cenšas pretinieku komandas vārtos iedzīt smagu un lielu (1,5 – 1,8 m diametrā) bumbu.

PUTUGUMIJA – poraina, viegla gumija, ko izmanto mēbeļu polsterēšanai, matračiem, spilveniem u. c.

PUTUPLASTS – sintētisks materiāls, kurā ir ar gaisu pildītas poras, kas to padara vieglu; izmanto detaļu iepakojšanai, izolācijas plāksnēs u. c.

PUZLIS – spēle, kas sastāv no daudzām mazām daļiņām, kas jāsaliek kopā tā, lai rezultātā tiktu izveidots konkrēts attēls.

PVN – pievienotās vērtības nodoklis.

R

RABATS – atlaide no kopējās summas, kas jāmaksā par pirktu preci; piešķir, ja preci pērk vairumā, ja maksā skaidrā naudā un dažos citos gadījumos.

RABĪNS – jūdaisma likumu un reliģijas mācītājs, jūdu draudzes garīgais vadītājs.

P

RACIONALIZĀCIJA – pasākumu kopums, kas vērsts uz ražošanas līdzekļu efektīvāku izmantošanu.

RACIONĀLS – 1. atbilstošs prāta likumiem, loģisks; tāds, kas balstās uz prātu, intelektu; 2. saprātīgs, lietderīgs, izdevīgs, ērti lietojams.

RADARS – radiotehniska ierīce mērķa atklāšanai un tā virziena un attāluma noteikšanai ar radiosignāliem; izmanto gan civilajā sfērā (piemēram, policija), gan militārajā sfērā (piemēram, armija).

RADIĀCIJA – 1. enerģijas viļņu vai daļiņu izplatīšanās telpā; starojums; 2. jonizējošais starojums; 3. starveida izplatīšanās no centra uz perifēriju.

RADIĀLRIEPAS – automašīnas riepas, kurās korda kārtas veido taisnu leņķi pret protektora skrejceļu.

RADIATORS – 1. sildķermenis centrālās apkures sistēmā; 2. dzesētājs iekšdedzes motoros.

RADIKĀLISMS – nostādne, ka stāvoklis jāmaina pašos pamatos; (kaut kas) krass; radikālu metožu aizstāvēšana un lietošana.

RADIOAKTĪVĀ OGLEKĻA METODE – metode nogulumu un arheoloģisku objektu vecuma noteikšanai, balstoties uz radioaktīvā oglekļa izotopu C_{14} daudzumu augu vai dzīvnieku atliekās; radioaktīvā oglekļa metodi izmanto ģeoloģijā un arheoloģijā.

RADIOAKTĪVAIS PIESĀRŅOJUMS – vides piesārņojums, kas rodas, radioaktīvajām vielām nokļūstot atmosfērā, ūdenī, zemes virskārtā vai uz apvidus priekšmetiem; viens no kodolieroču postošajiem faktoriem.

RADIOAKTĪVĀS VIELAS – vielas, kas satur radioaktīvos izotopus ķīmisko savienojumu vai mehānisku maisījumu veidā; radioaktīvās vielas lieto zinātniskā pētniecībā, medicīnā, tehnikā par starojuma avotu, kodolenerģētikā; radioaktīvās vielas ir bīstamas cilvēkiem un apkārtējai videi.

RADIOAKTĪVIE ATKRITUMI – radioaktīvās vielas vai tās saturoši objekti, kas rodas kodoliekārtu darbības gaitā vai radioaktīvo vielu lietošanas rezultātā.

RADIOAKTIVITĀTE – spontāna nestabilo atomu

kodolu pārvēršanās, kurā mainās atoma kodola sastāvs vai tā iekšējā enerģija un tiek izstarots radioaktīvais starojums.

RADIOBĀKA – pastāvīga raidstacija, kuras radiosignālus izmanto, lai atvieglotu kuģu un lidaparātu navigāciju.

RADIOEKOLOĢIJA – radiobioloģijas nozare, kas pēti radioaktīvu vielu izplatīšanos biosfērā.

RADIOLOGS – radioloģijas speciālists; ārsts, kas specializējies ārstēšanā ar radioaktīvām vielām.

RADIOLOĢIJA – zinātne par radioaktīvo vielu un jonizējošā starojuma pielietojumu medicīnā; ietver rentgendiagnostiku un radioterapiju.

R

RADIOLOKATORS – radiolokācijas stacija – tehniska sistēma gaisa objektu novērošanai un identifikācijai, kas nodrošina informācijas iegūvi par visiem lidaparātiem lokatora darbības rādiusā.

RADIONAVIGĀCIJA – navigācijas sistēma, kas izmanto uztvertos radioviļņus (radiopeilēšana, radiobākas, hiperboliskā radionavigācija u. c.), nosakot objekta atrašanās vietu, ātrumu un/vai citas objektu raksturojošas īpašības, ieskaitot brīdināšanu par šķēršļiem.

RADIOPEILĒŠANA – stacijas, objekta atrašanās vietas virziena noteikšana, uztverot radioviļņus.

RADIOPIRĀTISMS – raidīšana no neregistrētām

raidstacijām, piemēram, tādām, kas ierīkotas noliktavās, pagrabos.

RADIOTELESKOPS – teleskops debess ķermeņu radiostarojumu uztveršanai; sastāv no paraboliskas formas antenas, kas savāc uztverto starojumu vienā punktā, kurā atrodas neliels uztvērējs; tālāk radiosignāls tiek aizvadīts uz reģistrējošo aparāturu, kurā uztverto signālu elektroniski pārveido un iegūto informāciju saglabā, izmantojot datorus.

RADIOTERAPIJA *sk. STARU TERAPIJA*

RADIOZONDE – ar balonu gaisā pacelts radiatoraitājs, kas savienots ar meteoroloģiskajiem mērinstrumentiem, tādējādi automātiski tiek veikti atmosfēras augstāko slāņu fizikālo raksturlielumu mērījumi.

RADNIECĪBA – ar dzimšanu divu vai vairāku personu starpā radusies attiecība.

RAFINĒŠANA – cukura, metāla, spirta, naftas produktu attīrīšana no piemaisījumiem.

RAFINĒTS – 1. ķīmiski attīrīts no piemaisījumiem; 2. izsmalcināts; izmanīgs, rūdīts.

RAFTINGS – brauciens ar plostu vai kanoe laivu pa strauju kalnu upi, izvairoties no dažādiem dabiskiem šķēršļiem.

RAGŪ – ēdiens no smalki sagrieztas gaļas un sīpoliem.

RAHATLUKUMS – austrumzemju konditorejas izstrādājums, ko gatavo no riekstiem, mandelēm, augļu sulas, cukura un cietes.

RAHĪTS – slimība, kuras cēlonis ir D vitamīna trūkums organismā un kura izpaužas kā kaulu attīstības traucējumi; ar rahītu visbiežāk slimo bērni pirmajā mūža gadā.

RAIDERS – papildnosacījumi, kas saistīti ar viesmākslinieka uzņemšanas servisu; prasību saraksts.

RAKETE – rīks bumbiņas raidīšanai un atsišanai dažos sporta veidos (tenisā, badmintonā, galda tenisā).

RAKIJA – tradicionāls alkoholiskais dzēriens Vidusjūras austrumu piekrastes zemēs.

R

RAKSTĀMMAŠĪNA – ierīce, ar kuras palīdzību var rakstīt (drukāt) iespiedburtus, ciparus un dažas citas zīmes un kas darbināma, piesitot ar pirkstiem burtu taustiņus. Mehāniskās un elektriskās rakstāmmašīnas, kuras izmantoja 20. gs., tagad aizstāj datori.

RAKSTATGRIEZE – vadības rakstzīme, kas kursoram vai printerim dod rīkojumu atgriezties aplūkojamās rindiņas sākumā; rakstgrieze noteiktā kontekstā iniciē, modificē vai aptur vadības operācijas izpildi.

RAKSTZĪME – burts, cipars vai jebkurš cits simbols, ko izmanto datu grafiskai attēlošanai vai kodēšanai datu apstrādes sistēmās.

RAĶEŠDZINĒJS – reaktīvais dzinējs, kurā vilce veidojas noslēgtā sistēmā (pretstatā gaisa reaktīvajam dzinējam), neizmantojot apkārtējo vidi (gaisu, ūdeni).

RAĶEŠU IEROČI – artilērijas ieroči, kas sastāv no palaišanas iekārtas un šāviņa (raķetes), kas kustas pēc reaktīvā principa; parasti tiek notēmētas uz mērķi pirms palaišanas. Vadāmie raķešu ieroči maina trajektorijas parametrus lidojuma laikā.

RAĶETE – bezpilota lidaparāts vai šāviņš ar raķešdzinēju, kas var pārvietoties un manevrēt bezgaisa un bezatbalsta telpā.

RALLIJKROSS – sporta, standarta un kravas automašīnu sacensības noslēgtā trasē ar grants vai asfalta segumu.

RALLIJS – kompleksas braukšanas sacensības, kas notiek pēc noteikta kustības grafika: sacensību dalībniekiem noteiktā laikā jāsasniedz noteikts kontrolpunkts; pazīstamākie ir autoralliji, motoralliji un veloralliji.

RAMADĀNS – musulmaņu kalendāra devītais mēnesis, kura laikā no saullēkta līdz saulrietam musulmaņi ietur stingru gavēni.

RAMBURSS – norēķinu forma starptautiskajā tirdzniecībā, kurā pircēja banka, konsultējoties ar pārdevēja banku citā valstī, samaksā pārdevējam pirkuma summu; pārdevējam pirms tam ar pavadzīmi jāpierāda, ka prece ir nosūtīta.

R

RAMBUTĀNS – Malaizijā augošs koks, kuram ir sarkani, asiem sariņiem klāti sulīgi, saldskābi augļi.

RAPSIS – krustziežu dzimtas eļļas un lopbarības augs ar pelēki zaļām robainām lapām un dzelteniem ziediem; izmanto pārtikas eļļas ieguvei un biodegvielas ražošanā u. c.

RASISMS – uzskats par cilvēku rasu nelīdzvērtību un paša rases pārkāpumu, par rasu sajaukšanās kaitīgumu, ar ko tiek pamatota rasu diskriminācija.

RASTRGRAFIKA – grafiku vai zīmējumu attēlošanas veids, kurā līnijas displeja ekrānā veidotas no atsevišķiem punktiem (rastra elementi).

RASTRS – horizontālu līniju šablons, ko izmanto attēlu veidošanai displeja ekrānā; katra rastra līnija sastāv no punktiem, ko sauc par pikseliem.

R

RASU DISKRIMINĀCIJA – politiski, ekonomiski un sociāli pasākumi, kas ierobežo zināmu iedzīvotāju grupu tiesības kādā valstī viņu rasu piederības dēļ.

RATIFIKĀCIJA – starptautiska līguma apstiprināšana, ko dara valsts augstākās varas institūcija.

RATIŅDEJAS – dejas, kur vismaz viens no partneriem atrodas ratiņkrēslā.

RATĪNS – biezs tīrvilnas audums ar rievotu, plūksnainu virsmu.

RAUTS – sarunvalodā – samērā plašas viesības.

RAVIOLI – mazi mīklas spilventiņi ar gaļas vai dārzeņu pildījumu; pelmeņi.

RAŽOŠANAS LĪDZEKĻI – darba līdzekļu un darba priekšmetu kopums, ko cilvēks izmanto ražošanas procesā.

RAŽOTĀJS – 1. preces izgatavotājs, ja tas ir LR reģistrēts uzņēmums (uzņēmēj sabiedrība) vai ja tas ir izgatavojis precī LR bez likumā noteiktās reģistrācijas; 2. jebkura cita persona, kas uzrāda sevi par ražotāju, norādot (marķējot) uz preces vai tās iesaiņojuma, vai preces tehniskajā pasē savu vārdu, preču vai citu atšķirības zīmi; 3. persona, kas atjauno precī, lai laistu to apgrozībā; 4. fiziska vai juridiska persona (ražotāja pilnvarots izplatītājs), kura ražotāja uzdevumā, bet savā vārdā laiž precī apgrozībā; 5. importētājs, fiziska vai juridiska persona, kas saskaņā ar līgumu vai uz citāda pamata saņem no ārvalstīm preces, lai tās laistu apgrozībā.

R

REABILITĀCIJA *sk.* REHABILITĀCIJA

REAKTĪVAIS DZINĒJS – dzinējs, kurā enerģiju rada jonu plūsma; izmanto kā motoru lidmašīnās.

REAKTORS – aparāts vai iekārta, kurā notiek fizikālas vai ķīmiskas reakcijas.

REĀLIE IENĀKUMI – ģimenes kopējie ienākumi,

atskaitot nodokļus un sociālās iemaksas, bet ieskaitot pabalstus graudā.

REALIZĀCIJA – preces, īpašuma u. tml. pārvēršana naudā, pārdošana.

REANIMĀCIJA – atdzīvināšana; dzīvībai svarīgu orgānu darbības atjaunošana.

RECIDĪVS – 1. atkārtots noziegums, ko izdara persona, kas agrāk jau izcietusi sodu par šādu noziegumu izdarīšanu; 2. kādas nevēlamas parādības, procesa, piemēram, slimības, atkārtotāšanās pēc šķietamas izzušanas.

REFERENCE – atsauksme, ieteikums, atsauce.

REFERENDUMS – daudzu valstu konstitucionālajās tiesībās nostiprināts institūts, kas dod tiesības, iespējas tautai (pilsoņu kopumam) aktīvi piedalīties dažādos dzīves procesos ārpus vēlēšanām; plašākā nozīmē – visi tautas nobalsošanas veidi – plebiscīts, aptaujas, tautas nobalsošana, parlamenta vai prezidenta vēlēšanas, kā arī balsošana par parlamenta vai prezidenta atlaišanu.

REFERENTS – 1. persona, kas lasa (uzstājas) ar ziņojumu (referātu) vai īsi izklāsta apskatāmā jautājuma saturu; 2. amatpersona – konsultants vai ziņotājs noteiktos, speciālos jautājumos; 3. referāta autors, kas to nolasa.

REFINANSĒT – pārformēt kredītu no vienas bankas uz citu.

REFLEKSIJA – cilvēka psiholoģiskā pašanalīze, nosliece izpētīt savas sajūtas, pārdomas, pārdzīvojumus un rīcības motīvus.

REFLEKTANTS – persona, kas pretendē uz kaut ko, pieteikusies uz kaut ko, tiko pēc kaut kā (parasti pieteikusies uzņemšanai mācību iestādē).

REFRIŽERATORS – 1. atdzesēšanas mašīnas daļa šķidruma iztvaicēšanai un zemas temperatūras radīšanai; 2. transportlīdzeklis ar hermētiski slēgtu saldējamu kravas telpu.

REGĀLIJAS – atšķirības zīmes; apbalvojumi, priekšmeti, kas simbolizē valdnieka varu – kronis, scepteris u. tml.

REGATE – lielas, parasti tradicionālas burāšanas sacensības, kas sastāv no vairākiem braucieniem; sacensības akadēmiskajā airēšanā, smaiļošanā, kanoe airēšanā.

REGBIJS – komandu sporta spēle īpašā laukumā ar ovālu bumbu, kuru var nest, sviest vai spert; mērķis – iemest bumbu aiz pretinieka vārtu līnijas vai iesist vārtos virs pārliktņa; regbijā atļauti dažādi spēka paņēmieni.

REGEJS – Jamaikā attīstījies mūzikas stils, kam raksturīgs neuzsveramo ritmisko vienību akcentējums.

REGLAMENTS – 1. sēdes, sapulces, konferences, kongresa, apspriedes, sesijas darba kārtība; 2. noteikumu kopums, statūti, organizācijas, institūcijas, iestādes

darba kārtības noteikumi, kuriem pakļaujas šo subjektu darbība; 3. dažu starptautiska rakstura kongresu un konferenču aktu nosaukums.

REGLĀNS – tērpa piegriezums, kurā piedurknes ir vienā gabalā ar pleca daļu; nosaukums cēlies pēc angļu feldmaršala F. Dž. Reglana (1788–1855) vārda.

REGULA – 1. kārtula, rīcības likumi; 2. noteikums, norma.

REĢISTRS – 1. saraksts, rādītājs; parasti – ienākušo, saņemto, nosūtīto dokumentu, rakstu utt. reģistrācijas žurnāls, grāmata; 2. grāmata lietu un dokumentu reģistrācijai; 3. dažās mašīnās un aparātos – reģistrs vai skaitītājs, arī elements, kas atveido skaitļus; 4. valsts institūcija, kas veic reģistrēšanas darbības; 5. mūzikas instrumenta vai cilvēka balss skaņu diapazona posms, kas ieņem noteiktu stāvokli atkarībā no skaņas vai balss tembra, spraiguma, augstuma u. c.

R

REHABILITĀCIJA¹ – process, kura laikā tiek atjaunots normāls vai gandrīz normāls slimnieka fiziskais un psihiskais stāvoklis un profesionālais vai sociālais statuss pēc slimības vai traumas.

REHABILITĀCIJA² – 1. nepamatoti apsūdzētas vai nopeltas personas vārda, labās reputācijas atjaunošana; 2. tiesību atdošana saskaņā ar tiesas lēmumu vai administratīvā kārtā; 3. pie kriminālatbildības nelikumīgi sauktās personas personisko, mantisko un nemantisko tiesību atjaunošana pilnā apjomā un nodarīto

materiālo zaudējumu, kā arī zaudētā labuma atlīdzināšana pilnā apjomā uz likumā noteiktajiem pamatiem un likumā paredzētajā kārtībā neatkarīgi no tiesībaizsardzības institūciju vai to amatpersonu vainas.

REIKI – seno ķīniešu dziedniecības metode, kuras pamatā ir mācība par dzīva organisma enerģijas garīgo vadību.

REIMATISMS – hroniska saistaudu slimība, kas izraisa asas sāpes un funkciju traucējumus, galvenokārt kustību un balsta orgānos, kā arī asinsrites orgānos.

REIMATOĪDAIS ARTRĪTS *sk.* **LOCĪTAVU REIMATISMS**

REINDŽERS – sevišķu uzdevumu apakšvienības karavīrs ASV, štata likumsargs – Teksasā, karalisko dārzu un mežu uzraugs Lielbritānijā, dabas rezervātu uzraugs Ziemeļamerikā.

REINKARNĀCIJA – atdzimšana jaunai dzīvei Zemes virsū; daudzām reliģijām raksturīga ticība, ka dvēseles ceļo, proti, ka, būtnei nomirstot, dvēsele to atstāj un iemiesojas jaunā ķermenī.

REINTEGRĀCIJA – 1. pilsonības atjaunošana personai, kura to zaudējusi; 2. iekļaušanās atpakaļ sabiedrībā, sabiedriskajā dzīvē (piemēram, pēc trimdas, cietumsoda izciešanas u. tml.).

REINVĪNS – vīnogu vīna šķirne Vācijā, gatavota no Reinas ielejā augošajām vīnogām.

R

REITINGS – novērtējums punktos vai citās vienībās zināmā laika posmā noteiktas rangu tabulas ietvaros.

REITĒTERAPIJA – ārstēšana jāšus uz zirga jeb jāšanas terapija, ko vada reitterapeits.

REKETS – plaša vēriena šantāža, izspiešana, iebaidīšana, varmācība, organizēts gangsterisms; izspiešana organizētā grupā.

REKLĀMA – 1. apmaksāta, nepersonalizēta preču virzīšanas tirgū metode, kuru veic identificēts reklāmdavējs, kas izmanto dažādus komunikāciju līdzekļus, lai ietekmētu un stimulētu pircēju rīcību tirgū, sabiedrībā; 2. ziņu, informācijas izplatīšana; informācijas izplatīšanas pasākumu kopums; 3. uzraksti, plakāti, radio-paziņojumi, sludinājumi, video – vai kinosižeti, kā arī īpaši pasākumi – prezentācija, degustācija u. c., kuru nolūks ir piesaistīt uzmanību, radīt interesi, popularizēt (kaut ko), lai palielinātu pieprasījumu (pēc kaut kā) un gūtu peļņu.

REKLAMĀCIJA – 1. sūdzība, protests, iebildums par produkcijas, preču, paveikto darbu kvalitāti; 2. prasība atlīdzināt zaudējumus par piegādāto nekvalitatīvo, standartiem neatbilstošo vai bojāto produkciju, atsūtīto preču svara neatbilstību u. tml.

REKLĀMAS AĢENTŪRA – iestāde, uzņēmums, kas nodarbojas ar reklāmu izgatavošanu un izplatīšanu, kā arī reklāmas organizēšanu.

REKLĀMISTS – reklāmu veidotājs.

REKOMENDĀCIJA – ieteikums, labvēlīga atsauksme.

REKORDERS – 1. iekārta, kurā datus sagatavo manuālai ierakstīšanai magnetofona lentē; 2. ierīce mehāniskai skaņas signālu pierakstīšanai.

REKREĀCIJA – spēku atjaunošana, atpūta; ar brīvā laika izmantošanu saistīta sabiedrības sfēra; atpūtas industrija.

REKVIZĪTI – dokumenta noformējuma formāli elementi ar noteiktu funkcionālu nozīmi, bez kuriem dokumentam trūkst juridiska spēka.

RELAKSANTI – vielas, ārstniecības līdzekļi, kas pazemina muskulatūras tonusu, mazina sasprindzinājumu.

RELAKSĒTIES – atslābināties, atbrīvoties, nomierināties.

RELEJS – elektromehāniska ierīce, kas, reaģējot uz dažādiem impulsiem (piemēram, kāda iekārtas parametra lieluma vai virziena maiņu), ieslēdz vai pārtrauc elektrisko ķēdi.

RELIKTS – objekts, parādība vai organisms, kas saglabāties kā palieka no seniem laikiem, no iepriekšējiem ģeoloģiskajiem laikmetiem.

RELĪZE – informācija preseī.

RELIKVIJAS – 1. svēto mirstīgās atliekas, kā arī priekšmeti, ko pielūdz; 2. piemiņas lietas.

R

REMIKSS – jau esoša muzikāla darba pārveidošana; jauna interpretācija.

REMISIJA – 1. atlaide (cenas samazināšana), ko izdara, maksājamo summu noapaļojot; 2. slimības simptomu samazināšanās.

RENDZJU – japāņu galda spēle, kurā katram no diviem spēlētājiem jāpārvieto savas krāsas kauliņi. Rendzju spēlē, kamēr ir iespējams uzlikt kaut vienu kauliņu (ja kāds no spēlētājiem to nevar izdarīt, viņš izlaiž gājienu). Uzvar spēlētājs, kuram spēles beigās ir visvairāk kauliņu.

RENOVĀCIJA – atjaunošana.

RENTABILITĀTE – ienesīgums, lietderīgums (no saimnieciskā viedokļa), ko vispārināti raksturo peļņas attiecība pret ražošanas izmaksām.

R

RENTGENDIAGNOSTIKA – medicīniskās izmeklēšanas metode, izmantojot rentgenstarojumu.

RENTGENLAMPA – elektrības izlādes lampa rentgenstarojuma iegūšanai.

REPARĀCIJA – karā nodarīto zaudējumu atlīdzināšana uzvarētājvalstij, līdz stājās spēkā 1928. g. Briana – Kelloga pakts.

REPATRIĀCIJA – 1. civilpersonu, bēgļu, gūstekņu, izceļotāju atgriešanās dzimtenē; 2. reintegrācijas paveids, valsts agrāko pilsoņu atpakaļ uzņemšana pilsonībā.

REPERIS – stilīgi, atbilstoši laikmeta modei apģērbies jaunietis, kas klausās vai izpilda repu; raksturīgs plats, nošļucis apģērbs.

REPLIKA – iebildumi pret pušu debatēs izteiktajiem konstatējumiem, vērtējumiem, raksturojumiem un juridiskajiem secinājumiem.

REPRESIJA – sods vai cits piespiedu līdzeklis, ko piemēro valsts.

REPRODUCĒŠANA – poligrāfijā – jebkura attēla un teksta atveidošana, ar iespiedformu pārnesot iespiedkrāsu uz jebkuru virsmu, ieskaitot lakošanu, pārklājumu klāšanu un laminēšanu.

REPS – modernās deju mūzikas stils, ko 20. gs. 70. gados radīja melnādainie ņujorkieši: improvizēta runāšana ar atskaņām ātras, ritmiskas mūzikas pavadījumā, kā arī raksturīgi žesti un deju kustības.

REPUBLIKA – valsts varas forma, tāda valsts iekārta, valsts pārvalde, kur valsts augstāko varu īsteno uz noteiktu laiku ievēlētas valsts varas institūcijas; ievēlēts tiek arī valsts galva.

RESLINGS – profesionālās cīņas veids, kurā atļauti daudzveidīgi cīņas paņēmieni.

RESORS – 1. valsts pārvaldes darbības nozare, joma; 2. valsts institūciju, iestāžu sistēma vai institūcija, iestāde, kas šo nozari pārzina un atbild par to.

RESPIRATORS – ierīce, kas filtrē ieelpojamo gaisu, to attīrīdama no putekļiem un kaitīgām vielām.

RESPONDENTS – atbildētājs; cilvēks, kas kādā aptaujā, intervijā sniedz atbildi uz uzdoto jautājumu.

RESTARTS – 1. programmas darbības atsākšana, izmantojot kontrolpunkta datus, kas ierakstīti atmiņā; 2. datora darbības atjaunošana pēc priekšlaicīgas pārtrauces.

RESTITŪCIJA – īpašuma jeb lietas atdošana atpakaļ valstij tās dabiskā veidā (oriģināls), ko karojošā valsts prettiesiski izvedusi vai sagrābusi ienaidnieka valsts teritorijā.

RESURSDATORS – dators, kuram internetā ir iespējams piekļūt; katrs resursdators internetā ir neatkarīga vienība, tā īpašnieks pats var izvēlēties, kādus sava datora vietējos servīsus piedāvāt pieejamus globālajai interneta tīkla apvienībai.

RESURSI – līdzekļu vai materiālu krājumi, līdzekļi; iespējas; arī ienākumu avoti.

RETORSIJA – atbilstoši mūsdienu starptautisko tiesību normām tiesiska (legāla) valsts darbība kā atbilde uz citas valsts nedraudzīgu rīcību, aktu.

RETRĪVERS – dienesta un medību suns ar labu ožu un vieglu sakodienu, kas nebojā medījumu; izplatītākie retrīvera paveidi ir zeltainais retrīvers un Labradoras retrīvers; attiecīgā suņu šķirne.

RETRO – tas (stils, mode), kas bijis raksturīgs iepriekšējiem laikiem un atkal atgriežas; tas, kas veidots, darināts pēc pagājušos laikos populāra parauga.

RETROSPEKCIJA – atskats uz bijušo; pagājušo gadu notikumu apskats; pievēršanās pagātnei.

REVIDENTS – persona, kas pilnvarota kontrolēt kādas organizācijas, uzņēmuma, iestādes vai amatpersonas ekonomisko stāvokli un finanšu līdzekļu izlietojuma lietderību.

REVĪZIJA – 1. uzņēmumu, iestāžu, organizāciju, amatpersonu darbības, galvenokārt finansiālās un saimnieciskās darbības, pārbaude un kontrole, lai konstatētu šās darbības pareizību, lietderību un likumību; 2. kādas mācības vai teorijas principu izskatīšana no jauna, lai izdarītu grozījumus, kas skar šās mācības vai teorijas pamatus.

REVĪZIJAS KOMISIJA – vēlētu personu grupa, kas pārbauda sabiedrisko un kooperatīvo organizāciju, kā arī dažu valsts iestāžu saimniecisko, finansiālo u. c. darbību.

REVOLŪCIJA – 1. būtiska, vardarbīga valsts vai sabiedriskās iekārtas maiņa; 2. straujas un visaptverošas pārmaiņas dabas vai sabiedrības attīstībā.

REVOLVERIS – rokas šaujamierocis ar monolītu korpusu un rotējošu cilindrveida magazīnu.

REVOLVERVIRPA – virpa ar pagriežamu turētāju, t. s.

R

revolvergalvu, kurā ievietoti vairāki griezējinstrumenti, ar kuriem veic secīgas darba operācijas.

REZERVĀCIJA – aborigēnu saglabāšanas nolūkā viņiem ierādīta ierobežota apmešanās vieta ar īpašu tiesisko kārtību un pārvaldi, dažkārt ar piespiedu noņemšanu bez tiesībām to atstāt.

REZERVĀTS – teritorija, kurā atrodas cilvēka darbības neskarti un mazpārveidoti dabas objekti, reti augi, dzīvnieki un dabas pieminekļi, unikālas ekosistēmas.

REZIDENCE – valsts vai baznīcas galvas, augstāko amatpersonu vai valdnieku mītne; diplomātisko vai konsulāro pārstāvju dzīves vai atrašanās vieta.

R

REZIDENTS – 1. diplomātiskais pārstāvis, kas pēc ranga ir zemāks par sūtni; 2. kādā valstī pastāvīgi dzīvojošs citas valsts pilsonis; ārvalstnieks; 3. iekšzemes nodokļu maksātājs; 4. medicīnas students, kas strādā praktizējoša ārsta vadībā.

REZOLŪCIJA – 1. lēmums, atzinums, kas pieņemts sanāksmē, konferencē u. tml.; 2. iestādes, uzņēmuma vadītāja atzīme uz dokumenta.

REŽĪMS – 1. politiskais režīms – politiskās varas īstenošanas funkcionālā puse visplašākajā nozīmē, politiskās varas, ietverot valsts varu, īstenošanas paņēmieni, metožu, formu un veidu sistēma; 2. valsts režīms tuvāk raksturo augstāko valsts varas institūciju funkcionēšanas un mijiedarbības reālo raksturu; 3. precīza, stingri

noteikta darbības, izturēšanās kārtība, noteikumu, pasākumu sistēma, kas nepieciešama kāda mērķa sasniegšanai; 4. noteikti eksistences, norises, funkcionēšanas apstākļi, nosacījumi.

RIBONUKLEĀZE – polinukleotīds, kas sastāv no lineāri polimerizētiem, noteiktā secībā sakārtotiem ribonukleotīdu atlikumiem. Ribonukleāze ir visās šūnās, daudzos vīrusos; liela nozīme ģenētiskās informācijas realizēšanā.

RIBOSOMAS – šūnu organoīdi, kuros notiek olbaltumvielu sintēze; pēc ķīmiskā sastāva ribosomas ir nukleoproteīdi, kas sastāv no ribonukleīnskābes (60–65%) un olbaltumvielām (40–35%).

RĪCĪBSPĒJA – tiesību subjekta spēja patstāvīgi iegūt un īstenot subjektīvās tiesības un juridiskos pienākumus.

RIDŽBEKS – suņu šķirne, kam raksturīgs sekstei līdzīgs ar apmatojumu klāts kupris.

RIEPAS PROTEKTORS – riepas *skrejdaļa*, kas tieši saskaras ar ceļu; biezs speciālas, nodilumizturīgas gumijas slānis, kas sastāv no vienlaidu pamatnes un ārējās reljefās daļas, kas nosaka riepas piemērotību dažādiem ceļa apstākļiem.

RIEPU RADZES – nelieli nodilumizturīgas gumijas izciļņi, ar ko aprīko ziemas riepās pret slīdēšanu; aprīkot ar radzēm drīkst tikai tās riepās, kurām šo operāciju ir paredzējis ražotājs.

R

RĪGIKOGU – Igaunijas Republikas parlaments.

RĪKJOSLA – taisnstūrveida josla loga augšējā daļā, kur ar labi atšķiramām ikonām izdalīti apzīmēti laukumiņi; šīs ikonas pārstāv bieži lietotajās komandas.

RĪKKOPA – palīgprogrammu kopa, kas atvieglo gan programmas izstrādāšanu konkrētam lietojumam konkrētā vidē, gan arī šās programmas atklūdošanu.

RĪKOJUMS – individuāla rakstura administratīvs akts, dokuments, ko izdod iestāde, tās vadītājs vai viņa vietnieks vienpersoniski kādas operatīvas darbības veikšanai. Rīkojums attiecas uz atsevišķām valsts institūcijām un amatpersonām; stājas spēkā tā izdošanas dienā.

RIKSDAGS – Zviedrijas parlaments.

R

RIMEIKS – pakalpinājums, pārilmējums.

RIMEIKOT – uzņemt jaunu filmu, kuras pamatā ir kāda reiz jau uzņemta filma.

RINDPADEVE – vadības rakstzīme, kas ziņo printerim, ka tam jāpārvietojas uz nākamo rindiņu, nemainot iepriekšējo kursora vai drukājošās galviņas pozīciju.

RINDPRINTERIS – ātrdarbīgs printeris, kas visu teksta rindiņu drukā vienā darba cikla laikā.

RIPOFOBIJA – bailes no netirumiem.

RIPSS – blīvs, stingrs vilnas, kokvilnas vai zīda audums neistā ripsa pinumā ar lielu šķērsrievojumu.

RĪREKRĀNS – fona ekrāns, uz kā attēlu rāda no otras puses; izmanto televīzijā un filmu uzņemšanā.

RĪSLINGS – 1. balto vīnogu šķirne, no kuras iegūst labākos vācu vīnus; 2. no šīm vīnogām gatavots baltvīns.

RISOTO – itāliešu ēdiens; rīsiem pievienota tomātu pasta, sīpoli, Parmas siers, dārzeņi un malta gaļa vai zivs.

RISTRETTO – kafijas pagatavošanas veids. Ristretto ir visstiprākā kafija, kurā ir uz pusi mazāk ūdens nekā espresso kafijā.

RITINĀŠANA – uz displeja ekrāna attēlotās informācijas pārbīde vertikālā vai horizontālā virzienā.

RITJOSLA – taisnstūrveida josla loga ietvara labajā vai apakšējā malā, ko izmanto loga satura pārvietošanai horizontālā vai vertikālā virzienā.

RĪZENŠNAUCERS – asspalvainu suņu šķirne melnā vai pelēkā krāsā.

RNS sk. **RIBONUKLEĀZE**

ROBEŽA – 1. vispārīgā veidā – gals kaut kam, mala, pieļaujama robeža; 2. valsts robeža – līnija uz sauszemes

R

un ūdeņu virsas (horizontālā virsa) un ar šo līniju sakrītoša vertikālā virsa (plakne), kas atdala vienas valsts teritoriju – sauszemes un ūdens teritoriju, tās zemes dzīles un gaisa telpu – no kaimiņvalstu teritorijas vai arī neitrāliem ūdeņiem (atklātā jūrā); 3. līnija, kas nodala administratīvi teritoriālā iedalījuma vienību, nekustamo īpašumu u. c. objektu teritoriju.

ROBEŽINCIDENTS – robežas tiesiskā režīma pārkāpums, kas apdraud vai vērsts pret valsts drošību, mieru un labo kārtību, kā, piemēram, nelikumīga robežas šķērsošana, robežas apšaude, robežzīmju bojāšana utt.

ROBEŽUZRAUDZĪBA – pasākumu sistēma, ko savu pilnvaru ietvaros veic valsts varas institūcijas valsts robežas un teritorijas aizsardzībai.

R

ROBOTS – automāts, kas veic sarežģītas, cilvēka apzinātai darbībai līdzīgas funkcijas.

RODEO – sacensības ASV, kurās jāj uz mežonīgiem zirgiem un vēršiem, ar laso ķer teļus u. tml.

RODODENDRS – dekoratīvs ēriku dzimtas, galvenokārt mūžzaļš krūms vai koks ar krāšņiem dažādu krāsu ziediem.

RODONĪTS – sārts minerāls, mangāna silikāts; izmanto mākslas priekšmetiem un juvelierizstrādājumiem.

ROGAIGINGS – komandu spēle, kas atgādina orientē-

šanās sportu; sportistu komandai noteiktā laika posmā jāsavāc pēc iespējas vairāk punktu, kurus viņi iegūst, atrodot kontrolposteņus. Visiem dalībniekiem jādarbojas kopā.

ROKASBUMBA – komandu sporta spēle, kurā sportistiem ar rokām bumba jāiemet pretinieka vārtos.

ROKAS GRANĀTA – metamais ierocis ar šķembu, gāzes vai dūmu pildījumu, ko met ar roku; rokas granāta sprāgst pēc noteikta laika vai pēc nokrišanas zemē.

ROKAS ĶĪLA – ķīlas tiesība par kustamu lietu, ja tā iekļājot nodota kreditora valdījumā ar nodomu, lai tā būtu par nodrošinājumu viņa prasījumam.

ROKASNAUDA – nauda vai cita vērtība, ko, līgumu noslēdzot, viena puse dod otrai ne vien par galīgi noslēgta līguma pierādījumu, bet arī par izpildījuma nodrošinājumu.

ROKENROLS – amerikāņu popmūzikas stils, radies 20. gs. 50. gados.

ROKERI – ādas jakās tērpušies motociklisti, kas pazīstami ar savu huligānisko uzvedību; bija populāri 20. gs. 60.–70. gados.

ROKFORS – franču mīkstsais zaļā pelējuma siers, ass un pikants.

ROKMŪZIKA – daudzos novirzienos sazarojies mūsdienu mūzikas žanrs – vokāli instrumentāli un

instrumentāli skaņdarbi, kuriem raksturīgs akcentēts ritms, dinamiskums; rokmūzikas pamatā izmantotas elektriskās ģitāras, sitaminstrumenti un elektroniskie mūzikas instrumenti.

ROKOPERA – muzikāli dramatisks sacerējums rokmūzikas stilā.

ROKRAKSTS – rakstisku zīmju veidošanas automātisku kustību individuāla sistēma, kas izpaužas vispārējās un sevišķās pazīmēs.

ROKS *sk.* **ROKMŪZIKA**

ROLLERIS *sk.* **MOTOROLLERS**

ROLLERISTS – skrituļotājs, skritulists, skrituļslidotājs.

R

ROMI – čigāni.

ROMŠTEKS – panēts šķēlēs ceptas liellopu gaļas ēdiens, ko gatavo no liemeņa mugurdaļas un ciskas augšējās un iekšējās daļas.

ROSTBIFS – lielā gabalā cepts gaļas ēdiens, ko gatavo no liellopu gaļas filejas vai mugurdaļas.

ROTĀCIJAS IESPIEDMAŠĪNA – ātrdarbīga iespiedmašīna, kurā papīrs tiek piespiests pie rotējošas cilindriskas iespiedformas; paredzēta melnbalto un krāsaino laikrakstu drukāšanai, kā arī grāmatu iespiešanai.

ROTARI KLUBS – starptautiska klubu organizācija.

kluba mērķi ir humanitāra palīdzība, augstu ētisko standartu ievērošana, miera un labticības vairošana.

ROTATORS – aparāts, ar kuru agrāk pavairoja galvenokārt mašīnrakstā rakstītus tekstus, izmantojot vaskpapīru (trafaretu), ko nostiprināja uz rotējoša cilindra; mūsdienās lieto kopētāju, rotaprintu un printeri.

ROTAVĪRUSS – zarnu infekciju izraisošs vīruss, kas izplatās fekāli orālā ceļā, neievērojot higiēnu.

ROTORS – mehānisma vai mašīnas rotējošā daļa; helikoptera nesējskrūve.

ROTVEILERS – masīvs, drukns, spēcīgs suns ar melnu un brūnu (uz krūtīm) īsu apmatojumu; attiecīgā suņu šķirne.

ROZE – krūmveida augs ar krāšņiem dažādu krāsu ziediem un dzeloņainu stublāju; šā auga zieds.

ROZĪNE – īpašas šķirnes žāvēta vīnoga; izmanto pārtikas rūpniecībā, konditorejā.

ROZMARĪNS – mūžzaļš panātru dzimtas krūms, kas sastopams galvenokārt Vidusjūras reģionā un no kura lapām un jaunajiem zariem iegūst ēterisku eļļu; izmanto medicīnā, kā garšvielu – pārtikas rūpniecībā, kuļinārijā.

RUBĪNS – dzidrs sarkans vai violeti sarkans korunda paveids; viens no vērtīgākajiem dārgakmeņiem.

R

RULETE¹ – 1. veltna formā satīts biskvīta mīklas izstrādājums ar saldu vai sāļu pildījumu; 2. kulinārijas izstrādājums – garenā gabalā satīts šķiņķis vai savelta maltā gaļa.

RULETE² – azartspēle, kurā jāuzmin, uz kura skaitļa apstāsies bumbiņa, kas pārvietojas līdz ar mehāniski rotējošu disku.

RUMBA – strauja kubiešu deja vai mūzika; radusies 20. gs. 30. gados.

RUMS – stiprs alkoholisks dzēriens ar īpatnēju aromātu; ražo no cukurniedru sulas vai melases, to pārraudzējot, destilējot un destilātu izturot ozolkoka mucās.

RŪŽS – kosmētiskais līdzeklis vaigu un lūpu ietonēšanai; smiņķis.

R**S**

SABATS – atpūtas diena jūdaismā, nedēļas septītā diena; ja par nedēļas pirmo dienu uzskata svētdienu, tad sabats ir sestdienā.

SABANTUJS – tatāru nacionālie svētki – pirmā vāla svētki pļaujas laikā; sarunvalodā tiek lietots ar nozīmi – nevaldāmas svinības.

SABIEDRĪBA – 1. indivīdu kopums, ko raksturo šādas

pazīmes: kopīgas intereses, sadarbība, juridiski noformēta organizācija; 2. atrašanās kopā ar kādu (individu), kāda (indivīda) klātbūtnē.

SABIEDRĪBA AR IEROBEŽOTU ATBILDĪBU (SIA) – komercsabiedrība, kuras pamatkapitāls sastāv no pamatkapitāla daļu nominālvērtību kopsomas. SIA ir slēgta sabiedrība, un tās daļas nav publiskās apgrozības objekts; SIA ir juridiskā persona.

SABIEDRISKĀ KĀRTĪBA – tiesību normām un sadzīves noteikumiem atbilstoša kārtība sabiedrībā, kas nodrošina iestāžu, uzņēmumu un organizāciju netraucētu darbību, cilvēku mierīgu dzīvi, darbu un atpūtu, kā arī īpašuma un citu tiesību un interešu aizsardzību.

SABIEDRISKAIS SEKTORS – apzīmējums valsts un pašvaldību darbībai, kuras finansējuma avots ir nodokļi un nodevas.

SABIEDRISKAIS TRANSPORTS – transports, kura satiksmes līdzekļi ir pieejami sabiedrībai, piemēram, tramvajs, trolejbuss, autobuss, taksometrs, lidmašīna u. tml.

SABIEDRISKĀS ATTIECĪBAS, arī PR – uzņēmuma, iestādes, organizācijas sabiedriskā tēla veidošana.

SABIEDRISKĀS ZINĀTNES sk. SOCIĀLĀS ZINĀTNES

SABO – purngalā slēgtas kurpes uz zema papēža ar vaļēju mugurpusi .

SABOTĀŽA – kāda pasākuma slepena jaukšana; apzināta kaitniecība, ražošanas līdzekļu, mašīnu vai transportlīdzekļu bojāšana.

SABOTIERIS – cilvēks, kas nodarbojas ar sabotāžu; Anglijā arī medību pretinieki, kas traucē medības, lai glābtu lapsas.

SACEPUMS – cepeškrāsnī cepts ēdiens ar mērci, parasti pārkaisīts ar karstā cepeškrāsnī apbrūninātu sieru.

SACIVI – gruzīnu ēdiens no vārītas putna gaļas asā mērcē, kura sastāvā ir sviests, sīpoli, jēls olas dzeltenums, valrieksti, ķiploki, krustnagliņas, sarkanie pipari, safrāns, vīna etiķis, kanēlis, pētersīļu zaļumi, sāls.

SADERĪBA – īpašību komplekss, kas ļauj darboties vienotā sistēmā dažādu datu apstrādes sistēmu objektiem; ir aparatūrsaderība un programsaderība.

S

SADERINĀŠANĀS – savstarpējs skaidri un nepārprotami jebkurā darījumā rakstiski, mutiski, ar faktiskām darbībām izteikts solījums savienoties laulībā.

SADISMS – psihiski traucējumi, kas izpaužas seksuāla baudījuma gūšanā, mokot otru cilvēku; tiksmīnāšanās par cita ciešanām.

SADOMAZOHISMS – divu seksuālu noviržu – sadisma un mazohisma – apvienojums; attiecības, kad kādu personu seksuāli uzbudina sadistisks akts, turpretī otru – mazohistisks.

SADRAUDZĪBA – noteikti tiesiskā atkarības pakāpē apvienotas valstis, to vienots veidojums.

SADZĪVES ĶĪMIJA – ķīmiskie produkti, ko lieto māj-saimniecībā, parfimērijā u. c. (piemēram, veļas pulveri, traipu tīrīšanas līdzekļi, insekticīdi).

SAEIMA – LR parlamenta oficiālais nosaukums; LR pilsoņu kopuma radīta tautas pārstāvniecības insti-tūcija.

SAFARI – zinātniska vai medību ekspedīcija galve-nokārt Austrumāfrikā; tūrisma ceļojums uz Āfriku, lai dabiskos apstākļos skatītu savvaļas dzīvniekus.

SAFARI PARKS – norobežota teritorija, kurā, braucot ar automašīnu, var novērot dažādus savvaļas dzīvniekus.

SAFARI STILS – apģērbs, kura izcelsme saistās ar ģērb-šanos safari laikā. Safari stila žaketes – viegla auduma žakete ar īsām piedurknēm un uzšūtām kabatām ar ielocēm – radīja modes dizainers Ivs Senlorāns.

SAFĪRS – korunda paveids, caurspīdīgs, dzidri zils dārg-akmens.

SAFRĀNS – garšviela un krāsviela, ko iegūst no kal-tētām un saberztām dienviņzemju krokusa ziedu drīk-snām; satur dzeltenu krāsvielu un ēterisko eļļu; lieto galvenokārt konditorejā.

SĀGO – no sāgo palmu stumbra serdē esošās cietes

gatavoti putraimi; mākslīgo sāgo tagad iegūst no kartupeļu cietes.

SAIDINGS – ēku ārējās apdares paneļi no sintētiska materiāla, kuru pamatā ir plastmasas granulas.

SAKARU PAVADONIS – kosmisks objekts, kas riņķo ap kādu debess ķermeni; sakaru pavadonis dod iespēju uzturēt radiosakarus un redzēt televīzijas tiešraides programmas zemeslodes lielākajā daļā.

SAKĒ – japāņu nacionālais dzēriens; alkoholisks dzēriens, ko gatavo no vārītiem, raudzētiem risiem un spirta.

SAKRĀLĀ ARHITEKTŪRA – celtnes, ko izmanto reliģiskai darbībai un ceremonijām.

SAKRĀLS – saistīts ar reliģisku kultu un rituālu.

S

SAKRISTEJA – baznīcas vai lūgšanas nama telpa, kurā glabājas dievkalpojumam nepieciešamie piederumi.

SĀKUM LAPA – globālā tīmekļa WWW dokuments, kas tiek uzskatīts par ieiešanas punktu kādā saistītu dokumentu kopā.

SALAMI – auksti kūpināta, cieta, žāvēta desa, bieži vien ar ķiploka, piparu un citu garšvielu piedevu.

SALDĒJUMS – salds, atspirdzinošs saldēts produkts no piena, krējuma, arī no saldām augļu sulām, kam pievienotas dažādas garšas piedevas.

SALDĒTAVA – uzņēmums vai telpa produktu sasaldēšanai zemā temperatūrā un sasaldētu produktu uzglabāšanai.

SALDO – konta slēguma atlikums; starpība starp debeta un kredīta summu.

SALIKŠANA – burtu komplektēšana vārdos, rindās un lappusēs; mūsdienās salikšana galvenokārt notiek ar fotosalikumu, tekstu ierakstot datora atmiņā un ar datoru vadot salikšanas mašīnu, vai izdrukājot uz caurspīdīgas pamatnes, no kuras izgatavo iespaidformu.

SALMONELOZE – akūta zarnu infekcijas slimība, ko ierosina salmonellas baktērijas un kurai raksturīga slikta dūša, caureja, sāpes vēderā un augsta temperatūra; izplatās, lietojot uzturā inficētu pārtiku vai dzerramo ūdeni.

SALSA¹ – strauja, dzīvespriecīga latīņamerikāņu pāru deja; radusies 20. gs. 70. gados.

SALSA² – maiga vai asa mērce, kurā ir tomātu, sīpolu, *jalapeno* pipara, ķiploku, zaļā čili gabaliņi.

SALVIJA – lūpziežu dzimtas lakstaugs, puskrūms vai krūms; izmanto pārtikas rūpniecībā; ārstniecisko salviiju lieto medicīnā.

SAMBA¹ – sarīkojumu deja ar asu ritmu $\frac{4}{4}$ taktsmērā; radusies 20. gs. 30. gados Dienvidamerikā. Rietumos samba parādījās, pateicoties Riodežaneiro karnevālam, kas notiek līdz pat mūsu dienām.

S

SAMBA² – neprecēta pāra kopdzīve Zviedrijā.

SAMBO – cīņas sporta veids, kur cīņā stāvus atļauti jebkuri metieni; cīņā guļus atļauts lietot sāpju paņēmienu.

SAMMITS – pasaules valstu vai valdību vadītāju tikšanās; visaugstākā līmeņa apspriede.

SAMTS – pabiezs audums, kuru vienmērīgi klāj 2–3 mm garu biezu plūksnu kārtā.

SANĀCIJA – plānveidīgs likumīgu pasākumu kopums, lai novērstu uzņēmuma iespējamo bankrotu, atjaunotu tā maksātspēju un apmierinātu kreditoru likumīgās prasības.

SANATORIJA – ārstniecības un rehabilitācijas iestāde, kurā ārstēšanai izmanto galvenokārt dabiskos ārstniecības faktoros (piemēram, diētu, klimatu, minerālūdeņus u. c.), nereti kombinējot tos ar medikamentozo ārstēšanu.

SANBERNĀRS – liela auguma masīvs suns ar vidēji lielām augstu un atstatus novietotām ausīm un krunkainu pieres daļu; sākotnēji izmantoja nomaldījušos cilvēku meklēšanai Alpos; apmatojums – garspalvains vai īsspalvains, balts ar brūniem plankumiem.

SANDALKOKS – tropu koks ar smaržvielu saturošu koksni, kuru izmanto parfimērijā, vīrakam; cēlkoksnē, ko izmanto smalkos galdniecības darbos.

SANGRIJA – salds alkoholisks dzēriens, ko gatavo no

sarkanvīna un minerālūdens un pasniedz kopā ar sagrieztiem augļiem.

SANKCIJA – tiesību normas sastāvdaļa, kas paredz negatīvas sekas šās normas pārkāpējiem vai neizpildītājiem; sankcija norāda uz valsts piespiedu spēka lietošanas iespēju.

SAPIERIS – inženiertehniskās daļas karavīrs armijā fortifikācijas, mīnēšanas, atmīnēšanas, ceļu un tiltu būvniecības darbu veikšanai.

SARAKSTLODZIŅŠ – lodziņš ar ritināmām izvēlnēm, no kurām lietotājs var atlasīt vienu.

SARI – sieviešu tērps Indijā – garš, taisns auduma gabals, kura vienu galu divreiz aptin ap gurniem un nostiprina, bet otru – pārmet pār plecu.

SARKANĀ GRĀMATA – zinātnisks dokuments, kurā ierakstītas iznīkstošās un apdraudētās augu, dzīvnieku, sēņu, ķērpju sugas un pasugas, doti dati par to bioloģisko izplatību, minēti galvenie faktori, kuru dēļ sugu skaits krasi samazinās.

SARKANKOKS *sk.* MAHAGONIJS

SARKANVĪNS – viegls vīns, ko ražo no sarkanajām vai zilajām vīnogām.

SARKOMA – ļaundabīgs saistaudu audzējs; biežāk attīstās kaulos, cīpslās vai muskuļaudos; raksturīgas sāpes, kurām ir tendence īpaši pastiprināties nakts laikā.

S

SARMALE – rumāņu ēdiens no maltas gaļas bumbiņām un kāpostu sautējuma.

SARONGA – garš, plats, krāsains auduma gabals, ko ap-
tin ap gurniem; galvenokārt izplatīts Javā, Šrilankā u. c.

SARS – smagais akūtais respiratorais sindroms jeb ne-
tipiskā pneimonija. SARS ir smaga respiratorā saslim-
šana; pirmie slimnieki tika reģistrēti Ķīnā 2003. gadā.

SĀRTVĪNS – vīnu šķirne, ko gatavo tāpat kā sarkan-
vīnu, tikai vīnogu mizas atdala no sulas agrākā raudzē-
šanas stadijā.

SAS – skandināvu lidsabiedrību konsorcijs.

SASKARNE – funkciju kopa, kas nodrošina datu ap-
maiņu starp divām ierīcēm, divām lietojumprogram-
mām vai starp lietotāju un lietojumprogrammu.

S

SAŠĒ – sausās smaržas, kuras parasti ir nelielā kastītē un
kuras var ievietot drēbju skapī, automašīnā u. tml.,
tādējādi atsvaidzinot gaisu vai drēbes.

SĀTANISMS – netradicionāla reliģija, kas sludina sā-
tana, ļauno garu pielūgšanu.

SATELĪTNAVIGĀCIJA – navigācijas nozare, kurā par
orientieriem izmanto Zemes mākslīgos pavadoņus
(navigācijas pavadoņus) – ar radiotehniskiem paņē-
mieniem uztver kustībā esošo navigācijas pavadoņu rai-
dīto radiosignālu frekvences nobīdi Doplera efekta dēļ

un nosaka uztverošās iekārtas atrašanās vietu uz Zemes virsmas.

SATELĪTS – kosmisks objekts, kas riņķo ap kādu debess ķermeni; izšķir dabiskos pavadoņus un mākslīgos pavadoņus.

SATELĪTTELEVĪZIJA – tehnisko iekārtu komplekss televīzijas raidījumu raidīšanai un uztveršanai ar Zemes mākslīgo pavadoņu starpniecību.

SATELĪTVALSTS – formāli patstāvīga, bet faktiski no kādas citas valsts politiski atkarīga valsts.

SATĪNS – viegls kokvilnas audums atlasa sējumā ar gludu, spožu labo pusi.

SATVERSME – LR konstitūcija, konstitucionālais pamatlikums; LR Satversme pieņemta 1922. g. 15. februārī.

SATVERSMES SAPULCE – satversmes (konstitūcijas) pieņemšanas sapulce; LR pirmais vēlētais parlaments.

SATVERSMES TIESA – konstitucionālās tiesas institūcija LR.

SAULES BATERIJA – ģenerators gaismas pārvēršanai elektriskajā enerģijā; sastāv no kopā saslēgtiem pusvadītāju fotoelementiem.

SAULES KOLEKTORS – ierīce, kas izmanto Saules

starojuma enerģiju, lai sildītu, piemēram, ūdeni, mājokļus u. tml.; sastāv no metāla vai stikla plātnēm (saules paneļiem), kas savienoti ar cauruļu sistēmu, kurā cirkulē ūdens.

SAUNA – pirts, kurā ir pazemināts mitruma procents (līdz 30%) un augsta temperatūra (90–100 °C) un kurā procedūras lāvas telpā apvieno ar peldēšanos vēsā ūdenī. Sauna stimulē veselīgu svīšanu un zemādas toksisko vielu izvadīšanu, uzlabo ādas struktūru un šūnu atjaunošanos.

SAUNDTREKS, SAUND TREKS – īpašā albumā izdota mūzika no kinofilmas, t. s. filmas skaņu celiņš.

SAUSAIS LEDUS – oglekļa dioksīds cietā veidā; izmanto kā dzesēšanas līdzekli.

S **SAVATĒ** – franču bokss, kurā tiek lietoti arī kāju kaujas spērieni.

SAZVĒRESTĪBA – slepena darbība, kas vērsta uz likumiskās valsts varas vardarbīgu gāšanu vai cīņai pret vadošām personām.

SCIENTOLOĢIJA – *lietišķā reliģiskā filozofija*, kas saistīta ar īpašu psihoterapijas paveidu (t. s. dianētiku) un sludina, ka tās mācība stiprina cilvēka garīgo pašapziņāšanos.

SCINTIGRĀFIJA – viena no cilvēka orgānu izmeklēšanas metodēm, kurā izmanto radioaktīvos izotopus.

SEANSS – laika intervāls, kurā interaktīvā režīmā izpildāmā programma saņem sākotnējo informāciju, apstrādā to un sniedz atbildi uz lietotāja jautājumiem.

SEDANS – slēgta vieglā automašīna ar četrām durvīm, bez starpsienas starp priekšējiem un aizmugurējiem sēdekļiem.

SEDATĪVS – jebkurš centrālās nervu sistēmas depresants, kas mazina nemieru un izraisa miegu (piemēram, barbiturāti); visi sedatīvie līdzekļi var ietekmēt koncentrēšanās spējas, atmiņu un koordināciju; ilgākas lietošanas gadījumā izraisa psihisku un fizisku atkarību.

SĒDSTREIKS – streiks, paliekot savā darba vietā, bet neveicot nekādu darbu.

SEGREGĀCIJA – rasu diskriminācijas veids – mēģinājums izveidot sistēmu, kurā dažādu rasu, tautību vai šķiru pārstāvji dzīvo šķirti.

S

SEIFS – 1. ugunsdroša iekārta, ierīce, piemēram, kastes, skapja veidā, dokumentu, naudas, vērtslietu u. tml. glabāšanai; 2. bankas telpa, kur atrodas šādas iekārtas, ierīces.

SEIMS – augstākā valsts likumdevējvaras imitācija Polijā un Lietuvā.

SEISMOGRĀFS – aparāts, kas reģistrē un mēra Zemes garozas svārstības.

SEISMOLOĢIJA – ģeofizikas nozare; zinātne par zemestrīcēm un ar tām saistītām ģeoloģiskām norisēm.

SEKATORS – īpašas šķēres vai knaibles koku un krūmu zaru un dzinumumu izgriešanai.

SEKRETARIĀTS – nodaļa (iestādē, organizācijā u. tml.), kas nodarbojas ar organizēšanas un izpildu funkcijām – korespondenci, protokolēšanu, informēšanu u. tml.; konferenču, sporta sacensību u. tml. kanceleja.

SEKRETĀRS – 1. iestādes organizatoriskā darba vadītājs, kas palīdz vadītājam kantora darbos – pārzina un kārto (iestādes, organizācijas vai atsevišķas personas) dienesta korespondenci, dokumentus, nodarbojas ar protokolēšanu u. c. darbiem; funkcionārs biedrībā, komitejā u. tml.; 2. dažu valsts ierēdņu nosaukums: valsts sekretārs, biroja sekretārs.

SEKSAPĪLS – spēcīga fiziska, seksuāla pievilcība.

S

SEKSISMS – attieksme, kas veicina sociālo lomu stereotipizāciju atbilstoši cilvēka dzimumam; uzskats, ka paša dzimums ir pārāks par otra dzimumu; dzimumdiskriminācija.

SEKSOLOĢIJA – medicīnas nozare, kas pēta un nodarbojas ar cilvēka dzimumdzīves un laulības problēmām.

SEKSOPATOLOĢIJA – seksoloģijas nozare – mācība par slimīgām novirzēm dzimumdzīvē, dzimumtraucējumu izcelsmi un to ārstēšanu.

SEKSS – apkopojošs apzīmējums visam (piemēram, jū-

tām, pārdzīvojumiem, rīcībai u. tml.), kas saistīts ar dzimumdzīvi; dzimumattiecības.

SEKSUĀLI TRANSMISĪVĀS SLIMĪBAS – infekcijas slimības, ar kuru ierosinātājiem galvenokārt saslimst dzimumceļā. Tās iedala baktēriju un vīrusu izraisītās slimībās.

SEKSUALITĀTE – cilvēkam un dzīvniekiem piemītošs izturēšanās komplekss, kas saistīts ar dzimumtieksmes apmierināšanu.

SEKTA – savrupa reliģiska draudze, kas nošķīrusies no galvenās draudzes vai baznīcas un kam raksturīgas šauras intereses, dogmatiski uzskati; sevī noslēgusies cilvēku grupa.

SEKTS *sk.* DZIRKSTOŠAIS VĪNS

SEKVOJA – milzīgs skujkoks, kas mūsdienās aug tikai Kalifornijā, ASV, tas spēj sasniegt 100 m augstumu; sekvojas sarkanīgo koksni izmanto mēbeļu gatavošanai.

SENĀTS – LR – tiesas varas institūcija, kas īsteno Augstākās tiesas instances funkcijas.

SENDVIČS – sviestmaize, kas sastāv no divām ar sviestu apziestām un kopā saliktām maizes šķēlēm un uzgriežamajiem starp tām.

SENIORU SPORTS – sports vispārējās fiziskās attīstības, senioru sacensību un treniņu laikā personām,

S

kuras sasniegušas senioru sporta vecumu atbilstoši senioru sacensību nolikumiem.

SEPARĀTISMS – tieksme uz atdalīšanos vai noslēgtu grupējumu veidošanu.

SEPSE *sk.* ASINS SAINDĒŠANĀS

SĒRFINGS – ūdenssporta veids, kurā sportists, stāvot uz dēļa, slīd pa piekrastes viļņiem.

SĒRFOŠANA – nelineārs informācijas meklēšanas process interneta tīkla kibertelpā.

SERIĀLS – 1. vienveidīgu vai ar kopīgu pazīmi saistītu parādību, darbību u. tml. virkne; 2. daudzsēriju (parasti televīzijas) filma.

S

SERTIFIKĀCIJA – trešās personas darbība, lai noteiktu ticamību, apliecinot, ka attiecīgā prece vai pakalpojums atbilst noteiktam standartam vai citam normatīvajam aktam.

SERTIFIKĀTS – dokuments, kas apliecina dažādus faktus, piemēram, kuģa, lidmašīnas, lauksaimniecības u. c. tehnikas derīgumu ekspluatācijai, pārtikas produktu un medicīnas preparātu kvalitāti u. tml.

SERUMS – olbaltumvielas saturošs ķermeņa šķidrums – asins viela, kurā nav cieto daļiņu un kas atdalās no asinīm, tām sarecot; no imunizētiem dzīvniekiem vai cilvēkiem iegūtu serumu izmanto, lai ar antivielu palīdzību novērstu infekciju vai saindēšanos.

SERVALS – garkājains kaķu dzimtas dzīvnieks, kas dzīvo Āfrikas savannā; dzeltenpelēks ar melniem plankumiem.

SERVELĀTS – vārīta desa no liellopu gaļas ar speķi.

SERVERIS – 1. jebkurš dators, kas nodrošina datoru tīkla lietotājiem pieeju datnēm, printeriem, komunikāciju sistēmām vai citiem pakalpojumiem; parasti serverim ir modernāks procesors, lielāka atmiņa un plašākas kļūdu labošanas iespējas nekā atsevišķa lietotāja darbstacijai; 2. pakalpojumu sniedzējs.

SERVISS – 1. kādu pakalpojumu kopums, to sniegšana; pakalpojumu iestāde, uzņēmums; 2. sarunvalodā – apkalpošana.

SERVITŪTS – tāda tiesība uz svešu lietu, ar kuru īpašuma tiesība uz to ir lietošanas ziņā aprobežota kādai noteiktai personai vai noteiktam zemes gabalam par labu.

SERŽANTS – jaunākā komandiera dienesta pakāpe armijā.

SESIJA – 1. tautas pārstāvniecības institūciju (parlamentu) darba, tiesas un zinātnisko iestāžu, biedrību, starptautisko organizāciju sēžu darbības periods, kura ietvaros sēdes notiek periodiski un regulāri; 2. periodisku eksāmenu un ieskaīšu posms augstskolās.

SETERS – garspalvains medību suns, ko izmanto

galvenokārt putnu medībām; apmatojums var būt dažādās krāsās.

SEZAMS – tropisks Āzijas un Āfrikas lakstaugs ar zvanveida ziediem un mazām sēklām; no sezama sēklām iegūst sezameļļu, ko izmanto uzturā, kā arī ziepju un margarīna ražošanai.

SEZONAS DARBS – darbs, kas ir atkarīgs no gadalaikiem un parasti pieejams katru gadu vienos un tajos pašos periodos.

SEZONAS IZPĀRDOŠANA – dažādu sezonas preču pārdošana (vairumā vai mazumā) par pazeminātām cenām; sezonas izpārdošana notiek vismaz četras reizes gadā.

S **SIĀMAS KAĶIS** – īsspalvainš kaķis ar gaišu ķermeņa apmatojumu, tumšām ķepām, galvu un asti, zilām acīm, kā arī ar spalgu balsi; vecākā kaķu šķirne pasaulē.

SIBĪRIJAS ČŪLA *sk.* **SIBĪRIJAS MĒRIS**

SIBĪRIJAS MĒRIS – akūta infekcijas slimība, galvenokārt augēdājiem dzīvniekiem (aitām, liellopiem, zirgiem, kazām un cūkām), retos gadījumos cilvēkiem; izraisa sepsi, ārstē galvenokārt ar antibiotikām.

SIDRS – ābolu vīns; dažu šķirņu sidru gatavo dzirkstošu.

SIENA DRUDZIS – alergiska reakcija pret ziedputekšņiem augu ziedēšanas laikā un sēņu sporām; rakstu-

rīgākie simptomi: aizlikts deguns, nepārtrauktas šķavas, asarojošas un sāpošas acis, galvassāpes, miega traucējumi. Siena drudzi ārstē ar medikamentiem.

SIESTA – pusdienas atpūta; viskarstākais dienas laiks (ap 13.00– 16.30) Spānijā, Itālijā un dažās citās zemēs, kur lielākā daļa iedzīvotāju dodas diendusā.

SIFONS – 1. hermētiski noslēgts trauks, piemēram, gāzētu dzērienu pagatavošanai, no kura šķidrumu iztecina vai izsmidzina ar gāzes spiedienu; 2. izliekta caurule, pa kuru šķidrumu no augstāk stāvoša trauka pārlej zemāk stāvošā traukā.

SIKOMORE – zidkoku dzimtas koks, kuram ir ēdami augļi un vērtīga koksne.

SIKVELS, SĪKVELS – filma vai literārs darbs, kas tapis kā autonomas sižetisks turpinājums kādam citam autonomam darbam un kurā darbojas vieni un tie paši galvenie tēli.

SILIKONI – polimēri, kas sastāv no silīcija, skābekļa un oglekļa; izmanto būvniecībā, medicīnā u. c.

SILTUMNĪCAS EFEKTS – temperatūras paaugstināšanās planētas atmosfērā; siltumnīcas efektu izraisa noteikti ķīmiskie savienojumi (CO_2 u. c.), kas relatīvi nedaudz aiztur Saules gaismu, bet stipri kavē planētas virsmas siltuma starojuma aizplūšanu kosmosā.

SIM KARTE – abonenta identifikācijas modulis. SIM

karte ir ievietota ikvienā mobilajā telefonā un satur nepieciešamo drošības informāciju, atmiņu telefona numuru ierakstīšanai.

SIMPOZIJS – sanāksme (bieži starptautiska), kurā iztirzā kādu speciālu zinātnisku jautājumu.

SIMULATORS – programmatūra, kas imitē reālās dzīves situācijas; izmanto galvenokārt apmācības procesā, piemēram, ir lidošanas, auto vadīšanas u. c. simulatori.

SIMULTĀNSPĒLE – spēle (šahā, dambretē) ar vairākiem pretiniekiem vienlaikus.

SINAGOGA – ebreju lūgšanu nams.

SINDIKĀTS – liela mēroga apvienība, kurā ietilpst vienas vai vairāku nozaru ražošanas uzņēmumi; uzņēmumu juridiskā un saimnieciskā patstāvība ir ierobežota tādējādi, ka izejmateriālu iepirkšana un gatavās produkcijas realizācija notiek centralizēti.

SINDROMS – simptomu grupa, kas ir raksturīgi kādai noteiktai slimībai; pazīmju grupa, kam ir kopīga izcelsme.

SINEPES – krustziežu dzimtas lakstaugi ar tievu, vārpstveida sakni un dzelteniem ziediem; dažu sugu sinepēm ir sēklas, kas satur daudz eļļas; no attaukotām sinepju sēklām pagatavota garšviela, kuru iegūst, samaļot sēklas un sajaucot tās ar ūdeni, garšvielām, etiķi u. c.

SINGLS – 1. tenisa spēle, kurā katrā laukuma pusē spēlē

viens dalībnieks; 2. mazā skaņuplate, kurai katrā pusē parasti viens skaņdarbs; viens skaņdarbs ieraksta formā, 3. skaņdarbs no mūzikas albuma, ko izplata ātrāk – kā reklāmu visam albumam.

SINHRONAIS TULKOJUMS – mutisks tulkojums, kas notiek gandrīz vienlaikus ar tulkojamo runu.

SINHRONIZĀCIJA – runas, muzikāla darba vai citu nepieciešamu skaņu pievienošana audiovizuāla darba fiksācijai bez skaņas.

SINOLOGIJA – zinātne, kas pēti Ķīnu un tās kultūru.

SINOPSE – kopsavilkums, īss satura atstāsts.

SINTAPONS – viegls sintētisks audums, izmanto kā siltinātāju jakās, segās, guļammaisos, miksto mēbeļu ražošanā u. tml.

SINTĒTISKĀS ŠĶIEDRAS – tekstilšķiedras, ko ražo no sintētiskajiem polimēriem; sintētiskās šķiedras palielina auduma stiprību, dilumizturību, labāk saglabā ieloces, mitrumā mazāk burzās un mazāk raujas.

SINTEZATORS – elektronisks taustiņinstrumentu, ar ko var iegūt neizsmeļamas tembru kombinācijas, kā arī atvieglot skaņdarba radīšanu un pierakstīšanu.

SIRDS MASĀŽA – atdzīvināšanas metode, kad apstājusies sirdsdarbība, – ritmiski uzspiedieni uz krūškurvja apakšējās daļas parastā sirds ritmā – 1 reizi sekundē.

SIRDS STIMULATORS – elektronisks, ar bateriju darbināms stimulators, ko implantē pacientam ar pavājinātu sirdsdarbību; stimulē sirds muskuļa ritmiskas kontrakcijas.

SIRDS TRANSPLANTĀCIJA – miruša cilvēka sirds ieoperēšana pacientam, kuram ir dzīvībai bīstama sirds slimība.

SIRĒNA – skaņas signālierīce, ar ko var iegūt dažāda augstuma skaņas; izmanto kā brīdinājuma signālu bākās un uz kuģiem (miglā), ugunsgrēka, gaisa trauksmes gadījumā u. c.; spalgs, garš skaņas signāls.

SIRREĀLISMS – 20. gs. literatūras un mākslas virziens, kura pārstāvji mēģināja izteikt zemapziņas impulsus, tēloja fantastiskus dažādu asociāciju savienojumus.

S **SISTĒMANALĪZE** – sarežģītas sistēmas, problēmas izpēte ar matemātiskām un statistiskām metodēm; izmanto uzņēmumu vadīšanā, militārā jomā u. c.

SITIENPRINTERIS – printeris, kas ar drukāšanas mehānisma palīdzību, izdarot sitienus pa kopējamo lenti, drukā rakstzīmes uz papīra.

SKĀBIE LIETI – nokrišņi ar paaugstinātu skābuma līmeni (samazinātu pH vērtību); palielina skābumu augsnē un ūdenstilpēs, apdraudot dzīvību ezeros un upēs, izraisot mežu bojāeju.

SKAFANDRS – īpašs kosmonauta tērps, kurā tiek

uzturēts noteikts spiediens, temperatūras un mitruma līmenis, nodrošināta skābekļa padeve un absorbēts izelpotais oglekļa dioksīds.

SKAIDU PLATE – celtniecības plate, ko gatavo no koka skaidām, kuras sajauc ar līmi un siltumā sapresē; skaidu plate gandrīz nepakļaujas deformācijām.

SKAITERJERS – suns ar garu, cietu un taisnu apmatojumu, kas krīt pāri acīm, parasti zilganpelēkā krāsā; ausis stāvas vai nokarenas; attiecīgā suņu šķirne.

SKALBE *sk.* **ĪRISS**

SKAŅAS TRIECIENS – akustiska parādība, kas rodas atmosfērā, pārvietojoties trieciena viļņiem no lidaparāta, kurš lido ar virsskaņas ātrumu.

SKATU MEKLĒTĀJS *sk.* **VIZIERIS**

SKAUTU KUSTĪBA – starptautiska jauniešu organizācija, kas 1907. gadā dibināta Anglijā; mērķis – ieaudzināt jauniešos atbildību un spēju respektēt citus, veicināt starptautisko saprašanos, mīlēt un aizsargāt dabu; Latvijā oficiāli pastāv no 1921. g.

SKEITBORDS¹ – sporta veids, braukšana ar skrituļdēli, veicot dažādus akrobātiskus trikus.

SKEITBORDS² *sk.* **SKRITUĻDĒLIS**

SKEITERS – sarunvalodā – sportists, kas nodarbojas ar skeitbordu.

S

SKENERIS – 1. aparāts slimības diagnozes noteikšanai, ar ko var iegūt cilvēka organismā ievadīto radioaktīvo izotopu sadalīšanās ainu; 2. perifērijas ierīce, kas secīgi caurskata un lasa tekstus, attēlus un svītrkodus, pārveido tos ciparu kodā un uzglabā kā datnes, ko ar lappušu izkārtējuma un datorizdevniecības programmu starpniecību var ievietot sagatavojamā dokumenta tekstā.

SKIBOBS – 1. velosipēdam līdzīgs sporta rīks, kuram riteņu vietā ir īsas un platas slēpes un kurš paredzēts braucienam no kalna; 2. sporta un atpūtas veids – braukšana ar šādu sporta rīku.

SKIJORINGS – sporta veids – braukšana ar slēpēm, kur slēpotāju velk motorizēts transportlīdzeklis (parasti motocikls) vai dzīvnieks (zirgs vai briedis).

SKIMERIS – informācijas nolasītājs, nosūcējs; neliels elektronisks aparāts, kas atmiņā saglabā visus bankas kartes datus.

S

SKINHEDI *sk.* SKŪTGALVJI

SKIPS – kērlinga komandas kapteinis.

SKOČS¹ – sarunvalodā – skotu viskijs.

SKOČS² – sarunvalodā – caurspīdīga līmlente.

SKOLAS BRĪVPUSDIENAS – bezmaksas pusdienas skolēniem, kuru vecāki saņem pabalstus vai ir maznodrošinātie.

SKOTLENDJARDS – 1. Londonas galvaspilsētas poli-

cijas pārvaldes galvenā mītne; arī šās pārvaldes Kriminālizmeklēšanas nodaļa; 2. sarunvalodā – britu policija.

SKOTU AITU SUNS *sk.* KOLLIJS

SKREJLAPA – īss iespiests paziņojums, aicinājums vai uzsaukums, kas skar aktuālu jautājumu; paredzēts izplatīšanai masās (izkaisīšanai).

SKREMBLERIS – ierīce, kas transformē signālus vai kodē raidītāja nosūtāmo ziņojumu tā, lai padarītu to nesaprotamu raiduztvērējam, kam nav attiecīgas dešifrēšanas ierīces.

SKRIEŠANA – viegatlētikas disciplīna; parasti notiek pa celiņiem ap futbola laukumu stadionā, reizēm ielās, uz ceļiem vai apvidū.

SKRIPTS – instrukciju virkne, kas nosaka, kā programmai jāveic kāda specifiska procedūra, piemēram, ieešana elektroniskā pasta sistēmā.

SKRITUĻDĒLIS – īss koka, plastmasas vai stiklšķiedras dēlis ar diviem skrituļu pāriem; braucējs braucot stāv uz skrituļdēļa sāniski, pārnesdams svaru no vienas malas uz otru.

SKROTIS – mazas, apaļas svina lodītes, kuras lieto šaušanai ar medību ieročiem (piemēram, bisi).

SKRUBIS – ķermeņa krēms vai želeja, kurā ir attīroši graudiņi, ar kuru palīdzību tiek noņemta atmirusī ķermeņa āda un likvidētas raupjās vietas.

SKUNKSS – caunu dzimtas dzīvnieks, kura anālie dziedzeri izdala smirdošu sekrētu, ko skunkss aizsargājoties uzšļāc uzbrucējam.

SKUTERIS – 1. skrejritenis; 2. mazlitrāžas motorollers.

SKUTERS – vienvietīga sacīkšu motorlaiva ar plakanu dibenu un piekarināmu iekšdedzes motoru.

SKŪTGALVJI – jaunieši ar noskūtām galvām, kuri valkā smagus zābakus u. c. militāru atribūtiķu; pārstāv vardarbības ideoloģiju ar rasisma elementiem; kustība radusies 20. gs. 70. gados Anglijā.

SKVOŠS – sporta spēle ar raketēm un bumbiņu, kas notiek īpašā telpā – kortā – un tās laikā spēlētājiem vienam pēc otra jāatsit bumbiņa, lai tā pieskartos korta priekšējai sienai un neatsistos pret zemi vairāk kā divas reizes.

S

SLAIDS – 1. prezentācijas kadrs, kuru var demonstrēt uz datora, kuram jāpievieno speciālas iekārtas: LCD panelis vai Multimedia projektors; ar slaidu palīdzību var vizuāli papildināt uzstāšanos lekcijā, stundā vai konferencē, palīdzēt kursa vai diplomdarba aizstāvēšanā vai kādas idejas pasniegšanā plašākai auditorijai; 2. uz speciālām caurspīdīgām plēvēm sagatavots prezentācijas materiāls, kuru var demonstrēt uz kodoskopa.

SLALOMS – 1. kalnu slēpošanas disciplīna – braukšana no kalna pa likumotu trasi, kas iezīmēta ar kārtīm; 2. ūdensslēpošanas disciplīna – braukšana pa ūdens

trasi, kas iezīmēta ar peldošām bojām; 3. airēšanas disciplīna – sacensības straujās, krācainās upēs vai kanālos ar dabiskiem vai mākslīgiem šķēršļiem; 4. skeitborda disciplīna – braukšana pa slīpu ceļu starp mākslīgiem šķēršļiem.

SLĒGTĀ ZONA – teritorija, kur tajā izvietoto militāro objektu dēļ bez īpašas atļaujas nedrīkst uzturēties ārzemnieki, ārzemju kuģi un lidmašīnas.

SLENGS – vārdi un vārdu savienojumi, kuri neatbilst literārās valodas normai; tie var būt gan vispārzināmi, gan tādi, kurus lieto tikai noteiktu profesionālo, sociālo aprindu vai vecumgrupu pārstāvji.

SLĒPOŠANA – ziemas sporta veids – pārvietošanās pa sniegu ar slēpēm; ietilpst kalnu slēpošana, distanču slēpošana, lēkšana ar slēpēm no tramplīna, biatlons, orientēšanās, frīstails un snovbords.

SLIDBURĀŠANA – sporta veids, slidošana ar buru, kuras klīverkoks balstās uz slidotāja pleciem, slidotājam turoties pie rājas un klīverkoka.

SLIMĪBAS VĒSTURE – dokuments, kurā ārstējošais ārsts iekļāvis pilnīgu informāciju par pacienta veselības stāvokli, ieskaitot parakstīto ārstēšanu, alerģijas, iepriekšējās slimības u. c.

SLĪPRAKSTS *sk. KURSĪVS*

SĻIVOVICA – plūmju degvīns.

S

SMADZEŅU NOPLŪDE – sarunvalodā – izglītotākās sabiedrības daļas emigrācija; intelektuālā potenciāla aizplūšana.

SMADZEŅU SATRICINĀJUMS – viegla galvas smadzeņu trauma, parasti īslaicīgs neiroloģiskās sistēmas pārrāvums sitiena vai spēcīgas šūpošanās rezultātā.

SMADZEŅU SKALOŠANA – sarunvalodā – dažādas metodes, ko izmanto, lai piespiestu kādu personu mainīt uzskatus vai pamudinātu uz kādu rīcību, piemēram, psiholoģiskais spiediens, neļaušana gulēt, narkotiku ievadīšana u. c.

SMADZEŅU VĒTRA – ideju ģenerēšanas metode, prātavētra, domu apmaiņa.

S

SMAILĪTE – viegla, šaura sporta laiva ar segtu virsmu, kuru airē ar divlāpstu airi; parasti izgatavo no koka vai plastmasas karkasa, kas apvilks ar ūdensnecaurlaidīgu materiālu.

SMAIĻOŠANA – airēšanas sporta veids – sacensības ar kanoe laivām vai smailītēm; ir arī sacensības maratonā un pa krācēm, ieskaitot slalomu.

SMARAGDS – dzidrs, koši zaļš berila paveids; dārgakmens, kuru izmanto juvelierizstrādājumos.

SMARŽAS *sk.* **PARFĪMS**

SMILŠPAPĪRS – izturīgs papīrs, kas pārklāts ar sasmal-

cināta korunda, karborunda, stikla vai krama kārtu; izmanto koka virsmu slīpēšanai un pulēšanai.

SMILŠSTRŪKLOŠANA – metāla u. c. virsmu tīrīšanas, stikla un metāla slīpēšanas metode, ar saspīestu gaisu pret apstrādājamo virsmu pūšot asas smiltis; smilšstrūklošanas mašīnas izmanto arī veidņu gatavošanai tērauda ražošanā.

SMILŠU VOLEJBOLS *sk.* **PLUDMALES VOLEJBOLS**

SMILTSĒRKŠĶI – ērkšķaini krūmi ar lancetiskām lapām un sarkandzelteniem augļiem (sēklām); kopš seniem laikiem izmantoti kā ārstnieciski līdzekļi; audzē arī kā krāšņumaugus.

SMIRĢELIS – rīks, ko izgatavo no sasmalcināta sacementēta granīta u. tml. sastāvdaļām, kuras pielīmē pie audekla vai papīra, vai sapresē, ražojot slīpripas; izmanto slīpēšanai un asināšanai.

SMOGS – intensīvs lielo pilsētu un rūpniecības centru piezemes gaisa slāņa piesārņojums anticiklonu un bezvēja apstākļos; smogu veido indīgu gāzu maisījums, dūmi, tvaiki, dažādi aerosoli, kurināmā atkritumi, putekļi, transportlīdzekļu izplūdes gāzes u. tml.

SMOKINGS – parasti melns uzvalks ar gariem, platiem zīda atlokiem un bikšu apmalēm; tradicionāli valkā kopā ar baltu kreklu un melnu tauriņu.

SMOLTS – lašu mazulis tādā attīstības stadijā, kad, upē ielaists, tas dodas uz jūru.

S

SNIEGA CILVĒKS – liela cilvēkam līdzīga būtne, kas, pēc nostāstiem dzīvo Himalaju kalnos; tiešu liecību, zinātnisku pierādījumu par tā eksistenci pagaidām nav.

SNIEGA MOTOCIKLS – transportlīdzeklis ar iekšdedzes motoru, kuram priekšpusē ir divas vadslieces, aizmugurē – viena vai divas kāpurķēdes; paredzēts braukšanai pa sniegu.

SNOBS – 1. cilvēks, kas cenšas sekot augstākās sabiedrības modei, gaumei, manierēm u. tml., nicinot tos, kas atrodas zemākā materiālā un sociālā stāvokļa līmenī; 2. augstprātīgs, iedomīgs cilvēks, kas pretendē uz pārkumu intelektuālajā jomā, izsmalcinātu gaumi, īpašu mākslas izpratni vai piederību pie kādas sociālās vai profesionālās grupas.

SNORKELĒŠANA, SNORKELINGS – zemūdens peldēšana ar masku un elpošanas cauruli.

S

SNOVBORDS – ziemas sporta veids – braukšana no kalna ar speciālu dēli; arī speciāls dēlis braukšanai no kalna pa sniegu.

SNUKERS – biljarda spēles veids, ko spēlē ar 15 sarkanām, 1 baltu un 6 dažādu krāsu bumbām uz galda ar vienu bedrīti.

SOCIĀLĀ APDROŠINĀŠANA – sociālās nodrošināšanas forma, kas darba zaudēšanas gadījumā u. c. likumā paredzētajos gadījumos sniedz materiālo nodrošinājumu.

SOCIĀLĀ INTEGRĀCIJA – pasākumi ar mērķi atgūt sociālo vienotību, palīdzot atgriezties sabiedrībā tām personām, kuras no sabiedrības izstumtas vai attālinājušās.

SOCIĀLĀ NEVIENLĪDZĪBA – atšķirības ienākumu apmērā, izglītības līmenī un sociālajā statusā starp dažādiem sabiedrības hierarhijas slāņiem vai grupām.

SOCIĀLAIS DIENESTS – noteikta iestāžu sistēma, iestāde vai iestādes daļa, kuras mērķis ir apmierināt sabiedrības vajadzības vai sniegt pabalstus sabiedrības locekļiem.

SOCIĀLĀS PROBLĒMAS – sociālas parādības, ko plašas un ietekmīgas iedzīvotāju aprindas uzlūko par nevēlamām (piemēram, narkotiku un alkohola lietošana, noziedzība u. c.).

SOCIĀLĀS ZINĀTNES – kopīgs nosaukums zinātnēm, kas pētī sabiedrību no dažādiem tās aspektiem; pie sociālās zinātnes pieder ekonomika, valsts (politikas) zinības, statistika, demogrāfija, kultūrģeogrāfija u. c.

SOCIĀLISMS – politikas virziens, kura mērķis ir aizstāt privātkapitalistisko ekonomisko sistēmu ar kolektīvo sistēmu; mūsdienu teorijas pamatlicēji ir Markss un Engels.

SOCIOLOĢIJA – zinātne par sabiedrību kā par īpaši organizētu sistēmu, tās elementu mijiedarbību un sociālo procesu īpatnībām, kā arī sabiedrības attīstības likumiem.

SODA MĒRS – tiesas, tiesneša vai citas amatpersonas konkrētā gadījumā likuma sankcijas robežās izraudzītais sods par likumpārkāpumu.

SODOMIJA – seksuāla perversija, dzimumattiecības ar dzīvniekiem.

SOFTBOLS – beisbola spēles veids, ko ar lielāku un mīkstāku bumbu spēlē uz mazāka laukuma.

SOJA – tauriņziežu dzimtas pākšaugš, kuru audzē ar barības vielām bagāto sēklu ieguvei; uzturā lieto sojas eļļu un miltus; arī šā auga sēklas.

SOK – Starptautiskā olimpiskā komiteja, kas dibināta 1894. g. pēc Pjēra de Kubertēna (1863 – 1937) ierosmes.

S

SOLĀRIJS – ierīce ķermeņa apstarošanai ar garo ultravioleto starojumu vai iestāde ar šādu aparatūru; pret ķermeņa apdegumiem ir pieejami speciāli kosmētiskie līdzekļi.

SOLIDĀRA ATBILDĪBA – nedalīta vairāku personu civiltiesiskā atbildība: katram no vairākiem parādniekiem ir pienākums izpildīt visu saistību kopumā, piemēram, samaksāt visu trīs kopparādnieku nedzēsto kredītu.

SOLIDĀRA SAISTĪBA – civiltiesiska saistība, kurā no vairākiem kreditoriem katrs var prasīt visu saistības priekšmetu vai no vairākiem parādniekiem katram ir pienākums izpildīt visu saistību kopumā.

SOMBRERO – cepure ar platām malām, ko valkā galvenokārt Latīņamerikā un ASV dienvidrietumos.

SOMU PIRTS *sk.* SAUNA

SOULMŪZIKA – džeza un ritmblūza stils, kas mūzikā attīstījies no gospeļiem un blūza.

SOULS *sk.* SOULMŪZIKA

SPA MANIKĪRS – ārstnieciskais komplekss – ārstējoša un atjaunojoša aprūpe rokām un nagiem, izmantojot augļskābes.

SPA PEDIKĪRS – pēdu apstrādāšana ar īpašas kosmētikas palīdzību bez instrumentu izmantošanas. Ar SPA pedikīru apstrādātas pēdas ilgāk saglabājas koptas, jo āda tik ātri nesabiezē kā pēc noņemšanas ar žileti; ietver arī pēdu masāžu.

SPAGETI – tievi, gari makaroni.

SPAMERIS – elektroniskā surogātpasta sūtitājs.

SPAMS – elektroniskais surogātpasts; nesankcionētas reklāmas surogātvēstules elektroniskajā pastā.

SPANIELS – neliels garspalvainš medību suns ar īsu purnu, nokarenām ausīm un brūnas nokrāsas apmatojumu; attiecīgā suņu šķirne.

SPARĢEĻI – liliju dzimtas augs ar sīkiem ziediem un

zvīņveida lapām, kura augsnes virskārtā attīstījušos jaunus, sulīgos dzinumus lieto uzturā.

SPARĢEĻKĀPOSTI *sk.* BROKOĻI

SPARINGS – treniņcīņa, galvenokārt boksā, ar pretinieku vai pretinieka komandu meistarības izkopšanai.

SPĀRNOTĀS RAKETES – ieroči ar automātisku vadības sistēmu, kas nolasa apvidu; spārnotās raķetes lido tik zemu, ka ir grūti pamanāmas; apgādātas ar kodollādiņiem vai konvencionālajiem lādiņiem.

SPEKTRĀLANALĪZE – 1. gaismas avota spektra izpēte, lai varētu spriest par tā fizikālo dabu un ķīmisko sastāvu; 2. metode astronomijā, ar kuru var noteikt debess ķermeņu ķīmisko sastāvu pēc to spektra.

SPELEOLOGS – alu pētnieks; speleologs valkā ūdensnecaurlaidīgu tērpu, ir aprīkots ar neilona virvēm, ķiveri ar lukturi un kāpnēm no tērauda stieples; strādā grupās un alā var uzturēties vairākas dienas.

SPĒĻU NAMS *sk.* KAZINO

SPĒĻVADNE – rokā turama ierīce, ar kuras palīdzību datorspēlēs pārvieto kursoru vai attēlu.

SPĪDVEJS – sporta sacensības irdena seguma trekā ar motocikliem, kuriem nav ātrumkārbas un bremžu, – sportistam ir jābremzē ar kāju.

SPIEGOŠANA – neizpaužamu ziņu nodošana, kā arī

nolaupīšana vai šādu ziņu vākšana ārvalstu izlūkdienestu uzdevumā, lai šīs ziņas izlietotu pretēji savas valsts interesēm.

SPIEŽAMPOGA – grafiskajā lietotāju saskarnē – lielāka izmēra poga, kas dialoglodziņā iniciē lietotāja izvēlētas darbības; vairākumā dialoglodziņu ir, piemēram, apstiprinājumpoga, kas apstiprina lietotāja izvēli un izpilda komandu, kā arī atcelšanas poga, kas atceļ lietotāja izvēli un aizver dialoglodziņu.

SPIĶERS – parlamenta vai parlamenta palātas priekšsēdētājs.

SPINĀTI – balandu dzimtas lapu dārzeni ar ovālām vai šķēpveida lapām, kuras ēd vārītas vai sautētas; satur daudz dzelzs, sāļus, A un C vitamīnu.

SPININGS – rīks zivju makšķerēšanai ar auklu un vīzuli, ko iemet ūdenī un pēc tam velk klāt, tinot auklu uz spoles.

SPIRIČUELS – Ziemeļamerikas melnādaino iedzīvotāju reliģiskās dziesmas ar savdabīgu skanējumu; dzied kori, dziedātāju grupas, atsevišķi solisti.

SPIRITISMS – misticisma paveids, kas saistīts ar ticību dvēseļu pēcnāves eksistencei un cilvēku spējām saistīties ar mirušo gariem.

SPIRITUĀLISMS – mācība, ka eksistē bezķermenisks, no matērijas neatkarīgs gars; mācība, ka gars ir vienīgā realitāte.

S

SPITĀLĪBA *sk.* LEPRO

SPOGUĻKAMERA – fotokamera ar slīpi novietotu spoguļi; gaismas stari caur objektīvu krīt uz slīpā spoguļa un tālāk uz matēta ekrāna, uz kura var apskatīt uzņemamo attēlu.

SPOGUĻTELESKOPS – optiskā teleskopa tips, kura objektīvs ir ielikts spogulis; izmanto redzamās gaismas, kā arī infrasarkanā un ultravioletā starojuma uztveršanai un sakopošanai, veidojot debess ķermeņu attēlus. Pasaules lielākie teleskopi ir spoguļteleskopi.

SPOILERS – automobiļa virsbūves elements applūstamības un saķeres svāra uzlabošanai; novieto automobiļa aizmugurē.

SPONSORS – organizācija, uzņēmums vai privātpersona, kas sniedz finansiālu atbalstu, piemēram, kādam projektam vai pasākumam.

S

SPRĀGSTVIELAS – vielas, vielu maisījumi, kas ārējās iedarbības rezultātā rada sprādzienus; var būt cietas, graudainas, šķidras vai gāzveida.

SPRIEDZE *sk.* STRESS

SPRINTS – vieglatlētikas disciplīna – īsu distanču skrējieni (slidojums, brauciens u. tml.).

SPROSTUGUNS – artilērijas vai granātmetēju uguns, kas vērsta pret noteiktu teritoriju, lai kavētu ienaidnieka karaspēka pārvietošanos tajā.

SPURTS – straujš, ātrs izrāviens ātruma sacensību beigās (skrienot, slidojot, slidējot, peldot, braucot u. tml.).

STACIJA – uzņēmums vai iestāde, kas izveidota noteiktu darbību (piemēram, zinātniskas pētniecības darba) veikšanai; ir dzelzceļa stacija, meteoroloģiskā stacija u. tml.

STAFETES SKRĒJIENS – komandu sacensības sporta disciplīnā, kurā katrs skrējējs skrien vienu distances posmu un nodod koka nūjiņu nākošajam komandas dalībniekam.

STAGNĀTS – cilvēks, kura domāšanai raksturīgs elastības trūkums, nespēja uztvert un apgūt jauno, jaunā noliegums; iesūņojis cilvēks, kas turas pie vecā.

STAIERIS – gargabalnieks – sportists, kas specializējas garās distancēs skriešanā, ātrslidošanā u. c.

STANDARTIZĒŠANA – vienota normu noteikšana kādā darbības jomā, lai ierobežotu variantu skaitu un nodrošinātu augstāku kvalitāti un funkcionalitāti.

STANIOLS – plāna alvas vai svina sakausējuma folija – iesaiņojamais materiāls.

STARPLIKTUVE – logošanas vidē rezervēts atmiņas apgabals, kurā kāda dokumenta kopija vai izgriezums no tā (teksts vai grafika) tiek saglabāts, lai to vēlāk ievietotu tai pašā vai citā dokumentā.

STARPTAUTISKĀ TIESA – ANO galvenā tiesas

institūcija, kas darbojas saskaņā ar Statūtu, kas ir ANO Statūtu neatņemama sastāvdaļa; ANO starptautiskā tiesa izšķir strīdus starp valstīm un dod konsultatīvos slēdzienus Drošības padomei un Ģenerālajai asamblejai, kā arī ar Ģenerālās asamblejas atļauju citām ANO institūcijām un tās specializētajām iestādēm.

STARU TERAPIJA – ārstēšana ar jonizējošo starojumu; izmanto onkoloģisko saslimšanu gadījumā, apstarojot noteiktu ķermeņa vietu ar lielu ļaundabīgo šūnu masu. Staru terapija var būt patstāvīga ārstēšanas metode vai to lieto, kombinējot ar ķirurģisko vai ķīmijterapietisko metodi.

STATISTIKA – zinātne par datu vākšanas, apkopošanas un analīzes metodēm; pēta kvantitatīvās pārmaiņas sabiedrības un dabas parādībās.

S **STATORS** – elektrodzinēja vai ģeneratora nekustīgā daļa.

STATŪTI – valsts iestādē vai tiesā reģistrēti noteikumi, normatīvs akts, kurā noteikts kāda valsts vai privāta uzņēmuma, iestādes vai arī sabiedriskas un politiskas organizācijas, starptautisko organizāciju tiesiskais statuss.

STATŪTKAPITĀLS – uzņēmuma, akciju sabiedrības vai citas organizācijas statūtos vai dibināšanas līgumā paredzētā darbības uzsākšanas kapitāla summa. Valsts likumdošanas akti paredz obligāto statūtkapitāla minimumu.

STEKS – 1. cietgumijas nūja, kādu parasti lieto policisti;
2. datorā – speciāls atmiņas organizācijas veids.

STENDA ŠAUŠANA – šaušana ar skrotīm pa kustīgu mērķi – metāla šķīvišiem, ko izmet gaisā speciāls aparāts; lielākās sacensībās katrs šāvējs 3 dienu laikā izšauj 200 šāvienus.

STENOGRĀFIJA – raksta veids, kas ļauj pierakstīt runu lielā ātrumā; sastāv no īpašām burtu, burtu kombināciju, zilbju un veselu vārdu zīmēm; pastāv vairākas stenogrāfijas sistēmas.

STENOKARDIJA – lēkmjveida sāpes sirds apvidū, kas rodas nepietiekamas asiņu piegādes gadījumā sirds muskulim; cēlonis var būt aukstums, sasprindzinājums, spriedze.

STEPS – Īrijā radusies deja ar izteiktiem, ātriem kāju piesitieniem pret grīdu ar apaviem, kuriem parasti ir metāla apkalumi papēžos un purngalos.

STEREOFONIJA – skaņas ierakstīšanas un atskaņošanas metode, izmantojot vismaz divus kanālus; iegūst pilnīgāku, telpiskāku skaņu.

STEREOSKOPS – optiska ierīce, kas divos attēlos atveidotu priekšmetu rāda vienā reljefā attēlā.

STEROĪDI – lipīdu grupa, pie kuras pieder sterīni, dzimumhormoni, virsnieru garozas hormoni, sirds glikozīdi, sterīni un daži alkaloīdi; izmanto muskuļu

masas palielināšanai, kā dopinga līdzekli. Medicīnā lieto anēmijas un muskuļu vājuma ārstēšanai pēc operācijām.

STIKLA VATE – minerālas izcelsmes īsu stiklšķiedras pavedienu masa; izmanto par siltumizolācijas materiālu.

STIKLPLASTS – ar stikla šķiedrām stiprināts materiāls, kurš sastāv no plastmasas; izmanto automašīnu industrijā automašīnu korpusu ražošanā.

STIKLŠĶIEDRA – no stikla kausējuma iegūta karstumizturīga un ķīmiski izturīga šķiedra ar lielu stiepes stiprību un labām dielektriskām un siltumizolācijas īpašībām.

STILISTS – 1. rakstnieks vai cits valodas lietotājs, kam ir savs īpatnējs stils vai labi izkopta izteiksme; 2. stilu pētnieks vai labs to pazinējs; 3. skaistumkopšanas speciālists, kurš veido klienta individuālo vizuālo tēlu, zīmē savu priekšlikumu skices, nosaka un veido klienta individuālo krāsu paleti, modelē un veido frizūras, grimē klienta ķermeni un seju un izpilda vizāžas elementus, veido auguma proporcijām atbilstošu tērpa skici un mulāžu, sadarbībā ar citu profesiju pārstāvjiem veido tēlus reklāmas klipiem, modes kolekciju šoviem, strādā kultūras un mākslas uzņēmumos, dekoratīvās kosmētikas un skaistumkopšanas salonos.

STIMULANTS – jebkura viela, kas aktivizē, ceļ vai palielina centrālās nervu sistēmas darbības aktivitāti (piemēram, amfetamīns, kokaīns, kofeīns u. c.).

STINGERS – pārnēsājams zenītieročis pašnovades šāviņu palaišanai uz lidojošiem mērķiem; darbības rādiuss ir līdz 15 km.

STINGUMKRAMPJI – infekcijas slimība, ko ierosina tetānusa baktērija, kas atrodas kultivētā augsnē un var iekļūt organismā caur brūci; izraisa krampjus, savlaicīgi neārstējot, var būt letāls iznākums.

STJUARTS – apkalpes loceklis, kura uzdevums ir rūpēties par pasažieriem uz kuģa vai lidmašīnā; stjuarte – lidmašīnas pavadone.

STOLS – gara, plata šalle (arī no kažokādām), ko sievietes nēsā ap kaklu vai liek ap pleciem; plecu šalle.

STŪRTINGS – Norvēģijas parlaments, kas sastāv no 165 locekļiem.

STRATĒĢISKIE IEROČI – tālās distances un starpkontinentālās raķetes, kas parasti apgādātas ar kodolieročiem; stratēģisko ieroču darbības rādiuss ir vairāk nekā 5500 km.

STREČINGS – vingrojumu sistēma, kuras pamatā ir auguma un locekļu stiepšana, var būt nomierinošas mūzikas pavadībā; strečings piemērots cilvēkiem pēc lielām fiziskām slodzēm, lai papildus izstieptu muskuļus.

STREIKLAUZIS – cilvēks, kas pats nepiedalās streikā un strādā streika laikā.

S

STREIKS – kolektīva darba pārtraukšana konflikta dēļ ar darba devēju; arī kādas konflikta puses atbalstīšanas līdzeklis vai kā politiska spiediena veids.

STRELĪCIJA – lakstaugs uz gara kāta ar lielām, zilganzaļām lapām un oranžsarkanām un tumši zilām ziedkopām.

STRESORI – ārēji vai iekšēji kairinātāji, kas iedarbojas uz organismu, radot stresu.

STRESS – cilvēka vai dzīvnieka organisma un psihes kompleksveidīga reakcija uz stresoriem – dažādiem nelabvēlīgiem ārējiem vai iekšējiem faktoriem – aukstumu, badu, psihiskām un fiziskām traumām, starojumu, noasiņošanu, infekciju utt. Stress mobilizē organisma enerģētiskās rezerves, spēcīgi aktivizē fizioloģiskās un psihiskās norises.

STRĪKERS – cilvēks, kas kails izskrien sabiedriskā vietā (parasti stadionā sacīkšu laikā).

STRINGI – pieticīgas sievietes biksītes, kas sastāv no trīsstūrveida auduma gabaliņa priekšpusē un šauras (pirksta platuma) auduma strēmeles aizmugurē.

STRIPTĪZS – erotiska rakstura priekšnesums, kura izpildītājs publikas priekšā pilnīgi vai daļēji izģērbjas.

STRĪTBOLS – sporta veids – ielas jeb bruģa basketbols, kur katrā komandā ir 3 spēlētāji.

STRŪDELE – plānā miklas plāksnē ierullēti un iecepti augļi, biezpiena masa, siers u. tml.

STRŪKLPRINTERIS – printeris, kas rakstzīmju attēlus uz papīra atveido, no kapilārām sprauslām izsmidzinot krāsvielas strūklu.

STS sk. SEKSUĀLI TRANSMISĪVĀS SLIMĪBAS

SUAREJA – vakara viesības.

SUBKULTŪRA – samērā patstāvīga garīgo un materiālo vērtību sistēma kādas kultūras ietvaros, piemēram, amerikanizācija u. c., kas dažkārt izveidojusies kā pretnostatījums sabiedrības valdošajai kultūrai un ko vairākums uzskata par mazvērtīgāku vai pat kaitīgu.

SUBORDINĀCIJA – 1. tiesiskās savstarpējās pakļautības, padotības princips, pakļautības kārtība, saskaņā ar kuru tiek noteiktas publisko pārvaldes iestāžu savstarpējās attiecības un to darbinieku dienesta attiecības; 2. subordinācijas jēdzienu lieto, lai apzīmētu zemākas pakāpes darbinieka attiecības ar augstākas pakāpes darbinieku gan civilajā, gan it sevišķi militārajā dienestā.

SUBROGĀCIJA – saistības izpildījums citas personas (parādnieka) vietā, iegūstot prasījumu pret parādnieku šā izpildījuma apmērā.

SUBSĪDIJA – naudas pabalsts, it īpaši tāds, ko viena valsts sniedz citai valstij; subsīdijas var piešķirt arī saimnieciska vai sabiedriska organizācija.

SUBSTITŪCIJA – testamentā ieceltā mantinieka

aizstājējs (substitūts), ja mantinieks negribētu vai kaut kādu iemeslu dēļ nevarētu mantojumu pieņemt.

SUBTITRI – teksts, kas atrodas kinokadra apakšējā malā un parasti satur dialoga tulkojumu.

SUFLĒ – 1. saldaiss ēdiens no saputota olas baltuma un cukura; 2. ēdiens no smalki sagrieztas, saputotā olas baltumā ceptas vai vārītas gaļas, zivs vai dārzeņiem.

SUGA – bioloģiski norobežota indivīdu kopa, ko raksturo kopīga izcelsme, attīstība, izplatība, līdzība un pēctecība.

SUICĪDS – pašnāvība, pašnāvniecisks.

SUKĀDES – cukurotas ogas, augļi, dārzeņi; gatavo no veselīem vai sagriežtiem augļiem vai to mizām, ogām, dārzeņiem, piesātinot tos ar cukuru – vārot cukura sīrupā un pēc tam izkaltējot.

SŪKNIS – ierīce šķidruma vai gāzes pārvietošanai ar spiedienu, parasti no zemāka līmeņa uz augstāku.

SUKULENTI – augi ar biežām, gaļīgām un sulīgām lapām vai stumbriem, kuros uzkrājas ūdens rezerves.

SUMO – japāņu profesionālais smagsvara cīkstoņu sporta veids, kurā zaudējumu piešķir par izmešanu no apzīmētā laukuma vai pieskaršanos grīdai ar kādu ķermeņa daļu, izņemot kājas pēdu.

SUPER – sarunvalodā – ļoti labs; ļoti labi.

SUPERMĀRKETS – liels mazumtirdzniecības pašapkalpošanās veikals, kurā pārdod dažādas plaša patēriņa preces.

SUPERMENIS – pārcilvēks; varonis, kas apveltīts ar tādām īpašībām, kas viņu padara neuzvaramu, neatvairāmu u. tml.; vīrietis ar izciliem fiziskiem dotumiem.

SUPOZITORIJI *sk. SVECĪTES*

SURDĪNE – ierīce mūzikas instrumenta skaņas klusināšanai vai tembra maiņai.

SUROGĀTMĀTE – sieviete, kas savā dzemdē iznēsā augli, kas attīstījies no citas sievietes olšūnas.

SUROGĀTS – mazvērtīgs aizstājējs.

SUŠI – japāņu ēdiens; īpaši sagatavota rīsu masa, kam apkārt apliktas jēlas vai nedaudz apvārītas zivis, gliemji; pasniedz ar sojas mērci.

SUTENERISMS – personas, kura nodarbojas ar prostitūciju, izmantošana iedzīvošanās nolūkā.

SUTENERS – persona, kas sev pakļauj prostitūtas, nereti tās fiziski ietekmējot, lai iegūtu daļu no viņu ienākumiem.

SŪTNIECĪBA *sk. MISIJA*

SŪTNIS – zemākas klases par vēstnieku valsts diplomātiskais pārstāvis; sūtniecības vadītājs.

SUVERENITĀTE – juridisks (konstitucionāls) un politisks princips, kura būtību raksturo divu vārdu – *vara* un *augstākais* vienotība, t. i., augstākā vara.

SVARCELŠANA – sporta (smagatlētikas) veids, kurā jāpaceļ un jānotur iztaisnotās rokās virs galvas svaru stienis; sacensības notiek raušanā un grūšanā.

SVARU STIENIS – svarcelšanas rīks – metāla stienis, kam abos galos nostiprināti apaļi dažādas masas metāla diskī.

SVECĪTES – garenas formas medikamenti, kurus ievada caur taisno zarnu; iedarbojas daudz straujāk nekā tablešu veida medikamenti.

SVĒTAIS KRĒSLS – Vatikāns.

SVF – Starptautiskais Valūtas Fonds.

S

SVINGS – 1. izteiksmes līdzeklis džeza mūzikā – pastāvīgas novirzes no pamatritma; 2. džeza stils, kam raksturīga šāda pulsācija, ritma šūpošanās; 3. sarīkojumu dejas ar šādu mūziku.

SVĪTRKODS – kods optiskai nolasišanai, ko izmanto preču marķēšanā; svītrkodā ietverta informācija par preces izgatavotāju, un to var ievadīt ar tastatūru, ieskenēt ar svītrkoda skeneri – dators svītras pārveido par cipariem. Svītrkoda galvenā priekšrocība – automatizēta preces identifikācija, kurā iespējams kontrolēt preču plūsmu un automatizēt preču uzskaiti.

Š

ŠABLĪ – sausais baltvīns no Lejasburgundijas.

ŠABLONS – 1. papīra, kartona, metāla vai cita lokšņu materiāla figūra, kuras formu pārnes uz apstrādājamo virsmu; 2. rīks, ar ko pārbauda pēc šablona izgatavotu ražojumu atbilstību.

ŠAHĪDS – spridzinātājs pašnāvnieks.

ŠAHS – galda spēle 2 personām; šaha galdiņam ir 64 lauciņi, pārmaiņus melni un balti, katram spēlētājam – 16 figūras; spēles gaitā dalībnieki pārmaiņus izdara gājienus pēc noteikumiem.

ŠAMPANIETIS – Francijas Šampaņas provincē ražots dzirkstošs, putojošs, ar otrreizējā raudzēšanā iegūtu ogļskābi piesātināts vīnogu vīns.

ŠAMPINJONI – ēdamas augstvērtīgas atmateņu ģints sēnes ar iesārtām, vēlāk brūnām lapiņām cepurītes apakšpusē un gredzenotu kātiņu.

ŠAMPŪNS – putojošs, šķidrds želejveida vai krēmveidīga līdzeklis (parasti matu) mazgāšanai.

ŠAMROKS – trejlapis, Īrijas simbols.

ŠANTĀŽA – izspiešana, draudot izpaust kompromitējošas ziņas vai dokumentus.

ŠARIATS – uz Korānu balstīto islāma tiesisko, sadzīvisko un reliģisko normu kopums.

ŠARTRĒZE – salds, stiprs zāļu (piemēram, piparmētru, kardamona) liķieris, kas sākotnēji izgatavots kartēziešu klosterī pie Grenobles.

ŠASIJA – 1. mašīnas, ierīces vai iekārtas nesošā konstrukcija, piemēram, automašīnai, lidmašīnai u. c., ar ko tie balstās uz zemes; 2. ierīce, uz kuras lidmašīna balstās un pārvietojas pa zemi (līdz pacelšanās momentam un pēc nolaišanās).

ŠAŠLIKS – 1. Kaukāza un Āzijas tautu nacionālais ēdiens – uz iesma virs karstām lapu koku oglēm cepti nelieli marinētas jēra gaļas gabaliņi, parasti kopā ar taukiem, sīpoliem un tomātiem; 2. uz iesma cepti nelieli gaļas gabaliņi.

ŠAŠS – biljarda spēles veids ar 15 bumbām.

ŠAURAPRAIDE – datu nosūtīšana izvēlētam individu lokam, piemēram, viens no šaurapraides piemēriem ir kabeļtelevīzija, jo kabeļtelevīzijas signāli tiek sūtīti tikai tiem abonentiem, kas ir pieteikušies uz šo pakalpojumu.

ŠAUTENE – individuālais šaujamierocis ar garu stobru, kura munīcija ir patrona, kas sastāv no lodes vai skrotīm, lādiņa un kapsulas; izmanto gan cīņā ar pretinieku, gan medībās.

ŠAUTRIŅMEŠANA – sporta veids, kurā mazas šautri-

ņas jāmet 45 cm lielā aplī, kas ir sadalīts sanumurētos sektoros. Sacensības sākot, punktu skaits ir 501; uzvar tas, kas pirmais nokļūst līdz nullei.

ŠĀVIŅŠ – priekšmets, kas tiek izšauts no šaujamočā vai palaišanas iekārtas (lode, granāta, reaktīvais šāviņš u. c.).

ŠEFENI – tiesas piesēdētāji, kuri tiesas spriešanā veido kopīgu kolēģiju ar tiesnesi – profesionālu juristu, t. i., kopīgi izšķir jautājumu par personas vainu un kopīgi arī nosaka sodu.

ŠEFOT – sarunvalodā – tēlot priekšnieku.

ŠEFS – 1. sarunvalodā – uzņēmuma, iestādes vadītājs, priekšnieks; 2. persona, iestāde vai organizācija, kas sniedz regulāru palīdzību citai personai, iestādei vai organizācijai.

ŠEIKERS – cilindrisks trauks, kurā, to kratot, jauc dzērienus; trauks kokteiļu jaušanai.

ŠEIKS¹ – 20. gs. 60. gadu sarīkojumu deja, kurā partneri dejo atsevišķi.

ŠEIKS² – īpaši sajaukts alkoholisks vai bezalkoholisks kokteilis.

ŠEIPINGS – vingrojumu, diētas un masāžas sistēma ķermeņa, ķermeņa daļu formas un izskata uzlabošanai.

ŠENGENAS LĪGUMS – līgums starp Eiropas Savienības

dalībvalstīm, kas nosaka Eiropas Savienības iekšējo robežu likvidēšanu, lai personas varētu brīvi pārvietoties, kopēju vīzu režīmu un daudz stingrāku ārējās robežas sargāšanu, kam palīdz Šengenas informācijas sistēma.

ŠERBETS – 1. dzēriens, ko gatavo no augļu saldējuma un dažiem alkoholiskiem dzērieniem (vīna, šampanieša vai liķiera), tos sajaucot; 2. konditorejas izstrādājums – bieza masa no cukura, augļiem, riekstiem, arī kafijas un šokolādes.

ŠERIFS – 1. Anglijā – grāfistes vecākā amatpersona, kas izpilda administratīvās funkcijas un kārtro dažus tieslietu jautājumus; 2. ASV – vēlēta amatpersona, kas štatā uztur sabiedrisko kārtību, pārzina cietumu utt.

ŠERIJS – stiprs desertu vīns, kas nogatavināts 7 gadus ozolkoka mucā.

S

ŠERPA – alpīnistu pavadonis; nesējs; nelielas Himalaju kalnu tautas piederīgais, izcils alpīnists.

ŠEVIOTS – mīksts, blīvs, izturīgs sarža pinuma kokvilnas, pusvilnas vai vilnas audums, ko izmanto uzvalku un mēteļu šūšanai.

ŠIACU – dziedināšanas un veselības uzturēšanas sistēma, kas piemērota gan cilvēkam, gan jebkuram dzīvniekam; mērķis ir atjaunot un/vai uzturēt enerģētisko līdzsvaru katrā ķermeņa daļā un visā ķermenī kopumā. Līdzīgi akupunktūrai (bet bez

adatām), šiacu izmanto pirksta (plaukstas vai elkoņa) uzspiedumu dažādās ķermeņa vietās, lai viegli stimulētu un aktivizētu tā dabisko enerģijas plūsmu.

ŠIFONS – ļoti viegls, mīksts, caurspīdīgs dabiskā zīda vai arī ķīmisko šķiedru audekla pinuma audums; izmanto lakatu, kleitu, blūžu u. tml. šūšanai.

ŠIFRA SLĒDZENE – ierīce, ar ko nostiprina (piemēram, durvis, vārtus u. tml.) aizvērtā stāvoklī un ko var atvērt ar ciparu vai burtu koda palīdzību.

ŠIFRS – 1. nosacītu zīmju (burtu, ciparu) vai to kombināciju kopa, kas rāda iespieddarba vai cita dokumenta atrašanās vietu plauktā; 2. ierobežotam personu lokam zināma pieņemta zīme vai šādu zīmju sistēma slepenai informācijas pārraidei; slepenai sarakstei iepriekš norunāta ciparu, burtu, vārdu utt. nozīme; 3. pieņemta zīmju kopa saīsinātai dokumentu, iespieddarbu u. tml. apzīmēšanai; 4. skaitļu un burtu kombinācija atslēgās; kods, kura elementu vērtības un kodēšanas likumi zināmi tikai ierobežotam personu lokam. Šifru izmanto informācijas kodēšanai, lai to aizsargātu no nesankcionētas piekļuves.

ŠIKS – elegances (par apģērbu, izskatu); elegants, izsmalcināts.

ŠINJONS – mākslīgo vai dabīgo matu veidojums, ko, veidojot frizūru, iestiprina dabiskajos matos.

ŠINŠILLA – Dienvidamerikas grauzēju ģints ar sidrabaini

pelēku kažokādu; mazs trusis ar sidrabaini pelēku apmatojumu; modes dzīvnieks.

ŠIPČANDLERS – kuģu apgādes aģents.

ŠITAKI – sēnes, kuru audzēšanas periods ir 3–5 gadi, tās audzē mežā uz apmēram pusotra metra gariem ozolkoka bluķiem; vidēji uz viena baļķēna izaug 15 līdz 20 sēnes, kurām piemīt ārstnieciskas īpašības, un tās izmanto arī garšvielām.

ŠIZOFRĒNIJA – psihiska slimība ar neskaidru izcelsmi un daudzveidīgām klīniskajām izpausmēm; izraisa personības pārmaiņas.

ŠĶEMBU BUMBA – aviobumba, kas sastāv no vairākiem simtiem mazu bumbu kopējā apvalkā; katra bumba satur lielu skaitu lodīšu vai metāla šķembu.

ŠĶĒRŠĻU SKRĒJIENS – vieglatlētikas disciplīna vīriešiem – skriešana 3000 m garā distancē, kurā ir 35 šķēršļi, no tiem 7 šķēršļi ir ar ūdeni.

ŠĶĪRĒJTIESA – nevalstiska jurisdikcijas institūcija, kas izskata un izspriež tai pakļautās civillietas.

ŠLĀGERIS – populāra dziesma, skaņdarbs; parasti vieglās vai deju-mūzikas žanrā.

ŠNICELE – panēts cūkas, teļa vai aitas gaļas ēdiens, ko gatavo no liemeņa muguras vai šķiņķa mīkstuma (bez kauliņa) tāpat kā karbonādi.

ŠOKOLĀDE – 1. konditorejas izstrādājums no kakao masas maisījuma ar pūdercukuru; 2. dzēriens no šokolādes pulvera.

ŠOKS – organisma stāvoklis, kas rodas dramatisku vai negaidītu notikumu rezultātā (nervu šoks); kolapsam līdzīgs stāvoklis ar traucētu asinsriti lielas asiņošanas vai sāpju gadījumā (traumatiskais šoks).

ŠOPHOLISMS – iepirkšanās mānija, iepirkšanās atkarība.

ŠOPINGS – sarunvalodā – iepirkšanās.

ŠORTI – īsbikses – bikses, kas nesniedzas zemāk par ceļgaliem.

ŠORTTREKS – ātrslidošanas sporta veids.

ŠOVBIZNESS – izklaidējošās mākslas industrija.

ŠOVINISMS – citu tautu un nāciju interešu ignorēšana un rupja apspiešana savas valsts, impērijas interešu vārdā; galējs nacionālisms.

ŠOVINISTS – vīrietis ar pārspilētu pašapziņu, kas piezemē sievietes lomu sabiedrībā.

ŠOVS – izklaidējoša muzikāla, parasti teatralizēta koncertprogramma vai izrāde; izklaidējoša televīzijas programma.

ŠPAGA – paukošanas ierocis ar šauru, elastīgu asmeni, rokturi un pirkstu aizsargvairogu (gardi).

ŠPAGATS – deju un vingrošanas figūra: sēdus stāvoklis, kad viena kāja izstiepta uz priekšu, bet otra – atpakaļ tā, ka tās veido taisnu līniju.

ŠPINELI – minerālu grupa, saliktie oksīdi, kuru dzidrie paveidi ir dārgakmeņi.

ŠROTS – sarunvalodā – nolietotu, pamestu u. tml. automobiļu savāktuve, kur var iegādāties lietotas rezerves daļas; autokapsēta.

ŠTANCE – instruments, ierīce detaļu izgatavošanai no lokšņveida izejmateriāla vai apstrādāšanai ar spiedienu vai triecienu.

ŠUNTS – elektrības vadītājs, kas pieslēgts paralēli citam vadītājam.

ŠURPA – turkmēņu ēdiens; liellopu vai jēra gaļas zupa ar zirņiem.

S

T

TABAKA – nakteņu dzimtas augs, kura īpašā veidā sagatavotās lapas lieto smēķēšanai vai šņaukšanai; produkts, kas izgatavots no tabakas ģints augu kaltētām, sagrieztām vai pulverī saberztām lapām, kuras tiek fermentētas un aromatizētas; satur indīgo alkaloīdu nikotīnu.

TABASKO MĒRCE – asa sarkanā mērce, kuru gatavo no ļoti gataviem sarkanajiem pipariem, kurus sasmalcina, sajauc ar sāli un trīs gadus iztur ozolkoka mucās, pēc tam sajauc ar etiķi un nedēļām ilgi maisa.

TABI – tradicionālas japāņu zeķes ar atsevišķu nodalījumu iekšķīm, lai tās būtu ērti valkāt tradicionālajos japāņu apavos – getās un dzori.

TABLO – operatīvas informēšanas iekārta – virsma, ekrāns u. tml., uz kā maina tekstus vai ciparus un kas darbojas pēc signāliem no datora vai portatīvā datora un tablo pults; izmanto sporta sacensību laikā, TV raidījumu konkursu laikā u. c.

TABLOĪDS – pusformāta laikraksts, kas sniedz populārus materiālus, sensācijas, izmanto lielus virsrakstus, daudz fotoattēlu u. tml.

TABU – 1. aizlieguma sistēma galvenokārt pirmatnējām tautām, kas saistīta ar priekšstatiem par pārdabiskiem spēkiem, piemēram, nedrīkst pieskarties dažādiem priekšmetiem vai vietām, izrunāt noteiktus vārdus, ēst noteiktus ēdienus u. tml; 2. vārds, vārdu savienojums, ko reliģisku, estētisku, ētisku vai citu iemeslu dēļ nedrīkst lietot.

TABULATORS – elektromehāniska skaitļošanas analītiskā kompleksa mašīna, kas automātiski uztver perforētajās fiksētajās skaitļos un darba kārtības kodus, atrod skaitļu algebrisko summu un rezultātus fiksē papīra lentē vai īpašā veidlapā.

T

TAFTĒŠANA – paklāju darināšanas tehnika, kurā dzijas pavedienu izvelk cauri pamataudumam, taču nenostiprina ar mezglu, bet pielīmē ar lateksu un gatavam bārķšaudumam aizmugurē uzlīmē audekla oderi.

TAFTS – plāns, blīvs sākotnēji zīda, tad merserizētas kokvilnas (parasti ar ķīmisko šķiedru piejaukumu) audums no šķeterētas ķemmdzijas neistā ripsa pinumā ar šķērsrieviņām.

TAHOGRĀFS – aparāts transportlīdzeklī, kas reģistrē ātrumu, brauciena ilgumu un nobraukto attālumu; tiek uzstādīts arī lidmašīnās, kur tas reģistrē arī lidojuma parametrus.

TAIBREIKS – paātrināts sporta sacensības vai tās posma uzvarētāja noskaidrošanas veids galvenokārt tenisā un volejbolā.

TAIČI (Tai-Dzi) – ķīniešu vingrinājumu sistēma, kur vingrinājumus izpilda lēnā tempā, koncentrējoties; taiči mērķis – atbrīvot cilvēka iekšējo enerģiju.

TAIFŪNS – tropiskais ciklons Austrumāzijas musonu apgabalā Klusajā okeānā.

TAIKONAUTS – ķīniešu astronauts. 2003. gadā Ķīna kļuva par trešo valsti, kurai izdevies nogādāt cilvēku kosmosā.

TAIMAUTS – pārtraukums, piemēram, sporta spēlē.

TAIMERIS – aparāts, kas pēc zināma, iepriekš noteikta

laika sprīža (aiztures laika) automātiski ieslēdz vai izslēdz kādu iekārtu, mašīnu, ierīci vai arī signalizē par šā laika sprīža beigām.

TAISNGRIEZIS – ierīce, kas maiņstrāvu pārvērš līdzstrāvā; izmanto, piemēram, akumulatoru lādēšanā u. c.

TAKO – sendvičs – sarullēta vai ar otru tortiju pārklāta meksikāņu pankūka – tortija (pildījumam – gaļa, dārzeņi, salāti, mērces u. tml.).

TAKSĀCIJA – 1. novērtēšana, taksas noteikšana; 2. meža novērtēšana – koksnes masas noteikšana, ikgadējā koksnes masas pieauguma noteikšana u. c.

TAKSE – noteiktā cena, atlīdzība; taksi nosaka par attiecīgo amata darbības veidu.

TAKSIDERMIJA – dzīvnieku, putnu izbāzeņu izgatavošana.

TAKSIS – neliels medību suns ar gludu, melnu ar brūniem plankumiem apmatojumu, īsām, likām kājām un garu rumpi; attiecīgā suņu šķirne.

TAKSOBUSS – autobuss, kurā pasažierus pārvadā pa noteiktu maršrutu, bet bez fiksētām pieturām.

TAKSOFONS – telefona automāts – telefona aparāts – runām ar tūlītēju samaksu.

TAKTISKIE IEROČI – ieroču sistēma ar ierobežotu

T

darbības rādus un lādiņiem; izmanto galvenokārt kaujas laukā.

TALASOTERAPIJA – ārstēšana ar jūras klimatu un pel-dēm sāļiem bagātajā jūras ūdenī.

TALEBAN – radikāla islāma kustība, kas 1996.–2001. g. atradās pie varas Afganistānā.

TALIBI – Taleban grupējuma locekļi un atbalstītāji.

TALISMANS – priekšmets, kas nes laimi un veiksmi.

TALJATELLES, TAGLIATELLES – itāliešu ēdiens; garas makaronu sloksnītes.

TĀLLĒKŠANA – vieglatlētikas disciplīna – lēkšana tālumā ar smiltīm pildītā bedrē, kas atrodas ieskrējiena celiņa galā, sākumā ieskrienoties pa vismaz 40 m garu ieskrējiena celiņu.

T

TĀLMĀCĪBA – neklātienas studijas; studējošais mā-cību materiālus var saņemt pa pastu, iegūt mājaslapās, izpildīt kontroldarbus internetā u. tml.

TALMŪDS – jūdaisma reliģisko, ētisko un tiesisko likumu krājums.

TALONS – veidlapas vai cita dokumenta atdalāmā daļa, kas tās uzrādītājam dod kādas tiesības.

TĀLSARUNA – telefona saruna lielākā attālumā, ārpus vietējās telefonu centrāles ietvariem.

TĀLVADĪBA – kādas iekārtas darbināšana un regulēšana no attāluma; signālus, ko saņem iekārta, veido kodēts infrasarkanās gaismas starojums.

TAMAGOČI – 20. gs. 90. gados populārā digitālā rotaļlieta, kas ražota Japānā. Tamagoči ir olveida kabatas formāta ierīce ar animētu mīldzīvnieciņu (kaķi, suni, tīģeri u.c.), par kuru īpašnieks rūpējas, spaidot podziņas.

TAMALES – meksikāņu ēdiens; kukurūzas vai banānu lapu tīteņi ar kukurūzas mīklas un vistas vai cūkgaļas pildījumu.

TAMARINDS – mūžzaļš koks ar dzelteniem un sarkanvioletiem ziediem ķekaros un garām ēdamām pākstīm; izmanto par kokmateriālu un garšvielu.

TĀME – 1. budžetiestādēs iestādes vai organizācijas iepriekš plānoto izdevumu aprēķini, galvenais dokuments šās iestādes vai organizācijas finansēšanai no valsts budžeta; 2. ražošanas, tirdzniecības, celtniecības u. c. izmaksu ieplānots aprēķins.

TAMPONS – sterila materiāla (vates, marles) veidojums, ko ievada dobumā vai brūcē, lai tas aptur asiņošanu vai uzsūc izdalījumus – strutas, asinis, siekalas u. c.

TANDĒMS – divvietīgs velosipēds.

TANDORI – 1. cilindrisks māla pavards Ziemeļindijā un Pakistānā; 2. cāļa gaļa, kas turēta īpašā marinādē un

gatavota uz tandori; 3. marinēta gaļa, kas cepta ļoti karstā cepeškrāsnī.

TANGAS – īpaši šauras mazbiksītes, kas sastāv no divām sānos nesašūtām trapeceveida slejām, kuras notur stāipīgas lentes piejosta vai saites abos sānos.

TANGO – argentīniešu sarīkojumu deļa $2/4$ taktsmērā, ko deļo lēnā, slīdošā solī; radusies 20. gs. sākumā.

TANKKUĢIS – liels kuģis naftas pārvadāšanai; kuģa mašīntelpas un virsbūve ir kuģa pakalgalā, lai pēc iespējas vairāk vietas būtu naftai.

TANKOT – sarunvalodā – transportlīdzeklī iepildīt degvielu (parasti degvielas uzpildes stacijā).

TANKS – slēgta, ar bruņām nosepta kaujas bruņumašīna ar kāpurķēdēm, kas aprīkota ar lielgabalu un ložmetējiem; apbruņojums parasti izvietots grozāmā tornī.

TANTJĒMA – papildu atalgojums par gada darbības rezultātiem, kuru no tīrās peļņas izmaksā akciju sabiedrība firmu vai banku direktoriem u. c. augstākām amatpersonām.

TANTRAS – t. s. tantriskajā hinduismā – reliģiskas grāmatas, kurās aprakstītas maģiskās un seksuālās jogas paražas, kas atdarina dievu Šivas un Šakti attiecības; budismā – Budam piedēvētie teksti, kuros aprakstītas apskaidrības iegūšanas metodes.

TAPIOKA – milti vai putraimi, kas iegūti no maniokas auga bumbuļiem.

TAPĪRS – melns, līdz 2 m garš nepārnadžu dzimtas zālēdājdzīvnieks ar strupu snuķi, kas dzīvo Dienvidaustrumāzijā un Amerikā.

TARA – 1. preces iesaiņojums, trauks; 2. preces iesaiņojuma, arī transportlīdzekļa svars.

TARANTULI – palieli skrējējzirnekļu ģints zirnekļi ar garām kājām, uz kurām ir neliels apmatojums; tarantuls ir indīgs, taču kodiens nav cilvēkam nāvējošs.

TARHUNS *sk. ESTRAGONS*

TARIFS – 1. oficiāli noteiktu maksu, nodevu, atlīdzību, aplikumu, likmju sistēma, to saraksts; 2. likmju sistēma darba algas, honorāru utt. lieluma noteikšanai.

TARO – zīlēšanas un pareģošanas kāršu komplekts, kas sastāv no divām pilnīgi atšķirīgām, bet ne gluži nesaisītām kāršu grupām; pavisam ir 78 kārtis. Uz kārtīm ir attēloti dažādi attēli ar noteiktu simboliku; to izcelsmi saista ar Seno Ēģipti. Taro kārtis parāda cilvēka dzīves galvenos motīvus un to, ko cilvēks var par sevi uzzināt.

TARTĀNS – 1. rūtains vilnas audums Skotijā; šāda auduma apmetnis; 2. sintētisks materiāls stadiona skrejceļu un sektoru noklāšanai.

TASTATŪRA – noteiktā secībā sakārtotu datora u. tml. ierīču taustiņu kopums.

T

TATAMI – aptuveni 5 cm biezs paklājs no presētiem rīsa salmiem, kas pārklāts ar meldru pinumu; paklāja izmēri ir stingri noteikti (191×95,5 cm, 180×90 cm, 176×88 cm); džudo cīņas paklājs.

TAUSTIŅSITIENS – datora tastatūras taustiņa nospiešana un atlaišana, lai iniciētu kādu darbību vai ievadītu rakstzīmi.

TAUSTIŅŠ – tastatūras konstruktīvs elements, kuru nospiežot tiek ģenerēts atbilstošās rakstzīmes kods vai iniciēta attiecīgās datora ierīces darbība.

TAUTAS FRONTE – nacionālā opozīcijas kustība cīņā pret centrālo varu PSRS, Baltijā un Ukrainā, kas veicināja PSRS sabrukumu 1991. g.

TAUTAS NOBALSOŠANA – tieša tautas līdzdalība valsts varas leģitimēšanā un īstenošanā.

T

TAUTAS SKAITĪŠANA – periodiska visu kādas valsts iedzīvotāju inventarizācija, fiksējot iedzīvotāju skaitu, ģimenes stāvokli, dzimumu, nodarbošanos utt.

TAUVAS JOSLA – 4–20 m plata sauszemes josla gar ūdeņu krastu, kas paredzēta ar zveju vai kuģošanu saistītām darbībām un kurā nedrīkst ierobežot kājāmģājēju pārvietošanos.

TEFLONS – ciets polimērs, ko izmanto pārklājumiem (piemēram, virtuves trauku pretpiedeguma pārklājumam), starplikām, izolatoriem u.c.

TEFTEĻI – nelieli apaļi vai iegareni maltas gaļas velt-nīši, ko ēd kopā ar mērci.

TEHNIKA – 1. darbības iemaņu un paņēmienu prasme (mākslā, sportā utt.); 2. darbības līdzekļu (riku, ierīču, mašīnu) un paņēmienu kopums dabas produktu apstrādei un sabiedrības vajadzību apmierināšanai, teorētisko zināšanu pielietošana praksē.

TEHNIKUMS – vidējā profesionālā mācību iestāde, kurā gatavo kādas tautsaimniecības nozares speciālistus.

TEHNISKĀ APSKATE – mehānisko transportlīdzekļu un to piekabju, kas piedalās ceļu satiksmē un kas reģistrēti transportlīdzekļu reģistrā, obligāta ikgadēja vispārēja pārbaude.

TEHNISKAIS SPIRTS – spirts, kas bez etanola satur metanolu un piedevas, kas to padara nederīgu dzeršanai.

TEHNO – elektroniskās mūzikas stils; intensīva deju mūzika, attīstās kopš 20. gs. 80. gadiem; tehniskā mūzika.

TEHNOFOBIJA – bailes no tehnikas, nepatika pret tehniku.

TEIKVONDO – Austrumu paš aizsardzības sistēma, kurā izmanto dažādus sitienus ar rokām un kājām.

TĒJA – izkaltētas tējaskrūmu lapas vai dažādu citu augu

T

daļas (lapas, ziedi, saknes), no kā gatavo dzērienu; tējaskrūmus audzē plantācijās tropu un subtropu joslās; zaļajai tējai lapas tiek ātri izkaltētas virs uguns, melnajai tējai lapas vītina, satin un raudzē; presētajai tējai izmanto atsijas un smalkumus, tai ir zemāka kvalitāte.

TEKILA – alkoholisks dzēriens, ko iegūst no raudzētas zilās agaves sulas; izcelsme meklējama Meksikas pilsētā Tekilā.

TEKOŠAIS RĒĶINS – darījumu sakari, kad par iepirkumu netiek maksāts katrā pirkšanas reizē, bet maksa tiek regulēta pakāpeniski, noteiktos termiņos.

TEKSTAPSTRĀDE – datorā izmantošana dokumentu veidošanas, rediģēšanas, formatēšanas, lasīšanas un drukāšanas procesā.

TEKSTILIJAS – no tekstilšķiedrām darināti priekšmeti, piemēram, paliktņi, sienas dekorī u. tml.

T

TEKSTLODZIŅŠ – lodziņš displeja ekrānā, kas iezīmē laukumu, kurā lietotājs var ievadīt tekstu.

TEKSTPROCESORS – lietojumprogramma tekstastrādei datorā, kurā paredzētas plašas teksta formatēšanas, pareizrakstības pārbaudes, teksta izguves un sagatavošanas, fonu un to lieluma izvēles iespējas utt.

TEKSTVEIDNE – teksta fragmenti (standartfrāzes, paragrāfi, lappuses), ko, veidojot dažādus dokumentus (vēstules, pārskatus, līgumus u. c.), atkārtoti izmanto.

TELEFAKSS *sk. FAKSS*

TELEFONA AUTOMĀTISKAIS ATBILDĒTĀJS – telefona aparātam pieslēgts magnetofons, kas automātiski ieraksta zvanītāju ierunāto informāciju.

TELEFONBANKA – bankas funkcija, kas sagādā klientiem iespēju personīga apmeklējuma vietā izmantot bankas pakalpojumus pa telefonu – 24 stundas dienā var iegūt informāciju un izkārtot aizdevumus; izmantojot personīgo identifikācijas numuru un speciālu telefona numuru, var dot mutiskas instrukcijas par maksājumiem, konta kustību u. c. operācijām.

TELEFONU TĪKLS – ierīču komplekss telefona sakaru organizēšanai; bez kabeļiem un gaisvadiem sakari var notikt pa radio vai ar radio pieslēgumu telefonu tīklam (mobilie telefoni).

TELEGRĀFS – iekārta, sistēma informācijas pārraidei ar elektroniskiem impulsiem vai gaismas signāliem lielā attālumā; mūsdienās vairāk tiek izmantots fakss un e-pasts.

TELEGRAMMA – pa telegrāfu pārraidīts teksta vai attēla ziņojums.

TELEKINĒZE – parapsiholoģijas fenomens, kas nozīmē, ka priekšmetus iespējams pārvietot ar domu vai citu psihisku spēku palīdzību.

TELEKODĒTĀJS – ierīce, kas pārvērš oriģinālos video-siņņālus pārraidei vajadzīgā veida siņņālos.

T

TELEKOMUNIKĀCIJAS – kopējs informācijas pārraides tehnisks apzīmējums; zīmju, signālu, teksta, attēlu un skaņu vai jebkura veida informācijas pārraidīšana vai uztveršana, izmantojot vadu, radio, optiskās vai citas elektromagnētiskās sistēmas (telefons, telegrāfs, fakss, radio, TV, datortikli).

TELEKONFERENCE – kādas personu grupas interaktīvs informācijas apmaiņas process, izmantojot telefona sakarus vai datoru tīklu, kas ievērojami paplašina šīs informācijas apmaiņas iespējas, nodrošinot gan audioinformācijas, videoinformācijas un tekstuālās informācijas apmaiņu, gan arī iespēju kopīgi izmantot lietojumprogrammas.

TELEKSS – starptautisks telekomunikācijas dienests, kas nodrošina datu apmaiņu starp teletaipa abonentiem, izmantojot vispārējas lietošanas sakaru tīklu; telekss rakstzīmju pārraidei izmanto startstopa pārraides principu.

T

TELEMĀRKETINGS – tirdzniecība un reklāma, izmantojot telefona sakarus.

TELEOBJEKTĪVS – lēca vai lēcu sistēma optiskajos instrumentos, kuru izmanto fotografēšanai no liela attāluma.

TELEPĀTIJA – domu raidīšana un uztveršana bez runas, mīmikas, žestu u. tml. līdzekļu starpniecības; domu pārraide.

TELESATELĪTS *sk.* SAKARU PAVADONIS

TELETAIPS – tādu ierīču kā lentes perforatoru, reperforatoru un lappušprinteru kopums, ko izmanto telekomunikācijai; saņemto informāciju teletaips automātiski drukā uz ruļļu papīra.

TELETEKSTS – datorizēta informācija teksta vai vienkāršas grafikas veidā, kuru pārraida ar parasto televīzijas signālu un reproducē, lietojot dekoderu; šāda informācijas pārraides sistēma.

TELEVĪZIJA – 1. telekomunikācijas sistēma attēlu un skaņas signālu tiešai pārraidei no TV studijas uz uztvērēju (TV aparātu), attēlojot skatus ekrānā tā, kā tie tiek uztverti; 2. apraide, kurā raida vizuālas programmas, parasti skaņas pavadījumā.

TELFERS – autonoma, kompakta celšanas mašīna, kas pārvietojas pa viensliedes piekarceļu.

TEMPERA – 1. dabisko saistvielu ūdens emulsijas krāsas; 2. glezna, kas darināta ar šīm krāsām.

TEMPURA – japāņu ēdiens; šķidrā mīklā cepta zivs, garneles, dārzeņi; maisījums, kurā ir ceptas zivis un dārzeņi.

TENDERIS *sk.* KONKURSIZSOLE

TENISS – sporta spēle ar raketī un ar filcu apvilktu bumbiņu, ko sit pāri laukuma vidū nostieptam tīklam, cenšoties to izdarīt tā, lai pretspēlētājs to nespētu atsist atpakaļ.

T

TENTS – blīva auduma pārsegs aizsardzībai pret sauli, nokrišņiem u. tml.; izmanto par automašīnu, laivu pārvalku u. c.

TEODOLĪTS – optisks mehānisks instruments horizontālu un vertikālu leņķu mērīšanai un virzienu noteikšanai; izmanto astronomijā, meteoroloģijā un zemes mērīšanā.

TEOFOBIJA – bailes no Dieva un Dieva dusmām.

TEOKRĀTIJA – valdīšanas forma, kurā reliģiskais vadītājs vienlaikus ir arī valsts galva un baznīcas likumi ir vai nu pārāki, vai aizstāj laicīgos likumus.

TEORIJA – pieredzes, sabiedriskās prakses loģisks vispārinājums, kas atspoguļo dabas un sabiedrības attīstības objektīvās likumsakarības; vispārināta zinātņu sistēma kādā zinātnes nozarē.

T **TEPE** – no lineļlas un krīta pagatavota valkana, cietējoša masa, ar kuru aizziež plaisas un nelīdzenumus, nogludina virsmu pirms krāsošanas.

TERAKOTA – apdedzināts māls; šāda māla izstrādājumi.

TERAPIJA – medicīnas nozare, kas pēti iekšķīgās slimības, to izcelšanos, diagnostikas un ārstēšanas iespējas bez ķirurģiskas iejaukšanās.

TERILĒNS – poliestera šķiedra; audums no šās šķiedras.

TERITORIĀLĀ INTEGRITĀTE – teritorijas veselums, nedalāmība.

TERITORIĀLĀ NEAIZSKARAMĪBA – starptautisko tiesību princips, imperatīva norma, saskaņā ar kuru ir jārespektē citas valsts teritorijas patstāvība, citas valsts teritorijas un robežas savrupība.

TERITORIĀLIE ŪDEŅI – ūdens teritorija pie kādas valsts krastiem, kas pieder šai valstij; saskaņā ar starptautisko Jūras tiesību konvenciju teritoriālo ūdeņu robeža ir 12 jūras jūdzes; turklāt ir 200 jūras jūdžu ekonomiskā zona zvejošanai un minerālu ieguvei.

TERITORIJA – piederības vai izmantojuma ziņā norobežota platība, laukums – sauszeme, ūdens un gaisa telpa, valsts robežās – valsts.

TERJERI – vairākas suņu šķirnes, kuru augums variē no mazajiem, bet populārajiem Džeka Rasela un Rietumaugstienes baltajiem terjeriem līdz daudz lielākajiem erdelterjeriem. Terjeru nosaukums atvasināts no franču *terre* – zeme, jo mazākie terjeri tika audzēti, piemēram, zaķu un āpšu medībām alās.

TERMINĀLIS – 1. datora perifēriskā iekārta operatīvai datu ievadei un izvadei, piemēram, dialoga režīmā; terminālis parasti ir apgādāts ar tastatūru un displeju, kas lietotājam ļauj tieši sadarboties ar datoru; 2. īpaši iekārtots ostas iecirknis, piemēram, konteineru pārkraušanai no kuģiem sauszemes transportlīdzekļos un otrādi.

T

TERMINATORS – 1. robeža starp apgaismoto un neapgaismoto debess ķermeņa daļu; 2. pretestība, ar kuru noslēdz datortīklu vai ārējo iekārtu slēgumus; 3. tas, kas nosaka dzīvības un nāves robežu.

TERMINĒTS – laika ziņā ierobežots.

TERMIŅŠ – noteikts vai nu kā laika brīdis (moments), vai kā laika posms; ar termiņu darījumi stājas spēkā vai izbeidzas.

TERMISTORS – elektriskās pretestības elements ar augstu negatīvo siltuma koeficientu; izmanto mikroviļņu un infrasarkanā starojuma mērīšanai, kā arī medicīnā gaisa plūsmas mērījumos.

TERMOELEKTROSTACIJA – spēkstacija ar tvaika turbīnām, kas darbina ģeneratorus elektriskās un siltuma enerģijas ražošanai.

T

TERMOMETRS – ierīce temperatūras mērīšanai; graduēta caurulīte, kurā iepildīts dzīvsudrabs, spirts, gāze vai tml.

TERMOPLASTS – polimērs, kas, atkārtoti to sildot, pāriet šķidrā stāvoklī; izmanto ceļu marķēšanai u. c.

TERMOREZISTORS sk. **TERMISTORS**

TERMOSS – trauks ar dubultsienām, kas neveda siltumu un pasargā trauka saturu no atdzišanas vai sasilšanas.

TERORISMS – varmācīga politisko pretinieku apspiešanas un vajāšanas sistēma; dzīvībai vai veselībai bīstama vardarbība pret personu vai svešas mantas iznīcināšana, bojāšana, kas izdarīta ar spridzināšanu, dedzināšanu vai citā visbīstamākā veidā, vai šādu darbību piedraudējums nolūkā piespiest valsti, tās institūcijas vai starptautisku organizāciju izdarīt kādu darbību vai atturēties no tās, kas ir noteikums vardarbības pārtraukšanai; arī terora kā politiskās cīņas līdzekļa lietošana, atbalstīšana vai atzīšana.

TĒRZĒTAVA – viena no interneta mājaslapas sadaļām, kur interesenti var diskutēt tiešā laika režīmā.

TESTAMENTA IZPILDĪTĀJS – rīcībspējīga persona, kuru iecēlis mantojuma atstājējs testamentā vai citā viņa gribas aktā nolūkā, lai tiktu izpildīts testaments, kas stājies likumīgā spēkā.

TESTAMENTS – mantojuma atstājēja vienpusējs rīkojums (novēlējums), ko viņš dod savas nāves gadījumam par visu savu mantu vai mantas daļu, par atsevišķām lietām vai tiesībām.

TESTERS – 1. universālas darbības elektromēraparāts; 2. smaržu, lūpu krāsas u. tml. paraugs, ko pircēji pirms piršanas var izmēģināt.

TESTS – 1. standartizēts uzdevums, kura izpildes rezultāti dod iespēju vērtēt izpildītāja spējas, zināšanas, iemaņas; 2. standartizēta darbība, ar kuru kaut ko pārbauda, meklē defektus u. tml.; arī īpaša programma, kas

T

pārbauda datora iekārtas vai bloka darbspēju vai meklē un lokalizē bojājumus tajos; 3. sarunvalodā – kontrol-darbs, pārbaudes darbs.

TETĀNUSS *sk.* STINGUMKRAMPJI

TETOVĒJUMS – neizdzēšams zīmējums (maģiski motīvi, sociālas piederības zīmes, teksti, rotājumi u. tml.), ko izveido uz cilvēka ādas, iededzinot, iedurstot, iekrāsojot.

TETRAPAĶA – taisnstūrveida hermētisks iepakojums piena produktiem, sulām, vīnam u. tml.

TIESA – valsts iestāde vai amatpersona, kas īsteno tiesas varu, izlemjot vai izspriežot tieslietas.

TIESAS IZSOLE – aprakstīta īpašuma atklāta pārdošana.

T

TIESAS PROCESS – likumā noteikta darbību secība, izskatot tiesā civillietu vai krimināllietu.

TIESAS SĒDE – process, kurā kompetenta tiesa, piedaloties citām likumā noteiktajām personām, likumā noteiktajā kārtībā izmeklē tās izspriešanai nodotus faktus un materiālus par kādu notikumu vai apstrīdamu darījumu un izlemj to atbilstību likumībai un taisnīgumam.

TIESAS VARA – atbilstoši valsts varas dalīšanas principam – viena no vienotās valsts varas galvenajām funk-

cijām; visplašākajā nozīmē tiesas vara izpaužas darbībās, kas nodrošina tiesas spriešanu, justīciju.

TIESBALLISTIKA – kriminālistiskās tehnikas nozare, kas pēta šaujamočus un munīciju un izstrādā paņēmienus un līdzekļus to lietošanas pēdu atrašanai, izņemšanai, fiksēšanai un izpētišanai, kā arī šaujamoču un munīcijas noteikšanai pēc atstātajām pēdām, šaujamoču nelikumīgas glabāšanas un izgatavošanas gadījumos, lai iegūtu pierādījumus krimināllietā.

TIESĪBAS – sarežģīta, daudzpusīga un svarīga sabiedriska parādība – konkrētā sabiedrībā atzītais un oficiāli aizsargātais taisnības un brīvības normatīvu kopums, kas regulē personu brīvās gribas cīņu un saskaņošanu viņu savstarpējās attiecībās.

TIESĪBPĀRŅĒMĒJS – no līguma izrietošas tiesības un saistības, ciktāl tās nav tīri personiskas, pāriet uz līdzēju mantiniekiem un tiesību pēcniekiem, ja vien likumā nav paredzēts noteikts izņēmums.

TIESĪBSARGS – valsts amatpersona, kuras pienākums ir izskatīt cilvēku sūdzības pret valsts iestādēm un aizstāvēt konkrētas personas no šo iestāžu patvaļas.

TIESĪBSPĒJA – personas spēja būt apveltītai ar tiesībām un pienākumiem.

TIESĪBU SISTĒMA – tiesību nozaru kopsakarība, kurā izpaužas sabiedrības vispārobligāta griba; objektīvi pastāvoša tiesību uzbūve (struktūra), kas izpaužas vienoto

T

tiesību iedalīšanā atsevišķās daļās (nozarēs, institūtos), kas ir savstarpēji saistītas.

TIESISKA VALSTS – valsts, kurā attiecības starp varas iestādēm un pilsoņiem balstās uz tiesiskiem pamatiem un visi valsts varas izpausmes veidi tiek regulēti ar tiesību normām.

TIESLIETU MINISTRIJA – valsts pārvaldes centrālā institūcija, kas savas kompetences ietvaros īsteno valsts noteikto tiesisko politiku – izstrādā tiesību aktu projektus, dod atzinumus par citu sagatavotiem tiesību aktu projektiem, sistematizē un kodificē tiesību aktus, veic tiesu darba organizatorisko vadību un nodrošina tiesu darbību materiāli un tehniski, organizē tiesu izpildītāju darbu, uzrauga notāru, advokātu un juriskonsultu darbību, vada dzimtsarakstu iestāžu un arhīvu darbību, reģistrē nekustamos īpašumus, uzņēmumus, sabiedriskās organizācijas un plašsaziņas līdzekļus, kā arī koordinē cilvēka tiesību, nacionālo, valsts valodas, reliģisko organizāciju u. c. problēmu risināšanu.

TIESMEDICĪNA – patstāvīga medicīnas zinātne, kas pēta un risina medicīnas un bioloģijas jautājumus, kuri rodas tiesībaizsardzības iestāžu darbā, izlemjot un iztiesājot krimināllietas un civillietas; nodarbojas ar tiesmedicīnas ekspertīzes procesuālajiem un organizatoriskajiem jautājumiem.

TIESNESIS – likumā noteiktajā kārtībā iecelta, ievēlta vai apstiprināta tiesas amatpersona, kurai piešķirtas pilnvaras spriest tiesu un ar kuras palīdzību valsts īsteno tiesu varu.

TIESU IZPILDĪTĀJS – LR Tieslietu ministrijas Tiesu izpildītāju departamenta darbinieki, kuri izpilda tiesu vai citu iestāžu nolēmumus piespiedu kārtā attiecībā uz mantiskām piedziņām – mantas konfiskāciju, naudas sodus, zaudējuma atlīdzināšanu, parādus, uzturādu u. tml.

TIESU PSIHIATRIJA – psihiatrijas nozare, kas pēta personas dažādus garīga rakstura traucējumus sakarā ar tiesmedicīnisko ekspertīzi, psihiski slimo tiesisko stāvokli, kā arī izstrādā medicīniskos kritērijus par pieskaitāmību un rīcībspēju.

TIEŠĀS VĒLĒŠANAS – vēlēšanas, kurās balsstiesīgie paši izvēlas savus pārstāvjus.

TIEŠIE NODOKĻI – valsts noteikti obligāti maksājumi, ko maksā pats nodokļu maksātājs, piemēram, ienākuma nodoklis.

TIEŠRAIDE – pasākumu, notikumu u. tml. pārraide tiešā laika režīmā, ļaujot skatītājiem ar televīzijas vai interneta starpniecību būt klāt pasākumā neatkarīgi no atrašanās vietas. Tiešraide ir īpaši piemērota gadījumos, kad noteicošais ir laika vai interaktivitātes faktors.

TĪĢERIS – liels, plēsīgs kaķu dzimtas dzīvnieks, kas dzīvo Āzijā; tīģerim ir īss, dzeltenbrūns apmatojums ar melnām šķērsvītrām.

TIKS – neapzināta atsevišķu muskuļu raustīšanās, visbiežāk – sejā.

T

TILLS – ļoti plāns, caurspīdīgs tīklveida audums, sākotnēji izgatavots no zīda pavedieniem; izmanto aizkaru, plīvuru, svārku u. c. šūšanai.

TILTS *sk. ZOBA PROTĒZE*

TĪMEKLIS – hiperteksta sistēma, kas izmanto interneta tīklu par informācijas transportēšanas mehānismu; tīmekli veido informācija, kas sadalīta atsevišķās vienībās, kuras saistītas ar īpašām asociatīvām saitēm – hipersaitēm, tādējādi veidojot visaptverošu (globālu) tīmekli.

TĪNEIDŽERS – sarunvalodā – pusaudzis, padsmitnieks.

TIRAMISU – tradicionāls itāliešu saldaiss ēdiens; krēms, kura pamatā ir Maskarpones siers un pirksta formas cepumiņi, kas piesūcināti ar rumu, kafiju, kafijas liķieri, stiprinātu vīnu, brendiju u. tml.

T

TIRĀNIJA – nežēlīga un despotiska valdīšana vai režīms; arī terors, apspiestība, patvaļa.

TIRDZNIECĪBAS BILANCE – attiecība starp valsts importu un eksportu gada laikā; pozitīva bilance – ja eksports ir pārsvarā, negatīva tirdzniecības bilance – ja pārsvarā ir imports.

TIRDZNIECĪBAS UZCENOJUMS – summa, kuru tirgotājs pievieno preces cenai, lai segtu preču iegādes, pārdošanas u. c. izmaksas un gūtu peļņu.

TIRGUS – 1. vieta, kur pircējs un pārdevējs regulāri satiekas, lai tirgotos; vieta, kur pērk un pārdod preces mazumtirdzniecībā; 2. preču vai pakalpojumu apgrozības sfēra.

TIRGUS EKONOMIKA – ekonomiskā sistēma, kurā pieprasījums un piedāvājums nosaka, kas un par kādu cenu tiek ražots.

TIRGUS IZPĒTE – darbība, kas notiek, lai izpētītu kādas preces vai pakalpojuma pārdošanas iespējas; tirgus izpēte dod iespēju uzņēmumam iepazīt savu tirgu, novērtēt un radīt precīzu priekšstatu par to, uzzināt un izprast pircēju uzvedību, kā arī novērtēt faktus un pircēju attieksmi; ir kvantitatīvā un kvalitatīvā tirgus izpēte.

TIRGZINĪBA *sk.* **MĀRKETINGS**

TIRKĪZS – debeszils vai zaļgans, zaļganpelēks, necaurspīdīgs minerāls, dārgakmens; izmanto galvenokārt kā rotakmeni.

TKEMALI – gruzīnu ēdiens; mērce, kuras pamatā ir skābas plūmes.

TOBOGANS – Ziemeļamerikas indiāņu kamanas; arī mazās sacensību kamaniņas.

TODIJS – dzēriens, ko gatavo no konjaka, ruma, viskija vai sarkanvīna maisījuma ar karstu ūdeni, pievienojot cukuru un citronu.

T

TOFU SIERS – japāņu ēdiens; sapresētam biezpienam līdzīga masa, ko iegūst, sarecinot sojas pienu.

TOKAJIETIS – stiprs, salds, brūndzeltens ungāru deserta vīns.

TOKSIKOMĀNIJA – spilgti izteikta patoloģiska tieksme lietot vielas, kas iedarbojas galvenokārt uz centrālo nervu sistēmu. Atšķirībā no narkomānijas toksikomāniju izraisa vielas, kas nepieder pie narkotisko vai psihotropo vielu grupas (piemēram, līme, gaisa atsvaidzinātājs u. c.).

TOKSIKOMĀNS – cilvēks, kam ir izteikta patoloģiska tieksme un pieradums lietot vienu vai vairākas vielas, kas galvenokārt iedarbojas uz centrālo nervu sistēmu, bet nepieder pie narkotisko vielu grupas.

TOLERANCE – iecietība, iecietīga attieksme pret citu cilvēku, sociālo grupu un tautu interesēm, dzīvesveidu, uzskatiem, jūtām, paražām un ticību.

TOMOGRĀFIJA – nukleārā diagnostikas metode, kurā izmanto īpaši radītus farmpreparātus, kas, ievadīti pacientam vēnā, kad tie ar asinsriti ir nonākuši slimajās šūnās, sāk izstarot pozitronus, un reģistrācijas iekārta to konstatē, iegūstot izmeklējamā objekta atsevišķu slāņu attēlu; izmanto kaulu lūzumu, audzēju u. c. noteikšanā.

TONĀLAIS KRĒMS – dekoratīvās kosmētikas līdzeklis, kura sastāvā ir mitrinošas vielas; tonālais krēms gan mitrina ādu, gan arī kalpo par bāzi kosmētikai, ir

piemērots jaunai, tīrai sejai; izmanto arī iedeguma efekta pastiprināšanai vai balējoša iedeguma izlīdzināšanai.

TONERIS – elektriski uzlādēts pulveris vai tinte, ko izmanto elektrostatiskajos printeros un kopēšanas iekārtās; attēls veidojas, tonerim pielīpot pretēji uzlādētai platei, veltnim vai papīram.

TONIKS – 1. gāzēts minerālūdens ar hinīna piedevu; 2. kosmētikas sejas ūdens, kā arī matu ūdens, kura funkcija ir notīrīt netīrumu paliekas un tonizēt ādu; tam var būt antiseptisks, savelkošs pretiekaisuma efekts; parasti nesatur spirtu.

TOPĀZS – ļoti ciets minerāls, alumīnija silikāts, kura dzidrie, krāsainie paveidi ir dārgakmeņi; izmanto galvenokārt kā rotakmeni.

TOPLESS – puskaillais striptīzs.

TOPS – 1. populārāko dziesmu saraksta augšgals; 2. sarunvalodā – apģērba gabals, kas nosedz ķermeņa augšdaļu.

TORNADO – vispostošākā no vētrām – viesuļvētra; veidojas, kad zem negaisa mākoņa izveidojas virpuļojoša gaisa stabs, kas paceļas augšup un dažreiz rada tādu vēju, kura ātrums sasniedz 400 km/h.

TORPĒDA – pašgājējs zemūdens ierocis, ar dzenskrūvi darbināms cigārveida lādiņš, ko vada ar servomotoriem

T

vai žiroskopu, kas papildināts ar automātisku mērķa meklētāju.

TORPĒDKUTERIS – neliels ātrgaitas karakuģis, kura apbruņojumā ietilpst torpēdas un dziļumbumbas.

TORSTRIKO *sk.* BODIJS

TORTELONI – itāliešu ēdiens; makaronu aplīši vai trīs-stūriši ar dažādu pildījumu.

TORTILJA – meksikāņu ēdiens; plāns kukurūzas plācenis, bieži ar sautētu dārzeņu pildījumu.

TOSAKA – japāņu ēdiens; uzturā lietojamas jūraszāles.

TOSTERIS – ierīce maizes šķēļu grauздēšanai.

TOTĀLAIS KARŠ – karš arī pret civiliedzīvotājiem un to iztikas avotiem ar militārām, ekonomiskām un psiholoģiskām metodēm; totālais karš ir pretējs starptautisko tiesību normām.

TOTALITĀRISMS – politikas īstenošanas veids, politiskais režīms, kam raksturīga valsts varas tieksme visaptveroši (totāli) noteikt un kontrolēt pilsoņu politisko, saimniecisko, garīgo un ģimenes dzīvi, pakļaut personības individuālo dzīvi sabiedrības kopējām interesēm.

TOTALIZATORS – 1. naudas spēle rikšošanas un jāšanas sacensībās; 2. automātisks skaitītājs, kas rāda, kāda naudas summa likta par katru rikšošanas vai jāšanas sacensību dalībnieku.

TRADĪCIJA – vēsturiski izveidojusies un no agrākām paaudzēm pārņemts ieradums, paraža.

TRAFIKS – datu plūsma datu pārraides tīklā.

TRAKS – sarunvalodā – smagais automobilis.

TRAKTORS – spēkrati, kas paredzēti tiem pievienotu mašīnu darbināšanai, lauksaimniecības mašīnu un transportpiekabju vilkšanai.

TRALERIS – neliels zvejas kuģis, kas velk speciālu tīklu – trali, lai noķertu dziļumā peldošās zivis.

TRALIS – liels piltuvveida zvejas tīkls (līdz 120 m garš un 40 m plats), ko aiz sevis velk viens vai divi kuģi (traleri).

TRAMPLĪNLĒKŠANA – ziemas sporta sacensību veids, kad lēcējs atsperas lēcienam uz speciālas iekārtas (tramplīna), kas paredzēta dažādiem lēkšanas tālumiem: ir 90 un 120 m tramplīni.

TRAMPLĪNS – sportā – ierīce sportista lēciena tāluma, augstuma, ilguma palielināšanai; izmanto daiļlēkšanā, akrobātikā, lēkšanā ar slēpēm.

TRAMVAJS – elektrisks sliežu satiksmes transportlīdzeklis pilsētā; tramvajam strāvu pievada ar gaisa kontakttīklu, par otru vadu kalpo sliedes; šā satiksmes līdzekļa vagoni.

TRANKVILIZATORS – nomierinošs līdzeklis; vispārējs

T

termins medikamentu apzīmēšanai, kurus lieto dažādu garīgu traucējumu gadījumā. Trankvilizatori nomieriņoši ietekmē psihomotoros procesus.

TRANSAKCIJA – vienošanās, darījumi (parasti finansiāli vai komerciāli).

TRANSCENDENTĀLĀ MEDITĀCIJA – daļēji uz hinduisma meditāciju balstīta atslābināšanās un stresa novēršanas metode, kuras pamatā ir mantras nemītīga atkārtošana.

TRANSCENDENTĀLS – tāds (par problēmu, jautājumu), kas nav izšķirams nedz ar loģiku vai matemātiku, nedz arī ar juteklisko pieredzi (piemēram, reliģiskie jautājumi).

TRANSFERTS – 1. naudas pārvedums no vienas finansiālas iestādes uz citu vai arī no vienas valsts uz citu; 2. juridisks akts, kurā viens īpašnieks savus vērtspapīrus nodod citas personas īpašumā.

TRANSFORMATORS – 1. elektriskais aparāts, kas izmaina maiņstrāvas spriegumu, to palielinot vai pazeminot; 2. iekārta, ierīce kaut kā pārveidošanai.

TRANSMISIJA – 1. pāreja no vienas sistēmas uz citu; 2. slimību pārnešana ar asinssūcēju kukaiņu un ērcu starpniecību; 3. ierīce enerģijas pārnešanai no dzinēja uz darbmašīnām.

TRANSPLANTĀCIJA – komplikēta orgānu, audu u. tml.

izņemšana no viena organisma un to pārstādīšana citā organismā vai citā vietā tai pašā organismā, vai mākslīgu orgānu vai to daļu ieaudzēšana organismā, ieskaitot sagatavošanas un uzglabāšanas procedūras.

TRANSPORTLIDMAŠĪNA – lidmašīna, ar kuru pārvadā dažāda veida tehniku un transportlīdzekļus; parasti izmanto armijas vajadzībām, piemēram, transportējot tankus. Šā tipa lidmašīnu celtspēja ir vairāk nekā 150 tonnas.

TRANSSEKSUĀLISMS – nesakritība starp cilvēka bioloģisko un pases dzimumu, no vienas puses, un pašapzināšanos, no otras puses; vēlēšanās mainīt dzimumu.

TRANSSEKSUĀLS – tāds, kam ir viena dzimuma ārējās pazīmes, bet pretējā dzimuma psiholoģiskās īpatnības.

TRANSVESTĪTS – cilvēks, kam ir slimīga tieksme ģērbties pretējā dzimuma apģērbā, uzvesties kā pretējā dzimuma pārstāvim u. tml.

TRANZISTORS – 1. pusvadītājiēriēce, kas pārveido vai ģenerē elektriskos signālus; 2. sarunvalodā – portatīvs radiouztvērējs, kas darbojas ar šādām ierīcēm.

TRANZĪTS – preču transports no vienas valsts uz otru cauri trešajai (tranzītvalsts); pasažieru pārsēšanās citā lidmašīnā bez pasu un muitas kontroles valstī, kurai tiek lidots pāri.

TRANZĪTVĪZA – individuāla vienreizēja, divreizēja vai

T

daudzkārtēja pasē ierakstīta atļauja ārzemniekam iebraukšanai valstī, izbraukšanai no tās, dzīvošanai tajā vai braukšanai caur tās teritoriju.

TRASĒJOŠAIS ŠĀVIŅŠ – šāviņš, kas lidojot atstāj aiz sevis spožu gaismas svītru vai smalku dūmu strūkuliņu tā, ka var redzēt tā ceļu.

TRATA *sk.* PĀRVEDU VEKSELIS

TRAVELATORS – sarunvalodā – slidošais celiņš.

TREILERS – 1. daudzazu piekabe vai platforma smagu un liulgabarīta kravu pārvadāšanai; 2. kempingpiekabe, neliela mājiņa uz riteņiem, ko var pārvietot ar automobili.

TREKINGS – sarunvalodā – kalnu pārgājiens.

TREKNRAKSTS – burtstils, kurā rakstzīmes veidotas tumšākas, izmantojot biezinātus elementus.

TREKS – ovāla būve, kurā izveidots slīps ceļš riteņbraukšanas, skrituļslidošanas u. tml. sacensībām, arī autosportam un motosportam, transportlīdzekļu izmēģināšanai.

TRENAŽIERIS – 1. mācību un treniņa ierīce darba iemaņu apgūšanai vai fiziskiem vingrinājumiem; 2. modeļierīce, ar ko, piemēram, lidotāji, kosmonauti, trenējas izpildīt darba operācijas, kuras dabiskos apstākļos nevar apgūt.

TRENDS – tendence, virziens; arī tendence, kas izpaužas dinamiskas statistikas likumsakarības formā.

TRESTS – uzņēmumu apvienība, ko veidojot uzņēmumi zaudē savu komerciālo un ražošanas patstāvību un tiek pakļauti vienotai pārvaldei.

TREŠĀ PASAULE – Āfrikas, Āzijas un Latīņamerikas valstis, kuras 20. gs. 50. gados izlēma palikt ārpus abiem lielvaru blokiem Rietumos un Austrumos; mūsdienās tā bieži dēvē jaunattīstības valstis.

TREŠĀ VARA – prese kā varas faktors (līdzās valdībai un parlamentam).

TRIĀLS – motosacensības, kurās sportistiem ļoti veikli, ar iespējami mazāku soda punktu skaitu un iespējami lielāku ātrumu jāveic sarežģīta, šķēršļota trase; arī līdzīgas riteņbraucēju sacensības.

TRIATLONS – sporta veids – trīscīņa, kurā ietilpst peldēšana, riteņbraukšana un skriešana.

TRIBUNĀLS – ārkārtēja tiesa; tiesai līdzīga konference u. tml., lai atklātu valstu politiskos noziegumus.

TRIECIENVILNIS – gaisa spiediena vilnis, kas rodas eksplozijas rezultātā, kā arī ap ķermeni, kurš kustas ātrāk par skaņu; sadzirdams kā spēcīgs blikšķis.

TRICIKLS – trīsriteņu motocikls.

TRIEKA – kustības spēju zaudējums sakarā ar to, ka

T

kāds muskulis vai muskuļu grupa pilnībā (paralīze) vai daļēji (parēze) pārstāj funkcionēt; trieku parasti izraisa nervu sistēmas traumas vai slimības.

TRIENNĀLE – ik pa trim gadiem rīkots pasākums mākslā.

TRIFELES – 1. asku sēņu ģints ēdamas sēnes, kuru augļķermeņi attīstās augsnē; 2. šokolādes konfekšu šķirne.

TRIKO – elastīgs adījums, no kura izgatavo veļu, virsdrēbes u. c.; arī no šāda auduma šūts ķermenim cieši piegulošs tērps (piemēram, dejotājiem, cirka māksliniekiem, sportistiem).

TRIKOTĀŽA – no elastīga triko adījuma izgatavoti izstrādājumi; izmanto kleitu, kostīmu, svārku u. c. šūšanai.

T

TRILBI, TRILBIJA – nelielai platmalei līdzīga mīksta auduma, parasti rūtaina, cepure, kas atgādina tradicionālo tiroliešu galvassegu.

TRILLERIS – filma vai grāmata, kuras sižetam piemīt aizvien pieaugošs sasprindzinājums.

TRIMARĀNS – kuģis vai jahta, kas sastāv no trim savstarpēji savienotiem korpusiem.

TRIMMERIS – 1. ierīce zāles pļaušanai ar elektrisko vai iekšdedzes motoru; izmanto zālāja pļaušanai vietās, ku-

ras ar pļaujmašīnu ir grūti pieejamas – ap kokiem, krūmiem, akmeņiem, apstādījumiem u. c.; 2. krūmgriezis; 3. ierīce apmatojuma apcirpšanai vienādā garumā.

TRIMESTRIS – mācību gada trešdaļa.

TRIODE – elektronu lampa ar trim elektrodiem: katodu, stūrējošo tikliņu un anodu.

TRIPHOPS – modernās mūzikas žanrs; džeza, fanka un soulmūzikas, breikbīta apvienojums.

TRIPLEKSS – trīskārtains bezšķembu stikls, kas sastāv no divām ar caurspīdīgu plastisku masu salīmētām stikla plāksnēm; ja stiklu sasit, drumsļas neatlec.

TRISSOĻĒKŠANA – vieglatlētikas disciplīna, kur pirmajā solī sportists piezemējas ar atspēriena kāju, otrajā solī – ar otru kāju un trešo soli nobeidz kā tāllēkšanā.

TROLEJBUSS – ritošs bezsliežu elektriskais transportlīdzeklis, kas strāvu saņem pa diviem gaisa vadiem.

TROMBOZE – tromba veidošanās sirds dobumos, asinsvados u. c. Tromboze var veidoties gan venozā, gan arteriālā asinsrites sistēmā; izpausmes var būt sāpes krūtīs, miokarda infarkts, smadzeņu insults, dziļo vēnu tromboze, plaušu embolija, tiklenes vēnu tromboze.

TROMBS – asinsvados izveidojies asins receklis, kas var

T

atrauties no asinsvada sienīņas un nosprostot kāda orgāna asinsvadu; var būt par cēloni sirds vai galvas smadzeņu infarktā.

TROSU CEĻŠ – transportēšanas iekārta, kurā vagoniņi slīd pa trosi, kas nostiepta starp 2 atbalsta torņiem; vienas troses sistēmā vagoniņu notur un velk viena trose, bet divu trošu sistēmā vagoniņš karājas vienā trosē, bet otra trose to velk.

TROTILS – eksplozīva sprāgstviela, kas sastāv no dzelteniem kristāliem, ko iespējams sakausēt vai sapresēt un uzglabāt neierobežoti ilgu laiku; izmanto granātās, bumbās, mīnās u. c.

TUBERKULOZE – pilienvēda infekcijas slimība, ko cilvēkiem un dzīvniekiem izraisa tuberkulozes baktērija; tuberkuloze bojā dažādus orgānus un audus, visbiežāk plaušas, kaulus un locītavas.

TUBULĀRIE ZVANI – mūzikas instruments, ko veido statīvā iekārtu dažāda garuma misiņa cauruļu komplekts.

TUFS – porains nogulumiezis vai irdens izvirdumiezis; šūnakmens.

TŪKS – vilnas vai pusvilnas audums ar mīkstu virsmu labajā pusē.

TUKSEDO – vakara žakete.

TUKŠUMZĪME – 1. rakstzīme, ko izmanto pro-

grammu un datu pierakstā, lai norādītu atstarpī starp programmas elementiem un starp datiem; 2. grafisks atstarpes rakstzīmes attēlojums; 3. rakstzīme, kas veido tukšumu grafisku rakstzīmju virknē.

TUMŠAIS ZIRDZIŅŠ – cilvēks, spēlētājs, komanda, par kura spējām un rīcību nevienam nav skaidra priekšstata. Apzīmējums ienācis no zirgu sacīkstēm.

TUNIKA – blūze, ko nēsā virs svārkiem vai biksēm.

TŪNINGS – auto jaudas palielināšana, ritošās daļas un citu konstrukciju pilnveidošana un pārveidošana.

TURBĪNA – rotējoša ierīce, kas ar rotora lāpstiņām pārvērš šķidruma, tvaika vai gāzes kustības enerģiju mehāniskā enerģijā.

TURBOMOTORS – virzuļu motors (dīzeļa vai benzīna) ar gāzturbīnu, ko griež motora izplūdes gāzes; gāzturbīna savukārt darbina kompresoru, kas iespiež cilindros gaisu, tādējādi kāpinot motora jaudu.

TURMALĪNS – minerālu grupa, alumīnija silikoborāts, kura dzidrie, krāsainie paveidi ir dārgakmeņi; izmanto galvenokārt par rotakmeni.

TURNĪRS – sportā sacensības, kurās parasti katrs dalībnieks izspēlē vienu vai divas spēles vai partijas ar viņiem pārējiem dalībniekiem.

TURONS – spāņu ēdiens; salda masa, kuras galvenā sastāvdaļa ir mandeles, medus, cukurs, olas baltums.

T

TVAIKA GLUDEKLIS – ierīce drēbju gludināšanai ar siltumu, spiedienu un tvaiku, kas izdalās no gludekļa pamatnē izvietotām tvaika atverēm. Tvaika daudzumu regulē vienlaikus ar karstumu (jo karstāka temperatūra, jo vairāk tvaika izdalās).

TVAIKA NOSŪCĒJS – virs pavarda vai plīts nostiprināta ierīce, kura uztver ēdiena gatavošanas laikā radušos tvaikus.

TVĪDS – vilnas audums virsdrēbēm, austs no rupjas, kārstas un īsas vilnas.

TVISTS – vidēji ātra sarīkojumu deļa ar izteiktām gurnu kustībām, kurā partneri dejo viens otram pretī; radusies 20. gs. vidū Amerikā.

U

T

ŪDENSGULTA – gulta, kuras matracis pildīts ar ūdeni vai želeju.

ŪDENS TURBĪNA – rotējošs dzinējs, kas ar rotora lāpstiņām pārvērš ūdenskrituma ūdens enerģiju mehāniskā enerģijā (un pēc tam parasti elektroenerģijā).

ŪDENSČŪKA *sk.* KAPIBARA

ŪDENSKRĀTUVE – ūdenstilpe, ko izmanto ūdens uz-

krāšanai (uzstādinājumam), ūdens ņemšanai tautsaimniecības un sadzīves vajadzībām, arī dzeramā ūdens ņemšanai, kā arī ūdens caurlaides regulēšanai.

ŪDENSPOLO – sporta spēle ar bumbu, kuru spēlē divas komandas baseinā: spēlētājiem jāmēģina ieraidīt bumbu pretinieka vārtos; tikai vārtsargs drīkst ņemt bumbu ar abām rokām.

ŪDENSSAIMNIECĪBA – ūdeņu izmantošanas pasākumu komplekss, kas aptver ūdensapgādi dažādās tautsaimniecības nozarēs – rūpniecībā, lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, transportā, hidroenerģētikā, zivsaimniecībā – un sadzīvē (dzeramais ūdens un sadzīves vajadzībām nepieciešamais ūdens), kā arī nodrošina racionālu, taupīgu ūdens resursu izmantošanu.

ŪDENSSLĒGS – ierīce cauruļvados, kas neļauj gāzēm izkļūt gaisā, bet laiž cauri šķidrumus; izmanto kanalizācijā un tualetes podos.

ŪDENSSLĒPOŠANA – sporta veids, kurā ūdensslēpotājs, braucot ar īpašām platām slēpēm pa ūdens virsmu, turas trosē, ko velk ātrgaitas kuteris. Slēpotājs var izpildīt dažādas figūras vai lēkt no ūdenī esoša tramplīna.

ŪDENSZĪME – īpaša caurspīdīga zīme, kas papīra ražošanas procesā tiek iespiesta papīrā, pirms tas izžuvis; ūdenszīme kļūst redzama, papīru turot pret gaismu.

ŪDEŅI – valstu koplietošanā esošās un valsts jurisdikcijā esošās ūdens teritorijas (klājūdeņi, to dzīles).

U

ŪDEŅRAŽA BUMBA – kodolierocis, kura sastāvā ir ķīmisks elements – ūdeņradis; izejvielas ir ūdeņraža smagie izotopi deitērijs un tritijs. Ūdeņraža bumba eksplodējot izraisa milzīgu, augstu sēnes formas dūmu mākonī.

ŪDEŅRAŽA PĀRSKĀBE – ūdeņraža un skābekļa savienojums – bezkrāsains sirupveida šķidrums; izmanto kā balinātāju, dezinfekcijai u. c.

UFOLOĢIJA – neidentificētu lidojošo objektu pētniecība.

UGUNSDZĒŠANAS HIDRANTS – ūdensvadā iebūvēta (vai tam pieslēdzama) ierīce – liels krāns, kas atrodas uz ielas; hidrantam pievieno šļūteni un no pilsētas ūdensvada apgādā ar ūdeni (ugunsdzēsšanas vai laistīšanas nolūkā).

UGUNSMŪRIS – drošības sistēma, kas paredz speciāli programmēta datora ievietošanu starp kādas organizācijas lokālo datoru tīklu un interneta tīklu; uguns-mūris aizsargā šo lokālo tīklu no nesankcionētas interneta tīkla lietotāju pieejas, bet apgrūtina aizsargātā tīkla lietotājiem interneta tīkla pakalpojumu izmantošanu.

ULTIMĀTS – kategoriska vienas valsts valdības prasība citas valsts valdībai ar draudiem; ja prasība netiks izpildīta noteiktā laikā, tā veiks represīvas darbības.

ULTRAMODERNS – pārmoderns, ļoti moderns.

ULTRASKAŅAS IZMEKLĒŠANA *sk.* **ULTRASONOGRĀFIJA**

ULTRASONOGRĀFIJA – attēla diagnostikas metode, kad attēls tiek iegūts ar ultraskaņas palīdzību. Ultrasonogrāfija ir neaizstājama grūtniecības, augļa patoloģijas, ginekoloģisko slimību noteikšanai un vēderdobuma orgānu caurskatei u. tml.

ULTRAVIOLETAIS STAROJUMS – ar cilvēka aci neuztverams elektromagnētiskais starojums, kas spektrā atrodas starp violeto gaismu un rentgenstarojumu (viļņu garums mazāks par 400 nanometriem).

UNESCO – Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācija.

ŪNIJA – valstu apvienības veids; ciešāka monarhistisko valstu apvienība, kurai ir kopīga naudas sistēma, armija, vienota pārvalde un ārpolitika.

UNISEKSS – universāls, abiem dzimumiem piemērots, bez dzimuma atšķirībām.

UNIVERSĀLĀ BANKA – banka, kas sniedz visplašāko banku pakalpojumu klāstu un neapkalpo tikai vienu vai kādu noteiktu tautsaimniecības nozari vai klientu grupu.

UNIVERSIĀDE – pasaules studentu sporta spēles.

URBANIZĀCIJA – rūpniecības un iedzīvotāju koncentrēšanās lielās pilsētās; tas, ka migrācijas dēļ palielinās pilsētas un to tuvumā dzīvojošo iedzīvotāju īpatsvars

U

un samazinās ar lauksaimniecību saistīto iedzīvotāju skaits.

UŠU – tulkojumā no ķīniešu valodas *cīņas (kaujas) tehnika (māksla)*, kurai ir ļoti daudz stilu un skolu; ušu uzdevums ir veselības nostiprināšana, dzīves pagarināšana, paš aizsardzība (gan ne visos stilos); ietver darbības bez ieroča un ar ieroci.

UTILITĀRISMS – liberāls dzīves, valsts un tiesību skatījums un virziens ētikā, kas uzskata derīgumu par cilvēka rīcības morālo kritēriju.

ŪTRUPE *sk. IZSOLE*

UZCENOJUMS – summa, par kādu uzņēmējs paaugstina kādas preces cenu.

UZŅĒMĒJDARBĪBA – katras personas tiesības brīvi veikt darbību, kas saistīta ar peļņas gūšanu.

U

UZŅĒMĒJS – 1. persona, kas veic uzņēmējdarbību (komercdarbību); 2. persona, kas uzņēmuma līgumā apņemas izpildīt pasūtītāja doto pasūtījumu.

UZŅĒMUMA REĢISTRĀCIJAS APLIECĪBA – LR Uzņēmumu reģistra izdots dokuments, kas apliecina uzņēmuma dibināšanu; līdz ar uzņēmuma reģistrācijas apliecības saņemšanu uzņēmums iegūst likumīgu juridiskas personas statusu, ir tiesīgs sākt uzņēmējdarbību un slēgt līgumus savā vārdā.

UZŅĒMUMS – 1. komercdarbībai izveidota organizācija ar juridiskas personas tiesībām; 2. plašā nozīmē – ikviena organizācija, kas izveidota uzņēmējdarbības (komercdarbības) veikšanai, arī akciju sabiedrība, sabiedrība ar ierobežotu atbildību, paju sabiedrība, fabrika, veikals u. c.

UZRĀDĪTĀJA AKCIJA – akcija bez norādīta akcijas īpašnieka vārda; uzrādītāja akcijā ietvertās tiesības izmanto persona, kurai akcija pieder.

UZRAUDZĪBA – noteiktu valsts iestāžu darbība tiesību normu ievērošanas pārbaudei un likumības nodrošināšanai.

UZRAUDZĪBAS PADOME – konsultatīva institūcija, kuras mērķis ir nodrošināt informācijas un viedokļu apmaiņu starp uzraudzības iestādēm; uzraudzības padome var būt dažādās tautsaimniecības nozarēs.

UZTEIKUMS – paziņojums par darba līguma izbeigšanu, ko izdara viena no darba līguma pusēm; gaidāmo darba līguma izbeigšanu darbinieks un darba devējs uzsaka rakstveidā vienu kalendāra mēnesi iepriekš.

UZTICĪBAS VOTUMS – tautas sapulces izteikta uzticība valdībai vai valdības loceklim.

UZTURA BAGĀTINĀTĀJI – pārtikas produkti, ko lieto ierobežotos daudzumos nepilnvērtīga vai nesabalansēta uztura bagātināšanai; uztura bagātinātāji parasti noformēti kapsulās, gēla vai pulvera veidā.

UZTURĒŠANĀS ATĻAUJA – kompetentu valsts institūciju atļauja ārzemniekam apmesties uz dzīvi valstī vai tās teritorijās noteiktā vietā uz noteiktu vai nenoteiktu laiku.

UZTURLĪDZEKĻI – likumā noteiktajos gadījumos bērnu, mazbērnu, vecāku, vecvecāku, laulāto un bijušo laulāto savstarpējs apgādāšanas vai uzturlīdzekļu sniegšanas pienākums.

UZVĀRDS – personas nosaukums, kas norāda piederību pie noteiktas dzimtas.

UZVEDNE – displeja ekrānā izspīdināts teksts, kas norāda, ka lietotājam jāievada zināma informācija.

V

U

VADĪBAS BLOKS – viena no iekārtas sastāvdaļām, kuras uzdevums ir saskaņot pārējo sastāvdaļu jeb bloku darbu; datorā vadības bloks ir centrālā procesora sastāvdaļa.

VADĪBAS PROGRAMMA – datorprogramma, kas parasti ietilpst datora operētājsistēmā un vada programmas izpildi.

VADĪBZINĪBA *sk.* MENEDŽMENTS

VADĪTĀJS¹ – viela, pa kuru pārvietojas siltums, elektrība, skaņa u. c.

VADĪTĀJS² – persona, kas organizē kāda kolektīva vai iestādes darbu un ir atbildīgs par to.

VADMALA – no aparātdzijas ražots vilnas audums; izmanto virsdrēbju šūšanai.

VADS – karaspēka apakšvienība, kura ietilpst rotā, baterijā vai darbojas patstāvīgi karaspēka daļās un vienībās.

VAFELE – porains, trausls, sauss konditorejas izstrādājums plānu lokšņu vai figūru veidā.

VAICĀJUMS – 1. lietotāja vēršanās pie datu bāzes, lai iegūtu nepieciešamo informāciju; 2. interaktīvās sistēmas lietotāja darbība, kas pieprasa sistēmas atbildi.

VAINU MĪKSTINOŠI APSTĀKĻI – tādi apstākļi, kas veicina to, ka tiesas pieņemtais spriedums ir mazāk stingrs.

VAINU PASTIPRINOŠI APSTĀKĻI – īpaši nozieguma izdarīšanas apstākļi, kas var būt par pamatu stingrāka soda piespriešanai.

VAIRĀKUMA VĒLĒŠANAS – vēlēšanas viena kandidāta vēlēšanu apgabalā; tiek ievēlēts kandidāts, kurš iegūst balsu vairākumu (absolūto vai relatīvo).

VAIRUMCENA – cena, par kuru ražotājs pārdod sa-
ražoto produkciju lielos daudzumos citiem ražošanas,
tirdzniecības un pakalpojumu nozares uzņēmumiem.

V

VAIRUMTIRDZNIECĪBA – liela preču daudzumu pārdošana tirdzniecības starpniekiem (vairumtirgotājiem, mazumtirgotājiem u. c.), kuri preces iegādājas ar mērķi pārdot tālāk vai izmantot biznesā.

VAITSPIRTS *sk.* LAKBENZĪNS

VAKANCE – 1. neaizņemts amats, brīva vieta; 2. viens no kristāla punktveida defektu veidiem.

VAKCĪNA – no mikroorganismiem vai no to vielmaiņas produktiem iegūts preparāts, ko izmanto infekcijas slimību profilaksē.

VAKCINĀCIJA – vakcīnas ievadīšana organismā profilakses nolūkos.

VAKSĀCIJA – nevēlamā ķermeņa apmatojuma likvidēšana, kuru veic, attiecīgajām ķermeņa vietām uzklājot īpašu vasku, kas satur dabīgo sveķu vielas, un, kad vasks ir sacietējis, to noņemot kopā ar apmatojumu.

V **VAKUUMĒT** – ar vakuumaparātu radīt vakuumu, izvadīt gāzi, šķidrumu pazemināta spiediena apstākļos.

VAKUUMŽĀVĒŠANA – pārtikas produktu žāvēšana vakuumā; tā notiek zemākā temperatūrā nekā parasti.

VALDE – ievēlēts vai iecelts koleģiāls veidojums, izpildinstitūcija, valsts, pašvaldību, sociāli ekonomiskās, saimnieciskās sistēmās, iestādēs, radošās savienībās un apvienībās, bankās, akciju sabiedrībās u. c.

VALDĪBA – augstākā koleģiālā valsts varas izpildinstitūcija, kura īsteno izpildvaru visā tās apjomā visā valsts teritorijā.

VALDĪBAS DEMISIJA – oficiāla valdības (ministru kabineta, ministru padomes, ministru utt.) atkāpšanās, atteikšanās turpināt pildīt savas pilnvaras un pienākumus.

VALDĪJUMS – kādas personas faktiskā vara pār lietu, turklāt šī persona izrāda gribu rīkoties ar to līdzīgi īpašniekam.

VALDORFA SKOLA – īpašs izglītības iestādes tips; galvenā uzmanība tiek pievērsta bērna individualitātes izkopšanai, sekmējot domāšanas (galva), jūtu (sirds) un praktisko iemaņu (rokas) attīstību.

VALENTĪNA DIENA – 14. februāris, svētā mocekļa Valentīna (miris ap 269. g.) piemiņas diena, kas tiek uzskatīta par mīlētāju dienu.

VALODA – rakstzīmju un nosacījumu kopums datu, izpildāmo darbību un vadības informācijas kodēšanai un nodošanai tālākai apstrādei.

VALPURĢU NAKTS – nakts no 30. aprīļa uz 1. maiju, vieni no populārākajiem pagānu svētkiem, kurus svinēja par godu dabas atmodai un augļibai. Vēlāk tie tika raksturoti kā velnu un raganu svētki, raganu saieti. Kristīgajā pasaulē 1. maijs ir Svētās Valpurgas diena. Saskaņā ar ticējumiem naktī pirms Valpurgas dienas

V

notiekot gadskārtējais raganu sabats. Lai melnos spēkus aizbaidītu, tiek rīkotas dažādas skaļas izdarības.

VALSIS – populāra pāru deja $\frac{3}{4}$ taktsmērā, liganā, plastiskā kustībā ar pusapļa pagriezieniem; radies 19. gs. sākumā.

VALSTS – viena no sabiedrības organizācijas formām, vienas augstākās varas tiesiski organizēts un vadīts noteikts cilvēku kopums konkrētā teritorijā; valstij raksturīgas šādas pazīmes: vara, kurai piemīt patstāvība un suverenitāte; iedzīvotāji, kas pakļauti šai varai; teritorija, kuras robežās valsts vara darbojas.

VALSTS APVĒRSUMS – pēkšņa varas maiņa valstī, izmantojot kādu no tās bruņotajām struktūrām (atšķirībā no revolūcijas).

VALSTS ĀRĒJAIS PARĀDS – valdības parāds ārvalstu kreditoriem – aizņēmumi budžeta deficīta finansēšanai ārzemēs.

V

VALSTS BAZNĪCA – kāda reliģiska konfesija, kuras darbību valsts aizsargā, atbalsta to ekonomiski; valstij ir arī tiesības ar likumdošanu regulēt baznīcas iekšējās lietas un iecelt noteiktas garīgās amatpersonas.

VALSTS BUDŽETS – valsts naudas ieņēmumu un izdevumu saraksts, kas sastādīts noteiktam laika periodam, parasti gadam.

VALSTS GALVA – persona, kas faktiski vai formāli

ieņem augstāko vietu valsts institūciju amatu hierarhijā.

VALSTS ĢERBONIS – valsts heraldiskais simbols – oficiāla emblēma.

VALSTS IEKĀRTA – 1. plašākā nozīmē – galveno pazīmju kopums, kas raksturo noteiktas valsts būtību un uzbūvi: valdīšanas forma, valdīšanas metodes (politiskais režīms), likumdošanas kārtība, valsts aparāta uzbūve, vēlēšanu sistēma, indivīdu un pilsoņu tiesiskais stāvoklis, jurisdikcija u. c.; 2. šaurākā nozīmē – valsts teritoriāli tiesiskās iekārtas forma, kas raksturo galvenokārt attiecības starp atsevišķām valsts daļām un valsti kopumā.

VALSTS IEKŠĒJAIS PARĀDS – valsts parāds iekšzemes kreditoriem – valdības aizņēmums budžeta deficīta finansēšanai savas valsts ekonomikā un no valsts iedzīvotājiem, izmantojot valsts obligācijas.

VALSTS IESTĀDE – uz normatīvo aktu pamata radīts publisko tiesību subjekts valsts pārvaldes, noteiktu publisku funkciju veikšanai; valsts iestādes sastāvu veido noteikts ierēdņu skaits un administrācija, kura veic noteiktu darbību kādā nozarē.

VALSTS METROLOĢIJAS UZRAUDZĪBA – valsts institūcijas darbība, kuras mērķis ir pārbaudīt likumu un noteikumu ievērošanu reglamentētās metroloģijas jomā.

VALSTS MONOPOLS – monopola veids, kurā valsts

nosaka ražošanas un pārdošanas noteikumus, piemēram, ieroču ražošana un pārdošana.

VALSTS NODEVA – obligāts maksājums valsts vai pašvaldību budžetos kā atlīdzība par valsts nodrošinātajām tiesiskajām darbībām (pakalpojumiem) vai arī kā mērķiemaksa iedzīvotāju publisko vajadzību finansēšanai – ceļu, ostu un sakaru sistēmu uzturēšanai un attīstībai, iedzīvotāju un dabas ekoloģiskajai aizsargāšanai, publisko teritoriju labiekārtošanai u. c. sabiedriskiem mērķiem.

VALSTS NODEVĪBA – smagākais noziegums pret valsts drošību, kura mērķis ir ar vardarbīgiem vai nelikumīgiem līdzekļiem padarīt valsti vai tās daļu atkarīgu no svešas varas, kā arī noziegums, kas tiek izdarīts kara laikā un rada ievērojamus draudus valsts aizsardzības spēkiem vai ekonomikai un sniedz nozīmīgu palīdzību ienaidniekam.

VALSTS NOSLĒPUMS – tāda militāra, politiska, ekonomiska, zinātniska, tehniska vai cita rakstura ziņa, informācija, kura iekļauta MK apstiprinātā sarakstā un kuras nozaušanās vai nelikumīga izpaušana var nodarīt kaitējumu valsts drošībai, tās ekonomiskajām vai politiskajām interesēm.

VALSTS NOZAGŠANA – politiskās korupcijas forma; politisko un ekonomisko interešu saplūšana un likumu nopirkšana.

VALSTS PENSIJA – pensija, kuru saņem personas, kas veikušas valsts sociālās apdrošināšanas maksājumus.

VALSTS PREZIDENTS – ievēlēts vienpersonisks valsts galva zemēs ar republikānisku valsts iekārtu.

VALSTS ROBEŽA – līnija, kas valsts teritoriju atdala no kaimiņos esošajām valstīm un no atklātas jūras; robežas starp valstīm parasti nosaka miera līgumā, starpvalstu līgumos u. tml., bet robežu ar atklāto jūru reglamentē starptautiskās tiesību normas.

VALSTS SOCIĀLĀ APDROŠINĀŠANA – iemaksu sistēma, kas paredz visiem strādājošiem obligātas iemaksas (papildinot tās ar darba devēju iemaksām), lai nodrošinātu valsts palīdzību slimības, bezdarba, pensionēšanās u. c. gadījumos.

VALSTS SVĒTKI – valsts oficiālā svētku diena, kas saistīta ar kādu nozīmīgu vēsturisku notikumu.

VALSTS VALODA – valsts likumdošanas ceļā fiksēts valsts galvenās valodas konstitucionālais statuss.

VALSTS VIZĪTE – oficiāls valsts galvas apmeklējums noteiktā nolūkā citā valstī.

VALŪTA – valstu nacionālā un ārvalstu apgrozībā esošā naudas vienība (lats, dolārs, franks u. c.) un tās tipi (papīrnauda, zelta, sudraba un cita metāla monētas), kā arī apgrozījuma un maksājuma kredīt līdzekļi (vekseļi, čeki u. c.).

VALŪTAS BIRŽA – starptautisks valūtas tirgus, kura dalībnieki pērk un pārdod valūtu, lai iegūtu peļņu no

valūtas kursu svārstībām vai ierobežotu ar šīm svārstībām saistīto risku.

VALŪTAS KONTRABANDA – valūtas nelikumīga pārvietošana pāri LR muitas robežai, kas izdarīta lielos apmēros, apejot muitas kontroli vai noslēpjot to no šādas kontroles.

VALŪTAS KURSS – cena, par kuru biržā pērk un pārdod ārvalstu valūtu; valūtas kursu rēķina attiecībā pret nacionālo valūtu.

VALŪTAS REZERVES – Centrālās bankas aktīvi, kas tiek glabāti ārvalstu valūtā.

VALVĀCIJA – ārvalstu metālnaudas vērtības noteikšana savas valsts naudas vienībās.

VAMPĪRISMS – asiņu, dzīvības spēku, enerģijas izsūkšana.

VAMPS, VAMPIRELLA – sieviete, kas izmanto savu seksuālo pievilcību ar nolūku panākt, lai vīrieši izpilda viņu prasības.

VANDĀLISMS – postīšana, kultūras vērtību iznīcināšana.

VANILĪNS – aromātiskās rindas aldehīds – viela ar patīkamu smaržu, ko satur vaniļas augļi; iegūst arī sintētiskā ceļā.

VANIĻA – mūžzaļš orhideju dzimtas tropu augs, kura

garās, tievās pākstis satur vanilīnu; arī īpaši apstrādātas šā auga negatavās pākstis, ko lieto kulinārijā un parfimērijā.

VARA (valsts) – valsts iestāžu sistēmas spēja pakļaut sev, rīkoties un pārvaldīt visus tās jurisdikcijai padotos pilsoņus, iestādes un organizācijas, izdot visiem obligātus likumus un citus normatīvos aktus un nodrošināt to izpildi.

VARAVĪKSNES KOALĪCIJA – tāda valdība vai politisko spēku apvienība, kurā ietilpst ļoti plaša spektra politiskie spēki.

VĀRDA AKCIJA – akcija ar norādītu tās īpašnieka vārdu, kurš kā akcionārs ir ierakstīts akcionāru reģistrā; slēgtās vārda akcijas pārdošanai nepieciešama tās izdevējas akciju sabiedrības piekrišana.

VĀRDA BRĪVĪBA – pilsoņu tiesības mutiski un rakstveidā izteikt savas domas un uzskatus, ja vien ar to neaizskar citu tiesības vai valsts drošības un kārtības pamatnostādnes; vārda brīvību nodrošina valsts konstitūcija, likums par vārda un preses brīvību.

VARDARBĪBA – līdzeklis noteikta noziedzīga mērķa sasniegšanai, izmantojot rupju varu; arī nelikumīga, mērķtiecīga piespiešana.

VARIETĒ – teātra veids, kurā apvienoti dažādi teātra, mūzikas, estrādes un cirka mākslas žanri; telpa, kurā notiek dažāda žanra mākslinieku uzstāšanās vienlaikus ar publikas apkalpošanu pie galdiņiem.

V

VĀRTEJA – ierīce, kas nodrošina datu pārraidi starp datoru tīkliem, kuriem ir atšķirīga arhitektūra un protokoli. Vārteja parasti ir aparatūras un programmatūras apvienojums, kam ir savs procesors un atmiņa un kas veic protokolu pārveidošanu.

VASKA FIGŪRU MUZEJS – muzejs, kura eksponāts ir vaska figūru kolekcija, kur parasti tiek atveidotas pazīstamas personības dabiskā augumā un oriģinālā apģērbā.

VATMETS – instruments, ko lieto elektriskās jaudas mērīšanai; parasti sastāv no kustīgas un nekustīgas spoles.

VAUČERS – 1. rakstisks apliecinājums, galvojums; 2. privatizācijas sertifikāts dažās valstīs (Čehijā, Krievijā u. c.); 3. tāds akreditīvs, kas dod iespēju naudu saņemt ārzemēs.

VAZEKTOMIJA – pastāvīga vīriešu ķirurģiskā kontrācepcija, ko izdara, pārgriežot sēklas izvadceļus. Vazektomija ir atgriezeniska operācija – sēklas vadu var no jauna sašūt.

VECUMA PENSIJA – pensija, ko saņem fiziska persona, sasniedzot pensijas vecumu, ja par šo personu ir veikti sociālās apdrošināšanas maksājumi.

VĒDEKĻGLIEMENE – ēdama jūras gliemene, kuras čaulu izmanto par cepamo trauku.

VĒDERTĪFS – akūta zarnu infekcijas slimība, ko ierosina baktērijas; izplatās galvenokārt ar inficētu ūdeni un pārtikas produktiem; raksturīga augsta temperatūra, drudzis, intoksikācija.

VEGĀNS – stingrais veģetārietis, kurš nelieto uzturā nekādu dzīvnieku izcelsmes pārtiku, t. sk. piena produktus un medu.

VEĢETĀRIETIS – cilvēks, kas uzturā galvenokārt lieto augu valsts produktus un atsakās no gaļas un zivju ēdieniem.

VEIKBORDS – 1. ūdenssporta veids; braukšana uz vējdēļa sāniski aiz motorlaivas; 2. veikborda dēlis.

VĒJA ELEKTROSTACIJA – iekārta, kas vēja kustības enerģiju ar vēja ģeneratoriem pārvērš mehāniskajā un pēc tam elektriskajā enerģijā.

VĒJBAKAS – akūta infekcijas slimība, ko ierosina vīruss un ar ko slimo galvenokārt bērni; pēc pārslimošanas rodas imunitāte uz mūžu; raksturīgi pūslīšveida izsitumi uz ādas un paaugstināta ķermeņa temperatūra.

VĒJDĒLISTS – cilvēks, kas nodarbojas ar vindsērfingu, sērfotājs.

VEKSELIS – vērtspapīrs, kurš tā īpašniekam dod neapstrīdamas tiesības atprasīt no vekseļa devēja vai akceptētāja noteiktu naudas summu noteiktā termiņā un vietā.

V

VEKTORGRAFIKA – visplašāk pazīstamais grafisku datu attēlošanas veids, ko izmantojot datora izvadierīces vektorus attēlo, pa punktiem zīmējot tiem atbilstošas taisnes un līknes.

VĒLĒŠANAS – kādas personas izraudzīšana noteikta uzdevuma izpildei, piemēram, Saeimā, parlamentā, pilsetu un apgabalu pārvaldes institūcijās.

VĒLĒŠANU SISTĒMA – tās sabiedriskās attiecības un institūcijas, kas saistītas ar publiskās varas institūciju vēlēšanām, izveido un nosaka vēlēšanu kārtību.

VĒLĒŠANU TIESĪBAS – konstitucionālo tiesību normu sistēma, kas reglamentē tiesiskās attiecības sakarā ar valsts un pašvaldību institūciju, kā arī ar svarīgāko amatpersonu (valsts galva) ievēlēšanu.

VĒLĒŠANU URNA – kaste ar šauru spraugu, kurā cilvēki vēlēšanu laikā iemet vēlēšanu lapas ar izdarītajām atzīmēm.

V

VELKATLASE – process, ko realizē, nospiežot peles pogu, turot to nospiestu un pārvietojot peles rādītāju pa displeja ekrānu; velkatlase dod iespēju atlasīt visus uzrādītos objektus starp pogas nospiešanas un atlaišanas punktiem.

VELKONIS – kuģis, kas velk lielus kuģus un baržas cauri jūras šaurumiem vai sēkļainām vietām un kānāliem.

VELMĒŠANAS STĀVS – ierīce vai agregāts, kurā starp

divām rotējošām velmēm metāls tiek veidots kā loksne, caurule, lente, stieple u. c.

VELOBOLS – komandu sporta spēle ar bumbu, ko, braucot ar velosipēdu, met pretinieka vārtos. Metienus vai sitienus drīkst izdarīt ar riteņiem un spēlētāja ķermeni vai galvu.

VELODROMS *sk.* VELOTREKS

VELOSPORTS – sporta ātrumsacensības ar velosipēdu uz šosejas, velodromā vai šķēršļotā apvidū.

VELOTREKS – īpaši ierīkota sporta būve vai vieta velosporta sacensībām.

VELOTRIĀLS – ekstrēms sporta veids, kura saknes meklējamas mototriālā, kas radies pirms apmēram 100 gadiem un kura galvenais uzdevums ir vadīt riteņmotociklu un tagad pat mašīnu pāri šķēršļiem; ar riteņbraucot, galvenais priekšnoteikums ir nobraukt trasi, nepieliekot kājas pie zemes.

VELŪRS – plāns audums ar mīkstu, plūksnainu virsmu; filca paveids; izmanto virsdrēbju šūšanai.

VELVETS – mīksts kokvilnas audums, kam labās puses virsma garenvirzienā ir rievota; izmanto bikšu, svārku, žakešu u. tml. šūšanai.

VENERISKĀS SLIMĪBAS *sk.* SEKSUĀLI TRANSMISĪVĀS SLIMĪBAS

VENTILATORS – ierīce gaisa vai citu gāzu pārvietošanai (ar spiediena vai sūkšanas palīdzību), izmantojot rotoram piestiprinātas lāpstīņas.

VERDIKTS – ārvalstīs zvērināto tiesas piesēdētāju lēmums jautājumā par apsūdzētā vainīgumu.

VERDZĪBA – sabiedriskās attiecības, kurās daļa cilvēku (vergi) tiek uzskatīti par citu cilvēku īpašumu un tāpēc ir beztiesīgi; vergu tirdzniecība pasaulē beidzās pēc 1888. g.

VERIFIKĀCIJA – 1. pārbaudīšana, sistemātiska sprieduma (teorijas, hipotēzes) patiesuma noskaidrošana; 2. pierādījums; patiesuma pierādīšana.

VERMUTS – vērmeļu vīns, t. i., aromatizēts, rūgts vīns, ko iegūst, spirtotus vīnus sajaucot ar cukura sīrupu, kā arī vērmeļu un citu augu uzlijām.

VERNISĀŽA – mākslas izstādes svinīga atklāšana.

V

VERTIKĀLĀ STARTA LIDMAŠĪNA – lidmašīna, kurai nav nepieciešams garš skrejceļš, paceļoties un nolaižoties.

VĒRTSPAPIĀRS – dokuments, kas apliecina vērtspapīra izlaidēja (emitenta) saistības pret šā dokumenta valdītāju.

VESERA MEŠANA – vieglatlētikas disciplīna, kur sporta rīku – veseri, kas ir metāla lode, ko ar rokturi savieno tērauda trose, – met tālumā.

WESTERNS – piedzīvojumu filma, kuras sižeta pamatu veido amerikāņu *mežonīgo rietumu* motīvs.

VĒSTNIECĪBA – augstākās klases diplomātiskā pārstāvniecība ar vēstnieku priekšgalā; šās pārstāvniecības ēka.

VĒSTNIEKS – augstākās klases (ranga) diplomātiskais pārstāvis.

VĒSTUĻBUMBA¹ – vēstule, kurā ievietota sprāgstviela, kas, atverot aploksni, eksplodē.

VĒSTUĻBUMBA² – elektroniskā pasta ziņojums, kurā ir vai nu atsoļa rakstzīme, kas bloķē noteikta tipa termināļus, vai arī komandas, kas nelabvēlīgi ietekmē sistēmas darbību.

VETERĀNS – vecs, pieredzējis cilvēks vai bijušais karavīrs; persona, kurai ir liela pieredze kādā jomā; sportists, kas piedalās sacensībās vecākajā dalībnieku grupā.

VETERĀNU SPORTS *sk. SENIORU SPORTS*

V

VETO – aizliegums; tiesības atcelt likumdošanas iestādes vai koleģiāla orgāna lēmumu vai atlikt tā izpildi.

VĒZIS – ļaundabīgo audzēju, kas attīstās no epitēlijaudiem, izraisīta saslimšana, kā rezultātā notiek nekontrolējama šūnu dališanās, kas rada audzējus, kuri spēj izplatīties un veidot citus audzējus – metastāzes; vēža ārstēšanā izmanto apstarošanu, ķīmijterapiju, zāles u. c.

VIADUKTS – tilts pār dzelzceļa līniju, ceļu, ieleju, gravu, aizu u. tml.

VIBRATORS – ierīce mehānisku svārstību radišanai.

VIDĒJAIS MŪŽA ILGUMS – cilvēku vidējā mūža ilguma statistiskie dati, kuri dažādās zemēs ir atšķirīgi; vidējo mūža ilgumu aprēķina no mirstības lieluma, kurš savukārt ir atkarīgs no vispārējā dzīves līmeņa.

VIDEODISKS – optiskais disks, kas paredzēts tikai ierakstīto datu nolasišanai un ko izmanto video- un ar to saistītās audioinformācijas uzglabāšanai un reproducēšanai.

VIDEOFILMA – kinofilma, kinomākslas darbs, kas ierakstīts informācijas nesējā.

VIDEOKAMERA – kamera vienlaicīgai skaņas un attēla ierakstīšanai videokasetē.

VIDEOKARTE – paplašināšanas plate, kas tiek pievienota personālā datora spraudņiem un kas ģenerē tekstu vai grafikas attēlus monitora ekrānā.

VIDEOKASETE – kasete ar magnētisko lenti videosignāla un skaņas ierakstīšanai un reproducēšanai videomagnetofonā.

VIDEOKLIPS – videominiatūra, kurā skaņdarbs apvienots ar sižetisku vizuālo risinājumu; arī reklāmas rullītis.

VIDEOKONFERENCE – datortīkla pakalpojumu kopums, kas nodrošina attālu lietotāju interaktīvus sakarus reāllaikā, izmantojot video- un audioinformāciju.

VIDEOMAGNETOFONS – aparāts, iekārta videosignāla un skaņas ierakstīšanai magnetofona lentē un reproducēšanai.

VIDEOSIGNĀLS – signāls, kas veido TV attēlu; videosignāls tiek ierakstīts ar videokameras palīdzību videokasetē vai videodiskā, ko var atskaņot ar videomagnetofonu un parādīt attēlu televizora ekrānā.

VIDEOTELEFONS – elektrosakaru veids, kurā konstruktīvi apvienoti telefons, televīzijas raidītājs, uztvērējs un vadības pults; abonenti viens otru dzird un redz un var demonstrēt dokumentus, priekšmetus un saņemt datus no displeja.

VĪDŽEJOŠANA – videoprogrammas vadīšana.

VIEDKARTE – plastmasas karte, kas satur elektronisku informāciju, nodrošinot tās lietotājam pieeju sistēmai, piemēram, lai izņemtu skaidru naudu no bankas automāta.

VIEGLATLĒTIKA – sporta veids, kas ietver skriešanu, šķēršļu skrējieni, barjerskrējieni, maratonu, krosu un stafeti, tāllēkšanu, augstlēkšanu, kārtslēkšanu un trīssoļlēkšanu, diska mešanu, vesera mešanu, šķēpmesānu un lodes grūšanu, desmitcīņu vīriešiem, septiņcīņu sievietēm un soļošanu.

V

VIEGLĀ VALODA – teksts, kas sagatavots pēc īpašas metodikas tā, lai to varētu uztvert un saprast cilvēki ar uztveres grūtībām.

VIELMAINĀ – bioķīmiskie procesi, kas norisinās dzīvajos organismos, uzņemot un pārstrādājot barības vielas.

VIENĪGAIS MANTINIEKS – kādas personas mantiņnieks, kas saņem visu tās atstāto mantojumu, izņemot to, kas ar testamentu novēlēts kādam citam.

VIENLĪDZĪBA – universāls tiesību princips, kura reglamentējošā darbība tiesību jomā cieši saistīta ar vienlīdzību kā sociālu ideālu, kā demokrātiskas, humānas sabiedrības vērtību, kā augstas raudzes tikumisku vērtību utt.

VIENOŠANĀS – vairāku personu gribas izpaudumu kopsavilkums, kas vērsts uz kāda jautājuma atrisināšanu.

V

VIENPALĀTAS PARLAMENTS – tautas pārstāvības sistēma, kurā deputāti veido vienu palātu.

VIESSTRĀDNIEKS – persona, kas strādā vienā valstī, bet ir citas valsts iedzīvotājs.

VIESU MĀJA – uzņēmuma (uzņēmējsabiedrības) īpašumā vai nomā esoša viesu izmitināšanas un apkalpošanas mītne, kurā ir vismaz pieci numuri.

VIETĒJĀ ANESTĒZIJA – anestēzija, kas rada nejutī-

gumu tikai kādā ierobežotā ķermeņa daļā; izmanto vairākās medicīniskajās un kosmētiskajās procedūrās.

VĪGES – zīdkoku dzimtas koki vai krūmi ar sulīgiem, saldiem bumbierveida augļiem, kas ir zaļā līdz zili violetā krāsā; vīgeskoka augļi, ko uzturā parasti lieto žāvētus vai konservētus.

VĪKENDS – sarunvalodā – nedēļas nogale.

VIKTIMOLOĢIJA – zinātne par cietušā lomu un nozīmi nozieguma izdarīšanā, par cietušā, upura rīcības un izturēšanās vai ārējo pazīmju cēloņsakarību ar noziegumu, no kura viņš cietis.

VILLA – grezna ārpilsētas māja (arī vasarnīca) ar dārzu vai parku.

VINDIKĀCIJA – vindikācijas prasība par mantas atdošanu no sveša nelikumīga valdījuma, ja no valdījuma izriet tiesība uz pastāvoša valdījuma aizsardzību un atņemta valdījuma atjaunošana.

VINDSĒRFINGS – sporta veids – braukšana ar vējdēli, kur braucējs notur līdzsvaru, turēdamies pie grotbomja, kas ieskauj buru; arī vējdēja ķīlis palīdz noturēt līdzsvaru.

VINDSKEITINGS – sporta veids – slidošana vienlaicīgi kopā ar pūķa laišanu. Vējainā laikā var panākt, ka pūķis velk slidotāju.

V

VĪNGLIEMEZIS – Viduseiropas gliemežu sugas gliemezis ar vienkrāsainu čaulu; kopš seniem laikiem – mūku un garīdznieku ēdiens gavēņa laikā, mūsdienās lieto pārtikā kā delikatesi.

VINGROŠANA – fiziskās kultūras nozare, kas aptver dažādas metodiskas ķermeņa vingrojumu sistēmas; arī attiecīgais mācību priekšmets.

VĪNOGAS – vīnkoka augļi; pārtikā lieto svaigas, žāvētas (rozīnes); izmanto vīna gatavošanai.

VĪRAKS – smaržīga viela kvēpināšanai (religiskās ceremonijās).

VIRPA – mašīna metāla, koka vai akmens apstrādei – virpošanai; apstrādājamā detaļa tajā rotē gar griezni.

VIRSPAVĒLNIEKS – aizsardzības spēku augstākais komandieris.

V

VIRSRAKSTJOSLA – taisnstūrveida josla loga augšējā daļā, kur norādīts loga vai tajā redzamā dokumenta nosaukums; virsrakstjoslas krāsa norāda, vai logs ir aktīvs.

VIRSSKAŅAS ĀTRUMS – kustības īpašība, kas rodas, ja priekšmets gāzveida vidē virzās uz priekšu ar ātrumu, kas ir lielāks par skaņas ātrumu tai pašā vidē.

VIRSSTUNDU DARBS – darbs, ko darbinieks veic virs normatīvajos aktos vai darba kārtības noteikumos noteiktā darba laika.

VIRSVĒRTĪBA – preces cenas pieaugums izgatavošanas vai izplatīšanas posmā (pārdošanas cena minus iepirkšanas cena) kā pamats virsvērtības nodoklim.

VIRTUĀLĀ ATMIŅA – 1. cietā diska daļa, kuru izmanto datora brīvpiekļuves atmiņas šķietamai palielināšanai; 2. atmiņas apgabals, ko datora lietotājs var uzskatīt kā adresējamu operatīvo atmiņu un kurā virtuālās adreses pārveido reālās adresēs.

VIRTUĀLĀ REALITĀTE – datorā izveidota mākslīga trīsdimensiju vide, kas rada realitātes ilūziju; lai panāktu šo ilūziju, izmanto speciālus stereoskopiska efekta displejus (brilles) un palīgierīces manipulācijām ar virtuālās realitātes objektiem.

VIRTUĀLS – varbūtējs, iespējams; arī tāds, kas var parādīties vai kam noteiktos apstākļos jāparādās.

VĪRUSS – programma, kas patvaļīgi pievienojas citām datorprogrammām un to darba laikā veic dažādas nevēlamas darbības: bojā datnes, katalogus un skaitļošanas rezultātus, dzēš vai piesārņo atmiņu un citādi traucē datora darbību.

VIRZUĻMOTORS – dzinējs, kurā gāze vai tvaiks iedarbojas uz virzuli, kas pārvietojas cilindrā, piemēram, iekšdedzes motori un tvaika mašīnas.

VISKIJS – stiprs alkoholisks dzēriens, ko gatavo no kukurūzas vai rudzu graudiem, tos īpaši pārcukurojot, pārraudzējot, destilējot un destilātu ilgstoši izturot saskarē ar apgļotu ozolkoku.

V

VISKOZE – stingra, bezkrāsaina masa, ko iegūst no celulozes, sēroglekļa un sārma; lieto mākslīgā zīda un celofāna ražošanai u. c.

VISTAS AKLUMS – pazemināta redzes spēja vājā apgaismojumā vai tumsā un grūtības atgūt normālu redzes spēju pēc apžilbināšanas; vistas aklumu var izraisīt A vitamīna trūkums organismā.

VISTRA – izturīga viskozes zīda šķiedra, ko izmanto kleitu, svārku u. tml. šūšanai.

VISTS – angļu kāršu spēle ar 52 kārtīm 4 personām (diviem pāriem); no vista vēlāk attīstījās bridža spēle.

VITAMĪNI – organiski savienojumi, kuri ir nepieciešami organisma normālai funkcionēšanai. Vitamīnus organisms nespēj veidot, līdz ar to tie ir jāuzņem ar uzturu; vitamīni organismā netiek izmantoti kā enerģētiskais vai plastiskais materiāls, tie ir nepieciešami vielmaiņas bioķīmiskajos procesos.

V **VIVISEKCIJA** – dzīva organisma operēšana pētniecības vai eksperimentālā nolūkā.

VĪZA – pasē ierakstīta atļauja iebraukšanai valstī, izbraukšanai no tās, dzīvošanai tajā vai braukšanai caur valsts teritoriju.

VIZĀŽISTS – sejas kosmetologs, grima mākslinieks.

VIZIERIS – 1. ģeodēziskā instrumenta daļa – līnija,

bieži sadalīta intervālos, jebkurā lauka pētījumā, kuros veic mērījumus vai ņem paraugus; 2. prāmja paceļamās priekšējās durvis.

VIZĪTE – parasti oficiāls apmeklējums, apciemojums ar noteiktu nolūku; slimnieku apskate.

VIZĪTKARTE – kartīte ar personas uzvārdu un vārdu, kā arī ar amata nosaukumu un adresi.

VIZUALIZĒT – veidot acīm uztveramus tēlus.

VIZUĀLS – tāds, ko var redzēt.

VODKA – graudu vai kartupeļu degvīns (parasti bez garšvielām); izcelsmes valsts – Krievija.

VOKPANNA – lēzena konusveida panna, ko lieto ķīniešu ēdienu gatavošanai.

VOLEJBOLS – komandu sporta spēle, kurā bumbu atsit ar rokām un cenšas pāri tīklam piezemēt pretinieka komandas laukumā, neļaujot tai nokrist savā laukumā.

VOLJĒRS – īpašs aploks dzīvnieku turēšanai savvaļā.

VOLUNTĀRISMS – 1. patvaļa; 2. nerēķināšanās ar objektīvajiem likumiem un reālajiem apstākļiem; 3. filozofisko uzskatu sistēma, kas esamības pamatu saskata gribā.

VOLUNTIERIS – brīvprātīgais; arī persona, kas brīvprātīgi iestājusies karadienestā.

VORTĀLS – industrijas tikla lapa, kas nodrošina ziņas, pētniecību un statistiku, diskusijas, jaunākās publikācijas, tiešsaistes rīkus u. c. pakalpojumus, kuri interneta lietotājiem palīdz iegūt zināšanas par noteiktu ekonomikas nozari.

VOTUMS – lēmums, uzskats, domas, kas izteiktas balsojot. Konstitucionālajās tiesībās ir uzticības vai neuzticības votuma institūts – parlaments balsošanas ceļā var piekrist vai nepiekrist, izteikt uzticību vai izteikt neuzticību valdībai kopumā vai atsevišķam tās loceklim.

VRAKS – sadragāts, salauzts kuģis vai lidaparāts; kuģa vai lidaparāta atliekas.

VUDŪ – dažos Āfrikas rajonos, Dienvidamerikā un Rietumindijā izplatīts sargātājgara kults, kurā katoļu priekšstati par svētajiem sajaukušies ar afrikāņu ticējumiem par gariem; vudū kults īpaši izplatīts Karību salās.

V **VULGĀRISMS** – pārāk vienkāršota, primitīva kaut kā izklāstīšana; arī interpretācija, kas sagroza būtību; kaut kā padarīšana par banālu, bezgaumīgu.

VULKANIZĀCIJA – dabiskā kaučuka cietināšana, paaugstinātā temperatūrā pievienojot tam sēru.

Z

ZĀDZĪBA – tiša, prettiesiska svešas kustamas mantas slepena vai atklāta bezatlīdzības nolaupīšana, izņemot to no īpašnieka vai citas personas valdījuma, lai rīkotos ar šo mantu kā ar savu.

ZĀLE, ZĀLĪTE – sarunvalodā – marihuāna.

ZAĻĀ KARTE – 1. autotransporta apdrošināšanas polise, kura, īpašniekam izbraucot uz ārzemēm, nodrošina minimālo apdrošināšanas segumu atbilstoši katras valsts likumiem, ja valstī darbojas obligātā apdrošināšana un ja tā ir starpvalstu zaļās kartes konvencijas dalībvalsts; 2. darba atļauja strādāt ASV; 3. sertifikāts, kas apliecina golfa spēles noteikumu un uzvedības etiķetes apguvi.

ZAĻO KUSTĪBA – brīvprātīgi apvienojusies cilvēku grupa, kas sabiedrisku kampaņu veidā cīnās par dabas aizsardzības jautājumiem, piemēram, okeānu un mežu aizsardzību, pret fosilā kurināmā patēriņu un atjaunojamās enerģijas taupīgu izmantošanu, lai novērstu globālās klimata izmaiņas, par toksisko atkritumu daudzuma samazināšanu, pret ģenētiski modificētu organismu veidošanu un ģenētiski modificētas produkcijas ražošanu, par kodolbruņojuma samazināšanu un pret kodolpiesārņojumu u. tml.

ZĀĻU REĢISTRS – oficiāls ieteicamo vai ierobežoti

lietojamo zāļu saraksts, kas galvenokārt tiek lietots cenu kontrolei.

ZAMŠĀDA – 1. mīksta, īpaši izstrādāta plūksnaina kazu vai aitu āda ar samtainu virsmu; 2. smags, izturīgs, blīvs kokvilnas audums ar īsu, ļoti blīvu plūksnu. Izmanto apavu, somu u. c. ražošanai, kā arī jaku, mēteļu u. c. šūšanai.

ZAMŠS sk. **ZAMŠĀDA**

ZANDARTS – asaru dzimtas zivs ar slaidu ķermeni un asu muguras spuru; izplatīta Eiropas un Āzijas rietumdaļas ūdeņos.

ZARĪNS – neiroparalītiskā gāze, kas nokļūst organismā caur veselu un nebojātu ādu, kā arī caur elpošanas un gremošanas sistēmu. Vienīgā aizsardzība no šās vielas ir speciāls tērps un gāzmaska.

ZEBRA – zirgu dzimtas dzīvnieks ar īsām, uz augšu saslietām krēpēm, melnām vai tumši brūnām un baltām svītrām un pušķi astes galā; dzīvo Āfrikā.

ZEBU – vēršu dzimtas liellops ar tauku kupri uz skausta un gaļīgu pakakli; hinduistu svētais dzīvnieks.

ZEFĪRS – 1. rietumu vējš; silts, maigs vējiņš; 2. smalks kokvilnas audums; 3. augļu pastilas šķirne.

ZELTA ĀMURS – starptautiskais Baltijas reklāmas festivāls *Golden Hammer*, arī tajā pasniegtā balva.

ZELTA AVENE – Amerikas Kinoakadēmijas balva par lielākajām gada kinoveiksmēm.

ZELTA DISKS – atzinības zīme izpildītājam par no-
teiktu skaitu pārdoto dziesmu ierakstu kompaktdiskos;
zelta disku piešķir disku ražošanas kompānija.

ZELTA GRIEZUMS – priekšstats par ideālām cilvēka
proporcijām; vizuāli patīkams samērs.

ZELTA LĀCIS – Berlīnes kinofestivāla galvenā balva.

ZELTA PALMAS ZARS – Kannu kinofestivāla galvenā
balva.

ZELTA REZERVES – valsts Centrālās bankas zelta
krājumi.

ZELTERIS – bezalkoholisks dzēriens, ko gatavo no
ūdens un minerālsāļiem un piesātina ar ogļskābo gāzi.

ZEME – tiesībās svarīgākais dabas resurss (objekts), ar
ko saistīti pārējie dabas resursi (objekti): zemes dzīles,
meži, ūdeņi, augi un dzīvnieki, atmosfēras gaiss.

ZEMĒJUMS – elektrības aparātu savienojums ar zemi;
ja aparātam bojāta izolācija vai tas saslapis un kļuvis
strāvas vadītspējīgs, tad, iezemējot, tas vairs nav bī-
stams.

ZEMESGRĀMATA – valsts dokuments, kurā ieraksta
nekustamos īpašumus un nostiprina ar tiem saīs-

Z

titās tiesības – nomu, iekīlāšanu, hipotēku, servitūtus u. tml.

ZEMES IERĪCĪBA – pasākumu sistēma zemes īpašuma un lietojuma robežu noteikšanai un nospraušanai, kā arī racionālas zemes izmantošanas nodrošināšanai lauksaimniecībā, mežsaimniecībā u. c. tautsaimniecības nozarēs.

ZEMES ĪPAŠUMS – nekustamā īpašuma svarīgākā sastāvdaļa, ar kuru saistīti pārējie nekustamā īpašuma objekti: ēkas, celtnes, stādījumi, ūdeņi, meži utt.

ZEMES KADASTRĀLĀ VĒRTĪBA – LR zemes kvalitātes novērtējums latos, ņemot vērā arī zemes ģeogrāfisko novērtējumu (attālumu no pilsētām, pagastu centriem, dzelzceļa stacijām), kā arī zemes gabala kompakturno (vienā gabalā, starpgabali u. tml.).

ZEMES MĀKSLĪGAIS PAVADONIS – automātisks kosmiskais lidaparāts, kas gravitācijas spēka ietekmē riņķo ap Zemi.

Z **ZEMES NODOKLIS** – tiešais nodoklis, ar kuru apliek personu īpašumā esošu zemi. LR zemes nodoklis bija spēkā līdz 1998. gadam, kad to nomainīja nekustamā īpašuma nodoklis.

ZEMES REFORMA – zemes īpašuma un lietošanas attiecību būtiska izmaiņa, piemēram, zemes nacionalizācija vai denacionalizācija, zemes īpašumu pārdale un ierobežošana.

ZEMES RENTE – cena par ražošanas sastāvdaļu – zemi, klasisks jēdziens nacionālajā ekonomikā.

ZEMESSARDZE – brīvprātīgs militarizēts sabiedrības paš aizsardzības formējums pilsoņu iesaistišanai valsts teritorijas un sabiedrības aizsardzībā; zemessardzi galvenokārt komplektē no vīriešiem, kuru vecums pārsniedz obligātajā karadienestā iesaucamo vecumu, piedalās arī jaunieši un sievietes.

ZEMESSARGS – Zemessardzē uzņemta persona, kas pilda dienesta uzdevumus no pamatdarba brīvajā laikā (ārrindas dienests) vai stājoties darba attiecībās (ierindas dienests).

ZEMESSMĒLĒJS – speciāls kuģis, kas pielāgots dūņu un citu nogulšņu savākšanai no ezeriem, ostām u. c.

ZEMLEDUS MAKŠĶERĒŠANA – makšķerēšana ziemā ar aprīkojumu, kas sastāv no makšķerāķa, auklas, spoles, atsprīga kātiņa un ledū iestiprināma statņa.

ZEMŪDENE – kuģis, kas konstruēts braukšanai galvenokārt zem ūdens; zemūdenei ienirstot, rezervuāru sistēma tiek papildīta ar ūdeni; kad ūdens ar saspiesta gaisa palīdzību tiek izsūknēts, zemūdene paceļas virs ūdens.

ZEMŪDENS SPĀRNU KUĢIS – kuģis ar ūdenī iegremdētiem spārniem, kas pie noteikta ātruma paceļ kuģa korpusu virs ūdens; ūdens pretestība samazinās, un tas dod iespēju sasniegt lielāku ātrumu.

Z

ZENĪTIEROCIS – lielgabals cīņai no zemes vai kuģa pret mērķiem gaisā (piemēram, pret pretinieka lidmašīnām).

ZIBENSKARŠ – ātrs, negaidīts kādas valsts uzbrukums citai valstij ar mērķi gūt uzvaru īsā laikā.

ZIBENSNOVEDĒJS – ierīce, kas paredzēta ēku aizsardzībai pret zibeni; zibensnovēdējs sastāv no zibens uztvērēja – stieņa vai troses, zemētājvada un zemētāja.

ZIBSPULDZE – gaismas avots, ko izmanto, fotografējot nepietiekama apgaismojuma apstākļos; šai ierīcē strāva no kondensatora izlādējas caur spuldzi, kas pildīta ar cēlgāzi.

ZĪDKOKS – neliels vasarzaļš dienvidu koks ar avenēm līdzīgiem augļiem; zīdkoka lapas zīdtauriņa kāpuri izmanto par barību.

ZĪDS – 1. smalka šķiedra, ko iegūst, attinot zīdkāpura savērtos kokonus; tai līdzīga mākslīgā šķiedra; 2. no šīs šķiedras izgatavots diegs vai audums; izmanto smalku apģērba gabalu šūšanai.

Z

ZĪDSPIEDUMS – iespieduma tehnika, kurā krāsu spiež cauri zīda sietam, kuram noteiktas vietas ir pārklātas ar necaurļaidīgu vielu.

ZIEDLAPPRINTERIS – sitienprinteris rakstzīmju virknes drukāšanai; tā drukājošais elements izveidots rotējoša diska veidā ar ziedlapveidīgiem, burtus saturošiem izciļņiem.

ZIEPJU OPERA – sadzīviska rakstura televīzijas vai radio seriāli. Sākotnēji daudzus no šiem seriāliem finansiāli atbalstīja ziepju un veļas pulvera ražošanas kompānijas.

ZILAIS KAROGS – peldvietas kvalitātes sertifikāts.

ZILZEĶE – izglītota, bet garlaicīga sieviete.

ZĪMOGA NOSPIEDUMS sk. **ZĪMOGS**

ZĪMOGNODEVA – valsts nodeva, kas tiek iekasēta, noformējot dažādus darījumus un izsniedzot dokumentus. Zīmognodevas samaksu apliecina dokumentam uzlīmēta zīmogmarka par noteiktu naudas summu vai zīmoga nospiedums uz atzīmes par nodevas samaksu.

ZĪMOGS – dokumenta nozīmīguma īpašas apliecināšanas veids, ko parasti lieto kopā ar attiecīgas amatpersonas parakstu.

ZĪMOLS – brends, preču zīme.

ZIŅOJUMLODZIŅŠ – lodziņš, kas parādās displeja ekrānā kādas programmas izpildes gaitā un parasti informē par kļūdām vai brīdina par lietotāja veikto darbību iespējamām sekām.

ZIŅOJUMS – 1. rakstzīmju virkne, kas izveido datu bloku, kuru pārraida datoru tīklos; 2. īpašā veidā formalizēts dokuments, ko pārraida, izmantojot elektronisko pastu; 3. displeja ekrānā izspīdināts teksts, kas ziņo lietotājam par kādu nosacījumu vai programmu.

Z

ZIRGSPĒJA – ZS, mērvienība (tehnikā) jaudas mērīšanai – 735,499 vati vai 745,700 vati (angļu mērvienību sistēmā).

ZIRGU POLO – komandu sporta spēle uz zirgiem ar garām nūjām un mazu koka vai plastmasas bumbu.

ZIRGU SPORTS – sacensības dažādos jāšanas un braukšanas veidos un zirga vadišanas meistarībā; ietver rikšošanu, auļošanu, šķēršļu pārvarēšanu, dresūru, kustību pa ceļiem, stiplčeizu, zirgu polo, voltizēšanu.

ZOBKAMENS – blīvas nogulsnes ap zoba kakliņu, kas veidojas no minerāl sāļiem, ko satur siekalas; var izraisīt zobu bojāšanos.

ZOBA PROTĒZE – mākslīgi veidots zobs, kuru nostiprina pie blakuszobiem, tiem uzliekot kronišus un tā veidojot vienlaidu pāreju. Ir arī izņemama zobu protēze, kas pie citiem zobiem piestiprināma ar āķiņiem, bet tās pamatne turas pie gļotādas; tā var aizstāt vairāku vai pat visu zobu trūkumu.

Z **ZOBRATS** – mehānisma elements – metāla rats ar robainu malu, kas pārnēs rotējošu kustību no vienas ass uz otru.

ZOBU HIGIĒNISTS – veselības aprūpes speciālists, kurš nodarbojas ar zobu profilaktisko aprūpi, t. i., ar klīnisku pakalpojumu, izglītojoša darba un konsultatīvas plānošanas palīdzību cenšas novērst mutes saslīmšanas (zobu un ap zobu esošo audu bojājumus).

ZOBU PUVE *sk.* KARIESS

ZOBU TEHNIĶIS – speciālists, kas mācījies zobu tehniķa specialitātē; izpilda tehniskus darbus, piemēram, izgatavo un liek zobu protēzes.

ZODIAKS – 16 grādu plata josla pie debess sfēras (8 grādi uz katru pusi no ekliptikas), pa kuru gada laikā pārvietojas Saule u. c. planētas un kurā atrodas 12 zvaigznāji.

ZOMBIJS – pārdabisks spēks vai burvestība, kas pēc vudū kulta ticējumiem var iemānot mironī un to atdzīvināt; šādi atdzīvināts mironis.

ZONA¹ – ieslodzījuma, nometinājuma vieta.

ZONA² *sk.* JOSLA

ZONDE – 1. ķirurģisks instruments – caurule, ko ievada organisma šauros kanālos un atverēs, lai izmeklētu vai ārstētu; 2. tehniska ierīce – atmosfēras augšējo slāņu vai kosmosa pētīšanai.

ZOOLOĢISKAIS DĀRZS – iestāde un teritorija, kurā dzīvnieki tiek turēti nebrīvē un ir pieejami publiskai apskatei; nodarbojas arī ar dzīvnieku ieaudzēšanu un izmirstošu sugu saglabāšanas programmu izstrādāšanu.

ZUMMERS – elektromagnētiskais pārtraucējs, kas automātiski ieslēdz un izslēdz elektrisko strāvu.

ZŪMS – tālummaiņa; optiska sistēma, kam ir maināms

fokusa attālums un ko izmanto kino, foto un video kameru objektīviem.

ZVĒRESTA LAUŠANA – noziegums, ja pēc zvēresta nodošanas tiek sniegtas nepareizas ziņas vai noklusēta patiesība.

ZVĒRESTS – svinīgs, publisks solījums, ko daudzās valstīs kāda persona vai amatpersona dod likumos vai citos normatīvajos aktos noteiktos gadījumos.

ZVĒRINĀTO TIESA – tiesa, kuras sastāvā ir viens vai vairāki pastāvīgie profesionālie tiesneši un zvērinātie piesēdētāji; pēc tiesas izmeklēšanas pabeigšanas un tiesu debatēm zvērinātie vieni paši izlemj fakta jautājumu un paziņo savu verdiktu – tiesājamais ir vainīgs vai nevainīgs.

ZVIEDRU GARDĪNES – sarunvalodā – cietums, cietuma restes.

Z**Ž**

ŽABO – krokots mežģiņu vai smalka auduma rotājums uz krūtīm pie apģērba kakla izgriezuma.

ŽAKARDAUDUMS – ar žakardmašīnu izgatavots audums – austs zīds, kuram ir lieli sarežģīti raksti; izmanto kaklasaišu ražošanai u. tml.

ŽALŪZIJA – logu aizsegs no šaurām, grozāmām plāksnītēm gaisa plūsmas vai gaismas regulēšanai telpā; ir horizontālās un vertikālās žalūzijas.

ŽALŪZIJU DURVIS – durvis, kuru rāmī ir iestiprinātas līstes; žalūziju durvis labi noder drēbju sienas skapjiem, jo nodrošina labu vēdināšanu.

ŽARGONS – specifiska valodas forma, kas tiek lietota kādas profesijas cilvēku grupā.

ŽELATĪNS – dzīvnieku olbaltumvielu maisījums no kauliem un saistaudiem; želatīns siltā ūdenī veido koloidālu šķīdumu, bet atdziestot – recekli; lieto kulinārijā, pārtikas rūpniecībā.

ŽELEJA – sarecējusi augļu vai ogu, gaļas vai zivju novārījuma masa, dažreiz ar pektīna vai želatīna piedevām.

ŽEŅŠEŅS – arāliju dzimtas lakstaugs, kura sakne pēc formas atgādina cilvēka ķermeni un satur bioloģiski aktīvas, tonizējošas vielas; izmanto ārstniecībā.

ŽETONS – 1. nozīmīte, kas veltīta kāda notikuma atcerei vai norāda uz piederību pie kādas biedrības, organizācijas u. tml.; 2. metāla plāksne, ripiņa, kas aizstāj monētu.

ŽIGOLO – vīrietis, kas nodarbojas ar prostitūciju, t. i., sniedz seksuālus pakalpojumus par samaksu.

ŽILJENS – krējumā ceptas sēnes (uzkoda) mazā metāla bļodiņā.

ŽIRĒŠANA – naudas līdzekļu pārrakstīšana no viena klienta konta cita klienta kontā bez skaidras naudas izmantošanas.

ŽIRO – uzraksts uz vekseļa vai čeka, ka to nodod citai personai; indosaments.

ŽIROBANKA – banka, kas izdara norēķinu operācijas starp klientiem, kuriem bankā ir tekošie konti.

ŽIROHORIZONTS – instruments, kas rāda lidmašīnas sasveri vai augstuma maiņu attiecībā pret horizontu; izmanto gadījumos, kad horizonts nav redzams.

ŽIROKOMPASS – žiroskops, kas automātiski rāda Z–D virzienu, saglabājot nemainīgu savas rotācijas ass virzienu.

ŽIROSKOPS – rotējošs ritenis, kas iemontēts speciālā rāmī; kad ritenis griežas, žiroskopa ass inerces dēļ saglabā nemainīgu virzienu līdzīgi rotējošam vilciņam; žiroskops ir lidaparātos, kuģos un šāviņos, un tos izmanto navigācijai vai to novadīšanai uz mērķi.

Ž

ŽOKEJS – profesionāls jātnieks rikšošanas un jāšanas sacensībās.

ŽORŽETS – plāns, ļoti viegls audeklpinuma krepa pavedienu audums; izmanto kleitu, kostīmu u. tml. šūšanai.

ŽULTSAKMEŅI – cieti veidojumi žultspūslī vai žults kanālos, kas sastāv no holesterīna, žults pigmentiem un kalcija sāļiem – vielām, kas žulti ir izšķīdušas, bet vielmaiņas traucējumu dēļ izgulsnējas; žultsakmeņi lielākoties tiek operēti.

ŽŪPĪBA – sistemātiska, pārmērīga alkoholisko dzērienu lietošana, kas kaitīgi ietekmē cilvēka veselību, sadzīvi un sabiedriskās intereses.

ŽŪRĒT – vērtēt.

ŽŪRIJA – 1. zvērināto sastāvs; zvērināto tiesa, piemēram, Anglijā, Francijā un Ziemeļamerikā; 2. kompetentu personu grupa apbalvojumu piešķiršanai konkursā, izstādē, sporta sacīkstēs u. tml.

ŽURNĀLS – 1. periodisks preses izdevums, parasti brošūras veidā; 2. grāmata vai burtnīca periodiskai notikumu un novērojumu ierakstīšanai, kaut kā reģistrēšanai u. tml.

1. **ALCOHOL** - a colorless, volatile liquid with a sharp odor. It is the most common solvent used in organic chemistry. It is miscible with water and many organic liquids.

2. **ACETONE** - a colorless, volatile liquid with a characteristic odor. It is a common solvent for many organic compounds. It is miscible with water and many organic liquids.

3. **DIETHYL ETHER** - a colorless, volatile liquid with a characteristic odor. It is a common solvent for many organic compounds. It is immiscible with water.

4. **CHLOROFORM** - a colorless, volatile liquid with a characteristic odor. It is a common solvent for many organic compounds. It is immiscible with water.

5. **BENZENE** - a colorless, volatile liquid with a characteristic odor. It is a common solvent for many organic compounds. It is immiscible with water.

6. **ETHYLENE GLYCOL** - a colorless, viscous liquid with a sweet odor. It is a common solvent for many organic compounds. It is miscible with water.

7. **GLYCEROL** - a colorless, viscous liquid with a sweet odor. It is a common solvent for many organic compounds. It is miscible with water.

8. **DIETHYLENE GLYCOL** - a colorless, viscous liquid with a sweet odor. It is a common solvent for many organic compounds. It is miscible with water.

Redaktore *Ilze Čerņevska*
Datormaketētājs *Ilgonis Riņķis*

Reģistrācijas apl. Nr. 000330791. Formāts 70×100/32.
SIA «Izdevniecība Avots», Puškina ielā 1a, Rīgā LV 1050.
Iespiesta un iesieta «Tipogrāfija Ogrē» SIA,
Brīvības ielā 31, Ogrē LV 5001.

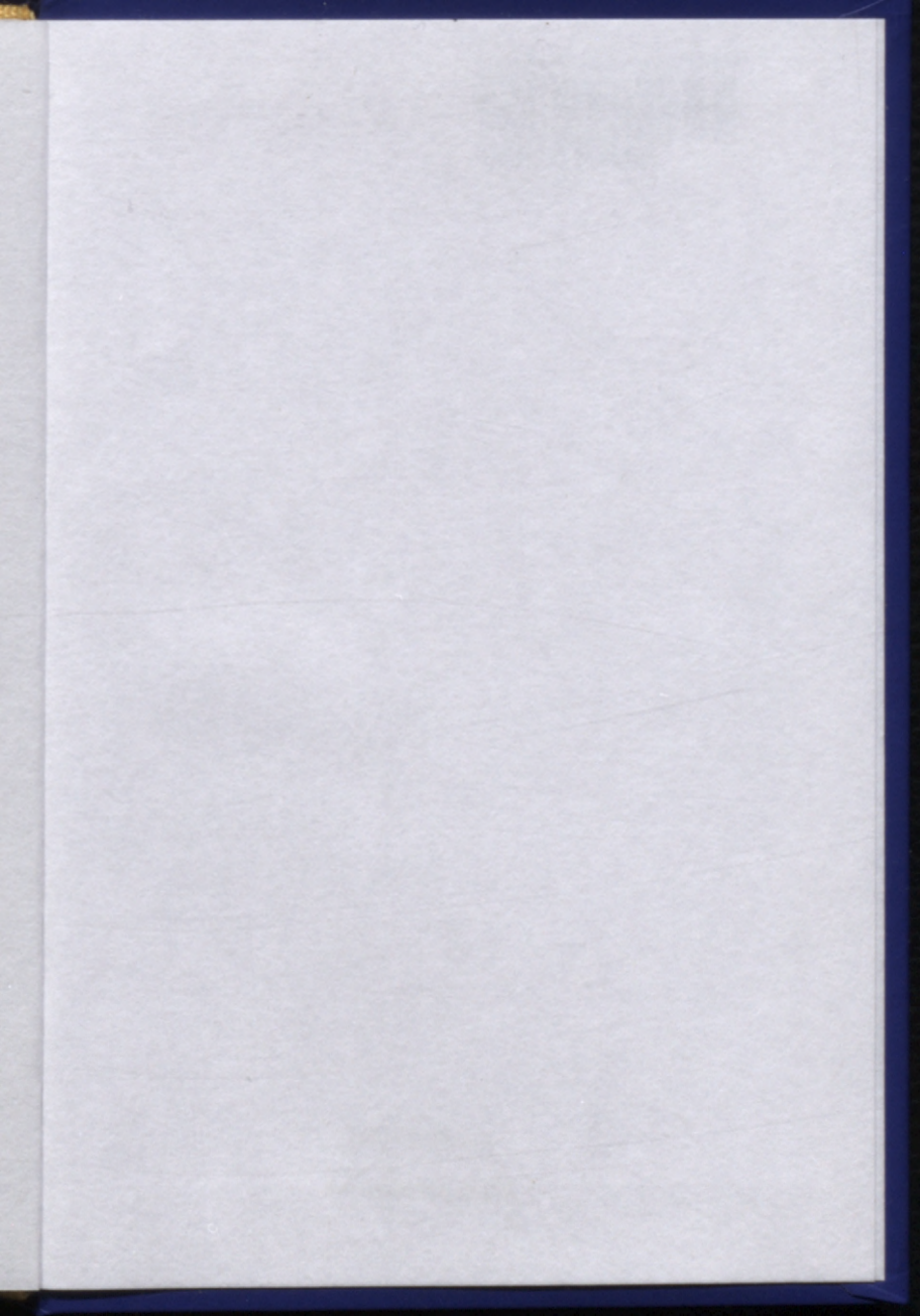
Izdevniecības «Avots» grāmatas var iegādāties
Puškina ielā 1a, tālrunis 7212612
e-pasts: avots@apollo.lv
www.vardnicas.lv

Bieži lietoti jēdzieni un termini

Sast. L. Vjaterē, I. Vjaterē. – R.: Avots, 2004, 621 lpp.

Vārdnīcā vienkāršā veidā, izvairoties no speciāliem terminiem, sniegts ikdienā lietojamu jēdzienu un terminu skaidrojums. Tā paredzēta plašam lasītāju lokam.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTĒKA

0305010453

**OBLIGĀTAIS
EKSEMPĻĀRS**

8

2005-2
L 17

BIEŽI LIETOTI JĒDZIENI UN TERMINI

Skaidrojošā vārdnīca
4000 šķirkļu

AVOTS

ISBN 9984-757-48-X

9 789984 757483